

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGICKÉ A ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE
Školní rok 2005 / 2006

Stát se prvňákem

Adaptace dítěte na pravidla platná v první třídě

Rigorózní práce

Vypracovala: Mgr. Lucie Hončíková
Vedoucí rigorózní práce: PhDr. Ida Viktorová
Rok: 2006

Tato práce byla předložena a úspěšně obhájena jako rigorózní práce na katedře Pedagogické a školní psychologie Univerzity Karlovy. Na základě rozhodnutí děkanátu byla tato rigorózní práce přijata na katedře Filozofické fakulty Univerzity Karlovy jako diplomová práce.

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Praze, dne 6. srpna 2006

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Horník' with a stylized flourish at the end.

Upřímně děkuji PhDr. Idě Viktorové za rady a připomínky při zpracování mé rigorózní práce a za ochotu, s jakou se mi věnovala.

Poděkování patří také paní učitelce první třídy, která mi po celou dobu pozorování vycházela vstříc a svou ochotou a laskavostí přispívala k jednoduššímu sbírání výzkumného materiálu.

Obsah

ABSTRAKT

ABSTRACT

I. ÚVOD	1
II. TEORETICKÁ ČÁST	2
1. PRVNÍ TŘÍDA - MÍSTO ADAPTACE A SOCIALIZACE	2
1.1. <i>Vývojová charakteristika prvňáka</i>	2
1.1.1. Kognitivní charakteristika.....	3
1.1.2. Sociální charakteristika.....	5
1.1.3. Charakteristika morálního uvažování	6
1.2. <i>Škola vs. rodina aneb hledání rozdílů dvou světů</i>	7
1.2.1. Neosobní instituce, neosobní řád	8
1.2.2. Postavení učitele, vztah učitel - žáci	9
1.2.3. Postavení žáka v kolektivu, vztah žák - spolužáci.....	11
1.2.4. Postavení rodičů, vliv nástupu do školy na vztah rodič - žák.....	12
1.3. <i>Proces socializace žáka ve škole</i>	13
1.4. <i>Proces adaptace žáků prvních tříd na školní pravidla</i>	14
1.4.1. Vymezení základních pojmů.....	15
1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.....	21
1.4.3. Možné příčiny adaptačních potíží žáků prvních tříd.....	26
1.5. <i>Shrnutí teoretické části</i>	28
III. PRAKTICKÁ ČÁST	30
2. METODOLOGICKÝ POSTUP.....	30
2.1. <i>Doba trvání</i>	30
2.2. <i>Použité metody</i>	30
2.3. <i>Sledované jevy</i>	32
2.4. <i>Popis průběhu práce s daty a tvorby praktické části rigorózní práce</i>	32
3. PASPORTIZACE ŠKOLY A TŘÍDY	35
4. NA JAKÁ PRAVIDLA SE DĚTI V PRVNÍ TŘÍDĚ ADAPTUJÍ? (KLASIFIKACE PRAVIDEL)	39
4.1. <i>Klasifikace dat podle místa aplikace pravidel</i>	40
4.1.1. Pravidla školního chování.....	40
4.1.2. Pravidla mimoškolního chování	41
4.2. <i>Klasifikace pravidel podle obsahu</i>	42
4.2.1. Základní pravidla bezpečnosti	42
4.2.2. Základní hygienická pravidla.....	43
4.2.3. Pravidla specificky školního chování	43
4.2.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole	44
4.2.5. Základní morální pravidla.....	46
5. NA JAKÁ PRAVIDLA SE DĚTI V PRVNÍ TŘÍDĚ ADAPTUJÍ? (POPIS PRAVIDEL).....	47
5.1. <i>Základní pravidla bezpečnosti</i>	47
5.1.1. Bezpečné chování ve třídě	47
5.1.2. Bezpečné chování v dalších školních prostorách.....	48
5.1.3. Bezpečné chování mimo prostory školy	49
5.2. <i>Základní hygienická pravidla</i>	49

5.2.1. Úprava zevnějšku.....	49
5.2.2. Návštěva WC	50
5.2.3. Stolování	51
5.2.4. Pořádek ve třídě	52
5.2.5. Správné držení těla.....	53
5.2.6. Další hygienické zásady	54
5.3. <i>Pravidla specificky školního chování</i>	54
5.3.1. Společný pozdrav	55
5.3.2. Kázeň ve třídě	56
5.3.3. Pohyb žáků.....	58
5.3.4. Plnění úkolů	61
5.3.5. Napovídání, opisování	64
5.3.6. Příprava a úklid pomůcek ve třídě	66
5.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka.....	67
5.4. <i>Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole</i>	67
5.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova).....	68
5.4.2. Samostatnost	68
5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality - já / my).....	71
5.4.4. Respektování autority učitele.....	79
5.4.5. Základní společenské návyky.....	82
5.5. <i>Základní morální pravidla</i>	83
5.5.1. Dodržení slibu.....	83
5.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy	84
5.5.3. Nelhat	86
5.5.4. Schopnost sledovat věci kriticky.....	86
5.5.5. Solidarita postoje žáků.....	87
6. JAK PROBÍHÁ PROCES ADAPTACE DĚTÍ NA ŠKOLNÍ PRAVIDLA?	91
6.1. <i>Vstupní očekávání žáků</i>	91
6.2. <i>Proces adaptace žáků na školní pravidla v září</i>	93
6.2.1. Základní pravidla bezpečnosti	94
6.2.2. Základní hygienická pravidla	97
6.2.3. Pravidla specificky školního chování	102
6.2.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole	115
6.2.5. Základní morální pravidla.....	123
6.2.6. Shrnutí.....	126
6.3. <i>Proces adaptace žáků na školní pravidla v říjnu</i>	128
6.3.1. Základní pravidla bezpečnosti	129
6.3.2. Základní hygienická pravidla	130
6.3.3. Pravidla specificky školního chování	134
6.3.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole	140
6.3.5. Základní morální pravidla.....	145
6.3.6. Shrnutí.....	147
6.4. <i>Proces adaptace žáků na školní pravidla v listopadu</i>	149
6.4.1. Základní pravidla bezpečnosti	149
6.4.2. Základní hygienická pravidla.....	151
6.4.3. Pravidla specificky školního chování	154
6.4.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole	160
6.4.5. Základní morální pravidla.....	165
6.4.6. Shrnutí.....	166

6.5. <i>Proces adaptace žáků na školní pravidla v prosinci</i>	168
6.5.1. Základní pravidla bezpečnosti	169
6.5.2. Základní hygienická pravidla.....	169
6.5.3. Pravidla specificky školního chování	171
6.5.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole	175
6.5.5. Základní morální pravidla.....	178
6.5.6. Shrnutí.....	179
7. SHRNU TÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	181
IV. ZÁVĚRY	186
V. SEZNAM PROSTUDO VANÉ A POUŽITÉ LITERATURY	190
VI. SEZNAM DIAGRAMŮ	192
VII. SEZNAM GRAFŮ	192
VIII. SEZNAM PŘÍLOH	193

Abstrakt

Počátek školní docházky tvoří jedno ze zlomových období v životě dítěte. Změny, které se v této etapě odvíjejí, souvisí se všemi oblastmi života dítěte a znamenají i zásah do života rodiny.

V naší rigorózní práci jsme se zaměřili na proces adaptace dítěte na pravidla, se kterými se setkává v prvním pololetí školního roku a která platí na půdě školy. Věnovali jsme se hlavně průběhu tohoto procesu a mechanismům, které ho určují.

V teoretické části jsme vysvětlili problematiku života v první třídě a definovali základní pojmy týkající se vstupu do školy a počátku školní docházky, se kterými jsme dále pracovali.

V praktické části jsme nejprve klasifikovali a následně popsali jednotlivá pravidla a jejich kategorie. Poté jsme sledovali průběh procesu adaptace na školní normy v jednotlivých měsících prvního pololetí školního roku a dosažená zjištění jsme mezi sebou porovnali. Vytvoříme tak celkový obraz adaptačního procesu, jak v dané první třídě v prvním pololetí probíhal. K vytčenému cíli jsme zvolili hlavně metody průběžného pozorování žáků zvolené první třídy a cílených rozhovorů s žáky a s učitelkou.

Abstract

Beginning of a school attendance creates one of very important moments in the child's life. Changes, which appear in this period, refer to all parts of a child's life and mean an interference to a family life as well.

In our diploma project we have aimed on a process of adaptation of a child to rules valid at school, which she/he meets in the first term of a school year. We have focused especially on the running of this process and on mechanisms it is determined by.

In the theoretical part we have explained the problematics of the life at school in the first class and we have defined the basic concepts related to the early beginning of the school attendance which we have worked later with.

In a practical part we have firstly classified and then described every rule and the categories of rules and norms. Then we have observed the running of the process of adaptation of children to school norms separately in every month of the first term. After that we have compared the results. We have created the global picture of the process of adaptation as we have noticed it in our research. To reach our goal we have decided to choose mostly a technique of observation of pupils in the chosen class. This technique we have completed by directed interviews with pupils as well as with their teacher and by other materials.

I. Úvod

Počátek školní docházky tvoří jedno ze zlomových období v životě dítěte. Změny, které se v této etapě odvíjejí, souvisí se všemi oblastmi života dítěte a znamenají i zásah do života rodiny. Dítě si začíná osvojovat normy nového sociálního prostředí, charakterizovaného odlišným rytmem a strukturou činností a odlišnými způsoby interakcí. Dítě je konfrontováno s odlišnými požadavky okolí na své chování a výkony. Vstupem do školy se mění jeho sociální status. Začíná náležet zároveň i k jiné sociální skupině, než jakou je rodina. Začíná se učit plnit roli žáka.

Jsme si vědomi toho, jak je období nástupu do školy důležité pro budoucí život jedince. Problematikou života žáků v první třídě jsme se zabývali již v zápočtové práci pro klinický semestr. Proces upevňování základních norem školního i mimoškolního chování v první třídě nás natolik zaujal a připadal nám natolik podstatný, první třídu charakterizující a přitom složitý, že jsme se jím rozhodli zabývat i v rámci rigorózní práce. Chceme konkrétně zachytit pravidla, na jaká se žáci v první třídě snaží adaptovat, popsat průběh procesu adaptace na školní normy a zmapovat mechanismy, které v první třídě, resp. v prvním pololetí školního roku, v rámci tohoto procesu působí. Nejprve teoreticky uchopíme výše zmíněný problém. Poté na podkladě našeho výzkumu klasifikujeme a popíšeme jednotlivá pravidla, která se během našeho pozorování v prvním pololetí první třídy, kdy proces adaptace probíhá nejintenzivněji, objevila. Následně se zaměříme na popis procesu přivyknání žáků na stanovená pravidla v jednotlivých měsících a dosažená zjištění vzájemně porovnáme. Vytvoříme tak celkový obraz adaptačního procesu, jak v dané první třídě probíhal.

II. Teoretická část

1. První třída - místo adaptace a socializace

První třída je považována za velmi důležitý, či přímo nejdůležitější ročník na základní škole. Na první třídě v mnohém závisí, nakolik si žák osvojí základní vědomosti, dovednosti a návyky, potřebné pro další školní docházku i pro mimoškolní život. Vstupem na školní půdu, konkrétně prvním školním dnem, se dítě zbavuje své role předškoláka a vzápětí získává roli novou, stává se školákem, členem společenské instituce, která klade určité, stále se zvyšující, požadavky a vyžaduje po žákovi jejich plnění. Z období her a relativní bezstarostnosti dítě přechází do jakéhosi pravidelného zaměstnání. Stejně jako „dospěláci“ musí každé ráno brzy vstávat a jít za svými „pracovními“ povinnostmi. Musí se seznamovat s novým školním prostředím, s novými spolužáky, s učitelkou. Musí poznat a osvojit si nová pravidla, platná ve školním světě a některá z nich (nebo aspoň jejich principy) dále i v majoritní společnosti, ve které dítě žije. Známa pravidla si musí pevněji zafixovat. Mají se naučit množství poznatků z jednotlivých předmětů i z různých činností. Vytváří si nové vztahy k lidem i k věcem okolo sebe. Často nevědí, jak se v určitých situacích chovat, jak jednat. V prvním školním roce se musí na nové prostředí a jeho požadavky adaptovat.

V následující kapitole si nejprve nastíníme kognitivní úroveň malého školáka, resp. momenty, které významným způsobem ovlivňují jeho adaptaci na školní normy. Poté si povšímneme a charakterizujeme si hlavní rozdíly mezi dítěti důvěrně známým světem rodiny, odkud přichází, a novým a naprosto neznámým světem školy, kam počínaje prvním školním dnem vstupuje. Pohovoříme také o procesu socializace dítěte ve smyslu přípravy na budoucí život mimo školu, který se intenzivně zahájil rovněž v první třídě. Poté si definujeme základní pojmy, se kterými budeme pracovat v praktické části a rozebereme proces adaptace žáků na pravidla, s nimiž se v prvním pololetí setkávají. Zmíníme se o možných příčinách komplikací v průběhu procesu adaptace

1.1. Vývojová charakteristika prvňáka

V následujících řádcích nepodáme detailní a kompletní charakteristiku dítěte na prahu školní docházky. Budeme se věnovat pouze momentům, jež určují nebo významně ovlivňují vztah

žáků k normám či proces přivykání prvňáků na tyto normy. Právě dosažení určité úrovně kompetencí podmiňuje totiž schopnost přijatelným způsobem zvládnout školní požadavky kladené na žáka během první třídy, a vůbec schopnost snést zátěž školní práce. Chování dítěte zajisté ovlivňuje i úroveň anatomicko-fyziologického vývoje, vývoje motoriky, vnímání, paměti, řeči a dalších oblastí, naší problematiky se však dotýkají pouze rámcově a nepokládáme za přínosné se o nich zmiňovat.¹

1.1.1. Kognitivní charakteristika

Mezi šestým a sedmým rokem věku dítěte dochází k postupné kvalitativní proměně dětského **myšlení**. Piaget toto období nazývá obdobím konkrétních operací.² V životě dítěte i v jeho světě dochází vlivem nového směru jeho myšlení k podstatným změnám ve smyslu přiblížení k realitě a střízlivosti.³ Dítě se na prahu první třídy přestává soustředit na nápadné znaky a začíná přesněji diferencovat znaky podstatné od nepodstatných. Začíná postupně chápat pravidla, podle nichž svět opravdu funguje. Prakticky je zažívá a to ovlivňuje jeho myšlení.

Teprve na prahu první třídy je dítě schopno pravých logických operací, úsudků odpovídajících zákonům logiky bez dřívější závislosti na viděné podobě. Stále se ale i toto logické usuzování týká jen konkrétních věcí a jevů, obsahů, které si lze názorně představit. Podstata nového vývoje myšlení spočívá v tom, že je dítě schopno různých transformací v mysli současně. Může chápat identitu (nic jsme nepřidali ani neubrali), reverzibilitu děje, vzájemné spojení různých myšlenkových procesů do jedné sekvence (posouzení výšky a šířky skleničky). Piagetova teorie tvrdí, že ke všem těmto změnám dochází na počátku školního věku najednou, že se objevují současně a že jde o nový „organizovaný celek“. Pokusy čerpající z Piagetových poznatků sice také prokázaly, že k podobným změnám dochází, ale zřejmě ne tak najednou ani tak jednoznačně ve všech směrech. Dítě je již schopno také pochopit rozdíl mezi prvky a nadřazenou třídou. Chápe lépe příčinné vztahy a nevysvětluje si je antropomorficky jako předškolák. Oproti Piagetovým předpokladům se dále opakovaně prokázalo, že mnohé z uvedených myšlenkových schopností jsou závislé na učení a mohou být vhodným výcvikem podporovány a uspíšeny. Intelektová výkonnost významně závisí i na jiných stránkách

¹ Odkazujeme na: Vágnerová, 2001; Příhoda, 1967; Langmeier, Krejčířevá, 1998. Nebo jakékoliv jiné publikace vývojové psychologie.

² Piaget, Inhelderová, 1970.

³ Na počátku školní docházky není však ještě kvalitnější způsob uvažování zafixován a funguje pouze ve známých a srozumitelných situacích. Je-li dítě v zátěžové situaci nebo řeší-li neznámý problém, použije zažitých jednodušších strategií myšlení.

osobnosti, hl. na výkonové motivaci a na dobrém pracovním postoji. Právě tyto vlastnosti mohou být značně ovlivněny výchovou v rodině i ve škole v předškolním i školním věku.

Za pomoci postupujícího vývoje i tlaku první třídy začíná opouštět své egocentrické smýšlení. Poznává, že není centrem všeho dění a že události mohou mít i příčiny, které s ním nesouvisí. Je přesvědčeno o tom, že veškeré dění na světě má svou příčinu, která je v zásadě jednoznačná. Tento postoj vyplývá z potřeby takto starých dětí pochopit pravidla, podle kterých svět funguje a vyloučit nahodilost událostí. Nově nabytý smysl pro realitu pak zapřičiňuje, že dítě až nekriticky přejímá názory dospělých. Dospělé považuje za autoritu a jejich vysvětlení dění za součást reality. To se zřetelně projevuje také v přístupu malého žáka k formulovaným pravidlům ve škole. Žák je bezvýhradně přijme a jejich platnost či správnost nijak nezpochybňuje. Postupně si na ně přivyká, snaží se chovat podle nich a vyžaduje to i od ostatních. Až později se začne k názorům ostatních stavět kritičtěji.⁴

Schopnost **metakognice**, tedy schopnost hodnotit vlastní znalosti, schopnosti a dovednosti, posuzovat vlastní možnosti poznávání a limity, bývá na počátku školní docházky ještě značně nepřesná a generalizovaná. Žák nedovede odhadnout, v čem se liší jeho vlastní schopnosti a dovednosti od kompetencí spolužáků. Myslí si, že všichni umí totéž a uvažují stejným způsobem. Není schopen adekvátního sebehodnocení, nedovede odhadnout vlastní schopnosti a přiměřeně ocenit vlastní výkony. Neumí obvykle odhadnout obtížnost úkolu ani adekvátnost určité strategie.⁵ V první třídě se tomuto začíná učit. Odkazujeme na praktickou část.⁶

Schopnost pasivně i aktivně **koncentrovat pozornost** žádoucím směrem a odolávat rušivým elementům je další důležitou podmínkou pro úspěšné zvládnutí režimu školního života, kterému je dítě vystaveno. Velký rozdíl mezi dítětem předškolním a dítětem školsky zralým je patrný zejména v ovládnutí pozornosti z hlediska jejího zaměření a délky trvání, která je u prvňáka znatelně vyšší. Po čtyřiceti pěti minutách koncentrace na jednu činnost však rapidně vzrůstá u dětí do osmi let počet přerušení a přibývá počtu kratších dob plné koncentrace pozornosti.⁷ Na počátku první třídy bývá tento interval ještě kratší a s postupujícím procesem adaptace žáků na školní režim se prodlužuje.

Úroveň rozvoje verbálního myšlení při vstupu dítěte do školy je důležitým ukazatelem úspěšnosti žáka v první třídě. Pasivní a aktivní znalost jazyka a slovní zásoby se od žáka

⁴ Příhoda, 1967; Vágnerová, 2001.

⁵ Vágnerová, 2001.

⁶ Viz 6.2.3.4., 6.3.3.4., 6.4.3.4. a 6.5.3.4. Plnění úkolů; 6.2.5.4., 6.3.5.4., 6.4.5.4. a 6.5.5.4. Schopnost sledovat věci kriticky.

⁷ Příhoda, 1967; Vágnerová, 2001.

vyžaduje téměř ve všech předmětech. Děti v první třídě bezpečně znají významy slov, která vyjadřují názvy běžných předmětů z bezprostředního okolí a jejich domova. Znají významy slov spojených s některými emocemi a určují správně podobnost mezi dvěma slovy. Učí se významům slov vyjadřujících názvy předmětů, se kterými se nesečkáávají tak často, činnosti méně obvyklé a některé vlastnosti člověka. Bezpečně poznávají také verbální absurdity, týkající se chybných posloupností událostí.⁸ I mezi dětmi v tomto věkovém období nacházíme velké interindividuální rozdíly jak v šíři slovní zásoby tak v obsahu slov. Obecně je u dívek je zjištěna vyšší úroveň verbálního myšlení a slovní zásoby než u chlapců.

Orientace šestiletého dítěte je na velmi dobré úrovni. Dítě se již orientuje i v širším okolí svého bydliště. V čase se orientuje jen krátkodobě. Má vědomí o periodicitě období, o týdnech a dnech. Plete si dny v týdnu. O měsících mluví bez porozumění.⁹ To se odráží také v jistých potížích dítěte přivyknout časovému rozvržení školního dne, pochopit režim přestávek a hodin a s tím spojených činností. *Zvládnutí časové a prostorové orientace ... nelze podceňovat, protože vytváří obecnou základnu pro rozvíjení potenciality dítěte jako žáka.*¹⁰

1.1.2. Sociální charakteristika

Na prahu školní docházky již dítě zná *mnoho lidí a je k nim dost uctivé, i když se mu ještě musí často připomenout, aby pozdravilo nebo poděkovalo. Nedává se však již do hovoru tak snadno jako v pěti letech. Mezi dětmi je v živém kontaktu, upozorňuje na sebe, vypíná se, zdobí se, dělá hrdinské kousky.*¹¹ Tak lze zkráceně charakterizovat stupeň sociálního vývoje dítěte na prahu školní docházky. Takové dítě již většinou se skupinou svých vrstevníků běžně nějakou dobu přichází do kontaktu. Dokáže si s nimi hrát, umí již aspoň částečně spolupracovat. Již v tomto věku se některé děti v kolektivu prosazují více jiné se spíše nechávají vést. Tyto rozdíly se v průběhu školního věku ještě více zvyrazňují.

Zatímco v předškolním věku měly expresivní emoční reakce dítěte spíše spontánní charakter a byly proječovány bezprostředně, na prahu školní docházky a postupem školního věku čím dál více je již dítě schopné vyjádřit své prožitky přiměřeným způsobem a zjišťuje, že své pocity, přání či motivy lze skrývat před svým okolím. To svědčí o porozumění vlastním pocitům a zároveň o jisté schopnosti brát ohled na očekávání a požadavky svého sociálního okolí. Dítě s dobrou emoční kompetencí je schopno své pocity regulovat dle situace a snaží se tak

⁸ Škaloudová, In: Pražská skupina školní etnografie, 2005.

⁹ Příhoda, 1967.

¹⁰ Hříbková, In: Pražská skupina školní etnografie, 1998, s. 276.

usnadnit si zvládnání přítomných problémů. Tato schopnost má rovněž velký vliv na zvládnání školních nároků.

Ze svého postavení mezi vrstevníky a z různých dosud přijímaných rolí se u dítěte vytváří stále uvědomělejší sebehodnocení a sebepojetí, ačkoliv i to je na počátku školní docházky dosti labilní a závislé na situaci. Poměrně stabilní se stává kolem osmého roku.¹²

O sociální charakteristice žáka na prahu první třídy, potažmo i v první třídě, pojednává do větších detailů a v užších souvislostech s prostředím školy většina následujících kapitol teoretické části, proto níže zmíněné zde již neuvádíme a odkazujeme čtenáře na další text.

1.1.3. Charakteristika morálního uvažování

Do první třídy si již dítě s sebou přináší zvnitřněné některé ze základních norem sociálního chování a základních hodnot. Avšak jak sociální kontroly, tak hodnotové orientace jsou prozatím velmi labilní, závislé na situaci, na dětských potřebách a na postojích autorit.¹³

Vztah žáka k normám chování je především určen jeho dosaženým stupněm rozvoje morálního uvažování. Podle Piageta¹⁴ je pro žáky prvních tříd typické **stádium mravního realismu**. Na této úrovni dítě přijímá normy jako objektivně dané tak, jak byly stanoveny. Neuvádí je do souvislosti s vlastními záměry či vztahy a nepřemýšlí o jejich obsahu. Děti přejímají zcela hotová pravidla a *považují je za „svatá“, nedotknutelná, nadosobní*¹⁵ právě proto, že jsou prezentována některou z osob, která je pro děti autoritou. Žák bezvýhradně přijímá autoritu takové osoby a v souvislosti s tím i věci s osobou spojené, mezi nimi také požadavky, které klade na dítě. Na pravidlo nenahlíží jako na výsledek dohody mezi účastníky a zatím si nepřipouští, že je možné ona „nedotknutelná“ pravidla změnit, pokud se na tom všechny zúčastněné strany shodnou.

Morální realismus vede k jakési formě objektivní odpovědnosti. Pro dítě je důležitá pouze vnější forma chování, které dospělý očekává. Záměr jedince není podstatný. Morálka takových žáků je rigidní a nezávislá na sociálním kontextu situace a vnitřních motivech jedince. Kritériem hodnocení je pro dítě hlavně míra uspokojení vlastních aktuálních potřeb.¹⁶ Podle Piageta i Kohlberga¹⁷ je významné hlavně být poslušný, tedy chovat se v rámci představ

¹¹ Příhoda, 1967, s. 270.

¹² Langmeier, Krejčířová, 1998.

¹³ Langmeier, Krejčířová, 1998.

¹⁴ Piaget, Inhelderová, 1970.

¹⁵ Piaget, Inhelderová, 1970, s. 94.

¹⁶ Vágnerová, 2001.

¹⁷ Henriksen, Vetlesen, 2000.

dospělého (na základě jeho příkazů a zákazů), a vyhnout se trestu. *Dítě chce být chváleno a není lhostejno k haně.*¹⁸ Odměna a trest přitom viditelně ukazují, jaké chování je správné a jaké nikoliv. Poslušnost tak vede nad spravedlností, která se stává ústřední normou až ve vyšších ročnících.

Souhlasíme s Vágnerovou,¹⁹ že pohnutka vyhnout se trestu není vždy ústřední. I žáci v první třídě se mnohdy vědomě rozhodnou pro chování, které může být sankcionováno. A to tehdy, pokud je nežádoucí chování pro dítě natolik lákavé, že vidina uspokojení z něj plynoucího je silnější než hrozba trestu.

Žáci sice bezvýhradně přijímají normy a postupně se na ně adaptují, ale současně jsou schopni mezi normami diferencovat. Rozlišují normy vztahující se k dospělým a k vrstevníkům, přičemž přednost dávají normám regulujícím vztah k dospělým autoritám, ve škole ke svému učiteli.²⁰ To souvisí s povahou postojů a vztahů, jaké zaujímají ke svým spolužákům a k učiteli.²¹ Teprve až ve středním školním věku, současně s přeměnou vztahu ke kolektivu ve třídě vzrostou na významu i normy k nim se vztahující.

1.2. Škola vs. rodina aneb hledání rozdílů dvou světů

Škola a rodina jsou dva naprosto odlišné světy s rozdílnou normativní sítí i sítí hodnot. V každém z nich dítěti přísluší jiná sociální role s odlišnými způsoby chování, které jsou od něj očekávány a vyžadovány. Právě v první třídě dochází k nejmasivnějšímu střetu obou světů, jejich východisek a požadavků. V následujících řádcích se budeme věnovat oněm základním rozdílům mezi školním a rodinným prostředím a nejen jim. Charakterizujeme si prostředí školy a třídy, resp. první třídy, celkově.

Popsané rozdíly budeme chápat z hlediska vztahového, podobně jako se projevují v životě začínajícího prvňáka. Všechny čtyři oblasti jsou totiž počínaje prvním školním dnem alespoň rámcově ošetřeny určitými pravidly platnými ve školním prostředí, a to ať již se jedná o charakter školní instituce, postavení učitele, spolužáků či rodičů vzhledem ke škole a k dítěti. A právě adaptací na tato a další pravidla platná na půdě školy, se budeme zabývat v praktické části, ačkoliv klasifikaci pravidel nestanovíme podle těchto oblastí, ale podle jiných kritérií.

¹⁸ Příhoda, 1967, s. 321.

¹⁹ Vágnerová, 2001.

²⁰ Vágnerová, 2001.

²¹ Viz 1.2.2. Postavení učitele, vztah učitel – žáci a 1.2.3. Postavení žáka v kolektivu, vztah žák – spolužáci.

1.2.1. Neosobní instituce, neosobní řád

Škola je místem, které klade na všechny žáky stejné požadavky, stejná neosobní pravidla a vyžaduje jejich plnění.²² Hlavním cílem tohoto rámcového neosobního přístupu je především na začátku školní docházky naučit žáky chovat se podle určitých pravidel, stát se samostatnými, přijmout odpovědnost za vlastní činy a jejich důsledky, naučit je ovládat vnější projevy svých citů a pochopit odlišné požadavky soukromého a veřejného prostředí. Právě a hlavně škola učí žáky schopnosti sebeovládání, jisté disciplíně v afektivitě a temperamentu ve společnosti (zatímco v rodinném kruhu lze projevit zvýšenou intimitu, něžnost) atp.^{23, 24} Tím je škola schopna disponovat vyšší kontrolou nad potenciálně sociálně ohrožujícími formami sociálních vztahů dětí hlavně ve vyšších ročnících. A právě jistou úroveň sebedisciplinace lze považovat za základní produkt procesu adaptace žáků prvních tříd na pravidla platná ve škole.

Dítě ve škole nezískává takový pocit bezpečí a jistoty jako v rodině. K tomu do velké míry přispívá zásadně specifický vztah učitele k žákům, který budeme popisovat dále. Škola žáka neposuzuje se zřetelem na citové vazby, jak tomu bylo v rodině, ale pouze na základě jeho chování a výkonů, na základě dosažení normy. Žák ve škole již není tím středem pozornosti a jeho výlučné postavení a takřka bezvýhradná akceptace (jak tomu bylo u rodičů) mu schází. A právě takové nadosobní kritérium platné bez ohledu na individuální zájmy přibližuje školu prostředí pracovnímu.²⁵ Na druhou stranu nutno podotknout, že učitelé jsou „jen“ lidé. Některé děti jim mohou, a většinou bývají, sympatičtější než jiné a na jejich přístupu k nim to může být znát. A samozřejmě i s tím jsme se v našem výzkumu, ač to nebylo předmětem našeho zkoumání, setkali.

Neosobnost a mnohdy značnou strohost školního prostředí se učitelé zvláště v prvních ročnících základní školy snaží potlačit a prostředí školní třídy žákům zútulnit, „zateplit“ a přiblížit. Místnost doplňují obrázky, nástěnkami, měkkým kobercem, polštářky. Existuje nespočet možností, jak třídu upravit a učitelé prvních tříd bývají často velmi vynalézaví. Ještě zásadnějším faktorem bývá jednání učitelů, které, aby dovolilo vzniku důvěry mezi učitelem a žákem, mělo by být plné zájmu o žáka, laskavé pozornosti a úcty k žákovi.²⁶

²² Klasifikaci jednotlivých pravidel, na která se žáci adaptovali v našem výzkumu, uvádíme v 4. Na jaká pravidla se děti v první třídě adaptují? (klasifikace pravidel).

²³ Štech (rukopis).

²⁴ Nakolik se cíle daří splnit již v průběhu prvního pololetí můžeme sledovat v 6. Jak probíhá proces adaptace dětí na školní pravidla.

²⁵ Vágnerová, 2001; Helus, 1982.

²⁶ Cangelosi, 2000; Číhalová, Mayer, 1999.

Školní prostředí je v určitém směru podobné mateřské škole, proto děti, které docházely do školky, mají výhodu. Ale i pro tyto děti je vstup do školy velkým skokem. Děti byly navíc v posledním ročníku mateřské školy zvyklé na post nejstarších a tím pádem „velkých“ a „zkušených“. Během krátkého časového úseku se sice staly školáky, což je post uznávaný a zvučný, ale nejmladšími a nejmenšími na celé škole a naprosto nezkušenými, porušujícími zatím neosvojená pravidla, platná ve školním prostředí.²⁷

1.2.2. Postavení učitele, vztah učitel - žáci

Dalším rozdílem, na který děti hned v úvodu první třídy narážejí a se kterým se postupně musí vyrovnat, je odlišný vztah k dospělé osobě. Školu totiž charakterizuje **specifický a institucionalizovaný sociální vztah mezi učitelem** (tedy společností pověřenou cizí osobou) **a žáky**. Tento vztah se totálně odlišuje od ostatních vztahů, na které bylo dítě do té doby zvyklé. Je autonomní a nezaměnitelný.

1.2.2.1. Autorita učitele – autorita žáka

Role učitele a žáka jsou rolemi jasně asymetrickými, ale zároveň komplementárními. Bez žáka by učitel nebyl učitelem a stejně tak učitel činí žáka žákem.²⁸ V prostředí školy má učitel nad žákem institucionální moc. Škola mu připisuje roli vedoucího, tedy vůdce, který organizuje a řídí činnost žáků a nese za to také svou odpovědnost. Existuje mnoho způsobů, jakými se učitelé své moci ujímají. Nelze jednoduše definovat, co je ideál. Jednou z vhodných cest je přístup založený na autoritě učitele a respektování autority žáka. Pojdme se v následujících řádcích zabývat pojmem autorita vzhledem k učitelské profesi a stanovme si, co se tím opravdu myslí.

Autorita učitele je nezbytnou součástí úspěšnosti výchovně vzdělávacího procesu ve škole. *Skutečnou autoritu má jen ten, kdo je „autorem“ vlastního života, životního smyslu, kvalifikace a schopnosti uvidět a spatřit, rozmnožit dané vlastní tvorbou.*²⁹ Skutečnou autoritu si může vybudovat jen tehdy, je-li si učitel vědom své moci, kterou má při působení na žáky, a zároveň rizik, která jsou s tím spojená. A také své vlastní podřízenosti vyšší autoritě. Aby dosáhl pravé autority, vede druhé při zachování vzájemného respektu a úcty a pracuje tak s nimi bez nátlaku či jakéhokoli zastrasování. Důvěřuje sobě i žákům. Je sám sebou, autentický. Uvědomuje si a dává najevo, že se může mýlit a necítí se kvůli tomu ohrožený. Stále na svých

²⁷ Kořfnek, 1972.

²⁸ Gillemová, In: Výrost, Slaměník, 1998.

²⁹ Pešková, In: Vališová, Bratská, Sliwerski, 2005, s. 129.

kompetencích a své osobnosti pracuje. Zároveň umožňuje a napomáhá i svým žákům, aby mohli na svých kompetencích a osobnostních kvalitách pracovat a buduje tak autoritu vlastní i jejich.³⁰

Autorita tedy nepředznamenává autoritářství, naopak je pojmem naprosto rozličným. Výše popsané dokazuje, že tedy vztah učitele a žáka není postaven jen v rovině formální a v jisté míře neosobní. Ve své podstatě bývá vztah mezi učitelem a jeho žáky vztahem osobním. *Je to vztah já a ty, vzájemný vztah dvou osobností, jedinečných subjektů. Přes „ty“ svého učitele proniká žák do světa přírody, společnosti a kultury...Učitel působí na žáka celou svou osobností.*³¹ A právě osobnost učitele hraje hlavní roli při vytváření vztahu mezi učitelem a žáky. Je samozřejmé, že na každého žáka působí osobnost učitele jiným způsobem. Každého oslovuje či odrazuje něco trochu jiného, ačkoliv v první třídě, zvláště z počátku, bývají přijetí a akceptace učitele žáky téměř bezvýhradné a absolutní.

Autorita učitele v neznámém prostředí prvňáky přitahuje a dává jim aspoň jakýsi pocit jistoty. Ač je učitel tvůrcem pravidel, která žáky omezují, brání jim ve vykonávání mnohých činností a vyžaduje po žácích jejich plnění, jeho vliv a zkušenosti jim usnadňují život ve třídě a chrání v nezvyklém světě školy.³² V neznámém prostředí se prvňáčci cítí nejistí a učitelka je *velká osoba, která je mocná a tím i nebezpečná: podstatnější ale je, že díky tomu v mocném a nebezpečném prostředí své děti chrání, celkově jim zprostředkovává nepřehlednou školu.*³³ S oběma autory souhlasíme a také míníme, že pro žáka učitel představuje jakousi lodičku v moři neznáma, která ho vede cizím a zdánlivě „nebezpečným“ světem a pomáhá mu překlenout jeho nástrahy. Není divu, že se žák od takového záchytného bodu nechce oddálit.

1.2.2.2. Anonymizace dítěte ve skupině vs. Respektování individuality dítěte

S přijetím pravidel takového vztahu žáci chvíli zápasí. Nejen neznámé prostředí, ale také anonymizace dítěte ve skupině, v nich vyvolávají pocity nejistoty.³⁴ Učitel, aby dokázal uvést žáky do světa poznání a kultury, musí totiž umět na jednu stranu sice respektovat ale do určité míry i ignorovat specifika dětí, být neutrální a projevovat svou *nezávislost na proměnlivé vůli a přáních dítěte, na oné pluralitě individuálních přání a představ hrozících v konečném*

³⁰ Auger, Baucharlat, 2005.

³¹ Nelešovská, 2005, s. 77.

³² Hříbková, In: Pražská skupina školní etnografie, 1998.

³³ Kučera, In: Pražská skupina školní etnografie, 2005, s. 26.

³⁴ Vágnerová, 2001.

*důsledku třeba i zcela zničit vztah předávání poznání.*³⁵ Žák si musí zvyknout, že ve třídě je pro učitele jedním z mnoha a učitel není jen jeho, ale všech. Musí si začít uvědomovat, že učitel není jen člověkem, kterého zná a má s ním osobní kontakt, ale hlavně že je zástupcem instituce (školy), potažmo státu.³⁶

Žáci proto často lnou k osobnosti učitele, snaží se upoutávat jeho pozornost, být fyzicky nablízku, zkrátka získat podobné výlučné postavení, jakého se jim dostávalo doma a různá privilegia. To se ostatně projeví i v naší praktické části.³⁷ Žáci učitele nepřijímají neutrálně, jako nositele určité role. Vytvářejí si k němu citový vztah jako ke každé jiné konkrétní osobě. Názory učitele (jako ostatně všech dospělých) přijímají bezvýhradně a zcela nekriticky. Identifikace s učitelem žákům pomáhá překonat počáteční obavy a lépe se adaptovat na školní prostředí a jeho pravidla. Žáci upřednostňují učitele a jeho názory před svými spolužáky, kteří nepředstavují onen zdroj jistoty a bezpečí, který zatím potřebují.

Individuální zvláštnosti každého žáka je však na druhou stranu třeba i respektovat. Každé dítě je jiné a vyžaduje jiný přístup. Všechny děti si mohou určité vědomosti či dovednosti osvojit a naučit se respektovat jistá pravidla a normy, nikoliv však ve stejném čase a stejným způsobem. Proto je na učiteli, aby ke každému dítěti zvolil tu správnou „cestu“ a *strategii, která děti osloví tam, kde právě jsou, spíše než na místě, kde bychom je chtěli mít.*³⁸

Vztah učitele a žáka má vliv na školní práci žáka, jeho chování a výkon. Kladný vztah celkově konání žáka příznivě ovlivňuje, problematický či záporný vztah žáka zpravidla utlumuje a snižuje tak efektivitu žákovy práce.³⁹

1.2.3. Postavení žáka v kolektivu, vztah žák - spolužáci

Ve škole jsou žáci postaveni před fakt, že jsou si ve třídě všichni formálně rovni, mají stejné postavení, stejná práva i povinnosti a ani jeden z nich není výjimkou. V souvislosti se svým specifickým postavením ve třídě se musí žáci začít učit i odlišnému vztahu ke svým vrstevníkům.

Ve třídě první se nepochybně nejvíce intenzivně všem žákům vštěpuje, že jsou součástí třídního kolektivu, že všichni společně tvoří jeden celek, jeden tým, který k sobě má být

³⁵ Štech (rukopis), s. 6.

³⁶ Helus, 1982.

³⁷ Viz 5.4.4., 6.2.4.4., 6.3.4.4., 6.4.4.4. a 6.5.4.4. Respektování autority učitele.

³⁸ Čerešňáková, In: Vychovatel, 2004, s. 30.

³⁹ Nelešovská, 2005.

kamarádský, ohleduplný a solidární.⁴⁰ Příhoda⁴¹ tvrdí, že vlivem školní docházky se u malých školáků proměňuje především vztah k sobě samému. Dítě poznává, že je jedincem mezi jinými. Přestává vztahovat všechno k sobě, ale chce uplatnit sebe vzhledem k jiným jako samostatné individuum, vědomé již souvislosti vlastního života. Naivní, pudové sobectví se nahrazuje racionálnější a skutečnějším.

Děti jsou ale příliš ovlivněny svým vztahem k učiteli, jakožto k ochranné ruce před „nástrahami“ neznámého světa, a upřednostňují kontakt s ním před ostatními spolužáky. Již výše jsme popisovali, jak se snaží upoutat jeho pozornost a to i na úkor druhých dětí. To se hodně projevuje ve vzájemném kontaktu žáků, v jejich tendenci k žalování a v neochotě nechat opisovat, jak jsme si i v našem výzkumu potvrdili. Situace se obrací až ve středním školním věku, kdy pro ně teprve začne být důležitější třídní kolektiv.⁴²

Z výše uvedeného však nevyplývá, že by vytváření vztahů mezi prvňáky stagnovalo. Mezi dětmi k interakcím a vztahům samozřejmě dochází, přičemž mezi dívkami navzájem a chlapci navzájem se vytváří jiné způsoby komunikace a jiná témata než v interakcích a vztazích chlapce s dívkou. Z etnografického zkoumání⁴³ vyplynulo, že u dívek dochází nejčastěji k dyadickým či triadickým často většinou krátkodobým či „mžikovým“ interakcím nezávislých na zasedacím pořádku, které mívají často i konkurenční náboj. Dívky se chlubí a vytahují svými známkami, oblečením apod. Nebo naopak pomlouvají a předvádějí konkurenci. Chlapci se o přestávkách nejčastěji seskupují v závislosti na tom, s kým právě kdo sedí. Soused bývá jejich momentální kamarád. Chlapecké skupinky se ale utvářejí také podle herních preferencí. Smíšené interakce, tedy interakce dívky a chlapce, bývají většinou protkány provokacemi, pošťuchováním se a útoky, to pokud je cílem provokace mezi různými pohlavími. Zároveň však existují interakce založené na ryze nesexuálním základě, tzv. „azyl“, ~~kontakt mezi pohlavími, kde je sex jaksi odřeknut a nahrazen nějakým fantastickým obsahem, nějakou mimetickou hrou.~~⁴⁴

1.2.4. Postavení rodičů, vliv nástupu do školy na vztah rodič - žák

Vstupem do školy se z části mění i postavení rodičů a vztah prvňáka k rodičům. I nadále je pro žáka rodina velmi důležitá a uspokojuje většinu jeho potřeb. I nadále malý školák s rodiči

⁴⁰ Viz také 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my).

⁴¹ Příhoda, 1967.

⁴² Vágnerová, 2001.

⁴³ Doubek, In: Pražská skupina školní etnografie, 2005.

⁴⁴ Doubek, In: Pražská skupina školní etnografie, 2005, s. 59.

plně identifikuje, respektuje je, ctí je, věří jim a poslouchá je. Jeho vztah k nim je stále velmi silný a bezvýhradný. Nástup do první třídy může však pozměnit jeho roli v rodině, postoje rodičů k dítěti, životní styl celé rodiny apod. Vždy záleží na tom, v jaké míře je role školáka pro rodinu významná, jaká měla rodina očekávání a nakolik je dítě plní. Sociální svět dítěte se vstupem do první třídy rozšiřuje. Prvňák si začíná uvědomovat, že už není jenom svých rodičů, rodiny, konkrétních lidí kolem něho, ale že také patří škole, že si na něj činí nároky společnost.⁴⁵ Pozornost dítěte se začíná rozdělovat mezi rodiče a učitele. Dítě ke svým rodičům stále lne, avšak vzdálenost mezi nimi se postupně zvětšuje. Dítě se stává nezávislejší.⁴⁶

Dále postupně zjišťuje, že jeho rodiče nejsou všemocní, jak se do té doby domníval, a že nebudou k dispozici, kdykoliv je bude potřebovat. I oni se totiž musí podřizovat řádu školy a nemohou se školními normami manipulovat tak, jak by jim bylo příjemné. Ve školním prostředí si tedy žák musí poradit bez nich. Vědomí výše uvedených skutečností může v malém školákovi ještě prohloubit pocit nejistoty.⁴⁷ Postupně se však začíná osamostatňovat.

1.3. Proces socializace žáka ve škole

Instituce školy je chápána za jakéhosi prostředníka mezi rodinou a společností. Tvoří drtivou většinou společnosti uznávanou a nezbytnou přestupní a přípravnou stanicí mezi světem dětství a světem dospělosti, světem hry a světem práce. Tvoří jakýsi adaptační můstek mezi chráněným světem rodiny a světem společnosti, do kterého by děti neměli vstupovat předčasně. Socializace na této úrovni však neznamená pouhé získání komplexnějšího souboru poznatků či teorií potřebných pro další život. Žák se musí především naučit *odhalovat své vlastní existenční možnosti žít a uvádět je do souladu s požadavky společenského okolí, aniž by tím byla ohrožena integrita jeho osobnosti.*⁴⁸ Proces socializace žáka, který probíhá po celou dobu školní docházky dítěte za účelem jeho přípravy na skutečný svět a reálný život v něm, neboli proces *sekundární socializace*⁴⁹ navazuje na primární socializaci dítěte, která se uskutečňuje již od narození v procesu rodinné výchovy.⁵⁰

⁴⁵ Helus, 1982, s. 43.

⁴⁶ Příhoda, 1967.

⁴⁷ Vágnerová, 2001.

⁴⁸ Koťa, In: Havlík, Koťa, 2002, s. 132.

⁴⁹ Štech (rukopis).

⁵⁰ Rodina je tak zprostředkovatelem vlivu dané kultury a její snahou je uvést potomka do příslušného kulturního prostředí a naučit ho se v něm orientovat (Nakonečný, 1999).

Je evidentní, že **počátek sekundární socializace**, tedy počátek další fáze procesu začleňování jedinců do společnosti, **začíná již v první třídě a je zde velmi intenzivní**. V první třídě se žák seznamuje s největším množstvím nových norem, jejichž funkcí není jen učinit žáka schopného pro výchovně-vzdělávací proces, ale také zahájit proces socializace malého školáka do společnosti.⁵¹ Škola plní mnoho různých funkcí vzhledem k jejímu postavení ve společnosti.⁵² V první třídě však převládá funkce socializační a funkce kulturní transmise ve smyslu, v jakém ji chápe Arendtová.

Arendtová pojímá školu hlavně z hlediska její výchovné a transmisivní funkce. Tvrdí, že tvoří cosi jako zprostředkující člen mezi rodinou a světem. Zatímco v prostředí rodiny se klade důraz na ochranu dítěte, na péči o jeho blaho, vývoj a růst, na prosazení jeho požadavků, to vše v úzkém kruhu, škola se musí postarat o to, aby se dítě vyvíjelo ve vztahu k takovému světu, jakým svět je. Arendtová píše, že *škola je spíš institucí, kterou klademe mezi soukromou sféru a svět, aby byl mezi rodinou a světem přechod vůbec možný*.⁵³ Rodina a škola jsou podle Arendtové dvě hlavní instituce výchovy, které nesou odpovědnost jak za život a vývoj dítěte, tak za pokračování světa ve smyslu předávání tradičních hodnot, představ, pravidel a artefaktů z generace na generaci a současného ochraňování nového, co zrozením každé generace vzniká.

1.4. Proces adaptace žáků prvních tříd na školní pravidla

Ještě dříve, než podrobněji rozebereme proces adaptace žáků na pravidla platná na půdě školy, se kterými se žáci seznámili v průběhu první třídy, a zmíníme se o funkcích takových pravidel, charakterizujeme si základní pojmy, se kterými v naší práci budeme nejčastěji pracovat a poohlédněme se, jak k podobné problematice přistupuje odborná literatura.

⁵¹ Více o funkcích takových pravidel viz 1.4.1.4. Funkce pravidel, na která se žáci v první třídě adaptují.

⁵² Podle Prokopa jimi jsou funkce personalizační (utvářet žáka jako osobnost samostatně jednající), funkce kvalifikační (vytvořit z žáka osobu kvalifikovanou pro další studium či pro povolání), funkce socializační (vést žáky k osvojení určitých forem chování, k získání určitých názorů, určitého obrazu o sobě i jiných; zprostředkovat jim normy, znalosti, schopnosti, dovednosti a postoje, které činí žáka způsobilým k interakcím v rámci školní instituce, a později i v rámci společnosti) a funkce integrační (příprava žáků pro jejich politicko veřejný život) (Prokop, 1996).

⁵³ Arendtová, 2002, s.165.

1.4.1. Vymezení základních pojmů

1.4.1.1. Proces adaptace žáků prvních tříd na školní pravidla

Definujme si nejprve pojem nejtěžejnější, tedy „adaptace“. V naší rigorózní práci se nezabýváme adaptací jako takovou, proto je náš pohled zúžen a problematiku adaptace zkoumáme pouze ve smyslu přizpůsobování se pravidlům platným na půdě školy. Chápeme ji jako proces postupného přizpůsobování se vnějším podmínkám. Jedinec, v našem případě žák první třídy, se na začátku školní docházky nejprve snaží zorientovat v normativní síti školy a na základě vlastního poznávání a zkušeností se postupně začleňuje do nové skupiny, a to tím, že akceptuje její normy a pravidla chování. Přijme určitou roli a vytvoří si jisté návyky. Pojem adaptace se tak v našem pojetí blíží pojmu „socializace“, jak ho popisuje Vágnerová.⁵⁴ V rámci socializace vymezuje dva procesy. Podle ní se jedinec nejprve postupně zorientuje v novém sociálním prostředí. Na základě potřebných informací, které v tomto prostředí získal, teprve pak začne procházet procesem postupné adaptace na prostředí, kdy přijme svou roli a osvojí si žádoucí návyky. Narozdíl od nás tedy Vágnerová spatřuje adaptaci v mírně užším významu. Podle nás začíná proces adaptace již samotným vstupem do nového prostředí a zahrnuje v sobě i ono „sbírání“ potřebných informací pro úspěšné začlenění jedince do instituce a skupiny (školy a třídy).

Bandura se sice socializaci věnuje všeobecně, ale i jeho pojetí lze vztáhnout na naši problematiku.⁵⁵ Říká totiž, že socializace není pasivní přejímání různých vzorců a schémat, ale aktivní vyrovnávání se s požadavky, jež před nás klade společnost a příslušné sociální okolí. A přesně totéž se očekává od žáků prvních tříd, aby se aktivně zapojili a s plným nasazením se vyrovnali s požadavky, tedy s normami, které pro žáka ve škole platí.

Také většina dalších autorů problematice adaptace žáků na první třídu a její pravidla detailněji nevěnuje. Hovoří spíše jen o všeobecné socializaci jedince ve smyslu jeho vrůstání do společnosti nebo o školní socializaci žáka, tedy o tom, jak škola připravuje školáky na reálný život v majoritní společnosti. Štech⁵⁶ se o procesu adaptace v první třídě také nezmiňuje, spíše hledá rozdíly mezi rodinným a školním modelem socializace. Jiní autoři sledují téma školní zátěže na základní škole, ale první třídou se nezabývají. Pražská skupina školní etnografie

⁵⁴ Vágnerová, 2001.

⁵⁵ Nakonečný, 1993.

⁵⁶ Štech (rukopis).

s problematikou dění v první třídě pracuje a analyzuje ho z různých pohledů. S tímto pramenem spolupracujeme hlavně v praktické části.

1.4.1.2. Adaptace žáků na školní pravidla vs. adaptace žáků na školu

Na tomto místě pokládáme za důležité zamyslet se nad podobnostmi a rozdíly mezi adaptací dítěte na školu a adaptací dítěte na pravidla platná na půdě školy. Problematika se zdá být na první pohled totožná a opravdu má mnoho společného a vzájemně se podmiňuje. Adaptace žáků na školní prostředí není možná bez aspoň rámcového přivyknutí si na pravidla školy. Malý školák vstupuje do zcela nového světa a měl by se s ním sžít. Nemusí si osvojit všechna pravidla platná na půdě školy, aby se na školu mohl adaptovat a cítit se v ní spokojeně, ale musí pochopit alespoň nejzákladnější z nich a řídit se jimi.

Adaptace žáků na školní pravidla se odvíjí od míry, s jakou je žák seznámen s normativním systémem školy a nakolik dané normy respektuje a řídí se podle nich. Stanovené normy mají většinou jiné funkce než učinit malého školáka šťastným. O základních funkcích pravidel, jak jsme je na základě sesbíraných dat vymezili, hovoříme dále. Žák by byl pravděpodobně spokojenější, kdyby se mnohými z nich řídit nemusel. I přesto se však adaptace na školní normy projevuje pocitem spokojenosti žáka ve škole. Žák se totiž s danými normami smířil a přijal je za své. Určité normy na sebe vzájemně navazují či se podmiňují, proto adaptace na školní pravidla neprobíhá po jednotlivých pravidlech, ale často po větších celcích. Některé děti mají s přijetím některých z norem potíže a to se projevuje v dalších oblastech. Neřídí-li se podle platných norem, jsou napomínány a často opovrhovány dětmi, které se jimi řídí. Ve výsledném efektu se nakonec mohou ocitnout na okraji kolektivu, jak se ostatně projevilo i v našem pozorování.⁵⁷ Proces přivyknutí si na normy platné na půdě školy je narozdíl od procesu adaptace na školní prostředí aktivní po celou docházku do školy. Po celou tuto dobu se totiž žáci setkávají se stále novými a novými pravidly, se kterými se musí učit zacházet, ať již se jedná o pravidla formální či neformální, jak si vysvětlíme níže.

1.4.1.3. Pravidlo, norma

Vzhledem k tomu, že cílem naší rigorózní práce je poznat proces adaptace žáků na pravidla platná ve školním prostředí, vymezme nyní pojem „pravidlo“ neboli „norma“. V našem pojetí nerozlišujeme mezi normou a pravidlem. Mezi pojmy neshledáváme rozdíl. Považujeme je za synonyma a podle toho s nimi zacházíme i v dalším textu.

⁵⁷ Viz 7. Shrnutí praktické části.

Pojem norma či pravidlo vyjadřuje požadavek či skupinu požadavků a zásad pro určitou skupinu jedinců a je platný pro všechny její členy. Obsahuje informace o tom, jaké chování je ještě přípustné a jaké je již nepřijatelné, a reguluje tak chování členů skupiny vůči sobě navzájem i vůči ostatním jedincům, kteří do dané skupiny nepatří. V našem případě se tedy jedná o normy pro skupinu žáků první třídy, které regulují jejich chování hlavně vůči sobě navzájem, vůči učiteli, ostatním členům školy, ale také vůči rodině, protože vstup do školy zasáhne v mnohém i tento vztah. V našem pojetí tedy pravidla definují jakési požadované modely chování žáků, jaké stanovila škola a učitelka. Učitelka totiž částečně požadovaná pravidla upravuje s ohledem na charakter a povahu dětí ve třídě. Žáci totiž nejsou jen pasivními příjemci pravidel, ale s pravidly jistým způsobem pracují a tím ovlivňují i učitelku. Hovoříme o tzv. vyjednávání norem.

Lze také říci, že pravidla ve třídě jsou vlastně tím, co učitelka u žáků opravuje, resp. před čím je varuje a za co je chválí. Tím totiž určuje, co se smí a co nikoliv. Učitelka vesměs ve třídě pracuje s jevy, které se nějakým způsobem v daném období v její první třídě vyskytly. Je množství pravidel, která v první třídě na povrch nevyplují, avšak to nutně neznamená, že by v dané první třídě neplatila a v jiné třídě, kde se s nimi pracovalo, platila. Učitelka s nimi zkrátka jen nemusela pracovat, protože daná problematika pro její třídu nebyla aktuální a aktuální začne být třeba až ve vyšších ročnících (např. pravidlo nekouřit).

Souhlasíme s Vágnerovou, že *znalost a respektování norem je nezbytnou podmínkou adaptace, umožňuje jednotlivci žít v určité společnosti, být členem určité skupiny, resp. instituce,*⁵⁸ v našem případě členem školy, tedy školákem. Pravidla ve škole musí být v souladu s podstatou a záměrem zákonů a dalších právních předpisů, které souvisejí s lidskými právy, ochranou majetku a udržováním pořádku ve společnosti.

Dále uvádí, že taková pravidla nemusí mít jedinec internalizovaná, nemusí se s nimi vnitřně ztotožňovat, může je dokonce vnitřně odmítat. Stačí, když se jimi bude řídit a chovat se podle nich. V první třídě žáci platné normy většinou nezpochybňují a bezvýhradně je přijímají, jak jsme se již detailněji zmínili výše. Vědomé dodržování norem a pravidel na půdě školy nazývá Bendl jako školní kázeň.⁵⁹ Dodržování norem je zajištěno pomocí systému odměn a trestů, který zohledňuje právě ono vnější chování jedince. Nedodržuje-li žák pravidla, a několikrát pokusy o domluvu selhaly, bývá vystaven sankcím a nápravě. Sankce fungují jako

⁵⁸ Vágnerová, 2001, s. 276.

jakési hranice, které jedinci ukazují, kde je ona mez, za kterou již beztrestně jít nelze. Pomáhají jedinci budovat vlastní osobnost. Záleží pak na učiteli, aby dokázal sankce aplikovat tak, aby žák pochopil, že učitel nejedná samoúčelně jen za projevením své moci, aby dokázal pochopit smysl trestu, proč k němu došlo. Nepochopí-li to, trest je potom vnímán jako *pomsta toho, jehož moc byla zesměšněna. Může dokonce z viníka udělat oběť a ověňčit ho slávou mezi spolužáky. Trest má smysl jen tehdy, jestliže pomáhá mladému člověku pochopit dosah vlastního jednání.*⁶⁰

Podle Woodse lze normy platné na půdě školy rozdělit na dva typy, o kterých jsme se letmo zmínili výše. Woods při svém etnografickém zkoumání života na střední škole rozlišuje normy formální, dané a vyžadované školou jako institucí či pedagogem, a normy či pravidla neformální.⁶¹ Konkrétně píše: *Žáci mají vlastní normy, pravidla a hodnoty a jejich život ve škole je jejich prostřednictvím dobře strukturován způsobem ne na první pohled patrným a ne vždy založeným na oficiálních kritériích.*⁶² Podobné dělení nacházíme i u Gillernové.⁶³ Za formální normy považuje takové, které jsou explicitně ustaveny společností a tím, jak si představuje výchovné a vzdělávací cíle. Z formálních norem vyplývá role žáka. Neformální normy naproti tomu bývají spíše implicitní a vznikají často přímo ve školní třídě. Jejich podoba závisí ve velké míře na sociálním klimatu ve třídě. Jsou však ovlivňovány také mimoškolním životem žáků, členů skupiny – mohou je přejímat od svých starších kamarádů, ze sdělovacích prostředků atp. Jejich postoj k formálním normám může být kladný i negativistický. S tříděním a vymezením skupin pravidel obou autorů souhlasíme a uznáváme, že v kolektivu starších žáků se s tímto fenoménem běžně setkáváme. V prvních třídách však přítomnost neformálních neoficiálních pravidel tak častá není. Nebo se možná objevuje až v druhém pololetí. Neformální pravidla určená spíše implicitně se zatím nestačila v prvním pololetí v první třídě ve větší míře ustavit. Proto s tímto dělením v naší výzkumné části nepracujeme. I přesto však jsme pokládali za důležité tuto klasifikaci zmínit.

V prvním pololetí se kolektiv prvňáčků teprve začíná utvářet. Učitelka jeho tvorbu ovlivňuje a různými technikami se snaží o jeho stmelení. Ústně žákům zformuluje stanovená formální pravidla (např. týkající se vztahu ke spolužákům) a chce, aby si je žáci osvojili. Žáci si

⁵⁹ Více o školní kázní v Bendlově pojetí – o jejich projevech, souvislostech, příčinách atp. viz Bendla (2004) nebo jiné jeho publikace.

⁶⁰ Auger, Boucharlat, 2005, s. 74.

⁶¹ Vágnerová je klasifikuje podobně a rozlišuje normy školy, které jsou zakotveny ve školním řádu, a normy třídy, tedy vrstevnické skupiny (Vágnerová, 2001).

⁶² Woods, 1979, s. 120.

uvědomují, že by se těmto pravidlům měli naučit, že by měli pomáhat všem, bez ohledu na kamarádství či případné antipatie. Pravidla však nejsou v souladu s jejich smýšlením a postoji. Kolektivně, ale bez vzájemně formulované dohody, je neplní, s formálním pravidlem zacházejí jako s neformálním a nepomáhají všem spolužákům, ale jen těm, kteří jsou jim sympatičtí, jsou jejich kamarády, nebo které akceptují a nemusí se bát, že jim případně půjčené pomůcky zničí či ztratí.⁶⁴ Takovéto zacházení s normami by se dalo považovat za jakýsi počátek vzniku neformálních pravidel v první třídě.

1.4.1.4. Funkce pravidel, na které se žáci v první třídě adaptují

Platná pravidla, tak jak se s nimi v první třídě setkáváme, sledují několik základních cílů. Při pohledu na stanovená pravidla⁶⁵ a ve spolupráci s literaturou⁶⁶ jsme vymezili osm základních funkcí, jež tato pravidla mají. Tím zároveň objasníme, z jakého důvodu jsou tato pravidla v první třídě aplikována a proč se je žáci musí učit respektovat.

Funkcí naprosté většiny pravidel, platných pro první třídu, je **umožnit hladký průběh vyučování**. Má-li škola dosáhnout svého hlavního cíle, tedy vzdělávání dětí, je třeba zajistit k tomu příznivé prostředí pro pedagogickou práci i pro učení žáků. Nedodržováním pravidel by se ze školy stal „holubník“ a výuka žáků by nebyla možná. Žák se při vyučování musí cítit bezpečně a být si jistý, že ve třídě nelze dělat vše a že učitel má dění ve třídě pod kontrolou.

Další základní a nezbytnou funkcí stanovených pravidel je **funkce bezpečnostní**. V první třídě se žáci seznamují se základními bezpečnostními pravidly, platnými ve škole i mimo ni. Škola tak usiluje o bezpečné působení žáků a učitelů na její půdě po dobu školní docházky, vede žáky k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a k vědomí odpovědnosti za vlastní zdraví a bezpečnost. Akceptací, přijetím a respektováním daných pravidel nezávisle na prostředí žáci, později dospělí lidé, navíc pozitivním způsobem ovlivňují svou bezpečnost i v „neškolním“ životě.

S bezpečnostní funkcí souvisí **funkce hygienická**. Některá z pravidel, která si žáci v první třídě osvojují, se snaží formovat jejich vztah k životu a vštípit jim vědomí odpovědnosti za vlastní zdraví. Žáci se seznamují se základními hygienickými návyky při práci, učí se zásadám

⁶³ Gillernová, In: Výrost, Slaměník, 1998.

⁶⁴ Více viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my) a 5.5.5. Solidarita postojů žáků

⁶⁵ Viz 4. Na jaká pravidla se děti v první třídě adaptují? (klasifikace pravidel) a 5. Na jaká pravidla se děti v první třídě adaptují? (popis pravidel).

⁶⁶ Vzdělávací program Základní škola, 1998; Pasch, Gardner, Sparks-Langerová, Starková, Moodyová, 1998; Auger, Boucharlat, 2005.

zdravého životního stylu a uchování si vlastního zdraví a čistoty sebe i okolí, které se vzájemně ovlivňují.

S hygienickou funkcí do velké míry souvisí **funkce estetická**. Prvňáčci si osvojují schopnost estetického vnímání světa. Dozvídají se, co lze považovat za estetické a co nikoliv. Učitelka jim estetiku zprostředkuje často v souvislosti s hygienou, kdy za estetické považuje to, co je uklizené, srovnané a čisté a opačně.

Pátá funkce se vztahuje k **akceptování a respektování řádu a zákonů**. Žáci se v první třídě učí mít v úctě a respektovat zákony platné v daném prostředí a pochopit nebezpečí a důsledky, které plynou z protiprávního jednání. Pravidla v tomto ohledu ovlivňují žáky nejen ve škole, ale stejně jako všechna ostatní pravidla mají jistý přínos i pro vzdálenější budoucnost žáků.

Mezi úkoly **funkce pracovní** patří formovat základní pracovní a režimové návyky žáků.

Škola se snaží u dětí rozvíjet schopnost účelným způsobem organizovat a plánovat svůj čas z hlediska práce i zábavy. Vštěpuje jim, aby při jeho organizaci braly ohled jak na potřeby vlastní, tak na potřeby a nároky svého okolí (školy nebo později zaměstnání). Snaží se u žáků vybudovat základní dovednosti a návyky, které jsou potřebné pro plnění povinností a úkolů ve škole, a později i mimo ni a naučit je pracovat samostatně i ve skupině, jinak řečeno jak nezávisle na druhých, tak ve spolupráci s nimi.

Mnohé z pravidel v první třídě plní i **funkci sociální**. Učí děti základním komunikačním dovednostem a základním společenským návykům. Žáci se mají seznámit a postupně si osvojit základní pravidla a způsoby mezilidské komunikace a soužití. Mají se naučit dorozumívat se s okolím společensky únosným způsobem, tedy vyjadřovat se slušně bez užití vulgárních slov a respektovat i další společenské návyky. Škola v prvňáčích pěstuje významnou měrou také základy uvědomění si vlastní výlučnosti, ale i pro školu a další život potřebné vědomí sounáležitosti se školním kolektivem jako celkem, a prostřednictvím toho také s lidmi a životem okolo. Učí se respektovat ostatní, rozpoznávat rozdíly mezi lidmi. Poznávají a začínají si osvojovat zásady přátelství a vnímavého přístupu k druhým. Spolu s vědomím sounáležitosti mají začít chápat význam pomoci druhým a spolupráce s nimi. Poznávají, co znamená autorita učitele a že je třeba ji respektovat, podobně jako ostatní authority. Učí se sebeovládání a sebekázně, schopnosti ovládat svoje citové reakce i potřeby. Taktéž schopnost žít a jednat samostatně nelze opomenout.

Poslední funkcí, jež jsme vymezili v souvislosti se stanovenými pravidly, je **funkce morální a hodnotová**. Děti se již na prahu školní docházky učí úctě k životu, k sobě samému, k druhým lidem a jejich činnostem (tedy i k majetku), k pravdě a ke spravedlnosti. Je jim vštěpováno žít

v souladu s těmito postoji a odmítat jejich porušování. Škola působí na utváření vlastního žebříčku hodnot žáků. Snaží se je vychovávat k odpovědnosti za vlastní chování a jednání a za jejich důsledky. Zprostředkovává jim i jiná základní morální pravidla, mezi které patří i solidarita s druhými. A prozaicky tím přispívá i k ochraně osobního a školního majetku.

Cílem pravidel v první třídě není však ovlivnit pouze aktuální dění, míníme dobu školní docházky, a učinit žáka kompetentním pro školní vyučování a život ve škole. Směřují také do budoucna. Usilují o všestranný vývoj žáka v rámci jeho možností a předávají žákovi vzorce chování a uvažování, které se odrazí i mimo bezprostřední prostředí školy a pomáhají a zprostředkují tak socializaci jedince do celé společnosti, to znamená naučit je ve společnosti žít. Vezmeme-li v úvahu výše uvedené skutečnosti v této kapitole, odhlédneme-li navíc od celku pravidel a zaměříme-li se na školu jako instituci a její základní funkci, jakou vzhledem k začínajícím školákům má, zjistíme, že **škola**, prostřednictvím svých pravidel a prostřednictvím poznání, které zprostředkuje svým žákům, **plní především a veskrze funkci kulturní transmise**. Již od první třídy, a nejmohutněji právě v ní, předává instituce školy svým žákům tradiční hodnoty, představy i pravidla a postupně je uvádí do reality, do takového světa, jakým ve skutečnosti je.⁶⁷

1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí

Je pochopitelné a naprosto zřejmé, že proces adaptace na stanovená pravidla neprobíhá naráz, ale postupně a prochází několika stádii vývoje. Rozlišujeme tři stupně, kterými žáci v průběhu procesu adaptace na jednotlivá pravidla prochází. Zdůrazňujeme, že stupně adaptace nechápeme z hlediska časového, tedy ku příkladu jiný stupeň či fázi pro měsíc září a jiný pro říjen, ačkoliv i tak by bylo možné rozdělení vytvořit. Naše dělení platí vždy pro konkrétní jedno pravidlo a mění se v souvislosti s tím, jak k danému pravidlu žák přistupuje a jak s ním pracuje. Některý čtenář by mohl namítnout, že se mu oba typy dělení zdají být stejné. S takovým tvrzením bychom nesouhlasili. Je důležité uvědomit si, a v praktické části to i dokážeme, že s novými pravidly se žáci neseznamují jen v září či na počátku školního roku, ale i v průběhu dalších měsíců a let. Aspoň tak tomu v naší první třídě v prvním pololetí školního roku bylo. Ještě než se začneme zabývat jednotlivými stupni adaptace na pravidla, dodáváme, že tyto stupně jsou spíše orientační a vytvořené především na základě zobecnění námi sesbíraných dat z praktické části. Nevylučujeme proto existenci jiných adaptačních projevů u žáků prvních tříd a jsme přesvědčeni, že ve vyšších třídách je variabilita chování

žáků vzhledem k platným normám mnohem rozmanitější a založena na jiných principech, jak o tom svědčí Woodsův výzkum.⁶⁸ Z jeho pohledu naši prvňáčci procházeli modem jediným a to jakousi konformitou a my nyní hodláme uvést stupně, v jakých tohoto druhu konformnosti dosahovali. Žáci první třídy totiž platné normy nezpochybňují a přijímají je tak, jak jsou, protože byly stanoveny autoritou, tedy učitelem, a jsou jím také kontrolovány.⁶⁹ Pro prvňáky je nejvýznamnějším vědomí důsledků, jaké by pro ně mělo případné dodržení či nedodržení pravidla. Mají na paměti systém hodnocení za pomoci odměn a trestů a řídí se podle něj.⁷⁰

V následujícím diagramu zachycujeme hlavní adaptační projevy žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí, tak jak jsme je v našem výzkumu zachytili⁷¹.

1.4.2.1. První stupeň

Na úplném počátku nemají žáci o pravidle tušení a neplní ho z nevědomosti, popř. orientačně tuší, že pravidlo v nějaké podobě existuje, ale blíže ho neznají a tudíž nedodržují. V první fázi, nebo chcete-li na prvním stupni adaptace se s přítomností pravidla seznamují, a to většinou prostřednictvím učitelky. Často se stává, že žáci, dostatečně nechápající obsah pravidla, napodobují chování druhých dětí, nebo i učitelky, a seznamují se tak s pravidlem nejen verbálně, ale i přímou nápodobou. Zatím ho důsledně neznají, nebo ho dostatečně nechápou. U některých pravidel, zvláště u pravidel složitějších nebo pro žáky zlomových a velmi náročných, učitelka pravidlo upravuje a žáky s celým zněním pravidla seznamuje postupně.

Žáci si postupně osvojí, že dané pravidlo existuje, ale téměř ho nedodržují a z pozorování není patrná ani snaha žáků se o to prozatím pokusit. Takovýto stav klademe na pomezí prvního a druhého stupně a v grafech v praktické části jej značíme jako 1,5 stupně adaptace, což tedy v našem pojetí znamená, že všichni či naprostá většina žáků pravidlo nedodržuje, ač si je jeho jakési existence vědoma.

⁶⁷ Více viz 1.3. Proces socializace žáka ve škole.

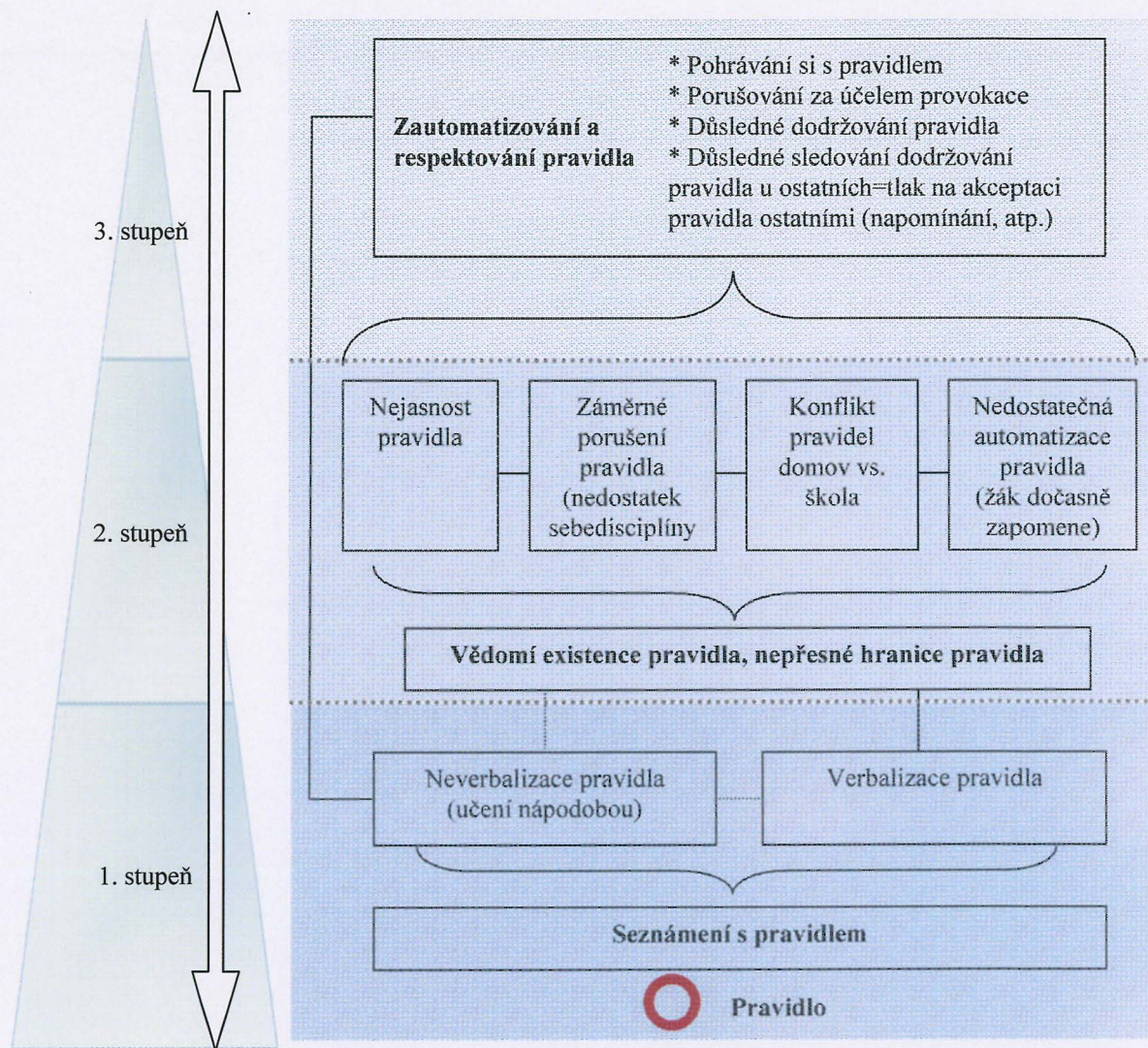
⁶⁸ Woods ve své práci rozlišil několik základních modů adaptace žáků na střední školu, a sice „konformitu“, „stáhnutí se“, „kolonizaci“, „nesmlouvavost“ a „rebelství“ (Woods, 1979). S naprostou většinou z nich se však v první třídě nesetkáváme.

⁶⁹ Více viz 1.1.3. Charakteristika morálního uvažování

⁷⁰ Vágnerová, 2001.

⁷¹ Diagram 1.

Diagram 1: Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

1.4.2.2. Druhý stupeň

Na druhém stupni adaptace jsou si již žáci jisté formy pravidla vědomi, mají ho zařazené do rejstříku pravidel, ale z nejrůznějších důvodů mají problémy ho dodržet, ale někdy se jim to již daří.

K nedodržení platného pravidla dochází v nové situaci, kdy žák nechápe, že také zde stanovené pravidlo platí. Žáci ještě **nejsou seznámeni s celou škálou bohatosti pravidla**. Postupem času se seznamuje s různými dodatky a výjimkami, kdy pravidlo platí a kdy ne.

Zvláště u složitějších pravidel trvá dlouho, než dítě pochopí všechny situace, kdy se jím mají řídit a kde již naopak platí něco jiného. Uvádíme příklad pravidla, kdy se mají žáci hlásit. Děti jsou od počátku informované, že ve škole se hlásí. Postupně zjišťují, že dané pravidlo neplatí o přestávkách, že o přestávkách se nehlásíme, chceme-li něco oznámit učitelce. Stejně tak se někdy nemusíme hlásit, diskutujeme-li v kroužku, nebo hrajeme-li soutěž, která závisí na pohotovosti a rychlé odpovědi žáků. Podobně tomu je u povídání v hodině. Žáci vědí, že o hodině si nemají mezi sebou povídat. Jsou však situace, kdy je tiché povídání povoleno. Ku příkladu tehdy, pomáháme-li spolužákovi s úlohou či při spolupracující činnosti. Jistou míru povídání si učitelka toleruje např. i při výtvarné výchově.⁷² Na druhém adaptačním stupni tedy bývá pravidlo pro žáky stále ještě nejasné.

Jindy si žáci plně uvědomují, že pravidlo dodržet mají, ale záměrně ho poruší, protože nejsou schopni jednat v souladu s ním. Příčinou bývá **nedostatek sebedisciplíny žáka**, který plyne z aktuálního psychického stavu dítěte i z vývojového stádia, na němž se nachází. Žák neumí ovládnout svoje potřeby, ku příkladu chápe, že by se neměl bavit o hodině se sousedem, ale cítí nutkání mu okamžitě cosi sdělit a nedokáže vydržet. Nebo nezvládne čelit svým potřebám, musí vybit svou energii a začne se o hodině procházet po třídě, ačkoliv ví, že se to nemá, nebo se prát se spolužákem.

Může se stát, že **některá pravidla, vyžadovaná ve školním prostředí, jsou ve vzájemném konfliktu**. Podobná situace může nastat i mezi pravidlem platným ve škole a pravidlem osvojeným z domova. Žák je v takovém případě zmaten a neví, kterým z pravidel se řídit, tedy které pravidlo je v dané chvíli to správné, pro danou chvíli důležitější. I to může být příčina, proč dítě stanovené normy ve škole neplní.

V jiném případě pravidlo **poruší, protože na jeho existenci dočasně zapomene**. K tomu často docházelo hlavně při přípravě či úklidu pomůcek. Pravidlo zkrátka ještě **není zautomatizováno**. Někdy žáci pravidlo uplatňují i ve chvílích, kdy neplatí. Kromě jiného se v našich záznamech situace objevila v případech, kdy žáci chtěli o přestávce hovořit s učitelkou a začali se hlásit.

S postupující adaptací těchto situací v prvním pololetí školního roku v první třídě ubývá. Nutno také dodat, že všechny uvedené formy porušení pravidla se nevyskytují vždy u každého z nich. Záleží na problematice pravidla, resp. na jeho složitosti z hlediska pochopení a

⁷² Více o pravidlech hlášení a povídání o hodině viz 5.3.2. Kázeň ve třídě.

obtížnosti vzhledem k nárokům na žáka. Je-li pravidlo jednodušší, nemusí se nutně zverbalizovat. Žák si pravidlo může osvojit pouze na úrovni nápodoby dětí či učitelky a nemusí si přítomnost pravidla ani zvědomit, aby ho začal dodržovat. Přejíždí tak rovnou od prvního stupně na třetí.

Na pomezí mezi druhý a třetí adaptační stupeň řadíme stav, kdy si je žák konkrétního pravidla vědom, zná jeho nuance, umí s pravidlem pracovat, občas sice chybuje, ale ve většině případů již pravidlo dodržuje. Takovýto stav označujeme v našich grafech v praktické části jako 2,5 stupně adaptace a pro tamní potřeby se dopouštíme jistého zevšeobecnění a značíme tak, když toto platí pro všechny či naprostou většinu žáků.

1.4.2.3. Třetí stupeň

Na třetím stupni adaptace si žák pravidlo plně osvojil, až zautomatizoval a respektuje ho. V této fázi se problematika pravidla v záznamech ve většině případů nevyskytuje, školák se plně adaptoval. Občas si takový žák s pravidlem již jen pohrává a neplní ho právě jenom proto, že pravidlo platí, často s úmyslem provokovat učitelku a sledovat, co se bude dít. To se však v první třídě často nestává. I my jsme se s takovým jevem setkali jen velmi výjimečně. Děti totiž berou dění v první třídě a pravidla s tím spojená velmi vážně. Aktivně usilují o to, aby dosáhli postu žáka a správně plnili nově získanou roli. Proto se pravidla snaží opravdu dodržovat a zjistí-li, že jiný žák je porušuje, napomínají ho, žalují na něj a stává-li se to často, cítí k němu i odpor. Vyvíjí na něj tlak a nutí ho, aby pravidlo také akceptoval. Toto se rozvíjí spolu s rozvojem třídního kolektivu. Učitelka v naší třídě si toho byla vědoma a sama se zmínila: „*Je zbytečné dávat dětem poznámky, to mi nikdy moc nefungovalo. Spíš kladu důraz na kolektiv. Tím jak se kolektiv vytváří, tak se oni sami napomínají.*“⁷³ Samozřejmě i nyní žáci některá pravidla porušují jenom i proto, že se jim je jednoduše plnit nechce a je pro ně příjemnější je porušit. S tím se hlavně u kázeňských norem setkáváme po celou dobu školní docházky.

Není podmínkou, že proces adaptace probíhá jen vzestupným směrem od nežádoucích forem chování po formy žádoucí. Při osvojování jednotlivých pravidel můžeme být svědky i regrese, kdy se žáci opět přestali podle pravidla důsledně řídit. K tomu může dojít ku příkladu tehdy, zkomplikovalo-li se pravidlo, nebo v případě, že ho žáci zapomněli, např. tehdy, nepracuje-li se v hodinách s pravidlem před jeho plným zautomatizováním dostatečně. U snadno osvojitelných pravidel žák může naopak přeskočit druhý stupeň.

Průběhu procesu adaptace napomáhá neustálé opakování pravidla a to formou verbálního projevu učitelky i jen prostou přítomností dané situace, při níž žák napodobuje chování druhých. Občas dítě sleduje ostatní žáky. Zjistí, že se určitým způsobem chovají, začne je napodobovat a pravidlo si tak postupně osvojí. Jako příklad uvádíme situaci, kdy se žáci učili bezpečnostním pravidlům při tělesné výchově.⁷⁴ Jindy ho naopak od žádoucího chování odvede nesprávné chování jiného žáka. Dosažení nejvyššího stupně trvá různou dobu v závislosti na obtížnosti pravidla pro daného žáka. U některých pravidel k tomu do konce prvního ročníku nedojde. To se týká, vzhledem k vývoji morálního uvažování žáků,⁷⁵ hlavně adaptace na oblast základních morálních pravidel, která zůstává aktuální až do vyšších ročníků.

Dodáváme, že v průběhu adaptace na daná pravidla dochází také k jakési formě vyjednávání norem mezi učitelkou a žáky, a to i v první třídě. Na podobě pravidel se tedy jistým způsobem podílejí i žáci, a to tím, jací jsou a jak s normami pracují.⁷⁶

1.4.3. Možné příčiny adaptačních potíží žáků prvních tříd

Cílem naší rigorózní práce je sice sledování průběhu procesu adaptace na stanovená pravidla a jeho vnějších projevů v chování žáků prvních tříd, pro úplnost však stručně nastíníme i možné příčiny více či méně úspěšného přivyknutí malých školáků z pohledu literatury.

Adaptační potíže mohou mít podle Čápa⁷⁷ různorodé příčiny. Proces přivyknutí žáka na školu a její pravidla může zkomplikovat biologická, psychická a sociální nezralost dítěte, osobnost a chování učitele, spolužáků, klima v rodině a přístup rodičů a dalších blízkých osob ke škole. Zaměříme se nejprve na faktor rodinný. Je důležité, jak bylo dítě na školní docházku připraveno, jak ho rodiče a jiné blízké osoby informovali a motivovali, jak školu hodnotili a jaký vztah ke škole žákovi tím pádem předem připravili.⁷⁸

Adaptaci na školní prostředí a pravidla také ztěžuje **případný rozpor mezi normami rodiny**, ve které dítě vyrůstá, **a společnosti**, do které škola žáka pomáhá socializovat. Takové dítě pak mnohdy neví, co se od něj očekává, ani když ostatní děti vědí. Jindy dítě sice normy zná, a

⁷³ Příloha 7.

⁷⁴ Viz 6.2.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách.

⁷⁵ Viz 1.1.3. Charakteristika morálního uvažování.

⁷⁶ Viz také 1.4.1.3. Pravidlo, norma.

⁷⁷ Čáp, 1993.

⁷⁸ Čáp, 1993.

chápe, co se od něj čeká, ale nemá je dostatečně zafixované a nechová se podle nich. *Nedostatečné zvládnutí běžných norem chování je značnou překážkou v adaptaci na školu.*⁷⁹

Dále je podstatné, nakolik rodinní příslušníci školu akceptují, respektují školní povinnosti dítěte a podporují ho.⁸⁰ Plnění mnohých norem a pravidel totiž do velké míry předpokládá právě spolupráci nebo asistenci rodičů.⁸¹

Zatěžujícím momentem je také **dysharmonické rodinné prostředí**.⁸² Rozvádí-li se žákovi rodiče, žije-li žák v neúplné rodině a není s tím vyrovnán, nebo jsou-li vztahy v rodině jinak napjaté, průběh jeho adaptace může být značně ztížen.⁸³

Mezi další okolnosti v rodině, které mohou mít vliv na průběh adaptace, je podle Marka⁸⁴ také **věk rodičů**, hlavně pak matky, při narození dítěte a **počet dětí v rodině**, tzn. jde-li o rodinu malou do dvou dětí či rodinu větší.

Adaptační potíže, týkající se hlavně vztahu k učiteli, spolužákům a vůbec ke skupině vrstevníků, se často objevují u dětí, které z předškolního života **neměly dostatečné zkušenosti v sociálním kontaktu s dětmi podobné věkové kategorie**. Nenavštěvovaly mateřskou školu, vyrůstaly bez sourozenců a z nejrůznějších důvodů si málo hrály s dětmi z okolí.⁸⁵

Jiné komplikace mohou plynout z **různého typu nezralosti dítěte či z podprůměrné inteligence** dítěte. Možným znevýhodněním může být také případná nemoc či postižení žáka. Také osobnost učitele a jeho přístup k žákům proces adaptace ve velké míře usnadňuje či naopak zneprůjemňuje. Důležitý je také charakter spolužáků a klima ve třídě, které však v první třídě do značné míry vytváří opět učitel.

Proběhne-li adaptace úspěšně a nenastanou-li žádné zdravotní, rodinné ani jiné komplikace, je zde velký předpoklad, že období života dítěte až do nástupu puberty bude probíhat bez větších problémů.

⁷⁹ Vágnerová, 2001, s. 221 - 222.

⁸⁰ Čáp, 1993.

⁸¹ Odkazujeme na 5.3.4. Plnění úkolů a 5.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka. Tyto oblasti uvádíme jako ukázkou. Asistence dospělých je třeba i v dalších oblastech.

⁸² Marko, 1971.

⁸³ Odkazujeme na 3. Pasportizace školy a třídy

⁸⁴ Marko, 1971.

⁸⁵ Čáp, 1993.

1.5. Shrnutí teoretické části

Vstup do školy znamená pro dítě přímo revoluční zvrát. Malý školák vchází do světa jiných a neznámých norem, s jejichž většinou se do té doby nesetkal. Ačkoliv byl ohodnocen jako „zralý pro školu“ a dosáhl přiměřené biologické, psychologické i sociální úrovně,⁸⁶ situace pro něj není nijak snadná. Svět rodiny, ve které vyrůstal, i mateřské školy, kterou v lepším případě také navštěvoval, totiž funguje na zcela jiných principech než prostředí školní, kam žák přichází a kde pravděpodobně stráví příštích devět let.

Škola je místem neosobním, které žáka nebude posuzovat na základě citového pouta a nebude ho akceptovat jen pro jeho samotnou existenci, jako tomu do té doby bylo v rodině. Aby se žák dočkal ve škole uznání, musí se chovat v souladu s pravidly, platnými na půdě školy a podávat náležité výkony. V první třídě se žáci nesetkávají se všemi pravidly, adaptují se pouze na ta, se kterými je učitel seznámí. Neplatí pro ně výjimky.

Ani učitel nebude žákovi kamarádem či „druhým rodičem“, jak si žák ze začátku často myslel.

Učitel je pro školáky hlavně autoritou, což děti v první třídě oceňují a jsou za to rády, a zprostředkovatelem pravidel školy. Učitel přistupuje ke svým žákům také neutrálně. Do jisté míry potlačuje individualitu žáků a ve většině případů se k nim chová jako k jednomu stádu, nikoliv jako k seskupení jednotlivců s individuálními přáními a potřebami. Žák je pro učitele jedním z mnoha a musí si na to zvyknout.

I vztah k vrstevníkům ve třídě se tím mění a měl by nabýt jiných rozměrů než v předškolním období. Dítě zjišťuje, že společně se spolužáky tvoří jeden kolektiv, jeden celek, že všichni mají stejná práva i povinnosti. Navzájem by si měli pomáhat, respektovat se a být k sobě přátelští. Měli by jednat altruisticky nikoliv jenom s ohledem na vlastní osobu.

Postavení rodiny doznává vstupem dítěte do školy také určitých změn. Žák zjišťuje, že rodič není tou omnipotentní osobou, která „vše může a vše zařídí“. Poznává, že i rodič se musí řídit školními normami a předpisy. Žák si také uvědomuje, že již není jen jejich, ale částečně patří také škole a učiteli. Může se měnit i postoj rodičů k dítěti. Záleží na tom, jaká měla rodina očekávání, nakolik je žák plní a do jaké míry je role školáka pro rodinu dítěte významná.

Se všemi těmito skutečnostmi se žák musí vyrovnat. **Proces adaptace na pravidla**, platná na půdě školy, probíhá ve třech základních stupních. Na prvním stupni se žáci s pravidlem seznámí a osvojí si, že dané pravidlo existuje. Zatím ho ale příliš nedodržují, protože ho

⁸⁶ Tak by tomu alespoň být mělo. Ačkoliv v současné době, kdy klesá počet dětí ve třídě a je patrná snaha škol získat téměř „každou hlavu“, tomu tak být vždy nemusí. Potom je však situace pro takového žáka ještě obtížnější.

dostatečně neznají a nechápou. Na druhém stupni si jsou určité podoby pravidla vědomi a nedodržují ho jen za některých okolností, hlavně, nejsou-li si vědomi, že pravidlo platí i za jiné situace, nejsou-li schopni pravidlo splnit nebo zapomenou-li na jeho existenci. Postupně těchto situací ubývá. Na třetím stupni mají již žáci pravidlo plně osvojeno a respektují ho. Chybují jen výjimečně. V některých případech se mohou s pravidlem seznamovat neuvědoměle a stejně tak ho i potom na neverbalizované bázi dodržovat. Děti se snaží normy ve škole dodržovat, protože usilují o uznání učitele a snaží se stát opravdovými školáky. Dbají na dodržování pravidel i u druhých a setkají-li se s jejich porušováním, tlakem je nutí, aby své chování změnili.

Pravidla, na která se žáci adaptují plní **několik základních funkcí**, které ovlivňují jak aktuální dění, tak i život do budoucna, mimo bezprostřední okolí školy. Naprostá většina z nich je v první třídě aplikována, aby umožnila hladký průběh vyučovacího procesu. Mnohá pravidla plní funkci bezpečnostní, hygienickou nebo estetickou nebo formují pracovní a režimové návyky žáků. Současně s postupným osvojováním a respektováním pravidel se žáci učí také akceptovat a respektovat řád a zákony všeobecně. Mnohé z pravidel plní zároveň funkci sociální či morální a hodnotovou. Jednotlivá pravidla mohou mít a zpravidla mívají více funkcí. Pravidla ovlivňují jak aktuální dění ve škole, avšak směřují také do budoucna.

Za jistých okolností může dojít **k určitým komplikacím při adaptačním procesu**, nebo se proces nemusí ani podařit. Možnými příčinami mohou být sociální, biologická či psychická nezralost dítěte či znevýhodnění dítěte, klima a způsob života v rodině, její přístup ke škole, věk rodičů a velikost rodiny. Dále pak osobnost a chování učitele a spolužáků.

Procesem adaptace na školní prostředí a školní normy malý školák zároveň prochází i procesem socializace do celé společnosti. Škola totiž tvoří jakousi přestupní a přípravnou stanici pro budoucí život dětí. Hlavně v první třídě je výrazná transmisivní funkce školy, tedy předávání hlavně tradičních pravidel, ale i hodnot a představ společnosti.

III. Praktická část

2. Metodologický postup

V následujících řádcích si popíšeme způsob, jakým jsme sbírali data, potřebná pro náš výzkum, a jak jsme postupovali při jejich zpracování.

2.1. Doba trvání

Svůj kvalitativní výzkum jsme se rozhodli založit na průběžném a pravidelném pozorování vyučovacích hodin konkrétní první třídy jedné nejmenované pražské základní školy v první polovině školního roku. V září, kdy předpokládáme, že je proces adaptace nejvíce intenzivní, jsme třídu navštěvovali dvakrát až třikrát týdně po dobu všech (čtyřech) vyučovacích hodin. Od začátku října až do konce prosince jsme počet návštěv omezili a do školy docházeli vždy jednou týdně, většinou v pondělí, kdy se vyučovaly dvě hodiny českého jazyka, matematika a hudební výchova. Je samozřejmé, že druh předmětů i začátek týdne jistou měrou ovlivnil chování dětí a tím pádem i výskyt užívaných norem, pravidel a návyků.

2.2. Použité metody

Po určitém zvažování nejvhodnější strategie sběru dat jsme za svou stěžejní metodu zvolili metodu zúčastněného pozorování a **záznamy z hodin** tvoří převážnou část našeho přílohového materiálu.

Při vyučování výzkumník seděl v zadní lavici. Snažil se co nejméně ovlivňovat chod třídy. Učitelka k naší spokojenosti respektovala jeho snahu a svou pozornost na něj obracela jen sporadicky. Pro děti byl však i přesto po nějakou dobu středem jejich pozornosti. Převážně v prvních týdnech pozorování s ním o přestávkách navazovaly kontakt.⁸⁷ Výzkumník se kontaktu nebránil, ale nevyhledával ho a nesnažil se působit povzbudivě. Zájem dětí se často snažil odrážet svou „nevšimavostí“. Později se na něj již obracely jako na kteréhokoli jiného člověka ve třídě, jeho přítomnost v zadní lavici pro ně přestala být zajímavou.

Záznamy z hodin jsme se rozhodli ještě doplnit **rozhovory s dětmi a s učitelkou**. Ihned na počátku školního roku, tj. druhý a třetí den školy, jsme provedli se všemi dětmi rozhovor na

téma: „Jak se těším do školy a co od ní čekám“. Druhou skupinu rozhovorů jsme s dětmi provedli v polovině prosince, tj. ke konci našeho pozorování. Téma druhé skupiny rozhovorů bychom mohli pracovně nazvat: „Jak se mi ve škole zatím líbí...“

U obou skupin jsme se rozhodli pro typ polostrukturovaného rozhovoru, kdy jsme si předem stanovili okruhy zájmu a předběžně i typy otázek, které budeme dětem klást. Přičemž pořadí, konečné znění otázek a případné doplňující otázky jsme volili a kladli až s ohledem na průběh daného rozhovoru (reakce dítěte, dosud sdělené informace).

Zvláště u **první skupiny rozhovorů** jsme si uvědomovali, že se děti nacházejí v pro ně zcela novém prostředí a situaci, s množstvím cizích lidí a že i my jsme pro ně naprosto neznámými osobami. Jejich případný ostych jsme se tedy rozhodli zmírnit tím, že jsme jim nenásilnou formou hned na úvod rozhovoru nabídli, že jestli chtějí, mohou si u našeho povídání malovat. Na stole jsme měli připravený papír a pastelky. Většina dětí nabídku s nadšením přijala. U rozhovoru se tak věnovaly činnosti, kterou znaly a i průběh rozhovoru tím podle nás ztratil aspoň část napětí a nervozity. Děti byly méně stydlivé a o trochu spontánnější. Rozhovory na počátku školního roku nám sloužily k tomu, abychom mohli posoudit, s jakým vstupním očekáváním žáci do první třídy přicházejí a jak případně souvisí míra adaptace žáka na školu s tím, jak bylo pro vstup do školy připraveno

U **druhé skupiny rozhovorů** jsme vycházeli z faktu, že nás již děti dobře znají, bez problémů spolu vycházíme a v naprosté většině případů se před námi nestydí. S dětmi jsme si povídali formou polostrukturovaného rozhovoru a s ohledem na konkrétní dítě. Stejně jako u první skupiny rozhovorů, i zde jsme si předem připravili okruhy témat a předběžné dotazy. Skupina rozhovorů ke konci pozorování nám měla pouze zdokumentovat a nastínit vztah žáků ke škole v té době a ukázat nám posun žáků a jejich adaptaci na školní pravidla.

Kromě záznamů z hodin a záznamů rozhovorů jsme v našem výzkumu přihlíželi ještě k dalším přílohám, shromážděných v průběhu pozorování. Do přehledné tabulky jsme uvedli **anamnestické údaje o žácích**. Zaznamenali jsme počet sourozenců, odklad školní docházky, případná onemocnění (LMD,...), orientační věk žáků a manželský stav rodičů.

V druhé polovině listopadu jsme se účastnili **rodičovské schůzky**, již záznam také dokládáme jako přílohu. Další přílohou je „Moje první hodnocení“, resp. **výběr informací z hodnocení**, která vytvořila učitelka dětem k vysvědčení v prvním pololetí.

⁸⁷ Viz 6.2.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my) a 6.2.4.4. Respektování autority učitele.

Poslední přílohu tvoří záznam našeho rozhovoru s učitelkou na téma problematiky adaptace žáků v první třídě.

2.3. Sledované jevy

V hodinách jsme si všímali momentů souvisejících s procesem adaptace žáka na první třídu, resp. na její pravidla. Snažili jsme se zachytit, jak proces adaptace u dětí prvních tříd probíhá a v kterých oblastech se nejvíce či nejméně projevuje, kde je nejsnazší a kde naopak probíhá nejpomaleji a činí potíže. V průběhu pozorování jsme zjistili, že všímat si všech aspektů adaptace u všech žáků je téměř nemožné. Není reálné sledovat vše, co se ve vyučování děje. Jak jsme později zjistili, začali jsme se podvědomě soustředit především na oblast osvojování si a dodržování školních pravidel u žáků a na metody, které k tomu učitelka používá. Sledovali jsme chování žáků v průběhu pololetí v souvislosti s danými normami. Všímali jsme si, jak se chování žáků vyvíjí na základě poznávání jednotlivých pravidel a jejich přivykání na tato pravidla.

Také jsme si všímali způsobu, jakým se učitelka snažila dětem zprostředkovat normy, a to hlavně jejího verbálního projevu, který se nám zdál při upevňování norem dominující. Sledovali jsme, jakým způsobem a za jaké skutky učitelka žáky v rámci upevňování norem chválila, co jim naopak vytýkala a jak je instruovala. Původně jsme totiž měli v úmyslu se v naší práci zabývat i problematikou technik a strategií učitelky, nakonec jsme však museli z kapacitních důvodů naše téma zúžit a zaměřit se pouze na chování a průběh adaptace žáků.

Ze středu našeho zájmu jsme rovnou vypustili oblast sociálních vztahů dětí, nezabývali jsme se tedy detailně vývojem vztahů mezi žáky, spíše jsme o něm zmínili jen okrajově, a to v souvislosti s procesem adaptace žáků na pravidla platná ve školním prostředí a důsledky, jaké má problematiku průběh adaptace na sociální postavení dítěte ve třídě.⁸⁸

2.4. Popis průběhu práce s daty a tvorby praktické části rigorózní práce

Po sesbírání potřebného materiálu jsme začali data zpracovávat. Na základě záznamů z vyučovacích hodin a po inspiraci zápočtovou prací z klinického semestru jsme postupně stanovili pět kategorií pravidel, platných v naší první třídě. Musíme poznamenat, že klasifikace pravidel nebyla právě snadná a museli jsme ji několikrát pozměnit. Původně jsme

⁸⁸ Viz 6.3.4.3. a 6.4.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my) a 7. Shrnutí praktické části.

předpokládali, že každé pravidlo zařadíme právě do jedné vytvořené kategorie. Po určité době jsme však dospěli k závěru, že takto rozřídít pravidla není právě nejvhodnější. Mnohá z pravidel svými jednotlivými aspekty totiž často zapadají do několika různých oblastí. Proto se pravidla nakonec v sestavených kategoriích občas opakují. Jako příklad uvádím zásadu „nepřat se“, která svou podstatou spadá do kategorie základních pravidel bezpečnosti, do pravidel specificky školního chování i do základních pravidel sociálního života ve třídě a ve škole.⁸⁹ Neopakuje se však obsah pravidla, který v dané kategorii nahlížíme.

Potíže se vyskytly také ve vymezení oblastí, ke kterým se jednotlivé kategorie vztahují. Uvědomujeme si, že ani v současné podobě není seznam pravidel, která se v první třídě objevují, vyčerpávající. Avšak míníme, že stanovená klasifikace a výčet pravidel jsou dostatečné, aby zmapovaly mechanismy, k jakým v průběhu sledovaného pololetí v první třídě dochází a zdokumentovaly základní problematiku adaptačního procesu žáků na první třídu.

Po sestavení klasifikace jsme jednotlivá pravidla popsali a nakonec u každého z nich zachytili průběh adaptace žáků v první polovině školního roku.

Jsme si vědomi, že popisovaná problematika praktické části se může vzhledem k rozsáhlosti zpracování jevit jako méně přehledná. Z toho důvodu jsme se rozhodli ke každému podnadpisu zařadit návodnou tabulku usnadňující orientaci v oblasti. Na mnoha místech problematiku ilustrují a zjednodušují grafy.

Rádi bychom ještě pohovořili **o okolnostech, které mohly proměnit vzhled a charakter dat** a následně s tím částečně i povahu samotného výzkumu. Jak známo celá empirická část práce je z největší části založena na pravidelném a průběžném zúčastněném pozorování vyučovacích hodin i přestávek jedné první třídy v prvním pololetí školního roku. Zatímco v září jsme třídu sledovali několikrát do týdne, od října jsme počet návštěv zredukovali a školu sledovali jen jednou týdně, většinou v pondělí. Tím se značně snížila možnost sledovat určité vyučovací předměty, jako výtvarnou nebo tělesnou výchovu či pracovní činnosti. Nejčastěji jsme se naopak účastnili českého jazyka, matematiky a hudební výchovy. Předpokládáme, že i začátek týdne měl vliv na chování dětí. Po víkendu většinou děti bývají více neukázněné a vyšší důraz na disciplínu a pozornost žáků v předmětech jako matematika a český jazyk mohl pravděpodobně povahu dat také ovlivnit.

⁸⁹ Více viz 5. Na jaká pravidla se děti v první třídě adaptují? (Popis pravidel).

Dále jsme z pochopitelných důvodů nebyli schopni sledovat dění u šaten či na chodbě současně s děním v učebně, kde jsme většinu našich dat sbírali. Jindy jsme do třídy dorazili jen několik minut před začátkem první vyučovací hodiny či po něm.

Z výše uvedených důvodů jsme u omezeného počtu forem pravidel nebyli dostatečně kompetentní posoudit, kterak se proces adaptace na jistou formu pravidla vyvíjel mimo měšíc září a to jsme také na patřičných místech poznamenali. Velmi důležitým pro usuzování o průběhu adaptačního procesu některých pravidel se pro nás stal verbální projev učitelky, tedy učitelčin komentář na jistou situaci, které jsme se neúčastnili. I to se nám však zdálo dostatečným pro naše účely a pro pozorování mechanismů, které v první třídě v rámci adaptace na školní pravidla, probíhaly.

Uchopení pravidel a vůbec celý průběh adaptace na první třídu je v mnohém ovlivněn i osobností učitele. Učitel je ústřední postavou, se kterou se žáci ve škole setkávají, která je seznamuje se školním prostředím a zprostředkovává jim platná pravidla. Učitel sám částečně rozhoduje, s jakými pravidly děti seznámí dříve, která odloží a jakou formou s pravidly bude pracovat. Čtenář si může povšimnout, že mnoho citací, které jsme v praktické části užili, nepopisuje přímo běh ve třídě, ale zachycuje verbální projev učitelky, jakým na dění ve třídě reagovala. Jistě by bylo podnětné blíže se zabývat také způsobem, jakým se učitelka snažila dětem zprostředkovat normy, a technikami, které k tomu používá. Bylo by zajímavé sledovat, jakým způsobem a za co učitelka děti chválí či odměňuje, co jim vytýká a jak je instruuje. Stejně tak by mohlo být přínosem věnovat se rovněž tomu, jak se proměňuje a vzájemně ovlivňuje chování učitelky a žáků v průběhu školního roku a jaké změny proběhly. Toto vše však není cílem naší rigorózní práce.

3. Pasportizace školy a třídy

Není v možnostech jednotlivce a ani cílem mé práce provádět komplexní rozbor celé situace školy a třídy. V následujícím textu tedy zaměříme svou pozornost na faktory, jenž by mohly přímo i nepřímo ovlivňovat proces adaptace žáků v první třídě. Nastíníme nejpodstatnější rysy školy a prostředí, ve kterém škola působí. Poté se budeme soustředit na námi pozorovanou první třídu.

Pro náš výzkum jsme zvolili jednu **z pražských devítiletých základních škol**, sídlících na okraji průmyslové čtvrti relativně v centru města. Struktura obyvatel v této oblasti odpovídá struktuře obyvatel velkoměsta. Na požadavky poměrně hustě zalidněné oblasti reaguje škola svou rozlohou a počtem žáků. Jedná se o typ velké městské základní školy. Složení obyvatel a prostředí velkoměsta působí na povahu návyků, s jakými děti do školy přicházejí. Velikost školy ovlivňuje povahu požadavků, jaké budou na žáky kladeny a rovněž svou anonymitou přispívá negativně k pocitu sounáležitosti žáků prvních tříd.

Ve třípatrové budově se ve sledovaném školním roce vzdělávalo 610 žáků rozdělených do třiceti tříd, přičemž v dyslektických třídách, které jsou hlavním specifikem školy, učitelky pracují s nižším počtem žáků (šest až dvanáct),⁹⁰ aby mohla být každému z nich věnována zvýšená individuální péče dle jeho potřeb. Průměrný počet žáků na třídu se ale pohybuje v rozmezí kolem dvaceti pěti dětí, přitom na nižším stupni je počet žáků o málo nižší. Po ukončení prvního stupně se žáci z dyslektických tříd v několikačlenných skupinkách podle přátelských preferencí rozdělují do tříd běžného typu, kde pokračují ve školní docházce. Až na tento moment, kdy je nové rozdělení žáků nutné, se škola snaží dbát na zachování a utužování třídních kolektivů a nenarušovat je přeskupováním dětí. Tím se škola může snažit kompenzovat negativní vlivy, jež přináší její velikost. Důraz na vytvoření stmelěného kolektivu jsme pozorovali rovněž ve sledované první třídě a sama učitelka nám svůj záměr potvrdila, když konstatovala, že při adaptaci na první třídu je nejdůležitější, „*aby se vytvořila dobrá parta. Ani ne na učení, to se vždycky nějak udělá. Důležité je, aby byly děti spokojené a to ostatní se vyvrbí.*“⁹¹

⁹⁰ Výkaz o základní škole podle stavu k 30. 9. 2002.

Příloha k výkazu o základní škole: O speciálních – specializovaných třídách podle stavu k 30. 9. 2002.

⁹¹ Příloha 7.

Kromě vyučovacích tříd, kabinetů, šaten a příslušenství jsou ve škole žákům a učitelům navíc k dispozici dvě tělocvičny, dílny, přilehlé školní hřiště a nedaleký park, který bývá, zvláště třídami z nižších ročníků, využíván při výuce, v případě naší první třídy např. při pracovním vyučování a prvouce. Školní hřiště a přízemní terasa, která tvoří další součást školy, slouží při vhodném počasí, a za soustavného dozoru učitelů, také ke hře a odreagování dětí o velkých přestávkách. První stupeň se zdržuje na terase, starší žáci na školním hřišti. Možnost uvolnit se na terase žákům prvních tříd prospívá a vhodně je stimuluje k další výuce. Jejich únava se sníží.

Učebna námi sledované první třídy se nacházela ve druhém patře, v sousedství další první a druhé třídy. Nejstarší ročníky jsou pravidelně umístěny do třetího patra, aby jejich kontakt s nejmladšími žáky nebyl tak častý. Učitelka navíc na začátku roku děti upozornila, aby do třetího patra pokud možno nechodily: „*Tam jsou velké děti a ony by nás mohly porazit.*“⁹² Vedení školy se tak snaží nejen zvýšit bezpečnost ne zcela adaptovaných žáků, ale také eliminovat možná rizika, jako např. osvojení si případných negativních návyků starších žáků školy, které by jejich adaptaci snížily, či riziko šikany.

Školní vyučování začíná každý den v 8:00 hodin. **Rozvrh hodin** je v první třídě každý den rozčleněn do čtyř čtyřiceti pěti minutových vyučovacích hodin, které jsou, stejně jako ve všech ostatních třídách, odděleny zvoněním a desetiminutovou přestávkou. Pouze velká přestávka bývá prodloužena na dvacet pět minut. Výše zmíněný vyučovací režim je založen na klasickém modelu a dle našeho mínění zcela neodpovídá potřebám žáků v první třídě. Je prokázáno, že děti v tomto věku mají sníženou schopnost koncentrovat se na delší dobu na jednu činnost.⁹³ I přes veškeré úsilí učitelky, která se snaží různými způsoby udržet pozornost žáků, tak dochází ke zvýšenému výskytu nežádoucích projevů chování. To je patrné v průběhu každého vyučovacího dopoledne. Učitelka proto situaci řeší zkracováním jednotlivých vyučovacích hodin, prodloužením přestávek a častější změnou aktivity. Bylo by jistě efektivnější, moci nechat žáky odreagovat se volně kdykoliv a nečekat na konec formální doby vyučovací hodiny. Regenerace by proběhla intenzivněji a žáci by pak byli více schopni se soustředit a lépe zvládat školní povinnosti.

V úterý a ve čtvrtek měli prvňáci celkem pět vyučovacích hodin, z toho však dvě půlené, kdy druhá skupina trávila čas v družině, popř. doma. Každý den se žáci učili matematice a českému jazyku. K těmto předmětům byla přidružena tělesná výchova, prvouka, pracovní,

⁹² Příloha 1 - 6h §5.

hudební či výtvarná výchova. Konkrétně v pondělí, které tvoří největší část z našich odpozorovaných hodin, se vyučovaly dvě hodiny českého jazyka, matematika a hudební výchova, pokud výjimečně nedošlo ke změně rozvrhu. Rozvrh tohoto dne je pro žáky dle našeho mínění náročný. Přispívá ke zvýšené únavě žáků, což opět negativně ovlivňuje adaptaci a z toho vyplývající dodržování norem ve třídě.

Kolektiv sledované první třídy byl složen z dvaceti dětí, z toho dvanácti dívek a osmi chlapců. Jedná se tedy o třídu smíšeného typu. To do značné míry ovlivňuje učitelku při výběru strategií usnadňujících žákům jejich proces adaptace. Učitelka při rozhovoru sama poznamenala: „*V téhle třídě je víc holek a na ty platí spíš takový princeznovský přístup.*“⁹⁴ Děti měla na starost postarší učitelka, již v důchodu, s dlouholetou učitelskou praxí. Tento fakt jsem ocenila především při mém rozhovoru, kdy mohla učitelka zodpovědně a zkušeně srovnat tuto třídu s ostatními prvními třídami a rámcově vymezit její specifika. Učitelka považovala naši třídu za naprosto běžnou, co se týká složení dětí. Netypickým je jí jevil pouze malý počet žáků, způsobený celkovým úbytkem populace a relativně velké množství dětí s odkladem školní docházky.⁹⁵

Podle vstupních údajů o žácích⁹⁶ nastoupila přesně polovina dětí do první třídy po jednoráčním odkladu školní docházky. Vyšší věk žáků mohl také ovlivnit jejich schopnost přizpůsobení se na školu. Devatenáct dětí z dvaceti docházelo před vstupem na školní půdu do předškolního zařízení. Některé z dětí se dokonce znaly právě z mateřské školy.

Zdravotní stav dětí nebyl ničím podstatný pro naše téma. Pouze u třech žáků byla před vstupem do školy diagnostikována lehká mozková dysfunkce, přičemž u jednoho z nich se ke konci školního roku LMD neprokázala a za hlavní příčinu chlapcových obtíží byla stanovena nevyhovující rodinná situace. Následující zjištění učitelka okomentovala: „**Patrik** mě mrzí, ten ujel. Brala jsem ohledy na to, že má LMD a posunula jsem mu hranice. Před čtrnácti dny se zjistilo něco jiného a teď bych je měla začít stanovovat? Teď nám to dá tisíckrát víc práce, aby se začal chovat líp. Zvyknul si na to, že byl něčím trochu extra. Ale stejně si myslím, že s ním není všechno v pořádku.“⁹⁷ Právě Patrik a Jirka, další chlapec s diagnostikovanou LMD, patřili mezi nejproblematictější ve třídě z hlediska disciplíny.

⁹³ Příhoda, 1967.

⁹⁴ Příloha 7.

⁹⁵ Příloha 7.

⁹⁶ Příloha 4.

⁹⁷ Příloha 7.

Co se týká rodinné situace žáků, přes dvě třetiny dětí žije v úplné rodině s vlastní matkou i otcem. Rodiče **Pavla** a **Terezky** jsou již delší dobu rozvedeni a žijí bez větších problémů další partnerský život. **Kamilovi** rodiče se rozvádí v současné době, s čímž se chlapec jen velmi obtížně vyrovnává a fixuje se na staršího bratra. Jeho problémy v rodině se přímo úměrně zrcadlí ve školním prostředí. **Nela** bydlí pouze s matkou, bez sourozence. Otec žije odděleně, o dceru nejeví zájem. Matka s dcerou o otci nemluví a ani škole neposkytla žádné informace. Matka se o Nelu zjevně vzorně stará. Absence otce se ve školním prostředí ničím neprojevuje. **Pavla** žije bez matky, pouze s otcem a babičkou a nezájmem matky velmi trpí, což ovlivňuje její chování. **Dianka** žije v úplné rodině, avšak jejich postavení je ztíženo kvůli jazykové bariéře. Rodina pochází z Ukrajiny a do České Republiky emigrovali asi před rokem. Dianka sice jeden rok docházela do české mateřské školy, avšak i přesto ne vždy plně rozumí. Její rodiče jazyk neovládají veskrze vůbec. **Jirka** je umístěn do pěstounské péče. Ani zde mu však podle slov učitelky není poskytována optimální péče. Chlapec je zanedbaný, často je odpoledne vídán, jak se potuluje po ulicích. Jeho situací se zabývají sociální pracovníci. Zvláště u tohoto chlapce rodinná situace negativně ovlivňuje jeho proces adaptace, což se v mém výzkumu také potvrzuje.

4. Na jaká pravidla se děti v první třídě adaptují? (klasifikace pravidel)

Svět školy je světem do jisté míry autonomním. Řídí se a funguje podle svých vlastních pravidel, specifických pro učitele i žáky, a vyžaduje po nich jejich plnění. První třída tvoří jakousi bránu do školního prostředí. Žáci sem vstupují s určitým penzem návyků a osvojených norem, získaných hlavně z rodinného prostředí, a zjišťují, že mnoho z nich je v rozporu s chováním, které vyžaduje učitelka. Každý prvňák je ze svého předchozího života seznámen s jinými normami a řídí se podle nich nebo často jenom normy zná, ale ani na začátku první třídy se podle nich ještě automaticky neřídí.

V průběhu první třídy se žáci první třídy postupně seznamují se základními a stěžejními normami, bez nichž ve škole „nelze úspěšně přežít“ a více či méně úspěšně se na ně adaptují. Je samozřejmé, že první třída neseznámí děti se všemi pravidly, jenž jsou po dobu školní docházky třeba. Proces adaptace pokračuje i v dalších letech - uvědomují si to učitelé i sami žáci. Kamil při rozhovoru přiznal: *Já vím, když jsme v první třídě, tak se moc nechováme. V druhé třídě se už budeme chovat asi líp a až budeme na konci vystupovat do třetí třídy, budeme už dobří školáci...Prvňáci trochu zlobí, druháci jsou už a třetáci jsou už úplně šikovní...*⁹⁸

Svou klasifikaci nasbíraných dat jsme se rozhodli třídit podle místa aplikace pravidel a podle obsahu pravidel, na které se děti adaptují a které si osvojují. Při kategorizaci dat jsme částečně vycházeli z klasifikace, autorem již vytvořené v jiné práci v rámci studia. Výchozí klasifikaci jsme podle charakteru sesbíraných dat upravili, rozšířili a doplnili. V níže uvedené tabulce pro přehlednost zaznamenáváme výslednou klasifikaci.⁹⁹ V následujících stránkách kapitoly se věnujeme bližšímu seznámení s jednotlivými skupinami pravidel.

⁹⁸ Příloha 3.

⁹⁹ Tabulka 1.

Tabulka 1: Klasifikace pravidel.

Klasifikace pravidel			
Pravidla školního chování	Podle místa aplikace	Základní pravidla bezpečnosti	<ul style="list-style-type: none"> * Bezpečné chování ve třídě * Bezpečné chování v dalších školních prostorách * Bezpečné chování mimo prostory školy
		Základní hygienická pravidla	<ul style="list-style-type: none"> * Úprava zevnějšku * Návštěva WC * Stolování * Pořádek ve třídě * Správné držení těla * Další hygienické zásady
		Pravidla specificky školního chování	<ul style="list-style-type: none"> * Společný pozdrav * Kázeň ve třídě * Pohyb žáků * Plnění úkolů (školních a domácích) * Napovídání, opisování * Příprava a úklid pomůcek ve třídě * Pravidelná a včasná školní docházka
Pravidla mimoškolního chování	Podle obsahu	Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole	<ul style="list-style-type: none"> * Být sám (separace od rodičů / domova) * Samostatnost * Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) * Respektování autority učitele * Základní společenské návyky
		Základní morální pravidla	<ul style="list-style-type: none"> * Dodržení slibu * Výchova k odpovědnosti za své činy * Nelhat * Schopnost sledovat věci kriticky * Solidarita postoje žáků

4.1. Klasifikace dat podle místa aplikace pravidel

Podle místa, kde žáci dané normy či pravidla aplikují, nebo je aplikovat mohou a měly by, rozlišujeme pravidla školního chování a mimoškolního chování.

4.1.1. Pravidla školního chování

Pravidla školního chování stanovují požadavky na chování žáka ve škole. Požadují po žákovi osvojit si a dodržovat takové návyky a způsoby chování, které jsou nezbytné pro úspěšné přežití ve škole a úspěšné absolvování školní docházky, aniž by došlo k výrazným konfliktům s učitelkou či školním řádem. Žáci se s těmito normami a pravidly setkávají poprvé až ve škole.

Škola vyžaduje, aby její žáci tato pravidla dodržovali, a to o přestávkách i hodinách a jejich dodržování podporuje systémem odměn a trestů. Adaptace dětí na tato pravidla je o to

složitější, že děti se s podobnými normami ve svém předchozím životě v naprosté většině zatím nesetkaly. Musí se s těmito normami a pravidly seznámit, správně je pochopit a vytvořit si odpovídající návyky, tzn. normy a pravidla si osvojit. Žáci musí akceptovat, že pravidla školního chování jsou pro ně důležitá a povinná a tvoří nedílnou součást jejich role žáka první třídy. Do skupiny pravidel školního chování zařazujeme hlavně pravidla specificky školního chování a základní pravidla sociálního života ve třídě, potažmo v celé škole.

Pravidla školního a mimoškolního chování se ve velké míře ovlivňují. Mimoškolní pravidla, které má žák zažité z předškolního života nebo se s nimi aspoň seznámil, ovlivňují do velké míry pochopení norem školního chování a adaptaci na ně. Na druhou stranu správně osvojená pravidla školního chování mohou později opět vyústit v pravidla mimoškolního chování (častěji přechází jejich princip než vnější forma) a obohatit tak jejich repertoár dítěte. Stane se tak za předpokladu, že si žák nejprve osvojí určité normy v souvislosti se školním životem a ty pak následně aplikuje ve volnější formě v mimoškolním životě. U některých norem k tomuto fenoménu dochází poměrně záhy (např. správné držení těla při psaní), u složitějších pravidel k tomu však zpravidla nedochází v první třídě, ale až později. Zkoumání přenosu školních pravidel do mimoškolního prostředí však není ústředním tématem naší práce.

4.1.2. Pravidla mimoškolního chování

Pravidla mimoškolního chování definují takové vzorce chování, které se odrážejí nejen v aktivitách dítěte ve škole, ale i mimo bezprostřední prostředí školy. V naší kategorizaci se jedná hlavně o normy či pravidla ze skupin základních bezpečnostních a základních hygienických pravidel.

Zatímco u pravidel školního chování je zřejmé, že se žáci s ničím podobným zatím vesměs nesetkali, u pravidel mimoškolního chování situace tak jednoduchá není. S částí pravidel mimoškolního chování se každé z dětí ve svém předškolním životě obvykle setkalo, naučilo se je nebo se s nimi seznámilo. Ale vzhledem k tomu, že každé dítě přichází do první třídy z jiného prostředí, stejně tak se liší i okruhy jimi zažitých norem. Kvalita a kvantita okruhu se odvíjí hlavně od podnětnosti prostředí, ve kterém dítě do té doby vyrůstalo, tedy na normativní síti platné v rodině a na případné docházce do předškolního zařízení a ovlivňuje do velké míry kladně proces adaptace dítěte na první třídu. Tento předpoklad se potvrdil i v našem výzkumu, konkrétně u Jirky. Chlapec, pocházející z nepodnětného rodinného prostředí, který navíc nenavštěvoval jako jediný ze třídy ani mateřskou školu, měl výrazné

problémy s adaptací, které vyústily v přeřazení žáka do zvláštní školy. Nižší intelektuální úroveň hrála při přeřazení jen částečnou roli.¹⁰⁰

Škola tak prvňáky s částí mimoškolních pravidel teprve seznamuje. U větší části se však předpokládá, že jen na dříve utvořené základy navazuje a chování podle již známých pravidel upevňuje.

4.2. Klasifikace pravidel podle obsahu

Klasifikací dat podle obsahu pravidel rozumíme rozlišení jednotlivých pravidel, které se v první třídě objevují a na které se žáci adaptují, podle jejich výchovného cíle. V pozorované třídě se učitelka zaměřovala hlavně na seznámení a osvojení základních návyků specifických pro školní prostředí a nezbytných pro úspěšné absolvování školní docházky, na adaptaci a přijetí základních pravidel sociálního života ve třídě a na vypěstování základních návyků týkajících se také mimoškolního života. Pravidla, se kterými učitelka děti v naší třídě hlavně seznamuje jsme rozdělili do následujících kategorií seřazených podle stupně jejich obtížnosti od elementárních po komplikovanější:

1. Základní pravidla bezpečnosti
2. Základní hygienická pravidla
3. Pravidla specificky školního chování
4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole
5. Základní morální pravidla

V následujících několika stranách uvedeme pro zpřehlednění situace opět jejich seznam a podrobné třídění. V další kapitole se budeme zabývat jejich detailním popisem.

4.2.1. Základní pravidla bezpečnosti

Většina pravidel bezpečnosti, která se v pozorovaných hodinách vyskytla plnila spíše preventivní účel a mohli bychom je definovat jako pravidla, jejichž dodržování zaručuje bezpečné působení žáků i učitelů ve škole i mimo ni. Na základě nasbíraných dat rozlišujeme následující bezpečnostní pravidla.

¹⁰⁰ Více o rodinné situaci Jirky viz 3. Pasportizace školy a třídy.

Tabulka 2: Základní pravidla bezpečnosti.

Základní pravidla bezpečnosti	
* Bezpečné chování ve třídě	- neběhat - neprat se - pravidla zacházení s ostrými předměty - bezpečnostní zásady tělesné výchovy
* Bezpečné chování v dalších školních prostorách	- neběhat - neprat se - nechodit do třetího patra - bezpečné chování u šaten
* Bezpečné chování mimo prostory školy	

4.2.2. Základní hygienická pravidla

Za základní hygienická pravidla chápeme veškeré chování prováděné za účelem uchování si vlastního zdraví a čistoty. Základní hygienická pravidla opět nejsou závislá na školním životě dítěte a dítě se s nimi již mělo setkat v předchozím životě. Ne vždy je však žáci důsledně používají. V naší třídě jsme zaznamenali v tabulce uvedená základní hygienická pravidla.

Tabulka 3: Základní hygienická pravidla.

Základní hygienická pravidla	
* Úprava zevnějšku	- čisté učesané vlasy - čisté oblečení
* Návštěva WC	- způsob návštěvy WC - mytí rukou po návštěvě WC
* Stolování	- mytí rukou před svačinou - úklid věcí z lavic - prostřené ubrousky - sedět v lavici - stihnout svačinu ve vymezené době
* Pořádek ve třídě	- přezouvání se - používání odpadkového koše - úklid pomůcek z lavic - zvedání židliček - pořádek v tašce - úklid nepořádku (převrhnutí vody apod.)
* Správné držení těla	
* Další hygienické zásady	- svlékání do triček - uvolňovací a zklidňující cvičení

4.2.3. Pravidla specificky školního chování

Pravidla specificky školního chování definují takové způsoby a návyky chování, které jsou nezbytné pro úspěšný školní život žáka a úspěšné absolvování školní docházky. Týkají se především oblastí přípravy na vyučování, hromadného třídního pozdravu, kázně, výuky trivia

apod. Pravidla specificky školního chování jsou typická pro školní prostředí a v jiném prostředí (v rodině, při volnočasových aktivitách, či v eventuelním budoucím zaměstnání) se ve velké míře v takové formě nevyskytují. Jako příklad uvádíme formální pozdrav na začátku vyučovací hodiny, kdy žáci i učitel stojí na svých místech. Do dalšího prostředí přechází spíše princip tohoto pravidla než vnější forma, jakou je tady zastupován.

Námi zařazená pravidla postihují všeobecné zásady, platné pro žáky po celou dobu vyučování či o přestávkách. V závislosti na druhu vyučovací hodiny jsou však tato povšechná pravidla dále doplněna a upřesněna. Některé modifikace pravidel uvedeme v další kapitole při jejich podrobném popisu. Při našem zkoumání jsme zaznamenali následující základní pravidla školního života.

Tabulka 4: Pravidla specificky školního chování.

Pravidla specificky školního chování	
* Společný pozdrav	- společný formální pozdrav mezi třídní učitelkou a žáky - formální pozdrav při příchodu cizí dospělé osoby
* Kázeň ve třídě	- správné chování při vyučování / vyrušování (nebavit se, nevykřikovat, hlásit se, nepískat, nečmárat po věcech, nehrát si) - správné chování o přestávkách (nepobíhat, neprat se, nekřičet, nehlásit se)
* Pohyb žáků	- určení místa ve třídě jednotlivým žákům - dodržování zasedacího pořádku - pohyb po třídě během vyučovací hodiny - pohyb po škole během / mimo vyučování - organizovaný / neorganizovaný - pohyb během vyučování mimo školní budovu organizovaný (ve dvojicích v řadě)
* Plnění úkolů	- plnění školních úkolů (školní výkon žáka: snaha žáka, kvalita výkonu, tempo, schopnost přijmout hodnocení svého výkonu) - plnění domácích povinností (vypracování domácích úloh, příprava potřebných pomůcek do školy)
* Napovídání, opisování	
* Příprava a úklid pomůcek ve třídě	- příprava a úklid pomůcek o hodině - příprava a úklid pomůcek o přestávce
* Pravidelná a včasná školní docházka	- pravidelnost školní docházky - včasný / pozdní příchod do školy

4.2.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole

Základními pravidly sociálního života ve třídě, popř. ve škole rozumíme taková pravidla, která vymezují specifčnost sociálního postavení školáka vůči svým spolužákům, rodičům,

svému učiteli a dalším autoritám ve škole, a základní společenské pravidla potřebná při jednání s nimi. Akceptací a dodržováním těchto pravidel žák přijme i sociální aspekt své role školáka. Stane se tak, uvědomí-li si, že vstupem do školy pozbyl části své jedinečnosti a stal se jedním z mnoha, stal se členem školní třídy. Jeho názor má stejnou váhu jako názor kteréhokoliv spolužáka a rozhodování je vždy věcí učitele či celé třídy. Musí si uvědomit, že nad ním neční ochranná ruka rodičů, že musí být samostatným a schopným obstát bez přítomnosti rodičů, ve spolupráci se spolužáky při současném respektování autority učitele.¹⁰¹

K základním pravidlům sociálního života jsme připojili ještě problematiku základních společenských návyků, stanovených a požadovaných společností, ve které se žák vzdělává, tedy většinou společností. Společenské chování je třeba dodržovat nejen ve styku se spolužáky, učiteli a dalšími osobami ve škole. Je podstatné se podle nich řídit a slušně jednat i ve společnosti mimo školu. Předpokládá se, že se dítě s naprostou většinou z nich již v předškolním věku setkalo a v lepším případě si je také osvojilo.

V našem výzkumu jsme se setkali s následujícími základními pravidly sociálního života ve třídě či ve škole.

Tabulka 5: Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole.

Pravidla specificky školního chování	
* Být sám (separace od rodičů / domova)	- chování při odloučení od rodičů - hraní si s hračkami z domova - přítomnost hraček na lavici
* Samostatnost	- samostatný příchod do školy a třídy (samostatný příchod do třídy a do školy) - samostatná orientace v prostředí školy (orientace ve školní budově, orientace v časovém rozvržení školního dne)
* Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality – já / my)	- potlačit svou individualitu (rovnocennost jednotlivých dětí a příslušnost ke školní třídě, stejné povinnosti a práva, smysl pro kolegalitu a pomoc žáků, neubližovat a mít rád, sounáležitost s celou školou) - zachovat vlastní individualitu
* Respektování autority učitele	- nepřivlastňovat si osobnost učitele - akceptovat a respektovat požadavky učitele
* Základní společenské návyky	- neformální pozdrav při vstupu do třídy - děkování - skákání do řeči - vyjadřování žáků (redukce užívání nadávek) - omluva

¹⁰¹ Více viz 1.2. Škola vs. rodina aneb hledání rozdílů dvou světů a 5.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole.

4.2.5. Základní morální pravidla

Základními morálními pravidly, ke kterým učitelka žáky prvních tříd vede, rozumíme pravidla, která jsou v souladu s obecně uznávanými etickými zásadami dané společnosti. Souhlasíme s Čápem,¹⁰² že se nejedná o „pouhé“ porozumění spravedlnosti a dalším obecným principům, ale také o povahu vztahů k druhým lidem, o principy spolupráce, spoluprožívání, sounáležitosti, péče, podpory a pomoci. Základní morální pravidla, které jsme při našem výzkumu v dané první třídě zaznamenali, uvádíme v následující tabulce.

Tabulka 6: Základní morální pravidla.

Základní morální pravidla	
* Dodržení slibu	
* Výchova k odpovědnosti za své činy	- schopnost předvídat své jednání a jeho důsledky a umět se takovému jednání případně vyvarovat - schopnost přijmout odměnu či trest za svůj čin
* Dodržení slibu	
* Nelhat	
* Schopnost sledovat věci kriticky	
* Solidarita postoje žáků	- hmotná pomoc spolužákovi - napovídání - opisování - žalování - posmívání

Pojďme se nyní věnovat jednotlivým pravidlům z právě vymezené klasifikace podrobněji a popíšeme, jak byly ve sledované první třídě konkrétně stanoveny.

¹⁰² Čáp, In: Čáp, Mareš, 2001.

5. Na jaká pravidla se děti v první třídě adaptují? (popis pravidel)

V minulé kapitole jsme si nejprve teoreticky vymezili dvě oblasti, v jakých lze aplikovat normy, se kterými se žáci první třídy v průběhu prvního pololetí školního roku setkávají. V druhé části jsme rozřídili normy do pěti kategorií na základě jejich obsahu a všechny konkrétní normy vyjmenovali. Nyní dodržme uvedenou strukturu pěti kategorií seřazených od elementárních po složitější, soustředme na charakteristiku jednotlivých norem a zdokumentujme jejich výskyt na podkladě námi sesbíraných dat.

5.1. Základní pravidla bezpečnosti

▪ Bezpečné chování ve třídě	▪ Bezpečné chování v dalších školních prostorách	▪ Bezpečné chování mimo prostory školy

Základní pravidla bezpečnosti,¹⁰³ se kterými jsme se setkali při našem pozorování, se týkala doporučených postupů, jejichž dodržování žákům i učitelům zaručuje bezpečné působení ve třídě, v prostorách školy, ale i mimo ni. Pravidla bezpečného chování se nám jevila jednodušší z hlediska pochopení jejich podstaty a snadnější k osvojení než pravidla z dalších kategorií.

5.1.1. Bezpečné chování ve třídě

▪ Bezpečné chování ve třídě	▪ Bezpečné chování v dalších školních prostorách	▪ Bezpečné chování mimo prostory školy

Na základní pravidla bezpečnosti ve třídě se žáci adaptují současně s přivykáním si a osvojováním si pravidel správného chování žáků při vyučování a o přestávkách, tedy kázeňských pravidel.¹⁰⁴ Pravidla správného chování žáků při hodině jsou totiž stanoveny nejen s ohledem na míru pozornosti, kterou mají žáci učitelce a výuce věnovat, ale také s ohledem na bezpečnostní pravidla. Stejně tak i pravidla správného chování o přestávkách respektují jak bezpečnost žáků, tak potřebu žáků odpočinout si od výuky a dobýt energii pro další učení.

Na pravidlo **neběhat** ve třídě učitelka upozorňuje záhy po začátku školního roku: „...*O přestávce můžeš chodit po třídě, ale ne běhat, protože by sis mohl ublížit, nebo někomu. Kdo*

¹⁰³ Viz 4.2.1. Základní bezpečnostní pravidla

¹⁰⁴ Viz 5.3.2. Kázeň ve třídě.

si chce prohlížet, může. Kdo si chce malovat, povídat s kamarádem, může. Jen běhat po třídě ne.“¹⁰⁵ Ani **prát se** o přestávce není povoleno.

Další bezpečnostní pravidla, na která jsme v průběhu našich pozorování narazili, se týkají manipulace s ostrými předměty a chování při tělesné výchově.

S **pravidly zacházení s ostrými předměty** se žáci setkávají ve vyučovacích hodinách při práci s nůžkami. Učitelka žákům vysvětluje, jak opatrně pracovat s nůžkami a jak nůžky ukládat, když s nimi zrovna nepracují: „*Vyndáme nůžky, a ne že je držíme v ruce. Nejdřív si musíme zopakovat pravidla,*“ a jmenuje tři: 1) *nikdy si s nimi nehrát, nebrat je zbytečně z lavice, než je budu potřebovat a neobracet hroty proti sobě ani proti kamarádovi;* 2) *potřebuji-li někomu nůžky půjčit nebo odnést do zásuvky, nesu je hroty dolů a zavřené, vysvětluje, proč je to nebezpečné;* 3) *potřebuji-li se pohybovat po třídě, nůžky zavřu a položím na lavici, po třídě se s nimi nechodí.*¹⁰⁶ S nůžkami žáci pracují hlavně při hodinách výtvarné výchovy a při pracovním vyučování, ale rovněž při vystřihávání písmenek používaných pro výuku čtení.

S **bezpečnostními zásadami tělesné výchovy** na školním hřišti učitelka žáky seznámila na začátku první hodiny tělocviku.¹⁰⁷ Vyjmenovala dvě hlavní zásady, které musí žáci dodržovat, a sice poslouchat, co se řekne, a přesně podle toho se i chovat a poslouchat píšťalku. Pravidla s nimi vzápětí procvičuje. Další bezpečnostní pravidla, platná speciálně v tělocvičně, učitelka žákům představila později.¹⁰⁸

5.1.2. Bezpečné chování v dalších školních prostorách

▪ Bezpečné chování ve třídě	▪ Bezpečné chování v dalších školních prostorách	▪ Bezpečné chování mimo prostory školy
-----------------------------	--	--

Bezpečné chování v dalších školních prostorách se odvíjí od bezpečnostních pravidel platných ve třídě. Stejně tak jako ve třídě, ani na chodbě či na terase žáci nesmí pobíhat, honit se či se prát. Naopak se preferuje chování klidné a nepříliš hlučné.

Při seznamování žáků s prostorami školy učitelka děti navíc upozorňuje, že není příliš bezpečné **chodit** o přestávce **do třetího patra**: „...*Třetí patro nás ani zajímat nebude. Raděj ani ne. Tam jsou velké děti a ony by nás mohly porazit.*“¹⁰⁹

¹⁰⁵ Příloha 1 - 4h §26.

¹⁰⁶ Příloha 1 - 12h §3.

¹⁰⁷ Příloha 1 - 7h §8.

¹⁰⁸ Příloha 1 - 24h §5.

¹⁰⁹ Příloha 1 - 6h §5.

Speciální pravidla platí pro **bezpečné chování u šaten**: „*Dneska jsme se naučili na sebe čekat v šatně. Ale to normálně dělat nebudeme. Budeme tam čekat jenom chvilku. Jistě jste si všimli těch velkých dětí, co tam procházej. Oni by vás mohli porazit, takže se budete snažit být u strany. Takže se naučíme něco malinko jiného.*“¹¹⁰ Nejprve učitelka děti do třídy hromadně odvádí. Činí tak proto, aby se žáci adaptovaly na nové prostředí a nezabloudily ve škole, a zároveň z důvodů bezpečnostních. Postupem doby je však učí samostatnosti¹¹¹ a vyžaduje po nich chodit do třídy chodit samostatně ve dvojici se spolužákem, na kterého narazili v šatně nebo tam na něj počkali.

5.1.3. Bezpečné chování mimo prostory školy

▪ Bezpečné chování ve třídě	▪ Bezpečné chování v dalších školních prostorách	▪ Bezpečné chování mimo prostory školy
-----------------------------	--	--

Bezpečnostní pravidla platná mimo prostory školy (v době školního vyučování) se soustřeďují především na pohyb žáků mimo školu. *Uč oznamuje dětem, že nyní půjdou před školu do parku sbírat listy... Děti se relativně v klidu obléknou do bund a opět ve dvojicích za sebou vychází ven. Jirka a Matouš zlobí. Pobíhají, kopají do listí a nesbírají ho. Učitelka je napomíná, aby nepobíhali a hleděli si toho, čeho mají.*¹¹² Mimo školu tedy mají žáci jít spořádaně v řadě a klidně se chovat i na místě určení.

5.2. Základní hygienická pravidla

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Základní hygienická pravidla¹¹³ vymezují formy chování založené na úmyslu uchovat si vlastní čistotu a čistotu svého okolí. Zabývejme se popisem konkrétních pravidel, jak se objevily v našich záznamech.

5.2.1. Úprava zevnějšku

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Škola jakožto společenská instituce vyžaduje po svých žácích i jistou úroveň v celkové úpravě zevnějšku. Škola očekává, že žáci budou do školy docházet s **čistými a učesanými vlasy**, a to tak, aby jim zároveň nepřekážely při výuce a v **čistém a nepotrhaném oblečení**.

¹¹⁰ Příloha 1 - 2h §6.

¹¹¹ Viz 5.4.2. Samostatnost.

¹¹² Příloha 1 - 58h §3 - 5.

¹¹³ Viz 4.2.2. Základní hygienická pravidla

Péče o úpravu zevnějšku leží v tak raném věku dítěte na bedrech jeho rodičů či opatrovníků. Dítě často nemá tyto návyky ještě dostatečně fixovány. Lépe jsou na tom v tomto ohledu dívky, které jsou k péči o svůj krásný vzhled vedeny již „od peřinky“ a často si o tom mezi sebou povídají.¹¹⁴ Chlapcům je sice toto pravidlo také známo, mnohdy ho však nemají zverbalizováno a plně si ho uvědomí až ve školním prostředí. V naší třídě nebyl s neupraveností, nečistým oblečením či neučesanými vlasy žádný větší problém. Žáci, až na Jirku, pocházeli z přiměřeného sociálního prostředí.¹¹⁵

5.2.2. Návštěva WC

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Při vstupu na školní půdu se žáci musí postupně adaptovat na rozdílný **způsob návštěvy WC**. Z předchozího života byli žáci zvyklí odejít na WC kdykoliv se jim zachtělo. Příchodem do školy zjistili, že návštěva WC má svá pravidla. Učitelka od žáků očekává, že na toalety budou chodit převážně o přestávkách mezi hodinami. O vyučovací hodině žáky pouští nerada, jen v nutných případech a pokud si žáci dovolí: *Nad'a chce na WC. Uč: „Je to opravdu tak nutný? Byla's před 20 minutami.“ Nakonec ji pustí.*¹¹⁶ Blíží-li se konec vyučovací hodiny, snaží se, aby žáci počkali na přestávku: *Kryštof se hlásí a říká: „Paní učitelko, můžu se jít vyčůrat?“ Uč: „Ne, za chvíli bude přestávka. Už bychom to mohli vydržet. Jsme tu třetí týden, měli bychom to už vydržet.“ Po chvíli však Kryštofa pouští a upozorňuje ho, ať jde pomalu.*¹¹⁷

Chce-li se o vyučovací hodině najednou více žákům, musí se prostřídat, chodit po jednom a počkat vždy, až se jiný žák vrátí zpět do třídy: *Miša se ptá uč, zda může na WC. Uč: „Míšo, budeš se moci vyčůrat, až se nám vrátí Andulka. V době vyučování chodíme pouze po jednom na záchod. A už trošičku si na to pamatujte o přestávkách.“ Terezka chce taky. Uč: „Budeš to muset Terezko vydržet, teď je na řadě Miša.“ Andulka se vrací z WC¹¹⁸; Nela jde za uč a ptá se, zda může jít s Ančou na WC. Uč reaguje: „Ne, nemůžeš. Půjdeš ty. Pak Anča. Ale příště už půjdete o přestávce.“¹¹⁹*

¹¹⁴ Viz 6.2.2.1. Úprava zevnějšku.

¹¹⁵ Trochu jiný pohled na problematiku úpravy zevnějšku viz Levinskou (Pražská skupina školní etnografie, 2005).

¹¹⁶ Příloha 1 - 27h §8.

¹¹⁷ Příloha 1 - 21h §18.

¹¹⁸ Příloha 1 - 44h §11.

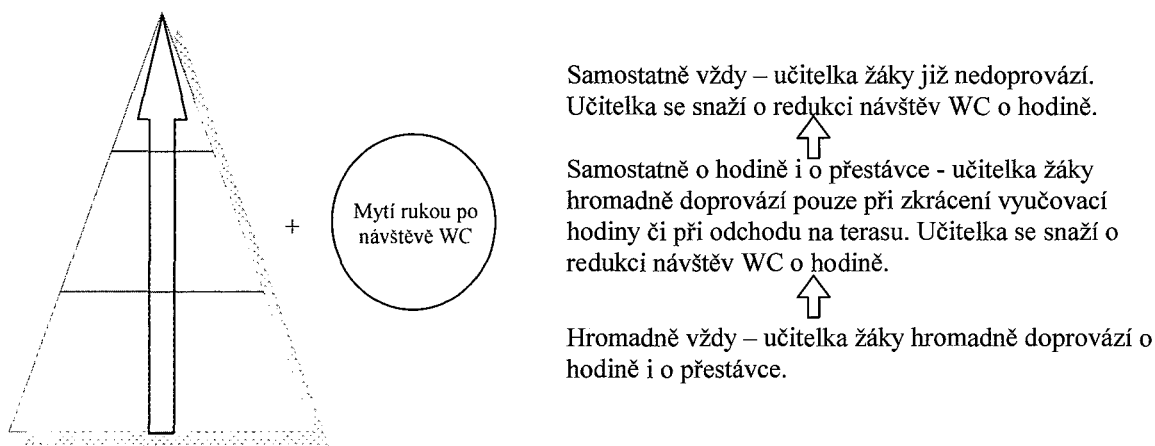
¹¹⁹ Příloha 1 - 78h §8.

Zpočátku učitelka žáky na WC doprovázela. Žáci chodili s učitelkou hromadně po dvojicích. Tím učitelka žáky připravovala na samostatnou návštěvu. Od tohoto systému učitelka postupně ustupovala a učila žáky na záchod chodit samostatně a o přestávkách.¹²⁰

Mytí rukou po návštěvě WC děti neměly dostatečně zafixováno. Zpočátku učitelka vedla děti k tomu, aby si s sebou na WC braly ručníky. Později se však od tohoto pravidla upouštělo a učitelka žáky kontrolovala v tomto směru jen občasně: „*Vy jste se všichni myli na záchodě?*“ *Některé děti kývají, pár se jich jde umýt.*¹²¹

Měnící se podoby pravidla návštěvy WC pomáhající postupné adaptaci žáků pro přehlednost shrneme do následujícího diagramu.

Diagram 2: Podoby pravidla návštěvy WC.

5.2.3. Stolování

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Stolování patří mezi základní hygienické normy. Učitelka ve třídě zavedla určitá pravidla, která žáci při stolování mají dodržovat.

Základním pravidlem, které by se mělo dodržovat, ale které učitelka příliš nekontroluje, je **mytí rukou před svačinou**. Učitelka se jen čas od času žáků zeptá, zda si ruce umyli. Bud' předpokládá, že žáci mají toto pravidlo již dostatečně osvojené nebo na něj neklade takový důraz. Jen občas se kontrolně ptá: „*Mléko máš? Umyl sis ruce?*“ *Jirka se dívá do země a kroučí hlavou. Uč: „Ty čuně.“ Jirka si je jde umýt.*¹²²

¹²⁰ Viz 6.2.2.2., 6.3.2.2., 6.4.2.2. a 6.5.2.2. Návštěva WC.

¹²¹ Příloha 1 - 35h §28.

¹²² Příloha 1 – 35h §26.

Více se učitelka zajímá o to, aby si děti před svačinou **uklidily věci z lavic** a zda mají děti při svačině **prostřené ubrousky** a zda nad nimi svačí: „... Zandejte si matematiku do lavice. Vezmete si aktovku. Vyndáte si ubrousek. Ten si rozprostřete na lavici a vyndáte si svačinu. Budete teď dlouho, dlouho svačit.“ Pavlík říká, že ubrousek nemá. Uč: „Ta svačina by měla být na ubrousku. Hele Pavlíku, maminky to slyšely. Není správné jíst svačinu na lavici. Umažete si svačinu od lavice a i obráceně. Umaže se lavice a pak to budete mít na sešitech.“¹²³

Dalším pravidlem, na které se učitelka snaží žáky adaptovat, je svačit klidně, se svačinou nechodit, ale **sedět v lavici**. Dodržování tohoto pravidla učitelka žákům ulehčuje čtením pohádek při svačině. Jen v pátek učitelka pohádky nečte, má totiž dozor na chodbě a *na otázku odpovídá, že dnes pohádka nebude, že v pátek pohádka nikdy není.*¹²⁴ Společný poslech pohádek navíc v žácích pomáhá budovat pocit sounáležitosti s třídním kolektivem.¹²⁵

Děti si také musí postupně přivykat na **vymezenou dobu, po kterou mohou svačit**. Svačina pravidelně probíhá mezi druhou a třetí vyučovací hodinou. Učitelka tuto přestávku zpočátku uměle natahovala zkrácením vyučovací doby druhé i třetí hodiny. Postupně však čas ke svačině omezovala a žáky adaptovala na kratší časový limit.¹²⁶ Upozorňovala je také, že je nutné poprosit maminky, aby jim dávaly menší svačiny, aby je stihli sníst: „*Děti, vy máte svačiny, jak kdybyste tu byly bez oběda do odpoledne.*“¹²⁷

5.2.4. Pořádek ve třídě

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Děti se musí starat nejen o čistotu vlastní, ale také dodržovat určité zásady pro udržení čistoty v jejich okolí.

Základní zásadou je **přezouvání** obuvi v šatně ráno při příchodu do školy. Učitelka žákům vysvětluje, jak bude probíhat ranní program před příchodem do třídy, hned v první školní den: „*V šatně si sundáme boty, vezmeme přezůvky. A půjdeme do třídy.*“¹²⁸ Žáci se s tímto pravidlem v předškolním životě setkali jak doma, tak v mateřské škole, proto jim jeho dodržování nečinilo nejmenší problémy a učitelka je nemusela ani jednou napomínat. Také

¹²³ Příloha 1 - 5h §17.

¹²⁴ Příloha 1 - 40h §13.

¹²⁵ Více o pocitu sounáležitosti se třídním kolektivem viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality – já / my).

¹²⁶ Více viz 6.2.2.3., 6.3.2.3., 6.4.2.3. a 6.5.2.3. Stolování.

¹²⁷ Příloha 1 - 49h §2.

rodiče normu akceptovali ihned a již první školní den připravili svým dětem přezůvky do šatny. Jen otec Natálky je dívce donesl do třídy až čtvrtý školní den.¹²⁹

Používání odpadkového koše je další hygienickou normou, která přispívá k udržení pořádku ve třídě. Učitelka žáky učí, nejen aby odpadky do koše vyhazovali, ale navíc, aby se snažili používat vždy jen jeden odpadkový koš a šetřili tak práci uklízečky, která je musí měnit, a peníze škole, která musí hradit odpadkové pytle, které se do košů používají: „*My máme strašně hodnou paní uklízečku a opravdu poctivě uklízí. A líbí se jí tady u vás. Říká, že zatím nenecháváte odpadky. Ty koše se jí nelíbily, že používáte oba dva.*“¹³⁰

Další hygienickou zásadou pro udržení pořádku ve třídě je **úklid pomůcek z lavic**¹³¹ a **zvedání židliček**. Školní normy vyžadují po žácích každý den při odchodu ze třídy zvednout všechny židle. Děti tak umožňují uklízečkám vytřít podlahu na konci vyučování. Učitelka na dodržení normy dbá a připojuje ji ke každodennímu rituálu na konci vyučování, který spočívá právě v úklidu pomůcek z lavic do tašek, zásuvek či do lavic, umístění tašek na záda, zvednutí židliček a seřazení se do dvojic ke dveřím. Zvedání židliček jim tedy vždy před odchodem ze třídy připomene.

Pořádek v tašce je další nedílnou součástí hygieny dítěte. Děti by měly do školy nosit věci v taškách uspořádaně a podobný pořádek by měly dodržovat i v průběhu vyučování. Z části je tedy dodržování tohoto pravidla závislé na dítěti samém, z části na jeho rodině, která dítěti pomáhá se do školy připravovat.¹³²

Udělal-li žáci nedopatřením nepořádek ve třídě, např. vylíjí-li vodu, očekává se od nich, že svůj čin napraví a **nepořádek po sobě uklidí**: *Chlapci shodili nechtěně při honění Diance na zem láhev s pitím. Láhev praskla a začala téct. Dianka brečí. Děti zmateně stojí opodál a s pokřikem udiveně sledují. Matouš s Pavlem vezmou houbu a hadr a místo trochu uklidí.*¹³³

5.2.5. Správné držení těla

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Správné držení těla je jedním z nezbytných předpokladů pro zachování zdravého vývoje dítěte. Správným držením těla se preventivně zabraňuje vzniku zdravotních komplikací

¹²⁸ Příloha 1 - 1h §25.

¹²⁹ Příloha 1 - 5h §6.

¹³⁰ Příloha 1 - 9h §9.

¹³¹ Viz také 5.3.6. Příprava a úklid pomůcek

¹³² Srovnej také 5.3.4. Plnění úkolů.

v oblasti páteře dítěte. Držení těla je rovněž podstatným prvkem pro správné osvojení oblasti trivía. Učitelka na správné držení těla dbá nejvíce právě při výuce čtení a psaní a sedí-li žáci nevhodně, napomíná je: *Učitelka opakovaně napomíná Káju, aby si sedla normálně a neseseděla jak v hospodě.*¹³⁴ Jindy Terežka při vyučování *stojí v lavici. Uč napomíná Terežku, aby si sedla...*¹³⁵ Ke správnému držení těla učitelka žáky vyzývá také v souvislosti se společným pozdravem nebo na konci každého vyučování, kdy je součástí každodenního rituálu před odchodem žáků ze třídy mimo jiné i umístění tašek na záda.

5.2.6. Další hygienické zásady

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Mezi další hygienické zásady patří oblast „otužování“: *Uč říká Viky, že je tu teplo a že potřebuje tričko*¹³⁶; *uč vybízí děti, aby si svlékly mikiny. Nela nemá tričko. Uč: „Řekni mamince, že je ti teplo. Jo? Poprosíš ji.“*¹³⁷ Učitelka **svlékáním dětí do triček** působí hl. na pozornost dětí, která by byla přebytkem tepla utlumena. Žáci by byli pasivnější, popř. ospalí. Radíme sem také **uvolňovací cvičení prstů před psaním a cvičení**, kterým učitelka působí **na zklidnění žáků**. Učitelka se snaží žákům vštípit, že vždy před psaním mají mít ruce uvolněné a učí je množství cviků, které tomuto účelu slouží: *„Vždycky, když máte doma unavené nebo ztuhlé ručičky, tak si s nimi takhle pohrajte.“*¹³⁸ Jsou-li žáci unavení či nepozorní a vyrušuje-li jich většina, učitelka je hromadně vyzve, aby položili své hlavy na stoly a působí tak na jejich uklidnění. Někdy v souvislosti s tím spolupůsobí i na vnímání žáků: *Uč vyzývá děti, aby položily hlavu na ruce na lavici, zklidnily se a hraje s nimi soutěž, kdo pozná, co uč dělá...*¹³⁹

5.3. Pravidla specificky školního chování

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Definicí pravidel specificky školního chování jsme se zabývali v 4.2.3. Pojdme se tedy rovnou zamýšlet nad prvním z podřazených okruhů pravidel.

¹³³ Příloha 1 - 39h §22.

¹³⁴ Příloha 1 - 45h §8.

¹³⁵ Příloha 1 - 74h §18.

¹³⁶ Příloha 1 - 3h §1.

¹³⁷ Příloha 1 - 4h §2.

¹³⁸ Příloha 1 - 11h §5.

¹³⁹ Příloha 1 - 23h §4.

5.3.1. Společný pozdrav

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Jedním z důležitých okruhů pravidel, na něž se děti v první třídě adaptují, je společný pozdrav. Na základě dat rozlišujeme dvě možné situace, kdy se hromadný pozdrav všech žáků objevuje, resp. kdy by se u všech dětí objevovat měl. V obou situacích se jedná o společné zdravení osob, jenž pro děti představují určitou autoritu, osob povětšinou dospělých, nejčastěji třídního učitele, dalších učitelů, rodičů a ostatních (dospělých) příslušníků rodiny či školního personálu.

V prvním případě hovoříme o **společném formálním pozdravu mezi třídní učitelkou a žáky** při začátku vyučovací hodiny. Hned druhý den učitelka žákům vysvětluje, jak bude začátek vyučovací hodiny probíhat. Nejprve vysvětluje, že první vyučovací hodina začíná až druhým školním zvoněním a pokračuje: „*Učitelka vejde do třídy nebo si stoupne ke stolečku a to znamená, že i vy se potichu postavíte... ale potichu. Tak a ten zvonek znamená pro všechny žáky na celé škole, že se začíná.*“¹⁴⁰ Ve výjimečných případech však pro třídu platí ruční třídní zvoneček. Zároveň se předpokládá, že žáci při pozdravu budou stát vzpřímeně a nebudou se hrbít nebo klečet: *Uč napomíná Andulku a Dianku, aby si pořádně stouply a neklečely.*¹⁴¹ Děti se prostřednictvím společného pozdravu s učitelkou zdraví pokaždé při ranním zahájení školního vyučování, tedy na začátku první vyučovací hodiny. Snahu dětí vstávat na konci vyučovací hodiny učitelka nepožaduje a žáky hned z počátku zarazila: „*Nemusíme vstávat. Jen končíme autička...*“¹⁴² Ačkoliv učitelka žákům sdělila, že „*první dvě hodiny to stačí,*“¹⁴³ zařazení pozdravu u ostatních vyučovacích hodin závisí většinou na charakteru výuky v dané hodině. Učitelka k pozdravu nejčastěji naznačí postavením se před lavice žáků nebo děti k pozdravu vyzve ústním pokynem. K tomu většinou dochází jen tehdy, nevstávají-li jednotlivci: „*Tak vstáváme: Nelo, Matouši! No dělej! Šup, Patriku! Čekáme na tebe!*“¹⁴⁴ Někdy učitelka žákům přímo sdělí, že se tuto hodinu vstávat nemusí. Stalo se nepsaným pravidlem, že třetí vyučovací hodinu žáci nevstávají, a to kvůli dojíždání svačin. Učitelka třídní pozdrav často spojuje s písničkou, básničkou či rozcvičkou: „*Učitelka ... informuje děti, že si*

¹⁴⁰ Příloha 1- 2h §8.

¹⁴¹ Příloha 1 - 81h §4.

¹⁴² Příloha 1 - 5h §17.

¹⁴³ Příloha 1 - 59h §1.

¹⁴⁴ Příloha 1 - 73h §2.

asi dnes nestihnou zahrát „Zlatou bránu“. Děti na pokyn učitelky vstanou a aspoň si ji s nimi vytleská. Uč: „A sedneme si. To bylo rozcvičení na naši poslední hodinu.“¹⁴⁵

Jistým druhem formalizovaného pozdravu mezi učitelkou a žáky je také nástup dětí na začátku a konci hodiny tělesné výchovy, kdy žáci učitelku mají pozdravit klidným postojem srovnání v jedné řadě. Učitelka děti s nástupem seznamuje hned při první hodině tělocviku a informuje je, jak bude jejich nástup vypadat.

Druhá situace nastává, vstoupí-li do třídy při vyučovací hodině **cizí dospělá osoba**. Prostřednictvím formalizovaného školního zvyku postavení se žáci takovou osobu zdraví a projevují jí svou úctu (stejně jako při pozdravu s třídní učitelkou). Při jedné návštěvě cizí učitelky třídní učitelka reaguje: „*Někdo nevstal, vid' Dane. Paní učitelka jako paní učitelka. Budeme muset ještě trénovat pozdravy.*“¹⁴⁶

5.3.2. Kázeň ve třídě

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Velké množství situací vyskytujících se v naší první třídě se týká problematiky kázně ve třídě. Kázeň ve třídě definujeme jako formu správného chování žáků při vyučovací hodině, o přestávce, popř. v družině. Každá ze situací s sebou přináší odlišné normy a odlišné požadavky na žáka. Kázeň je z našeho pohledu opakem vyrušování.¹⁴⁷

Správné, neboli ukázněné **chování žáků při vyučování** se odvíjí od míry pozornosti, kterou žáci věnují učitelce a výuce. Vyrušování při hodině je jedním z vůbec nejčastěji se vyskytujících jevů nevhodných forem chování ve sledované první třídě. Za vyrušování označujeme chování žáků, při kterém žáci dostatečně nesledují výuku, jsou nepozorní nebo dochází-li jejich prostřednictvím k narušení hodiny. Jejich chování tak není v souladu s normou chování v průběhu vyučovací hodiny. O hodinách se tedy správně chovají ti žáci, kteří jsou tiše, nebaví se mezi sebou a ani jinými způsoby neruší chod hodiny. Chtějí-li něco říci, přihlásí se a počkají, až je učitelka vyvolá. Osvojování správného návyku hlášení

¹⁴⁵ Příloha 1 - 9h §2.

¹⁴⁶ Příloha 1 - 52h § 9.

¹⁴⁷ V našem pojetí školní kázně se lišíme od Bendla, který kázeň definuje jako *vědomé dodržování školního řádu (eventuelně pravidel chování ve třídě) a pravidel (pokynů) stanovených učiteli, popř. ostatními zaměstnanci školy* (Bendl, 2004, s. 38). Kázeň tedy chápe v mnohem obecnějším smyslu než my. Navíc jsou normy dle Bendla založené na potřebě racionálního zdůvodnění normy a kritického postoje k ní (Bendl, In: Vališová, 1998). Z Bendlova pohledu není výskyt kázně v první třídě možný. Prvníáci dodržují normy totiž hlavně z toho důvodu, že byly stanoveny autoritou a plní je na základě citové motivace. Více o stádiu morálního uvažování žáků prvních tříd viz 1.1.3. Charakteristika morálního uvažování.

probíráme v další kapitole.¹⁴⁸ Podobně jako my se k fenoménu vyrušování staví Doubek ve své práci.¹⁴⁹

Nejčastěji žáci normu porušují, když se při hodině baví mezi sebou nebo vykřikují bez přihlášení, popř. se hlásí a vykřikují, aniž by počkali, až budou vyvoláni. Výjimečně se objevilo i pískání žáka o hodině, houkání nebo zpívání. Nutno však dodat, že např. v hodině hudební výchovy není zpívání kázeňským prohřeškem, ale vítanou aktivitou. Zřídka si žáci čmárají tužkou po věcech. Mnohem častěji si v průběhu vyučování hrají s hračkami donesenými z domova. To do jisté míry souvisí i s adaptací dětí na absenci rodičů a s jejich pocitem osamění ve škole.¹⁵⁰

Vyrušování je přímo spojeno se zátěží žáků při výuce. Učitelka se snažila nekázni žáků předcházet zkracováním výukové části hodiny. Ale i přesto, vlivem zátěže, které na žáky kladou pro ně nezvyklé školní požadavky, nekázeň žáků o hodině je jedním z nejčastějších porušení školních norem u dětí.

Správné chování žáků o přestávkách respektuje potřebu žáků odreagovat se, odpočinout si a dobýt energii pro novou vyučovací hodinu. Musí se tak ale dít dodržováním jistých pravidel. Učitelka hned z počátku školního roku upozorňuje: „...*O přestávce můžeš chodit po třídě, ale ne běhat, protože by sis mohl ublížit, nebo někomu. Kdo si chce prohlížet, může. Kdo si chce malovat, povídat s kamarádem, může. Jen běhat po třídě ne.*“¹⁵¹ Jinou hodinu pokračuje: „*Můžete si povídat, ale neprat se.*“¹⁵² Ze všeho nejdříve tedy učitelka klade důraz na dodržování základních bezpečnostních pravidel. Postupem doby se děti dovídají, že o přestávkách se nepracuje, ale odpočívá, ačkoliv i tady existují výjimky, nekřičí se a že povinnost hlásit se o přestávkách rozhodně neplatí: „*Nehlaš se o přestávkách!*“¹⁵³; „*Kubo, když je přestávka, tak se nemusíš hlásit. Tak můžeš mluvit rovnou.*“¹⁵⁴ Jistou benevolenci v chování o přestávkách učitelka demonstruje: „...*Mě se líbí Natálka. O přestávce je čertík, ale o hodině ví, co se sluší a patří, narozdíl od některých ostatních, kteří jsou čertíci o přestávce i v hodině.*“¹⁵⁵ O hodině se děti musí chovat více disciplinovaně a klidně.

¹⁴⁸ Viz 6.2.3.2., 6.3.3.2., 6.4.3.2. a 6.5.3.2. Kázeň ve třídě.

¹⁴⁹ Doubek vyrušování žáků nazývá „nepořádkem“, oproti nám navíc zdůrazňuje, že nekázeň je „nekontakt s učitelem a ... znamená duševní nebo fyzickou nepřítomnost učitele nebo žáka“ (Doubek, In: Pražská skupina školní etnografie, s. 306). Podle něj je hlavním kritériem stav komunikačního kanálu, který je při vyrušování ze strany jednoho z partnerů blokován.

¹⁵⁰ Viz 5.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova).

¹⁵¹ Příloha 1 - 4h §26.

¹⁵² Příloha 1 - 10h §24.

¹⁵³ Příloha 1 - 64h §20.

¹⁵⁴ Příloha 1 - 77h §22.

¹⁵⁵ Příloha 1 - 13h §10.

5.3.3. Pohyb žáků

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Do skupiny specificky školních norem usměrňujících pohyb žáků v průběhu doby školního vyučování zahrnujeme pravidla určující místa jednotlivým žákům ve třídě a pravidla regulující volný pohyb žáků. Druhou oblast pravidel lze rozčlenit podle různých hledisek do mnoha dílčích skupin. Podle doby je lze kategorizovat na normy regulující pohyb žáků o hodině a o přestávce. Podle místa, kde se žáci nacházejí, je lze vymezit na normy pohybu žáků ve třídě, mimo třídu v budově školy a mimo prostory školy vůbec. Podle stupně organizace lze pohyb dělit na organizovaný, tedy hromadný pohyb žáků, kontrolovaných učitelkou, a pohyb neorganizovaný, tedy individuální. V našem dělení jsme uvedená hlediska zohlednili a smysluplně je navzájem propojili.

Pravidla určující místa jednotlivých žáků ve třídě jsou založena na stanovení zasedacího pořádku a jeho dodržování. Tato pravidla jednotlivým žákům sdělují, na jakých místech se mají v průběhu vyučovací hodiny zdržovat, resp. která z lavic a židliček jim náleží při školním vyučování. Zasedací pořádek v naší třídě nebyl pevně stanoven. K jeho změně docházelo každý týden. Zpočátku si děti volily nového souseda nezávisle na pořadí. Od začátku října však pokaždé učitelka určila několik dětí, které nejlépe dodržovaly normy platné ve školním prostředí. Tyto děti měly přednostní právo volby. Učitelka to komentovala: „*Budete si moct sednout, jak chcete, ale jenom někdo. Na někoho zase zbude ten, koho nikdo nechce.*“¹⁵⁶ Učitelka výběr souseda nejprve odsouhlasila a potom dvojici přidělila lavici, pokud možno v jiné části třídy než minulý týden. Výjimku při tvorbě zasedacího pořádku tvořil den třídní schůzky, kdy byly lavice rozmístěny do půlkruhu a žákům (a odpoledne jejich rodičům) přidělena místa učitelkou. Od poloviny listopadu vytvářela ve třídě z lavic čtyři družstva, do kterých své členy volili kapitáni. Učitelka tak operovala nejen s pravidly vymezujícími místa jednotlivým žákům, navíc tím cíleně pracovala s celým třídním kolektivem a snažila se ho utužit¹⁵⁷. Tento postup byl však na druhou stranu necitelný vůči žákům, kteří se ocitli na okraji kolektivu. Při každé volbě zasedacího pořádku si znovu uvědomili, že oblíbeni nejsou a že s nimi většina ostatních dětí nechce sedět. Často zbyli až nakonec.

¹⁵⁶ Příloha 1 - 63h §5.

¹⁵⁷ 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my).

Další skupina pravidel usměrňuje **pohyb žáků po třídě během vyučovací hodiny a mimo ni**. Školní normy předpokládají, že počínaje zazvoněním na začátek vyučovací hodiny jsou žáci na svých místech, při vyučování sedí a koncentrují se na výuku. Pouze v určitých případech je povoleno vzdálit se ze svého místa. Jsou tím případy, kdy učitelka sama žáky k opuštění lavic vyzve. V některých hodinách učitelka žáky žádá, aby šli k tabuli a seřadili se do půlkruhu a diskutuje s nimi, někdy vyvolává jednotlivé žáky k tabuli trénovat písmenka či příklady, jindy si o hodině s žáky prohlíží výkresy na nástěnce. Tehdy mají žáci dodržovat tzv. „hada“, tedy chodit po jednom v těsné blízkosti za sebou: *„Děti, když si budeme něco prohlížet, uděláme vždycky takového hádka ... Kdo si to prohlédne, půjde si potom sednout.“*¹⁵⁸ V jiných případech učitelka o vyučovací hodině vyzve žáka, aby s odpadkovým košem obešel lavice a vybral odpadky. Dalším tolerovatelnou situací je odchod žáka na WC. Učitelka se ale snaží žáky adaptovat na čtyřiceti pěti minutové bloky a naučit je navštěvovat toalety jen o přestávkách, proto pouští žáky v nutných případech a jen pokud si dovolí.¹⁵⁹ To se však hlavně zpočátku často nestalo. V některých případech nepovolený odchod žáka upozorovala: *„Kdo to odešel?“ Zjišťuje, že Míša. Reaguje: „Ale!“ A vrací ji zpět do třídy.*¹⁶⁰ V mnoha případech si toho učitelka nevšimla, což rozhodně nepřispělo k rychlejší adaptaci na toto pravidlo. Čas od času žáci pravidlo porušují i tím, že chodí z místa, aniž by opustili třídu. Většinou k tomu dochází tehdy, kdy jdou děti za učitelkou něco jí ukázat, popř. chodí-li či pobíhají-li po třídě samovolně bez zjevného důvodu nebo stojí-li v lavici. Tento druh porušení je pravděpodobně nejvíce zapříčiněn zatím nedokonalou adaptací na normu a také temperamentem dětí. Jednou *Pavel vstává z lavice. Učitelka reaguje: „Pavliku, jak to, že tě vidím z místa?“ Pavel: „Já jsem mu chtěl dát gumu. Ona tady ležela na zemi.“ Učitelka: „Tak to jsi hodný, že jsi mu ji dal.“*¹⁶¹

Mimo vyučovací hodinu dochází v souladu s danými pravidly k volnému pohybu žáků po třídě, který je regulován pouze kázeňskými normami pro správné chování žáků o přestávkách.¹⁶²

Trochu odlišná pravidla usměrňují **pohyb žáků po školní budově, ale mimo třídu, a to během i mimo vyučovací hodinu**. Hlavně v této skupině norem je užitečné povšimnout si dělení pohybu žáků podle stupně organizace. Mohli bychom vymezit čtyři stěžejní druhy

¹⁵⁸ Příloha 1 - 4h §6.

¹⁵⁹ Více viz 5.2.2. Návštěva WC.

¹⁶⁰ Příloha 1 - 35h §24.

¹⁶¹ Příloha 1 - 54h §8.

¹⁶² Viz 5.3.2. Kázeň ve třídě.

situací, ke kterým v rámci našich dat dochází. Rozlišujeme pohyb jednotlivých žáků po škole během přestávky a v průběhu vyučování, tzn. pohyb neorganizovaný, a pohyb celé třídní skupiny dětí vedených třídní učitelkou o hodině či o přestávce, tedy pohyb organizovaný.

K pohybu žáků jako jednotlivců po školní budově během vyučovací hodiny docházelo v naší třídě hlavně za účelem navštívení WC. V této situaci kladla učitelka důraz na dodržování pravidla, které říká, že „*v době vyučování chodíme pouze po jednom na záchod.*“¹⁶³ V jiném případě učitelka dva žáky požádala o návštěvu ředitelny. Hlavním pravidlem platným všeobecně v prostorách školy, které žákům učitelka v této souvislosti vštěpovala bylo, aby šli pomalu, neběželi a nemluvili či mluvili tiše. Nepsanou normou, kterou se dále všichni řídili, bylo zdržovat se mimo třídu po nezbytně nutnou dobu a ihned se na výuku vrátit. Mimo vyučování se žáci mohli pohybovat po škole volně, pouze s dodržováním výše zmíněného hlavního pravidla. Při jeho vyžadování však byla učitelka o přestávkách benevolentnější.

Při hromadném přesouvání všech, nebo většiny žáků, učitelka nastolila základní normu, a sice chodit v řadě po dvojicích a klidně. Toto pravidlo platilo v době vyučovacích hodin i o přestávkách. Nejčastějšími situacemi, při kterých učitelka pravidlo aplikovala, byl každodenní přesun žáků ze třídy do školní jídelny, přesunování žáků na hodiny tělesné výchovy do tělocvičny či na školní hřiště a zpět, doprovázení žáků o velké přestávce na terasu a společná návštěva WC. Při hromadné návštěvě WC učitelka od chození v řadě po dvojicích ustupovala a postupně žáky učila na záchod chodit samostatně a o přestávkách. Zpočátku školního roku učitelka navíc vodila své žáky ze šatny do třídy před začátkem a v průběhu výuky je několikrát hromadně seznamovala s prostorami školy.¹⁶⁴ Během vyučovacích hodin učitelka navíc kladla důraz na tichost a hned k začátku školního roku je upozornila: „*Ted' si můžete jenom šeptat. Nesmíte rušit ostatní děti, které mají strašně moc učení.*“¹⁶⁵

Pohyb žáků třídy mimo prostory školy v době školního vyučování probíhal pouze organizovaně za doprovodu učitelky a řídil se podle podobných pravidel jako ve školní budově. Žáci se až na místo určení měli dopravovat v řadě ve dvojicích klidně a bez běhání a klidné chování od nich bylo požadováno i na místě.

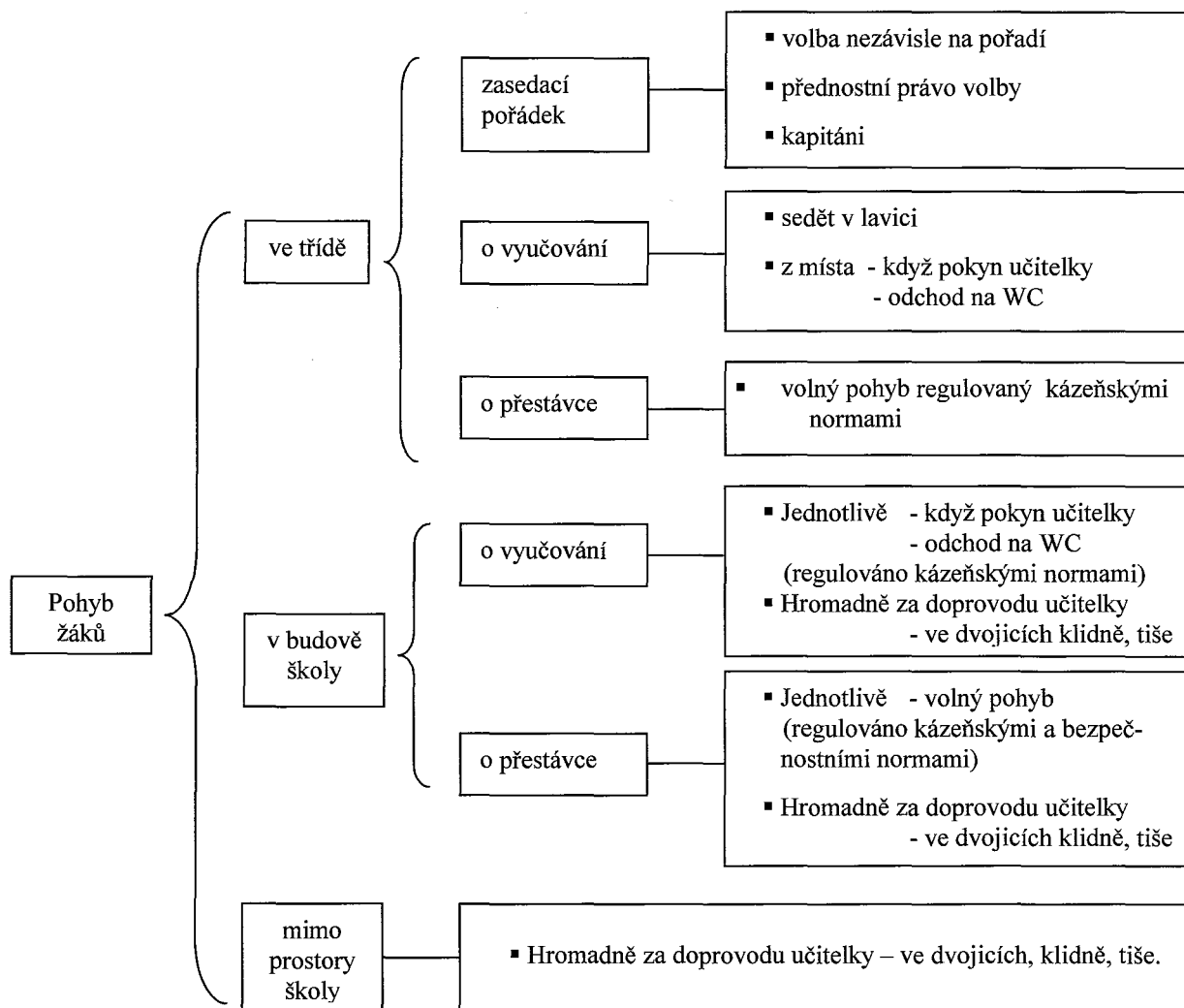
Přehledněji zobrazuje podobu pravidel pohybu žáků následující diagram.

¹⁶³ Příloha 1 - 44h §11.

¹⁶⁴ Viz 5.4.2. Samostatnost, 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my).

¹⁶⁵ Příloha 1 - 6h §6.

Diagram 3: Pohyb žáků.

5.3.4. Plnění úkolů

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Skupinu norem zabývajících se problematikou plnění úkolů rozdělme nejprve do dvou základních podskupin podle místa, kde k plnění daných povinností dochází. Zatímco k zadávání školních i domácích povinností dochází ve školním prostředí, nejčastěji ve školní třídě, k práci na jejich úspěšném plnění dochází v prostředí odlišném, jak již vyplývá z jejich samotného názvu. Nyní se budeme věnovat blíže oběma z podskupin.

V oblasti „školních úkolů“ se ve své podstatě budeme zabývat problematikou výkonu žáka. Máme na mysli tempo, s jakým žák pracuje, kvalitu práce, kterou odvádí, ochotu a snahu žáka plnit školní povinnosti a schopnost žáka přijmout hodnocení svého výkonu. Na všechny

uvedené složky výkonu klade učitelka značný důraz a žáci se musí s těmito pravidly sžít, tzn. přivyknout si na ně, akceptovat je a začít je dodržovat.

Základním předpokladem pro úspěšný výkon žáka je jeho schopnost zaměřit pozornost na požadavky učitelky, porozumět jim a schopnost řídit se jejími pokyny, resp. zvládnout splnit činnost skládající se z několika kroků. To souvisí s připraveností žáka na školu, resp. s úrovní jeho schopností.¹⁶⁶ Teprve potom, kdy se žák příslušnému úkolu je schopen věnovat, můžeme rozlišovat dané momenty. Učitelka se o tomto zmiňuje hned na počátku roku, když dává dětem jejich první úkol: „...*Já vám pro maminky a tatínky dám takový papír a vy budete mít za úkol ten papír takhle krásně napůl přeložit a dát ho do tohoto krtečka.. To jsem zvědavá, jak to zvládnete, jestli vůbec můžete být v první třídě.*“¹⁶⁷

Základním pravidlem, jehož dodržování učitelka při výuce zdůrazňuje, je snaha žáků podávat kvalitní výkon: „*Výborně Pavlíku, ty se dneska snažíš! Musím tě pochválit.*“¹⁶⁸ Snaha žáků je při hodnocení práce v první třídě jeden z nejdůležitějších faktorů. Kvalita práce nezaujímá, jak tomu často bývá v dalších třídách, daleko nejdůležitější místo. Žáci, hlavně ti méně zdatní, se v první třídě nemají nechat odradit nezdarem. Učitelka všem vštěpuje, že chybami se člověk učí. „*Je normální, že když se něco začínáte učit, že to není dokonalé. To nevádí, důležité je, jestli se vůbec snažíte, abyste to zvládli a jestli to neodbýváte. To je to nejdůležitější. To se počítá.*“¹⁶⁹ Školní normy tedy v tomto kladou důraz především na přístup žáka k práci, než na samotný výsledek.

Samozeřejmě i kvalita školního výkonu tvoří nezanedbatelnou složku problematiky. Učitelka žáky za pěkně a správně provedenou práci chválí nebo odměňuje. Naopak odbytý výkon požaduje napravit.

Dalším kritériem hodnocení školního výkonu je tempo, se kterým žák požadavek plní. Normy a učitelka, jakožto jejich výkonná ruka, se žáky snaží vést k přiměřené rychlosti, tedy rovnováze mezi zbrklostí a loudalstvím, s jakou daný úkol plnit: „*Prosím tě Kamilko nespěchej! Kam spěcháš, děvče nešťastný. My jsme si neřekli ještě ani všechny věci a ty už máš hotovo. Zatím si to jen říkáme!*“¹⁷⁰ V jiné situaci *napomíná Kamila, že už zase pospíchá. Naopak Kryštofa, že to má krásné a že vůbec nespěchá.*¹⁷¹ Pomalejší žáky se naopak snaží pobízet k rychlejšímu tempu a jejich pomalejší tempo jim připomíná.

¹⁶⁶ Viz 1.1. Vývojová charakteristika prvňáka.

¹⁶⁷ Příloha 1 - 1h §9.

¹⁶⁸ Příloha 1 - 53h §11.

¹⁶⁹ Příloha 1 - 19h §11.

¹⁷⁰ Příloha 1 - 68h §7.

¹⁷¹ Příloha 1 - 41h §6.

Jedním ze základních rysů školy je důraz na objektivní posuzování jejich žáků.¹⁷² To se projevuje nejen v jednotnosti školních požadavků, tedy tak, že na každého žáka jsou v rámci možností kladeny stejné nároky, ale také v hodnocení jejich výkonů (v první třídě formou hvězdiček, známkování či i jen pochval a jiných odměn). Školní normy po žácích požadují, aby byli schopni akceptovat hodnocení za svůj výkon. A první třída je tomu má naučit. Žáci by si v první třídě měli zvyknout na fakt, že hodnocen bude jejich výkon pozitivní i negativní a ohled na okolnosti bude brán jen rámcově. V první třídě existují pro žáky dvě možné druhy hodnocení. Záleží na tom, zda učitelka srovnává výkony jednoho žáka v průběhu školního roku nebo soustředí-li se na srovnání výkonů žáků v celé třídě mezi sebou. Porovnává-li učitelka daný výkon žáka s obvyklými výkony, jaké podává, používá jako formu hodnocení většinou pochvalu, napomenutí, popř. hvězdičku nebo výhrůžku jejím škrtnutím. Hodnotí-li učitelka žáky na základě porovnání výkonů celé třídy, tedy více objektivně, používá také pochvaly a hvězdiček, následně pak i známkování, resp. jedniček a dvojek.

Plněním domácích úkolů (povinností) chápeme „dostatečnou“ domácí přípravu na vyučování za dohledu dospělé osoby.

Mezi domácí povinnosti žáků, a koneckonců i jejich rodičů, řadíme mezi jinými vypracování domácích úloh. Školní normy v první třídě požadují, aby rodinní příslušníci při jejich plnění asistovali, ale nepomáhali¹⁷³ a svou přítomnost stvrdili podpisem pod vyhotovenou úlohu. Vypracuje-li totiž dítě úkol bez dohledu, chybí mu zpětná kontrola správného osvojení učiva trivia, kterou učitelka vyžaduje.

Kromě plnění domácích úloh patří mezi domácí povinnosti také příprava potřebných pomůcek do školy, jako např. nůžek, desek s čísly nebo ubrousků na svačinu, ořezávání psacích potřeb nebo obalování školních sešitů a učebnic.¹⁷⁴ O pořádek ve školních potřebách, tím myslím i ve školní tašce, se šesti nebo sedmileté děti ještě nejsou zvyklé samy starat. Předpokládá to, stejně jako ostatní domácí povinnosti asistenci rodinných příslušníků.¹⁷⁵ Je nezbytné, aby se rodinní příslušníci do domácí přípravy na školu zapojili a vedli ji, protože žáci první třídy nejsou toto schopni sami zvládnout. Plnohodnotná domácí příprava na vyučování symbolizuje

¹⁷² Viz 1.2.1. Neosobní instituce, neosobní řád.

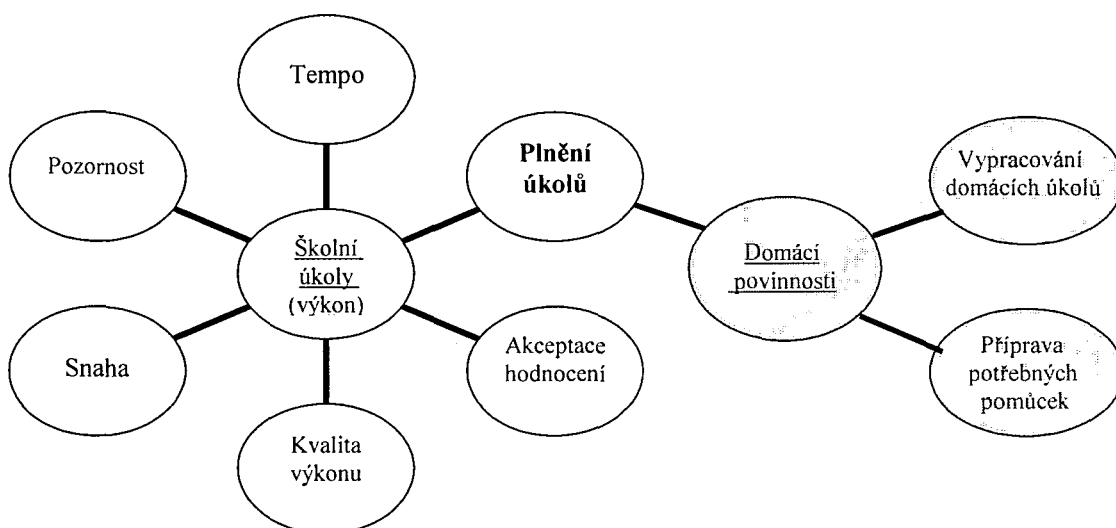
¹⁷³ *Uč kontroluje úkoly... Uč chválí, jak se děti snažily a jak jsou DŮ krásné a dává obrázky. Děti jsou šťastné a většinou komentují, jak to doma dělaly s maminkou apod. Uč: „Heleďte, že vám ty maminky pomáhaly“, a usmívá se. Děti křičí: „Ne, mě ne. Mě taky ne.“ Uč: „Krásný.“ (Příloha 1 - 10h §11).*

¹⁷⁴ *Jirka nemá obalený sešit. Kája: Obalit jsme si ho měli, Jirko! Uč upozorňuje: „Kdo zapomněl, nechá si ho v tašce a přinese zítra. A neříkejte mi zase zítra, že jste zapomněli“ (Příloha 1 - 66h §4). Další týden situace pokračuje, když učitelka sděluje Pavle: „Pavlo, máš taď strašně hodného kamaráda. On ti přinesl obal na tvou písanku. Nemáš to ještě obalené, vidí! Pavla: „Ne. Uč: „No tak.“ Pavla se dívá provinile na uč a Matoušovi děkuje (Příloha 1 - 68h §16).*

zájem rodičů, jejich kladný přístup ke škole a podporuje malé žáky v adaptaci na novou roli žáka první třídy. Nedostatečné plnění domácích povinností pramení převážně z nedostatečného zájmu a nedostatečné kontroly svých dětí rodinnými příslušníky. Žáci doma nemají zázemí, představující oporu a podporu k přivyknutí si na novou roli žáka a k správnému plnění z ní vyplývajících povinností.¹⁷⁶ V naší třídě se podobný případ vyskytl pouze u Jirky.¹⁷⁷ Jiné děti sice občasné také neplnily domácí povinnosti, ale to bylo spíše v jejich rodinách výjimkou než pravidlem.

Grafickou podobu pravidla znázorňuje následující diagram.

Diagram 4: Plnění úkolů.

5.3.5. Napovídání, opisování

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Napovídání a opisování jsou dvěma variantami téhož jevu. Jedná se nehmotnou formu pomoci jednoho žáka druhému v situaci, kdy se od žáka očekává výkon a žák si s vyřešením, nebo jeho částí, neví rady. Zatímco u napovídání se informace předávají především cestou ústní (popř. posunky) za relativně vyrovnané aktivity obou stran, přičemž ale aktivita napovídajícího je vždy o něco větší, opisování je založeno na přejímání psaných informací, přičemž aktivita opisujícího převládá. Žák poskytující informace „pouze“ nechá opsat, je pasivní, ale současně zaujímá jakýsi solidární postoj k druhému.

¹⁷⁵ Stručně viz také 5.2.4. Pořádek ve třídě.

¹⁷⁶ Viz také 1.4.3. Možné příčiny adaptačních potíží žáků prvních tříd.

Oba fenomény se v budově školy všeobecně pokládají za nežádoucí formy chování, které znesnadňují či zabraňují vyučujícímu zjistit úroveň znalostí jednotlivých žáků. Ve sledované první třídě tomu tak není. Zde je kladen důraz na rozvoj spolupráce a kladných vztahů mezi žáky ve třídě. Ovšem i při takovýchto formách spolupráce žáků se musí dodržovat jistá pravidla, která učitelka v průběhu výuky stanovila a která se trochu odlišují od pravidel, jimiž se vyznačuje solidární chování žáků.¹⁷⁸

Fenomény, ač na první pohled zdánlivě tak prosté, v sobě skrývají zřejmý rozpor. Rozdílné úhly pohledu v sobě totiž přinášejí jiné požadavky kladené na žáky. Školní formální pravidla velí neopisovat a nenapovídat při ústní či písemné formě zkoušení, aby tak nedocházelo ke zkreslování školních výkonů. Nepsaná pravidla solidárního soužití žáků ve třídě předpokládají jistou „samozřejmost“ spolusdílení informací, tedy nechávání opisovat a napovídání a tmelí tak zapojené žáky do jisté míry na spikleneckou úroveň, odstavenou od učitele, či přímo proti němu. V naší první třídě můžeme spatřit jistý kompromis, který učitelka mezi oběma póly ustavila.

Napovídání ani opisování učitelka ve cvičných činnostech nepotírá, spíše ho podporuje: „*No, ať se koukaj, ale hlavně ať to odkoukaj! Když se koukaj! Koukaj se a nic neudělali, vid’?!*“¹⁷⁹ Učitelka si je vědoma, že opisováním ve cvičných činnostech se žáci také učí a pomáhá jim to k osvojení látky. Navíc je vede tím k tomu, aby si vzájemně pomáhali a při pomoci při výuce nehleděli na kamarádství. Děti se však takto „nezištně“ nechovají a pomáhají hlavně na základě kamarádských vazeb.¹⁸⁰

Při samostatné práci však za opisování žáky napomíná. Dokumentuje to její výrok v situaci, kdy Jirka opisuje od Míši: „*A tak ho nech. To není samostatná práce. Ale Jirko, máš vedle sebe šikovného Matouše, okukuj od něj.*“¹⁸¹ Tím učitelka žáka zároveň navádí, že opisovat se má hlavně od svých sousedů. Žáci si zakázanost opisování někdy sami uvědomují, snaží se ho zastírat, předcházet tak sankcím a získat nezaslouženě pochvalu či odměnu.¹⁸²

Napovídání se v našich záznamech objevovalo spíše výjimečně. Příčinou byla pravděpodobně povaha výuky. Učitelka s žáky pracovala buď ve skupině nebo individuálně v lavicích. Její typ

¹⁷⁷ Viz 3. Pasportizace školy a třídy.

¹⁷⁸ Viz 5.5.5. Solidarita postoje žáků.

¹⁷⁹ Příloha 1 - 61h §9.

¹⁸⁰ Viz 5.5.5. Solidarita postoje žáků.

¹⁸¹ Příloha 1 - 85h §14.

¹⁸² Viz také 5.5.3. Nelhat.

výuky nebyl založen na ústním zkoušení žáků či zkoušení žáků před tabulí. Proto se napovídání odehrávalo hlavně v písemné formě, tedy formou opisování.

5.3.6. Příprava a úklid pomůcek ve třídě

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Příprava a úklid pomůcek tvoří každodenní součást přípravy na výuku ve třídě. Učitelka žáky již od počátku vedla, aby si před začátkem vyučování připravily na lavice penály: „*Zítbra, prosím vás děti, si už ten penál dejte na lavice. Vidíte, jak jsme se dneska zdrželi, ale to nevaďí.*“¹⁸³ Uklízet je měly jen před svačinou. Jinou hodinu upozorňuje děti na doplňující pravidlo: „*Už se budeme učit vyndávat si věci podle rozvrhu. Já vám vždycky řeknu, jaká bude hodina a vy si podle toho připravíte věci na lavici. Tenhle ten týden ještě ne, protože to máme takové proházené.*“¹⁸⁴ Žáci si na konkrétní hodiny mají samostatně připravovat jen předměty, které potřebují v daném předmětu vesměs pravidelně. Výjimku tvoří hodiny tělesné výchovy, hudební výchovy a pracovního vyučování. Příprava na hodiny tělesné výchovy spočívá v převléknutí se do cvičebního úboru. K tomu žáci dostávají od učitelky samostatný pokyn, záviselý na tom, převlékají-li se v šatně tělocvičny nebo ve třídě. Podobně je tomu u hodin výtvarné výchovy, kdy si děti konkrétní pomůcky připravují v závislosti na pokynu učitelky.

Stejně tak jako je pro začátek hodiny typická příprava pomůcek, pro závěr hodiny je charakteristický jejich **úklid** do tašek či lavic: „*Kuba, pojď sem, nemůžeš si začít hrát, když nemáš dodělané věci*“, a ukazuje na nepořádek na lavici.¹⁸⁵ Obzvláště striktně toto nařízení platí, chystají-li se děti svačit. K přípravě či uklizení pomůcek v průběhu vyučovací hodiny vždy učitelka žáky vyzývá a oznamuje, které další předměty schovat či vytáhnout. Podobně žáky naviguje na konci vyučovací hodiny a jmenuje, co si mají vzít do tašek domů a jaké věci uklidit do lavic.

Předpokladem samostatné přípravy i úklidu pomůcek je mj. schopnost žáků orientovat se v časovém rozvržení výuky.¹⁸⁶

¹⁸³ Příloha 1 - 4h §11.

¹⁸⁴ Příloha 1 - 10h §4.

¹⁸⁵ Příloha 1 - 12h §11.

¹⁸⁶ Viz 5.4.2. Samostatnost.

5.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Jedním z nejdůležitějších pravidel, jenž definují samotnou podstatu školy jako instituce je **pravidelnost školní docházky**. Žáci jsou povinni docházet do školy každý pracovní den týdně. Tolerovány jsou pouze omluvené absence žáků.¹⁸⁷ V první třídě ještě obvykle nedochází k záškoláctví. Případy, kdy děti normu pravidelné docházky porušují, vyplývají především z nevyhovující rodinné situace, která není školní instituci příliš nakloněna. V našich datech neshledáváme žádnou z negativních forem chování z hlediska této normy.

S pravidelností školní docházky do jisté míry souvisí **včasný či pozdní příchod do školy**. Učitelka po žácích požaduje, aby do třídy docházeli ještě před prvním zvoněním před začátkem vyučování: „*Nad'a zase jako obvykle ráno chybí.*“ *Za chvíli Nad'a přichází.*¹⁸⁸ Dojde-li však občas k pozdnímu příchodu, nestane se nic závažného: *Pavlík přichází pozdě. Jeho maminka se omlouvá, Pavel ne. Uč je chápaní a říká, že je to dnes špatné s dopravou.*¹⁸⁹ Včasný či pozdní příchod závisí do velké míry na rodičích, kteří žáka do školy doprovázejí: *Učitelka shání Nad'u. Nad'a akorát vchází do třídy a omlouvá se, že jde pozdě, maminka prý zapomněla doklady.*¹⁹⁰ Vzhledem k tomu, že naprostá většina rodičů našich žáků má zřejmě pravidelnost a včasnost školní docházky na paměti, nedochází v naší třídě k porušování těchto norem tak často.

5.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Základní pravidla sociálního života ve třídě, popř. ve škole vymezují specifické sociální postavení školáka ve škole a vůči svému okolí.¹⁹¹ V následujícím textu se zabývejme popisem konkrétních pravidel, na něž se žáci v dané první třídě adaptovali.

¹⁸⁷ Učitelka se ptá dětí, zda neví, kde je Nela. Děti neví... Po skončení hodiny do třídy přichází babička Nely. Omlouvá Nelu, že jí večera nebylo dobře... Učitelka ji uklidňuje, že se nic neděje... (Příloha 1 - 60h §2, 30)

¹⁸⁸ Příloha 1 - 80h §2.

¹⁸⁹ Příloha 1 - 26h §6.

¹⁹⁰ Příloha 1 - 26h §2.

¹⁹¹ Viz 4.2.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole.

5.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova)

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost ▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Respektování autority učitele ▪ Základní společenské návyky
---	---	--

Prvním momentem, na který si žáci první třídy musí zvykat, je nepřítomnost rodičů. Žáci se v první den školního roku ocitnou v prostředí, které v nich vzhledem ke své neznámosti budí obavy. V předškolním věku jsou děti zvyklé překonávat svůj strach ve spolupráci s rodiči, možnost opřít se o ně. To v první třídě není možné. Obtížnost situace navíc umocňuje fakt, že zatímco v mateřské škole se děti mohou většinu času věnovat činnostem, které je baví podle jejich vůle, ve škole jsou nuceny usednout do školních lavic a pracovat podle požadavků učitelky. To samozřejmě prohlubuje jejich pocit stesku a potřeby ochranné rodičovské ruky.¹⁹² Forma obtížnosti adaptace na tento základní školní požadavek se objevila v **chování při odloučení od rodičů**.¹⁹³

Aby si děti na toto základní pravidlo školy, tedy „být sám“, snáze přivykly, povoluje jim učitelka donášet si do školy hračky a předměty z domova. **Hra s hračkami z domova** má však ve škole svá pravidla, která musí žáci respektovat. Věnovat se hraní je možné jen o přestávkách a v družině: „Ty tu máš hračku, vid', ale nebudeš ji používat při vyučování, o přestávce.“ Kuba: „Já si ji vezmu do družiny.“ Uč: „Správně.“¹⁹⁴ Hrát si v průběhu vyučování je považováno za kázeňský přestupek. Podrobněji o problematice kázně žáků ve třídě referujeme v 5.3.2.

Přítomnost hraček na lavici je povolena. Žáci se mohou na hračky dívat, popř. je pohlídat apod. a tím se vyrovnávat s nepřítomností blízkých a obtížností vstupu do školy.

5.4.2. Samostatnost

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost ▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Respektování autority učitele ▪ Základní společenské návyky
---	---	--

Dalším podstatným a charakteristickým požadavkem, jenž klade školní instituce na žáka, je jeho samostatnost. Určitá míra samostatnosti je nezbytným předpokladem pro vykonávání každého úkonu na půdě školy. Samostatnost je potřebná také k samotné výuce, ale v této kapitole ji budu pojímat z pohledu sociálního.

Rozlišujeme několik základních sociálních situací, ve kterých škola požaduje, aby se žáci stali samostatnými.

¹⁹² Odkazujeme také na 1.2. Škola vs. rodina aneb hledání rozdílů dvou světů.

¹⁹³ Odkazujeme na 6.2.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova).

¹⁹⁴ Příloha 1 - 21h §24.

První takovou situací je **samostatný příchod do školy a třídy** bez doprovodu rodičů. Učitelka kladla důraz především na samostatnou docházku do třídy. Zpočátku na děti čekala u šatny a hromadně je odvedla do třídy. Děti, které přišly déle do třídy dovedly rodiče. Po třech týdnech školy však děti upozornila: „*Už jste samostatní žáci. Rodiče vás dovedou do šatny. Tam si počkáte na kamaráda nebo kamarádku a půjdete do třídy. Možná vám půjdu naproti. V notýscích máte napsáno, že rodiče vám mají věřit a nedoprovázet vás do tříd.*“¹⁹⁵ Následný úspěšný samostatný příchod do třídy, prostý ztráty orientace v prostorách školy, učitelka příští ráno ohodnotila: „*Tak vidíte, už jste školáci.*“¹⁹⁶ Tím potvrdila, že pro školáka je samostatná docházka do třídy nezbytností a že rodičovský doprovod do třídy je jen pro „malé děti“.

Samostatný příchod ke škole učitelka do takové míry nesleduje. Žáci sice v naprosté většině případů do školy docházejí pěšky, ale několik dětí jezdí tramvají nebo autem. U těch není samostatný příchod ke škole možný. Učitelka navíc respektuje fakt, že ruch pražských ulic může být pro děti nebezpečný a rodičovský doprovod akceptuje i u pěších. Žádá však žáky, aby se naučili chodit do školy sami aspoň od velké křižovatky, resp. aby s nimi rodiče nechodili až k šatně: *Pavel vykřikuje a chlubí se: „Pí uč! Pí uč! Jak začíná chodník, sem šel sám!“ Uč na něj navazuje, chválí ho a ptá se: „S kým ještě chodí maminka nebo tatínek do šatny?“ Patrik reaguje: „Dneska naposledy.“ Matouš: „Já chodím sám už od včera!“*¹⁹⁷

Samostatná orientace v prostředí školy také patří k dovednostem úspěšně adaptovaného školáka. Zorientovat se v prostorách školy a v časovém rozvržení školního dne je nezbytným předpokladem samostatného života žáka ve škole.¹⁹⁸

Dítě se ve školní budově zpočátku cítí značně nejistě. Dílem je to dané jeho neznalostí školních prostor. Žák se musí naučit se v prostorách školy orientovat a nebyť tak závislý na druhých. Učitelka žáky na začátku září seznámila s cestou na WC a jeho prostory a postupně i s dalšími školními prostorami. Nejprve žáky všude doprovázela, později je i několikrát ve dvojicích vyslala mimo třídu. Jednalo se o návštěvu ředitelny za účelem informovat o rozbitém WC a o donesení učebních pomůcek z jiné třídy.¹⁹⁹

Stejně tak se žáci samozřejmě musí zorientovat i v prostředí vlastní třídy, pochopit její členění a své místo, které mu v lavici náleží.

¹⁹⁵ Příloha 1 - 29h §15.

¹⁹⁶ Příloha 1 - 30h §2.

¹⁹⁷ Příloha 1 - 56h §2.

¹⁹⁸ Viz také 1.1.1. Kognitivní charakteristika.

¹⁹⁹ Viz také 6.2.4.2., 6.3.4.2., 6.4.4.2. a 6.5.4.2. Samostatnost.

Orientaci v časovém rozvržení školního dne máme na mysli schopnost dítěte orientovat se v časové rytmizaci ve škole, tzn. rozpoznat začátek a konec vyučování a rozlišit různé délky přestávek a vyučovacích hodin a s tím souvisejících odlišných forem chování a činností, jenž jsou od žáka očekávány.²⁰⁰ Vstupem do školy se totiž rytmus strukturování času dětí zcela změnil, a to v perspektivě dne, týdne i celého roku. Žákům v časové orientaci pomáhá společné zvonění. Učitelka žákům jeho pravidla vysvětluje. Nejprve vysvětluje princip dvojího zvonění na začátek vyučování a co se od žáků očekává. Pak pokračuje: „*Tak, to je ono, děti. Teď zvoní ve všech třídách. Učitelka vejde do třídy nebo si stoupne ke stolečku a to znamená, že i vy se potichu postavíte ... Tak a ten zvoneček znamená pro všechny žáky na celé škole, že se začíná...*“ Děti se překřikují: „*Škola, hodina...*“. Uč: „*Vyučování, škola. Všechno se správně...*“²⁰¹ a pokračuje ve vysvětlování správně provedeného společného pozdravu. Zvláštní pravidlo, jenž si mají žáci osvojit, se týká dělených vyučovacích hodin na začátku školního dne. Učitelka vyžaduje, aby v době dělené hodiny byla ve třídě jen příslušná část dětí. Druhá část dětí tráví tuto hodinu v družině nebo doma. Do učebny přichází až o přestávce. Učitelka napomíná Pavlu: „*Pavlíčko, ještě 5 minut. Máte být přece v šatně a přijít se zvoněním. Pojď dál, ale tohle mi už nedělejte.*“²⁰²

Zajímavou situaci přináší také společné oslavování svátků či narozenin členů první třídy. Systém svátečních a všedních dní rovněž klade nároky na orientační schopnost žáka v čase. Na půdě školy se totiž zcela jinak vymezují dny všední a sváteční než-li v celém předchozím životě dítěte. Žák musí porozumět, za jakých okolností pro něj platí výjimečná a sváteční pravidla, tzn. že je privilegován pouze jeden den a počínaje následujícím dnem musí opět začít respektovat všechna běžná stanovená pravidla. Shledáváme jistou podobnost mezi svátkem a všedním dnem a vyučováním a přestávkou. Svátek tvoří jisté osvobození od rutiny klasického školního dne stejně jako přestávka, která žáka osvobozuje od rutiny školní výuky a ponechává mu prostor pro volné vybití a je tedy také jakýmsi svátkem pro žáky. V obou případech však žák musí respektovat a dodržovat jistá školou stanovená pravidla.²⁰³

*Utváření nového vztahu dítěte k času a „časování“, někdy také spojované s prvními pokusy si svůj čas organizovat a plánovat, je významným faktorem utváření osobnosti, souvisejícím se vstupem do školy jako zlomovou událostí.*²⁰⁴

²⁰⁰ Viz také 1.1.1. Kognitivní charakteristika.

²⁰¹ Příloha 1 - 2h §7, 8.

²⁰² Příloha 1 - 47h §21.

²⁰³ Více viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (potlačování / respektování individuality žáka – já / my).

²⁰⁴ Helus, 2004, s. 189.

5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality - já / my)

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost
▪ Příslušnost ke třídě / ke škole | ▪ Respektování autority učitele
▪ Základní společenské návyky |
|---|---|--|

Vstupem do školy je prvňáček vhozen do zcela nového prostředí se zcela nově fungující sítí vztahů. Musí se zorientovat v pravidlech, která tuto síť usměrňují a naučit se s nimi zacházet. Musí pochopit, že nyní se stal rovnocenným členem první třídy a rovnocenným členem školy. Musí si uvědomit, že překročením školního prahu se nestal pouze samostatnou osobou, která si ve škole bude osvojovat základní vědomosti, dovednosti a návyky, ale také spolužákem, který bude žít ve školní třídě svůj sociální život.²⁰⁵

Aby se vytvořil harmonický třídní kolektiv, je zapotřebí, aby si každý ze spolužáků uvědomil právě svou příslušnost ke třídní skupině, dokázal z části **potlačit svou individualitu** a zaměřit se také na vyslyšení potřeb, postojů a přání dalších členů třídy a byl s nimi solidární, popř. je alespoň respektoval. Jedině tak bude kolektiv stmelový, schopný držet při sobě a schopný uspokojovat své členy. A právě toto si učitelka klade za stěžejní cíl při svém působení v první třídě. Usilovala, aby se žáci první třídy stali kamarády. Vedla je k tomu, aby si uvědomili, že „ve dvou“, v našem případě „ve dvaceti“, se to lépe táhne a že je mnohem snazší a radostnější prožívat slasti i strasti školní docházky pospolu, jako jeden tým.

Rovnocennost jednotlivých dětí a jejich příslušnost k jednomu celku, ke školní třídě, je v průběhu pololetí symbolizována mnoha způsoby. Hned v první den školy učitelka každému žákovi přidělila jednu, stejně velkou a totožně vypadající školní zásuvku, odlišnou pouze identifikačním obrázkem, který si žáci vylosovali a podle kterého svou zásuvku poznali. Zásuvky svým majitelům sloužily k ukládání pomůcek potřebných pro výuku (hlavně pro výtvarnou a tělesnou výchovu) a pomáhaly při zachování celkového pořádku ve třídě. Zároveň však právě svou stejností ukazovaly i stejnost postavení svých vlastníků. Podobný efekt mohly v žácích vzbudit i jimi donesené ručníky, pověšené v jedné řadě na věšáku u umyvadla.

Na konci prvního školního dne jsou všichni prvňáci odměněni bonbónky a označeni malou kytičkou, připnutou na oděv. Tento symbol měl děti preventivně chránit před dlouhým blouděním po prostorách školy²⁰⁶ v případě ztráty jejich orientace a každému, i jim samým, ukazoval příslušnost ke konkrétní první, „kytičkové“ třídě. Jiný den učitelka žáky zastavuje u dveří do třídy a *ukazuje jim u třídy obrázek, kde jsou v balóncích napsána jména všech dětí a*

²⁰⁵ Viz také 1.2.3. Postavení žáka v kolektivu, vztah žák – spolužáci.

²⁰⁶ Viz 5.4.2. Samostatnost.

čte jim je. Děti jsou potichu a se zájmem poslouchají.²⁰⁷ I zde je symbolickou formou znázorněna příslušnost žáka k první třídě.

Z hlediska přímého uvědomění si kolektivu žáků první třídy jako celku se vzájemnými vazbami mezi všemi jeho členy se stala výsostně důležitou hra „Na síť“.²⁰⁸ Učitelka hru komentuje: „... zvykejte si, že jste jedna parta. Budeme kamarádit všichni s každým. A teď vám to ukážu, jak budeme všichni kamarádit ... Budeme si všichni navzájem pomáhat a budeme ta nejlepší třída na celé škole... Tak podívejte, nikdo z nás si nebude ubližovat, budeme na sebe děťátka hodná. Budeme si pomáhat. Tak to děti ve škole dělají. Tak jsme spojení. Jsme jedna velká parta – 1.A. Jsme spojeni, všichni dohromady... Jsme jedna velká parta, spojená, navždycky. A doufám, že v té partě každý chce zůstat a nechce se vrátit do školky, a nikdo nechce propadnout někam do jiné třídy.“²⁰⁹ Učitelka svým proslovem v žácích vzbudila pocit důležitosti stmelěného kolektivu a zároveň nastínila všechna podstatná pravidla, která v takovém kolektivu platí a kterými se mají žáci řídit při vzájemné interakci. Několikrát jim je opakovala, aby každý pochopil. Pak pokračovala ve zdůrazňování pevnosti vazeb: „Doufám, že se nám 1.A. všem líbí. Jste tu rádi?“ Děti souhlasí. Uč: „Výborně. Dianko, zamotat, ať se netrhneš z naší party. Kdo ještě nemá? Kdo ještě není 1.A.? Děti zjišťují a volají, kdo není.“²¹⁰ Svým dotazem také žákům sdělila, že členy 1.A. jsou jen ti, kteří se zamotají do sítě nebo, jak navrhl Dan, do pavučiny, protože „ta je taky pevná. Ta nás taky drží.“²¹¹ Tudíž členem se naopak nemůže stát nikdo, kdo se hry neúčastnil. 1.A. je uzavřenou skupinou pro „vyvolené“ a její členství je podmíněno pouze dodržováním základních pravidel.²¹² Přirovnání školní třídy k pavučině se nám zdá mimořádně výstižné, a to i přesto, že žák našel souvislost spíše na základě vnější podoby sítě z vlny a pavučiny než níže popsané podobnosti. Z našeho úhlu pohledu je síť strukturou chránící, zachycující a propojující své členy prostřednictvím pevných vazeb. Všichni členové jsou na stejné úrovni hierarchie a všichni jsou spojeni. Nikdo se nenachází na nižší ani vyšší pozici. Pavučinu tvoří podobná síť, podobný systém vazeb, avšak existence pavučiny, tedy školní třídy, navíc předpokládá přítomnost pavouka, učitele, jemuž pavučina patří a který pavučinu do jisté míry ochraňuje, opravuje a pečuje o ni. V podobném smyslu pečuje i učitel o své žáky, o svou pavučinu, a to

²⁰⁷ Příloha 1 - 6h §11.

²⁰⁸ Žáci si sednou do kroužku, každý si omotá vlnu kolem ukazováčku a pošle kamarádovi, který ještě prst omotaný nemá (Příloha 1 – 16h §8, 9).

²⁰⁹ Příloha 1 - 16h §8 – 10.

²¹⁰ Příloha 1 - 16h §10.

²¹¹ Příloha 1 - 16h §10.

zvláště v první třídě. U mladších žáků učitel hraje více roli jakéhosi pavouka a je s dětmi úžeji svázán, zatímco u starších dětí žije třídní kolektiv častěji více pro sebe, jako samostatná síť, a učitel je vydělován z jeho dění. Na konci hry učitelka se „zamotanými“ žáky vstane a shrne: „*Tak a teď jsme všichni žáci 1.A. A takhle jsme všichni jedna parta. Nebudeme si ubližovat, budeme se mít všichni rádi.*“^{213, 214}

Rovnocennost všech žáků ve třídě znamená, že všichni žáci ve třídě si jsou rovni a mají stejně povinnosti, ale i práva. Jsou na ně aplikovány totožné normy a v případě potřeby použity tytéž sankce, pochvaly či odměny. Každý žák má stejné právo rozhodovat a jeho hlas má stejnou váhu jako hlas kteréhokoliv jiného žáka. Tuto normu si žáci mohou uvědomit např. při čtvrtletní volbě školáka, který si nejlépe zvykl na školu a její pravidla. Každé dítě má maximálně pět hlasů, tzn. může zvolit maximálně pět různých dětí. Jako kritéria výběru učitelka stanovuje takové chování školáků, kdy si *dobře zvykli na školu, jsou hodní, půjčují si věci, jsou kamarádští a nezáleží na tom, jak se učí... kdo nikomu neubližuje, půjčuje věci, hezky si hraje a poradí... „A nedělejte to prosím vás, kdo je tvůj kamarád. Protože ten kamarád nemusí být kamarádem k ostatním. A to je důležité, abychom se kamarádili všichni spolu.*“²¹⁵ Učitelka volbu zdůvodňuje tím, že každý rok se vybírá pět takových dětí, kteří dostanou ředitelskou pochvalu a protože ví, že se děti mezi sebou dobře znají, ptá se jich a bude se jejich společným rozhodnutím řídit. Tím rovněž naznačuje další pravidlo, a sice že o důležitých třídních věcech rozhoduje celá třída, to jest všichni žáci, a nikoliv pouze jednotlivci nebo jen učitel, a že žáci jsou v područí učitele jen zčásti, ale rozhodně by neměli být jeho loutkami. Vyjmenovaná kritéria navíc přesně potvrzují postoj učitelky k podstatě role žáka a spolužáka, jak jsme zmínili výše, tedy její důraz na vzájemnou pomoc a kooperaci žáků, na přátelské vztahy a skupinový altruismus. Své stanovisko učitelka potvrzovala den co den při práci s dětmi a úroveň sociálních dovedností dětí navíc stručně zhodnotila nejen ředitelskou pochvalou, ale spolu s dovednostmi, které si děti osvojily v oblasti trivia, při jejich „prvním“ hodnocení na konci pololetí.²¹⁶

Přátelský a stmelený kolektiv kladla jako školní normu, která platí ve všech třídách, a která platí i pro tu naši. Prostřednictvím vzájemné pomoci, ke které učitelka žáky vedla, se snažila

²¹² Na začátku druhého pololetí, po odchodu Kamilky a Jirky ze školy a po příchodu nového žáka, učitelka hru opakovala a opět stvrzovala přátelské a pevné vazby (Příloha 7).

²¹³ Příloha 1 - 16h §10.

²¹⁴ Pro umocnění přínosu hry učitelka vyzývá děti k další krátké hře a žádá je, aby si postupně každé z nich vybralo jeden z nabízených korálků a navléklo jej na niť. Niť s korálky pak symbolizuje celou třídu a učitelka ji věší na viditelné místo vpředu třídy (Příloha 1 - 16h §13).

²¹⁵ Příloha 1 - 84h §11.

tento soudržný kolektiv podporovat v jeho vzniku, protože současně s vývojem kladných a provázaných přátelských vazeb v kolektivu vzroste i smysl pro kolegiální vztahy a pomoc žáků a opačně, vzájemnou ochotou pomoci druhému a neubližováním mu se utužuje přátelský a kolegiální vztah. K problematice pomoci se ještě vrátíme v kategorii základních morálních pravidel, konkrétně v oblasti solidarity postojů, jíž je pomoc jedním z hlavních projevů, a rozčleníme ji do několika skupin.²¹⁷

Současně se zdůrazňováním pomoci učitelka určila také pravidla, za jakých si děti mají pomáhat, aby to bylo únosné pro výuku: „*Můžete si poradit. Jste kamarádi.*“ Všimne si, že *Natálka s Viky něco téměř bezhlasně řeší a chválí je: „A to je správné. Tady holčičky si pomáhaly a já jsem je vůbec neslyšela. Jenom jsem viděla, jak se jim hýbaly pusinky. Správně jste to udělaly, narozdíl od kluků před vámi, které slyším, o čem si povídají. Radit samozřejmě můžeme, proto jsme kamarádi.*“²¹⁸ Učitelka často žáky vyzývá, aby si vzájemně pomáhali, a to nejčastěji v souvislosti s výukou - hmotně i radou a vysvětlením. Žádá hotové děti, aby pomohly těm, kteří úkolu nerozumí, a to jak ve dvojici v lavici tak mimo ni. Děje se tak ve cvičných činnostech, nikoliv při samostatné práci žáků.²¹⁹ Vede je k tomu, aby si pomáhaly samy od sebe, bez jejího pokynu, aby si radily a v určitých případech i opisovaly: „*Děti, já jsem vás někde posadila tak, abyste si navzájem pomáhaly. I maminkám jsem to vysvětlila. No a ty máš Báro, někdy na starosti Dianu.*“²²⁰ Zjistí-li, že tak žáci činí, nezapomene je, hlavně zpočátku, pochválit. Někdy ovšem na otázku žáka: „*Můžu Kryštofovi pomoci?*“ odpovídá: „*Nemůžeš, on se to musí naučit.*“²²¹ Mohlo by se zdát, že pro děti je velmi obtížné vystihnout pravidlo, kdy je pomoc akceptovatelná a kdy je nežádoucím jevem. V tomto případě však učitelka zamítla Jirkovu nabídku zřejmě z důvodu, že chlapec v učení nebyl příliš šikovný. Ačkoliv v té chvíli byl hotov a příklady spočetl správně, pravděpodobně by nedovedl látku správně vysvětlit²²². I v jiné situaci učitelka nabídku pomoci žáka odmítá: „*Kdo to říkal 'Já ti to najdu'? To není potřeba. My tady máme samé šikovné děti, které si to mohou najít samy.*“²²³ V tomto případě svou roli hraje samostatnost, kterou se snaží učitelka v dětech

²¹⁶ Příloha 6.

²¹⁷ Viz 5.5.5. Solidarita postojů žáků.

²¹⁸ Příloha 1 - 20h §11.

²¹⁹ Viz 5.3.5. Napovídání a opisování.

²²⁰ Příloha 1 - 55h §16.

²²¹ Příloha 1 - 56h §14, 15.

²²² Na druhou stranu však měla učitelka aspoň ocenit jeho snahu a ochotu pomoci. Pro Jirku se pomoc jevila důležitou i z hlediska jeho sebehodnocení, protože ve škole není příliš činností, ve kterých vyniká, tedy kromě porušování kázeňských norem. Právě on je nejčastěji objektem pomoci druhých při výuce.

²²³ Příloha 1 - 78h §4.

podporovat. Také měla možná obavu, aby se pomoc, nabízená hlasitým zvoláním, nepřeměnila v kázeňský přestupek.

Dalším aspektem nezbytným pro bezproblémové začlenění do kolektivu je neubližovat a mít rád. Od žáků se očekává, že se o přestávkách ani v hodinách nebudou prát a nebudou se kopat. Fenomén „praní“ můžeme v naší kategorizaci zařadit hned do několika různých kategorií. Poprvé jsme se o něm zmínili v 5.1.1. a 5.3.2. Školní normy odmítají rvačky nejen pro jejich kázeňskou nevhodnost, ale také s ohledem na jejich sociální a morální aspekt: „*Holky ani kluci se neperou.*“²²⁴ Je ovšem nutné rozlišovat důvod, z jakého se děti perou. Klasické agresivní rvačky za účelem vyřešení konfliktu se ve sledované první třídě neobjevily. Oproti tomu jsou na školách, a hlavně mezi mladšími žáky, naprosto běžné, rvačky „ze sportu“, tj. pro zábavu bez zvláštního důvodu. To bylo častým jevem i v naší třídě. Patrik, Jirka a Kuba si tak často krátili svůj čas o přestávkách klukovskými rvačkami. Učitelka zmíněné žáky napomínala. Hříbková tyto rvačky nazývá „kočkováním“ a popisuje je jako rvačky, které se svou neurvalostí často blíží klasickým rvačkám, ale plynou z potřeby kontaktu se spolužákem a za účelem vybití nahromaděné energie. Náhle vznikají i zanikají, postrádají vítěze i poraženého a jsou spíše vzájemnou hrou než soutěžením.²²⁵ Je pravdou, že hlavně žáci méně sběhlí v sociálním kontaktu často neznají jiný způsob, jak upoutat pozornost druhého spolužáka a navázat kontakt než prostřednictvím fyzického napadnutí: *Jirka strká do Nadi. Uč ho napomíná: „Ale Jirko, nemůžeš dětem ubližovat. Už jsem ti říkala, že ubližováním vůbec nikoho na svou stranu nezískáš. Naopak.*“²²⁶ Žáci se mají naučit, že toto není ta správná cesta a že mnohem lepší alternativou je chovat se k druhému hezky, začít si s ním povídat nebo si s ním hrát.²²⁷

Ke vzniku kolektivního třídního „já“ a přiměřenému potlačení vlastní individuality přispívá celá řada aktivit, které žáci na půdě školy provozují. Podle Hříbkové jsou to častěji aktivity, které žáci vykonávají „společně“ než takové, které jsou vykonávány „současně“, ale jakoby pro každého žáka zvlášť. Společné aktivity prospějí více vědomí společné činnosti za předpokladu, že jedinci mohou aktivně přispět k výsledkům skupiny, nebo v citově nabitých

²²⁴ Příloha 1 - 32h § 8.

²²⁵ Hříbková, In: Pražská skupina školní etnografie, 1998.

²²⁶ Příloha 1 - 77h §7.

²²⁷ V praní je však třeba hledat i aspekt morální, který je ku příkladu přítomen, zastane-li se jeden žák druhého a na jeho obranu se s „nepřítelem“ popere. Takový typ rvačky se však v našich záznamech neobjevil. Rvačky jsou nevhodné i z důvodů bezpečnostních.

situacích.²²⁸ K takovým společným aktivitám se v našich datech řadí např. poslech pohádky, kterou žákům učitelka vždy v době svačiny čte. O hygienickém aspektu čtení pohádek hovoříme v 5.2.3. Další technikou, kterou se učitelka snaží přispět k utužení třídního kolektivu a k jeho vzájemné provázanosti je pravidlo proměnlivého zasedacího pořádku.²²⁹ Děti tak mají možnost mít každý týden nového souseda a seznamují se tak postupně s dalšími dětmi.

Příslušnost k celku žákům naznačuje i verbální projev učitelky, ve kterém se na ně neobrací jako k jednotlivcům, ale jako k celku, k jejich společnému „my“: „*Ale děti, to nemůžeme takhle*“²³⁰; „*Tak věci si uklidíme, druhá hodina je matematika...*“²³¹; „*Vy pořádk pokřikujete! Najít příslušnou stranu!*“²³² Žák z jejich slov musí pochopit, že ono „my“ se ve svém významu vztahuje i němu, jako ke konkrétnímu jednotlivci. Žákům v první třídě to zpočátku může činit potíže, jsou nejistí a kladou doplňující dotazy, aby se ujistili, že to opravdu platí i na ně. Vzhledem k tomu, že v naší práci nesledujeme techniky, jakými učitelka normy zprostředkovává, ale rozbor těchto norem a adaptaci žáků na ně, nebudeme se zde tímto problémem zabývat.²³³

Kromě pocitu příslušníka třídy si žáci v první třídě postupně uvědomují také svou sounáležitost s celou školou. Pochopí, že vstupem do první třídy se nestali pouhými prvňáky, členy 1.A., ale i školáky, rovnocennými partnery žáků ostatních ročníků, ač s mnohem menším penzem zkušeností a vědomostí. Učitelka děti seznamuje již v úvodu školního roku s prostorami prvního a druhého patra, s mezipatrem se sborovnou a ředitelnu a s prostorami tělocvičny. Jejím záměrem bylo usnadnit žákům poznání školní budovy a jejich orientaci na školní půdě.²³⁴ Školní budovu žáci znát musí, vždyť sem přece náleží a jsou jejími členy.

Velký vliv na žáky v tomto smyslu má bezpochyby způsob, jakým jsou zorganizovány přestávky. Za přijatelného počasí děti svou velkou přestávku tráví na školní terase, spolu s dalšími žáky nižšího stupně školy. Tam mají na malém prostoru jedinečnou příležitost hrát si s nimi nebo alespoň vedle nich, což se stávalo mnohem častěji. O malých přestávkách a při špatném počasí i o velkých zůstávají žáci v budově školy. Přestávky tráví hrou ve třídě, prohlížením knížek, stavěním puzzle nebo si chodí hrát na chodbu. Učitelka na tento jev

²²⁸ Hříbková, In: Pražská skupina školní etnografie, 1998.

²²⁹ Viz 5.3.3. Pohyb žáků.

²³⁰ Příloha 1 - 13h §6.

²³¹ Příloha 1 - 27h §3.

²³² Příloha 1 - 45h §4.

²³³ Odkazujeme na Hříbkovou (In: Pražská skupina školní etnografie, 1998).

reaguje při třídní schůzce ke konci listopadu: „*Holky, ty zase strašně láká chodba. Já nevím, tam je takový rachot, to je o nervy. Já když tam nemusím být, tak tam nejsem, ale oni pořád: a mohly bysme jít na chodbu. A chodí tam mezi těma čtvrtákama, pátákama, šestákama, jsou ve svém živlu a okoukaj samozřejmě, co jde, to nejlepší, ale chovají se tam jakš takš, nikdo si na ně zatím stěžovat nepřišel. Jestli si chtěj ničit nervy v tomto útlém věku, no ono je to přestane taky časem bavit, protože ono tam toho zase není tolik zajímavého, jedině kdyby tam byli nějaký kluci z pětky nebo šestky. Nevím.*“²³⁵ Tím sama upozorňuje na to, že žáci vyhledávají kontakt školáků z jiných tříd, nebo se alespoň pohybují mezi nimi, snaží se být v „centru dění“ a tím se usvědčují, že opravdu patří mezi ně.

Pocit uvědomělosti a spoluodpovědnosti za dění ve škole se projevuje i v situaci, kdy učitelka vybrané žáky žádá, aby zašli do ředitelny a uvědomili je o rozbitém WC: *Patrik a Pavel jsou hotovi. Uč je požádá, aby zašli do ředitelny oznámit poruchu WC. Chlapci nadšeně souhlasí. Uč zdůrazňuje, aby šli pomalu a neběželi a až zazvoní tak mluvili tiše, aby nerušili ostatní třídy.*²³⁶ Učitelka tak žáky vede k tomu, aby nebyli lhostejní k událostem mimo třídu a právě proto, že jsou rovnocennými školáky jako všichni ostatní, se zajímali i o okolní dění a v případě potřeby informovali o potenciálním nebezpečí, jaké např. rozbitý záchod představoval, příslušné osoby.

Doposud jsme se v souvislosti s přijetím role a pozice žáka a spolužáka zabývali pouze potlačováním individuality jednotlivce. Mince má obvykle dvě strany a proto i zde situace není tak jednoduchou. Žák se sice musí odpoutat od svého egocentrismu a soustředit se na potřeby a zájmy kolektivu, či jeho členů a přizpůsobit se. Očekává se však, že si určitou míru své jedinečnosti zachová a bude za určitých okolností vystupovat také sám za sebe. Škola netouží žáka zbavit jeho výjimečnosti a specifických rysů, naopak zčásti **respektuje individualitu každého**. Škola usiluje pouze o jeho socializaci a vtlačení jeho specifických odlišností do únosných a pro školní normy akceptovatelných mezí. Vždyť žák je sice částí kolektivu, ale hodnocen bývá také individuálně, tedy na základě vlastních schopností, dovedností a návyků, jimiž se ve škole prezentuje.

Společná oslava svátků a narozenin je jedním z momentů, kdy je žákova výjimečnost brána v potaz a žák si může užít svých „pár minut na výsluní“. V takový den jsou oslavenci přiznávána jistá privilegia, která se vztahují pouze na něj: „*Půjde ke mně Kamil. Ten je dneska mým*

²³⁴ Viz také 5.4.2. Samostatnost.

²³⁵ Příloha 5.

²³⁶ Příloha 1 - 73h §19.

velkým pomocníkem, protože měl včera svátek.“ A říká mu, aby těm dětem, co jsou hotové, vzal z lavic prvouky a přinesl je uč na stůl. Kamil s nadšením vstává a sbírá prvouky²³⁷; uč gratuluje Káje k narozeninám a dává jí jako malý dárek Kinder vajíčko.²³⁸ Zároveň si žák může přednostně na konci vyučování při odchodu do jídelny stoupnout do první dvojice. Kromě daných privilegovaných činností musí i oslavenec respektovat běžné normy platné pro všechny. Musí se chovat v souladu s pravidly specificky školního chování i sociálního života ve třídě. Musí dodržovat základní společenská, morální, hygienická i bezpečnostní pravidla. Zdůrazněme, že pro každého oslavence platí stejné výhody. Dítě si tak tedy sice užívá svého výjimečného postavení ten den, zároveň si však uvědomuje, že jeho výsady druhý den pomínou a při jiné příležitosti budou úplně stejně náležet dalšímu spolužákovi, oslavenci. Společná oslava svátků a narozenin tak tedy podporuje nejen pocit individuality žáka, ale také vědomí rovnoprávnosti členů školní třídy. Je jakousi výjimkou potvrzující pravidlo. Systém svátků a všedních dnů navíc zasahuje i do problematiky orientace v časovém rozvržení, protože žáci musí pochopit, kdy pro ně svátek platí a kdy se musí řídit běžnými pravidly platnými pro všechny žáky.²³⁹

Vykonávání privilegovaných činností je ve všedních dnech přidělováno na základě odměny za správný výkon žáka nebo spravedlivě podle toho, na kom je řada. Mezi privilegované činnosti ve sledované první třídě patřilo hlavně pořadí při výběru nového souseda do lavice a chůze v první dvojici.²⁴⁰ Činnosti, jakými je např. mazání tabule či zalévání květin žáci sice také rádi plnili, avšak tyto činnosti se privilegovanými nestali. Žáci je plnili na základě vlastní vůle a podle jistého systému. Spravedlivost udělení privilegované činnosti si žáci kontrolují: *Andulka s Bárrou jdou dneska první. Děti se rozčilují, že Andulka chodí první pořad. Uč reaguje: „Andulka nechodí první každý den. Dneska. Vy jste teda neskutečný. Co si závidíte? Každý jeden den do vánoc půjde první. Které máte číslo?“* A vysvětluje, kdy půjdou první oni.^{241,242} Privilegium „jít první“ bývá pravděpodobně tak úzce kontrolováno také z důvodů

²³⁷ Příloha 1 - 23h §13.

²³⁸ Příloha 1 - 35h §7.

²³⁹ Viz 5.4.2. Samostatnost.

²⁴⁰ Podle Hříbkové mezi privilegované aktivity patří hlavně takové, které jim umožňují porušit pravidla platná pro všechny ostatní žáky, jako např. odemykání šatny ve vyučovací hodině. Navíc tvrdí, že privilegovaná činnost, již prostřednictvím žák prospívá celé třídě či jednotlivci, mu pomáhá k posilovat osobní identitu pochopením a pocíťením pocitu vlastní důležitosti a potřebnosti pro ostatní žáky (Hříbková, In: Pražská skupina školní etnografie, 1998).

²⁴¹ Příloha 1 - 91h §19.

²⁴² Učitelka v prosinci rozdala každému žákovi číslo, symbolizující jeden den v prosinci, kdy bude oprávněn jít v první dvojici a dostane čokoládu z vánočního kalendáře.

potřeby blízkého kontaktu s učitelkou, která řadu žáků vede a jde tak po boku první dvojice. Přivlastňování osobnosti učitele se věnujeme v následujících řádcích.

Pro zpřehlednění situace pravidlo zjednodušeně graficky znázorňujeme v přiloženém diagramu.

Diagram 5: Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my).

5.4.4. Respektování autority učitele

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Dítě si musí uvědomit, že vstupem do první třídy nezískává roli jedinou, ale je jich hned několik a každá z nich od něj bude vyžadovat něco jiného. Jiné požadavky na prvňáčka klade role spolužáka, rovnocenného člena třídy, a jiné požadavky role žáka, podřízeného moci učitele.

Před vstupem do školy respektovalo dítě plně převážně jen autoritu rodiče. Usednutím do školní lavice musí k autoritě rodiče přijmout ještě autoritu učitele a respektovat obě. Dítě má většinou už před vstupem do školy jistou představu o učiteli, jeho činnostech a o tom, že pro žáka bude představovat autoritu. Osobnost učitele pro žáky často představuje jakýsi symbol

školy, jejího zástupce. Na otázku: „Na co se ve škole těšíš nejvíc?“ mnoho žáků odpovídá, že právě na paní učitelku,²⁴³ a s tím tedy zřejmě i na její autoritu.

Vztah učitele a žáka je založen na skupině pravidel, které určují jejich role - roli učitele, roli jeho žáka a jejich vzájemnou interakci.

Jednou ze skutečností, na kterou se žáci musí adaptovat, je, že učitel je tu pro všechny. Žák často jeví tendence **přivlastňovat si osobnost učitele**. Musí si ale uvědomit, že ve třídě není sám a že stejně jako je učitel ve třídě pro něj, náleží ve stejné míře i ostatním žákům. Získáním role školáka žák ztratil svou individuální výlučnost a stal se jednou dvacetinou třídního kolektivu. Nemůže tedy očekávat, že se mu učitel bude věnovat stejnou měrou a se stejným nasazením jako rodič. Učitelova pozornost je v rámci možností rovnoměrně rozdělována mezi všechny děti bez rozdílu.²⁴⁴

Specifickým rysem chování žáků prvních tříd je jejich tendence k vyhledávání fyzické blízkosti učitele a upoutávání jeho pozornosti. Snaží se na sebe upozornit. Učitelka se takovému kontaktu snaží zamezit a žáky přiměřeně napomíná a odrazuje: *Děti chodí bez dovolení po třídě za uč se sešitem ukázat výsledek*²⁴⁵; *Nad'a nese ukázat bloček. Uč: „Naděňko, prosím tě, sedni si. Ano, máš to hezké“*²⁴⁶; *Kája jde k uč a něco šeptá. Uč: Kájo, tohleto nedělej, ty mi vždycky přijdeš něco šuškat. Řekni to před ostatníma dětma, to není tajné, že ne. Je to tajné? Kája: „Ne.“ Uč: „Ne. Tak vidíš.“*²⁴⁷ Děti se snaží pozornost učitelky upoutat i o přestávkách: *Děti vybalují ubrousky a svačiny a chlubí se uč se svými svačinami*²⁴⁸; *Děti se po návratu z WC hromadí u uč a vyprávějí jí historky. Předhánějí se. Uč je vyslechne a posílá hrát si s dětmi*²⁴⁹; *Terežka s Pavlou nesou učitelce obrázky.*²⁵⁰

Problematika vyhledávání fyzické blízkosti učitelky se týká i organizovaného pohybu žáků mimo jejich třídu, tedy privilegia chození v první dvojici vedle učitelky.²⁵¹

Inklinace žáků k autoritě se projevovala rovněž ve vztahu k výzkumníkovi. Zvláště zpočátku se děti snažily s ním navazovat kontakt a o přestávkách chodily jeho stolku sdělovat mu své zážitky z víkendu nebo historky ze života a nosili mu obrázky. Postupně si žáci budovali stále více vztah mezi sebou a jejich lnutí k autoritě upadalo.

²⁴³ Příloha 2.

²⁴⁴ Viz také 1.2.2. Postavení učitele, vztah učitel – žáci.

²⁴⁵ Příloha 1 - 5h §13.

²⁴⁶ Příloha 1 - 49h §8.

²⁴⁷ Příloha 1 - 13h §6.

²⁴⁸ Příloha 1 - 15h §14.

²⁴⁹ Příloha 1 - 14h §22.

²⁵⁰ Příloha 1 - 18h §32.

Žák musí **akceptovat** plně autoritu učitele, jakožto představitele školní instituce a vykonavatele školní moci, a **respektovat a podřizovat se jeho požadavkům**, a to jak vztahujících se k procesu výuky, tak k oblasti chování žáka ve škole a k učiteli (např. oblast komunikace). Učitel žákovi zprostředkuje pravidla a normy, jaké od dítěte role žáka vyžaduje. Žáci první třídy požadavky učitele akceptují a postupně vědí, jak se chovat. Ve vykonání žádoucí formy chování jim však často brání jejich sklon k impulzivité, daný hlavně věkem žáků.²⁵² Chování prvňáků je ve velké míře ovlivnitelné a často řízené na podkladě aktuálních situačních podnětů (aktuálních potřeb dítěte, různých reakcí učitele, chování žáků apod.). Podřizení se požadavkům učitele tedy od žáka většinou znamená potlačit vlastní aktuální potřeby, což bývá v tomto věku obtížné. To přiznávají i sami žáci. Podobný závěr bychom mohli vysoudit i z následující citace žáka. Kamil při rozhovoru ke konci školního roku přiznal: *Já vím, když jsme v první třídě, tak se moc nechováme. V druhé třídě se už budeme chovat asi líp a až budeme na konci vystupovat do třetí třídy, budeme už dobrý školáci...Prvňáci trochu zlobí, druháci jsou už a třetíáci jsou už úplně šikovni...*²⁵³ Otázkou zůstává do jaké míry Kamil přisuzoval změnu v chování postupnému seznamování žáka se školními pravidly a jeho adaptaci na ně a do jaké míry faktorům podmíněných věkem.

Žák první třídy se také musí smířit se ztrátou své individuální výlučnosti. Zatímco rodiče přijímali žáka takového, jaký je, na podkladě citové vazby a hodnotili ho individuálně, přístup učitele k žákům je založen na objektivitě, kritičnosti a je ke všem žákům přibližně stejný a neutrální. Žák si ve škole musí své postavení a uznání vydobýt pozitivními výkony.²⁵⁴

Žáci se ve sledované první třídě požadavkům učitelky snažili respektovat. Výjimkou byly hlavně situace, kdy žáci vyrušovali. Tehdy je musela učitelka napomínat stále „dokola“. Jen výjimečně jsme se setkali s drzou odpovědí na adresu učitelky: *Kryštof si opět povídá s Kamilem. Uč: „Hele, vy dva, vy mě nebudete rušit!“ Kryštof: „Ano!“ Uč: „Hele, Kryštofe, co jsme si řekli o tom odpovídání? Kryštofe, já tě upozorňuju, vy to budete dělat doma!“*²⁵⁵ Drzé odpovídání není pouze přestupkem v komunikaci s učitelkou,²⁵⁶ ale také pro nás může být jedním ze signálů, že se žák začíná odpoutávat od prvotního chápání autority učitele a začíná k ní získávat odstup a zdravý přístup.

²⁵¹ Viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my).

²⁵² Srovnej 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

²⁵³ Příloha 3.

²⁵⁴ Viz 1.2.2. Postavení učitele, vztah učitel – žáci.

²⁵⁵ Příloha 1 - 95h §5.

5.4.5. Základní společenské návyky

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost ▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Respektování autority učitele ▪ Základní společenské návyky
---	---	--

Mezi základní společenské návyky, které se ve sledované první třídě objevují, řadíme **neformální pozdrav při vstupu do třídy**. Ačkoliv společný formální ranní pozdrav mezi učitelkou a žáky je každodenním pravidlem, je zvykem, že při prvním vstupu do třídy daného dne se žáci zdraví jak navzájem, tak s učitelkou: *Do třídy přichází holčičky. Učitelka je napomíná, že neslyší, že by zdravily a říká, ať zdraví výrazněji.*²⁵⁷ Individuální pozdrav mají žáci dodržovat při ranním vstupu do třídy před jejich první vyučovací hodinou, při pozdním příchodu na vyučování atp. Rovněž dospělou osobu, která třídu o přestávce navštíví, by měli žáci nacházející se poblíž uvítat neformálním pozdravem.²⁵⁸ Žáci by měli pochopit rozdíl mezi neformálním pozdravem, jakožto všeobecným společenským návykem užívaným o přestávce, tj. v době „volna“, při běžném individuálním kontaktu a pozdravem hromadným, neboli formálním, který vychází z téhož pravidla slušného chování, navíc však svou vnější formou vytváří spíše jakýsi školní rituál požadovaný v průběhu výuky, tj. v „pracovní době“.

Dalším základním společenským návykem je bezesporu **děkování**, resp. užívání slov „prosím“- „děkuji“. Normy děkování jsou v první třídě obdobné jako ve společnosti: *Kryštof žádá učitelku, aby mu otevřela sušenku: „Otevřete mi to.“ Uč: „Počkej, co to je!“ Takovým způsobem ti to neotevřu. U nich se přikazuje, vid! Kryštof ji poprosí, učitelka otevře.*²⁵⁹ Prosbou a poděkováním má žák ocenit pomoc určenou jeho osobě, a to nejen od učitelky ale i od spolužáků.

Již první školní den učitelka seznamuje žáky se základním školním i společenským pravidlem, a sice **neskákat druhým do řeči**. Vysvětluje, že správní školáci se nepřekřikují, neskákají si do řeči a hlásí se. Správně osvojený návyk hlášení bychom v této souvislosti mohli považovat za jakousi prevenci či intervenci právě u skákání do řeči o vyučovací hodině. V jiné hodině učitelka doplňuje: *„Tak děti! Když jeden mluví, tak ten druhý, co?“ Terezka: „Mlčí.“ Uč: „Správně, kdo to řekl? Terezka: Já. U: „Výborně.“*²⁶⁰ O přestávkách sice zřejmě

²⁵⁶ Vágnerová (2001) popisuje komunikaci mezi žákem a učitelem jako hierarchizovanou a normativně danou, tzn. že žák je v podřízeném vztahu k učiteli, může se ptát či odpovídat na učitelův dotaz, ale jen, když mu to učitel dovolí a se zřetelem na pravidla určující formální podobu komunikace a její obsah.

²⁵⁷ Příloha 1 - 34h §20.

²⁵⁸ Příloha 1 - 60h §30.

²⁵⁹ Příloha 1 - 65h §20.

²⁶⁰ Příloha 1 - 11h §4.

pravidlo platí stále, učitelka se však nesnaží jeho dodržování kontrolovat a tudíž ani žáci jej příliš neregistrují.

Na školní půdě platí stejně jako v ostatních společenských institucích požadavek **nemluvit vulgárně**. Učitelka po celou dobu výuky užívá pouze spisovnou či hovorovou češtinu a od žáků se očekává podobné: *Patrik zlobí a pobíhá. Uč: „Patriku, víš, co jsme si včera říkali, že máš vrtulku, vid’! Kde, kde máš vrtulku?“ Patrik: „V prdeli.“ Uč: „No, to jsem neříkala, ne. To jsem neříkala, a ty to víš.“*²⁶¹ Patrik v této situaci pravidlo slušného vyjadřování porušuje zcela úmyslně a staví se proti učitelce, jakýmsi způsobem ji provokuje.

Omluva symbolizuje lítost jedince nad svými chováními, které nebylo v souladu s pravidly platnými ve škole. Její součástí často bývá uvedení vnějších nezávislých okolností, či příčin, které porušení pravidel způsobily. Omluva by měla následovat po každém takovém skutku. Omluvu ve školní třídě jsme zaznamenali především v souvislosti s pozdním příchodem žáků²⁶² nebo se zapomenutím pomůcek: *Nela oznamuje uč: „Já se omlouvám. Já jsem doma zapoměla ten papírek. Ještě jsem to tam ráno měla. A tváří se smutně. Uč ji uklidňuje: „Všechno to vyřešíme.“*²⁶³ Omluva a její speciální školní forma „omluvenka“ (tj. potvrzení o závažných důvodech, pro které se žák nemohl dostavit na výuku) předchází či následuje absenci žáka ve škole. Bez nich by se stala absence žáka závažným porušením školního řádu.

5.5. Základní morální pravidla

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Základní morální pravidla respektují všeobecně uznávané etické principy naší společnosti.²⁶⁴

V následujících řádcích zmíníme jen ta z nich, která se objevila v průběhu našeho pozorování.

5.5.1. Dodržení slibu

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Dodržení slibu je podstatnou složkou morálního chování jedince, v našem případě žáka. Žák by se měl naučit, že není správné „mluvit na plano“ a že jeho slovu je přikládána určitá váha a důležitost, kterou není žádoucí ztratit. Rozhodne-li se žák učinit slib, zavazuje se tím k jeho splnění. Ostatní s tím počítají a spoléhají na něj, že slib splní. Proto není morální slibovat věc,

²⁶¹ Příloha 1 - 6h §8.

²⁶² Viz 5.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka.

²⁶³ Příloha 1 - 30h §5.

kteřou dotyčný tuší, že splnit nemůže. Žák by si měl osvojit, že porušení slibu, zvláště opakované, je závažným morálním přestupkem a že tím žák sám přichází o svou důvěryhodnost a ztrácí své krédo v očích druhých. Jako příklad uvedu situaci, kdy učitelka zadává domácí úkol a konstatuje, že Jirkovi raději napíše připomínku na obal. *Jirka se brání: „Ale dneska bych to dokázal udělat, slibuju.“ Uč: „Ano? Nemám ti dávat papírek na tašku?“ ... a pokračuje: „Tak já ti, Jirko, dneska zkusím věřit, když jsi mi to slíbil, protože sliby se musí plnit. Jestli si to schválně budeš do zítřka pamatovat.“ Jirka děkuje. Druhý den Jirka pyšně odpovídá, že dnes nezapomněl, že všechno udělal. Učitelka ho chválí, že slib splnil.²⁶⁵*

5.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Být schopen nést zodpovědnost za provedený čin patří k základním znakům zralé a morální osobnosti. Člověk by k přijetí odpovědnosti za své skutky a jejich důsledky měl být veden již od nejtútlejšího věku. Škola je ideálním místem, kde si dítě může tuto schopnost osvojit a začíná s tím již v první třídě.

Jedním z prvních bodů postupu při výchově k odpovědnosti je právě vést žáka k tomu, aby si uvědomil, jaké důsledky plynou z jednání, které plánuje. **Schopnost předvídat své jednání a jeho důsledky a umět se takovému jednání případně vyvarovat**, nechci-li za něj nést odpovědnost, patří k základním schopnostem odpovědného člověka. Učitelka na takové chování poukazuje v situaci, kdy dětem rozdává nové učebnice. *Má 8 nepoužitých a 12 staronových. Učitelka zdůrazňuje dětem, že je to zodpovědnost mít novou učebnici - kdo ji bude mít, musí se o ni dobře starat a kdo to nedokáže, ať si raději rovnou vybere staronovou. Pak losuje mezi dětmi.²⁶⁶* Učitelka tak vede děti k tomu, aby si uvědomily, že s novými učebnicemi se musí zacházet mnohem opatrněji než s použitými. Žáci musí zhodnotit, jsou-li schopni o nové učebnice pečovat v míře, jaká je potřeba. Pokud dospějí ke zjištění, že nejsou, raději se negativním důsledkům svého potenciálního chování mají vyhnout a zvolit jinou alternativu, kde se dokážou spíše zachovat podle vyžadovaných pravidel (zvolí použitou knížku).

Rozhodne-li se žák pro určitý způsob chování a jedná-li tak, vyžaduje se od něj **schopnost nést odpovědnost a přijmout odměnu či trest za svůj čin**, resp. za jeho důsledky. Na

²⁶⁴ Viz 4.2.5. Základní morální pravidla.

²⁶⁵ Příloha I - 35h §17; 39h §2.

²⁶⁶ Příloha I - 48h §9.

takovou normu chování se žáci adaptují již od samého počátku školní docházky, kdy je učitelka chválí či napomíná, udílí drobné odměny či naopak sankcionuje. Žáci za kladné výkony a chování získávají hvězdičky a obrázky do notýsků, hmotné odměny, později jedničky a dvojky. Za nežádoucí chování hvězdičku, obrázek ani jedničku nezískají. Právě v první třídě klade učitelka na adaptaci na tyto normy zvýšený důraz, protože žáky musí postupně přivykat na systém školního známkování, na který se sice mnoho dětí těší, ale ve výsledném efektu, by se raději vrátilo k systému hvězdiček. Dochází k tomu hlavně u dětí, které si připustí, že by mohly získat i horší známku než jedničku (u některých než dvojku) a nejsou na to připraveny, tato představa je pro ně nepříjemná a nepřijatelná.

Ke konci školního roku se ptáme Viky:

„A líbí se ti, že už dostáváte známky? Že nedostáváte hvězdičky, ale už jedničky a dvojky?“

Viky: *„Ne.“*

„Nelíbí? Ty bys pořád raději dostávala hvězdičky?“

Viky: *„Jo.“*

„A proč?“

Viky: *„A nebo spíš jenom jedničky.“*

„Aha, takže tobě se spíš nelíbí dostávat dvojky?“

Viky: *„Hmmm. To radši mám hvězdičky.“*²⁶⁷

Některé děti naopak známkování oceňují, protože jim připisuje „cech opravdového školáka“.

Ptáme se také Terezky:

„A třeba líbí se ti, že už dostáváte jedničky a dvojky? Že už nedostáváte hvězdičky?“

Terezka: *„To se mi líbí.“*

„A v čem se ti to líbí víc? V čem jsou jiný než hvězdičky?“

Terezka: *„No... ty známky jsou takový, ale ty hvězdičky jsou takový, spíš pro mrňátka. A ne do školy.“*²⁶⁸

Schopnost nést odpovědnost a přijmout odměnu či trest za svůj čin souvisí se schopností akceptovat hodnocení za svůj výkon, jak jsme ho rozebírali v 5.3.4.

²⁶⁷ Příloha 3.

²⁶⁸ Příloha 3.

5.5.3. Nelhat

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Tato norma do jisté míry souvisí se schopností přijmout odpovědnost za své činy, a to v případě, kdy žák určitým způsobem jedná, ale protože nechce přijmout sankci za svůj čin, raději se k činu nepřizná a lže. Problematika lhaní, stejně jako ostatní morální zásady, úzce souvisí se stádiem morálního uvažování.²⁶⁹ Souhlasíme s Piagetem,²⁷⁰ že dítě v první třídě ještě není schopno pochopit sociální hodnotu pravdomluvnosti a rozlišit lež jako podvod od pouhého zkreslování skutečnosti ve hře či přání. Pravidlo „nelhat“, které si žák již v první třídě osvojuje, zůstává potom ve své podstatě nepochopeno. Školák chápe lež za špatnou, pokud se materiálně vzdaluje od objektivní pravdy a nikoliv tehdy, vyplývá-li ze záměru podvést. Teprve v pozdějším věku se situace mění.

V našem pozorování se tolik s výskytem lži u žáků neseťkáváme. Jen Kamilka při počítání příkladů nepřiznala své opisování: „*Já jsem to dělala sama.*“ Uč: „*Sama? Tak kolik je 2 a 2 Kamilko?*“ Kamilka: „*1.*“ Uč opakuje. Kamilka různě zkouší a neví. Uč: *Kamilka příště bude psát u mě. Má to sice správně, ale 2 + 2 nevypočítá. A dává Kamilce pro kontrolu další příklad. Kamilka zase neví.* Uč: „*Tak, je mi to jasný, tak nedostaneš nic, teďka.*“²⁷¹

V jiném případě však může být lhaní projevem obranných mechanismů dítěte, vytvořených na základě bolestné skutečnosti. Setkáváme se s tím občas u Pavly, když vypráví o prožitém víkendu se svojí matkou, přitom je prokázáno, že ji matka opustila.²⁷²

5.5.4. Schopnost sledovat věci kriticky

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Schopnost dokázat sledovat věci kriticky se týká především snahy učitelky naučit děti odhadnout svůj výkon, hledat chyby ve své práci (ve cvičení či na tabuli) a snažit se je napravit. Učitelka např. zadává žákům úlohu a upozorňuje, že *ti, kdo si myslí, že to nezvládnou, nemusí*²⁷³ úlohu řešit. Dvě holčičky zůstávají u tabule, zatímco ostatní se jdou pokusit úkol vyřešit. Jindy učitelka společně s dětmi kontroluje jejich práci a děti hledají chyby. Nebo poprosí žáka, aby dohlédl, jestli jiný žák počítá správně a pomohl mu.

²⁶⁹ Viz 1.1.4. Charakteristika morálního uvažování.

²⁷⁰ Piaget, Inhelderová, 1970.

²⁷¹ Příloha 1 - 90h §18.

²⁷² Viz 3. Pasportizace školy a třídy.

²⁷³ Příloha 1 - 15h §5.

5.5.5. Solidarita postoje žáků

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Solidaritou postoje rozumíme jakousi vzájemnou podporu žáků ve formě nehmotné (rada, „neprásknutí“ žáka učitelce, napovídání apod.) i hmotné (půjčení pomůcky, rozdělení se o svačinu apod.). Učitelka klade v první třídě velký důraz na vytvoření stmelěného kolektivu²⁷⁴ a různými prostředky usiluje o jeho soudržnost a kolegiální vztahy. Právě takový kolektiv je totiž nejvíce spolupracující a solidární s členy, kteří v dané chvíli potřebují pomoc. O pomoci spolužákům, a pravidlech, jenž pro pomoc stanovila učitelka, jsme hovořili již v 5.4.3. Tyto pravidla se zčásti liší od pravidel solidární pomoci a jsou více zaměřena na potřeby výuky.

Základním znakem solidarity je její nezištnost, tedy pomáhání spolužákovi bez očekávání čehokoliv „na oplátku“. Druhým žákům tedy pomáhají i ti, kteří pomoc sami nikdy nepotřebovali. Pro naše účely jsme pravidla a normy pracující se solidaritou v kolektivu rozdělili do čtyř základních skupin podle způsobu, jakým jsou žáci vůči sobě solidární či jakým naopak princip solidarity porušují, a to na hmotnou pomoc spolužákovi, napovídání, opisování, žalování a posmívání.

Hmotnou pomocí spolužákovi míníme především půjčování pomůcek potřebných pro výuku, zvednutí pomůcky ze země a rozdělení se o svačinu v případě, kdy ji spolužák nemá. Jiné projevy hmotné pomoci se v našich záznamech nevyskytly. Jako příklad uvádíme situaci, kdy si Matouš zapomněl penál a Pavel zvolal: „*Já mu to půjčím, je to můj kamarád.*“²⁷⁵ Z uvedené reakce lze vysoudit, že princip solidarity ve třídě funguje hlavně na bázi přátelství než na základě univerzálního principu „pomoci bližnímu svému“. Zvláštním druhem pomoci byla situace, kdy Matouš přinesl z domova obal na Pavly neobalenou písanku.²⁷⁶ Matouš s Pavlou nikdy blíže nekamarádil, jeho pomoc proto proběhla spíše na základě pomoci bližnímu. Z uvedené situace navíc vyplývá, že chlapec o svém činu přemýšlel a plánoval ho alespoň den dopředu, vzhledem k tomu, že obal přinesl Pavle z domova.

Jiná situace nastala hned zpočátku školního roku: *Učitelka vidí Pavlíčku, že stále nesvačí. Požádá děti, jestli někdo nemá nějakou sušenku, kterou by jí mohl dát. Míša: „Já. Já to mám takhle. Uč: „Tak jí dej jednu, děkujeme Míšo“*²⁷⁷. V jiném případě *Pavel vstává z lavice.*

²⁷⁴ Viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (potlačování / respektování individuality – já / my).

²⁷⁵ Příloha 1 - 14h §2.

²⁷⁶ Viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (potlačování / respektování individuality – já / my).

²⁷⁷ Příloha 1 - 5h §22.

Učitelka reaguje: „Pavliku, jak to, že té vidím z místa?“ Pavel: „Já jsem mu chtěl dát gumu. Ona tady ležela na zemi.“ Učitelka: „Tak to jsi hodný, že jsi mu ji dal.“²⁷⁸

Někdy děti naopak pastelky nepůjčí nebo je půjčí jen s krajní neochotou: *Jirka nemá ořezané pastelky. Jde si půjčit pastelku k Nele. Nela nechce. Jde k Báře. Bára taky nechce. Nela mu ji nakonec půjčuje.*²⁷⁹ Zde se potvrzuje, že žáci si půjčují na základě kamarádství. Navíc i Jirkovi bylo známo, že o své pomůcky nepečuje a to mohl být další důvod, proč dělat s půjčením drahoty.

Napovídání řadíme do nehmotné formy projevu solidarity vůči spolužákovi. Dochází k němu v situaci, kdy se od žáka očekává výkon a žák si s ním, či s jeho částí neví rady. Solidární způsob napovídání je pak takový, kdy napovídající nenápadným způsobem, bez úmyslu zveřejnit před učitelkou, že napovídá, poskytne druhému žáku, příjemci napovídání, potřebné informace. Napovídání se v našich záznamech objevovalo spíše výjimečně,²⁸⁰ a to zřejmě z důvodu povahy výuky, která byla více skupinová než individuální bez přítomnosti ústního zkoušení žáků či zkoušení před tabulí. Proto se napovídání odehrávalo více formou písemnou, jak o tom hovoříme v následujícím odstavci.

Opisování je jakousi psanou formou napovídání, odehrávající se mezi opisujícím a dávajícím opisovat, a to za podobných pravidel jako napovídání. Na fenomén existují dva možné úhly pohledu, v našem případě de facto tři – úhel pohledu a z něho vyplývající pravidla školy jako instituce, úhel pohledu a z něho vyplývající pravidla žáků jako „spiklenců“, pomáhajících si v nesnázích a usnadňujících si školní pobývání a v našem případě ještě úhel pohledu a pravidla učitelky, která ustavila jistý kompromis mezi obojím. Učitelka totiž opisování neoznačila za ryze nežádoucí jev. Jeho přípustnost ošetřila skupinou pravidel.²⁸¹ Základní podmínkou solidárního opisování je nechat kteréhokoli opisujícího spolužáka opsat potřebné informace a činit tak nenápadnou formou bez upozornění učitelky. Ve sledované třídě neprobíhalo opisování v tak nezištné formě jako bylo popsáno, nýbrž na podkladě přátelství. Žáci nechávali opisovat jen své kamarády. Na jiné žáky, u holčiček se jednalo hlavně o chlapce, se tvářili kysele, napomínali je, žalovali na ně učitelce a / nebo si papír alespoň zakrývali penálem: *Patrik si stěžuje: Jirka kouká na moje! Uč: „Ale to nevadí. Teď to bude*

²⁷⁸ Příloha 1 - 54h §8.

²⁷⁹ Příloha 1 - 36h §5.

²⁸⁰ Viz 6.2.3.5. Napovídání, opisování.

²⁸¹ Viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (potlačování / respektování individuality – já / my). O opisování se dále zmiňujeme rovněž v 5.3.5. Napovídání a opisování.

stejně jiné.“ *Patrik si mezi sebe a Jirku dává penál, aby Jirka neviděl.*²⁸² Popř. si jdou sednout jinam: *Patrik se rozčiluje, že k němu Jirka kouká. Uč: „Když tě to rozčiluje Patriku, tak si běž sednout dozadu a dodělej si to tam.“ Patrik odchází sednout si do zadní lavice.*²⁸³ Zajímavý a do jisté míry podobný postoj k opisování zaujala Hříbková.²⁸⁴

Žalování je naopak porušením pravidel solidarity vůči spolužákovi a učitelka se proti němu snaží bojovat: „*Nežaluj!*“²⁸⁵ Vyskytuje se v případech, kdy chce žák upozornit na spolužákův nedostatek: *Natálka žaluje na Jirku, že se k ní pořád dívá*²⁸⁶; *Matouš žaluje: „Pí uč! Jirka gumuje! Uč: Matouši nežaluj! To je jeho problém.“*²⁸⁷ Takové chování bývá často projevem toho, jak berou žáci v první třídě pravidla vážně.²⁸⁸

V jiném případě žáka k žalování vede touha po změně chování spolužáka, které mu se mu zdá být pro vlastní osobu ohrožující a on si připadá být slabým, aby situaci sám řešil: *Matouš si stěžuje: „Pí uč! Jirka se mi posmívá!“ Uč reaguje: „Jirka se ti nemá co posmívat a zvlášť ne tobě.“*²⁸⁹

Podobné rozdělení uvádí ve své práci Doubek. Vymezuje dva typy žalování, a sice žalování - diskvalifikace a žalování - asymetrizace. Cílem prvního typu žalování je zabránit žákovi v porušování pravidel soutěže, v nefér jednání. Učitelka zde podle Doubka hraje roli rozhodčího, který se přikloní na jednu ze stran a rozhodne. Sem řadí např. žalování o tom, že druhý od žalujícího opisuje. V druhém typu vede žalování k zamezení čemusi nezvladatelnému a zlému pro žalujícího. Týká se spíše vztahů mezi členy než otázky dodržování pravidel.²⁹⁰

Zvýšená tendence k žalování u dětí na prahu školní docházky, tedy snaha řešit své problémy za pomoci autority (ve třídě je jí právě učitel), souvisí s vnímáním učitele a jeho postavení ve třídě. Pro žáky při vstupu do školy učitel představuje „ústřední postavu“, kolem které se točí školní svět. Jak se mění představa žáků o pozici a úlohách učitele ve třídě, proměňuje se také

²⁸² Příloha 1 - 44h §5.

²⁸³ Příloha 1 - 45h §7.

²⁸⁴ Opisování, resp. „vědomé umožnění opisování“, řadí mezi formy spolupráce mezi žáky v podobě ochoty pomoci. Nechávající opisovat přitom zaujímá nadřazený a ochranný postoj vůči spolužákovi a to mu pomáhá vytvářet v něm vědomí významnosti pro druhého. V jejím pozorování se však opisování objevilo až v druhé polovině školního roku a sledovaná učitelka žákům, narozdíl od námi pozorované učitelky, vštěpovala absolutní nepřipustnost opisování, která se ale týkala hlavně těch, kteří opisují než těch, kteří nechávají opisovat (Hříbková, In: Pražská skupina školní etnografie, 1998, s. 286).

²⁸⁵ Příloha 1 - 7h §13.

²⁸⁶ Příloha 1 - 76h §17.

²⁸⁷ Příloha 1 - 85h §13.

²⁸⁸ Odkazujeme na 1.4.2.3. Třetí stupeň a 1.1.3. Charakteristika morálního uvažování.

²⁸⁹ Příloha 1 - 80h §12.

²⁹⁰ Doubek, In: Pražská skupina školní etnografie, 1998.

jejich postoj k žalování a ubývá ho. K tomu přispívá učitel, který je od žalování odrazuje a napomíná je. Podobné stanovisko zaujala Hříbková.²⁹¹ Příhoda²⁹² vidí příčinu žalování i jinde. Tím, že se dítě otevírá vnějšímu světu, se podle Příhody stává jeho citovost dočasně povrchnější a mělkou. To působí i na oslabení soucitu, které se mnohdy v první třídě projevuje jakoukoli bezostyšností při žalování.

Posmívání je dalším fenoménem, který je postaven na základě porušení pravidel solidarity. Je založeno na úmyslném poukazování na slabé a citlivé místo spolužáka formou hlasitého výsměchu. Posmívající tak sice mluví na svůj objekt, zároveň však s takovou hlasitostí, aby to slyšel i někdo další, nejlépe celá třída. V našich záznamech se problematika posmívání se objevovala jen výjimečně.²⁹³

Pojďme se nyní podívat, jak se s výše popsányými pravidly žáci v průběhu prvního pololetí v první třídě seznamovali a jak se na ně adaptovali. Bude zajímavé sledovat průběh procesu adaptace na jednotlivá pravidla a kategorie, porovnat je mezi sebou a zachytit celkový obraz procesu přivyknání v rámci jednotlivých měsíců i v prvním pololetí jako celku.

²⁹¹ Hříbková, In: Pražská skupina školní etnografie, 1998.

²⁹² Příhoda, 1967.

²⁹³ Matouš si stěžuje: „Pí uč! Jirka se mi posmívá! Uč reaguje: „Jirka se ti nemá co posmívat a zvlášť ne tobě“ (Příloha 1 – 80h §12).

6. Jak probíhá proces adaptace dětí na školní pravidla?

Již jsme poznali strukturu pravidel, se kterými se žáci prvních tříd v prvním pololetí školního roku setkávají. Jednotlivá pravidla jsme rozebrali a sledovali konkrétní podobu pravidel, jak s nimi učitelka zacházela a jak je aplikovala ve sledované první třídě. Nyní budeme sledovat proces adaptace žáků na stanovená pravidla, neboli způsob, s jakým děti se stanovenými pravidly zacházely, jak se s nimi seznamovaly a přivykaly si na ně.²⁹⁴ Problematiku uchopíme z hlediska časového kontinua a budeme se soustředit na adaptaci dětí v průběhu časového horizontu prvního pololetí školního roku.

Adaptace žáků na školní pravidla má své kořeny již v předškolním období, kdy děti získávají své první informace o škole a vyučování. V této kapitole tedy nejprve zmíníme představy, s jakými děti do školy vstupují. Pak budeme sledovat proces adaptace, který začíná již první školní den a intenzivně pokračuje po celou dobu prvního pololetí školního roku a ještě mnohem déle. Vzhledem k tomu, že pro začínající prvňáky je ve škole nové snad úplně všechno, je třeba je pravidlům a normám platným ve školním prostředí učit postupně. To si uvědomuje i sama učitelka, když říká: „*Důležité je seznámit děti se zásadami, jaké budou u nás platit. A to nejde naráz, oni by to nevnímaly.*“²⁹⁵ Proto jsme se rozhodli průběh procesu adaptace žáků první třídy rozdělit do několika časových etap a postupně ukazovat rozdíly mezi nimi a tím přehledněji zobrazit vývoj akceptace a respektování školních pravidel. Problematiku na některých místech dokreslují grafy, které dosažené výsledky pro větší přehlednost částečně zevšeobecňují a zachycují stupeň adaptace, jakého dosáhla většina zkoumaných žáků v daný časový úsek u konkrétního pravidla.

6.1. Vstupní očekávání žáků

Děti vstupující do první třídy mají určité představy a informace o škole, učiteli, školních pravidlech i o aktivitách, které se od nich budou na půdě školy očekávat. Tento vstupní náhled na školu a očekávání, s jakým děti do školy přicházejí, hraje velkou roli při procesu přivykání si na školní pravidla. Je důležité, aby byly děti s děním ve škole předem blíže seznámeny, byly pro školu vhodně motivovány a do školy se těšily.²⁹⁶

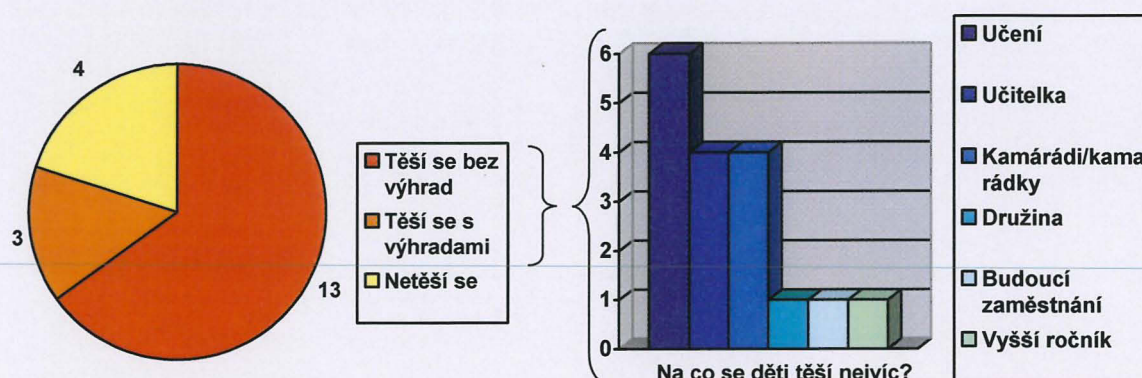
²⁹⁴ Odkazujeme také na 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

²⁹⁵ Příloha 7.

²⁹⁶ Viz 1.4.3. Možné příčiny adaptačních potíží žáků prvních tříd.

Z našich rozhovorů na počátku školního roku²⁹⁷ vyplynulo, že **většina sledovaných dětí se do první třídy těšila**. Pouze čtyři děti uvedly, že se do školy moc netěší, protože se bojí, že „*to bude hodně těžký*.“ Po prvním dni však i tito žáci byli se školou spokojeni a líbilo se jim tam. Jen Patrik konstatoval: „...*je docela dobrá. Jenomže to bude horší ... No, to učení...*“ a vyjádřil obavu, že nebude kvůli školním povinnostem stíhat péči o své morče. Pokračoval, že ve škole se nejvíc těší na to: „*abych už mohl odejít ze školy a aby jsem už mohl udělat policajta. Nejdřív stráž, pak městská a pak kriminálník.*“ Krátkodobý vztah Patrika ke škole se sice jevil jako pozitivní, při pohledu do vzdálenější budoucnosti však zjišťujeme, že chlapec má mnoho obav ze školy, není z ní nadšen a bere ji spíše jako tranzitní než cílovou stanici. Anička se do první třídy těšila a dodala, že jenom do první, protože ve vyšších ročnících se totiž už bude zkoušet. Nela zaujala opačný postoj. Do první třídy se těšila, hlavně na paní učitelku, ale úplně nejvíc na to, až bude moci jít do druhé třídy, protože „...*tam budeme mít takový jako...no prostě že tam budeme mít jiný lavice, že to tam budeme mít jiný, takový větší a dospělejší.*“ Na paní učitelku se nejvíce těšilo ještě několik dětí. Ostatní se především těšily na oblast učení, hlavně čtení a psaní. Pavel a Matouš se těšili hlavně na učení a na svoje kamarády. Terežka se v první třídě nejvíc těšila na družinu, aby si tam mohla hrát. Na kamarády se těšilo ještě několik dalších dětí. Výsledky pro přehlednost shrnujeme v následující graf:

Graf 1: Vstupní postoj žáků ke školní docházce.

Naprosto všechny děti uvedly, že do školy jdou, aby se něčemu naučily. Většina specifikovala, že se ve škole budou učit číst a psát, popř. počítat či cvičit. Několik dětí bylo přesvědčeno, že si ve škole budou moci ještě hrát s hračkami, pár dalších si nebylo jistých. Některé přímo specifikovaly, že si s nimi budou hrát v družině nebo, že si s nimi budou hrát o přestávce, „...*o hodině by se to paní učitelce asi nelíbilo.*“ Abychom dále prověřily nakolik jasnou mají

²⁹⁷ Příloha 2.

představu o režimu školy, zeptali jsme se, zda by si s sebou mohli vzít svého domácího mazlíčka. Téměř polovina dětí odpověděla, že neví. Sedm dětí si uvědomovalo, že by zvíře při vyučování vadilo paní učitelce nebo panu řediteli. Pouze tři děti by zvíře do školy nepřinesly z jiných než školních důvodů.

Při analýze dat jsme zjistily, že případný starší sourozenec nehrál při informovanosti dětí významnou roli. Děti, které disponovaly starším sourozencem neměly lepší přehled o školním režimu než děti bez sourozence. Svou největší roli při přípravě dětí tedy hraje zřejmě především mateřská škola a rodiče.

Shrneme-li dosažené informace, konstatujeme, že naprostá většina dětí se na školní docházku těšila. Jejich informace pramenily především z mateřské školy a od rodinných příslušníků, přičemž přítomnost staršího sourozence nehrála významnou roli.

Většina dětí si již před vstupem na školní půdu uvědomovala základní aspekty typické pro školní docházku. Věděly, že stěžejním úkolem školy je vzdělávat své žáky, resp. z pohledu našich dětí je naučit hlavně čtení, psaní a počítání. Byly seznámeny s postavou učitele, který je bude první třídou provázet a znalosti jim zprostředkovat. Mnohé z nich si jistě uvědomovaly, ale jen některé zmínily i sociální aspekt, tedy přítomnost spolužáků ve třídě. Děti si byly vědomy určitého souhrnu stanovených pravidel platných pro školáky, ale jejich představa o konkrétní podobě pravidel byla více či méně odlišná od skutečnosti.

6.2. Proces adaptace žáků na školní pravidla v září

Děti s určitými představami, o kterých jsme se rozepisovali výše, a s velkou nejistotou vstupují do školní instituce a hned první školní den počínaje samotným překročením školního prahu vstřebávají nové informace a vyrovnávají se s novým prostředím. Učitelce se zdá při adaptaci na první třídu nejdůležitější, „*aby přechod ze školky nebyl ostrý. Strašně důležité je dohodnout se s rodiči - upravit režim, spát, nestrašit se školou. Zdůraznit, že kdyby byl problém, aby se se mnou spojily. Dát dětem ve škole pocit domova.*“²⁹⁸ Tato snaha učitelky o postupné aklimatizování žáků na školní povinnosti se projevuje převážně upravováním platných norem ve všech kategoriích pravidel, jak jsme je stanovili a popsali v předchozích kapitolách. I přesto bývá pro žáky září většinou nejnáročnějším měsícem z hlediska jejich adaptace a tím pádem nejrozsáhlejším úsekem naší kapitoly.

6.2.1. Základní pravidla bezpečnosti

▪ Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách ▪ Bezpečné chování mimo prostory školy

Vzhledem k tomu, že dodržování základních bezpečnostních pravidel chrání žáky před možným úrazem či ohrožením života a je tedy primárně důležité, aby se žáci seznámili s většinou základních bezpečnostních pravidel hned v úvodu školního roku. Již od druhé vyučovací hodiny učitelka apelovala na to, aby žáci pravidla vzali na vědomí, akceptovali je a postupně je začali respektovat.

6.2.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách

▪ Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách ▪ Bezpečné chování mimo prostory školy

Již na počátku druhého školního dne učitelka upozornila žáky na **bezpečnostní pravidla u šaten**.²⁹⁹ První tři týdny školní docházky učitelka z bezpečnostních důvodů doprovázela žáky ze šatny do třídy a nechala jim čas, aby se zorientovali v prostorách školy. Poté jim oznámila, že začnou do třídy docházet ve dvojici s kamarádem bez doprovodu učitelky. I ve dvojicích však měli žáci chodit hlavně po krajích chodeb.³⁰⁰

Druhou skupinou bezpečnostních zásad ve třídě i v dalších školních prostorách, na které učitelka hned první týden školy žáky upozorňuje, je bezpečné a správné chování o přestávkách. Žáci se nejprve dozvídají, že je žádoucí, aby **neběhali po třídě**. Postupně zjišťují, že běhat se nesmí ani v dalších prostorách školy. Děti dané pravidlo překračují převážně o velké přestávce, a to jak ve třídě, tak na chodbě či na terase. Proto se s porušením pravidla setkáváme ve větší míře až od devátého září na terase, *kdy tam Jirka pobíhal a málem si rozbil koleno...*³⁰¹ Ten den se žáci poprvé učí celé čtyři hodiny a mají tedy klasickou velkou přestávku. O den později se v našich datech poprvé objevuje situace, kdy se žáci, konkrétně Jirka s Patrikem a později s Matoušem, ve třídě perou. Učitelka si jich všimne a reaguje: „*Hej, co to tam děláte, vy vzadu. Můžete si povídat, ale neprat se.*“³⁰² Ke rvačkám dochází převážně o přestávce v prostorách školní třídy, na terase ani na chodbě se žáci většinou neperou. Nejčastějšími účastníky rvaček jsou chlapci, konkrétně hlavně Jirka, popř. Patrik či Kuba. Výjimečně se pošťuchují a perou i dívky: *Kája napadá Natálku. Míša s Diankou se*

²⁹⁸ Příloha 7.

²⁹⁹ Viz 5.1.2. Bezpečné chování v dalších školních prostorách.

³⁰⁰ Tímto způsobem žáky postupně adaptovala na zcela samostatný příchod do školní třídy. K adaptaci na samostatný příchod do třídy se vrátím v 6.2.4.2. Samostatný příchod do školy a třídy

³⁰¹ Příloha 1 - 8h §10.

³⁰² Příloha 1 - 10h §24.

perou.³⁰³ K asi nejzávažnějšímu překročení stanovených pravidel od začátku školního roku došlo čtvrtý týden školy o velké přestávce na terase,³⁰⁴ kdy vesměs celá třída nerespektovala zadaná bezpečnostní a kázeňská pravidla. Učitelka je napomíná, že takovým způsobem se nechovají školáci, kteří dochází již třetí týden na terasu a že podobné chování je v prostorách školy nepřípustné. Dodává, že bude-li se podobná situace opakovat, naruší se přátelské vztahy mezi učitelkou a žáky. Také vyhrožuje škrtáním dosud nasbíraných hvězdiček a apeluje na pravidla přátelství a spolupráce mezi žáky, která by měla být prosta jakéhokoliv ubližování. Rvačky a běhání se objevují v měsíci září hlavně o velké přestávkách, popř. mezi druhou a třetí hodinou po ukončení svačiny a po přečtení části pohádky, během které žáci sedí na svých místech. Učitelka tedy z toho důvodu na zásadu neběhat a nehonit se zvláště několikrát upozorňuje. Porušování uvedených zásad je častým přestávkovým jevem, avšak setkáváme se i s množstvím přestávek, kdy se všichni žáci chovají žádoucím a bezpečným způsobem, povídají si, prohlížejí si nástěnky, malují si, hrají si spolu, ale nepobíhají a neperou se. Frekvence výskytu nežádoucího chování dětí o přestávkách nerespektujícího základní pravidla bezpečnosti (hlavně nehonit se a neprát se) ke konci měsíce stoupá. To může souviset s postupnou adaptací žáků na prostředí školy a s jejich klesajícími obavami ze školní instituce. Žákům „otrnulo“ a začínají zlobit.

První týden školy učitelka žáky provádí po prostorách školy a sděluje jim, aby raději **nechodili do třetího patra.**³⁰⁵ Po celý měsíc, resp. po celé sledované pololetí, učitelka pravidlo nemusela znovu opakovat, protože nedocházelo k jeho porušování a děti jej ihned přijaly za své. Pravděpodobně to bylo i z toho důvodu, že pro děti byla o přestávce dostatečně

³⁰³ Příloha 1 - 31h §13.

³⁰⁴ Učitelka situaci komentuje: „*To, co se dělo na terase, se mi vůbec nelíbilo, ale vůbec... Já nevím vůbec, koho bych mohla za chování na terase dneska pochválit. Kluci, to bylo hrozný, co jste dělali. Ptám se těch, co jsou zpocení tak, jako kdyby byly po dvouhodinovém intenzivním tréninku někde v posilovně.*“ Patrik se směje. Uč pokračuje: „*A to není k smíchu. Protože až si tam rozbiješ hlavu, tak bude ve škole si maminka stěžovat, že na vás nedáváme pozor. Jirku jsem napomínala asi desetkrát – to je slabé slovo desetkrát. Takže já myslím, že si asi budete nosit práci na terasu... Protože tohle není možné. Jde o vaše zdraví, a bylo to hrozný. Žádná třída se tam nechovala tak, Kubo, (Kuba se směje) jako vy dneska.. Je pravda, že o někom jsem opravdu nevěděla... A někdo lítá, a dokonce Nad'a kope kluky!... No, to bylo teda moc ošklivé a vůbec se mi to nelíbilo.*“ Na všechny pokračuje: „*A to opravdu brzo přestaneme kamarádit, jestli se ještě jednou bude opakovat ten dnešek na terase. Dokonce slušné holčičky, které jsem doposud chválila, Diano“ (obrací se na Dianu), „dneska tam vyváděly, jak kdyby je někdo vyměnil. A přijdeš do třídy a děláš totéž, tak se uklidni, Dianko.*“ Uč pokračuje ke všem: „*Tam holčičky začaly skákat panáka a někdo do nich pořád strkal a bránil jim.*“ A upozorňuje děti, jak je to na terase nebezpečné... Tereška se hlásí. Uč ji vyvolává. Tereška vypráví, jak si rozbila koleno na betoně. Uč dodává: „*No, a to se může stát i na té terase.*“ K dívkám dodává: „*Tak nechte ty kluky na pokoji, máte tu spoustu holčiček. Dá se tam dělat spousta různých věcí. Vždycky se to děti naučily. Už tam chodíte 3 neděle a dnešek je, jako kdybyste tam byli poprvé.*“ Tereška upozorňuje na pavučinu. (Příloha 1 - 33h §3)

³⁰⁵ Viz 5.1.2. Bezpečné chování v dalších školních prostorách.

zajímavá jejich třída, kde si nejrůznějším způsobem hrály, popř. některé dívky lákala chodba v patře jejich třídy, kde bylo dostatek podnětů a žáci bližší jejich věku.

Při první hodině tělesné výchovy v druhém vyučovacím týdnu byli žáci seznámeni s **bezpečnostními zásadami** platnými **při tělesné výchově**.³⁰⁶ Ještě týž hodinu s nimi procvičovala reakce na povely píšťalkou. Děti zvukové signály povětšinou nechápali. *Některé ho ignorují a běhají dál. Jiné si hrají „na sochy“ a ztuhnou.*³⁰⁷ Z chování některých dětí je patrné, že signál nepochopily vůbec a i nadále si dělají, co chtějí, nebo jsou neschopné či neochotné ovládat a mírnit své spontánní chování. Jiné děti s pravidlem již začaly pracovat, ale pochopily jej svým specifickým způsobem, který vyplývá z absence jakékoliv zkušenosti s podobnou zásadou a aplikovaly chování, se kterým se již setkaly v minulosti. Upozornění učitelky, že ozve-li se píšťalka, musí zastavit, si pravděpodobně spojili s jakousi dětskou hrou „na sochy“, kdy se na zvukový signál okamžitě musí zastavit a zůstat stát bez hnutí v přesně takové poloze, v jaké signál zazněl. Zbytek dětí si byl při zvukovém povelu natolik nejistý, že se řídil reakcemi okolních dětí a přiklonil se na stranu „ignorantů“ či „soch“. Druhý cvičný pokus opět neproběhl podle stanovených pravidel, ale byl viditelně lepší než předchozí. V průběhu září se reakce žáků zlepšovala. Třetí týden učitelka pravidla znovu zopakovala a ihned opět procvičila. Děti již povětšinou reagovaly žádoucím způsobem.

Druhý týden školy při hodině pracovních činností se žáci seznamují s **bezpečnostními pravidly při zacházení s ostrými předměty**.³⁰⁸ Učitelka žáky na zásady upozorňuje a žáci se podle nich danou hodinu řídí. Učitelka je nemusí napomínat, naopak je za jejich šikovnost při manipulaci s nůžkami chválí. Jiná situace s podobnou problematikou se v průběhu měsíce září ve sledované třídě nevyskytla.

6.2.1.2. Shrnutí

V popisovaném měsíci učitelka žáky seznámila se všemi základními pravidly bezpečnosti ve třídě a v dalších školních prostorách. Žáci si postupně přivykali na základní pravidla tělesné výchovy. Již od počátku nejevili problémy s dodržováním bezpečnostních pravidel u šaten a také akceptace zákazu návštěvy třetího patra pro žáky nebyla obtížnou. Naopak běhání a rvačky nabývaly s postupem měsíce na častosti, což lze zdůvodnit postupnou adaptací prvňáčků na prostředí školy a klesajícími obavami z neznáma.

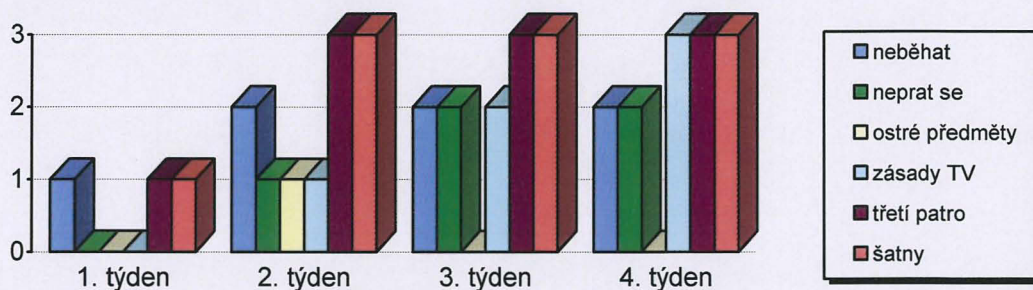
³⁰⁶ Viz 5.1.1. Bezpečné chování ve třídě.

³⁰⁷ Příloha 1 - 7h §11.

³⁰⁸ Viz 5.1.1. Bezpečné chování ve třídě.

Dosažené poznatky pro přehlednost shrneme do následujícího grafu, ze kterého je stupeň adaptace pro jednotlivá pravidla zřejmý. Je samozřejmé, že u každého proces adaptace probíhá individuálně. Pro potřeby našeho grafu jsme výsledky zevšeobecnil a zachytili zde stupně adaptace, jakých dosáhla většina zkoumaných žáků v daný časový úsek u každého pravidla. Totéž platí pro všechny grafy v naší práci, není-li uvedeno jinak.

Graf 2: Základní pravidla bezpečnosti v září.

6.2.2. Základní hygienická pravidla

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Problematika základních hygienických pravidel, jak jsme je vymezili v předcházející kapitole,³⁰⁹ se téměř v plné své šíři prolíná celým zářím a většina oblasti zůstává živá i nadále.

6.2.2.1. Úprava zevnějšku

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Téma problematické úpravy zevnějšku se v měsíci září ve sledovaných hodinách neobjevilo. Žáci do třídy docházeli s čistými a učesanými vlasy, které jim nevadily při výuce a v čistém oblečení. Zvláště dívky mají pravidlo dostatečně zvnitřněné. O tom svědčí i Nela, která popisuje, jak se připravovala na první školní den: „*No, normálně. Oblíkla jsem si nějaký kalhoty a pak jsme si oblíkla nějaký hezký pruho vaný tričko, pak jsem šla s mamkou...*“³¹⁰

6.2.2.2. Návštěva WC

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Oproti tomu problematika návštěvy WC je v zářijových dnech zastoupena velmi početně. Jak jsme již dříve popisovali,³¹¹ žáci se musejí adaptovat na **odlišný způsob návštěvy toalet**.

³⁰⁹ Viz 5.2. Základní hygienická pravidla.

³¹⁰ Příloha 2.

³¹¹ Viz 5.2.2. Návštěva WC.

Učitelka je již od počátku školního roku začíná vést k tomu, aby na WC chodili především o přestávce a jen v nezbytných případech o vyučovacích hodinách. Aby se tomu rychleji naučili, učitelka je již od první přestávky radí do dvojic a hromadně je vede k WC. Žáky upozorňuje, aby potřebu skutečně vykonali a současně je seznamuje s cestou. I další sledovaný den probíhá návštěva WC společně, učitelka navíc reaguje na jejich pokrok a chválí je: „*Vidím, že jste zase šikovnější než včera. Protože včera, Nelo, šlo asi pět dětí během první hodiny na záchod a dneska nikdo. Stáváte se školáky.*“³¹² Učitelka žáky doprovázela na WC vždy před zvoněním na konec hodiny. Poprvé jedenáctého učitelka pouští žáky na WC až o přestávce neorganizovaně a samotné: „*Kdo potřebuje na záchod, dojde si na záchod sám už. Tam trefíte.*“³¹³ Následky učitelčina rozhodnutí se projeví během následující hodiny, kdy tři žáci odchází v průběhu vyučování na WC. Učitelka reaguje na pohyb žáků ukončením vyučovací hodiny a výzvou ke svačině. Žáci na učitelčino rozhodnutí pravděpodobně nebyli adaptováni do takové míry, jak učitelka předpokládala. Na její výzvu, aby si došli na WC, nereagovali, učitelka je nekontrolovala a to se projevilo jejich potřebou o několik desítek minut později. I následující hodinu několik žáků žádá učitelku, aby je pustila na WC. Další týden učitelka znovu upozorňuje žáky na změnu pravidla při návštěvě toalet: „*Na záchod, kdo potřebujete, běžte. Je to už třetí týden, tak abychom snad chodili o přestávkách už.*“³¹⁴ Někteří na výzvu reagují a odchází. Od té doby učitelka hromadně žáky doprovází na WC jen o vyučování, a to tehdy, zkrátí-li vyučovací hodinu nebo o přestávce, spojuje-li návštěvu WC s hromadným odchodem žáků na terasu.

Nutno poznamenat, že i v druhé polovině září se hromadných návštěv WC objevuje celá řada. V ostatních případech chodí žáci na WC neorganizovaně, a to jednotlivě či ve skupince v průběhu přestávek a jednotlivě o vyučování. Počínaje snížením počtu organizovaných návštěv WC vzrůstá frekvence odchodu žáků na záchody o hodinách, a to i přesto, že učitelka ve většině případů žákům návštěvu toalety těsně před přestávkou připomíná a doporučuje ji. Učitelka často na žádosti žáků ve vyučování reaguje: „*Ne, za chvíli bude přestávka. Už bychom to mohli vydržet. Jsme tu třetí týden, měli bychom to už vydržet.*“³¹⁵ Ale po chvíli žáka vždy pouští. Dává jim tak na vědomí, že takový častý odchod na toalety není žádoucí a nebude ho tolerovat neustále. Se vzrůstajícím výskytem potřeby žáků odejít na toaletu učitelka musí několikrát připomínat pravidlo chodit na WC o vyučování pouze jednotlivě.

³¹² Příloha 1 - 4h §25.

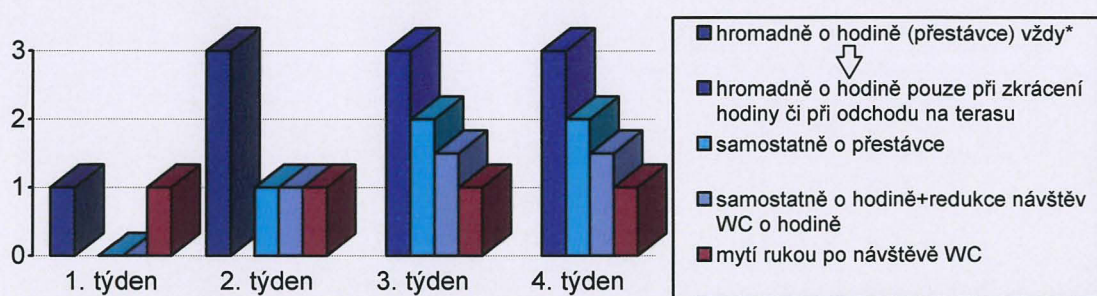
³¹³ Příloha 1 - 14h §21.

³¹⁴ Příloha 1 - 18h §30.

Od počátku školního roku učitelka dbá, aby měli žáci ve třídě každý svůj ručník a zpočátku žáky vyzývá, aby si je s sebou vzali při odchodu na WC. Tím je nepřímo vede k tomu, aby si **po každém použití WC umyli ruce**. Učitelka mytí rukou nevyžaduje příliš důsledně, asi předpokládá, že žáci mají pravidlo osvojené z domova. Dodržování pravidla tedy kontroluje spíše občasně a žáci se podle toho také chovají.

Vývoj adaptace žáků na pravidla návštěvy WC jsme zjednodušeně zachytili do následujícího grafu. Pro větší přehlednost jsme vytknuli jednotlivé složky pravidla návštěvy WC.

Graf 3: Návštěva WC v září.

* Chybí-li v grafu záznam o dosaženém stupni pravidla (není-li ani na nule), dané pravidlo se v záznamech již do konce pozorování nevyskytlo. Totéž platí i pro ostatní grafy v naší práci.

6.2.2.3. Stolování

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Žáci se dozvídají, že si před svačinou mají **uklidit veškeré pomůcky** do lavic a **prostřít ubrousek**. Většina žáků a jejich rodičů pravidlo respektuje. Děti si ubrousek do školy nosí a prostírají si ho. Hlavně Pavel, či jeho maminka, na ubrousek často zapominají. Spolu s výzvou ke svačině učitelka žákům připomíná většinou i tato pravidla.

Mytí rukou před svačinou, učitelka žákům připomíná jen zřídka, stejně jako po návštěvě WC. Dodržování hygienického pravidla příliš nekontroluje, jen občas si všimne a žáka napomene, že si ruce neumyl. Žáci pravidlo příliš nedodržují a ruce si myjí spíše sporadicky.

Učitelka klade větší důraz na **časový limit**, během kterého se žáci mají nasvačit. Kvůli svačině hlavně zpočátku značně zkracuje vyučovací dobu hodin, mezi kterými žáci svačí a tím prodlužuje jejich pauzu. V prvních týdnech jsou žáci schopni nasvačit se přibližně za půl hodiny. U většiny žáků se postupně tato doba zkracuje. Mnohé děti se stihnou ke konci září nasvačit i za deset či dvacet minut. Ti nejpomalejší potřebují stále kolem půl hodiny. Rychlost svačení závisí také na množství svačiny, které si děti z domova přinesou.

³¹⁵ Příloha 1 - 21h §18.

Při svačině žákům nečiní potíže **sedět v lavici**. Učitelka jim k tomu, pomáhá čtením pohádky. Žáci tak poslouchají zajímavý příběh a tiše a klidně svačí. Po ukončení svačiny si někteří nejsou jisti, zda mohou vstát z lavice a proto se ptají: *Dan se ptá, jestli si může jít prohlížet. Uč svolí. Kamil se také ptá a může.*³¹⁶

6.2.2.4. Pořádek ve třídě

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Téma **přezouvání** bylo živé pouze první dva dny školní docházky. První školní den učitelka žáky s pravidlem přezouvání se v šatně při příchodu do školy seznamuje. Žákům, navyklym na přezouvání již z předškolního zařízení, nečiní dodržování pravidla sebemenší potíže a učitelka je po celou dobu našeho pozorování nemusela ani jednou za porušení pravidla napomenout. Druhým momentem týkajícím se dané problematiky je situace, kdy čtvrtý školní den přichází do třídy v průběhu vyučování otec Natálky a nese dívce přezůvky, které pravděpodobně zapomněla doma. Od té doby se s problematikou přezouvání v záznamech nesetkáváme, žáci se přezouvají automaticky a bez potíží.

Také **pravidla úklidu pomůcek z lavic a zvedání židliček** při odchodu ze třídy na konci vyučování, jsou zavedeny hned od druhého školního dne. Před odchodem žáků ze třídy je učitelka krok za krokem podrobně informuje o každodenním rituálu před odchodem ze třídy. Začíná s dostatečným předstihem, patnáct minut před zvoněním na konec vyučování. *Děti se ptají na různé drobnosti. Uč trpělivě dětem na vše odpovídá, chválí je a uklidňuje a krok za krokem naviguje a každý krok kontroluje...*³¹⁷ I další zářijové dny učitelka žáky sérií povelů postupně vyzývá k úklidu pomůcek do lavic, zásuvek či tašek a ke zvedání židliček. Děti daný rituál zvládají ve stále kratším časovém limitu. Učitelka i nadále výkon žáků kontroluje.

Na **používání odpadkového koše** byli již pravděpodobně děti také zvyklé z domova a z předškolního zařízení. S dodržováním pravidla neměly velké problémy. Učitelka jen musela pravidlo specifikovat a žádat žáky, aby odpadky všichni vyhazovali vždy jen do jednoho z odpadkových košů a šetřili tak odpadkové pytle. Také toto žáci většinou úspěšně plnili. K udržování pořádku ve třídě učitelka žáky pro jistotu vyzývá a navíc se je snaží motivovat také působením na city dětí tím, že uklízečku popisuje jako „*strašně hodnou paní uklízečku, která opravdu poctivě uklízí*“.³¹⁸ Jen v několika případech učitelka zjistila, že je ve třídě

³¹⁶ Příloha 1 - 19h §18.

³¹⁷ Příloha 1 - 3h §10.

³¹⁸ Příloha 1 - 9h §9.

značný nepořádek, ku příkladu jednou učitelka *napomíná Kubu a spol., že je vzadu nepořádek. Kuba jde dozadu a rovná rozházené knížky a nesrovnané židle.*³¹⁹ Žáci také rychle pochopili, že **způsobí-li nepořádek ve třídě**, jsou za něj odpovědni a musí ho **uklidit**, pokud to jde. Odkazujeme na situaci popisovanou již v 5.2.4., kdy žáci rozbili láhev s pitím. Škodu se snaží napravit a místo trochu vytírají houbou.

6.2.2.5. Správné držení těla

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Na správné držení těla učitelka v průběhu září příliš neupozorňuje. Při školním pozdravu žáci stojí většinou vzpřímeně, jen výjimečně je musí napomínat: „*Andulko, stoupnout, ne kleknout! ...Počkám, až si stoupnete tak, jak máte a zavřít pusy.*“³²⁰ Občas žáky napomíná ke správnému držení těla při výuce a při každém konci vyučování jim v rámci každodenního rituálu připomene, aby si vzali tašky na záda (a nekřivili si páteř, ponese-li je v ruce).

6.2.2.6. Další hygienické zásady

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Otázkou správné životosprávy se učitelka zabývá více. Hlavně zpočátku září upozorňuje děti, aby pod mikinami nosily **trička** a mohly se do nich ve třídě svléknout. Nela a Viky ze začátku zapomínají, učitelka jim trička připomíná a pak i ony pravidlo dodržují. Děti se na pravidlo brzy adaptují a samy se do triček svlékají. Později učitelka pravidlo po dětech vyžaduje převážně jen tehdy, pozoruje-li, že je žák utlumený, nebo vyrušuje-li. Přebytkem tepla se totiž snižuje žákova pozornost, žák se stává pasivním nebo začíná zlobit.

Pravidlu **uvolňování rukou** před psaním či tehdy, cítí-li žák, že má ruce ztuhlé, se také děti učí již od září. Učitelka se snaží s dětmi před každým obkreslováním či malováním procvičovat prsty a vytvářet v nich návyk pro správný úchop a nekřečovitý způsob psaní, kterému se budou učit až v říjnu. Zklidňujících cviků užívá minimálně.

6.2.2.7. Shrnutí

Žáci si na většinu uvedených pravidel přivykli poměrně rychle a porušovali je spíše občasně. Výjimku tvořila snad jen návštěva WC a pravidla stolování, resp. doba, za kterou se jsou žáci schopni nasvačit. Mytí rukou po použití toalety a před svačinou žáci také často porušují, to je

³¹⁹ Příloha 1 - 13h §9.

³²⁰ Příloha 1 - 33h §2.

však dáno spíše učitelčinou nedůsledností. Žáci cítí, že na tento typ pravidla není kladen takový důraz a nerespektují ho.

6.2.3. Pravidla specificky školního chování

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Také s touto kategorií pravidel³²¹ se žáci v září seznamují v celé její šíři. Situace je pro děti o to obtížnější, že se žáci do té doby s podobnými pravidly neseťkali a nyní jich v průběhu tak krátkého časového úseku poznávají tolik a co víc, měli by si je i co nejdříve zapamatovat a respektovat je.

6.2.3.1. Společný pozdrav

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Se společným formálním pozdravem mezi třídní učitelkou a žáky se žáci poprvé setkávají hned z úvodu první vyučovací hodiny. Učitelka jim vysvětluje, jak bude začátek každé vyučovací hodiny probíhat³²² a jak mají žáci stát. Čtvrtý vyučovací den si žáci ještě ranní pozdrav nepamatovali a učitelka je k němu musí přímo vyzvat. Prvních několik dní se třída hromadně zdraví jen na začátku první vyučovací hodiny dne. Některé děti jeví tendenci vstát a pozdravit i na konci hodiny. Učitelka jejich snahu hned z počátku zarazila. Desátého učitelka začala žáky vyzývat k pozdravu také na úvod poslední hodiny dne a spojila ho s krátkým odreagováním se před další prací náročnou na pozornost. Podnět k pozdravu udává zatím jako první vždy učitelka a to tím, že je slovně vyzve nebo se postaví před lavice žáků, většinou však oboje. Většina žáků vstane. Učitelka s nimi začne odříkávat ranní pozdrav ve formě básničky nebo říkanky, v jehož průběhu vstanou i ti nejpomalejší z žáků. Žáci na zvonění reagují aspoň tolik, že při jeho zvuku *zbystrí a jdou na svá místa*.³²³ Ještě dvanáctého Pavlovi, Káje a Kryštofovi činí pozdrav potíže a ani na signál učitelky nereagují. Učitelka je napomíná: „*Pavle, ty máš energie o přestávce a teď tě bolejí nohy?*“ *Pavel vstává. Uč pokračuje: „Čekáme na Kryštofa a Káju.“ Oba stále sedí. Uč: „Nic. Kájo, půjdete zpátky do školky? Už zazvonilo, vid’!*“³²⁴ Učitelka jim tak zároveň připomene, že školáky mohou být děti jen tehdy dodržují-li pravidla a že správný školák zdraví postavením se.

³²¹ Viz 5.3. Pravidla specificky školního chování.

³²² Odkazujeme na 5.3.1. Společný pozdrav.

³²³ Příloha 1 - 14h §1.

³²⁴ Příloha 1 - 15h §3.

Od poloviny září se již většina dětí poměrně rychle zvedá ke společnému pozdravu na začátek první hodiny. Jen Kryštof, Bára, Jirka a někdy Dianka jsou ještě pomalejší. Rovněž od poloviny září se učitelka s žáky začíná zdravit i druhou vyučovací hodinu. Při každém společném pozdravu se vždy najde alespoň jeden žák, kterého musí učitelka verbálně či neverbálně napomenout, aby vstal. Dvacátého začíná Viky reagovat na signál zvonku, nikoliv na výzvu učitelky a potom, co uslyší zvonění, zvolá: „*Jé, musíme si jít stoupnout!*“³²⁵ A nabádá k tomu i ostatní děti, které vzápětí také běží na svá místa. Podobně jako Viky, reaguje na konci září také Pavel. I přesto však do konce září reagují hlavně na učitelku a nepostaví-li se ona před jejich lavice, ani oni obvykle nevstanou. Dvacátého šestého se několik chlapců dohaduje, honí a přetahuje a nevnímá jak zvonění, tak učitelku čekající na klid ve třídě. Teprve až hlasité napomenutí učitelky vrací všechny do školní reality a donutí je k pozdravu. Ke konci září učitelka několikrát žákům z organizačních důvodů oznamuje, že danou hodinu vstávat nebudou.

Určitou obdobou společného pozdravu mezi učitelkou a žáky je i nástup na začátku a konci hodiny tělesné výchovy. Žáci se s ním seznamují hned na první hodině tělocviku. Reakce žáků při výzvě k nástupu se v průběhu měsíce neustále zlepšují. Čtvrtý týden školy většina dětí zvládla nástup bez chyby. Několik dětí nevědělo, jak se chovat, a řídilo se reakcí většiny. Učitelka nemusela nikoho napomínat. Některé děti tak dosáhly druhého až třetího adaptačního stupně, jak jsme si je vymezili v teoretické části, některé stále zůstávají na prvním.³²⁶

Na pravidlo jak **zdravit cizí dospělou osobu**, vstoupí-li při vyučování do třídy, učitelka žáky také upozornila hned první školní týden. Žáci měli v září jen několik šancí procvičit si toto pravidlo. Ten samý den, co učitelka s žáky pravidlo verbálně opakovala vstoupil do třídy rodič jedné z dívek, aby jí přinesl prezůvky. Žáci si pravidlo zřejmě neuvědomili a nerespektovali ho. Učitelka je nenapomenula. Při příchodu agitátorky do skautského oddílu o týden později již učitelka žáky preventivně vyzývá, aby vstali a pozdravili. Žáci bez protestů provedou. Ani v jednom případě tedy děti pravidlo neakceptovaly a neřídily se jím, resp. v druhém případě se jím řídily až na učitelčinu žádost.

³²⁵ Příloha 1 - 26h §2.

³²⁶ Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

6.2.3.2. Kázeň ve třídě

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Nyní se věnujme problematice kázně ve třídě,³²⁷ jak se nám jevila v měsíci září. Nejprve se zaměříme na vývoj správného, čili ukázněného, a neukázněného **chování žáků při vyučování**. Podle stanovených norem v dané třídě se při vyučování správně chovají ti žáci, kteří jsou klidní, tiší, nepovídají si mezi sebou a nijak neruší chod hodiny.

Již první školní den je učitelka seznamuje se zásadou, že když dá ruku před pusou, žáci mají ztichnout. Za několik minut pokračuje, reaguje na nežádoucí neklid ve třídě a poučuje děti, že správní školáci se nepřekřikují a hlásí se. S vykřikováním a mluvením žáků jeden přes druhého učitelka bojuje již od prvního týdne. Často je v průběhu vyučování napomíná, aby se hlásili. Žáci nejčastěji vykřikují, chtějí-li odpovědět na učitelčin dotaz nebo volají-li učitelku, aby se šla podívat na jejich výkon do sešitů nebo chtějí-li ji informovat, že jsou hotovi. V průběhu čtvrtého školního dne se již některé děti začínají hlásit a vykřikují při zvednutí ruce, některé chvíli čekají, než je učitelka vyvolá. Druhý školní týden učitelka napomíná žáky: „*A kdopak se zapomněl hlásit?*“³²⁸ Způsob napomenutí naznačuje také jistý posun v akceptaci a respektování pravidla hlášení se. První týden školy učitelka žáky pouze vyzývá, aby se hlásili a pravidlo si zapamatovali a jeho nedodržování více promíjí a toleruje: *Děti se hlásí nebo vykřikují a stále se na něco ptají. Uč trpělivě odpovídá.*³²⁹ Žáci se v průběhu prvního týdne trochu na hlášení adaptovali a pravidlo se proto druhý týden zpřísnuje. Učitelka již hovoří o tom, že se žáci hlásit zapomínají a když žák vykřikne, tváří se, že ho neslyší: „*Neslyším. Vidím Míšu*“³³⁰; nebo ho k zvednutí ruky vyzve a vyvolá ho až pak: *Kryštof vykřikne. Uč: „Ruce.“ K. se přihlásí. Uč: „Co’s chtěl, Kryštofe?*“³³¹ I druhý týden však učitelka udělala několik výjimek, kdy žákovo vykřiknutí přešla a i přesto mu odpověděla. Zpřísněné pravidlo nutí i ty žáky, kteří původně vykřikli, aby své chování napravili, zvedli ruku a počkali. Pochopili, že v opačném případě budou napomenuti a pravděpodobně nevyslyšeni. Dvanáctého učitelka při jedné úloze vyzvala děti, aby jí ukázali, jak se umí krásně hlásit. Děti se snaží, hlásí se a nemluví. Uč musí napomenout Kamilku a Patrika: „*Hele, vy dva, vy se tady nudíte a neřeknete ani slovo. A to proto, že se nehlásíte. Jenom se vrátíte. Patrik v opozici dotčeně odpoví: „My se hlásíme!“ Uč. „Tak se hlas. A pak tě*

³²⁷ Viz 5.3.2. Kázeň ve třídě.

³²⁸ Příloha 1 - 8h §7.

³²⁹ Příloha 1 - 6h §3.

³³⁰ Příloha 1 - 9h §5.

vyvolám.³³² Učitelka tak upřesňuje pravidlo a upozorňuje žáky, že nežádoucí formou chování není jen nehlásit se a vykřikovat, ale také nehlásit se vůbec a ani nic neříkat, tedy být pasivní. Třetí týden školy se již objevují případy, kdy si žáci uvědomují, že při hlášení musejí počkat, než budou vyvoláni, jsou schopni ovládnout se a vydržet nevykřiknout, popř. to neřici vůbec: *Pavel se hlásí. Uč ho nevyvolává... za chvíli se Pavel přestává hlásit.*³³³ Pochopili již, že hlášení je formou, jak dát učitelce najevo, že chtějí něco říct, ale není zárukou, že budou vyvoláni a budou to moci sdělit. Záleží také jistě na podstatě informace, kterou chtěli učitelce poskytnout. Kdyby to bylo něco důležitého, jistě by vykřikli a nenechali se „odbýt“. Někteří to ještě nepochopili: „*Daníku, to ty jsi ten vykřikující?*“ *Dan:* „*Ale hlásím se.*“ *Uč:* „*A víš, že já jsem včera řekla, že ode dneška neposlouchám, že ode dneška jenom vidím.*“³³⁴ Ke konci třetího týdne se již většina dětí hlásí, ačkoliv občas také ještě vykřikne.³³⁵ Dvacátého sedmého i Terežka, jako jedna z posledních se začne hlásit. Učitelka reaguje: „*Áaah, Terežka už se to naučila.*“³³⁶ Někteří děti, které se již regulérně hlásily, ke konci zarájí ale zase přestaly: „*Pavel zapomněl, co je to hlásit se. Patrik taky zapomněl.*“³³⁷

Žáci si o hodině také velmi často povídají mezi sebou. Obzvláště Kubu, Kryštofa a Pavlu učitelka často napomíná. První týden se žáci na práci nevydrží soustředit ani deset minut a vyrušují. Druhý týden chválí za klid při práci jednotlivce, Nelu, Míšu, Pavlu a Terežku. Třetí týden již učitelka může při práci pochválit všechny děti, že *dnes vybarvují a jsou celkem tiše, že neslyší hukot:* „*Opravdu vybarvujete rukou a ne pusou. Tak jste zase trošku pokročili.*“³³⁸ Oproti prvnímu týdnu se žáci jsou schopni se soustředěně věnovat stále delší činnosti. I když ve čtvrtém týdnu se vyrušování žáků ve formě „breptání“ opět zvýšilo.

Ve třetím týdnu se výjimečně objevilo i pískání žáka o hodině, jev byl ojedinělý a až do konce našeho pozorování v prosinci se již nevyskytl. Zpívání žáka o vyučování ani čmárání tužkou po věcech se v září ani jednou nevyskytlo.

Až teprve na konci třetího týdne se ve škole objevil případ, kdy si žáci o vyučování hráli s hračkami, přinesenými z domova: *Kuba zahouká hračkou - autem. Pavel:* „*Co to houkalo?*“

³³¹ Příloha 1 - 9h §4.

³³² Příloha 1 - 14h §13.

³³³ Příloha 1 - 21h §6.

³³⁴ Příloha 1 - 14h §6.

³³⁵ Takové děti se již nacházejí na druhém adaptačním stupni přivykání pravidlům (Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.).

³³⁶ Příloha 1 - 39h §5.

³³⁷ Příloha 1 - 43h §10.

³³⁸ Příloha 1 - 20h §13.

*Kuba se směje. Uč: „Duch je tady.“*³³⁹ A za chvíli Kubu napomíná a upozorňuje ho, že s hračkou si může hrát jen o přestávce nebo v družině. O týden později se objevil další případ: *„Kuba pokřikuje na Dana a ukazuje mu auto. Uč: „Že ti to seberu! Hračky až o přestávkách.“*³⁴⁰ Ostatní děti pravidla respektují a s hračkami si hrají o přestávkách.

Soustředme se nyní na úseky mimo výuku a sledujme vývoj **chování žáků o přestávkách** z hlediska kázně. Na pravidla trávení přestávek jsou žáci upozorněni hned první týden školní docházky. Učitelka je nabádá hlavně k tomu, aby neběhaly a aby jim udělala představu, jmenuje činnosti, které dělat mohou: *„Kdo si chce prohlížet, může. Kdo si chce malovat, povídat s kamarádem, může. Jen běhat po třídě ne.“*³⁴¹ O praní se učitelka nezmiňuje zřejmě úmyslně, aby žáky zbytečně neinspirovala a tento problém řeší až tehdy, když se ve třídě vyskytne poprvé. První školní týden většinou tráví děti přestávky „v míru“ s pravidly, občas pobíhají nebo pokřikují. Druhý týden si většina dětí také povídá mezi sebou, nebo tráví čas s výzkumníkem či u učitelského stolku. Někteří si hrají, jiní si kreslí a Jirka, Patrik a Kuba se začínají i prát. Až tehdy učitelka zasahuje a žáky napomíná: *„Hej, co to tam děláte, vy vzadu. Můžete si povídat, ale neprat se.“*³⁴² V další hodině se k situaci vrací a žáky znovu upozorňuje, že škola není od toho, aby se v ní děti praly. Šestnáctého dochází k zajímavé situaci, kdy jsou žáci zaujati školní úlohou a vybarvují i po zvonění. Učitelka je musí napomenout: *„Teď samozřejmě nebudeme pracovat. To si necháte, třeba na někdy, až bude pršet. Děti, je přestávka.“*³⁴³ I třetí týden si žáci o přestávkách nejčastěji hrají, povídají si nebo si kreslí a stále velmi často postávají u stolků dospělých. O něco častěji se objevuje praní. Žáci o přestávce, jak ve třídě, tak na terase, často pobíhají, honí se apod. Čtvrtý týden probíhá podobně jako týden třetí, žáci si hrají, kreslí, povídají, honí se a perou apod. Jen dvacátého třetího téměř celá třída nerespektovala stanovená kázeňská a bezpečnostní pravidla a abnormálně zlobila na terase.³⁴⁴ Jednalo se snad o nejvážnější porušení školních pravidel od počátku školního roku. Učitelka je hned následující hodinu za jejich přestupky napomíná, apeluje na kázeňská a bezpečnostní pravidla a také na pravidla správného chování ke spolužákům. Na konci čtvrtého týdne učitelka hodnotí chování žáků a zmiňuje se také o jejich chování o přestávkách: *„...Z holčiček nejvíc chválím Nelu, Andulku a Míšu. Z kluků Kryštofa,*

³³⁹ Příloha 1 - 21h §24.

³⁴⁰ Příloha 1 - 34h §15.

³⁴¹ Příloha 1 - 4h §26.

³⁴² Příloha 1 - 10h §24.

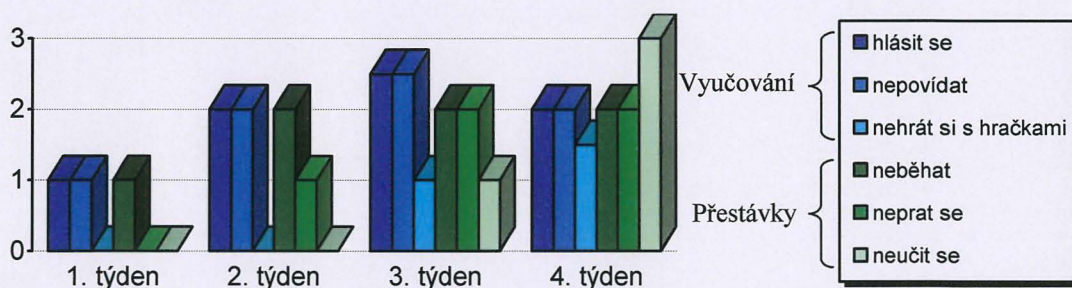
³⁴³ Příloha 1 - 18h §28.

³⁴⁴ Viz 6.2.1.1. Bezpečné chování ve třídě a dalších školních prostorách.

*Dana a Kamila. Dalším klukům bych nerada začala už příští týden psát, že jsou moc živí o přestávkách. Zatím jsem nic takového nepsala...*³⁴⁵

Vývoj chování žáků při vyučování i o přestávkách v průběhu měsíce září pro přehlednost zjednodušeně dokumentuje následující graf.

Graf 4: Kázeň ve třídě v září.

6.2.3.3. Pohyb žáků

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Co se týká vývoje adaptace žáků na **pravidla určujících místa jednotlivých žáků ve třídě**, žáci si, počínaje druhým školním týdnem, týden co týden volí nového souseda, se kterým budou celých pět dní sedět. V září si volili souseda nezávisle na pořadí, tedy podle toho, kdo byl dříve rozhodnutý a dohodnutý. Podle našich dat nejevili problémy s přivykním si na tento systém. Svá místa si pamatovali a nezaznamenali jsme, že by se spletli či si na ně nemohli zvyknout. Výjimku tvořil jen druhý školní den, kdy si někteří žáci dosud nepamatovali, kde včera seděli a učitelka je musela podle jmenovek opravovat či navést. Při tvorbě zasedacího pořádku jen učitelka musela děti vždy několikrát upozornit, aby si nevybírali stále stejného souseda, ale snažili se je střídat, čímž žáky vedla k tomu, aby se vzájemně všichni poznali a stali se kamarády: *...Kája chce ještě pořád sedět s Kryštofem. Uč: „To ale nejde pořád. Je to naposled Kájou, ostatní děti se taky chtějí kamarádit s váma.“ Kryštof říká, že by chtěl sedět s Jirkou...*³⁴⁶ Také čtvrtý týden si chce Kája sednout s Kryštofem, svým i předškolním kamarádem, který opět nechce. Pátý týden si Kája sedá rovnou s Andulkou. Obtíže Káji s adaptací na pravidlo výběru nového souseda spadají z velké části také do sociální oblasti.³⁴⁷ Třicátého sice učitelka žáky upozorňuje, že dnes mají poslední šanci vybrat si souseda, jakého

³⁴⁵ Příloha 1 - 42h §8.

³⁴⁶ Příloha 1 - 18h §6.

³⁴⁷ Viz 6.2.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my).

chtějí, ale jak později zjistíme, ani v říjnu volba souseda není zrušena, pouze jsou změněny z části její pravidla.³⁴⁸

Pohyb žáků po třídě během vyučovací hodiny a mimo ni byl již o něco problematičtější z hlediska adaptace žáků. Již z předškolního života žáci věděli či aspoň tušili, že ve škole se budou učit a sedět při tom na svých daných místech a volně se pohybovat bude povolené jen o přestávkách. V prvním školním týdnu nedocházeli žáci do školy po dobu všech čtyřech vyučovacích hodin. Jejich vyučovací den se postupně prodlužoval a až druhým školním týdnem nabyl na úplnosti. I toto usnadnění ulehčilo jistě žákům adaptaci na dlouhodobější sezení na jednom místě. V průběhu září učitelka žákům ulevovala i tím, že prodlužovala přestávky na úkor vyučovací doby: „*Dost, dost, dost, končíme. Už vidím, že nemůžete, že je toho na vás moc.*“³⁴⁹ Délku přestávek však postupem září snižovala. Žáci chápali, že existují situace, kdy je pohyb žáků po třídě povolen. Věděli, že tomu tak je, požádá-li je o to učitelka nebo chtějí-li odejít na WC a požádají-li. To se však v září občas nestalo. V některých případech učitelka nepovolený odchod žáka zpozorovala: „*Kdo to odešel?*“ *Zjišťuje, že Míša. Reaguje: „Ale!“ A vrací ji zpět do třídy.*³⁵⁰ Jindy si ho ale nevšimla, žákovi jeho porušení pravidla beztrestně prošlo a to rozhodně nepřispělo k jeho rychlejší adaptaci. Výjimečně žáci opustili svou židli i za jiným účelem, zvláště tehdy, když šli učitelce něco ukázat: *Děti chodí bez dovození po třídě za uč se sešitem ukázat výsledek. Některé občas vstanou ze židle a stojí v lavici.*³⁵¹ Častěji však chodí či pobíhají po třídě samovolně, zdánlivě bezdůvodně: *Bára odchází z lavice. Uč: „Barborko, kampak ses vydala? Potřebuješ něco?“ Bára: „Ne“, a usadí se zpět na místo.*³⁵² V jednom případě žák opustil místo, aby pomohl jinému spolužákovi. Mimo vyučovací hodinu je pohyb žáků regulován bezpečnostními a kázeňskými normami. O této problematice hovoříme v 6.2.1.1. a 6.2.3.3.

Pravidlům **pohybu žáků po školní budově, ale mimo třídu** se děti začaly učit také již v úvodu prvního školního týdne. Hned druhý školní den ráno je učitelka organizuje do dvojic a v řadě za sebou je hromadně přesouvá do třídy. Učitelka zpočátku žáky všude doprovází a chodí s nimi hromadně. Koncem druhého týdne je již začíná přivykat na samostatnou návštěvu WC³⁵³ a od počátku čtvrtého týdne i na samostatný příchod do třídy každý den

³⁴⁸ Viz 6.3.3.3. Pohyb žáků.

³⁴⁹ Příloha 1 - 15h §12.

³⁵⁰ Příloha 1 - 35h §24.

³⁵¹ Příloha 1 - 5h §13.

³⁵² Příloha 1 - 36h §14.

³⁵³ Viz 6.2.2.2. Návštěva WC.

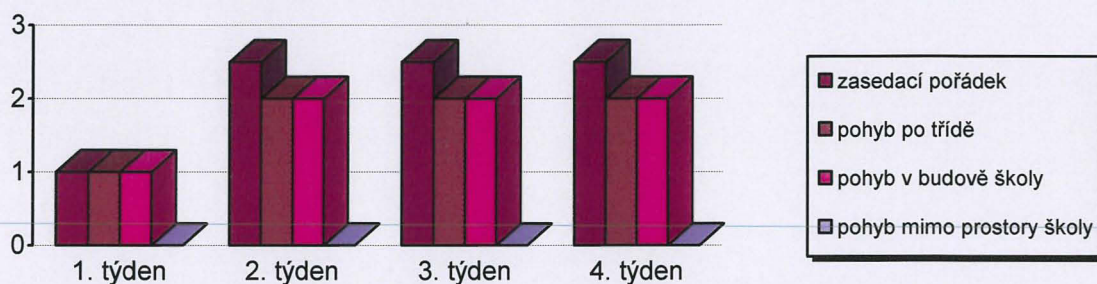
ráno.³⁵⁴ I nadále žáky hromadně doprovází při přesunu do tělocvičny, na terasu a zpět, do školní jídelny či na školní hřiště a to nejen o vyučování, ale také o přestávce. Již první týden je upozorňuje, že při hromadném přesunu po škole o hodině musejí být všichni tiše a nerušit ostatní děti. I přesto jsou žáci při každém hromadném přesunu v průběhu září hluční. Výjimku tvoří konec druhého týdne, kdy jsou žáci svědky scény, jak se zástupce ředitele *zlobí na jednoho staršího žáka a zvyšuje na něj hlas*.³⁵⁵ Vyděšeně situaci sledují a důsledkem toho jsou pak celou dobu tiše.

K pohybu žáků jako jednotlivců po školní budově během vyučovací hodiny docházelo v souvislosti s návštěvou WC. První týden školy nechodili žáci na WC samostatně tak často. Situaci přibývalo s prodlužováním vyučovací doby a se snahou učitelky adaptovat žáky na samostatnou návštěvu WC i o přestávce.³⁵⁶ Žáci se měli mimo třídu chovat tiše a neběhat. Dodržování tohoto pravidla nejsme schopni posoudit vzhledem k tomu, že v době, kdy byl žák mimo třídu, jsme se účastnili výuky ve třídě. Zaznamenali jsme pouze, že učitelka žákům pravidlo často připomínala. Mimo výuku se mohli žáci ve škole pohybovat volně s ohledem na výše uvedené pravidlo, resp. s ohledem na kázeňská a bezpečnostní pravidla.

Pohyb žáků mimo prostory školy jsme v době vyučování v průběhu září nezaznamenali.

Vývoj adaptace žáků na pravidla týkající se pohybu žáků po budově školy a mimo ni zachycujeme v níže uvedeném grafu.

Graf 5: Pohyb žáků v září.

³⁵⁴ Viz 6.2.1.1. Bezpečné chování ve třídě a dalších školních prostorách a 6.2.4.2. Samostatnost.

³⁵⁵ Příloha 1 - 16h §3.

³⁵⁶ Viz 6.2.2.2. Návštěva WC.

6.2.3.4. Plnění úkolů

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

V rámci skupiny pravidel **školních úkolů** učitelka klade důraz na výdrž žáka, jeho tempo, kvalitu jeho práce, snahu při plnění a schopnost žáka přijmout hodnocení svého výkonu.

Na úplném začátku školního roku mají žáci vykonávat jen drobné úkoly a časově méně náročné: „*Ted' vydržíme deset minut zase krásně pracovat.*“³⁵⁷ Postupně, úměrně s mírou adaptace žáků, počtu na sebe navazujících požadavků přibývá a zvyšuje se i čas, který na správné splnění úkolu žáci potřebují. Již od začátku se snaží žáky přivyknout na adekvátní tempo při práci: *Znovu vysvětluje, jak pracovat a zdůrazňuje, že se nikam nespěchá a at' pracují pomalu.*³⁵⁸ Někteří žáci si na tempo navykli rychle a nečiní jim potíže pracovat klidně a pečlivě. Několik žáků učitelka po celé září relativně často napomíná, aby pracovali pomaleji a nebyli zbrklí: „*No, to nemůžeš mít, Pavlíno. To musí být pěkně odbité... A taky že je.*“³⁵⁹ Jen pár jedinců a mezi nimi Matouš, pracují loudavým tempem: „*Matouši, ale ty seš takovej louda, malinko, malinko louda, a pak to nestíháš, kde máš penál?*“³⁶⁰ Snaha žáků podávat kvalitní výkon a kvalita samotného výkonu se odráží v přiměřeném tempu práce. O dobrý výkon a o následnou pochvalu žáci usilují, jen si z počátku neuvědomují, že k tomu právě musí být více pečliví a strávit nad prací více času. Proto je učitelka nabádá k pomalejšímu tempu: „*Je normální, že když se něco začínáte učit, že není to dokonalé. To nevadí, důležité je, jestli se vůbec snažíte, abyste to zvládli a jestli to neodbýváte. To je to nejdůležitější. To se počítá.*“³⁶¹

V září učitelka žáky hodnotí udělováním hvězdiček a obrázků do notýsků. Žáci se tedy adaptují na fakt, že odvedou-li dobrý výkon, snaží-li se nebo chovají-li se správně, učitelka je pochválí nebo odmění. V opačném případě odejdou s prázdnou. Žáci pravidlo v září přijímají zřejmě vyrovnaně. Nasetkali jsme se s žádnými negativními verbálními projevy.

První **domácí povinnost** učitelka žákům zadala hned druhý školní den: „*Pozor děti! Patriku! My strašně nutně potřebujeme, a to bude váš domácí úkol, pamatovat si, děti nic jiného na zítra nemusíte doma dělat, než pamatovat si: 'Maminko, tatínku nebo doma, kde mám desky*

³⁵⁷ Příloha 1 - 4h §9.

³⁵⁸ Příloha 1 - 4h §14.

³⁵⁹ Příloha 1 - 10h §19.

³⁶⁰ Příloha 1 - 9h §4.

³⁶¹ Příloha 1 - 19h §11.

na čísílka?’³⁶² První klasický domácí úkol žáci dostávají až desátého. Učitelka jim několikrát zdůrazňuje jeho důležitost a opět mnohokrát dokola opakuje, kde úkol najdou, co budou dělat a pro koho úkol je: „A pro koho je ten úkol?“ Jirka: „Pro kočičku, ale budeme ho dělat my.“³⁶³ Tím je také nepřímě nabádá, aby si nenechali svůj úkol vypracovat rodiči. Na problematiku navazuje další den při kontrole a chválení daného domácího úkolu: *Děti jsou šťastné a většinou komentují, jak to doma dělaly s maminkou apod. Uč: „Heleďte, že vám ty maminky pomáhaly“, a usmívá se. Děti křičí: „Ne, mě ne. Mě taky ne.“ Uč: „Krásný.“*³⁶⁴ Učitelka se snažila případnou pomoc, nikoliv asistenci, rodičů při práci na domácím úkolu preventivně zastavit ještě před jejím vznikem. Žáci i jejich rodiče pravidlo akceptovali a adaptovali se na něj velice záhy. Ani my, ani učitelka, jsme nezpozorovali byť jediný případ, kdy by k porušení pravidla došlo.

Po celé září učitelka žákům zadání úkolu mnohokrát opakuje, a to v průběhu vyučovací hodiny a zpravidla ještě i na konci vyučování. I přesto se druhý den vždy najde jeden hříšník, který na úkol zapomněl. Ke konci září učitelka „děravým hlavám“ doporučuje, aby si založily připomínku DÚ za obal sešitu. Mezi časté zapomnětlivce patří Jirka, který doporučení reaguje, že dnes úkol určitě splní a druhý den se mu to také podařilo.

Vyhotovené domácí úkoly mají rodiče doma stvrdit podpisem. Pravidlo zřejmě nečinilo školákům ani rodičům problémy.

Kromě plnění domácích úloh k domácím povinnostem patří také příprava potřebných pomůcek do školy. Žáci mají nosit ořezané psací potřeby. Všechny děti je ořezané mají až na Jirku. Učitelka ho proto jednou napomíná, *aby doma poprosil maminku či tatínka a ořezali je.*³⁶⁵ Děti mají také povinnost nosit do školy nůžky. Většina žáků sice vždy nůžky má, ale vždy se najde někdo, kdo je zapomněl. Z počátku nůžky nenosil Kamil. Příčina netkvěla v jeho zapomnětlivosti jako spíš v neochotě rodičů.³⁶⁶ Ubrousky na svačinu většina dětí do školy nosí. Výjimku tvořil Pavel, a to z podobného důvodu jako Kamil s nůžkami.

³⁶² Příloha 1 - 3h §5.

³⁶³ Příloha 1 - 8h §9.

³⁶⁴ Příloha 1 - 10h §11.

³⁶⁵ Příloha 1 - 26h §7.

³⁶⁶ *Uč připomíná, že říkala, kdo nemá nůžky, aby si je dnes určitě přinesl. Kamil je nemá i dnes. Uč reaguje: „Kamile, Kamile, co jsme si včera říkali. Kamil: „Já jsem to říkal, akorát oni mi je nedali“ Uč: „No, maminka neby la na třídní schůzce, vidě. O seznam věcí se nezajímá u vás nikdo. Takže musíš prosit, až ti je dají. Oni chodili tajky do školy a vědí, že nůžky potřebovali. Musíš doma poprosit“ (Příloha 1 - 12h §2).*

6.2.3.5. Napovídání, opisování

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

S **opisováním** se v září více setkáváme více až druhé polovině měsíce. Souvisí to s povahou činností, na jakých děti při výuce pracují. Jednu z prvních situací, kdy žáci opisovali, jsme zachytili jedenáctého: *Děti tiše vybarvují, koukají se k sousedovi. Uč to nevadí.*³⁶⁷ Jednalo se o cvičný úkol. Devatenáctého ale učitelka žáky při práci již napomíná, aby neopisovali, protože se jednalo o činnost samostatnou. Žáci se zpočátku opisování nebrání. Až koncem měsíce jim to začíná vadit: *Jirka opisuje od Báry. Bára se tváří kysele*³⁶⁸; *Jirka se stále chodí dívat k Báře. Bára se na něj zlobí a napomíná ho.*³⁶⁹ Nakonec na sebe začínají i žalovat a stěžovat si a druhému v opisování bránit: *Patrik si stěžuje uč: „Jirka kouká na moje! Uč: „Ale to nevadí. Teď to bude stejně jiné.“ Patrik si mezi sebe a Jirku dává penál, aby Jirka neviděl.*³⁷⁰ Další hodinu se Patrik dokonce z vlastní vůle po dohodě s učitelkou přesouvá do zadní lavice, aby Jirka od něj neopisoval, ačkoliv učitelce jeho opisování nevadí. Žáci zřejmě pocítují potřebu předvádět se jako jednotlivci, sami za sebe, a vyniknout a ještě nechápou a nerespektují pravidla správných vztahů mezi spolužáky.³⁷¹ S **napovídáním** jsme se v září setkali jen v případě, kdy Terežka napovídala Káje, která měla číst čísla, ale styděla se mluvit nahlas, protože „*je všechny zapomněla*“.³⁷² Kája ale Terežku nevnímá a nápovědu nepřijímá.

6.2.3.6. Příprava a úklid pomůcek

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Prvním pravidlem, na které se měli žáci při **přípravě pomůcek** adaptovat, bylo připravit si na lavice ještě před začátkem vyučování penál. Pravidlo učitelka zavádí již první týden školy, ale ani další týden ho všichni žáci neplní: *Uč napomíná holčičky, že nemají penály na lavici, že jsou na lavici stále, jen kromě svačiny.*³⁷³ Učitelka děti dál upozorňuje, že třetí týden školy již začne platit školní rozvrh a žáci se budou učit připravovat si pomůcky sami podle rozvrhu. Ještě třetí týden však děti bojují i s přípravou penálů: „*Uč kárá Matouše: „Kde máš penál?“*“

³⁶⁷ Příloha 1 - 10h §19.

³⁶⁸ Příloha 1 - 40h §11.

³⁶⁹ Příloha 1 - 42h §10.

³⁷⁰ Příloha 1 - 44h §5.

³⁷¹ Viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / škole (potlačování / respektování individuality – já / my), 1.2.2. Postavení učitele, vztah učitel – žáci a 1.2.3. Postavení žáka v kolektivu, vztah žák – spolužáci.

³⁷² Příloha 1 – 10h §20.

³⁷³ Příloha 1 - 4h §27.

*Pavel Matoušovi: „Matouši, kde máš penál? Já už ho mám dávno vyndanej!“³⁷⁴ Většina dětí již ale na penál na lavici myslí. Učitelka tedy vždy napomíná jen pár jednotlivců. K přípravě ostatních pomůcek naopak vyzývá i nadále, a to téměř celou třídu. Až dvacátého si děti připravují pomůcky na český jazyk na lavice hromadně. Do konce září učitelka většinou na začátku hodiny oznamuje, co mají mít na lavicích připravené, nebo žáky na konci hodiny informuje, co si mají připravit na hodinu následující. Tak činí hlavně před výtvarnou výchovou. Příprava na hodinu TV spočívá především v převléknutí se do cvičebního úboru. Až do devatenáctého žáci cvičí vždy na hřišti a převlékají se ve třídě, kde na ně dohlíží učitelka. Poprvé dvacátého šestého se žáci převlékají sami v šatně. Trvá jim to velmi dlouho, navíc se u toho pošťuchují a křičí. Narozdíl od druhé poloviny září, kdy se žáci převlékli vždy všichni a měli s sebou potřebné pomůcky, v obou hodinách tělesné výchovy v první polovině září došlo k tomu, že někteří žáci cosi zapomněli: ...*Děti se převlékají a berou si cvičky. Jirka říká, že cvičky zapomněl s tatínkem v šatně...*³⁷⁵ Další hodinu *Jirka zapomněl opět cvičky v šatně.*³⁷⁶ *Jindy uč na terase zjišťuje, že se Kamil zapomněl převléknout.*³⁷⁷ Kromě uvedeného jsme nezaznamenali žádný pokrok v rychlosti, s jakou se žáci převlékají, ani ve způsobu, jak se při převlékání chovají. Pokaždé vládne zmatek a příprava trvá dlouho. Učitelka jednou při pohledu na hodinky konstatovala: „*Tak, myslím, že až tak ke konci prosince budeme schopni cvičit celou hodinu.*“³⁷⁸*

Úklid pomůcek probíhá podobně jako jejich příprava. Žáci si v září většinou zapomínají uklízet svoje pomůcky a učitelka je k tomu vyzývá: „*Kuba, pojd' sem, nemůžeš si začít hrát, když nemáš dodělané věci*“, a ukazuje na nepořádek na lavici.³⁷⁹ Děti si často neuklízejí své pomůcky ani před svačinou, na což klade učitelka větší důraz. Podobně se žáci učí uklízet pomůcky i na konci vyučovací hodiny a vyučování. Učitelka vždy konkrétně jmenuje, co si mají vzít do tašek domů a jaké věci uklidit do lavic a zásuvek.

³⁷⁴ Příloha 1 - 21h §3.

³⁷⁵ Příloha 1 - 7h §3, 4.

³⁷⁶ Příloha 1 - 16h §15.

³⁷⁷ Příloha 1 - 17h §1.

³⁷⁸ Příloha 1 - 24h §3.

³⁷⁹ Příloha 1 - 12h §11.

6.2.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

S adaptací na pravidelnost a včasnost školní docházky žáci nemají v září větší obtíže. V průběhu měsíce žáci většinou nechybí, a pokud ano, jejich absence je omluvená rodiči. Také pozdních příchodů se objevilo minimálně: *Pavlík přichází pozdě. Jeho maminka se omlouvá, Pavel ne. Uč je chápající a říká, že je to dnes špatné s dopravou*³⁸⁰; *Učitelka shání Nad'u. Nad'a akorát vchází do třídy a omlouvá se, že jde pozdě, maminka prý zapomněla doklady.*³⁸¹ Docházky do školy berou zřejmě jako samozřejmost a těší se tam. Navíc dodržování tohoto pravidla závisí ve velké míře hlavně na rodičích či opatrovnících dítěte, kteří v naší třídě pravidlo evidentně ctí.

6.2.3.8. Shrnutí

Ačkoliv se žáci s většinou pravidel specificky školního chování nesetkali, adaptace na jednotlivá pravidla probíhá ve své podstatě intenzivně a porovnáme-li začátek a konec září, zjišťujeme, že žáci dosáhli velkého pokroku. Všichni žáci chápou pravidla společného pozdravu a hlášení a většina je také dodržuje. Dosáhli tak nejčastěji druhého nebo třetího stupně adaptace.³⁸² Ke konci měsíce se žáci jsou také schopni delší dobu soustředit na výuku, aniž by si museli mezi sebou povídat. Co se týká chování o přestávkách, žáci pobíhají stále stejně, od druhého týdne sílí výskyt rvaček a od třetího týdne se hraní s hračkami z domova praktikuje nejen o přestávkách, ale žáci si začínají hrát i o vyučování. Žáci se rychle adaptují na systém zasedacího pořádku. O hodinách se ale často pohybují po třídě, a to samovolně nebo tehdy, chtějí-li na WC nebo vyhledávají-li fyzickou blízkost učitelky. Po budově školy učitelka nejprve žáky všude doprovází, pak je vede k větší samostatnosti. Žáci změnu pravidla zvládají a nemají potíže. Při plnění školních úkolů někteří spěchají a jsou zbrklí, jiní pracují optimálně, výjimky se loudají. Všichni chtějí mít výkon co nejlepší, jen si neuvědomují, že kvalita výkonu bývá do jisté míry úměrná času, který práci věnují. Domácí úkoly žáci až na výjimky plní. Učitelka jim z počátku zadání mnohokrát opakuje, pak už méně. Na přípravu a úklid pomůcek i na konci měsíce často zapomínají, ale je vidět jistý posun k lepšímu. Žáci dosáhli druhého adaptačního stupně. Opisování se objevuje až od poloviny měsíce. Se včasnou a pravidelnou školní docházkou nemají potíže.

³⁸⁰ Příloha 1 - 26h §6.

³⁸¹ Příloha 1 - 26h §2.

³⁸² Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

6.2.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole

6.2.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova)

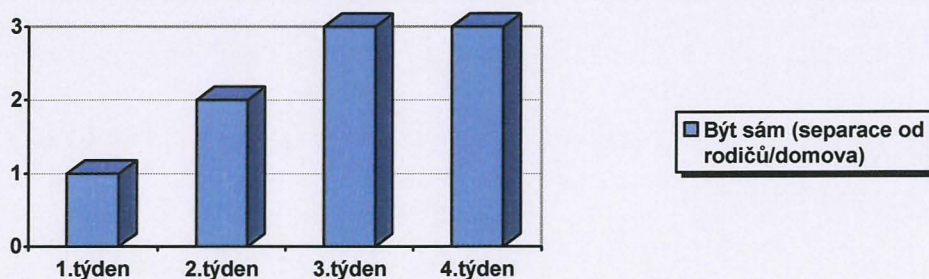
▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Žáci se musí adaptovat na nepřítomnost rodičů ve třídě. První školní den rodiče své děti do neznámého prostředí, resp. do jejich nové třídy, doprovází a chvíli tam s nimi zůstanou. Učitelka všechny uvítá úvodním prolovem. Poté rodiče ze třídy odcházejí. Školáci z *odchodu rodičů nejsou nadšeni, ale jsou zvědaví, co je čeká. Jediný Kryštof na odchod maminky reaguje usilovným pláčem. Maminku nenechá odejít. Nakonec učitelka svolí, že maminka výjimečně může ve třídě zůstat. Chlapec se uklidní...*³⁸³ Druhý den učitelka vede všechny děti do třídy již bez rodičů. **Žáci se chovají** vyrovnaněji. Jen Kryštofova maminka chlapce doprovází. *Při každém pokusu o odloučení K. brečí. Chlapec nakonec svolí, aby maminka odešla. Odejde. Chlapec do minuty přestává brečet a soustředí se na děti a učitelku.*³⁸⁴ Situace je pro žáky zmírněna i zkrácenou vyučovací dobou první školní týden.

Ke zmírnění šoku z neznámého prostředí, neznámých pravidel a některých neznámých tváří učitelka dětem představuje králíčka, který bude jejich kamarád a bude dětem i učitelce ve třídě pomáhat. Žáci si do třídy mohou přinést i další **hračky a předměty z domova**. Hračky si s sebou nosí snad všechny děti. Mohou je mít **položené na lavici** a dívat se na ně či je pohladit. Ze začátku září si děti s hračkami z domova o vyučování nehrají. Porušení pravidla se objevuje až ke konci měsíce a je podle nás spojeno se vzrůstající adaptací žáků a zřejmě i zvyšující se náročností výuky. O přestávkách si s nimi hrají po celý měsíc.

Vývoj situace zjednodušeně zachycuje následující graf.

Graf 6: Být sám (separace od rodičů/domova) v září.

³⁸³ Příloha 1 - 1h §4.

³⁸⁴ Příloha 1 - 2h §3.

6.2.4.2. Samostatnost

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost ▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Respektování autority učitele ▪ Základní společenské návyky
---	---	--

K adaptaci na **samostatný příchod do školy a třídy** bez doprovodu rodičů byli žáci vedeni v několika fázích. Učitelka na žáky zpočátku čekala u šatny a hromadně je odvedla do třídy. Děti, které přišly pozdě, do třídy doprovodili jejich rodiče. Po třech týdnech školní docházky učitelka zavedla další pravidlo a vyzvala děti, aby od dalšího dne šly ze šatny do třídy samy v doprovodu s jedním z kamarádů ze třídy.³⁸⁵ Již druhý den všichni žáci požadavek úspěšně zvládli a učitelka je mohla pochválit. Od té doby se jakýkoliv problém v souvislosti s dodržováním pravidla v našich záznamech nevyskytl.

Samostatnému příchodu ke škole se v září ještě žáci neučí. Po celý měsíc rodiče doprovází své děti až do šaten, kde si je přebírá učitelka a odkud později chodí do třídy samy.

Orientace žáků v prostorách školy bývá z počátku nevelká. Dítě se postupně učí, kde je jejich třída, toalety atp. Ve školní budově zpočátku cítí značně nejistě. Učitelka žáky hned první den označila kytičkami, vysvětlila jim, že jsou kytičková třída a že značky budou nosit, aby se poznali. Hned druhý den školní docházky žáky seznámila s cestou na WC a jeho prostory. Vzápětí je uvedla do školního prostředí, a to prostřednictvím malých exkurzí, ve kterých je seznámila s prvním a druhým patrem, s prostorami tělocvičny a s mezipatrem se sborovnou a ředitelnu. Na WC učitelka žáky zpočátku doprovází, později je nechá chodit samostatně.³⁸⁶ Stejně tak je vede i na ostatní místa školy. V našich záznamech jsme nezaznamenali, že by se žáci v budově školy ztratili nebo nevěděli, kam jít.

Co se týká orientace ve vlastní třídě, žáci nejevili problémy při pochopení členění třídy. Věděli, kde mají své místo a že se každý týden mění.³⁸⁷ Stejně tak chápali i členění třídy. V našich záznamech jsme nezjistili jakékoli adaptační problémy.³⁸⁸

Orientovat se v časovém rozvržení školního dne se žáci také začínají učit již od prvního školního dne, kdy jim učitelka vysvětluje zvonění. Později definuje, jaké chování je žákům povoleno o přestávkách. Žáci dělení přestávek a hodin chápou, i když někdy nezareagují. Na začátku a konci hodiny je učitelka vždy informuje nebo jim verbálně či neverbálně naznačí, že hodina začala nebo skončila, a to hlavně z důvodu, že v první třídě se vyučovací doba v hodině přesně nekryje se zvoněním, ale bývá kratší. Žáci mají problém s osvojením si

³⁸⁵ Viz 5.4.2. Samostatnost a 6.2.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách.

³⁸⁶ Viz 6.2.2.2. Návštěva WC.

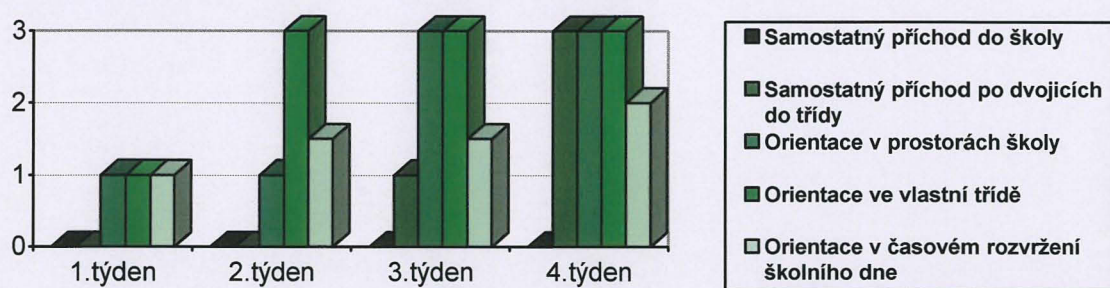
³⁸⁷ Viz 6.2.3.3. Pohyb žáků.

pravidla dělených vyučovacích hodin na začátku školního dne. Žáci, kteří mají být první hodinu v družině či doma, do třídy často přijdou dřív a děti, které do třídy patří, navštíví družinu: *Na poslední chvíli do třídy přichází Jirka. Paní družinářka ho z družiny poslala do třídy. Uč ho kárá: „Máš přece rozvrh!“ A dodává: „Jsi holčička? Tak proč’s zůstal v družině?“*³⁸⁹; *Do třídy přichází Dianka a Natálka z domova. Zdraví. Uč: „Co tu holčičky děláte? To nemůžeme.“ A povoluje, aby tu už zůstaly, sedly si dozadu a byly potichu.*³⁹⁰

Systém svátků a všedních dní klade také nároky na žákovu orientační schopnost, jak jsme se zmínili v 5.4.2. Na rozdíl od problematiky dělených hodin však žáci v září nejevili potíže s pochopením, kdy pro ně výjimečná pravidla platí a kdy nikoliv.

Výsledky shrnuje graf níže.

Graf 7: Samostatnost v září.

6.2.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my)

▪ Být sám (separace od rodičů / doma)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Již od začátku školního roku, a hlavně v měsíci září, se učitelka mnoha způsoby snaží dětem zprostředkovat vědomí vlastní **příslušnosti ke školní třídě** a vytvořit ze skupiny jednotlivých žáků jednotný a stmelený kolektiv.³⁹¹ Konkrétní aktivity, které učitelka v tomto ohledu podnikala popisujeme v 5.4.3. V této části textu se zaměříme na průběh adaptace dětí na tato pravidla, který byl jistě do velké míry ovlivněn právě technikami učitelky.³⁹²

³⁸⁸ Žáci dosáhli třetího adaptačního stupně (Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí).

³⁸⁹ Příloha 1 - 21h §2.

³⁹⁰ Příloha 1 - 34h §17.

³⁹¹ Viz také 1.2.3. Postavení žáka v kolektivu, vztah žák – spolužáci.

³⁹² Oblast problematiky technik, jaké učitelka užívá v první třídě pro usnadnění procesu adaptace, by jistě zasloužila větší pozornost, avšak není cílem naší práce se jí detailněji věnovat.

Žáci se v úvodu školy vzájemně příliš neznali, pouze několik jednotlivců spolu dříve navštěvovalo mateřskou školu. Sice se na začátku roku na žádost učitelky představovali, ale svá jména si někdy ještě desátého nepamatovali.

Zpočátku školního roku se hlavně holčičky mezi sebou bavily spíše v lavicích nebo si hrály jednotlivě s hračkami z domova, kreslí si apod. Chlapci se začínají družít dříve než dívky, pošťuchují se a již druhý týden začínají kontakt navazovat také práním. Vesměs to berou jako legraci, pokud není překročena únosná mez. Jirka se pere často a často napadá i holčičky. Učitelka se ho snaží upozornit na pravidlo neubližovat a mít rád a za rozpoutávání rvaček, účast na nich a za atakování ostatních ho několikrát napomíná: „*Jirko, my tě nebudeme mít rádi. Řeklo se, že holčičky se nebijou. Ani kluci ne.*“³⁹³; „*Jirko, ono to má asi nějakou příčinu, že s tebou zrovna si nechce moc dětí hrát. Až budeš hodný, oni si s tebou hrát všichni budou.*“³⁹⁴ Mnoho dětí se snaží většinu přestávek trávit u stolků dospělých, tedy u učitelky nebo výzkumníka. Některé děti, které byly dobrými kamarády už v předškolním období, lnou hlavně k sobě a o ostatní děti neprojevují takový zájem, to se projevuje i při volbě nového souseda na příští týden. Děti se snaží volit si zpočátku stále stejného kamaráda a učitelka je musí napomínat, aby je střídali a poznávali se navzájem. Ke konci září se situace zlepšuje.

Hra „Na síť“ byla zajisté důležitým momentem, který pomohl žákům symbolickou formou uvědomit si vazby mezi sebou. To se projevilo ke konci září, kdy učitelka vytýkala žákům jejich nepřípustné chování na terase a napomínala je, že takto se chovat k sobě navzájem nemohou. *Terezka upozorňuje na pavučinu. Uč reaguje, že to je pravda, že jsme všichni spojeni, všichni jsme kamarádi, kluci i holky dohromady, ale neubližujeme si.*³⁹⁵ I přesto však žáci udržují skupinky, ve kterých se přátelí. Některé děti zůstávají z důvodu nezájmu ostatních na okraji a mají jen jednoho kamaráda, se kterým si hrají nebo si nehrají s nikým. Mezi takové patří hlavně Kamilka a Pavla. Jiným případem je Patrik či Jirka, kteří si vytvářejí kontaktů mnoho, hlavně prostřednictvím rvaček, ale právě kvůli svému konfliktnímu chování nejsou příliš oblíbeni. Jejich částečná vydělenost z dětského kolektivu, který se začíná utvářet, se projevuje i při změně zasedacího pořádku, kdy hlavně Kamilka, Pavla a Jirka zůstávají nakonec a sedí sami, nebo mezi sebou nebo s někým, kdo také ještě zbude.

Velký důraz byl od počátku kladen na vzájemnou pomoc a kolegiální žáků, a to za určitých pravidel stanovených učitelkou. Žáci daná pravidla v září nerespektují.

³⁹³ Příloha 1 - 26h §17.

³⁹⁴ Příloha 1 - 33h §3.

Hmotně si pomáhají z vlastní iniciativy a půjčují si pomůcky: *Matouš oznamuje, že zapomněl doma penál... Pavel: „Já mu to půjčím, je to můj kamarád.“*³⁹⁶ Pokud se ovšem nejedná o pro ně nesympatického žáka, který se nesnaží a o své pomůcky nedbá: *Jirka nemá ořezané pastelky. Jde si půjčit pastelku k Nele. Nela nechce. Jde k Báře. Bára taky nechce. Nela mu ji nakonec půjčuje.*³⁹⁷ Co se týká nehmotných forem pomoci, žáci jsou více skoupi, hlavně ke konci září s postupně vzrůstající náročností výuky. Ač je učitelka ke vzájemné pomoci vybízí a s opisováním a necháváním opisovat při cvičných činnostech souhlasí, žáci se ke konci měsíce snaží vyniknout nad ostatními, k opisování se staví neochotně a nechávají opisovat jen své kamarády.³⁹⁸

I z řeči učitelky na žáky dýchá společné třídní „my“.³⁹⁹ Za jakýsi adaptační projev žáků na způsob učitelčina vyjadřování by šlo považovat i množství ujišťovacích otázek, které žáci v průběhu vyučování učitelce kladli. Ne všechny však pramení z nejistoty, zda dané pravidlo platí i pro tazatele. Příčinou je spíš nejistota žáka, zda pravidlo, platné pro jiné stejně jako pro něj, správně pochopil a také i ve své otázce naznačuje, že si společné „my“ uvědomuje: „*Můžeme začít?*“⁴⁰⁰

Od počátku se děti rovněž setkávají s faktem, že všichni žáci ve třídě si jsou rovni a mají stejná práva i povinnosti. Rovnocennost jednotlivých dětí, kterou si v září žáci ještě neuvědomují, spatřujeme v situaci, kdy učitelka rozdává všem dětem za odměnu lízátka. *Děti se bojí, aby na ně lízátko zbylo a tlačí se k uč. Uč uklidňuje: „Nebojte, je jich tady dost.“*⁴⁰¹ Děti se evidentně obávají, že lízátko bude jen pro někoho a že oni nebudou patřit mezi ty, na které se dostane. Neuvědomují si, že do celku třídy patří všichni, i oni, že na lízátko mají nárok a že učitelka za stejný výkon odměňuje všechny stejnou měrou.

Kromě sounáležitosti s třídní skupinou se žáci začínají dozvídat i o své **sounáležitosti s celou školou**. Na vnějším projevu žáků se to v září nějak zvlášť neprojevuje. Žáci jsou seznamováni s prostorami školy, některé přestávky tráví na terase společně se staršími spolužáky, mezi kterými si nejprve všichni hrají a poté si někteří z prvňáků začínají hrát i s nimi: *Holčičky si*

³⁹⁵ Příloha 1 - 33h §3. Situaci blíže rozebíráme v 6.2.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách.

³⁹⁶ Příloha 1 - 14h §2.

³⁹⁷ Příloha 1 - 36h §5.

³⁹⁸ Více viz 6.2.3.2. Kázeň ve třídě a 6.2.5.5. Solidarita postojů žáků.

³⁹⁹ Viz 5.4.3. Přislušnost ke třídě / škole (potlačování / respektování individuality – já / my).

⁴⁰⁰ Příloha 1 - 21h §12.

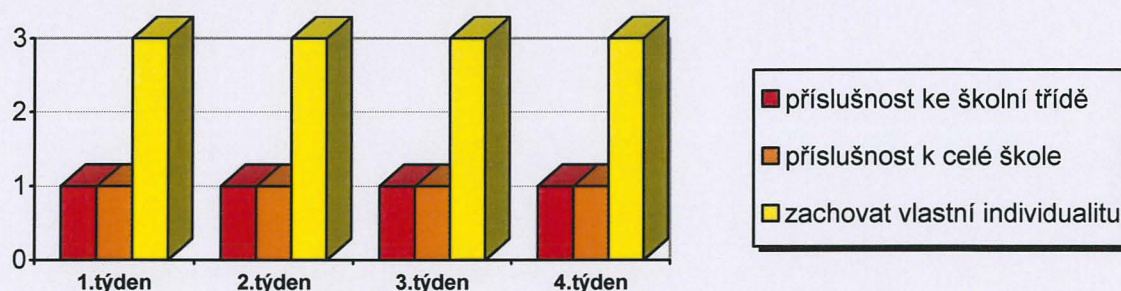
⁴⁰¹ Příloha 1 - 3h §13.

hrají mezi sebou a se staršími dívkami skáčou panáka.⁴⁰² O malých přestávkách, a při nepříznivém počasí i o velkých přestávkách, tráví žáci čas většinou ve třídě. Z výše uvedeného předpokládáme, že uvědomování si příslušnosti k celé škole se zatím nachází na úrovni prvního stupně.

Žák se sice učí potlačovat svou individualitu ve prospěch kolektivu, což mu v září příliš nejde, ale zároveň je veden k tomu, aby si **část individuality zachoval** a v některých situacích vystupoval také sám za sebe. V září žáci, jak jsme se už zmínili, za svou vlastní osobu vystupují až příliš a moc nespolupracují. Žáci si správně uvědomují, že jsou hodnoceni za své výkony a touží být nejlepší a v centru pozornosti. Ke správné kvalitě třetího adaptačního stupně jim chybí pouze ona rovnováha, která vznikne, až začnou žáci respektovat pravidla týkající se potlačování vlastní individuality. Společná oslava jmenin a narozenin je jedním z momentů, kdy je žák „na výsluní“ bez ohledu na školní výkon. Adaptace na tento zvyk žákům nečiní potíže a nesetkali jsme se s žádným adaptačním problémem. Podobný zvyk se totiž zřejmě dodržoval i v mateřské škole, odkud ho děti pravděpodobně znají.

V níže uvedeném grafu zjednodušeně zachycujeme vývoj uvědomování si příslušnosti žáků ke školní třídě a celé škole.

Graf 8: Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) v září.

6.2.4.4. Respektování autority učitele

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

V září žáci jeví tendenci k **přivlastňování si osobnosti učitele**. Do jisté míry si uvědomují, že učitel je ve třídě pro všechny a nejen pro jednoho z nich, ale je pro ně obtížné se smířit se ztrátou svého výsadního postavení z předškolního života.⁴⁰³ Žáci se v září snaží vyhledávat fyzickou blízkost učitelky a upoutávat její pozornost o hodinách: *Děti chodí bez dovolení po*

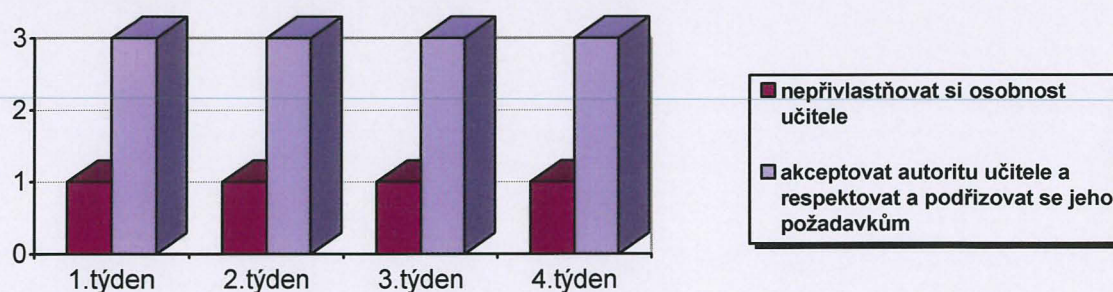
⁴⁰² Příloha 1 - 23h §20.

⁴⁰³ Viz 5.4.4. Respektování autority učitele a 1.2.2. Postavení učitele, vztah učitel – žáci.

třídě za uč se sešitem ukázat výsledek⁴⁰⁴; Kája jde kuč a něco šeptá. Uč: Kájo, tohleto nedělej, ty mi vždycky přijdeš něco šuškat. Řekni to před ostatníma dětma, to není tajné, že ne. Je to tajné? Kája: „Ne.“ Uč: „Ne. Tak vidíš.“⁴⁰⁵ Děti se snaží pozornost učitelky upoutat i o přestávkách: Děti vybalují ubrousky a svačiny a chlubí se uč se svými svačinami⁴⁰⁶; Děti se po návratu z WC hromadí u uč a vyprávějí jí historky. Předhánějí se. Uč je vyslechne a posílá hrát si s dětmi⁴⁰⁷; Tereza s Pavlou nesou učitelce obrázky.⁴⁰⁸ Problematika potřeby blízkého kontaktu žáků se týká i organizovaného pohybu žáků mimo jejich třídu, tedy privilegia chození v první dvojici vedle učitelky. Inklinace žáků k autoritě se projevovala rovněž ve vztahu k výzkumníkovi. Hlavně zpočátku se děti snažily s ním navazovat kontakt. O přestávkách chodily k jeho stolku sdělovat mu zážitky z víkendu, historky ze života a nosili obrázky. Ke konci září těchto situací ubývalo. Žáci začli postupně budovat vztahy mezi sebou.

S akceptací autority učitele a respektováním a podřizováním se jeho požadavkům žáci neměli v průběhu září problémy. Učitele uznávali jako mocnou osobu a snažili se poslouchat jeho příkazy. S odmlouváním jsme se téměř nesetkali. Jediný Patrik v září s učitelkou polemizoval, byl drzý a odmlouval: Uč napomíná Kamilu a Patrika: „Hele vy dva, vy se tady nudíte a neřeknete ani slovo. A to proto, že se nehlásíte. Jenom se vrtíte!“ Patrik v opozici dotčeně odpoví: „My se hlásíme!“ Uč: „Tak se hlas. A pak tě vyvolám.“⁴⁰⁹ Situaci ještě rozebíráme v 6.2.5.2. a 6.2.5.3. Další případ, kdy Patrik odmlouval, zmiňujeme v 6.2.4.5. Žáci se snaží vykonávat vůli učitele, někdy jim však brání jejich fyzické dispozice dané věkem žáků, např. pozornost byli schopni udržet jen po omezenou dobu a brzy začali vyrušovat, za což je učitelka stále dokola napomínala.⁴¹⁰ Poznatky pro přehlednost shrnuje následující graf.

Graf 9: Respektování autority učitele v září.

⁴⁰⁴ Příloha 1 - 5h §13.

⁴⁰⁵ Příloha 1 - 13h §6.

⁴⁰⁶ Příloha 1 - 15h §14.

⁴⁰⁷ Příloha 1 - 14h §22.

⁴⁰⁸ Příloha 1 - 18h §32.

⁴⁰⁹ Příloha 1 - 14h §13.

⁴¹⁰ Viz 6.2.3.2. Kázeň ve třídě a 1.1.1. Kognitivní charakteristika.

6.2.4.5. Základní společenské návyky

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost
▪ Příslušnost ke třídě / ke škole | ▪ Respektování autority učitele
▪ Základní společenské návyky |
|---|---|--|

I přesto, že se žáci s učitelkou na začátku každého vyučovacího dne zdraví společným pozdravem, učitelka žáky vede, v rámci zachování a utužení základního společenského pravidla, také k **neformálnímu způsobu zdravení**. Při prvním vstupu do třídy se tak žáci mají zdravít mezi sebou a pozdravit i učitelku. Porušování tohoto pravidla jsme zaznamenali několikrát na konci půlené hodiny při vstupu dívek do třídy: *Do třídy přichází holčičky. Učitelka je napomíná, že neslyší, že by zdravily a říká, ať zdraví výrazněji.*⁴¹¹ Jiné situace, kdy bychom mohli pozorovat proces adaptace žáků, se v našich záznamech nevyskytly. Do třídy jsme často přicházeli později než žáci, proto jsme nebyli schopni posoudit, kteří žáci při ranním vstupu do třídy zdravili a kteří nikoliv.

Co se týká **děkování**, nesetkali jsme se v průběhu září s negativní formou chování v této oblasti. Žáci pravidlo respektovali, asi jej měli dostatečně zafixované z předškolního života.

Na **skákání do řeči** učitelka upozornila žáčky hned první den, kdy se nežádoucí forma chování vyskytla poprvé. Pravidlo doplňuje a opakuje jedenáctého, kdy ho žáci opět porušili. Další porušení jsme zaznamenali až dvacátého sedmého, kdy *Patrik mluví. Bára mu skáče do řeči*⁴¹² a učitelka ji napomíná.

Nevhodné **vyjadřování žáků** se v září téměř neobjevuje. Jediným případem je situace, kdy Patrik odmlouvá učitelce: *Patrik zlobí a pobíhá. Uč: „Patriku, víš, co jsme si včera říkali, že máš vrtulku, vid! Kde, kde máš vrtulku?“ Patrik: „V prdeli.“ Uč: „No, to jsem neříkala, ne. To jsem neříkala, a ty to víš.“*⁴¹³ Patrik si přesně pamatuje, co mu učitelka předcházející den řekla a také ví, že vulgární slova se ve škole vyslovovat nemají. Proto učitelce rafinovaně odpovídá podle skutečnosti. Jen zaměňuje slovní výrazy, aby učitelku trochu „vytočil“.

Omluvu jsme v průběhu měsíce ve školní třídě zaznamenali v souvislosti s pozdním příchodem žáků⁴¹⁴ či se zapomenutím pomůcek: *Nela oznamuje uč: „Já se omlouvám. Já jsem doma zapoměla ten papírek. Ještě jsem to tam ráno měla. A tváří se smutně. Uč ji uklidňuje: „Všechno to vyřešíme.“*⁴¹⁵ Učitelka žáky za neomluvení se ani jednou nenapomíná.

⁴¹¹ Příloha 1 - 34h §20.

⁴¹² Příloha 1 - 39h §7.

⁴¹³ Příloha 1 - 6h §8.

⁴¹⁴ Viz 6.2.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka.

⁴¹⁵ Příloha 1 - 30h §5.

6.2.4.6. Shrnutí

Vykořenění ze známého prostředí a nutnost setrvat v prostředí cizím bez blízkého člověka bylo pro žáky na počátku velmi obtížné. Na fakt, že jsou ve škole sami, se žáci adaptovali celkem rychle. Nejprve sice převážně tíhli k autoritě dospělých ve třídě, ale postupně začali více navazovat kontakty mezi sebou. Osobnost učitelky však ani ke konci měsíce úplně neztrácí na své přitažlivosti a žáci stále, i když o něco méně, vyhledávají její fyzickou blízkost a upozorňují na sebe. Učitelku respektují a snaží se plnit její požadavky a neodmlouvají, až na Patrika. S ostatními dětmi se postupně seznamují a své počáteční tendence, upnout se na jednoho kamaráda ze třídy, ztrácí. I výběr nového souseda jim tím pádem dělá stále menší potíže. I přesto jsou vidět jisté preference mezi dětmi, což je ovšem přirozené. Hmotně si děti pomáhají od začátku, pomáhají však především kamarádům a dětem, které akceptují. Opisovat nechávají jen své kamarády, ostatním hlavně ke konci měsíce brání a žalují na ně. Problematika společenských návyků se nevyskytuje tak často. Pravidlo omluvy, vyjadřování ani děkování jim až na drobné výjimky nečiní problémy. Občas si děti skáčou do řeči, ale ani to není tak časté.

6.2.5. Základní morální pravidla

6.2.5.1. Dodržení slibu

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Problematika **dodržení slibu** vystupuje v září jen v jedné situaci, kterou jsme popisovali již v 5.5.1. Žák slibuje, že na domácí úkol tentokrát nezapomene a splní ho. Učitelka zdůrazňuje závaznost slibu. Žák příští den přinese splněný domácí úkol. Učitelka ho chválí. Vzhledem k tomu, že se situace podobného typu v září vyskytla jen jednou, nelze spolehlivě popisovat a hodnotit proces adaptace na pravidlo.

6.2.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Učitelka se již od začátku září snaží žáky adaptovat na normu, která velí, že jedná-li žák jakýmkoli způsobem, je **za svůj čin** a jeho důsledky **odpovědný** a má být schopen za ně **přijímat odměnu či trest**, tedy zasloužené hodnocení. Učitelka je od počátku za kladné chování chválí či za nežádoucí napomíná. Používá systému drobných odměn ve formě sladkostí, nalepovacích obrázků či hvězdiček, či naopak žáky sankcionuje a žáci hvězdičku

ani obrázků nezískají. Odměnu či pochvalu děti přijímají kladně. Napomenutí není pro žáky z pochopitelných důvodů příjemné a jde-li to, snaží se mu vyhnout lhaním. To se stalo jen v jednom případě.⁴¹⁶ Častěji však žalují a poukazují na nevhodné chování spolužáků a tím se jakoby chtějí zříci vlastní odpovědnosti nebo se snaží aspoň snížit pozornost věnovanou jejich nežádoucímu chování: *Uč kárá děti za chování na terase*. Většinu z nich napomíná, že se chovaly nepřipustně. U některých připouští: „*Je pravda, že o někom jsem opravdu nevěděla... Děti se hlásí: „A já, a já.“ Uč pokračuje a napomíná... Děti se hlásí a chtějí žalovat. Uč: „Nestěžujte si na nikoho, mě to nezajímá... Ne, nebudeme to řešit, ne. Já už jsme své řekla a víc už mě váš názor nezajímá, Kubo, protože jste se nechovali hezky. Nechovali a budeme škrtat ty hvězdičky támhle.“*⁴¹⁷ Žáci se snaží přesvědčit učitelku, že právě oni byli hodní a nezlobili. Učitelka je nebere na vědomí, proto se uchylují k tomu, že chtějí žalovat na ostatní, poukazovat na jejich ještě horší chování a smýt ze sebe tak díl viny a polepšit si v očích učitelky. Učitelka však na podobnou hru nepřistupuje a žáky zarazí dřív, než stihnou své žalování „rozjet“. Situace dále ukazuje, že se žáci stále brání být plně zařazováni do třídního kolektivu. Nemají problém přijmout hromadnou pochvalu, ačkoliv se sami za nic i nepříčinili, ale hromadnému napomenutí se brání, hrají za sebe a poukazují na ostatní.

6.2.5.3. Nelhat

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

V našem pozorování, ani v měsíci září, se příliš s výskytem lži u žáků nesetkáváme. Ve dvou případech se Patrik a Kamilka bránili odpovědnosti za své nežádoucí chování a zalhali: *Pavla si stěžuje, že se jí Kamilka dívá do sešitu. Kamilka: „Ona říká, že se jí tam koukám. Ale já ne, mně je to jedno.“*⁴¹⁸ Druhý případ popisujeme v rámci odmlouvání učitelce v 6.2.4.4. Jindy občas zalže Pavla, když vypráví, kde a jak s maminkou trávila víkend: *Uč se ptá, co dělaly děti o víkendu. Děti se chlubí ... Pavla tvrdí, že byla s maminkou na procházce.*⁴¹⁹ Je zřejmé, že matka od rodiny odešla, s Pavlou nežije a ani se s ní nestýká.⁴²⁰

⁴¹⁶ Viz 6.2.5.3. Nelhat.

⁴¹⁷ Příloha 1 - 33h §3.

⁴¹⁸ Příloha 1 - 38h §4.

⁴¹⁹ Příloha 1 - 43h §11.

⁴²⁰ Viz 3. Paspportizace školy a třídy.

6.2.5.4. Schopnost sledovat věci kriticky

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Odhadnout svůj výkon se žáci učí již v září. Druhý týden školy učitelka žákům zadává samostatnou úlohu. Učitelka nechává žákům na výběr a informuje je, že ti, kteří si myslí, že příklady vyřešit nezvládnou, mohou zůstat u tabule a nezabývat se tím. Téměř všechny děti předpokládají, že příklady vypracují a jdou se o to pokusit, dokonce i Pavla a Jirka, kteří mají s matematikou potíže. Jen Kamilka a Kája zůstanou u tabule. Kamilka správně odhadla, že na vypočítání příkladů nestačí. Zatímco Kája bránila hlavně její nejistota a nedůvěra ve vlastní schopnosti. Ke konci měsíce učitelka kontroluje práci dětí a společně s dětmi vyhledává chyby.

6.2.5.5. Solidarita postoje žáků

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Pomoc žáků v září je velmi specifická, jak již jsme poznamenali v 6.2.4.3. Ačkoliv si žáci vzájemně pomáhají, často nelze hovořit o pomoci solidární. Jejich pomoc je v září více založena na pomoci kamarádovi než na pomoci „bližnímu svému“. Při **hmotné formě pomoci** si žáci pomáhají více solidárně než u pomoci nehmotné. Půjčují si často mezi sebou z vlastní iniciativy pomůcky. S žákem nesympatickým se však dělí jen velmi neochotně, či se s ním nedělí vůbec. Solidárně některé děti pomáhají, když do školy v polovině září přinášejí příspěvky na pražské ZOO (na doporučení učitelky). Učitelka *chválí ty, co přispěli, že si to pamatovali. Ostatní si buď nepamatovali nebo špatně vyřídili.*⁴²¹

Co se týká nehmotných forem pomoci, žáci jsou mnohem méně ochotní. **Napovídání** se objevilo jen jednou.⁴²² **Opisování** se začalo objevovat přibližně od poloviny měsíce, v souvislosti s měnicí se povahou výuky a její vzrůstající náročností. Zpočátku se žáci opisování nebrání a opisovat nechávají více méně solidárně. Ačkoliv je otázkou, nakolik lze solidaritu prokázat, vždyť od žáků opisují vždy jejich sousedé a ti patří spíše mezi kamarády než pouhé „bližní“. Až později se žáci k opisování staví s neochotou a spolupracují vyloženě jen s kamarády. Na konci měsíce se jejich postoj k opisování utvrdil natolik, že na sebe začínají i žalovat a druhému v opisování evidentně bránit.⁴²³

⁴²¹ Příloha 1 - 13h §5.

⁴²² Viz 6.2.3.5. Napovídání, opisování.

⁴²³ Více viz 6.2.3.5. Napovídání, opisování a 6.2.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

Žalování, jakožto forma porušení zákonů solidarity, se v zářijových záznamech objevuje již od prvního týdne. Na frekvenci však nabývá až v druhé polovině měsíce. Žáci žalují proto, aby učitelku upozornili, že žák porušuje pravidla a docílili tak, aby dotyčný svoje chování změnil a začal se chovat podle platných norem: „*Jirka gumoval*“⁴²⁴; *Miša žaluje na Nadu, že byla opět na záchodě, který nejde splachovat.*⁴²⁵ Ke konci měsíce žalování používají jako prostředek, jak se ubránit opisování ze strany svého souseda či „kolemsedícího“ nebo se snaží odpoutat pozornost od svého negativního chování a poukazují na druhé.⁴²⁶ Všechny případy se týkaly žalování, které upozorňovalo na spolužákovy nedostatky. S žalováním za účelem změny ohrožujícího chování spolužáka jsme se nesetkali ani jednou.

V měsíci září se problematika **posmívání** v našich záznamech neobjevila.

6.2.5.6. Shrnutí

Problematika morálních pravidel není v září zastoupena tak často jako ostatní kategorie. Žáci jeví známky adaptačních obtíží při adaptaci na přijetí odpovědnosti za své činy. Sankcím se snaží vyhýbat a obviňovat druhé, poukazovat na přestupky jiných, aby se pozornost učitelky přesunula jinam, či zalžou. V září nejsou děti ani příliš kolegiální. Solidarita dětí se s postupem měsíce spíše zmenšuje, žáci na sebe začínají více žalovat, brání si v opisování a při výuce hraje každý za sebe. Žáci evidentně nechápou podstatu morálních norem. Nachází se stále na prvním stupni adaptace, kdy se s pravidlem seznamují, ale příliš ho nechápou a nedodržují ho, nebo spíše výjimečně.⁴²⁷

6.2.6. Shrnutí

V průběhu měsíce září se žáci seznamují se všemi základními pravidly bezpečnosti ve třídě a v prostorách školní budovy, stejně jako s naprostou většinou pravidel hygienických, specificky školních a pravidel sociálního života ve třídě a škole. Naopak s pravidly morálními se žáci setkávají méně. Adaptace na pravidla probíhá v závislosti na oblasti ve více či méně rychlém tempu. Na některá pravidla si žáci přivykli velice záhy a již na konci měsíce dosáhli třetího stupně adaptace, tedy plného osvojení. Mnohé z nich byly akceptovány a respektovány jen z části a proces adaptace na ně probíhal i v dalších měsících. Z bezpečnostních pravidel si žáci neosvojili pravidlo neběhat a neprat se v prostorách školy. Žáci sice pochopili, že pravidlo existuje, nebyli však schopni jej respektovat důvodu nedostatku sebeovládání.

⁴²⁴ Příloha 1 - 27h §9.

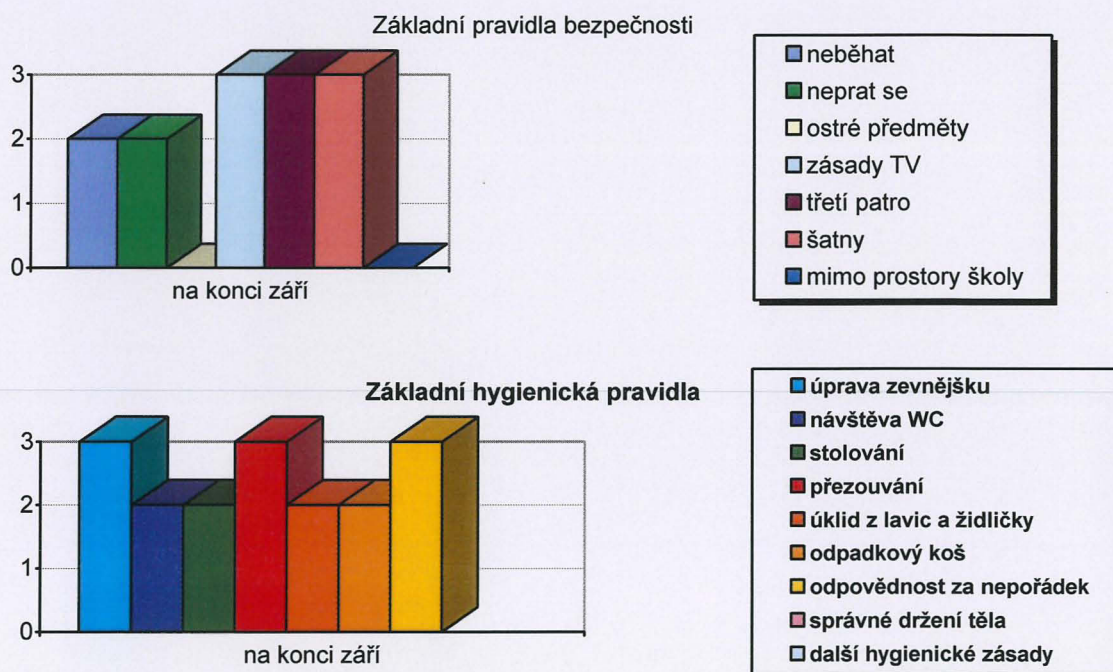
⁴²⁵ Příloha 1 - 27h §14.

⁴²⁶ Viz 6.2.3.5. Opisování, napovídání a 6.2.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy.

Hovoříme o druhém stupni adaptace a odkazujeme na 1.4.2.2. Z hygienických norem největší problém dětem činila návštěva WC a pravidla stolování, hlavně doba, za kterou se jsou žáci schopni nasvačit. Mytí rukou žáci také plně nedodržovali, to však bylo způsobeno spíše nedůsledností učitelky a nedostatečným důrazem kladeným na pravidlo. V kategorii specificky školních pravidel žáci ještě na konci měsíce nejvíce nedodržují zásady ukázněného chování o přestávkách, o hodině se často pohybují po třídě a často zapomínají na přípravu a úklid pomůcek. O hodinách se naopak ve většině hlásí a vydrží pracovat po určitou dobu samostatně a bez bavení mezi sebou. Z morálních pravidel dětem při adaptaci činila největší potíže oblast přijetí odpovědnosti za své činy a oblast solidarity postoje k ostatním spolužákům. V průběhu září děti nemají zcela osvojen správný vztah k osobnosti učitelky. Tíhnou k autoritě dospělého ve třídě, vyhledávají fyzickou blízkost učitelky a snaží se zviditelnit. Co se týká třídního kolektivu, žáci ještě žádnou stmelenou skupinu netvoří a ve třídě vystupují hlavně individuálně. Přátelské kontakty se vytváří a vzájemná pomoc žáků probíhá hlavně na jejich bázi.

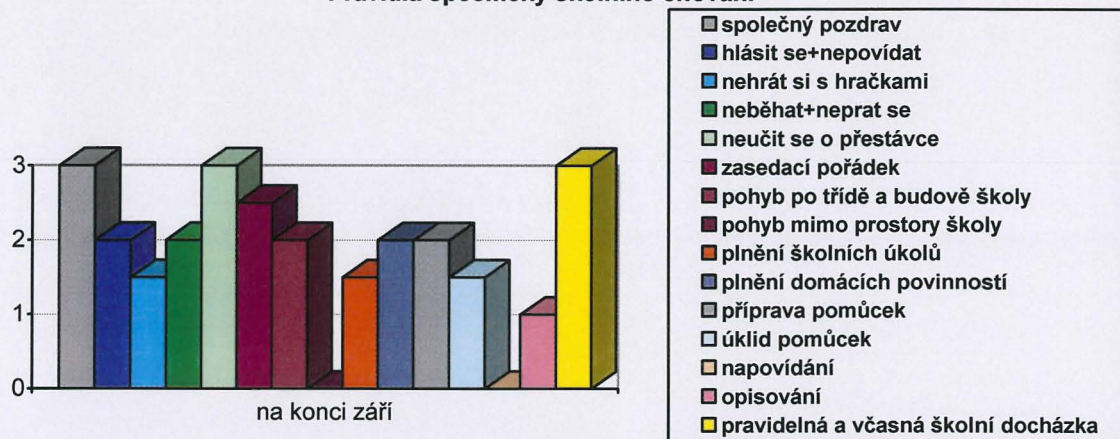
Stupně adaptace jednotlivých pravidel, v některých případech i jejich částí, shrnují u všech kategorií následující grafy.

Graf 10: Stupně adaptace jednotlivých pravidel na konci září.

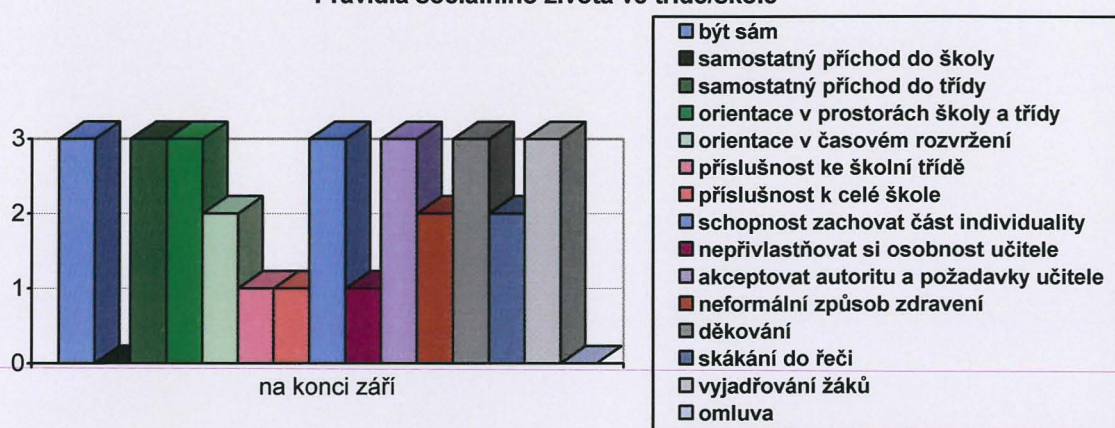

⁴²⁷ Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

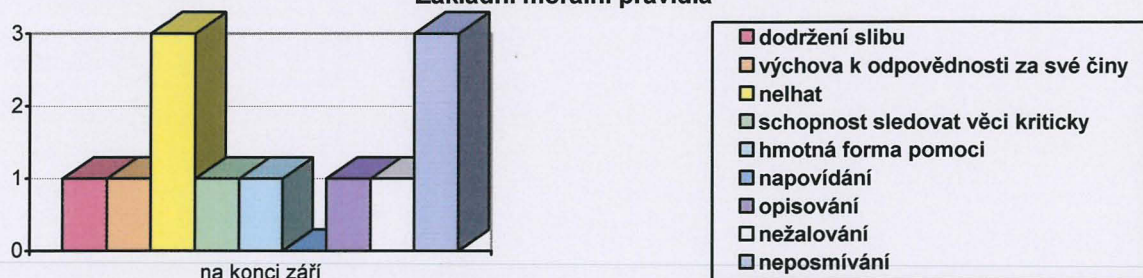
Pravidla specificky školního chování

Pravidla sociálního života ve třídě/škole

Základní morální pravidla

6.3. Proces adaptace žáků na školní pravidla v říjnu

Zatímco v září se žáci s většinou stanovených pravidel seznamovali a učili se s nimi aspoň rámcově zacházet, v říjnu již většinu z nich znají, ačkoliv u některých jen jejich upravenou verzi, a hlouběji pronikají do jejich problematiky. Poznávají další situace, ve kterých pravidla platí a ve kterých nikoliv.⁴²⁸ S některými pravidly se však seznamují až v tomto měsíci.

⁴²⁸ Srovnej 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

6.3.1. Základní pravidla bezpečnosti

▪ Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách ▪ Bezpečné chování mimo prostory školy

S naprostou většinou základních pravidel bezpečnosti se žáci setkali již v září.⁴²⁹ V říjnu pokračuje přivýkání dětí na tato pravidla. Navíc se žáci seznamují s novou oblastí bezpečnostních pravidel platných mimo školní budovu při vyučování.

6.3.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách

▪ Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách ▪ Bezpečné chování mimo prostory školy

I v říjnu je problematika **pobíhání** a **praní se** ve třídě a na terase o přestávkách relativně často se objevujícím fenoménem. Stejně jako v září žáci dané pravidlo překračují hlavně o velkých přestávkách a také v říjnu se děti perou převážně v prostorách školní třídy. S pobíháním po třídě a terase se setkáváme velmi často, ale rvaček oproti září rapidně ubylo. Situaci, kdy se děti perou, jsme zaznamenali jen několikrát.⁴³⁰ Stejně jako v září jsou účastníky rvaček chlapi, Jirka a Patrik. Po třídě a na terase nejčastěji pobíhají a honí se Patrik, Jirka, Pavel, Matouš a Kuba.

S **bezpečnostními zásadami** platnými **při tělesné výchově**⁴³¹ jsme se v říjnu nesetkali. Jednou z možných příčin může být i to, že jsme se účastnili pouze jediné hodiny tělocviku.

S problematikou **bezpečnostních pravidel při zacházení s ostrými předměty** se v říjnu setkáváme dvakrát, ke konci měsíce. Poprvé žáci s nůžkami pracují správně bez jakéhokoliv upozornění učitelky a bez připomenutí pravidel. V druhém případě učitelka před manipulací s nůžkami žákům připomíná: „*Hlavně s těma nůžkami nepobíhejte po třídě!*“⁴³² Žáci pak s nůžkami po celou hodinu pracují podle pravidel, která si osvojili již v září.

S problematikou **bezpečnostních pravidel u šaten** stejně jako s pravidlem **nechodit do třetího patra** se v měsíci říjnu v našich záznamech již nesetkáváme. Ani učitelka je o vyučování nekomentuje.

6.3.1.2. Bezpečné chování mimo prostory školy

▪ Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách ▪ Bezpečné chování mimo prostory školy

V říjnu jsme v našich záznamech poprvé zaznamenali problematiku chování mimo prostory školy v průběhu školního vyučování: *Uč oznamuje dětem, že nyní půjdou před školu do parku*

⁴²⁹ Viz 6.2.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách.

⁴³⁰ Viz 6.3.3.2. Kázeň ve třídě.

⁴³¹ Viz 5.1.1.. Bezpečné chování ve třídě.

⁴³² Příloha 1 - 67h §6.

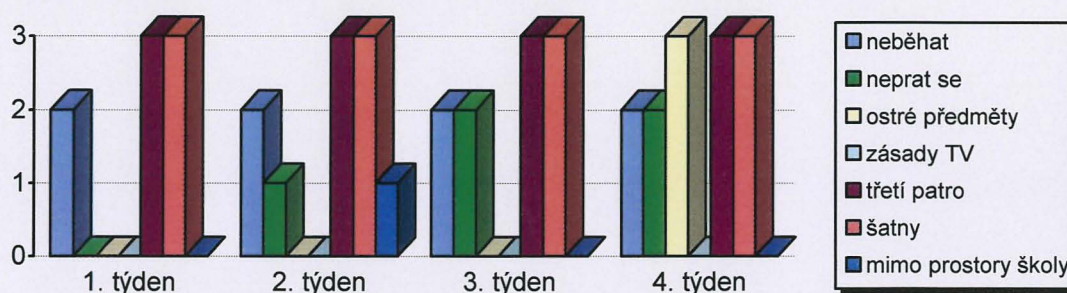
sbírat listy... Děti se relativně v klidu obléknou do bund a opět ve dvojicích za sebou vychází ven. Jirka a Matouš zlobí. Pobíhají, kopají do listí a nesbírají ho. Uč je napomíná, aby nepobíhali a hleděli si toho, čeho mají...⁴³³ Bezpečnostní pravidla platná mimo školu mnozí žáci dodržovali a chovali se ukázněně. Někteří, jako Matouš a Jirka, je evidentně nerespektovali.

6.3.1.3. Shrnutí

V říjnu se žáci nově seznamují jen s bezpečnostními pravidly mimo prostory školy. Ostatní pravidla znají a jejich dodržování se oproti září zlepšilo. Především rvaček výrazně ubylo. Některá pravidla si žáci natolik osvojili, že dosáhli třetího stupně adaptace na pravidla již v září, že se s adaptací na ně v říjnu již nesetkáváme a jejich problematika „spí“.⁴³⁴

Vývoj adaptace na základní pravidla bezpečnosti v říjnu shrnuje následující graf.

Graf 11: Základní pravidla bezpečnosti v říjnu.

6.3.2. Základní hygienická pravidla

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

S naprostou většinou pravidel se žáci seznámili již v září. V měsíci říjnu pokračuje jejich adaptace na daná pravidla na druhém až třetím stupni adaptace.

6.3.2.1. Úprava zevnějšku

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Poprvé v říjnu jsme se v našich záznamech setkali se situací založenou na nedodržení patřičné úpravy zevnějšku: *Po dočtení jde uč za Jirkou, hladí ho po vlasech a říká mu, aby doma poprosil tatínka nebo někoho, aby ho ostříhal, aby mu vlásy nelezly při psaní do očí. Jirka*

⁴³³ Příloha 1 - 58h §3-5.

⁴³⁴ Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

kyvá.⁴³⁵ O pár dní později je již Jirka ostříhaný. Ostatní děti učitelka nabádat nemusí. Jejich rodiče evidentně zevnějšek svých dětí dostatečně hlídají. Je diskutabilní, nakolik učitelka i žák sám může zasahovat do způsobu, jakým je učesan. Takové věci jsou v tomto věku prakticky jenom pravomocí rodičů, kteří úpravu svých dětí zajišťují.

6.3.2.2. Návštěva WC

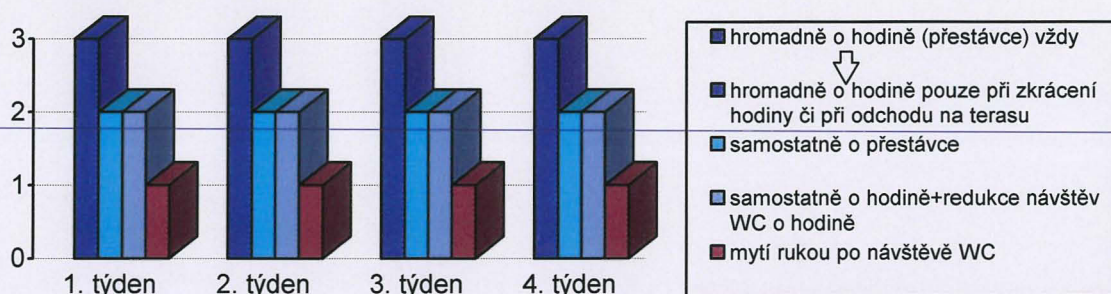
▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Také v říjnu je problematika návštěvy WC zastoupena v poměrně velkém množství situací. Žáci docházejí na WC samostatně bez doprovodu učitelky. O vyučování mohou chodit jednotlivě a na požádání a také tak činí. I v říjnu děti navštěvují WC o hodině relativně často a na pravidlo chodit o přestávkách stále zapomínají: „Můžu jít na WC?“ *Uč reaguje: „Vždyť teď skončila přestávka. Na co myslíte?“ A dívku po chvíli pustí.*⁴³⁶ Narozdíl od předchozího měsíce září se tato situace objevuje vždy jen druhou vyučovací hodinu. Hromadně učitelka žáky doprovází na WC jen o vyučování, zkrátí-li vyučovací hodinu nebo jde-li současně s dětmi na terasu.

Ani v říjnu učitelka důsledně nesleduje, zda děti dodržují pravidlo **mytí rukou po použití WC**. Jen jednou na konci měsíce se kontrolně ptá: „Holčičky, myjete si ruce vůbec, když přijdete z WC?“ *Bára i Pavla běží na WC si je umýt.*⁴³⁷ Přístup dětí k pravidlu se v porovnání se zářím zřejmě nezměnil.

Následující graf zpřehledňuje vývoj adaptace žáků na pravidla týkající se návštěvy WC.

Graf 12: Návštěva WC v říjnu.

⁴³⁵ Příloha 1 - 48h §14.

⁴³⁶ Příloha 1 - 48h §2.

6.3.2.3. Stolování

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Nejvýraznější posun nastal v **časovém limitu**, za který se žáci stihnou nasvačit. Oproti září⁴³⁸ stačí všem žákům ke svačině dvacet minut, někteří končí po deseti minutách. Učitelka reaguje: „*Někdo už dosvačil. To je dobře. Je vidět, že někomu těch deset minut na jídlo už stačí. Někomu ne, ale to nevadí, máte ještě deset minut.*“⁴³⁹ Učitelka tuto dobu důsledně dodržuje a více času žákům nenechává. Délka svačení závisí na množství svačiny, které si děti z domova přinesou, a to bývá ještě v říjnu u některých často značné. Učitelka žáky ke svačině pokaždé vyzývá a připomíná, aby si před svačinou **uklidili pomůcky**. Žáci učitelku poslouchají, pomůcky uklízí a samostatně **prostírají ubrousky**. Jen jednou učitelka žáka napomíná: „*Máš ubrousek? Kde ho máš? Vyndej si ho. Pak ty sešity vypadají strašně umaštěné.*“ Kamil vyndává ubrousek z tašky.⁴⁴⁰ **Mytí rukou** před svačinou učitelka nezdůrazňuje a žáci se podle pravidla řídí podle toho, jak se jim zachce. Všichni **sedí** při svačině v **lavici** a stejně jako v září poslouchají pohádku, kterou jim učitelka předčítá.

6.3.2.4. Pořádek ve třídě

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

S problematikou **přezouvání** se v říjnu v sesbíraných datech nesetkáváme. Žáci mají pravidlo zřejmě zcela osvojeno a přezouvají se automaticky.

I v říjnu učitelka žákům před každým odchodem ze třídy na konci vyučování připomíná každodenní rituál **úklidu pomůcek z lavic a zvedání židliček** a pokaždé jim opakuje, aby si uklidili pomůcky do tašek, lavic, popř. zásuvek, dali tašky na záda, zvedli židličky a seřadili se u dveří. Žáci pokyny bez větších potíží plní, a to zase v o trochu kratším čase, než v září.

Nezaznamenali jsme obtíže ani při **používání odpadkového koše**. Děti odpadky vyhazují. Učitelka jim jen v polovině měsíce kontrolně připomněla, *aby papíry házely do koše nebo do krabice do sběru.*⁴⁴¹ Jindy žádá Terezku, *aby drobečky z lavice vyhodila do koše a říká, že by se otiskly na její sešity. Kuba vstává a jde pro smetáček a lopatku.*⁴⁴²

⁴³⁷ Příloha 1 - 65h §17.

⁴³⁸ Viz 6.2.2.3. Stolování.

⁴³⁹ Příloha 1 - 53h §17.

⁴⁴⁰ Příloha 1 - 65h §19.

⁴⁴¹ Příloha 1 - 55h §21.

⁴⁴² Příloha 1 - 61h §4.

Zaznamenali jsme jediný případ, kdy učitelka žákovi vytyká **nepořádek v tašce**: *Uč si všimne Jirkova nepořádku v tašce a napomíná ho, aby si doma s tátou či mámou tašku lépe uklízel a připravoval.*⁴⁴³

6.3.2.5. Správné držení těla

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Na správné držení těla učitelka upozorňuje v souvislosti s výukou psaní, se kterou žáci v říjnu začali. *Uč žádá děti, aby se podívaly ke dveřím na obrázek správně sedící holčičky u psaní a vede děti ke správnému posedu při psaní a naklání jim vhodně sešity.*⁴⁴⁴ I při hlášení se žáci občas kymácí a nesedí, jak mají: *Kamil se hlásí. A kymácí se. Uč reaguje: „Takovýhle děti ale víš, že nevolám, vid’?! I jiné se hlásí.*⁴⁴⁵ Nošení tašek na zádech učitelka žákům připomíná na konci každého vyučování v rámci každodenního rituálu při odchodu ze třídy.

6.3.2.6. Další hygienické zásady

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Děti se **do triček** svlékají často samostatně. I v říjnu je však učitelka občas musí upozornit: *„...A není ti náš malý džentlmene náhodou teplo, když máš dlouhé rukávy?“*⁴⁴⁶ Poprvé se setkáváme i s opačnou situací, kdy učitelka *upozorňuje děti, že venku je zima, aby si na sebe vzaly mikiny.*⁴⁴⁷

Pravidlo **uvolňování rukou** ožívá na začátku každé hodiny prvního českého jazyka v daném dni. Učitelka žáky ke cvičení vyzývá důsledně pokaždé. Žáci mají povědomí, že se ruce procvičovat mají a s učitelkou většinou cvičí. Terežka jednou s celou třídou nprocvičuje. Míša na ni žaluje: *„Terežka s náma necvičila ruku.“ Uč reaguje: „Taky to nebude mít hezké.“*⁴⁴⁸ Také jindy je za porušování musí napomenout: *„Nepíše nikdo, nemáme procvičené ručičky... Neptej se, jestli už můžeš psát, protože nemůžeš! Naďo, polož tu tužku! Teď jsi přišla z domova, neříkej mi, že jsi doma cvičila a poslouchej mě. Vůbec nikdo nemáme ani jeden sval procvičený, takže nic!“*⁴⁴⁹ Cvičení vedené učitelkou za cílem zklidnění žáků se v říjnových hodinách objevovalo minimálně.

⁴⁴³ Příloha 1 – 54h §24. Odkazujeme také na 6.3.3.4. Plnění úkolů.

⁴⁴⁴ Příloha 1 - 60h §7.

⁴⁴⁵ Příloha 1 - 65h §7.

⁴⁴⁶ Příloha 1 - 61h §4.

⁴⁴⁷ Příloha 1 - 66h §13.

⁴⁴⁸ Příloha 1 - 48h §6.

⁴⁴⁹ Příloha 1 - 60h §5.

6.3.2.7. Shrnutí

Oproti září pozorujeme v měsíci říjnu všeobecné zlepšení v dodržování základních hygienických norem. Největší pokrok shledáváme při návštěvě WC a při stolování. Poprvé v říjnu se setkáváme s případem nevhodné úpravy zevnějšku žáka, konkrétně dlouhých vlasů, které bránily výuce.⁴⁵⁰

6.3.3. Pravidla specificky školního chování

6.3.3.1. Společný pozdrav

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

V průběhu října se žáci s učitelkou zdraví **společným formálním pozdravem** vždy první dvě vyučovací hodiny: Někteří žáci občas chtějí vstávat i čtvrtou hodinu: *Pavla vstává. Uč: „Pavla si sedne. Nevstáváme. Řekli jsme si, že první dvě hodiny to stačí.“; Uč upozorňuje děti, že už nemusí vstávat.*⁴⁵¹ Jen sedmého a osmnáctého se třída z organizačních důvodů zdraví jen první vyučovací hodinu. Učitelka se téměř vždy postaví před lavice žáků a symbolizuje čas pozdravu. Žáci v říjnu většinou sami reagují na zvonění, vrací se do svých lavic a připravují se k pozdravu: *Pavel volá na Matouše, aby šel k lavici a vstal: „Matouši, zvoní!“*⁴⁵²; *Tereška uslyší zvonění a reaguje: „Hele, ale já už musím.“*⁴⁵³ Desátého činí dětem pozdrav určité potíže: *Zvoní. Patrik sedí na místě. Pavel vyndává na lavici pomůcky. Kryštof si hraje s autíčkem. Uč stojí před lavicemi žáků a napomíná je, že by se měli pozdravit. Žáci vstávají a zdraví se s uč.*⁴⁵⁴ Naopak osmnáctého se dokonce všichni žáci postaví k pozdravu samostatně, bez chyby a bez vyzvání učitelky. Dvacátého prvního se třída zdraví až o druhé vyučovací hodině a opět s menšími problémy: *Zvoní. Děti vstávají. Nela sedí. Kuba také sedí, ale postupně vstává. Uč: „Nelo, proč sedíš? Ty’s zapomněla.“ Nela se bouchne do čela: „A jó!“*⁴⁵⁵

Pravidlo jak se **zdravit s cizí dospělou osobou**, vstoupí-li při vyučování do třídy, žáci plně nedodržují ani v říjnu: *Do třídy vchází cizí paní učitelka. Některé děti vstávají, jiné ne. Po odchodu učitelky uč reaguje: „Někdo nevstal, vid’ Dane. Paní učitelka jako paní učitelka.*

⁴⁵⁰ Viz 6.3.2.1. Úprava zevnějšku.

⁴⁵¹ Příloha 1 - 67h §1.

⁴⁵² Příloha 1 - 47h §3.

⁴⁵³ Příloha 1 - 48h §1.

⁴⁵⁴ Příloha 1 - 56h §1.

⁴⁵⁵ Příloha 1 - 65h §2.

*Budeme muset ještě trénovat pozdravy.*⁴⁵⁶ Na platnost pravidla v danou chvíli zapomenou, neuvědomí si ji, nebo se jim příchod učitelky zdá nevhodným vytržením z důležité činnosti, jakou je plnění školní úlohy. Některým z žáků se může zdát podstatnější sedět v lavici a pracovat, než se nechat vytrhnout z významné činnosti „pouhým“ pozdravem. S jinou podobnou situací jsme se v říjnu nesetkali.

6.3.3.2. Kázeň ve třídě

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

I v říjnu mají žáci **při vyučování** problémy se hlásit. U některých dětí se sice za celý měsíc nesetkáme s porušením pravidla, jiné děti musí učitelka stále napomínat: *Kryštof vykřikuje: „Já už to mám!“ Uč: „Odkdy pokřikuješ? Slyšel’s snad Andulku křičet, že už to má?“ Kryštof: „Ne.“ Uč.: „Tak vidíš.“*⁴⁵⁷; *Matouš vykřikuje. Uč: „Matouši, víš, že jsi poslední, kdo vykřikuje?“ Matouš kroutí hlavou. Uč: „Ano, je to tak.“*⁴⁵⁸ Děti se občas hlásí a vykřiknou, aniž by počkaly na vyvolání. Svou chybu si občas uvědomí ještě včas: *Kamil se hlásí a vykřikne: „Paní...“, uvědomí si svou chybu, zmlkne a čeká, až ho uč vyvolá.*⁴⁵⁹ Od osmnáctého výskyt vykřikování klesá. Žáci se hlásí a v převážné většině čekají, až je učitelka vyvolá. Takové chování již řadíme do třetího stupně adaptace na pravidla. Někteří se ale začínají hlásit dokonce i o přestávkách. Tito žáci s pravidlem evidentně zacházejí na úrovni druhého stupně adaptace na pravidla platná v první třídě.⁴⁶⁰

O vyučování si žáci stejně jako ke konci září často povídají mezi sebou, např.: *Děti si povídají. Uč dává prst před pusou. Všichni kromě Patrika zmlknou. Uč reaguje: „Patrika vrátíme do školky, protože zapomněl, co to znamená. Patriku! Patriku!“*⁴⁶¹; *Uč napomíná vyrušující Terezku: „Terezko, snad ti to nebude povídat zase dneska od rána.“*⁴⁶² Občas si děti při vyučování zpívají. Pouze ve dvou případech jsme zaznamenali, že by si žáci hráli o vyučování s hračkami: *ZVONÍ... Kryštof si hraje s autíčkem*⁴⁶³; *Uč napomíná Kubu, aby uklidil autíčko a nehrál si s ním.*⁴⁶⁴ S pískáním ani s čmáráním po věcech jsme se nesetkali.

⁴⁵⁶ Příloha 1 - 52h §9.

⁴⁵⁷ Příloha 1 - 54h §11.

⁴⁵⁸ Příloha 1 - 61h §5.

⁴⁵⁹ Příloha 1 - 56h §6.

⁴⁶⁰ 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

⁴⁶¹ Příloha 1 - 54h §3.

⁴⁶² Příloha 1 - 60h §16.

⁴⁶³ Příloha 1 - 56h §1.

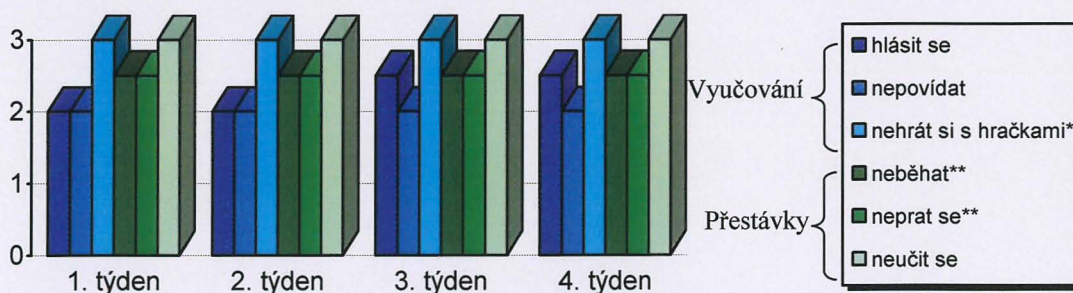
⁴⁶⁴ Příloha 1 - 61h §2.

Máme-li srovnat říjnové **chování žáků o přestávkách** se situací v září, musíme konstatovat, že žáci více dodržují kázeňská pravidla. O přestávkách si mezi sebou často povídají nebo si hrají. Dívky občas tráví přestávky na chodbě. Pravidla porušují hlavně chlapci. Po třídě často pobíhají: *Do třídy vbíhá Patrik a pobíhá i po třídě*⁴⁶⁵; nebo se perou: *Patrik se pere s Jirkou. Potom Patrik napadá i Káju. Kája: „Patriku, ty si dneska doopravdy začínáš!“*⁴⁶⁶ Několikrát učitelka kárá Jirku, že kope dívky: *„Jak to, že si zase stěžují, že je kopeš? Ani z legrace.“*⁴⁶⁷ O přestávce jsme zaznamenali i případy, kdy se dívka hlásila: *Nela se hlásí. Uč nereaguje... Nela se opět hlásí. Uč: „Nehlas se o přestávkách!“*⁴⁶⁸ Také na terase se chovají slušněji.

Jedinou výjimkou je hlučné chování žáků v šatnách u tělocvičny během převlékání do cvičebních úborů, tak typické pro školní prostředí. Žáci se převlékají o přestávce. Přicházejí tak o volný čas, který by mohli věnovat vlastním odpočinkovým aktivitám. Chápu, že převléknout se musí, avšak potřeba vybití své energie a odreagování je také silná. Jediné, co žáci mohou dělat souběžně s převlékáním je právě bavení se a pokřikování. Zdá se, že učitelka jejich neukázněnost do jisté míry toleruje, zdržuje se raděj mimo šatnu a téměř je nenapomíná. Problematika učení se i o přestávce se u žáků v říjnových záznamech neobjevila. To by mohlo svědčit i o tom, že žáci při adaptaci na toto pravidlo již dosáhli třetího adaptačního stupně.

Průběh adaptace na kázeňská pravidla zjednodušeně dokumentuje následující graf.

Graf 13: Kázeň ve třídě v říjnu.

* Porušení pravidla se objevilo jen ve dvou případech za celý měsíc.

** U dívek se pravidlo ve většině případů vyskytuje na úrovni třetího stupně, zatímco zejména většina chlapců pravidlo porušuje, proto jsme se výjimečně rozhodli stav označit za 2,5 stupně.

⁴⁶⁵ Příloha 1 - 54h §18.

⁴⁶⁶ Příloha 1 - 64h §19.

⁴⁶⁷ Příloha 1 - 64h §19.

⁴⁶⁸ Příloha 1 - 64h §18, 20.

6.3.3.3. Pohyb žáků

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Na začátku října byla ve třídě ustanovena nová **pravidla tvorby zasedacího pořádku**. Narozdíl od září, kdy si žáci volili svého nového souseda nezávisle na pořadí,⁴⁶⁹ v říjnu učitelka pokaždé zvolila několik dětí, které si svého souseda mohly zvolit přednostně.⁴⁷⁰ Posuzovala žáky na základě chování o hodinách a o přestávkách a na základě dodržování pravidel platných ve školním prostředí. Jinak vše probíhalo úplně stejně jako v září. Chování žáků se od konce září také nezměnilo. Žákům nečinilo větší potíže vystřídat svého souseda. Jen dvakrát jsme zaznamenali situaci, kdy si žáci měnili své místo, jednou z důvodu nemoci svého původního souseda, podruhé *Patrik nechce sedět za Kamilkou*.⁴⁷¹ A přeseďá si jinam.

I v říjnu chodí žáci z místa **po třídě během vyučovací hodiny**. Délka hodiny je již shodná se zvoněním, nebo je o trochu zkrácená, aby žáci měli dostatek času na svačinu. Děti chodí, když potřebují na WC, ale pokaždé se souhlasem učitelky. Někdy se po třídě pohybují bez zjevného důvodu, podobně jako v září. Jindy důvod mají. Na počátku měsíce nese Nad'a *ukázat uč. bloček*. Uč: „*Naděňko, prosím tě, sedni si. Ano, máš to hezké.*“⁴⁷² Jindy žáci vstávají, aby pomohli spolužákovi: *Pavel vstává z lavice*. Uč: „*Pavliku, jak to, že tě vidím z místa?*“ *Pavel: „Já jsem mu chtěl dát gumu. Ona tady ležela na zemi.*“⁴⁷³; *Kuba vstává a jde pro smetáček a lopatku*⁴⁷⁴, aby pomohl Terezce. Problematika **pohybu žáků ve třídě o přestávkách** zasahuje do oblasti bezpečnosti žáků a kázně ve třídě, proto odkazujeme na 6.3.3.2. a 3.3.1.1.

Po budově školy učitelka žáky **hromadně** doprovázela ze stejných důvodů jako v druhé polovině září.⁴⁷⁵ Také v říjnu byli žáci při většině hromadných přesunů hluční. O vyučování se žáci jako **jednotlivci** pohybovali po školní budově také jen v souvislosti s návštěvou WC nebo s předčasným příchodem na výuku při dělené hodině. Pravidlo chovat se tiše mimo třídu již učitelka žákům tak často jako v září nepřipomínala. Nakolik jej žáci o hodinách mimo třídu dodržovali, nemůžeme posoudit. Nezaznamenali jsme však, že by učitelka žáky za nevhodné chování napomínala, proto usuzujeme, že se žáci chovali relativně v souladu s požadavky. Pro

⁴⁶⁹ Viz 6.2.3.3. Pohyb žáků.

⁴⁷⁰ Viz 5.3.3. Pohyb žáků.

⁴⁷¹ Příloha 1 - 63h §12.

⁴⁷² Příloha 1 - 49h §8.

⁴⁷³ Příloha 1 - 54h §8.

⁴⁷⁴ Příloha 1 - 61h §4.

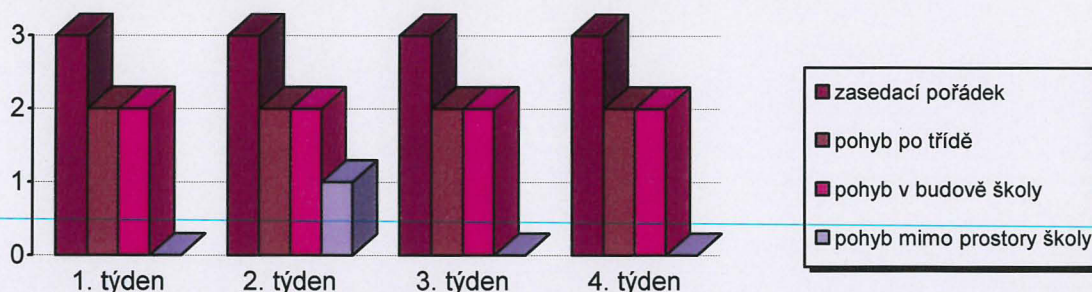
⁴⁷⁵ Viz 6.2.3.3. Pohyb žáků.

pohyb po škole mimo výuku platila stejná pravidla jako v září. Ani chování mimo třídu v době přestávek učitelka ve sledovaných hodinách nijak nekomentovala.

Pohyb žáků mimo prostory školy ve vyučování jsme zaznamenali pouze desátého. Situaci blíže rozebíráme v 6.3.1.2.

Vývoj adaptace žáků na pravidla pohybu ve třídě zjednodušeně ilustruje následující graf.

Graf 14: Pohyb žáků v říjnu.

6.3.3.4. Plnění úkolů

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

V oblasti pravidel, platných při plnění **školních úkolů**, se v říjnu intenzivně setkáváme se zdůrazňováním důležitosti snahy žáka, která úzce souvisí s jeho tempem a následnou kvalitou výkonu: „Teda Kájo, ty dneska jedeš. Dneska je to naprosto skvělý. A kdyby tady byla maminka, tak by byla taky hrozně spokojená, jak ti to dneska jde a jak se snažíš.“⁴⁷⁶; Výborně Pavlíku, ty se dneska snažíš! Musím tě pochválit.“⁴⁷⁷; Jirkovi se práce daří. Uč ho chválí: „Vidíš, Jirko, šikulko. Jirka: „Ale dá mi to práci.“ Uč: „To je v pořádku. Vždyť si nemyslí, že škola je lehká záležitost.“⁴⁷⁸ Často učitelka žáky napomíná za jejich zbrkllost a příliš rychlé tempo: Matouš se ozve, že již má hotovo. Uč ho napomíná, že ještě hotov být nemůže, protože to nemá být odfláknuté a on pracuje příliš rychle.⁴⁷⁹ Oproti tomu jindy poznamenává: „No, já už to vím, že někdo by toho udělal dvojnásobek, trojnásobek, ale máme tady ty brzdičky.“⁴⁸⁰ Tím naznačuje, že někteří žáci se při práci příliš loudají. Pro žáky tedy nemůže být v žádném případě jednoduché vyznat se v tom, jak pracovat. Pro školní výuku optimální je pracovat

⁴⁷⁶ Příloha 1 - 55h §11.

⁴⁷⁷ Příloha 1 - 53h §11.

⁴⁷⁸ Příloha 1 - 47h §13.

⁴⁷⁹ Příloha 1 - 47h §9.

⁴⁸⁰ Příloha 1 - 61h 14.

rychle, snaživě a s kvalitním výsledkem: *Patrik se hlásí...: „Já už to mám hotový.“ Uč: „Ty už to máš hotový? Ty jsi taková šikulka?“ A jde k jeho sešitu a kontroluje ho. Vzápětí ho chválí.*⁴⁸¹ Ne všechny děti toho jsou však evidentně schopny. I v říjnu probíhá hodnocení na základě udílení hvězdiček a obrázků do notýsků. I v říjnu žáci pravidlo přijímají vyrovnaně.

Při oznamování **domácího úkolu** již učitelka zadání tolikrát jako v září neopakuje. Nakolik žáci v říjnu plnili klasické domácí úkoly, nevíme, protože ve sledovaných dnech ke kontrole domácích úkolů nedocházelo. Zaznamenali jsme pouze situaci týkající se přípravy pomůcek do školy, kdy učitelka kontrolovala obaly na nových písankách: *Jirka nemá obalený sešit. Kája: „Zabalit jsme si ho měli, Jirko!“ Uč upozorňuje: „Kdo zapomněl, nechá si ho v tašce a přinese zítra. A neříkejte mi zase zítra, že jste zapomněli...“*⁴⁸² *Jindy si všimne Jirkova nepořádku v tašce a napomíná ho, aby si doma s tátou či mámou tašku lépe uklízel a připravoval.*⁴⁸³ Občas si žáci doma zapomenou nůžky. Ubrousky nosí dle našich dat všichni.

6.3.3.5. Napovídání, opisování

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Opisování se ve třídě vyskytuje průběžně po celý měsíc. V našich záznamech se s ním setkáváme jen sedmého a osmnáctého. Žáci nechávají své spolužáky opisovat stejně neochotně jako v září a v opisování se jim snaží zabránit žalováním či zaklopením sešitu: *„Jirko, kam koukáš? Já tě vidím!“ A žaluje to uč.*⁴⁸⁴; *Jirka s Pavlou se dívají k Diance. Dianka se hlásí a stěžuje si uč, že se k ní dívají... Jirka se dívá k Diance. Dianka si zaklápí sešit, aby do něj neviděli.*⁴⁸⁵ S **napovídáním** se v říjnu nesetkáváme.

6.3.3.6. Příprava a úklid pomůcek

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Pomůcky, které si mají žáci **připravovat** samostatně, si už v říjnu připravují. Učitelka je nemusí ani jednou napomínat. K přípravě jiných pomůcek je učitelka obvykle vyzve v průběhu hodiny, když je žáci potřebují. Před výtvarnou výchovou jim také i nadále oznamuje, co budou žáci při hodině potřebovat. Jen jednou si všimne, že *Matouš nemá ubrus*

⁴⁸¹ Příloha 1 - 60h §13.

⁴⁸² Příloha 1 - 66h §5.

⁴⁸³ Příloha 1 - 54h §19.

⁴⁸⁴ Příloha 1 - 55h §16.

⁴⁸⁵ Příloha 1 - 61h §9, 12.

a napomíná ho. Matouš se diví a ihned napravuje.⁴⁸⁶ Přípravu na hodinu tělesné výchovy jsme pozorovali v říjnu jen jednou. Žáci se do cvičebního úboru převlékali v šatně. Byli pomalí a při převlékání křičeli. Také na konci hodiny, při svlékání úboru, byl v šatně během převlékání *velký řev*.⁴⁸⁷ Hluk žáků během přemísťování či převlékání je naprosto klasickým pro školní prostředí. Více o něm hovoříme v 6.3.3.2.

Na konci každé vyučovací hodiny učitelka žáky vyzývá k **úklidu pomůcek**, podobně jako v září hlavně před svačinou a na konci vyučování před odchodem do jídelny.⁴⁸⁸ Žáci uklízejí své pomůcky bez větších obtíží. Jen občas se vyskytne problém: *Uč kontroluje, zda mají všechny děti obalené knížky. Uč napomíná Jirku, že ji nemá obalenou, protože ji tu zase v pátek nechal*.⁴⁸⁹ V porovnání s měsícem září došlo k značnému pokroku.

6.3.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Ani v říjnu jsme se nesetkali s jakýmkoli problémem z hlediska neomluvené absence žáka či častých pozdních příchodů. Pokud žáci v říjnu chyběli, rodiče jejich nepřítomnost vždy u učitelky omluvili. Nezaznamenali jsme žádný pozdní příchod.

6.3.3.8. Shrnutí

Adaptace žáků na pravidla specificky školního chování v průběhu října pokročila. Největší pokrok nastal asi v oblasti společného pozdravu, přípravy a úklidu pomůcek a při dodržování kázeňských pravidel, a to především v oblasti rvaček. Žáci jeví stále méně problémů při kontaktu s pravidly.

6.3.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole

6.3.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova)

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Se skutečností, že jsou při vyučování sami, bez přítomnosti blízké osoby, se žáci vyrovnali už v září. V říjnu je pro ně realita ještě méně bolestná, protože zde již povětšinou našli

⁴⁸⁶ Příloha 1 - 62h §2.

⁴⁸⁷ Příloha 1 - 50h §8.

⁴⁸⁸ Viz 6.2.3.6. Příprava a úklid pomůcek.

⁴⁸⁹ Příloha 1 - 54h §23.

kamarády, se kterými si rozumí.⁴⁹⁰ I v říjnu mohou mít žáci **na stole hračky** a předměty z domova. Využívají toho jen někteří. Jiní mají hračky v taškách nebo si je někdy nevezmou vůbec. Pokud si děti chtějí s hračkami hrát, učitelka jim je nepovoluje mít na lavici: *...Pak napomíná Kubu, aby, aby uklidil autíčko a nehrál si s ním⁴⁹¹; Uč napomíná chlapce, aby dali autíčka do tašky.⁴⁹²* O přestávkách si děti s hračkami mohou hrát volně.

6.3.4.2. Samostatnost

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost ▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Respektování autority učitele ▪ Základní společenské návyky
---	---	--

V říjnu chodí již všichni žáci **do třídy samostatně**, pouze v doprovodu jednoho spolužáka. **Do školy** ještě rodiče ze začátku října své děti doprovází. Okolo desátého se však situace mění a i do školní budovy žáci začínají chodit sami: „*Pí uč! Pí uč! Jak začíná chodník, sem šel sám!*“ Uč na něj navazuje, chválí ho a ptá se: „*S kým ještě chodí maminka nebo tatínek do šatny?*“ Patrik reaguje: „*Dneska naposledy.*“ Matouš: „*Já už chodím sám od včera!*“⁴⁹³

V **orientaci v prostorách školy i třídy** neshledáváme v říjnu u žáků nejmenší problémy. Žáci jsou seznámeni s prostory školy a nezaznamenali jsme, že by se kdokoli ztratil či si nebyl jistý.

Orientovat se v časovém rozvržení školního dne žákům v říjnu činí taktéž minimální potíže. Pouze pravidlo včasného příchodu na vyučování po dělené hodině žáci ještě nemají osvojené a vchází do třídy ještě před zvoněním na přestávku.⁴⁹⁴ Systému svátků a všedních dní děti zřejmě již také rozumí a ani v říjnu jim nečinilo obtíže se v něm orientovat.

Situaci v říjnu shrnuje následující graf.

⁴⁹⁰ Viz 6.3.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

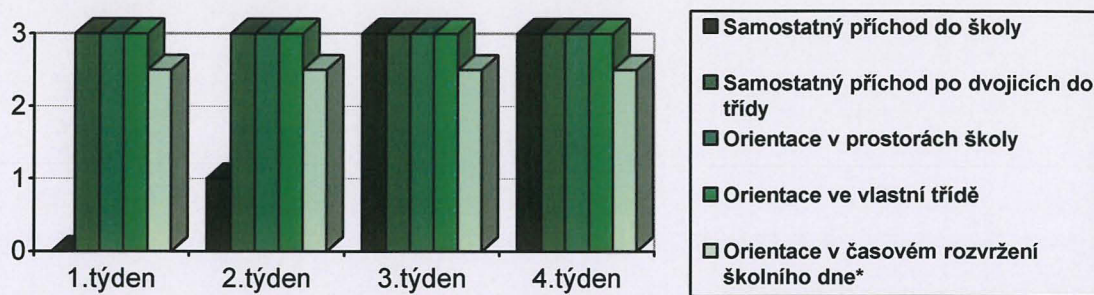
⁴⁹¹ Příloha 1 - 61h §2.

⁴⁹² Příloha 1 - 66h §17.

⁴⁹³ Příloha 1 - 56h §2.

⁴⁹⁴ *Do třídy přichází Pavla. Uč ji napomíná: „Pavlíno, ještě pět minut. Máte být přece v šatně a přijít se zvoněním. Pojď dál, ale tohle mi už nedělejte.“ Pavlínka vchází do třídy (Příloha 1 - 47h §21); Do třídy vchází Natálka a Míša. Uč je napomíná: „Ale holčičky, kdy máte chodit? Máte počkat v šatně! Tak už pojďte. Sedněte si na svá místa. Zatím nám tu moc nevadíte, ale až budou kluci dělat něco důležitého - v zimě nwebo na jaře, mohly byste je rušit. Do třídy se chodí ke zvonění.“ (Příloha 1 - 56h §16)*

Graf 15: Samostatnost v říjnu.

* Pouze někteří žáci mají stále obtíže s včasným příchodem na vyučování po dělené hodině.

6.3.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my)

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Třídní kolektiv není stmelený ani v říjnu. Žáci se sice více seskupují a baví se navzájem, ale stále je třída rozdělena do větších skupinek dětí, které si hrají hlavně mezi sebou. Rvaček i mezi chlapci ubývá, ačkoliv i přesto jsme jich několik zaznamenali.⁴⁹⁵ Stejně jako v září, i v říjnu učitelka několikrát napomíná Jirku, protože často kope děti či do nich strká, a snaží se mu vštípit pravidlo neubližovat a mít rád: „*Jirko, dohodli jsme se včera s tatínkem, že nebudeme na holčičky sahat. Oni do tebe strčí, ale nemyslí to zle a ty do nich hned strčíš.*“⁴⁹⁶; „*Nekopej holčičky, zapomeň na to. To se neoplácí. Holčičky taky nekopou.*“⁴⁹⁷

Pro své roztěkané a často agresivní chování je Jirka ve třídě neoblíben. Děti si jej nepřilíší často vybírají za nového souseda. I Patrik má ve třídě pro své popudlivé a konfliktní chování problematické postavení mezi dětmi. Ostatní chlapci sice také zlobí, běhají po třídě a občas se pošťuchují, jejich chování je však v normě a nenarušuje vztah s ostatními dětmi. Holčičky si nejčastěji hrají mezi sebou, povídají si. Na okraji kolektivu bývá i v září Kamilka často s Pavlou a občas s Naďou. O přestávkách již děti netráví tolik času u učitelky či výzkumníka, více se baví mezi sebou. Kromě jednoho nejlepšího kamaráda ve třídě mají v říjnu děti již více oblíbených spolužáků, kamarádů, se kterými tráví čas. A některého z nich si také většinou snaží zvolit za svého souseda.

Vzájemná pomoc a kolegialita žáků se odehrává v podobném duchu jako v září.⁴⁹⁸ Hmotně si pomáhají z vlastní vůle, často si půjčují pomůcky: *Patrik půjčil Natálce nůžky. Natálka je*

⁴⁹⁵ Viz 6.3.3.2. Kázeň ve třídě.

⁴⁹⁶ Příloha 1 - 57h §5.

⁴⁹⁷ Příloha 1 - 66h §17.

⁴⁹⁸ Viz 6.2.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) a 6.2.5.5. Solidarita postoje žáků.

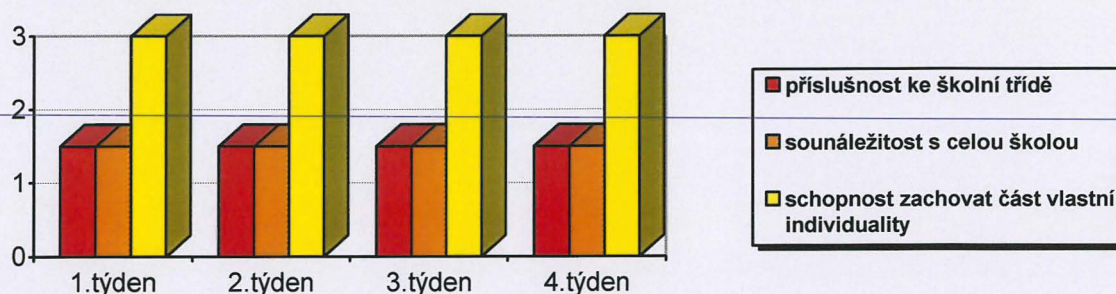
zapomněla doma⁴⁹⁹; podávají si věci: *Pavel vstává z lavice. Uč: „Pavliku, jak to, že tě vidím z místa?“ Pavel: „Já jsem mu chtěl dát gumu. Ona tady ležela na zemi.“ Uč: „Tak to jsi hodný, že jsi mu ji dal.“⁵⁰⁰; Uč žádá Terezku, aby drobečky z lavice vyhodila do koše... Kuba vstává a jde pro smetáček a lopatku. Uč reaguje: „Ale džentlmen! Jde ti pro smetáček a lopatku...“⁵⁰¹; *Diance se vysypou vodovky. Andulka a Miša vstávají a pomáhají jí.⁵⁰²* Teprve v říjnu (v souvislosti se začátkem výuky psaní a vyšší náročností počtů) se setkáváme se situací, kdy učitelka nabádá děti, aby vstali a pomohli ostatním i radou: *Uč žádá Patrika, který je hotový, aby pomohl Nadě. Když jsou hotovi, uč se ptá Nadi, zda to pochopila. Naděa kývá. Uč žádá Patrika, aby šel ještě pomoci Andulce.⁵⁰³* Děti takto pomáhají ostatním často a velmi rádi: *Kuba, Kamil a Kryštof chodí po třídě a sledují, komu by pomohli.⁵⁰⁴* Jednají tak v zájmu ostatních, pomáhají druhým, navíc vystupují sami za sebe a vynikne tím, že oni úlohu zvládnou, zatímco ostatní potřebují pomoc. Připadají si důležití, potřební a dostatečně zviditelnění před učitelkou. Nechat opisovat takovou možnost neskýtá. Žáci nechávají jen neradi opisovat, žalují na sebe a brání si ve výhledu. Situace se od konce září nezměnila.⁵⁰⁵*

Žáci si postupně začínají uvědomovat svou rovnocennost. Učitelka na ně v tom smyslu působí průběžně při výuce, ačkoliv žádná výrazně v tomto směru specifická situace se nevyskytla.

Sounáležitost žáků s celou školou se v říjnu projevila především při velkých přestávkách, kdy začaly dívky svůj čas často trávit ve společnosti starších žákyň, a to hlavně na chodbě. I o malých začínají častěji opouštět třídu.

Situaci velmi zjednodušeně vidíme v níže uvedeném grafu.

Graf 16: Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) v říjnu.

⁴⁹⁹ Příloha 1 - 64h §3.

⁵⁰⁰ Příloha 1 - 54h §8.

⁵⁰¹ Příloha 1 - 61h §4.

⁵⁰² Příloha 1 - 62h §7.

⁵⁰³ Příloha 1 - 55h §15.

⁵⁰⁴ Příloha 1 - 67h §8.

6.3.4.4. Respektování autority učitele

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost
▪ Příslušnost ke třídě / ke škole | ▪ Respektování autority učitele
▪ Základní společenské návyky |
|---|---|--|

V říjnu sice žáci stále ještě k osobnosti učitelky tíhnou, ale už si ji méně **přivlastňují**. Méně za ní o vyučování chodí, aby jí cokoliv ukázali. Jediný případ se vyskytl hned třetího.⁵⁰⁶ Také o přestávkách září již žáci nejeví takovou tendenci „pronásledovat“ učitelku, nechodí k jejímu stolku, i ke stolku výzkumníka chodí s menší frekvencí, a hrají si hlavně mezi sebou nebo o samotě. Pouze občas prosí učitelku, aby jim pomohla otevřít sušenku či vytáhnout brčko z pití. Někdy se o vyučování hlásí a učitelka je po jednom obchází a pomáhá jim. Učitelku mají dále všichni rádi, smějí se jejím vtipům a rádi chodí první ve dvojici, aby jí byli nablízku a vedli kolektiv, ale již to není ono oporu hledající lpění na učitelce. V prostředí školy se již zřejmě cítí jistěji a nepocítují tak výraznou potřebu ochranné ruky „dospěláka“, ačkoliv, ať si říkáme, co chceme, tou učitelka do velké míry v první třídě je.

V říjnu nepozorujeme výrazné změny v **akceptaci autority učitele a respektování a podřizování se jeho požadavkům**. Autorita učitelky je žáky uznávána. Žáci učitelku poslouchají, reagují na její výzvy. Neznamená to však, že když je učitelka napomene, žáci ji poslechnou a již se ke svému nežádoucímu chování nevrátí. Své chování žáci zregulují dočasně a pak zřejmě buď zapomenou a podvědomě se začnou chovat opět jako dřív nebo tak činí vědomě, nemohou si pomoci, např. potřebují kamarádovi cosi sdělit, a doufají, že si jich učitelka nevšimne. Nepředpokládáme, že žáci pravidla porušovali, aby provokovali učitelku. Ani jednou jsme se nesetkali, že by učitelce odmlouvali.

6.3.4.5. Základní společenské návyky

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost
▪ Příslušnost ke třídě / ke škole | ▪ Respektování autority učitele
▪ Základní společenské návyky |
|---|---|--|

Dodržování pravidla **neformálního způsobu zdravení** při vstupu do třídy pozorujeme v našich záznamech pouze na konci dělených hodin, když dívky vchází do třídy: *Do třídy přichází ostatní holčičky. Některé zdraví. Uč je napomíná, že při příchodu do třídy se zdraví.*⁵⁰⁷ Příští zaznamenanou dělenou hodinu již všechny dívky pravidlo dodržují a s učitelkou se i neformálně zdraví.

⁵⁰⁵ Více viz 6.3.3.5. Napovídání, opisování.

⁵⁰⁶ Odkazujeme na 6.3.3.3. Pohyb žáků.

⁵⁰⁷ Příloha 1 - 47h §24.

S nedodržíváním pravidla **děkování** jsme se v říjnu setkali hned několikrát: *Tereška se ptá uč (bez hlášení), zda jí vyndá brčko z mléka. Uč reaguje: No, to víš, že jo, Terezo. Takhle když na mě budeš pokřikovat, tak ani náhodou.* „...Uč vyndává Terezce brčko. Kryštof žádá učitelku, aby mu otevřela sušenku: „Otevřete mi to.“ Uč: „Počkej, co to je! Takovým způsobem ti to neotevřu. U nich se přikazuje, vid’!“ Kryštof ji poprosí, uč otevře. Kryštof jí poděkuje⁵⁰⁸. Žáci pravidlo nedodržíjí někdy i mezi sebou: *Děti na žádost uč vyndávají prvouku. Natálka ji Pavlovi vyndá z lavice. Dívá se na něj. Pavel ani nepoděkuje.*⁵⁰⁹

Se **skákáním do řeči**, s nevhodným **vyjadřováním žáků** ani s problematikou **omluvy** jsme v průběhu měsíce října nesetkali.

6.3.4.6. Shrnutí

Přátelské vztahy ve třídě se pomalu začínají rozvíjet. Žáci sice často mají ve třídě svého nejoblíbenějšího kamaráda, ale nečiní potíže vybrat si jiného dobrého kamaráda za nového souseda. Žáci již spíš vybírají podle přátelských vazeb. I v říjnu jsou žáci vzájemně nápomocní a vycházejí si vstříc, tedy pokud se nejedná o opisování. Tam se snaží, stejně jako v září, každý vyniknout a být jako jediný nejlepší. K autoritě učitele děti tíhnou méně a ve třídě se již cítí jistěji. Na půdě školy se zorientovali a chodí sami nejen do třídy, ale postupně i do budovy školy.⁵¹⁰ Autoritu učitele i přesto respektují a poslouchají ho. V říjnu se sice setkáváme s určitými porušeními základních společenských pravidel, nepovažujeme to však za nějak závažnou skutečnost, protože se to vyskytlo jen ve skromném množství situací.

6.3.5. Základní morální pravidla

6.3.5.1. Dodržení slibu

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

S problematikou **dodržení slibu** jsme se v průběhu října v pozorovaných hodinách nesetkali.

6.3.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Také v říjnu učitelka žáky za kladné chování chválí a za záporné napomíná. Používá stejného systému odměn a trestů jako v září. Z trestu za vlastní nevhodný čin sice žáci nejsou nadšeni,

⁵⁰⁸ Příloha 1 - 49h §7, 9; Příloha 1 - 65h §20.

⁵⁰⁹ Příloha 1 - 49h §4.

⁵¹⁰ Srovnej 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

ale nesnaží se mu již vyhnout lhaním ani žalováním, jak jsme zaznamenali v září. Přijímají tedy za své skutky **odpovědnost**, ač to není příjemné. Tento pokrok je však dočasný. V listopadu se žáci navrací ke svému původnímu stylu chování.⁵¹¹ Poprvé se také setkáváme se situací, kdy učitelka žáky učí, že je důležité, aby uměli **své jednání předvídat** a uměli se podle toho potom také zařídit: *Učitelka oznamuje, že si nyní rozdají nové učebnice. Má 8 nepoužitých a 12 staronových. Učitelka zdůrazňuje dětem, že je to zodpovědnost mít novou učebnici - kdo ji bude mít, musí se o ni dobře starat a kdo to nedokáže, ať si raději rovnou vybere staronovou. Pak losuje mezi dětmi.*⁵¹² Jak již jsme v 5.5.2. poznamenali, žáci se tak učí uvědomit si, zda jsou schopni se k novým knihám chovat tak, jak je požadováno a předejít na základě předpokládaného chování jeho případným negativním důsledkům.

6.3.5.3. Nelhat

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

V říjnu jsme nezaznamenali situaci, kdy by žák zalhal.

6.3.5.4. Schopnost sledovat věci kriticky

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Některé děti jsou z části schopné sledovat kriticky výkon druhého a najít chybu: *Patrik se hlásí a oznamuje, že Kamilka obkreslila listy špatně...*⁵¹³ Jiné jsou k vlastním chybám ještě slepé. Naučit se srovnávat své výkony s výkony druhých a nahlížet na ně kriticky je záležitost velice obtížná a pro malého školáka bolestivá. Žák postupně prozře a zjišťuje, že jeho výkony nejsou dokonalé a pravděpodobně jiný žák je úspěšnější. Vyrovnat se s takovou skutečností je zvláště u méně úspěšných jedinců zatěžující a ovlivňuje to i vývoj jeho osobnosti. Schopnost sledovat věci kriticky úzce souvisí se schopností přijmout hodnocení svého výkonu.⁵¹⁴

6.3.5.5. Solidarita postoje žáků

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Problematika solidarity postoje žáků se naprosto neliší od posledních týdnů v září.⁵¹⁵ Také je spíše založena na bázi přátelství, ale **hmotná pomoc** již má solidaritě blíže.⁵¹⁶ Nehmotná

⁵¹¹ Viz 6.4.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy.

⁵¹² Příloha 1 - 48h §9.

⁵¹³ Příloha 1 - 62h §9.

⁵¹⁴ Viz 6.3.3.4. Plnění úkolů.

⁵¹⁵ Viz 6.2.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) a 6.2.5.5. Solidarita postoje žáků.

pomoc se v říjnu vyskytuje pouze ve formě **opisování**, přičemž podobně jako v září od sebe žáci nechtějí nechávat opisovat a brání se žalováním nebo si zakryjí sešit.⁵¹⁷

Žalování se prolíná celým říjnem. Stejně jako v září, i v říjnu žáci žalují hlavně proto, aby upozornili na spolužákovo porušení pravidla a změnili jeho chování: *Uč předvádí, jak nesprávně někdo ťuká. Matouš žaluje uč, že tak ťukal Jirka. Kryštof se chce připojit. Uč: „Nežaluj!“⁵¹⁸*; nebo aby zabránili opisování: *Dianka se hlásí a stěžuje si uč, že se k ní dívají...⁵¹⁹* Narozdíl od předchozího měsíce jej nepoužívají, aby odpoutali pozornost od svého negativního chování a ukázali na druhé. I v říjnu jsme se setkali také s žalováním za účelem změny chování spolužáka, které zdálo být pro žalující stranu ohrožující⁵²⁰: *Miša žaluje uč, že ji Jirka kope. Uč: „Jak to, že si zase děti stěžují, že je kopeš? Ani z legrace.“⁵²¹*

Ani v říjnu se neseťkáváme s problematikou **posmívání**.

6.3.5.6. Shrnutí

Žáci učinili největší pokrok pravděpodobně v oblasti přijetí odpovědnosti za své činy, kdy přestali poukazovat na druhé nebo lhát. To však nenaznačuje konečný stav. V listopadu se jejich chování vrátilo opět do původní neadaptované podoby. Jejich chování z hlediska ostatních oblastí kategorie morálních pravidel se zdá být srovnatelné a velmi podobné chování žáků v září.

6.3.6. Shrnutí

V průběhu října se žáci povětšinou setkávají s pravidly, se kterými se již seznámili v září, a důkladněji si je osvojují. Nově se žáci setkávají jen s bezpečnostními pravidly mimo budovu školy. Na některá pravidla jsou natolik adaptovaní a dodržují je s takovou samozřejmostí, že jejich problematika jaksí „umírá“.⁵²² Množství situací založených na některých bezpečnostních a hygienických pravidlech jsme již v říjnu nezaznamenali. Jednalo se hlavně ta nejelementárnější pravidla, jakými jsou bezpečné chování u šaten, zákazu vstupu do třetího patra a pravidla přezouvání. S většinou pravidel však žáci bojují i v říjnu a zpřesňují své chování v souladu s jejich požadavky. Ve všech zaznamenaných oblastech žáci učinili oproti

⁵¹⁶ Viz 6.3.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁵¹⁷ Viz 6.3.3.5. Napovídání, opisování.

⁵¹⁸ Příloha 1 - 52h §6.

⁵¹⁹ Příloha 1 - 61h §9.

⁵²⁰ Viz 5.5.5. Solidarita postojů žáků.

⁵²¹ Příloha 1 - 65h §18.

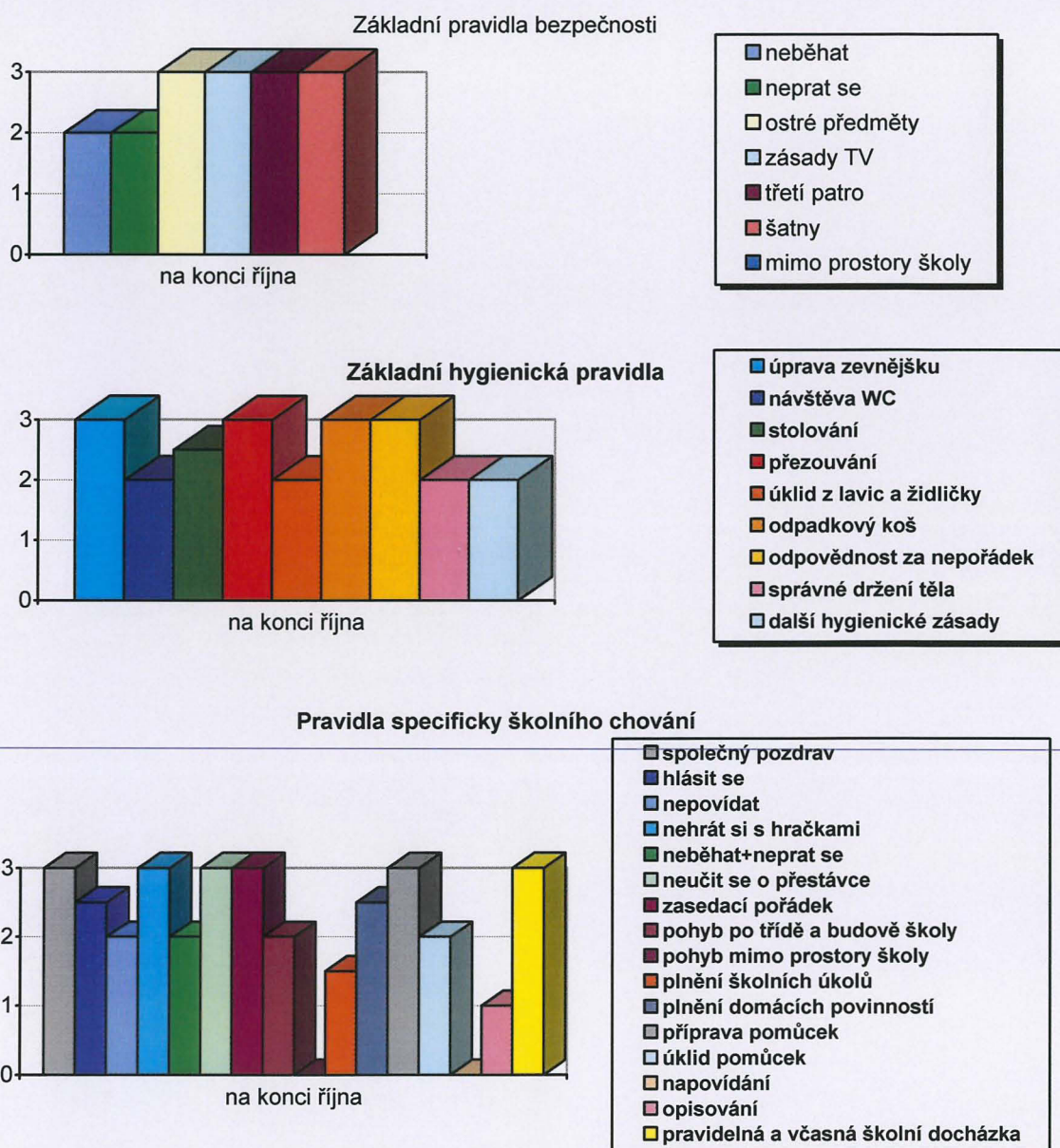
⁵²² Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

září značný pokrok, jen v některých, hlavně v oblasti morálních pravidel, se adaptační vývoj zastavil na prvním stádiu adaptace na pravidla platná ve školním prostředí.

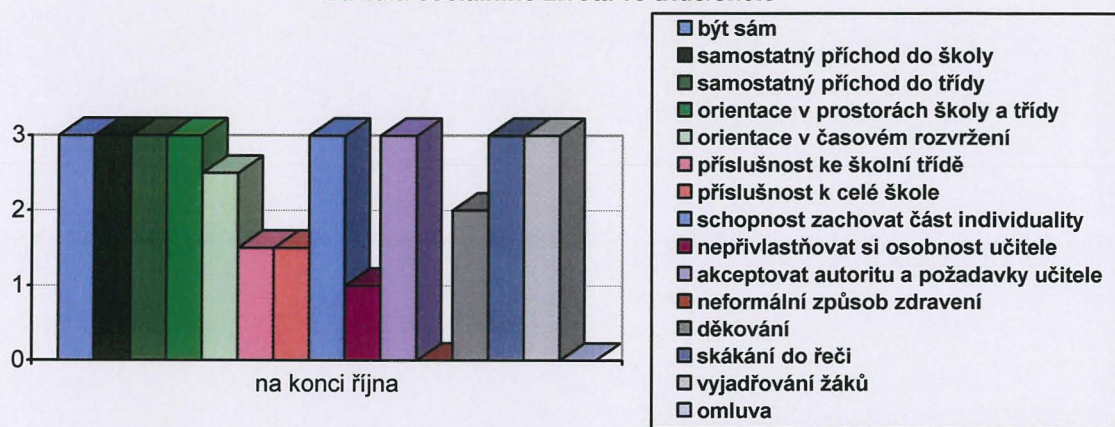
Největších pokroků žáci dosáhli v oblasti návštěvy WC, stolování, společného pozdravu, přípravy a úklidu pomůcek, ve schopnosti přijmout odpovědnost za své činy a při dodržování kázeňských pravidel. V říjnu jsou žáci opět o kousek samostatnější a již docházejí samostatně i do školní budovy. Také vztah žáků k učitelce nabyl více školních rozměrů. Mezi sebou se žáci také více poznali a okruh kamarádů se rozšířil.

Stupně adaptace jednotlivých pravidel a v některých případech i jejich částí shrnují u všech kategorií následující grafy.

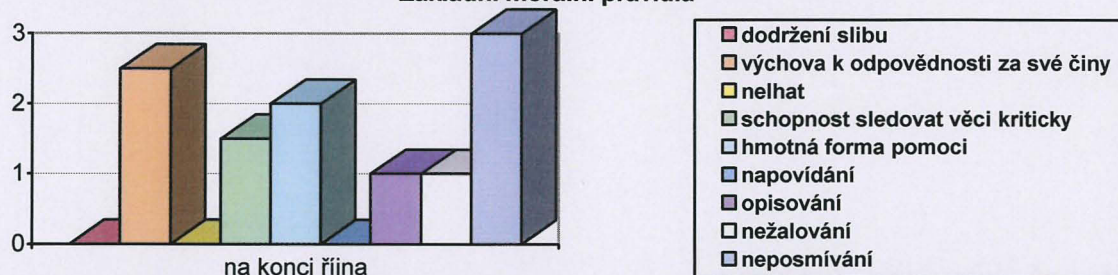
Graf 17: Stupně adaptace jednotlivých pravidel na konci října.

Pravidla sociálního života ve třídě/škole

Základní morální pravidla

6.4. Proces adaptace žáků na školní pravidla v listopadu

Proces adaptace žáků v listopadu je na ještě vyšším stupni. Stále více pravidel je žáky dodržováno automaticky, na úrovni třetího adaptačního stupně, a z našich záznamů mizí. Žáci se setkávají s minimem nových pravidel.

6.4.1. Základní pravidla bezpečnosti

- Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách
- Bezpečné chování mimo prostory školy

Všechna pravidla bezpečnosti žáci poznali v předchozích měsících.⁵²³ S problematikou většiny bezpečnostních pravidel se již v listopadu nesetkáváme.

6.4.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách

- **Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách**
- Bezpečné chování mimo prostory školy

Též v listopadu zaznamenáváme poměrně vysoký výskyt problematika **pobíhání** žáků ve třídě, na terase, popř. i po chodbě. Žáci zlobí a pobíhají i při odchodu na terasu. Učitelka je

⁵²³ Viz 6.2.1. a 6.3.1. Základní pravidla bezpečnosti.

několikrát napomíná, že *byli „jak z divokých vajec“ a že takhle se na terase nechová.*⁵²⁴ Nejčastějšími aktéry honiček bývají hlavně Patrik a Jirka, někdy se připojí Matouš, popř. Pavel. Podobně jako v předcházejících měsících žáci dané pravidlo překračují především o velkých přestávkách nebo před první a po první vyučovací hodině.

Již v říjnu jsme zaznamenali klesající tendenci dětí, resp. chlapců, **prát se.**⁵²⁵ V listopadu fenomén rvaček vymizel úplně. Ani jednou jsme nezaznamenali, že by se děti praly. Jirka a Patrik, kteří se dříve prali nejčastěji, se v listopadu trochu zklidnili a „pouze“ pobíhali po třídě a na terase.

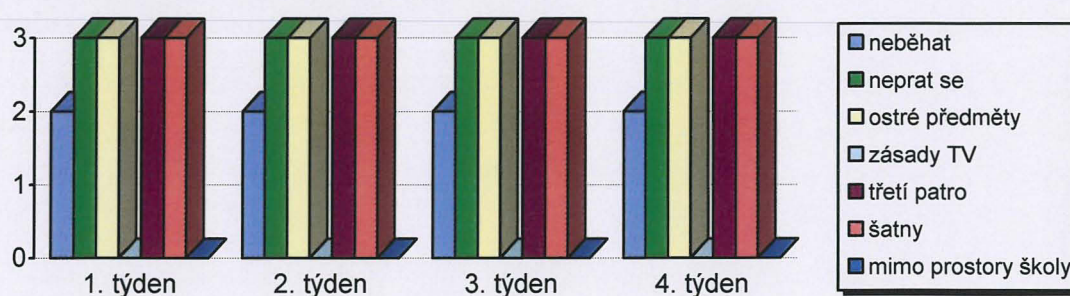
I v listopadu učitelka pracuje s **bezpečnostními zásadami** platnými **při tělesné výchově** a utužuje děti v reakcích na píšťalku. V našich záznamech se však s touto problematikou nesetkáváme, protože jsme první třídu sledovali v pondělí nebo v pátek, kdy se hodina tělesné výchovy nevyučuje. **Bezpečnost práce s ostrými předměty** učitelka žákům nepřipomíná, žáci osvojená pravidla neporušují a bezpečně pracují s nůžkami.

Problematika **bezpečnostních pravidel u šaten** a pravidla **nechodit do třetího patra** z našich záznamů vymizela a neobjevuje se v chování ani verbálním projevu učitelky ani dětí.

6.4.1.2. Shrnutí

Téměř všechna základní pravidla bezpečnosti, stanovená v 4.2.1. z našich záznamů v listopadu vymizela. Stejně hustě se vyskytuje pouze pobíhání po školních prostorách. Dokonce jsme se nesetkali ani s jedním případem, kdy by se děti praly. S ostrými předměty žáci pracovali, ale učitelka jim bezpečnost zacházení s nimi nepřipomínala. Žáci byli na pravidla dostatečně adaptováni a dodržovali je i bez upozornění, jak ostatně můžeme vidět v uvedeném grafu.

Graf 18: Základní pravidla bezpečnosti v listopadu.

⁵²⁴ Příloha 1 - 70h §14.

⁵²⁵ Viz 6.2.1.1. a 6.3.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách, 6.2.3.2. a 6.3.3.2. Kázeň ve třídě.

6.4.2. Základní hygienická pravidla

6.4.2.1. Úprava zevnějšku

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

S problematikou nevhodné úpravy zevnějšku se již v listopadu nesetkáváme. Žáci chodí do třídy upraveni a čistě oblečení.

6.4.2.2. Návštěva WC

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

V listopadu dochází k velkému posunu ve **způsobu návštěvy WC**. Žáci docházejí na WC samostatně bez doprovodu učitelky. Učitelka je ani jednou nedoprovázela hromadně. Stejně jako v předcházejících měsících se žáci učitelky dovolují, zda mohou jít o vyučování na WC. Narozdíl od září či října⁵²⁶ však učitelka dělá větší drahoty a žáky nepouští ihned, když si požádají, ale až za určitou dobu, aby se naučili potřebu pozdržet: *Pavel se ptá uč, zda může na WC. Uč: „No to v žádném případě! To se počůráš, protože teď sis celou přestávku hrál a te'd bys chtěl jít na WC. To v žádném případě! Když to třeba v půlce hodiny nebudeš moct vydržet, tak se přihlášíš! Teď bys chtěl jít na záchod, když byla přestávka.“*⁵²⁷ Nakonec šel Pavel až o přestávce a učitelku o hodině už nežádal. V případech, kdy nechybí příliš času do přestávky, jsou žáci rovnou informováni, že musí chvíli počkat: *Nad'a se ptá uč, zda smí na WC. Uč: „No, co mám dělat. A vydržíš to chvíličku? Bude zvonit, víš?!“ Nad'a kývá, že ano.“*⁵²⁸; *Bára se ptá uč: „Můžu jít na záchod?“ Uč: „No, jakmile uslyšíš zvoneček, můžeš jít na záchod.“*⁵²⁹ Ve všech zaznamenaných případech žáci bez potíží počkali na přestávku. Jen výjimečně, v našich datech v jediné situaci, učitelka žáky o hodině pouští, a to hlavně požádají-li uprostřed vyučovací doby: *Nela jde za uč a ptá se, zda může jít s Ančou na WC. Uč reaguje: „Ne, nemůžeš. Půjdeš ty, pak Anča. Ale příště už půjdete o přestávce.“*⁵³⁰ Žáci se již dostatečně adaptovali na školní pravidlo, jsou schopni potřebu oddálit a více dbají na navštívení toalet o přestávkách. S problematikou **mytí rukou po návštěvě WC** jsme se nesetkali.

Vývoj adaptace na pravidla návštěvy WC u žáků v listopadu shrnuje následující graf.

⁵²⁶ Viz 6.2.2.2. a 6.3.2.2. Návštěva WC.

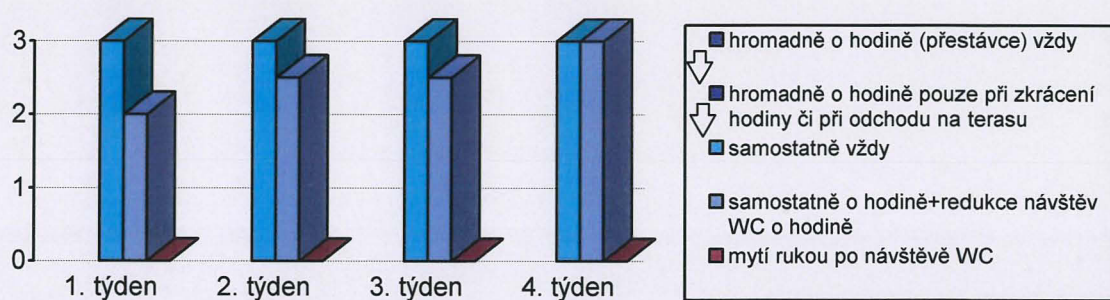
⁵²⁷ Příloha 1 - 69h §3.

⁵²⁸ Příloha 1 - 72h §11.

⁵²⁹ Příloha 1 - 80h §15.

⁵³⁰ Příloha 1 - 78h §8.

Graf 19: Návštěva WC v listopadu.

6.4.2.3. Stolování

▪ Úprava zevnějšku ▪ Návštěva WC	▪ Stolování ▪ Pořádek ve třídě	▪ Správné držení těla ▪ Další hygienické zásady

Podobně jako v říjnu mají děti na svačinu **časový limit** dvaceti minut během kterých se bez problémů stíhají nasvačit. Adaptace dětí na toto pravidlo se projevovala nejen tím, že se děti naučily svačit rychleji, ale také dotazem: „*Můžu ještě svačit?*“⁵³¹, který naznačoval, že si děti byly vědomy, že ve škole se smí svačit jen ve vymezenou a nepřilíš dlouhou dobu. I v listopadu učitelka žáky pokaždé vyzývá, aby si **uklidili pomůcky** a informuje je, že si mohou *vyndat z tašek svačiny a začít svačit*.⁵³² Žáci učitelku podobně jako v říjnu poslouchají a samostatně **prostírají ubrousky**, které si všichni po celý listopad s sebou nosí. Učitelka je nemusí ani jednou napomenout. Stejně jako v září a říjnu všichni **sedí v lavici** a poslouchají pohádku. Učitelka průběh svačiny hodnotí na třídní schůzce: „*Taky už musím říct, že už nesvačíme tolik jako jsme svačili, už některým stačí i těch deset minut. Je pravda, že po té minulé schůzce už děti přestaly nosit ty strašně velké svačiny. Teď už opravdu někdo svačí jen těch deset minut.*“⁵³³

6.4.2.4. Pořádek ve třídě

▪ Úprava zevnějšku ▪ Návštěva WC	▪ Stolování ▪ Pořádek ve třídě	▪ Správné držení těla ▪ Další hygienické zásady

Ani v listopadu se už s problematikou **přezouvání** nesetkáváme. Nezaznamenali jsme ani případný **nepořádek v taškách** žáků.

Stejně jako v říjnu učitelka před odchodem ze třídy opakuje dětem každodenní rituál **úklidu pomůcek z lavic a zvedání židliček**. Žáci provádějí úkon bez obtíží a v podobném čase.

⁵³¹ Příloha 1 - 77h §20.

⁵³² Příloha 1 - 77h §19.

⁵³³ Srovnává chování dětí před první oficiální rodičovskou schůzkou, která se konala na začátku října, a po ní. Učitelka tedy hodnotí úsek října a listopadu (Příloha 5).

Děti bez problémů vyhazují odpadky do **odpadkového koše**. Někdy učitelka žáka vyzve, *aby obešel lavice s odpadkovým košem a vybral odpadky. Jirka nadšeně plní.*⁵³⁴

Někdy se však žáci neřídí pravidlem používat vždy jen jeden koš⁵³⁵: *Dianka si všimla, že jsou odpadky i v druhém koši, hlásí se a říká to uč. Uč reaguje, že by tam být neměly, protože paním uklízečkám chybí pytlíky do košů. Uč pokračuje a žádá děti, aby po sobě uklízely a nepřidělávaly teď uklízečkám práci, protože jich moc chybí.*⁵³⁶ Občas děti zanechají ve třídě na konci dne nepořádek. Učitelka je pak musí vyzvat, ještě než odejdou ze třídy, aby narovnalily lavice a sebraly odpadky ze země.

6.4.2.5. Správné držení těla

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

V listopadu se několikrát setkáváme s nesprávných držením těla při společném třídním pozdravu. Žáci občas klečí na židlích a většinou je napomíná učitelka. Jednou má Jirka nohy při pozdravu na židli. *Kája si toho všimne a napomíná ho: „Jirko, sundej ty nohy!“ Jirka se podívá na Káju a uč a stoupne si pořádně.*⁵³⁷ Jindy se Pavel při vyučování válí po lavici. Jednou stojí při vyučování na židli. Na správné držení těla v souvislosti s psaním učitelka neupozorňuje na rozdíl od každodenního připomínání tašek na záda.

6.4.2.6. Další hygienické zásady

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Svlékání do triček učitelka vzhledem k teplotě ve třídě již po žácích nepožaduje. Na terasu jdou žáci v našich záznamech jen prvního. Všichni mají dlouhé rukávy, aniž by je učitelka vyzývala. Pravidlo **uvolňování rukou** žáci na základě výzvy učitelky dodržují i v listopadu. Stejně jako v říjnu je učitelka vybízí vždy o hodině českého jazyka před psaním a stejný den už cvičení neopakuje. Častěji než v předcházejících měsících se setkáváme s aplikací **zklidňujících cvičení**, a to před činností náročnou na pozornost, nebo připomíná-li jim domácí úkol.

⁵³⁴ Příloha 1 - 70h §6.

⁵³⁵ Viz 5.2.4. Pořádek ve třídě.

⁵³⁶ Příloha 1 - 74h §4.

⁵³⁷ Příloha 1 - 68h §2.

6.4.2.7. Shrnutí

Adaptace žáků v listopadu nejvíce pokročila v oblasti návštěvy WC, kdy se žáci sice ptají, zda mohou o hodinu, ale v naprosté většině na žádost učitelky počkají až do přestávky. V dodržování ostatních norem také neshledáváme obtíže.

6.4.3. Pravidla specificky školního chování

6.4.3.1. Společný pozdrav

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

V listopadu se učitelka s dětmi zdraví **společným pozdravem** někdy jen první hodinu, většinou dvě a výjimečně i tři. Některým žákům začíná dělat společný pozdrav opět větší potíže než v říjnu. Uč je často napomíná: „*Tak vstáváme: Nelo, Matouši! No dělej! Šup, Patriku! Čekáme na tebe! Pavlínka zavře dveře... Kamil se uklidní, stoupne si pěkně rovně a počítáme.*“⁵³⁸ Z chování učitelky nevyplývá jasné pravidlo, za jakých okolností a které vyučovací hodiny se s žáky bude pravidelně zdravit. Její systém je nejasný, což do velké míry může ovlivnit zvýšený výskyt nežádoucích forem chování při společném pozdravu. Dalším z důvodů by může být i zvýšená absence dětí. Poté, co se vrátí do školy, potřebují obvykle nějaký čas na opětovné přivyknutí na školní režim: „*A jinak vstaneme! Děti vstávají. Kryštof a Patrik stále sedí. Uč: „Kryštofe, ale ty jsi tady byl. Ty jsi nezapomněl vstávat, vid’?“ Kryštof: „Ne.“ Oba vstávají. Učitelka s s dětmi jako ranní pozdrav zpívá.*“⁵³⁹ Se zhoršením Další příčinou je nepochybně i fakt, že se učitelka s žáky zdraví Častěji než v říjnu při společném pozdravu žáci porušují správné držení těla.⁵⁴⁰ Většina žáků však vždy na začátku hodiny reaguje a bez potíží vstane.

Ani v listopadu není návyk **zdravit cizí dospělou osobou** postavením se plně zautomatizován: *Do třídy přichází cizí uč. Dianka, Kuba, Bára, Nela, Viky, Patrik, Tereza, Nad'a, Kamil stojí celou dobu, co je uč přítomna. Ostatní děti sedí. Cizí uč odchází. Děti si sedají.*⁵⁴¹ Návštěva učitelky se ale odehrála o přestávce, proto děti ve své podstatě vstávat nemusely. Předpokládáme však, že vzhledem k tomu, že svačily, byly pozorní k dění ve třídě a seděly na svých místech, vstaly by, kdyby byly na dané pravidlo dostatečně adaptované, a to i přesto, že je přestávka.

⁵³⁸ Příloha 1 - 73h §2.

⁵³⁹ Příloha 1 - 84h §5.

⁵⁴⁰ Viz 6.4.2.5. Správné držení těla.

6.4.3.2. Kázeň ve třídě

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Také v listopadu se ne úplně všechny děti **při vyučování** pokaždé **hlásí**. Většina sice nevykřikuje, přihlásí se a čeká, až je učitelka vyvolá, ale někteří pravidlo stále porušují: *Viky vykřikuje bez hlášení. Uč ji napomíná: „Ale Viky, ostatní děti, když se ptají, hlásí se.“*... *Kryštof se dvakrát ptá a ani jednou se nehlásí. Uč napodruhé reaguje: „A Kryštofe, co kdyby's jednou zvedl ruku. Jsi úplně poslední, kdo pokřikuje.“*... *Viky se ptá a už se hlásí.*⁵⁴² Někdy se některý z žáků splete a hlásí se i o přestávce, jak se zmiňujeme níže. I v listopadu si žáci **mezi sebou** často **povídají**: *Pavlinka si povídá se sousedem. Uč ji napomíná, že to stačilo a že všichni zase zavřou pusinky...*⁵⁴³ Málokdy si o hodině **pískají**, **houkají** nebo **čmárají po věcech**: *„Pavlo, co to vidím, žádné čmárání tužkou.“*⁵⁴⁴ Několikrát jsme zpozorovali, že si žáci hráli s hračkami, např. *Kryštof má na lavici tři auta a hraje si s nimi. Uč ho nevidí.*⁵⁴⁵ Jen jednou učitelka musela o vyučování napomenout Jirku, když **strkal** do spolužáka. Chování žáků o hodinách v říjnu⁵⁴⁶ a v listopadu se zdá srovnatelné a z hlediska dodržování kázeňských norem podobné. Učitelka chování žáků hodnotí na třídní schůzce: *„Ale já teda musím říct, že první dvě hodiny to už probíhá jako v kterékoliv jiné třídě. Ta svačina je už takový zlom. Někdy. To záleží na dnech a také na tom, co máme po té svačině.“*⁵⁴⁷

V listopadu dodržují žáci **o přestávkách** kázeňská pravidla více než v říjnu. **Pobíhají** sice podobně a stejně jako v říjnu jsou často velmi **hluční**, ale nezaznamenali jsme ani jeden případ, kdy by se mezi sebou prali. Odkazujeme také na 6.3.1.1. O přestávkách si stejně jako v říjnu mezi sebou často **povídají** nebo si spolu **hrají**. Jen na začátku byli žáci na terase, potom už trávili velké přestávky ve třídě. Některé z dětí si chodily hrát na chodbu. Podobně jako v říjnu jsme zaznamenali jeden případ, kdy se žák **hlásil** i o přestávce: *Kuba se hlásí a ptá se uč. Uč: „Kubo, když je přestávka, tak se nemusíš hlásit. Tak můžeš mluvit rovnou.“*⁵⁴⁸

Vývoj adaptace žáků na kázeňská pravidla v listopadu zjednodušeně ilustruje graf níže.

⁵⁴¹ Příloha 1 - 85h §19, 20.

⁵⁴² Příloha 1 - 77h §10 – 12.

⁵⁴³ Příloha 1 - 80h §10.

⁵⁴⁴ Příloha 1 - 76h §9.

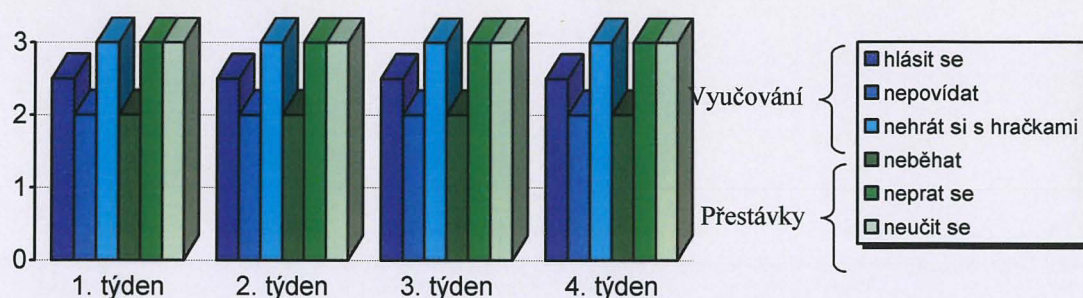
⁵⁴⁵ Příloha 1 - 76h §18.

⁵⁴⁶ Viz 6.3.3.2. Kázeň ve třídě.

⁵⁴⁷ Příloha 5.

⁵⁴⁸ Příloha 1 - 77h §22.

Graf 20: Kázeň ve třídě v listopadu.

6.4.3.3. Pohyb žáků

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Do poloviny listopadu probíhala volba nového **zasedacího pořádku** obdobně jako v říjnu.⁵⁴⁹ V druhé polovině listopadu učitelka zvolí vždy čtyři kapitány, kteří si vyberou členy svého družstva, se kterými budou sedět v seskupení lavic. Některým žákům se nápad velmi líbí a chtěli by být také kapitány: *Matouš se hlásí a ptá, kdy si budou měnit kapitány. Uč: „Kapitány si budeme měnit za dlouho, až po třídní schůzce, sotva jsme si je určili. Neboj, taky budeš kapitán.“*⁵⁵⁰ Učitelka změnu způsobu postavení lavic vysvětluje tím, že je třeba, aby si žáci vzájemně pomáhali.⁵⁵¹ O jiných aspektech se zmiňujeme také v 6.4.4.3.

Stejně jako v září a říjnu, i v listopadu žáci porušovali pravidla pohybu **po třídě během vyučovací hodiny**. Žáci chodili z místa především za účelem poradit se souhlasem učitelky méně zdatným žákům. Méně často chodili za učitelkou a ukazovali jí sešity, ptali se, zda pracují správně nebo ji o něco žádali: *Nela jde k uč a ptá se jí, zda může z tabule přečíst slova. Uč reaguje: „Ne, nemůžeme. Teď musíme dávat pozor, holky.“*⁵⁵² *Terezka jde svůj výtvar ukázat uč. Uč: „Moc hezký, Terezko! Nepokazit.“ I ostatní děti, vidíc Terezku, vstávají a jdou ukazovat uč sešity. Uč je brzdí...⁵⁵³ Někdy se pohybovali bez zjevného důvodu: „Co je to tady za procesí dámy? Pochopím, že Patrik jde z místa, ale že vy dvě, to jsem nepochopila.“⁵⁵⁴ Výjimečně jdou žáci za uč z obavy před opisováním: *Pavel jde k uč a říká, že se bojí, že od**

⁵⁴⁹ Viz 6.3.3.3. Pohyb žáků.

⁵⁵⁰ Příloha 1 - 81h §2.

⁵⁵¹ Viz 6.4.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁵⁵² Příloha 1 - 76h §8.

⁵⁵³ Příloha 1 - 76h §16.

⁵⁵⁴ Příloha 1- 71h §10.

nej Jirka bude zase určitě opisovat. Uč souhlasí, ale nic s tím nedělá.⁵⁵⁵ V ostatních případech učitelka děti k pohybu vyzve.

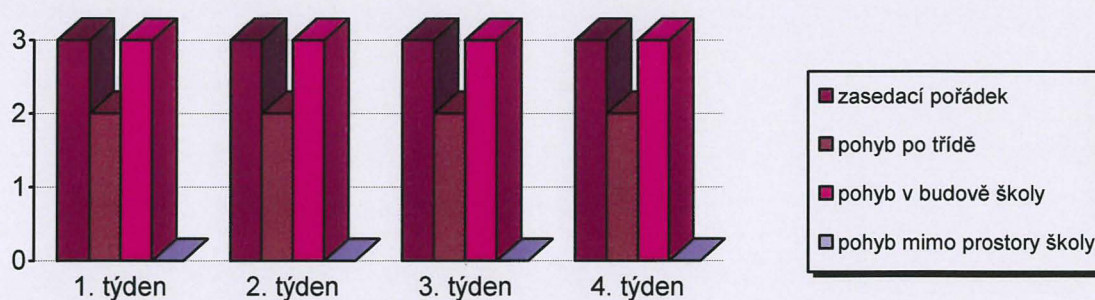
O problematice **pohybu žáků ve třídě o přestávkách** se zmiňujeme v 6.4.3.2. a 6.4.1.1.

Po budově školy učitelka žáky hromadně doprovází v našich záznamech pouze do jídelny a na terasu. Na WC učitelka žáky nedoprovází a hodin tělesné výchovy jsme se v listopadu neúčastnili. Při přesunu byli žáci méně hluční než v říjnu. O vyučování se žáci jako jednotlivci pohybovali po školní budově pouze v souvislosti s návštěvou WC, avšak méně často než dříve.⁵⁵⁶ Jednou šli chlapci o přestávce informovat ředitelnu o rozbitém WC a do třídy přišli až po zvonění.⁵⁵⁷ Jinak žáci trávili vyučování ve třídě. Chování žáků mimo třídu o vyučování nemůžeme posoudit, protože jsme pozorovali žáky ve třídě, ale vzhledem k tomu, že jsme nezaznamenali žádné komentáře či zpětnou vazbu učitelky svědčící o jakýchkoli obtížích při pohybu mimo třídu, trůfáme si odhadnout, že žádné potíže nevznikly a došlo k plné adaptaci.

Pohyb žáků mimo prostory školy jsme v listopadu nezaznamenali.

Níže uvedený graf celou situaci v listopadu zjednodušeně dokumentuje.

Graf 21: Pohyb žáků v listopadu.

6.4.3.4. Plnění úkolů

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

V listopadu se již žáci vyučují první dvě hodiny vždy po dobu celých čtyřiceti pěti minut bez obtíží, jsou relativně soustředěni a plní školní úkoly.⁵⁵⁸ Učitelka masivně zdůrazňuje důležitost snahy žáka při plnění **školních úkolů**, více než v předešlých měsících,⁵⁵⁹ a žáci si

⁵⁵⁵ Příloha 1 - 77h §14.

⁵⁵⁶ Viz 6.4.2.2. Návštěva WC.

⁵⁵⁷ Viz 6.4.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁵⁵⁸ Viz 6.4.3.2. Kázeň ve třídě.

⁵⁵⁹ Viz 6.2.3.4., 6.3.3.4. Plnění úkolů.

toho jsou vědomi, např.: *Jirka se hlásí a nadšeně zvolá: „Pí uč, snažím se! Uč reaguje: „Snažíš se, dobře Jirko. Snaž se dál.“⁵⁶⁰ Jindy učitelka oznamuje některých dětem, že dostanou za správný výkon hvězdičku. *Dianka vykřikuje: „Pí uč! Já se taky snažila!“ Uč: „Ano, ale moc ti to ze začátku nešlo.“⁵⁶¹ Současně s tím však se žáci mají začít pomalu přivykat na to, že i když se budou snažit, neznamená to, že budou dostávat hvězdičky. Hvězdičky se získávají za odvedenou kvalitu práce. Tím je učitelka připravuje na systém hodnocení formou známkování, na který od poloviny listopadu pomalu přechází a zavádí jedničky. Také v listopadu učitelka napomíná žáky za příliš rychlé tempo, hlavně Kamilku: *„Prosím tě, Kamilko, nespěchej! Kam spěcháš, děvče nešťastný. My jsme si neřekli ještě ani všechny věci a ty už máš hotovo. Zatím si to jen říkáme! Pavlíno!“⁵⁶² Někteří naopak stále pracují pomaleji, než by vyhovovalo normám: *„Přestaň si hrát, Pavlíku. Víš, že jsi loutka na psaní.“⁵⁶³****

K zadávání **domácího úkolu** učitelka přistupuje podobně jako v říjnu. Domácí úkol oznámí, žákům jej detailně vysvětlí a probírá s nimi případné dotazy. Někdy nechá žáka, aby domácí úkol vysvětlil sám: *Uč chce dětem oznámit DÚ. Patrik se hlásí, že ho chce vysvětlit on. Uč souhlasí. Patrik vysvětluje DÚ. Uč ho pak upřesní.⁵⁶⁴ Nemůžeme příliš posoudit, nakolik žáci plnili klasické domácí úkoly, protože se v našich záznamech jejich kontrolování často nevyskytovalo. S plněním domácích povinností má ale asi největší problémy Jirka: *„A Jirka se taky snaží. No, když jsme chyběli a nedělali doma nic. No já nevím, co ti na to řekli doma, Jirko, na ty úkoly, co?“ Jirka se dívá do země a mlčí. Uč: „Nic, vid!“⁵⁶⁵ Jindy Jirka zapomněl přinést peníze na mléko. Občas si žáci doma zapomenou nůžky.**

6.4.3.5. Napovídání, opisování

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Podobně jako v říjnu se s **opisováním** setkáváme i v následujícím měsíci. Žáci nechávají své spolužáky opisovat stejně neochotně jako v září a v opisování se jim snaží zabránit žalováním: *Miša žaluje: „Pí uč! Jirka ode mě stále opisuje.“ Uč reaguje: „A tak ho nech. To*

⁵⁶⁰ Příloha 1 - 76h §21.

⁵⁶¹ Příloha 1 - 77h §6.

⁵⁶² Příloha 1 - 68h §7.

⁵⁶³ Příloha 1 - 76h §13.

⁵⁶⁴ Příloha 1 - 74h §17.

⁵⁶⁵ Příloha 1 - 68h §8.

není samostatná práce. Ale Jirko, máš vedle sebe šikovného Matouše, okukuj od něj.⁵⁶⁶

Někdy žáci opisování předjímají a snaží se bránit předem: *Pavel jde k uč a říká, že se bojí, že od něj Jirka bude zase určitě opisovat. Uč souhlasí, ale nic s tím nedělá.*⁵⁶⁷ S **napovídáním** se ani v listopadu nesetkáváme.

6.4.3.6. Příprava a úklid pomůcek

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Většina žáků si v listopadu samostatně **připravuje** všechny pomůcky, které učitelka vyžaduje, aby měli na lavici přichystané. Jen občas některý z žáků zapomene: *„Tak Pavlíku, máme pod sebou podestláno a nemáme vyndanou matematiku... Víte, která skupina je dneska strašně šikovná? Ta vzadu. Mají všichni vyndanou matematiku, narozdíl od ostatních. Tady je to taky dobré...“*⁵⁶⁸ K přípravě jiných pomůcek je učitelka obvykle vyzve v průběhu hodiny, když je žáci potřebují. Přípravu na hodiny tělesné výchovy jsme nezaznamenali. Ve sledovaných dnech se předmět nevyučoval. **Úklid pomůcek** probíhal podle stejných pravidel jako v září a říjnu a žáci je plnili podobně bezproblémově jako v říjnu.⁵⁶⁹ Jen občas je učitelka musela napomenout: *Uč vyzývá děti, aby složily písmenka a šly k tabuli za uč. Uč napomíná Jirku, že je nesložil, že je do desek jen hodil a všechny mu pak vypadají. Kamilka si je taky nesložila všechny.*⁵⁷⁰

6.4.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Chybí-li žáci, jejich absence je omluvena. Pozdní příchod jsme zaznamenali pouze jednou, ale u zmíněného žáka, k němu pravděpodobně docházelo častěji: *„Naďa zase jako obvykle ráno chybí.“ Za chvíli Naďa přichází.*⁵⁷¹

6.4.3.8. Shrnutí

Chování žáků z pohledu dodržování specificky školních pravidel probíhalo v měsíci listopadu podobně jako v říjnu. Narozdíl od října jsme se však nesetkali ani s jediným případem rvačky.

⁵⁶⁶ Příloha 1 - 85h §14.

⁵⁶⁷ Příloha 1 - 77h §14.

⁵⁶⁸ Příloha 1 - 81h §2.

⁵⁶⁹ Viz 6.2.3.6. a 6.3.3.6. Příprava a úklid pomůcek.

⁵⁷⁰ Příloha 1 - 86h §18.

⁵⁷¹ Příloha 1 - 80h §2.

Společný pozdrav začal některým opět dělat trochu problémy. Učitelka začala děti známkovat jedničkami a žáci více chápali podstatnou roli snahy při práci.

6.4.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole

6.4.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova)

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost ▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Respektování autority učitele ▪ Základní společenské návyky
---	---	--

Podle chování žáků neusuzujeme, že by jim rodiče nepřiměřeně chyběli. S jejich nepřítomností jsou, zdá se, vyrovnaní. S hračkami je situace také podobná jako v říjnu.⁵⁷² O hodině si s nimi hrají relativně často s auty: „*Vy pracujete, ne že si hrajete s auty, Kubo!*“⁵⁷³; „*Kryštofe, prosím tě, já ti ty autíčka zakážu, jestli já je uvidím na lavici o hodině, tak to řeknu maminkám a autíčka zatrhnu.*“⁵⁷⁴ To však přisuzujeme spíše kázeňskému nedostatku než kompenzaci absence rodiče. O přestávkách si hrají mnohem častěji.

6.4.4.2. Samostatnost

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost ▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Respektování autority učitele ▪ Základní společenské návyky
---	---	--

V listopadu docházejí žáci do budovy školy zcela samostatně, do školní třídy v doprovodu jednoho spolužáka, podobně jako v říjnu.⁵⁷⁵

Orientace v budově školy nečiní žákům potíže. Důkazem je i situace, kdy učitelka žádá žáky, *aby zašli do ředitelny oznámit poruchu WC. Chlapci nadšeně souhlasí.*⁵⁷⁶ Učitelka pouze zdůrazňuje, aby se chovali klidně a tiše. Chlapci bez potíží vzkaz předají. V jiném případě posílá *Terezku, aby si s sebou vzala jednu až dvě holčičky a šla s nimi do prvního patra pro hudební nástroje.*⁵⁷⁷

Orientovat se v časovém rozvržení školního dne žákům v listopadu na rozdíl od října jisté potíže činí. Učitelka je musí na začátku hodiny často usměrňovat a oznamovat jim, že vyučování již začalo. S příchodem žáků na začátek vyučování po první dělené hodině jsme se v listopadu nesetkali, v námi sledovaných dnech probíhala výuka pouze společně. Systém svátků a všedních dní nečinil žákům problémy ani v listopadu.

⁵⁷² Viz 6.3.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova).

⁵⁷³ Příloha 1 - 85h §8.

⁵⁷⁴ Příloha 1 - 84h §17.

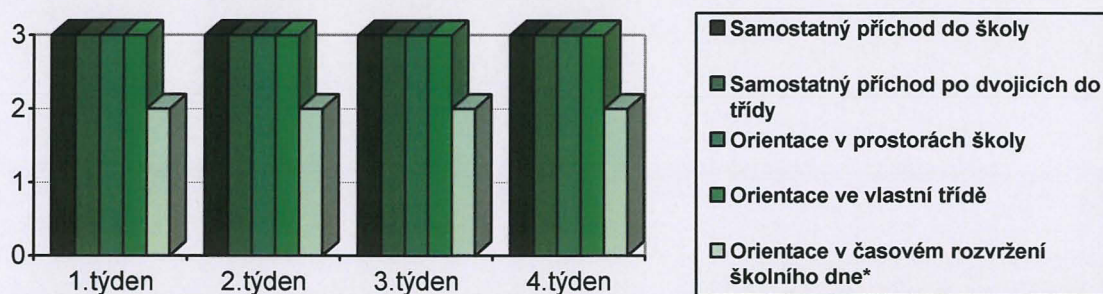
⁵⁷⁵ Viz 6.3.4.2. Samostatnost.

⁵⁷⁶ Příloha 1 - 73h §19.

⁵⁷⁷ Příloha 1 - 82h §24.

Vše zjednodušeně zachycuje následující graf.

Graf 22: Samostatnost v listopadu.

6.4.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my)

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost
▪ Příslušnost ke třídě / ke škole | ▪ Respektování autority učitele
▪ Základní společenské návyky |
|---|--|--|

Podobu sociálních vztahů mezi dětmi shrnuje na konci listopadu sama učitelka po vyhodnocení výsledků volby pěti nejlepších školáků ve třídě: „Ale já pochválím celou třídu, protože nějaké velké problémy tady nenastaly. Občas se sice pohádáte a poškrábate, že jo, támhle,“ (ukazuje na Kryštofa a Patrika) „ale jinak spolu navzájem celkem vycházíme. A velice mě těší, že každý něco dostal, že jsme na nikoho nezapomněli. Je vidět, že každý má své světlé chvíle a že tu každý má svého kamaráda a to je dobře ... Opravdu jsem moc ráda, že jste na nikoho nezapomněli a že nikoho z vašeho kolektivu nevystřikujete.“⁵⁷⁸ S komentářem učitelky v souhrnu souhlasíme, ale situaci ve třídě vidíme méně pozitivně. Tvrdíme, že charakter vztahů mezi dětmi se nám jeví podobný jako v měsíci říjnu.⁵⁷⁹ Třída není stmelená, ale jak tomu ve třídních kolektivech často zvykem, jsou vytvořeny větší skupiny dětí, které se spolu nejčastěji baví a hrají si spolu. Mezi sebou se děti navzájem akceptují. S učitelkou dále souhlasíme v tom, že každé dítě si veskrze má s kým povídat, avšak vybraní jednotlivci, a to stále stejní jako v předešlých měsících, jsou na okraji kolektivu a žáky příliš oblíbeni nejsou. Podle výsledků volby žáků jsou jimi Pavla, Kamil, Kamilka a Jirka.

V listopadu se chlapci vzdali veškerých rvaček a neubližovali si. Pouze se honili po třídě nebo po terase.⁵⁸⁰ Jen Jirku učitelka musela napomenout, aby nestrkal do spolužáků: *Jirka strká do Nadi. Uč ho napomíná: „Ale Jirko, nemůžeš dětem ubližovat. Už jsem ti říkala, že*

⁵⁷⁸ Příloha 1 - 85h §17.

⁵⁷⁹ Viz 6.3.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁵⁸⁰ Viz 6.4.1.1. Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách a 6.4.3.2. Kázeň ve třídě.

*ublížováním vůbec nikoho na svou stranu nezískáš. Naopak.*⁵⁸¹ Stále mu vštěpuje pravidlo **neublížovat a mít rád** a Jirka se stále nemůže zbavit svého nežádoucího chování.⁵⁸²

Vzájemná pomoc a kolegiálnost žáků je na podobné úrovni jako byla v říjnu.⁵⁸³ Žákům nečiní obtíže pomoci si hmotně. Stejně jako v říjnu si žáci rádi pomáhají i o vyučování prostřednictvím **rady**, učitelka je k tomu často vyzývá: *Uč nabádá děti, aby si vzájemně radily a mají-li to špatně, aby si pomohly.*⁵⁸⁴ Co se týká opisování, situace je obdobná, jako v říjnu, resp. od konce září.⁵⁸⁵ Vzájemnou nápomocnost dětí se učitelka rozhodla v listopadu podpořit pomocí další techniky, a sice pomocí nového uspořádání školních lavic. Z klasického „frontálního“ postavení lavic přešla pomocí jejich přestavění k sestavení jakéhosi systému čtyř kapitánů a čtyř družstev, ve kterých děti mohly více spolupracovat. Učitelka svůj záměr dětem vysvětlila: *„Musíte si navzájem pomáhat, proto sedíte ve skupinkách.“*⁵⁸⁶ V listopadu se však místo frekvence vzájemné pomoci zvýšil spíše výskyt kázeňských přestupků. Žáci začali více hlučet. Bytí kapitánem je pro žáky prestižní a privilegovaná záležitost, na kterou se všichni těší. Rotace postů kapitánů je zajímavým zkomplikováním **pravidla rovnocennosti** všech žáků ve třídě. Žáci se touží stát vůdci skupiny. Jsou si vědomi, že každý týden se jimi mohou stát jen někteří, ale zároveň jim je jasné, že „na každého jednou dojde“. Svou rovnocennost, tedy **stejná práva i povinnosti**, měli žáci možnost si uvědomit také v situaci, kdy učitelka pořádala volbu pěti nejlepších školáků ve třídě. Každé dítě obdrželo pět lístečků, pět hlasů, které mohlo přidělit až pěti různým spolužákům na základě stanovených kritérií.⁵⁸⁷ Učitelka zdůraznila, že se bude jejich společným rozhodnutím řídit a zvolené žáky navrhne na ředitelskou pochvalu. Naznačila tím také žákům, že o důležitých třídních věcech rozhoduje celá třída, nejen učitel. Děti chodí po lavicích a odpovědně volí.

Situace, při níž žáci pociťovali **sounáležitost se školou**, se odehrávaly hlavně o velkých přestávkách, které některé z dívek často trávily na chodbě mezi ostatními žáky z vyšších

⁵⁸¹ Příloha 1 - 77h §7.

⁵⁸² Problematické chování Jirky může souviset i s absencí jakýchkoli kolektivních sociálních zkušeností z předškolního života. Jirka nenavštěvoval mateřskou školu. Je tedy možné, že stále nenašel vhodnou cestu, jak se k ostatním přiblížit. Jeho strategie navázat kontakt se spolužákem prostřednictvím postrkávání, pošťuchávání či prání ho od kolektivu spíše vzdaluje a pro Jirku se stává stále těžším své postavení změnit.

⁵⁸³ Viz 6.3.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) a 6.3.5.5. Solidarita postojů žáků.

⁵⁸⁴ Příloha 1 - 69h §9.

⁵⁸⁵ Viz 6.2.3.5., 6.3.3.5. a 6.4.3.5. Napovídání, opisování.

⁵⁸⁶ Příloha 1 - 81h §2.

⁵⁸⁷ Popis kritérií volby viz 5.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

ročníků: „*Holky, ty zase strašně láká chodba... A chodí tam mezi těma čtvrtákama, pátákama, šestákama, jsou ve svém živlu a okoukaj samozřejmě, co jde, to nejlepší... no ono je to přestane taky časem bavit, protože ono tam toho zase není tolik zajímavého, jediné kdyby tam byli nějaký kluci z pětky nebo šestky. Nevím.*“⁵⁸⁸ Další situaci navodila sama učitelka, když požádala chlapce, aby zašli do ředitelny informovat o rozbitém WC.⁵⁸⁹ Žáci si tak mohli uvědomit, že je jejich povinností, jakožto rovnocenných školáků, všimnout si dění mimo třídu a informovat příslušné osoby o možném nebezpečí ve škole.

Dosažený stupeň adaptace žáků na popisovaná pravidla v listopadu shrnuje níže přiložený graf.

Graf 23: Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) v listopadu.

6.4.4.4. Respektování autority učitele

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

V listopadu žáci ke katedře učitelky již o přestávce bez vyzvání nechodí. Oproti tomu přibýlo případů, kdy žáci chodili za učitelkou během vyučování a ukazovali jí hotové úlohy nebo se jí na něco ptali.⁵⁹⁰ Fyzický kontakt tak vyhledávali jinou cestou. Také v listopadu se žáci někdy o vyučování hlásí a chtějí, aby jim učitelka pomohla. Vztah žáků k učitelce je obdobný jako v říjnu.⁵⁹¹

Co se týká problematiky **akceptace autority učitele a respektování a podřizování se jeho požadavkům**, nedošlo k nijakým podstatným změnám. Situace je obdobná jako v říjnu, proto odkazujeme čtenáře na 6.3.4.4. a situaci shrnujeme do následujícího grafu.

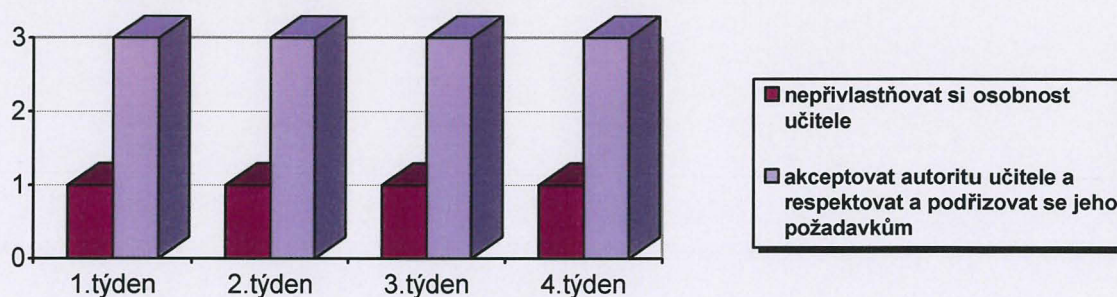
⁵⁸⁸ Příloha 7.

⁵⁸⁹ Viz také 6.4.3.2. Samostatnost.

⁵⁹⁰ Viz 6.4.3.3. Pohyb žáků.

⁵⁹¹ Viz 6.3.4.4. Respektování autority učitele.

Graf 24: Respektování autority učitele v listopadu.

6.4.4.5. Základní společenské návyky

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost
▪ Příslušnost ke třídě / ke škole | ▪ Respektování autority učitele
▪ Základní společenské návyky |
|---|---|---|

V listopadu jsme zaznamenali pouze jedinou situaci s problematikou **neformálního způsobu pozdravu**, kdy o přestávce při svačině do třídy vstupuje další učitelka. Téměř polovina dětí učitelku zdraví formálním způsobem. Ostatní děti sedí a učitelku nezdraví vůbec. Žáci tedy nemají jasno, jak se v době svačení zdraví. Sedí totiž v lavici, což jim připomíná režim výuky. Někteří se ani nad jedním z pravidel nezamýšlejí a učitelku jednoduše nezdraví. Návyk stále není dostatečně osvojen.

S problematikou pravidla **děkování** jsme se setkali minimálně. Nestalo se, že by žák nepoděkoval či nepoprosil, když měl. Problematiku **skákání do řeči**, nevhodného **vyjadřování žáků** ani problematikou **omluvy** jsme v listopadu nezaznamenali.

6.4.4.6. Shrnutí

V listopadu jsou žáci ještě o píd' samostatnější než v říjnu. Přátelské vztahy ve třídě zůstávají na podobné úrovni. Žáci v naprosté většině mají okruh kamarádů, jen několik jednotlivců zůstává na okraji. Žáci si i nadále pomáhají především na základě přátelských vazeb. Při ~~hmotné pomoci žáků a při pomáhání radou začínáme pozorovat odpoutávání se od výše uvedeného.~~ K autoritě učitelky děti tíhnou podobně jako v říjnu, jen opět častěji vyhledávají její fyzickou blízkost v hodinách a chodí za ní nebo se hlásí, aby jim pomohla. Učitelku respektují a poslouchají jí. Ani v listopadu jsme se nesetkali se známkami odmítání. Ani v oblasti základních společenských návyků nedošlo k výrazným změnám.

6.4.5. Základní morální pravidla

6.4.5.1. Dodržení slibu

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

S problematikou **dodržení slibu** jsme se ani v listopadu v našich záznamech nesetkali.

6.4.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Stejně jako v předchozích měsících, i v listopadu učitelka užívá totožného systému odměn a trestů. Navíc začíná používat i známkování jedničkami. Narozdíl od října se v listopadu opět objevuje případ, kdy se žák snaží odpovědnost za nežádoucí formu chování přehrát na jiného spolužáka: „*Mě se to, Kryštofe, nelíbí, jak se tam pořád bavíte!*“ *To jsem si myslela, že i ty se budeš tak bavit.*“ *Kryštof odpovídá: „To Patrik se baví.“*⁵⁹² Většina dětí však přijímá **odpovědnost**, za své činy, i když to není vždy příjemné.

6.4.5.3. Nelhat

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Ani v listopadu žáci podle našich údajů učitelce nelhali.

6.4.5.4. Schopnost sledovat věci kriticky

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

V listopadu jsou schopni kritického pohledu i další žáci: *Kamilka jde ukázat uč, že se jí to zase nepovedlo.*⁵⁹³ *Jindy učitelka žádá Matouše, aby se občas podíval na Jirku, jestli to dělá správně a dodává: „On, když seděl sám, byl zmatený.“*⁵⁹⁴ Někteří se i nadále nedaří.

6.4.5.5. Solidarita postoje žáků

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Postoj žáků k druhým zůstává obdobný jako v říjnu a na konci září.⁵⁹⁵ **Hmotná pomoc** začíná být solidaritě blízká: *Kamilka na žádost učitelky, aby nepovedenou část v sešitě vygumovala, odpovídá: „Já nemám gumu.“* *Uč: „Tak si ji půjči.“* *Děti vstávají a ochotně půjčují Kamilce*

⁵⁹² Příloha 1 - 80h §11.

⁵⁹³ Příloha 1 - 69h §10.

⁵⁹⁴ Příloha 1 - 85h §9.

*gumu.*⁵⁹⁶ Zvláštní situace nastala na začátku měsíce, kdy *Matouš jde za uč a nese jí obal a cosi vysvětluje. Uč se otočí k Pavle a oznamuje: „Pavlo, máš tady strašně hodného kamaráda. On ti přinesl obal na tu tvou písanku. Nemáš to ještě obalené, vid’! Pavla: „Ne. Uč: „No tak.“ Pavla se dívá provinile na uč a Matoušovi děkuje.*⁵⁹⁷ Matouš projevuje svou solidaritu k „bližnímu“, protože se s Pavlou nikdy blíže nepřátelil. O svém skutku navíc musel přemýšlet již delší dobu, protože obal přinesl Pavle z domova.

Nehmotná pomoc se v listopadu projevuje nejen necháváním opisovat, resp. neochotou nechat opsat, ale také **radou**, kdy hotoví žáci často v průběhu vyučování radí těm, kteří mají s plněním zadání problémy.⁵⁹⁸ O **opisování** se více zmiňujeme v 6.4.3.5.

I v listopadu žáci na své spolužáky učitelce často **žalují**. Činí tak z podobných důvodů jako v říjnu.⁵⁹⁹ Navíc se však podobně jako v září objevil i případ, kdy žák žaluje na druhého, aby odpoutal pozornost od svého negativního chování.⁶⁰⁰

Až v listopadu se poprvé setkáváme se situacemi, kdy se jeden žák dalšímu **posmívá**: *Matouš si stěžuje: „Pí uč! Jirka se mi posmívá! Uč reaguje: „Jirka se ti nemá co posmívat a zvlášť ne tobě.“⁶⁰¹; Pavel se válí po lavici. Uč ho napomíná: Hele, tady se nám zase válej! Kuba taky leží. Uč: „A co ty? To je tele.“ Patrik se tomu směje. Uč ho napomíná: „Co se směješ, ty?! Ani jeden se ti nesmál, ani jeden z nich. Tak se nesměj, hlavně ty.“⁶⁰²*

6.4.5.6. Shrnutí

Potíže s přijetím odpovědnosti za své činy se v listopadu zase objevily, leč v menší míře než v září. A to i přesto, že se ještě v říjnu zdálo, že zcela zmizely. Poprvé se v našich záznamech objevila problematika posmívání. Jinak je chování z hlediska ostatních oblastí základních morálních pravidel zdá být obdobné jejich chování v říjnu.

6.4.6. Shrnutí

Žáci se téměř nesetkávají s novými pravidly a v průběhu adaptace na stará pravidla se již často nacházejí na třetí adaptačním stupni.⁶⁰³ V záznamech se již nevyskytuje problematika

⁵⁹⁵ Viz 6.2.5.5. a 6.3.5.5. Solidarita postojů žáků, 6.2.4.3 a 6.3.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁵⁹⁶ Příloha 1 - 69h §10.

⁵⁹⁷ Příloha 1 - 68h §16.

⁵⁹⁸ Viz 6.4.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁵⁹⁹ Viz 6.4.5.5. Solidarita postojů žáků

⁶⁰⁰ Viz 6.4.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy.

⁶⁰¹ Příloha 1 - 80h §12.

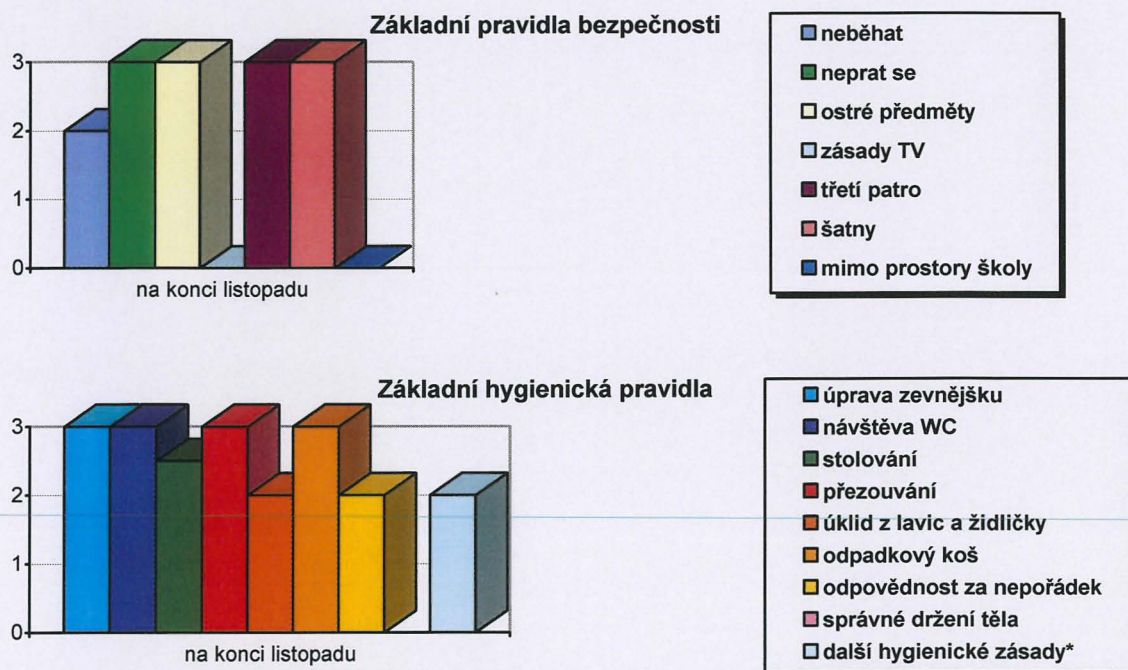
⁶⁰² Příloha 1 - 78h §10.

⁶⁰³ Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

základních pravidel bezpečnosti, opomineme-li kázeňské prohřešky typu pobíhání po třídě a na terase. V listopadu se žáci ani neperou, ačkoliv v prosinci zase budou. Podobně je tomu při dodržování pravidel hygieny. Jen v oblasti návštěvy WC sledujeme významný pokrok, žáci jsou ve velké většině schopni a ochotni počkat do přestávky než potřebu vykonají. Dodržování specificky školních pravidel je ve své podstatě také velmi podobné situaci v říjnu. Za zmínku stojí fakt, že učitelka začala žáky hodnotit jedničkami a zároveň o trochu více zdůrazňovat nejen snahu, ale nad snahu i kvalitu výkonu, což žákům činilo adaptační potíže. Sociální život ve třídě je podobný říjnovému. Jen uspořádání lavic se ke konci měsíce mění. V oblasti adaptace na základní morální pravidla jsou žáci stále na prvním stupni adaptace. Došlo jen k menšímu kroku zpět ve smyslu problematického přijetí odpovědnosti za své činy u některých žáků. Také se poprvé objevila problematika posmívání. Na většinu stanovených pravidel jsou žáci ke konci listopadu již adaptováni.

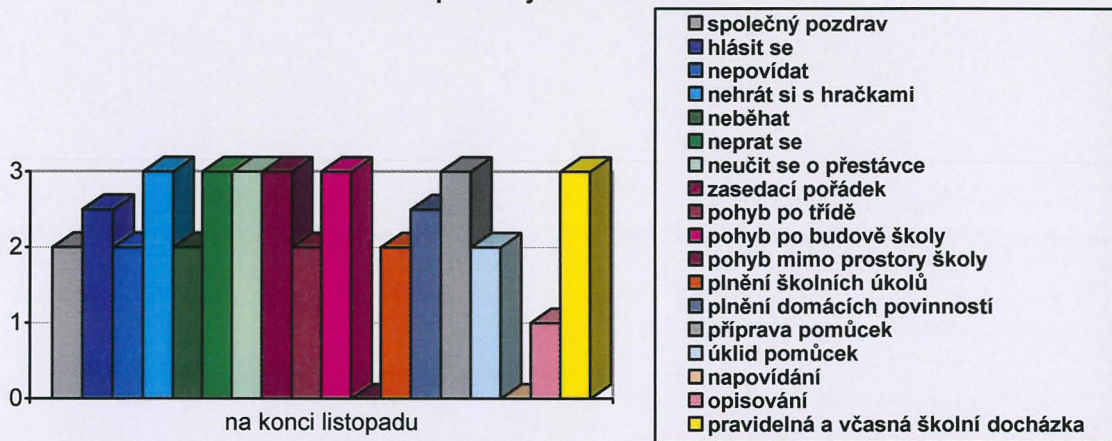
Stupeň adaptace žáků u jednotlivých pravidel na konci měsíce listopadu přehledně shrnuje následující skupina grafů.

Graf 25: Stupně adaptace jednotlivých pravidel na konci listopadu.

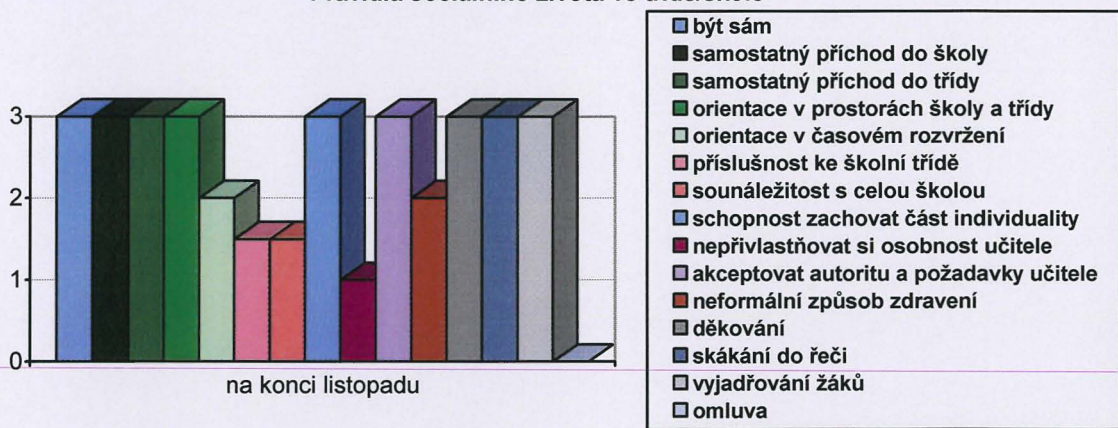

* Netýká se svlékání do triček, to se v listopadu vzhledem k teplotě ve třídě již nevyskytovalo.

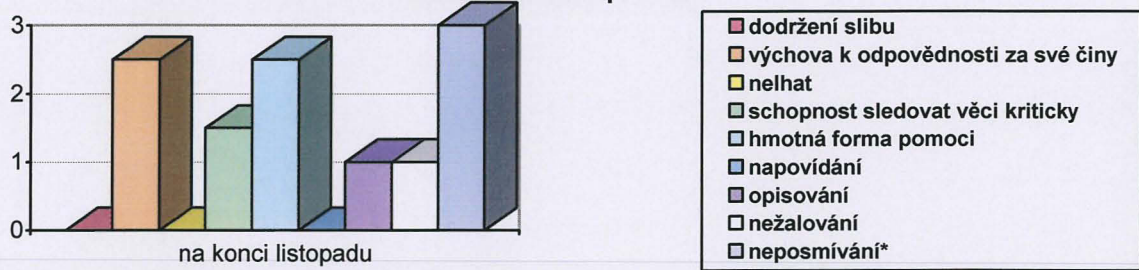
Pravidla specificky školního chování

Pravidla sociálního života ve třídě/škole

Základní morální pravidla

* Situace, kdy se jeden žák druhému posmíval, se sice vyskytly, ale jednalo se pouze o dva žáky. Většina se neposmívá, tudíž v hodnocení zachováváme 3. stupeň adaptace.

6.5. Proces adaptace žáků na školní pravidla v prosinci

Ještě než se začneme zabývat průběhem adaptace žáků v posledním sledovaném měsíci, je třeba poznamenat, že chování žáků a získaná data mohou být do jisté míry ovlivněna zvýšenou absencí žáků. Snížený počet a tím pádem větší individuální přístup učitelky může na žáky působit ve smyslu zklidnění a většího plnění norem hlavně v oblastech specificky školního chování.

6.5.1. Základní pravidla bezpečnosti

- Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách
- Bezpečné chování mimo prostory školy

Ve sledovaných dnech v prosinci se téměř nesetkáváme s problematikou základních pravidel bezpečnosti.

6.5.1.1. Bezpečné chování ve třídě, v dalších školních prostorách a mimo prostory školy

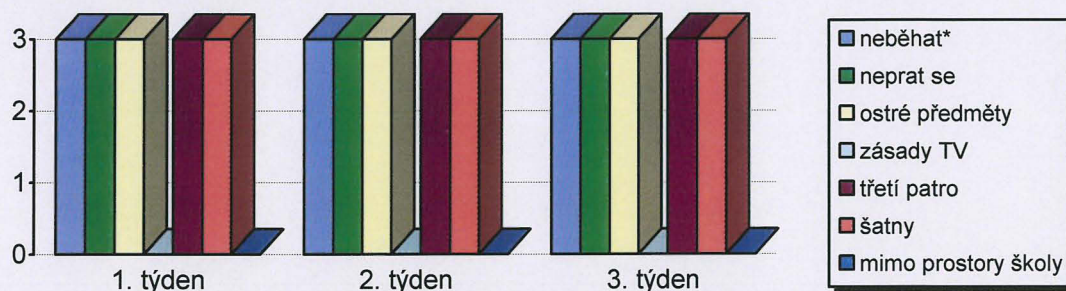
- Bezpečné chování ve třídě a v dalších školních prostorách
- Bezpečné chování mimo prostory školy

Na všechna bezpečnostní pravidla jsou žáci v prosinci adaptovaní a plní je samostatně, bez vyzvání či upozornění učitelky. Pouze Patrik a méně často Kuba o přestávkách občas pobíhají po třídě. Ti samí chlapci se účastnili jediné rvačky, kterou jsme v prosinci zaznamenali: *Jen Patrik a Kuba se perou.*⁶⁰⁴ *Jindy Kája bouchá Patrika do hlavy.*⁶⁰⁵ V jiných případech jsme se s problémy z hlediska bezpečnosti žáků nesetkali. Stupeň adaptace na zásady TV a na bezpečnostní pravidla mimo prostory školy nemůžeme bohužel posoudit, protože se ve sledované dny nevyskytl jediný záznam, který by stupeň adaptace dokumentoval.

6.5.1.2. Shrnutí

Žáci se na všechna v prosinci zaznamenaná základní pravidla bezpečnosti plně adaptovali, jak ostatně můžeme vidět i z grafu.

Graf 26: Základní pravidla bezpečnosti v prosinci.

* Pravidlo v průběhu prosince porušují jen dva chlapci. Naprostá většina třídy pravidlo dodržuje a neběhá.

6.5.2. Základní hygienická pravidla

6.5.2.1. Úprava zevnějšku

- Úprava zevnějšku
- Návštěva WC
- Stolování
- Pořádek ve třídě
- Správné držení těla
- Další hygienické zásady

Problematickou nevhodnou úpravou zevnějšku jsme nezaznamenali ani v prosinci. Žáci přicházejí do školy přiměřeně učešani i oblečení.

⁶⁰⁴ Příloha 1 - 88h §4.

6.5.2.2. Návštěva WC

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Pokrok žáků ve **způsobu návštěvy WC**, který jsme konstatovali v listopadu,⁶⁰⁶ se plně potvrdil i v prosinci. Žáci chodí na WC bez doprovodu učitelky samostatně o přestávkách. Devátého jsme zaznamenali jediný případ, kdy se žák učitelky ptal: „*Pí uč, můžu se jít vyčůrat?*“ *Uč reaguje: „Ještě chvílku vydrž.“*⁶⁰⁷ Žák počkal na přestávku. V ostatních případech se žáci o hodině potřebu jít na záchod neprojevují a chodí o přestávkách. Jen jednou učitelka žákům preventivně připomněla: *Dojděte si na záchod, pak si připravte matematiku. Máme strašně, strašně moc práce.*⁶⁰⁸ Žáci dosáhli třetího stupně adaptace na pravidlo.⁶⁰⁹ Problematika **mytí rukou po návštěvě WC** se ani v jednom z paragrafů neobjevila.

Stupeň adaptace žáků na jednotlivé složky pravidla návštěvy WC v prosinci zjednodušeně ukazuje níže uvedený graf.

Graf 27: Návštěva WC v prosinci.

6.5.2.3. Stolování

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

V chování žáků při stolování se nic nemění. Podobně jako v listopadu mají na svačinu **limit** dvaceti minut. Naprostá většina žáků se bez potíží stihne nasvačit. Devátého učitelka *napomíná poslední loudy (Pavlu a Andulku), aby ukončily svačinu a začaly všichni společně pracovat.*⁶¹⁰ Učitelka žáky ke svačině pokaždé vyzve. Oznamí jim, aby si **uklidili pomůcky** a vyndali svačiny. Narozdíl od předešlých měsíců již učitelka žákům nečte pohádku. I přesto

⁶⁰⁵ Příloha 1 - 93h §13.

⁶⁰⁶ Viz 6.4.2.2. Návštěva WC.

⁶⁰⁷ Příloha 1 - 93h §14.

⁶⁰⁸ Příloha 1 - 92h §12.

⁶⁰⁹ Viz 1.4.2. Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.

⁶¹⁰ Příloha 1 - 94h §3.

však všichni žáci sedí na svých místech a svačí na připravených **ubrouscích**. Problematika mytí rukou před svačinou se v záznamech nevyskytuje.

6.5.2.4. Pořádek ve třídě

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Stejně jako kdykoliv předtím učitelka žákům před odchodem ze třídy zopakuje každodenní rituál úklidu pomůcek z lavic a zvedání židliček. Žáci s jeho plněním nemají problémy. S používáním odpadkového koše také nejsou potíže a stejně tak s přezouváním či s nepořádkem v taškách žáků.

6.5.2.5. Správné držení těla

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Správné držení těla při práci i při pozdravu děti dodržují. Učitelka v průběhu sledovaných hodin napomíná pouze jednou Patrika, *aby položil nohy na zem*.⁶¹¹

6.5.2.6. Další hygienické zásady

▪ Úprava zevnějšku	▪ Stolování	▪ Správné držení těla
▪ Návštěva WC	▪ Pořádek ve třídě	▪ Další hygienické zásady

Ke svlékání do triček učitelka v prosinci žáky nevyzývá. I v prosinci je pravidlo uvolňování rukou důsledně dodržováno poté, co učitelka žáky vyzve a spolu s nimi cvičí. Se zklidňujícími cvičeními se v prosinci neseťkáváme.

6.5.2.7. Shrnutí

Na základní hygienická pravidla jsou žáci první třídy vesměs plně adaptováni ve smyslu třetího stupně adaptace na pravidla platná ve školním prostředí. Podrobnosti hledejte v 1.4.2.

6.5.3. Pravidla specificky školního chování

6.5.3.1. Společný pozdrav

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Také v prosinci činí pozdrav některým žákům potíže. Jiní jsou na tuto normu výrazně adaptováni, že v reakci na zvonění *Dianka, Natálka, Nela, Bára, Kryštof a Matouš stojí a čekají, až do třídy přijde uč. Na chvíli vstává i Pavla, pak si sedá. Ostatní děti sedí a baví se,*

⁶¹¹ Příloha 1 - 90h §5.

*jak počkají na uč a pak si stoupnou. Nela jde podrážděně k Pavle a tahá ji násilím do stoje. Pavla nechce a brání se. Nela jí nadává, že musí vstát, že zvonilo.*⁶¹² V situaci je patrný postoj žáků k pravidlům jako takovým. Je evidentní, že děti berou normy velmi vážně a aktivně nutí k jejich respektování sebe i druhé. Odkazujeme na 1.1.3., 1.4.1.3. a 1.4.2.3. V ostatních případech však musí učitelka všechny žáky vyzývat, aby vstali a pozdravili. Šestnáctého se, zřejmě z organizačních důvodů, učitelka s dětmi společně nezdraví vůbec. **Cizí dospělá osoba** do třídy v prosinci nevstoupila, proto neposoudíme, nakolik žáci dodržují formální pozdrav s cizí osobou.

6.5.3.2. Kázeň ve třídě

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

V prosinci se všechny děti plně adaptovaly při vyučování na školní pravidlo, nevykřikují a hlásí se.⁶¹³ První dvě až tři **vyučovací hodiny** bývají žáci klidní a soustředění na práci. Povídání mezi žáky o vyučování vzrůstá až od třetí hodiny a vrcholí hodinu čtvrtou: *Uč napomíná děti, že u práce breptají... Uč napomíná Nelu: „Nelo, ty seš dneska užvaněná taky. Holky, na vás se dneska nedostane, Matouš půjde někde poslední až...“*⁶¹⁴ Výjimečně si děti zpívají nebo čmárají. Hraní s hračkami pozorujeme pouze devátého na začátku druhé vyučovací hodiny: *Zvoní. Pavlínka si stále hraje s panenkou. Uč: „Pavlínko, ty jsi dneska mimo. Nech panenku panenkou.“*⁶¹⁵ Nepozornost žáků evidentně souvisí se školní zátěží a únavou dětí ke konci dne. Výjimečně se žáci pošťuchují. Oba případy se staly v průběhu hodiny.⁶¹⁶

O přestávkách se žáci chovají podobně jako v listopadu. Hlavně Patrik a občas Kuba pobíhají po třídě. Ostatní si hrají nebo si povídají. Některé dívky tráví přestávky na chodbě.

Situaci zjednodušeně dokumentuje následující graf.

⁶¹² Příloha 1 - 88h §2.

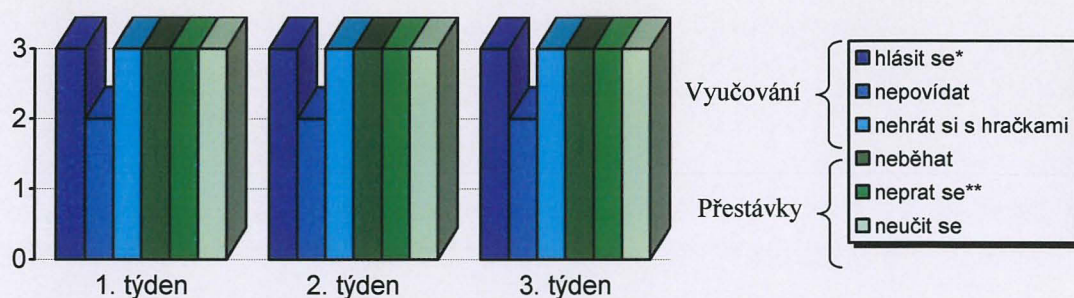
⁶¹³ Pouze v jednom případě žák vykřikl: *Patrik vykřikuje a cosi dodává. Uč ho chytne za pusku* (Příloha 1 - 92h §2); v jiném se hlásil a nečekal na vyzvání: *Kryštof se hlásí: „Pí uč!“ Uč reaguje: „Prosím tě, jsem u Káji, tak nemůžu být u tebe. Počkej chvilku.“* (Příloha 1 - 93h §5)

⁶¹⁴ Příloha 1 - 91h §9, 11.

⁶¹⁵ Příloha 1 - 97h §1.

⁶¹⁶ Viz 6.5.1.1. Bezpečné chování ve třídě, v dalších školních prostorách a mimo prostory školy.

Graf 28: Kázeň ve třídě v prosinci.

* Porušení pravidla se objevilo jen v jednom případě u jedné dívky, a to třetí týden.

** Pravidlo několikrát porušili 2 chlapci. Naprostá většina třídy pravidlo dodržuje.

6.5.3.3. Pohyb žáků

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

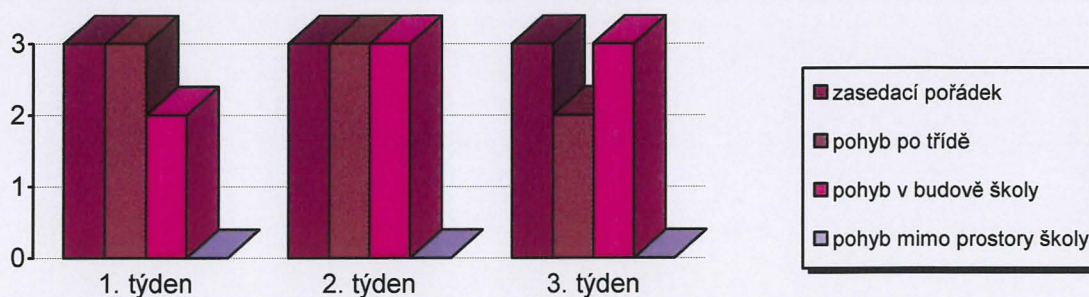
S jakýmkoli projevem problematické adaptace na školní pravidlo **určení místa jednotlivým žákům** jsme se nesetkali. Žáci jsou stále usazeni v novém seskupení lavic, které respektují, pouze některým se z rozličných důvodů nelíbí.⁶¹⁷

V prosinci žáci až na výjimky dodržovali pravidla pohybu ve třídě o vyučování. Pouze v jedné situaci *děti chodí za uč pochlubit se se svými výkony*.⁶¹⁸ Na problematiku **pohybu žáků ve třídě o přestávkách** odkazujeme na 6.5.3.2. a 6.5.1.1.

V **budově školy** učitelka žáky hromadně provází pouze do jídelny a na besedu o hudebních nástrojích. *Děti se cestou baví a uč je musí tišit*.⁶¹⁹ Nezaznamenali jsme jiný V průběhu vyučování se žáci jako jednotlivci po školní budově nepohybují, a to ani v souvislosti s návštěvou WC. Nejistili jsme ani pohyb žáků mimo prostory školy.

Výsledky shrnuje následující graf.

Graf 29: Pohyb žáků v prosinci.

⁶¹⁷ Odkazujeme na 6.4.3.3. Pohyb žáků a Přílohu 3.

⁶¹⁸ Příloha 1 - 98h §15.

6.5.3.4. Plnění úkolů

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Při plnění školních úkolů učitelka používá stejná kritéria jako v listopadu.⁶²⁰ I v prosinci klade důraz na snahu žáků a na kvalitu jejich výkonu. Žáci si toho jsou vědomi a hlavně v prvních dvou hodinách se snaží, ačkoliv někteří, hlavně Pavla, mají se snahou a aktivitou potíže: „*Tobě to dneska, Pavlíno, moc nejde. Spinkáme tam, aspoň teď se snaž.*“⁶²¹ „*Pavlo, ty tam dneska jen tak sedíš a ještě jsi nic neřekla.*“⁶²² Hodnotící stupnice je v prosinci rozšířena o dvojky. Většině žáků se systém nového známkování „*líbí, protože já dostávám samý jedničky.*“⁶²³, tak zní nejčastější odpověď žáků. Pavle nevádí ani dvojky: „*Jsem ráda. Dvojky jsou ještě dobrý známky. I pro babičku.*“⁶²⁴ Káje se nový systém taky líbí, protože „*je to už jako ve škole*“⁶²⁵ Za zbrklé tempo učitelka v prosinci žáky nenapomíná. Všichni pracují adekvátně rychle nebo se nesnaží a loudají se.

Při zadávání **domácího úkolu** učitelka postupuje stejně jako v listopadu.⁶²⁶ Plnění domácích úkolů nemůžeme posoudit, protože se ve sledovaných hodinách jejich kontrola neprobíhala. S plněním dalších domácích povinností však mají někteří potíže a zapomínají doma pera, pijáky, nůžky, igelity apod.

6.5.3.5. Napovídání, opisování

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Také v prosinci se žáci snaží opisovat a setkávají se s neochotou a snahou opisování zabránit. Žalují na ně a sešit si zakrývají: *Viky žaluje, že k nim Pavel kouká... Viky upozorňuje Natálku, že Pavel opisuje. Obě se dohodnou a dají před sebe penály, aby Pavel neviděl.*⁶²⁷ Při samostatných úkolech žáky napomíná sama učitelka: *Uč napomíná Matouše, že každý má pracovat sám a neokukovat papíry sousedů.*⁶²⁸ Žáci si uvědomují, že opisovat při samostatné práci je nežádoucí. Proto se Kamilka, opisující samostatnou úlohu, ke svému činu nepřiznává

⁶¹⁹ Příloha 1 - 88h §3.

⁶²⁰ Viz 6.4.3.4. Plnění úkolů.

⁶²¹ Příloha 1 - 89h §13.

⁶²² Příloha 1 - 98h §5.

⁶²³ Příloha 3.

⁶²⁴ Příloha 3.

⁶²⁵ Příloha 3.

⁶²⁶ Viz 6.4.3.4. Plnění úkolů.

⁶²⁷ Příloha 1 - 90h §8.

⁶²⁸ Příloha 1 - 94h §4.

a učitelce lže: „*Tak Kamilko, od koho's to opisovala?*“ *Kamilka*: „*Já jsem to dělala sama.*“
 Uč: „*Sama?*“⁶²⁹ Aby se ujistila, Kamilku zkouší. Kamilka se nepřiznává, ale výsledky nezná. Učitelka situaci uzavře a Kamilce jedničku nedá. S **napovídáním** se ani tentokrát nevyskytlo.

6.5.3.6. Příprava a úklid pomůcek

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

Stejně jako v předcházejících měsících si většina žáků v prosinci samostatně **připravuje** potřebné pomůcky. Občas některý žák zapomene: „*Hele, vy máte matematiku a hraje si!* *A dodává: Tak Kryštof, Kamil, Kamila. Připrav si matematiku, Kamilko. Šup!*“⁶³⁰ K přípravě některých pomůcek, hlavně na výtvarnou výchovu, učitelka upozorňuje předem. **Úklid pomůcek** žáci plnili bez potíží.

6.5.3.7. Pravidelná a včasná školní docházka

▪ Společný pozdrav	▪ Plnění úkolů	▪ Pravidelná a včasná školní docházka
▪ Kázeň ve třídě	▪ Napovídání, opisování	
▪ Pohyb žáků	▪ Příprava a úklid pomůcek ve třídě	

V prosinci ve třídě děti zvýšeně chybí. Jsou nemocné a jejich absence je omluvena. Nezaznamenali jsme žádný pozdní příchod.

6.5.3.8. Shrnutí

Ve všech oblastech pozorujeme zlepšení žáků oproti předcházejícím měsícům a jistou podobnost s chováním žáků v listopadu. Žáci se chovají relativně ukázněně, minimálně porušují pravidla pohybu po třídě. S přípravou ani úklidem pomůcek nemají větší problémy, podobně jako s dalšími sektory. Pouze společný pozdrav činí některým ještě obtíže.

6.5.4. Základní pravidla sociálního života ve třídě / škole

6.5.4.1. Být sám (separace od rodičů / domova)

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Chování žáků v souvislosti s adaptací na pravidlo „být sám“ se od listopadu nezměnilo, proto odkazujeme na 6.4.4.1. S hračkami si žáci hrají hlavně na začátku hodiny. Hračky již žáci nemají vystavené na lavicích, ale schované v taškách.

⁶²⁹ Příloha 1 - 90h §18.

⁶³⁰ Příloha 1 - 93h §2.

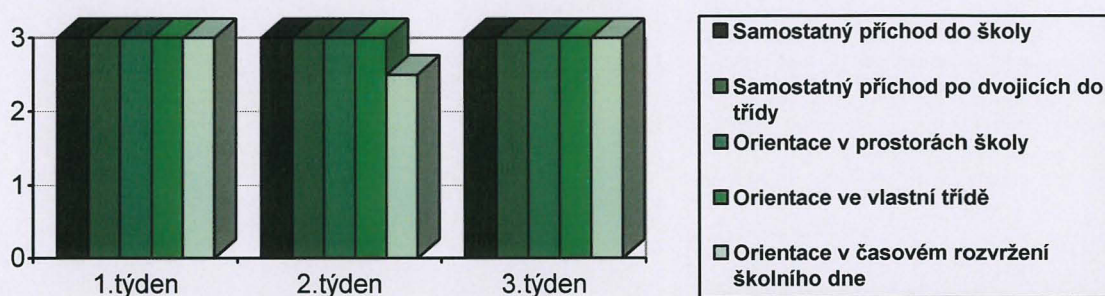
6.5.4.2. Samostatnost

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Žáci přicházejí do budovy školy samostatně a ve dvojici se spolužákem jdou do třídy. V orientaci v budově školy jsou sběhlí. Pouze orientace v časovém rozvržení školního dne mají ještě občas druhý týden drobné mezery a učitelka je občas musí napomenout, aby si uvědomili, že hodina už začala.

Vývoj adaptace na pravidla, týkající se samostatnosti žáků zjednodušeně zachycuje graf.

Graf 30: Samostatnost v prosinci.

6.5.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my)

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost	▪ Respektování autority učitele
	▪ Příslušnost ke třídě / ke škole	▪ Základní společenské návyky

Charakter třídního kolektivu se neliší od sociálního života stavu kolektivu v listopadu.⁶³¹ Žáci se povětšinou akceptují a nenapadají se. Pouze jednou jsme zaznamenali klasický případ rvačky a dvakrát jistou formu „pošťuchování“ žáků. Pomoc žáků se pohybuje v podobné rovině jako říjnu a listopadu.⁶³²

Stejná práva i povinnosti všech si žáci mohou uvědomit v průběhu celého měsíce, kdy učitelka vyzývá žáky, aby si každý vylosoval číslo dne v prosinci a ten den si smí sníst čokoládu z adventního kalendáře a jít do jídelny první ve dvojici, na každého se dostane.⁶³³ I přesto se děti rozčilují, že Andulka chodí pořád. Uč reaguje: „Andulka nechodí první každý den. Dneska. Vy jste teda neskuteční. Co si závidíte. Každý jeden den do vánoc půjdete první. Které máte číslo?“ A vysvětluje, kdy půjdou první oni.⁶³⁴ Žáci tedy v novém systému ještě na začátku měsíce nemají přehled, ale v dalších dnech se již stížnosti neozývají. Žáci se

⁶³¹ Viz 6.5.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁶³² Viz 6.3.4.3. a 6.4.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my), 6.3.5.5. a 6.4.5.5. Solidarita postoje žáků

⁶³³ Příloha 1 - 91h §16.

adaptovali a přesvědčili, že na každého řada opravdu přijde. Sledování, kdy jde který žák první ve dvojici souvisí také se snahou být učiteli nablízku.⁶³⁵

Sounáležitost se školou mohou žáci pocítit hned na začátku měsíce, kdy jsou, stejně jako všechny děti z nižšího stupně, pozváni na besedu o hudebních nástrojích, a dále pak o každé přestávce, kdy chodí na chodbu si hrát.

6.5.4.4. Respektování autority učitele

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost
▪ Příslušnost ke třídě / ke škole | ▪ Respektování autority učitele
▪ Základní společenské návyky |
|---|---|--|

Vztah žáků k učitelce je podobně adaptovaný jako v říjnu a v listopadu.⁶³⁶ V prosinci jsou jen žáci více ostražití a sledují, jak často které děti chodí první ve dvojici a jsou tak tedy v bližším kontaktu s učitelem.⁶³⁷ Za učitelem o vyučování chodí minimálně. Častěji se hlásí, učitelku k sobě volají a dožadují se pomoci při práci či se ptají, jak pracovat.

Žáci učitelku akceptují a respektují její požadavky podobně jako v listopadu. V prosinci se navíc pak setkáváme s případem, kdy žák učitelce zřejmě opakovaně odmlouval: „*Hele vy dva, vy mě nebudete rušit!*“ *Kryštof: „Ano!“ Uč: „Hele, Kryštofe, víš, co jsme si řekli o tom odpovídání? Kryštofe, já tě upozorňuju, vy to budete dělat doma!*“⁶³⁸ Více o souvislostech odmouvaní s akceptací a vztahem žáka k učiteli píšeme v 5.4.4.

6.5.4.5. Základní společenské návyky

▪ Být sám (separace od rodičů / domova)	▪ Samostatnost
▪ Příslušnost ke třídě / ke škole | ▪ Respektování autority učitele
▪ Základní společenské návyky |
|---|---|--|

V prosinci se v našich záznamech nesetkáváme s obtížemi u žádného ze základních společenských návyků. Dalo by se říci, že všechny návyky mají žáci tím pádem plně osvojeny. My však předpokládáme, že negativní formu chování bychom objevili, pokud bychom do třídy v prosinci docházeli častěji, což však nebylo z časových důvodů možné.

6.5.4.6. Shrnutí

Chování žáků v této oblasti pravidel je ustálené a podobné chování žáků v listopadu.

⁶³⁴ Příloha 1 - 91h §19.

⁶³⁵ Více viz 6.5.4.4. Respektování autority učitele a 1.2.2. Postavení učitele, vztah učitel – žáci.

⁶³⁶ Viz 6.3.4.4. a 6.4.4.4. Respektování autority učitele.

⁶³⁷ Více viz 6.5.4.3. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁶³⁸ Příloha 1 - 95h §5.

6.5.5. Základní morální pravidla

6.5.5.1. Dodržení slibu

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

S problematikou **dodržení slibu** se nesetkáváme ani v prosinci.

6.5.5.2. Výchova k odpovědnosti za své činy

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Většina dětí přijímá hodnocení, jaké jim na základě jejich činů náleží, ač to pro ně není příjemné. S novým systémem hodnocení, obohaceným o udílení jedniček a dvojek, který učitelka postupně od listopadu zavedla, možná souvisí situace, ve které se Kamilka rozhodla, že se k činu nepřizná a pokusí se připsat si nezasloužený úspěch.⁶³⁹ Možná to také souvisí s Kamilčinou dlouhodobou snahou, která neodpovídá výsledkům, jenž dívka podává. Kamila chce ocenění a odměnu a pravděpodobně ví, že jinak než podvodem se jedničky nedočká.⁶⁴⁰

6.5.5.3. Nelhat

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Pouze v jediném případě žák zalhal. Stalo se tak při vyhodnocování samostatné práce žáků, jak popisujeme v 6.5.5.2.

6.5.5.4. Schopnost sledovat věci kriticky

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Někteří žáci ke svým výkonům kritičtí bývají, někteří takový náhled na svůj čin nemají: *Uč se podívá na Pavlu: „Ježíši, co je tohle? Něžně označujeme, co je to jedna, jedna jedna? Vygumovat! Hrůza!“*⁶⁴¹ Situace je podobná ostatním měsícům.

⁶³⁹ Učitelka reaguje na bezchybný výkon Kamilky: „Tak Kamilko, od koho's to opisovala?“ Kamilka: „Já jsem to dělala sama.“ Uč: „Sama? Tak kolik je 2 a 2 Kamilko?“ Kamilka: „1.“ Uč opakuje. Kamilka různě zkouší a neví. Uč: Kamilka příště bude psát u mě. Má to sice správně, ale 2 + 2 nevypočítá. A dává Kamilce pro kontrolu další příklad. Kamilka zase neví. Uč: „Tak, je mi to jasné, tak nedostaneš nic, teďka“ (Příloha 1 – 90h §18).

⁶⁴⁰ Popis situace viz 5.5.3. Nelhat, dále viz 6.5.3.5. Napovídání, opisování.

⁶⁴¹ Příloha 1 - 89h §24.

6.5.5.5. Solidarita postoje žáků

▪ Dodržení slibu	▪ Nelhat	▪ Solidarita postoje žáků
▪ Výchova k odpovědnosti za své činy	▪ Schopnost sledovat věci kriticky	

Ani solidární postoj žáků k druhým se příliš neliší od předchozích měsíců.⁶⁴² **Hmotně** žáci neváhají pomoci, taktéž **radou** pomohou velmi rádi: *Patrik chodí po třídě a ptá se, kdo chce pomoci.*⁶⁴³ Při **opisování** je situace úplně stejná. Žáci odmítají nechat od sebe opisovat „nekamarády“.

V prosinci se setkáváme pouze s jediným případem, kdy žák **žaluje**. Je jím situace, kdy si Viky stěžuje na Pavla, že od ní opisuje.⁶⁴⁴ Jiné důvody žáky k žalování v prosinci nevedou. S **posmíváním** se v prosinci nesetkáváme.

6.5.5.6. Shrnutí

Ani v jedné z oblastí žáci zatím nejsou adaptováni a nemají ji plně osvojenou. Kromě problematiky dodržení slibu, která se v prosinci neobjevila vůbec, jsme se u všech ostatních oblastí setkali s porušením daného pravidla.

6.5.6. Shrnutí

V prosinci se žáci zdají být na školu adaptováni na úrovni třetího stupně téměř ve všech oblastech. Problémy jim však stále dělá oblast sociální, kde ještě netvoří stmelené kolektiv. Jejich vztah k učitelce je sice odlišný než v září, avšak i tak není úplně totožný s takovým, jaký mají starší školáci. Také oblast základních morálních pravidel stále není osvojená. Situaci o stavu adaptace na jednotlivá pravidla (v některých případech i jejich složky) na konci pozorování shrnuje níže uvedená skupina grafů.

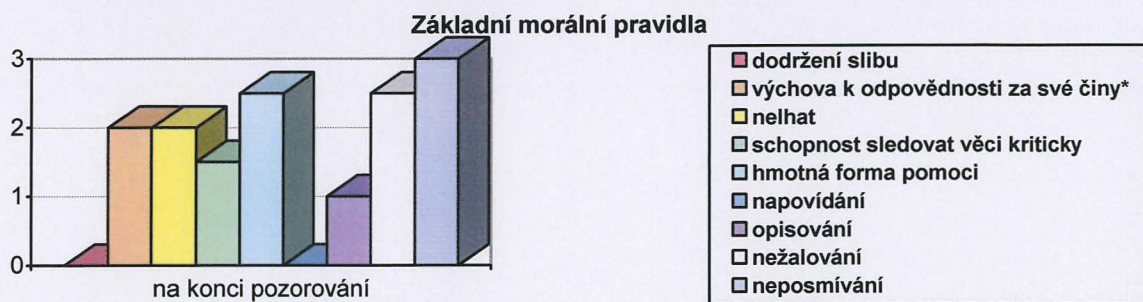
Graf 31: Stupně adaptace jednotlivých pravidel na konci pozorování v prosinci.

⁶⁴² Viz 6.2.5.5., 6.3.5.5. a 6.4.5.5. Solidarita postoje žáků, 6.2.4.3., 6.3.4.3. a 6.4.5.5. Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my).

⁶⁴³ Příloha 1 - 95h §6.

⁶⁴⁴ Viz 6.5.3.5. Napovídání, opisování.

* Někteří žáci jsou schopni sledovat věci kriticky lépe, jiným to dělá větší potíže.

7. Shrnutí praktické části

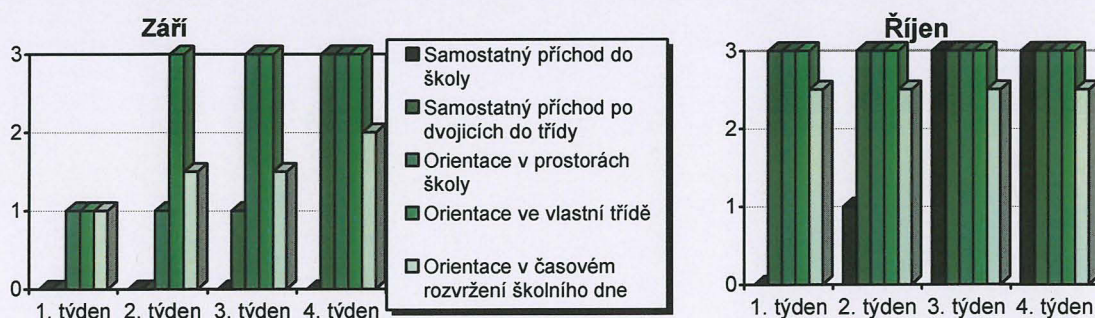
Shrňme poznatky, ke kterým jsme v rámci praktické části naší rigorózní práce dospěli. Na základě sesbíraných dat jsme roztrídili pravidla do pěti základních kategorií podle jejich obsahu, a sice na základní pravidla bezpečnosti, základní hygienická pravidla, pravidla specificky školního chování, základní pravidla sociálního života ve třídě / škole a základní morální pravidla. Jednotlivé kategorie a normy v nich uspořádané se neliší jen svým obsahem, ale také svou bohatostí a složitostí, které mají vliv na průběh procesu adaptace malých žáků na stanovená pravidla.

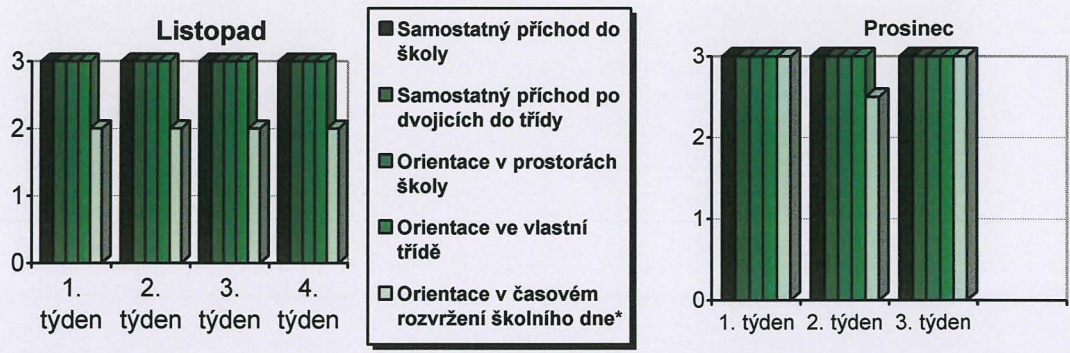
Zaměříme se přímo na zopakování a shrnutí hlavních zjištění týkajících se vývoje procesu adaptace žáků prvních tříd. Na první pohled je patrné, že nejvýrazněji a nejintenzivněji probíhal proces adaptace v zářijových dnech. Prvního **září** přišli děti do školy vybaveny určitými schopnostmi, dovednostmi a návyky z předškolního života a s určitým spektrem očekávání, které získali z domova, od svých blízkých či z mateřské školy. V průběhu září se na žáky sesypalo množství pravidel ze všech stanovených oblastí, které si měli zapamatovat a začít je nejlépe ihned i dodržovat. Pro zjednodušení života žáčků v prvních měsících učitelka některá z pravidel upravila a s postupující adaptací žáků většinu z nich přesouvala do roviny, v jaké platí pro ostatní žáky školy, popř. nižšího stupně. Ze všech pravidel si žáci nejrychleji osvojili pravidla nejelementárnější, jakými jsou bezpečné chování u šaten, zákaz vstupu do třetího patra a přezouvání se. Problematika těchto pravidel se pak v dalších měsících již neobjevuje. Také na další relativně jednoduchá bezpečnostní, hygienická a kázeňská pravidla se žáci adaptovali snáze než na pravidla složitějšího charakteru. Největších pokroků v průběhu září a **října** žáci dosáhli právě v oblasti pravidel jednodušších, týkajících se návštěvy WC, doby stolování, společného pozdravu, přípravy a úklidu pomůcek a kázně. Také samostatnost žáků vzrůstala každým dnem. Co se týká sociální oblasti, žáci se v průběhu září poměrně rychle adaptovali na nepřítomnost svých rodičů. Silná tendence vyhledávat blízkost a pozornost učitele oslabila a posílil se vzájemný kontakt mezi dětmi. Ani v prosinci však třída netvořila stmelěný kolektiv a nedosáhla třetího stupně adaptace na pravidlo. V **listopadu** žáci učinili snad nejvýznamnější pokrok při dodržování pravidla návštěv WC a v prosinci docházeli na toalety podobným způsobem jako starší školáci, o přestávkách a o hodinách minimálně. Také v oblasti kázně, ale i ostatních pravidel specificky školních, se žáci zlepšili a pravidla ve větší míře respektovali a dodržovali. Před vánoci žáci automaticky dodržovali

většinu bezpečnostních pravidel a tím plnili kritéria třetího stupně adaptace. Také oblast hygieny zvládali bez obtíží. Chovali se relativně ukázněně, téměř se mezi sebou neprali, pouze často pobíhali po třídě. O vyučování se většina žáků hlásila a počkala na vyvolání. Kázeňská pravidla při vyučování porušovali většinou bavením se mezi sebou. Po třídě se pohybovali v naprosté většině případů s povolením učitelky. Pomůcky si připravovali samostatně. Společný pozdrav činil některým stále potíže. Sociální vztahy žáků zůstávají od října přibližně stejné. Žáci se soustředí na sebe, snaží se individuálně vyniknout, o své výsledky se nedělí s ostatními, maximálně se svými kamarády a kolegiální k ostatním jsou tehdy, nezasahuje-li to jejich zájmy a nejedná-li se o osoby nesympatické. V oblasti morálních pravidel nedochází k výrazným změnám. Oblast zůstává vesměs na prvním stupni vývoje po celé čtyři měsíce, ani solidarita žáků se výrazně nerozvíjí. Vzhledem, k tomu, že se však jedná o pravidla komplikovaná, která předpokládají určitou mentální úroveň dítěte, k jejich rozvoji dojde až později.

Proces adaptace na pravidla platná v první třídě může mít různé podoby. Z našich poznatků z pozorování jsme zobecnily tři nejzákladnější. Nejčastěji v našich záznamech docházelo při **k postupnému progresivně se vyvíjejícímu procesu** adaptace na pravidla a jejich složky. Žáci si na mnohá pravidla někdy rychlejším (měsíc či méně), jindy pomalejším tempem přivykli. Proces adaptace probíhal zdárně a v naprosté většině takových případů byl završen třetím adaptačním stupněm, nebo ho bylo dosaženo téměř. Tento vývoj je v našem zkoumání typický hlavně pro skupinu základních bezpečnostních pravidel, většinu pravidel hygienických a specificky školních, ale i pro některá další pravidla z ostatních skupin. Jako příklad uvádíme pravidlo samostatnosti. V následujícím grafu můžete sledovat vývoj pravidla ve všech pozorovaných měsících. Pravidlo v průběhu měsíců měnilo částečně své podoby a v prosinci byli žáci adaptováni již i na podobu v našich záznamech finální (avšak rozhodně očekáváme, že další proměny pravidla nastanou v průběhu dalšího pololetí či let).

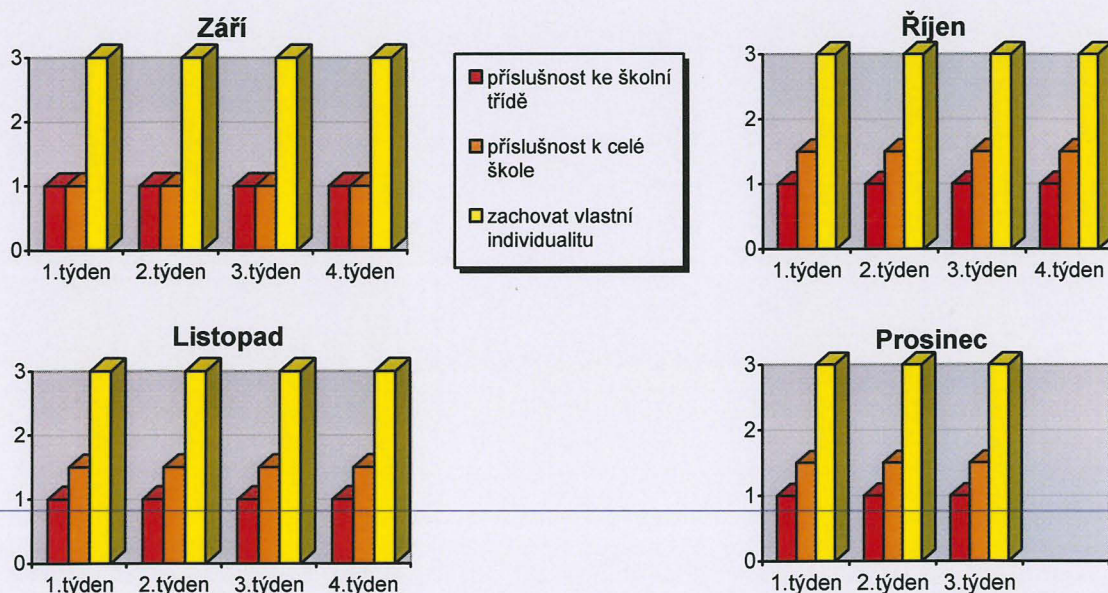
Graf 32: Samostatnost po celou dobu pozorování.

Druhá podoba adaptace na pravidla platná v první třídě, která se v našich záznamech celkem často vyskytovala, je **veskrze stagnující proces adaptace**. Žáci se na dané pravidlo či jeho složky po celou dobu dostatečně neadaptovali a po celé čtyři měsíce ulpívají na více méně tomtéž adaptačním stupni. Tato podoba je typická pro většinu základních morálních pravidel a pro mnohá pravidla sociálního života ve třídě / škole. Jako příklad uvádíme pravidlo příslušnosti ke třídě / ke škole.

Graf 33: Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) po celou dobu pozorování.

Třetí podoba procesu adaptace na daná pravidla se v naší první třídě vyskytla jen náznakem, např. u pravidla děkování nebo pravidel pohybu žáků ve třídě. Je jí **oscilace procesu adaptace** na pravidla. Žáci si pravidlo osvojí, zacházejí s ním na úrovni třetího stupně či téměř na jeho úrovni, ale čas od času dochází ke zhoršování a opětovnému zlepšení. Příčinou může být zapomenutí na pravidlo, ať již z důvodu nemoci či z jiných důvodů, či

experimentace s pravidlem. K té však dochází později. V první polovině první třídy berou žáci pravidla vesměs s velkou vážností. Vzhledem k tomu, že se tato forma v našich záznamech vyskytla jen náznakem, neuvádíme její příklad v grafické podobě.

Žáci k pravidlům přistupují aktivně. Aktivně se s nimi seznamují a na sebemenší drobnosti se často ptají, ujišťují se a většinou se snaží pravidlo dodržovat. To je typické pro celé první pololetí a vyskytuje se po celé čtyři měsíce v poměrně stejné frekvenci. Kryštof i ostatní se často ptají: „*Můžu ještě svačit?*“⁶⁴⁵ nebo „*Můžeme začít?*“⁶⁴⁶ Pokládají drobné doplňující dotazy nejčastěji v souvislosti s kategorií pravidel specificky školního chování, hlavně s přípravou a úklidem pomůcek, s plněním školních i domácích úkolů, ale i v dalších oblastech.

Je pochopitelné, že proces adaptace neprobíhal u každého dítěte stejně. Přivykání si na školní prostředí záviselo ve velké míře na přípravě dítěte z domova, na charakteru, zvycích a návycích prostředí, kde dítě vyrůstalo, na individuálních vlastnostech dítěte i na míře podpory, jakou mu rodina v průběhu první třídy poskytovala. U většiny dětí proběhla adaptace dříve či později úspěšně. Sama učitelka říká, že se často nestává, aby se dítě neadaptovalo. Pro ilustraci uvádíme kasuistiky dvou prvňáků z hlediska průběhu jejich přivykání na první třídu. Vybrali jsme případ Viky, která s adaptací neměla velké problémy a na školu si zvykla rychle, a případ Jirky, jehož adaptace probíhala s většími komplikacemi. Základní rozdíl mezi oběma žáky tkví především v jejich celkovém přístupu k pravidlům. Oba žáci si uvědomují, že ve školní třídě platí jistá pravidla, která se mají dodržovat. Zatímco Viky k pravidlům přistupuje odpovědně a respektuje je, Jirka sice chápe, za jakých okolností která pravidla platí, ale není schopen ovládnout své chování a řídit se podle nich. A právě schopnost sebedisciplinace je oním základním výsledkem procesu adaptace žáků prvních tříd na školní pravidla.

Viky pochází z úplné rodiny. Je jedináček. Do školy se těšila, nejvíce na to, že bude umět číst a psát. O školních pravidlech měla odpovídající představy. V předškolním věku navštěvovala mateřskou školu, odkud znala několik dětí, které s ní nastoupili do stejné první třídy. Na počátku roku se jí líbilo. V září ani v říjnu nejevila adaptační potíže. Učitelka ji za porušování pravidel téměř nenapomínala. Občas zapomněla doma nůžky, jindy si povídala se sousedkou. Již v září se skamarádila s Natálkou, později i s Andulkou, Nelou a dalšími dívkami. Mezi dětmi byla oblíbená. Při volbě školáka na ředitelskou pochvalu byla dětmi zvolena mezi prvními pěti. V prosinci dívka uvádí, že se jí ve škole líbí, hlavně „*jak tu jsou hodný děti.*“⁶⁴⁷ Ve třídě si našla několik dobrých kamarádů.

⁶⁴⁵ Příloha 1 - 77h §20.

⁶⁴⁶ Příloha 1 – 21h §12.

⁶⁴⁷ Příloha 3.

Učení ji baví, nejvíce psaní. Ve škole ji trápí jen „*Jirka, že bije děti.*“⁶⁴⁸ Systém jedniček a dvojek se Viky nelíbí. Nejraději by dostávala pouze jedničky nebo hvězdičky. Učitelka ji ke konci pololetí hodnotí, že výborně plní povinnosti školáka. Pilně a soustředěně pracuje ve všech hodinách, DÚ má pěkně napsané. Je dobrá kamarádka a je radost mít ji ve třídě.

Jirka pochází z problematického rodinného prostředí a byla u něj diagnostikována LMD. Je vychováván v pěstounské péči. Je jedináček. Mateřskou školu nenavštěvoval. Do školy se netěšil, „*protože jsem si myslel, že to nezvládnou. Kvůli úkolům a tak.*“⁶⁴⁹ Do školy hračky nosit nebude, protože „*už jsem je všechny vyhodil. Dyt' už je mi sedum.*“⁶⁵⁰ Již v září a následně i dalších měsících často zapomíná domácí úkoly a pomůcky. Je velmi neukázněný. Často vykřikuje, o přestávkách pobíhá po třídě, pere se s chlapci nebo do ostatních dětí strká. To je jeden z důvodů, proč je ve třídě neoblíbený a nemá žádné blízké kamarády. Při volbě školáků na ředitelskou pochvalu skončil na jednom z posledních míst. Ani v učení není úspěšný. Od ostatních se snaží neustále opisovat, ale nikdo ho nechce nechat. V prosinci se zmiňuje, že se mu ve škole nelíbí, „*protože tadyta paní učitelka, že na mě moc pospíchá ... s učením.*“⁶⁵¹ Ani spolužáky nemá rád, hlavně Pavla, Patrika a Matouše. Naopak má rád jenom některé holčičky. Do školy se netěší. V pololetí učitelka Jirku slovně nehodnotí, protože se snaží žáky v hodnocení pochválit, ale Jirka za jeho výkony a chování být pochválen nemůže. Na konci prvního pololetí Jirka přechází do zvláštní školy.

⁶⁴⁸ Příloha 3.

⁶⁴⁹ Příloha 2.

⁶⁵⁰ Příloha 2.

⁶⁵¹ Příloha 3.

IV. Závěry

Škola je institucí, která tvoří jakýsi můstek mezi rodinou a vnějším světem společnosti. Je místem tzv. sekundární socializace. Seznamuje své žáky s normami, požadavky a hodnotami majoritní společnosti⁶⁵² a vede je k tomu, aby tato tradiční pravidla přijali za své nebo je alespoň akceptovali a respektovali. K nejmohutnějšímu střetu norem světů rodiny a školy, resp. společnosti, dochází právě v první třídě. Oba světy jsou založeny na odlišných principech. Dítě si musí přivyknout, že mimo rodinu již nebude posuzováno na základě vlastní existence a s ohledem na pokrevní či přátelská pouta. Musí se naučit, že bude hodnoceno na základě objektivního soudu a bude na něj pohlíženo stejně jako na ostatní. Kladně bude posuzováno jen tehdy, bude-li se chovat v souladu s požadavky prostředí, tedy školy, resp. první třídy. Pro dítě platí tatáž pravidla jako pro jiné děti a žádné výjimky, resp. výjimky mu jsou přiznány také pouze za určitých pravidel, které jindy k privilegovanému postu opravňují i ostatní. Malý školák se ve škole stává jedním z kolektivu dětí. Měl by umět potlačit vlastní egoistické sklony a jednat s ohledem na zájmy kolektivu první třídy. Měl by se naučit druhým pomáhat a respektovat je. Specifický a do té doby neznámý vztah se váže také k osobě učitele. Učitel je žákovi autoritou na základě role, jež je mu společností a školou přidělena. Provádí žáka světem školy a zprostředkovává mu jeho pravidla a principy. Na žáka pohlíží neutrálně, bez citové zainteresovanosti, která by výrazně narušovala jeho objektivitu. Vstupem do školy se dítě postupně začíná osamostatňovat z rodinných vazeb, ačkoliv i nadále je pro něj rodina velmi důležitou a téměř bezvýhradně ji akceptuje.

Školní požadavky a pravidla sledují mnoho funkcí. Z hlediska socializace žáka do společnosti je asi nejvýznamnějším naučit žáky akceptovat a respektovat řád a zákony, platné v daném prostředí, naučit žáka dokázat potlačit svou individualitu v zájmu skupiny, umět komunikovat a jednat s ostatními při respektování jejich postavení a základních společenských návyků a hlavně naučit žáka ovládat sebe sama, svoje potřeby, pudy a přání, naučit ho sebedisciplíně.

Pravidla v našem pojetí určují jakési požadované modely chování, které pro žáky stanovila škola a učitelka. S většinou z nich, resp. s těmi nejzákladnějšími, se žák setkává v prvním pololetí první třídy. Pravidla jsme roztřídili do několika kategorií podle jejich obsahu, resp. pole, na kterém působí. V prvním pololetí se žáci adaptují na základní pravidla bezpečnosti.

⁶⁵² Žáci jsou seznamováni i s pravidly specificky školního chování. Na první pohled se zdá, že tato pravidla s osvojováním pravidel majoritní společnosti nijak nesouvisí. Uvědomme si však, že i specificky školní pravidla

Vštěpují si již z předškolního života většinou známá základní hygienická pravidla. Seznamují se a učí se pravidlům specificky školního chování a sociálního života ve třídě a škole a rovněž se setkávají se základními morálními pravidly.

Pravidla, na která se žáci adaptují plní několik základních funkcí, které ovlivňují jak aktuální dění, tak i život do budoucna, mimo bezprostřední okolí školy. Naprostá většina z nich je v první třídě aplikována, aby umožnila hladký průběh vyučovacího procesu. Mnohá pravidla plní funkci bezpečnostní, hygienickou, estetickou nebo formují pracovní a režimové návyky žáků. Současně s postupným osvojováním a respektováním pravidel se žáci učí také akceptovat a respektovat řád a zákony všeobecně. Mnohé z pravidel plní zároveň funkci sociální či morální a hodnotovou. Jednotlivá pravidla mohou mít a zpravidla mívají více funkcí. Pravidla ovlivňují jak aktuální dění ve škole, avšak směřují také do budoucna.

Do školy děti přicházejí s určitým vstupním očekáváním. Netuší, co přesně se ve škole bude dít. V měsíci září se seznamují s většinou pravidel, platných na půdě školy. Nápor školních pravidel na žáka je v tomto období nejmasivnější za celé pololetí. Aby učitelka tento tlak aspoň částečně snížila, některá pravidla upravila a teprve postupně posouvala na úroveň, v jaké platí pro ostatní žáky nižšího stupně školy, popř. celé školy.

Pro prvňáky není vůbec snadné mnoha pravidlům porozumět a pochopit jejich složitý obsah. Pravidla platná na půdě školy jsou často obtížná právě svou bohatostí, některá více jiná méně.

Proces adaptace na uvedená pravidla v prvním pololetí první třídy se odehrává na třech základních stupních. Na prvním stupni je pravidlo pro žáky nové. Seznámí se s ním, ale zatím ho příliš nedodržují a ani nechápou. Na druhém stupni si pravidlo pevněji osvojí, ale stále se seznamují s jeho plnou šíří, zjišťují, v jakých dalších situacích platí. Někdy pravidlo nedodržují, protože nejsou schopni pravidlo splnit, zapomenou na jeho existenci nebo je pravidlo v rozporu s jinými pravidly a tápají, jakým z nich se řídit. Postupně takových situací ubývá. Na třetím stupni je již pravidlo plně zažito a respektováno. Chyby se vyskytují jen výjimečně. Ve většině případů je pravidlo učitelkou zverbalizováno a zvědomněno. Malé množství pravidel žáci poznávají a osvojují si neuvědoměle na základě nápodoby.

Lze rozlišit tři základní podoby procesu adaptace na pravidla v první třídě. Postupný progresivně se vyvíjející proces adaptace směřující a dříve či později dosahující třetího adaptačního stupně, který se vesměs již nemění a zůstává stálý. Jako příklad mohou sloužit

ve svém principu, nikoliv vnější podobě, ovlivňují i mimoškolní svět a pomáhají dětem připravit se na normy

pravidla elementární či „průhledná“, tedy nepřiliš bohatá na množství dodatků a výjimek, která malí školáci nejrychleji pochopili a osvojili si je.. Lze konstatovat, že v průběhu září a října se v naprosté většině případů dostatečně adaptovali na základní pravidla bezpečnosti a většinu základních hygienických pravidel. Velkých pokroků dosáhli rovněž u jednodušších pravidel v jiných kategoriích, např. v oblasti týkající se společného pozdravu, přípravy a úklidu pomůcek a kázně. Netvrdíme, že u všech jmenovaných pravidel dosáhli žáci v průběhu dvou měsíců třetího adaptačního stupně, tedy že si pravidlo plně osvojili a dodržovali ho téměř bez chyby. V daných oblastech však jsme však zaznamenali největší posun. Žáci si rovněž poměrně rychle přivykli na nepřítomnost rodičů při vyučování a jejich samostatnost vzrůstala. Podobně se rozvíjel i vzájemný kontakt mezi dětmi a oslabovala tendence žáků vyhledávat přítomnost učitele.

Hlavně u složitějších pravidel trvá dlouho, než žák do komplikovanosti pravidla pronikne a seznámí se všemi situacemi, v jakých pravidlo platí a v jaké formě, či v jakých již neplatí.⁶⁵³

Škála bohatosti pravidel může být opravdu rozmanitá a složitá. Pravidla ve své skutečné podobě, v jaké se ve třídě nacházejí nejsou navíc zakotvena formou kodexu. Kostra pravidla je sice mnohdy daná, ale konkrétní podoba pravidla je mnohem bohatší a často nesdělitelná. Nejsou tedy popsána v žádném školním řádu. Žáci se musí postupně sami seznamovat s jednotlivými situacemi, kdy pravidlo platí a v jaké formě. Musí sami proniknout do nuancí pravidla. U takovýchto druhů pravidel se často setkáváme s druhou podobou adaptačního procesu, a sice jeho určitou stagnací. Žáci daná pravidla osvojena nemají a ještě povětšinou plně neporozuměli jeho bohatosti, neumí ovládnout své chování atp.

Třetí podoba adaptačního procesu na pravidla platná v první třídě spočívá v oscilaci adaptačních úrovní. Žáci si dané pravidlo osvojí, avšak v průběhu času dochází k jeho poměrně častým regresím. Tato forma se v našem zkoumání objevila jen v náznacích a bývá typická zvláště pro vyšší ročníky.

Na konci našeho pozorování žáci téměř bezproblémově dodržovali většinu stanovených bezpečnostních a hygienických pravidel a nacházeli se na úrovni třetího stupně adaptace na

společnosti.

⁶⁵³ Jako příklad uvedeme situaci společného pozdravu. Žáci jsou již od počátku informováni, že na kraji vyučovací hodiny se mají postavit, chvíli tiše vydržet stát a pozdravit se s učitelkou. Postupně zjišťují, že se má zdravit vždy jen první dvě vyučovací hodiny dne. Na konci hodiny se zdravit nemá. Někdy však učitelka společný pozdrav zruší, jindy ho naopak požaduje i na začátku třetí vyučovací hodiny. Činí tak asi hlavně z organizačních důvodů. Pro malé žáky, a ve své podstatě i pro nás, bylo velmi obtížné se v systému zorientovat a nejsme si jisti, že ho žáci byli schopni plně pochopit. Pravidlo společného pozdravu platí i při vstupu jakékoli cizí dospělé osoby do třídy během vyučovací hodiny. Vstoupí-li žák z jiné, byť vyšší třídy, žáci vstávat nemají. O přestávkách se také formálně nezdraví. Tehdy se užívá formy běžného neformálního pozdravu.

pravidla. Také v oblasti specificky školního chování s pravidly více méně úspěšně zacházeli (na druhém či třetím adaptačním stupni). Oblast sociálních vztahů je problematičtější. Žákům nějakou dobu trvá, než se oprostí od svého egocentrismu a zaměření na učitele, ačkoliv jisté náznaky takového pokroku jsme pozorovali již v prvním pololetí. Oblast morálních pravidel se ukázala beze změn. Žáci nejsou v takovém stádiu vývoje, aby byli schopni pochopit pravou podstatu pravidel a postoupit do dalších stupňů adaptace. Vzhledem k tomu, že se jedná o pravidla evidentně velmi složitá, nepřekvapilo nás, že po celé čtyři měsíce k výrazným pokrokům nedošlo. K jejich rozvoji dojde pravděpodobně později.

Je evidentní, že žáci nejsou pouhými pasivními příjemci pravidla. Zacházejí s ním aktivně, což ovlivňuje i samu podobu pravidla. Na stanovené pravidlo se snaží postupně adaptovat. Vzhledem k tomu, že v první třídě berou normy vážně, protože je stanovila osoba, která jim je autoritou, většinou je nenapadne normy napadat či zesměšňovat. Naopak se snaží si téměř všechny normy co nejdříve osvojit, aby se zařadili mezi zkušené školáky, přestali být malými nezkušenými dětmi a zasloužili si také učitelčino uznání. Velice často se ptají na různé drobnosti a ujistějí se, zda se chovají a jednají správně, tedy v souladu s požadavky učitelky. Tento fenomén je pro první třídu typický. K dodržování platných pravidel tlačí i ostatní. Upozorňují žáky i učitelku na jejich nevhodné chování nebo je i fyzicky nutí.

Průběh procesu adaptace byl pro každého žáka vstupujícího do první třídy individuální. Některým trval proces adaptace na jistá pravidla déle než jiným a v osvojování jiných pravidel byli pro změnu rychlejší. Přivykání si na školní prostředí závisí na mnoha faktorech. Možné komplikace mohou plynout z nezralosti dítěte pro školní docházku, ze způsobu života v rodině a způsobu, jakým je malý školák na školu připraven a jak motivován. Vliv mají také individuální vlastnosti dítěte, míra podpory, jakou mu rodina v průběhu první třídy poskytuje, či osobnost a chování učitele a spolužáků. U většiny dětí proběhla adaptace dříve či později úspěšně. Sama učitelka říká, že se často nestává, aby se dítě neadaptovalo. S výraznějšími komplikacemi v adaptačním procesu jsme se setkali hlavně u Jirky, který ve druhém pololetí přestoupil do zvláštní školy.

V. Seznam prostudované a použité literatury

- ARENDOVÁ, H.: *Mezi minulostí a budoucností*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2002. ISBN 80-85959-92-5.
- AUGER, M. T. – BOUCHARLAT, CH.: *Učitel a problémový žák (strategie pro řešení problémů s kázní a učením)*. 1. vyd. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7178-907-0.
- BENDL, S.: *Kázeňské problémy ve škole*. 1. vyd. Praha: TRITON 2004. ISBN 80-7254-453-5.
- BENDL, S.: *Kázeň a její souvislosti s autoritou*. In: VALIŠOVÁ, A. a kol.: *Autorita jako pedagogický problém*. Praha: Karolinum 1998. ISBN 80-7184-624-4.
- CANGELOSI, J. S.: *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-406-0.
- ČÁP, J.: *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- ČÁP, J.: *Výchova vybraných aspektů osobnosti*. In: ČÁP, J. - MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- ČEREŠŇÁKOVÁ, M.: *Interakcia učiteľ – žiak trochu inak*. In: *Vychovávateľ*, 51, č. 4, s. 30-31.
- GILLERNOVÁ, I.: *Sociální psychologie školy*. VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I.: *Aplikovaná sociální psychologie I. (Člověk a sociální instituce)*. 1. vyd. Praha: Portál 1998. ISBN 80-7178-269-6.
- HELUS, Z.: *Pojetí žáka a perspektivy osobnosti*. 1. vyd. Praha: SPN 1982.
- HELUS, Z.: *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- HENRIKSEN, J. O. - VETLESEN, A. J.: *Blízke a vzdálené*. 1. vyd. Boskovice: ALBERT 2000. ISBN 80-85834-85-5.
- KOŘÍNEK, K.: *Dítě na počátku školní docházky*. 1. vyd. Praha: Universita Karlova 1975.
- KOŤA, J.: *Škola*. In: HAVLÍK, R. - KOŤA, J.: *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál 2002. ISBN 80-7178-635-7.
- LANGMEIER, J. – KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- MARKO, J.: *Vpravovanie sa dieťať a do školského prostredia*. 1. vyd. Bratislava: SPN 1971.

- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY: *Vzdělávací program Základní škola včetně úprav a doplňků*. 2. vyd. Praha: Fortuna 1998. ISBN 80-7168-595-X.
- NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia 1999. ISBN 80-200-0690-7.
- NELEŠOVSKÁ, A.: *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada 2005. ISBN 80-247-0738-1.
- PASCH, M. – GARDNER, T. G. – SPARKS-LANĚROVÁ, G. – STARKOVÁ, A. J. – MOODYOVÁ, CH. D.: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. 1. vyd. Praha: Portál 1998. ISBN 80-7178-127-4.
- PIAGET, J., INHELDEROVÁ, B.: *Psychologie dítěte*. Praha: SPN 1970.
- POLÁČKOVÁ, V.: *Socializace a výchova*. In: KRAUS, B. – POLÁČKOVÁ, V.: *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE: *První třída*. 1. vyd. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 1998. ISBN 80-86039-61-7.
- PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE: *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. 1. vyd. Praha: Karolinum 2005. ISBN 80-246-0924-X.
- PROKOP, J.: *Škola jako sociální útvar*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 1996. ISBN 80-86039-01-03.
- PŘÍHODA, V.: *Ontogeneze lidské psychiky I., vývoj člověka do patnácti let*. 4. vyd. Praha: SPN 1977.
- *Příloha k výkazu o základní škole: O speciálních – specializovaných třídách podle stavu k 30. 9. 2002*.
- ŠTECH, S.: *Škola – nová forma modu socializace*. In: ŠTECH, S.: *Vztahy rodiny a školy – hledání dialogu* (rukopis).
- VÁGNEROVÁ, M.: *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. 1. vyd. Praha: Karolinum 2001. ISBN 80-246-0181-8.
- VALÍŠOVÁ, A. – BRATSKÁ, M. – SLIWERSKI, B. a kol.: *Relativizace autority a její dopady na současnou mládež*. 1. vyd. Praha: ISV 2005. ISBN 80-86642-43-7.
- *Výkaz o základní škole podle stavu k 30. 9. 2002*.
- WOODS, P.: *The Divided School*. 1st ed. London, Boston and Henley: Routledge & Kegan Paul 1979. ISBN 0 7100 0124 X.

VI. Seznam diagramů

Diagram 1: Stupně adaptace žáků první třídy na pravidla platná ve školním prostředí.....	23
Diagram 2: Podoby pravidla návštěvy WC.....	51
Diagram 3: Pohyb žáků.....	61
Diagram 4: Plnění úkolů.....	64
Diagram 5: Příslušnost ke třídě / škole (respektování / potlačování individuality – já / my).....	79

VII. Seznam grafů

Graf 1: Vstupní postoj žáků ke školní docházce.....	92
Graf 2: Základní pravidla bezpečnosti v září.....	97
Graf 3: Návštěva WC v září.....	99
Graf 4: Kázeň ve třídě v září.....	107
Graf 5: Pohyb žáků v září.....	109
Graf 6: Být sám (separace od rodičů/domova) v září.....	115
Graf 7: Samostatnost v září.....	117
Graf 8: Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) v září.....	120
Graf 9: Respektování autority učitele v září.....	121
Graf 10: Stupně adaptace jednotlivých pravidel na konci září.....	127
Graf 11: Základní pravidla bezpečnosti v říjnu.....	130
Graf 12: Návštěva WC v říjnu.....	131
Graf 13: Kázeň ve třídě v říjnu.....	136
Graf 14: Pohyb žáků v říjnu.....	138
Graf 15: Samostatnost v říjnu.....	142
Graf 16: Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) v říjnu.....	143
Graf 17: Stupně adaptace jednotlivých pravidel na konci října.....	148
Graf 18: Základní pravidla bezpečnosti v listopadu.....	150
Graf 19: Návštěva WC v listopadu.....	152
Graf 20: Kázeň ve třídě v listopadu.....	156
Graf 21: Pohyb žáků v listopadu.....	157
Graf 22: Samostatnost v listopadu.....	161
Graf 23: Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) v listopadu.....	163
Graf 24: Respektování autority učitele v listopadu.....	164
Graf 25: Stupně adaptace jednotlivých pravidel na konci listopadu.....	167
Graf 26: Základní pravidla bezpečnosti v prosinci.....	169
Graf 27: Návštěva WC v prosinci.....	170
Graf 28: Kázeň ve třídě v prosinci.....	173
Graf 29: Pohyb žáků v prosinci.....	173
Graf 30: Samostatnost v prosinci.....	176
Graf 31: Stupně adaptace jednotlivých pravidel na konci pozorování v prosinci.....	179
Graf 32: Samostatnost po celou dobu pozorování.....	182
Graf 33: Příslušnost ke třídě / ke škole (respektování / potlačování individuality - já / my) po celou dobu pozorování.....	183

VIII. Seznam příloh

Příloha 1: Záznamy z vyučování

Příloha 2: Rozhovory s dětmi na počátku sledovaného období (začátek září)

Příloha 3: Rozhovory s dětmi na konci sledovaného období (polovina prosince)

Příloha 4: Vstupní anamnestické údaje o žácích

Příloha 5: Záznam z třídní schůzky z 28. listopadu 2002.

Příloha 6: Moje první hodnocení – výběr (Písemné hodnocení žáků na konci pololetí)

Příloha 7: Rozhovor s učitelkou

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA PSYCHOLOGIE

Příloha k diplomové práci

Stát se prvňákem

Adaptace dítěte na pravidla platná v první třídě

Vypracovala:

Lucie Hončíková

Rok:

2006

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGICKÉ A ŠKOLNÍ PSYCHOLOGIE

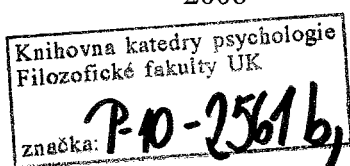

Příloha k rigorózní práci

Stát se prvňákem

Adaptace dítěte na pravidla platná v první třídě

Vypracovala: Mgr. Lucie Hončíková
Vedoucí rigorózní práce: PhDr. Ida Viktorová
Rok: 2006

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Knihovna katedry psychologie
110 00 Praha 1, Celetná 20

Seznam příloh

Příloha 1: Záznamy z vyučování.....	1
Příloha 2: Rozhovory s dětmi na počátku sledovaného období (začátek září)	107
Příloha 3: Rozhovory s dětmi na konci sledovaného období (polovina prosince) ...	118
Příloha 4: Vstupní anamnestické údaje o žácích.....	119
Příloha 5: Záznam z třídní schůzky z 28. listopadu 2002.....	120
Příloha 6: Moje první hodnocení – výběr (Písemné hodnocení žáků na konci pololetí)...	122
Příloha 7: Rozhovor s učitelkou	125

Příloha 1: Záznamy z vyučování

dne 2. 9. 2002 - pondělí; 8:00 – 9:00; 1. hodina (První školní den)

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

7:50

- §1 Učitelka rodiče s dětmi vede od školního vchodu, kde je uvítala, po schodech do druhého patra do třídy. Polovina rodičů je obtěžkána videokamerami a nepřetržitě děti natáčí. Jiní své děti fotografují.
- §2 Všichni se nahnou do třídy. Rodiče svým dětem pomáhají vybrat lavici. Děti si sedají vedle svých kamarádů. V některých případech vedle „cizích“ spolužáků. Babička Nely se dokonce ptala holčičky, zda má vedle sebe místo a že jí tam posadí holčičku. Kamilka souhlasí. Všechny děti i rodiče jsou viditelně napjati a plní očekávání.

8:00

- §3 Učitelka nejdříve řekne pár slov rodičům a uvede začátek školní docházky. Hovoří o tom, jak důležitý je to den a že pevně doufá, že se start do školy vydaří a že celý rok bude probíhat bez větších problémů a že děti budou šikovné a ve škole se jim bude líbit. Potom vyzývá rodiče, aby opustili třídu a šli se podívat s paní družinářkou do družiny, aby tam získali další potřebné informace.
- §4 Rodiče se pomalu vzdalují. Děti svou pozornost dělí hlavně mezi rodiče a svou učitelku. Z odchodu rodičů nejsou nadšeni, ale jsou zvědaví, co je čeká. Jediný Kryštof na odchod maminky reaguje usilovným pláčem. Maminku nenechá odejít. Nakonec učitelka svolí, že maminka výjimečně může ve třídě zůstat. Chlapec se uklidní. Maminka si sedá kousek vedle chlapce. Přítomnost matky chlapce uklidňuje.
- §5 Učitelka se ještě jednou dětem představuje a představuje také králíčka, který bude s dětmi kamarádit a bude jim i učitelce pomáhat. Dětem se králíček líbí.
- §6 Učitelka dětem ukazuje jmenovky a říká: *Ted' vám rozdám kartičky. Na kartičkách jsou vaše jména.* Učitelka říká, že jim kartičky přečte a rozdá. Žáci namítají, že svá jména poznají. Učitelka je potěšena, chválí je a nakonec kartičky ukazuje, a pokud své jméno děti poznají, chodí si pro něj. Učitelka se jich ještě jednou ptá, jak se jmenují a ujišťuje se, že je jméno správně. Pokud je nepoznají, učitelka je přečte nahlas. U každého jména se učitelka žádá, jak by se mu líbilo, jak mu říkají doma, a jestli se jim bude líbit, že jim bude říkat stejně.
- §7 Učitelka chválí děti, že první aktivitu tak pěkně zvládli a naviguje je, aby kartičky dali před sebe. Aby ona i králíček věděli, jak se děti jmenují.
- §8 Potom upozorňuje děti: *Máme tu takový zvoneček a ten nám právě ted' zahájil vyučování. A jaká jsme třída? – Odpověď' několika dětí: První A. Uč.: A řekneme to všichni?? – Všichni: IA!!! Uč.upřesňuje: Školní zvonek pro nás bude také platit, ale občas se budeme řídit tímhle tím zvonečkem.*
- §9 Učitelka představuje knížky na lavici a zdůrazňuje, že je všichni mají stejné. Učitelka říká dětem, co si mají nechat doma a co přinést podepsané příští den. Také dává dětem první úkol. Rozdává jim papíry a říká: *Ted' si vemte toho krtečka a uděláme takovou věc já jsem zvědavá jak to zvládnete. Je to váš první úkol. Já vám pro maminky a tatínky dám takový papír a vy budete mít za úkol ten papír takhle krásně napůl přeložit a dát ho do tohohle krtečka.. To jsem zvědavá jak to zvládnete, jestli vůbec můžete být v první třídě.* A ukazuje to ještě jednou. *Když to nebude úplně rovně tak to nevádí.*
- §10 Děti se snaží a papír celkem dobře skládají.
- §11 Uč: *Tak první úkol jsme zvládli a ted' ještě jednou. A znovu-přeložit a dát do krtečka.*
- §12 Děti jsou veselé, hovorné a opravdu se snaží. Děti křičí, že už to mají hotové.
- §13 Uč: *Ted' si pěkně vezmeme svoji aktovku a dáme si ji na klín. Ted' mě řekněte co v té aktovce máte.* Děti vyndávají penály na lavice. Učitelky chválí, jaké krásné penály mají. Ukazují hračky.
- §14 Děti pokřikují. Uč: *Dneska si budete pamatovat jen jednu věc. Jednu zásadu. Když dám takhle ruku před pusou, co to znamená.* Děti říkají že být potichu. Učitelka souhlasí a znovu to opakuje. Učitelka se znovu ptá na penály a na to, kdo je má již naplněné. Učitelka je nabádá, aby byli potichu.
- §15 Po prohlédnutí lavice a tašky učitelka upozorňuje na zabalený balíček s modelínou, nůžkami a dalšími věcmi pro začínajícího školáka. Mají si ho odnést domů. Učitelka dětem vysvětluje, co s ním budou dělat (v balíčku je papírek i pro rodiče).
- §16 Uč děti seznamuje, že ve třídě má každý svoji zásuvku s obrázky. Každý bude mít v zásuvce své věci. Zásuvky si někdy v tomto týdnu rozdělí.
- §17 Učitelka se ptá děti, kdo chodil do školky. Děti pokřikují, učitelka je nabádá, aby se hlásili.

- §18 Pak děti vyzývá, aby šli k ní do kroužku před tabulí. A kdo jako první pozná nějaké jméno. Děti povídají, koho již tady v první třídě znají. Děti říkají a ukazují.
- §19 Pak si s dětmi zazpívá písničku „Pec nám spadla“. Všechny děti kromě Kryštofa zpívají. Pokračují „Ovčáci čtveráci“. Pak se ptá dětí, kdo jí řekne nějakou básničku. Nejdřív říká Anička, pak Kuba.
- §20 Učitelka se ptá dětí s kým přišly. Děti se překřikují. S některými přišla jen máma. S hodně dětmi oba rodiče, s některými i babička.
- §21 Učitelka děti tiší a vysvětluje, že správní školáci se nepřekřikují a že se hlásí. A že udělali jednu zásadní chybu, že by ani nevadilo, že mluvili hlasitěji – že to se občas musí, ale že si vzájemně skákali do řeči a že to se nedělá, ale že se tohle všechno ještě naučí.
- §22 Děti se vrací na svá místa. Učitelka je dětem ukazuje. Děti si sedají na židličky.
- §23 Dětem opakuje, co se bude dít zítra. Zítra nebudou čekat před školou. Ale přijdou prvním vchodem k šatně s rodiči. Učitelka tam na ně bude čekat. Říká, co budou mít v aktovce a všechno podepsané a vysvětluje proč.
- §24 Učitelka říká, že se potom postupně dohodnou, že až si děti budou myslet, že do třídy trefí, přestane na ně čekat.
- §25 Dále dohaduje, co budou dělat v šatně. Uč: *V šatně si sundáme boty, vezmeme prezůvky. A půjdeme do třídy.*
Uč.pokračuje: *Ještě tady máme takovou větvičku a na ní málo kytiček a zítra na ni každý přidáte kytičku se svým jménem.*
- §26 Na závěr setkání učitelka rozdává každému dítěti jeden bonbónek a dává jim každému jednu malou kytičku, kterou si mají přidělat na oblečení, aby se poznali. A říká, že oni jsou kytičková třída. Zatím si ji mají dát do penálu.
- §27 Děti si mají složit vše co mají na lavici.
- §28 Nele se rozsypal kornout s bonbóny. Děti jí je pomáhají sebrat a vrátit do kornoutu.
- §29 Děti si postupně sundávají věci z lavic a dávají do tašek.
- §30 Učitelka děti rovná do dvojic a vychází s nimi ze třídy.
- §31 Před třídou na děti čekají rodiče. Jednotlivě se učitelky na něco ptají. Setkání končí.

dne 3. 9. 2002 - úterý; 8:00 – 8:45; 2.hodina

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

7:40

- §1 Učitelka se s rodiči a dětmi setkává u šatny. Děti se přezouvají, loučí se s rodiči. Baví se mezi sebou i se mnou. Vládne zmátek.
- §2 Učitelka děti organizuje do dvojic. Učitelka vede děti do třídy. Já jdu na konci zástupu.
- §3 Kryštofa doprovází maminka. Při každém pokusu o odloučení K. brečí. Chlapec nakonec svolí, aby maminka odešla. Odejde. Chlapec do minuty přestává brečet a soustředí se na děti a učitelku.
- §4 Děti se posadí do svých lavic. Učitelka kontroluje, jestli sedí jako včera. Případné chyby opravuje podle jmenovek.
- §5 Máme dvě volná místa. Terezka si nakonec přeseďa ke chlapci před ní. Učitelka vysvětluje, že sem příští týden bude chodit ještě jeden chlapeček.
- §6 Uč pokračuje: *Dneska jsme se naučili na sebe čekat v šatně. Ale to normálně dělat nebudeme. Budeme tam čekat jenom chvilku. Jistě jste si všimli těch velkých dětí, co tak procházej. Oni by vás mohli porazit, takže se budete snažit být u strany. Takže se naučíme něco malinko jiného.*
- §7 Uč upozorňuje děti na zvonek. Zvoní dvakrát. Vysvětluje proč. Napodruhé už začíná hodina a ukazuje dětem začátek vyučování. A říká, že zatím si mohou dělat vlastní věci a povídat si s kamarády, nekřičet. Děti sedí v lavicích. Uč si s nimi povídá.

8:00 ZVONÍ.

- §8 Uč: *Tak, to je ono, děti. Teď zvoní ve všech třídách. Učitelka vejde do třídy nebo si stoupne ke stolečku a to znamená, že i vy se potichu postavíte. Děti se staví. Uč: Správně. Ale potichu. Tak a ten zvonek znamená pro všechny žáky na celé škole, že se začíná... Děti se překřikují: Škola, hodina, ... Uč: Vyučování, škola. Všechno je správně. Takže takhle se budeme zdravít. Takže dneska jsme se naučili, co budeme dělat, až zazvoní a vše znovu opakuje.*
- §9 Dále děti učí: *Potom až si stoupnete, tak si hned nesednete, ale půjdete ke mně do kroužku.* Děti mají další dotazy. Uč je usměrňuje, že se všechno včas dovědí, že nemůžou vědět vše hned, že by měli v hlavě galimatyáš.
- §10 Uč.: *Tak a tady u tabule vám vždycky budu říkat, co budeme dělat.* A říká dětem program.
- §11 Děti učitelku poslouchají nebo si mezi sebou potichu povídají.
- §12 Uč kontroluje, jestli mají děti kytičky. Děti je ukazují. Někteří je nemají.
- §13 Uč. říká dětem, aby si šli sednout a sundali si mikiny, protože je tu velké teplo. Kdo tričko nemá, má si ho zítra přinést.
- §14 Uč: *Vrátíme se na místo, sundáme taštičky. A teď si budeme losovat zásuvky.*
- §15 Uč kontroluje, co mají děti v deskách a zda přinesli sešity a další potřebné věci.
- §16 Uč. s dětmi losuje obrázky. Děti s potěšením losují a radují se z obrázku. Uč občas děti napomíná, aby tolik nevykřikovali. Děti si dle pokynů uč zásuvky zaplňují věcmi. Mezitím ZVONÍ.
- §17 Po losování obrázků uč. říká dětem, aby se posadili. Zazvoní zvonečkem a udělá přestávku.
- §18 O přestávce jde hromadně s dětmi na záchod, řadí je do dvojic a upozorňuje, aby na něj skutečně šly.
- §19 Uč děti seznamuje s cestou na WC a prostory WC.

dne 3.9.2002 - úterý; 9:05 – 9:35; 3. hodina

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:05

- §1 Uč zazvoní zvonečkem a vybízí děti, aby se klidně posadili a chvíli se soustředily. Říká Viky, že je tu teplo a že potřebuje tričko.
- §2 Děti pokřikují. Uč je napomíná, aby se nepřekřikovaly.
- §3 Uč vyzývá děti, aby si otevřeli učebnice matematiky a sledovali obrázek, který jim ukazuje („Děti v ZOO“). Uč s dětmi rozebírá obrázek v knížce. Ptá se jich na různé otázky. Děti vykřikují. Uč je napomíná, aby nevykřikovali a hlásili se. Vyvolává jednotlivě děti.
- §4 Pak uč upozorňuje děti: *Takže tohle je naše matematika. Tak v ní zkuste chvíli listovat a najděte mi stránku, který se vám na první pohled nejvíc líbí.* Děti zběsile listují knížkou. Vykřikují. Ve třídě vládne zmatek. Uč chodí po lavicích, kouká se na stránky a komentuje, co na nich je.
- §5 Uč: *Pozor děti! Patriku! My strašně nutně zítra potřebujeme, a to bude váš domácí úkol, pamatovat si, děti nic jiného na zítra nemusíte doma dělat, než pamatovat si: „Maminko tatínku nebo doma, kde mám desky na čísilka“.* Děti vykřikují: *Já mám já mám.* Uč: *No to máte doma, samozřejmě že je máte doma.* Kamil: *Já ne.* Uč: *Protože maminka nebyla na tý třídní schůzce. Tak já ti půjčím svoje.*
- §6 Uč se vrací k úkolu: *Tak a budete muset trochu přemýšlet, abyste si zapamatovali: Tak zítra ve škole budu mít... a jmenuje věci na další den. Znovu zdůrazňuje desky na čísilka. Děti zase vykřikují a komentují.*
- §7 Uč: *Zítra tady budete takhle krátkou dobu jako dneska. Pro vás dlouhou, pro mě krátkou, protože já to nestíhám. Ale strašně nutně potřebujeme mít v tašce, ještě jednou si řekneme. Co? Několik dětí: Desky na čísilka.* Uč: *Ano, výborně, desky na čísilka. A zkusíme další věc. Pojďte sém ke mně. Ve školce, dělali jste takovou rozcvičku? A cvičí s dětmi „hlava, ramena, kolena prsty, ...“ Tereška: *Ale my jsme ve školce říkali „kolena, palce“.* Uč: *No to máš úplně jedno Tereško, ale můžeme teda klidně říkat palce.* A začíná s dětmi cvičit znovu, ale už říká „palce“.*
- §8 Pak s dětmi v kroužku rozebírá, kdo dneska půjde do družiny a kdo ne. Děti jsou zmatené. Uč je uklidňuje. Posílá děti do lavic a naviguje je, aby si dali věci do tašek, nějaké nechávají v lavici.
- §9 Uč: *A co že si to máme vzít zítra? Některé děti říkají správně, jiné: Desky na písmenka.* Uč: *Ne na písmenka děti, ale co? Všichni. Desky na čísilka.* Uč: *A ještě jednou! Děti: Desky na čísilka.*

9:20

- §10 Uč: *Tak a teď se jdeme podívat jak si umíte pěkně složit.* A posílá děti do lavic, aby si skládali věci do tašek. Někaké věci mají nechat v lavici. Děti se ptají na různé drobnosti. Uč trpělivě dětem na vše odpovídá, chválí je a uklidňuje a krok za krokem naviguje a každý jejich krok kontroluje. Prochází lavicemi a dívá se co děti nechávají v lavicích.
- §11 Uč: *Co když se vás maminka zeptá, kde máte notýsek? U paní učitelky. Tak a děti, které jsou hotové si pěkně sednou.* Některé hotové děti si hezky sednou a uč je chválí: *Tak Bára správně sedí, Natálka, Andulka. To vidím. Andulko na tobě to je přímo vidět, seš školák prostě.*
- §12 Uč: *Tak všichni máme složeno. Výkres máme v lavici Kamile. V lavici máme výkres.* A několikrát opakuje, než ho tam Kamil opravdu dá. Kuba zlobí. Uč: *Kubíku, nech si ten temperament za chvíli. A v zápětí na všechny: Tak, dneska si rozdáme lízátko. Kdo půjde do družiny, dáte si to do tašky. Tady vám dám lízátko a budem ho držet v ruce. Kdo dostane lízátko, vstane a dá si tašku na záda, nezapomene si svetříček, ten si dá do ruky a zkusí zvednout židličku, oběma ručičkami.*
- §13 Děti se bojí, aby na ně lízátko zbylo a tlačí se k uč. Uč uklidňuje: *Nebojte, je jich tady dost.*
- §14 Uč znovu zjišťuje, kdo jde do družiny. Pavel neví. Uč: *No, tak Pavlík jde se mnou do šatny a tam se ukáže.*
- §15 Uč chválí první dvě děti, že jsou ve dvojici a vyzývá děti, aby šly do dvojic všechny, pokud jsou hotové.
- §16 Uč děti řadí do dvojic a jde s nimi k jídelně. S dětmi se naposled dohaduje, kdo dnes jít do družiny má a kdo ne.

9:35

- §17 ZVONÍ.
- §18 S několika dětmi jde následně uč do šatny, kde na ně čekají rodiče.

dne 5. 9. 2002 - čtvrtek; 8:00 – 8:45; 4.hodina; Český jazyk

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Viktorka)

8:00

§1 ZVONÍ.

§2 Uč vybízí děti, aby si svlékly mikiny. Nela nemá tričko. Uč: Řekni mamince, že je ti teplo. Jo? Poprosíš ji.

§3 Kája jde za uč: Kam si mám dát ručník? Uč: No. Správně, na věšák. Uč ke všem dětem vysvětluje, kde je Viky: Viky je dneska na svatbě. Ta se má dobře, ta je na hostině.

§2 Uč: Tak se připravíme a postavíme se. Kdo si zapamatoval včerejší ranní pozdrav? Jak to bylo? A s dětmi říká říkanku: Zatukáme na čelíčko, tuky tuky, tuk. Otevř oči na sluníčko, nespí! Vstávej! Už!(a tlesknou) Uč: Tak, teď jsem si to připomněli a už nám to dneska půjde. A zkusíme to znovu? A opakuje s dětmi.

§3 Uč vyzývá děti, aby utvořily kroužek před tabulí a vysvětluje, co budou dneska dělat: Dneska tady budeme takovou dlouhou, dlouhou dobu, ale vůbec se nemusíte bát, strašně nám to uteče. Takže zaprvé včera jsme všichni pět minut krásně dělali první takové cvičení na ruce. Nejhezčí práce jsou támhle pověšené a my si je teď půjdeme prohlédnout. Vy tam jen nepoznáte svá jména, protože já jsem je bohužel napsala psacím písmem, a to jsem neměla. Příště to napravím. Dneska zkusíme to samé, jen trošku jinak. Papíry už máte připravené a pak ještě jednou budeme něco trénovat, ale to vám vysvětlím, až budete sedět.

§4 Uč: Mám pro vás jedno takové velké, velké překvapení. Podívejte se, co nám dělá tabule, už nám ta tabule jezdí. Už je opravená. Děti: Jééé. Uč: Ano, včera odpoledne tady byl pan opravář a spravil ji.

§5 Uč dětem ukazuje písmenka. Děti je sborově čtou. Uč je chválí: Poslyšte, co děláte v té první třídě děti? Děti se smějí. Uč pokračuje: Vždyť vy tady nemáte co dělat, takové šikulky. Vy už všechno znáte.

§6 Uč. jde s dětmi prohlížet obrázky a poučuje je: Děti, když si budeme něco prohlížet, uděláme vždycky takového hádka. A vysvětluje, jak to vypadá. Děti se řadí za sebe. Uč: Kdo si to prohlédne, půjde si potom sednout.

§7 Uč. prochází s dětmi obrázky a vysvětluje, že víc prací se tam už nevešlo, ale že všichni to měli pěkné a všichni na nich mají obrázek a pochvalu.

§8 Uč vyzývá děti, aby si sedly a zavřely pusinky. Děti relativně poslechnou, ale diskutují. Uč musí znovu vysvětlit, proč tam nejsou všechny obrázky. Napomíná Matouše, že zlobí a nesedl si. Pohledem umlčí povídajícího Kubu.

§9 Uč: Teď vydržíme 10 minut zase krásně pracovat. Děti si povídají. Uč dá prst před pusou. Děti utichnou. Uč: Tak, včera jsme si děti řekly, že až přijdem do třídy, vyndáme si co? Děti neví. Uč: Čím budeme kreslit?... No, tužkou, vidí?!... Tak co? No penál. Matouš: Já už jsem to věděl. Uč: No věděl. Ale podívej se, kde ho máš. M: Já jsem si myslel. Uč: No myslel. To je správně, že sis myslel.

§10 Děti pokládají množství otázek ohledně penálu, věci v lavici či v tašce. Uč trpělivě reaguje a vysvětluje. Děti se hlásí jen občas. Vykřikují.

§11 Děti se ptají, co budou dělat. Uč jim vysvětluje a žádá: Zítřa, prosím vás děti, si už ten penál dejte na lavice. Vidíte, jak jsme se dneska zdrželi, ale to nevádí. A pokračuje: Tak jména. Zkusíme je dneska už dát pryč. Já si myslím, že už vás poznám, někde možná zaváhám, ale zkusíme to.

§12 Uč představuje sešit písanku a říká, že možná „za chvíli“ začnou do té písanky dělat, ale zatím si vezmou papír. Děti se mezi sebou dohadují. Uč vysvětluje, jak budou kreslit – předvádí na tabuli a komentuje. Uč se ptá, kdo pozná rozdíl mezi včerejším a dnešním cvičením. Děti se hlásí. Uč vyvolává.

§13 Děti píšou. Některé děti se ptají jestli už mohou začít. Uč na ně reaguje, že mohou.

§14 Uč chodí po třídě a kontroluje žáky. Znovu vysvětluje, jak pracovat a zdůrazňuje, že se nikam nespěchá a ať pracují pomalu. Mezitím děti napomíná, aby byly tiše.

§15 Kuba povídá. Uč ho vyvede k sobě před tabulí a cosi mu šeptá do ucha. Kuba si poslušně sedne a mlčí.

§16 Některé děti jsou nešťastné, že se jim to nepovedlo. Uč je uklidňuje, že to nevádí, nebo říká ať to třeba ještě zkusí vedle.

§17 Uč ukazuje před třídou výtvar Dana a moc ho chválí. A říká, že to má krásné, protože to dělal pomalu a opravdu tak, jak to má být.

§18 Děti jdou na povel uč do zadní části třídy a u nástěnky si prohlíží pohádky. Uč se ptá, kterou poznají a kterou mají nejraděj. Děti se hlásí. Uč je vyvolává.

§19 Patrik pobíhá po třídě. Uč ho vede k sobě. A říká: No, tak Patrik takhle zlobí, tak to ho vykážeme ze třídy, protože do naší společnosti se nehodí, vidí.

§20 Uč vyzývá děti, aby si sedly zpět do lavic a dopodrobna vysvětluje, jak vypadá ta knížka, kterou mají vyndat. Děti uposlechnou. Pak všem ukazuje konkrétní stranu, kterou mají mít před sebou. Dál rozebírají obrázek.

- §21 Uč s dětmi rozebírá, proč si děti myslí, že Perníková chaloupka nepatří mezi dětské nejoblíbenější. Děti říkají své názory. Hlásí se. Uč se dál ptá, jestli se žáci někde už ztratily a jestli měly strach.
- §22 Uč s dětmi podle obrázků vypráví pohádku. Na povel uč začíná Terežka. Pak další děti (Pavla, Matouš, Kryštof). Uč je chválí a ptá se, kdo bude pokračovat. Říká Nela. Uč pokračuje: *A máme tu děti, které breptají, breptají, ale nahlas nechtějí. Tak Patriku, jak to bylo dál?* Patrik to zkouší, uč mu pomáhá. Uč se ptá, kdo řekne poslední větu. Míša nechce. Terežka chce, uč to dovoluje.
- §23 Uč zazvoní zvonečkem a říká: *Tak a zazvonil zvonec a není pohádky konec, ale první hodiny konec.*
- §24 Uč vyzývá děti, aby si vzaly desky s písmenky na zítra.
- §25 Oznamuje, že si dojdou na záchod, vyzývá k úklidu pomůcek a tomu, aby si vzaly ručník a řadí je do dvojic. Děti jdou s ručníkem hromadně na záchod. Uč chválí děti a říká: *Vidím děti, že jste zase šikovnější než včera. Protože včera, Nelo, šlo asi pět dětí během první hodiny na záchod a dneska nikdo. Stáváte se školáky.* Uč jde s dětmi a čeká na ně před záchodky. Mě říká: *Už je vidět, které děti budou více aktivnější, a kterým se více věnovali.* Pak se kontrolně ptá dětí, zda si umyly ruce. Některé děti říkají, že se jim na WC nechce. Uč je nenutí, jen Káje říká, že by měla, že se o hodině vrtěla.
- 8:45**
- §26 ZVONÍ. Uč: *Tak děti, teď máme deset minut přestávku. O přestávce můžeš chodit po třídě, ale ne běhat, protože by sis mohl ublížit, nebo někomu. Kdo si chce prohlížet, může. Kdo si chce malovat, povídat s kamarádem, může. Jen běhat po třídě ne.*
- §27 Uč napomíná holčičky, že nemají penály na lavici, že jsou na lavici stále, jen kromě svačiny.

dne 5. 9. 2002 - čtvrtek; 8:55 – 9:40; 5.hodina; Matematika

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Viktorka)

§1 Uč upozorňuje děti, které si kreslily, aby daly výkresy do lavic.

8:55

§2 ZVONÍ.

§3 Uč s dětmi opakuje, co se zatím všechno naučili: 1) ruka před pusou znamená ticho; 2) ranní pozdrav; 3) žáci zdraví postavením se. Uč: *Tak to jsme se zatím naučili. Víc neumíme a vy to také ještě všechno neděláte. Ještě jste se nenaučili 4.věc a nedodržíte ani tyhle tři. Nejprve se je naučte a pak se budeme učit dál.*

§4 Uč vyzývá děti, aby si z desek s čísly vyndaly čísla.

§5 Uč zve Jirku, Pavla, Báru, Pavlu a Káju k sobě k tabuli. Děti drží čísla 1-5. Uč s celou třídou procvičuje čísla. Třída má zvedat stejná čísla jako dítě před tabulí. Některé děti zvedají samy, jiné se řídí ostatními. Aktivita se opakuje s malou obměnou (místo číslic jsou puntíky). Uč pouští děti sednout.

§6 Do třídy přichází otec Natálky a nese jí bačkůrky. Otec zdraví a omlouvá se, že ruší. Uč ho také zdraví a děkuje. Děti sedí.

§7 Uč si s dětmi ukazuje čísla. Pak počítají do 10 a zpět.

§8 Uč po skončení aktivity žádá děti, aby si uklidily desky i s čísly do lavic.

§9 Uč rozdává matematiky – čte jména a děti si pro ně chodí. Uč chválí děti, že udělali úkoly moc hezky. A říká: *Ale bohužel, někteří mi to neodevzdali, protože neposlouchali. Takže někdo tam to autíčko nemá. Musíte příště poslouchat, co se dělá.* Uč také upozorňuje, že některé děti to stále nemají podepsané.

§10 Uč pokračuje ve výuce. Říká dětem, aby kreslily kostičky k nákladním autíčkům a vysvětluje, podle čeho poznají kolik a jaké barvy.

§11 Děti pracují. Uč je obchází a kontroluje. Následně chválí hotové děti.

§12 Patrik nešťastně vykřikuje, že zlomil tužku. Uč vysvětluje, že je to asi proto, že příliš tlačil.

§13 Děti chodí bez dovolení po třídě za uč se sešitem ukázat výsledek. Některé občas vstanou ze židle a stojí v lavici.

§14 Děti stále vykřikují paní učitelko. Uč jednotlivě po dětech chodí, oslovení si nevšímá.

§15 Některé děti chtějí dělat další cvičení. Uč: *Když to zvládnete.*

§16 Uč uklidňuje Kryštofa, kterému se to nepovedlo, že se nic neděje, že to příště bude lepší, když se bude snažit jako dnes.

§17 Uč zvoní zvonečkem. Děti vstávají. Uč: *Nemusíme vstávat. Jen končíme autíčka. Zandejte si matematiku do lavice. Vezmete si aktovku. Vyndáte si ubrousek. Ten si rozprostřete na lavici a vyndáte si svačinu. Budete teď dlouho, dlouho svačit. Pavlík říká, že ubrousek nemá. Uč: *Ta svačina by měla být na ubrousku. Hele Pavlíku, maminky to slyšely. Není správné jíst svačinu na lavici. Umažete si svačinu od lavice a i obráceně. Umaže se lavice a pak to budete mít na sešitech.**

§18 Kája nese ukázat uč svačinu.

§19 Uč vysvětluje, že v první třídě probíhá svačina tak, že děti mají hodně času na svačinu a uč jim přitom bude číst pohádku.

§20 Uč vidí Pavlínu, že nesvačí. *Pavlínko ty nemáš svačinu? Já myslím, že tam v tašce něco máš. Podívej se.*

~~§21 Tereza se ptá uč, jestli si má nejdřív dát chleba nebo broskev. Uč: *Určitě chleba.*~~

§22 Uč vidí Pavlínu, že stále nesvačí. Požádá děti, jestli někdo nemá nějakou sušenku, kterou by ji mohl dát. Míša: *Já. Já to mám takhle.* Uč: *Tak jí dej jednu. Děkujeme Míšo.*

§23 Uč čte pohádku.

9:40

§24 ZVONÍ.

§25 Po dočtení uč říká, že děti mají dalších 10 minut přestávky. Ty děti, které dojedly mají v klidu nechat dosvačit ty ostatní.

dne 5. 9. 2002 – čtvrtek ; 9:50 – 10:35; 6.hodina; Prvouka

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Viktorka)

10:00

- §1 Uč nabádá i děti, které ještě neuklidily ubrousky. Aby tak učinily. Děti pomalu poslouchají. Ostatní děti jdou do lavice.
- §2 Uč vyzývá děti k prstovému cvičení. Uč předcvičuje a říká říkanku. Děti stojí v lavicích a uč napodobují
- §3 Uč vysvětluje, co teď budou obtahovat a jak. Děti vykřikují nebo se hlásí a bez vyzvání se ptají. Uč trpělivě odpovídá.
- §4 Děti pracují. Občas si povídají. Uč je obchází v lavicích a kontroluje.
- §5 Po chvíli uč chválí děti, jak hezky obtahovaly. A říká, aby vše daly do lavic a vysvětluje, že se teď seřadí do dvojic a půjdou se podívat, na ostatní děti, v kterých třídách se učí. A dodává: *Ale jenom tady a v prvním patře. Třetí patro nás ani zajímat nebude. Raděj ani ne. Tam jsou velké děti a ony by nás mohly porazit.*
- §6 Uč prochází s dětmi patro a říká, kde se učí která třída. Uč děti napomíná, aby byly potichu. Děti hlučí. Uč výzvu opakuje. A říká: *Teď si můžete jenom šeptat. Nesmíte rušit ostatní děti, které mají strašně moc učení.*
- §7 Uč schází s dětmi do nižšího patra, kde opět představuje třídy. Pak jdou do tělocvičny. Oznamuje dětem, že jednou týdně budou cvičit v malé a jednou ve velké tělocvičně. Děti si prohlížejí místnost. Nemohou tam moc chodit, uč vše jen ukazuje prstem (je tam příliš prachu – zatím není po opravách uklizeno). Uč jim ukazuje, co jsou šplhadla, koně a kozu apod. Říká, co budou často v tělocvičně dělat.
- §8 Uč děti vyzývá zpátky do dvojic a do řady. Patrik zlobí a pobíhá. Uč: *Patriku, víš, co jsme si včera říkali, že máš vrtulku, vid'! Kde, kde máš vrtulku?* Patrik: *V prdeli.* Uč: *No, to jsem neřikala, ne. To jsem neřikala, a ty to víš.*
- §8 Uč s dětmi opakuje, co dneska dělaly ve škole, až se jich budou rodiče doma ptát. A ptá se dětí.
- §9 Patrik opět zlobí. Uč: *Tak Patriku. Patrik to chce všem říct, tak pojd' sem ke mně. Protože Patrik na otázku tatínkovu včera pověděl, co?* Patrik: *Že jsme se učili a psali.* Uč: *No tak aspoň něco.*
- §10 Uč děti řadí do dvojic. A opakuje jim, že si děti mají zítra přinést desky na písmenka.
- §11 Společně se vrací ke třídě. Uč je zastaví a ukazuje jim u třídy obrázek, kde jsou v balóncích napsána jména všech dětí a čte jim je. Děti jsou potichu a se zájmem poslouchají.
- §12 Děti si na povel učitelky ve třídě sklídí věci do tašek, některé do lavic. Uč. je vybízí, aby daly nahoru židličky. A stály u svých židliček.
- §13 Uč připomíná Viktorce, že tam nechala svetřík.
- §14 Děti se s problémy řadí na povel učitelky do dvojic a odchází ze třídy k jídelně, kde je přebere paní družinářka.
- 10:35
- §15 ZVONÍ. Na oběd jdou všechny děti kromě Pavlínky, Kamilky a Káji. S těmi jde uč k šatnám. Tam na ně čekají rodiče.
-

dne 10. 9. 2002 - úterý; 8:55 – 9:35, 7. hodina, Tělesná výchova

19 dětí – 12 dívek, 7 chlapců (chybí: Patrik)

8:45

§1 ZVONÍ.

§2 Děti se s ručníky řadí ve třídě do dvojic. Uč je napomíná, aby se uklidnily, seřadily se a nezlobily. Uč je vede na záchod. Uč čeká před záchody. Většina dětí jde sama zpět do třídy (mají povoleno od uč), jen Kamil na uč. čeká. Uč mu říká, že to nemusí.

§3 Ve třídě uč děti vyzývá, aby se převlékly do cvičebního úboru a říká, že dnes budou mít první hodinu tělesné výchovy. Děti se převlékají a berou si cvičky.

§4 Jirka říká, že cvičky zapomněl s tatínkem v šatně. Uč mě prosí, abych s Jirkou došla pro cvičky.

8:55

§5 ZVONÍ.

§6 Po návratu ze šatny děti ještě dokončují převlékání. Uč je následně řadí do dvojic a vede do přízemí na venkovní hřiště na dvůr. Děti hlučí.

§7 Usadí je na lavičku u hřiště a říká: *Jsme pomalí, děti. Už bychom měli čtvrt hodiny cvičit.*

§8 Uč informuje děti o pravidlech tělesné výchovy: 1) poslouchat, co se řekne a přesně to dělat; 2) poslouchat píšťalku. Mezitím se děti vrtí na lavičce a pokřikují. Uč: *Kájo, nech toho a sed! I ostatní zamkněte na chvíli pusinky!*

§9 Uč dětem vysvětluje, že každá hodina TV začíná nástupem a popisuje, jak vypadá nástup. Děti se bez výzvy přesouvají na hřiště k nástupu. Uč je usazuje a vytýká, že je nevyzvala.

§10 V zápětí jdou na pokyn uč k nástupu.

§11 Uč děti poučuje o domluvených signálech píšťalky a potom procvičuje. Děti pobíhají po hřišti od jedné strany k druhé. Uč jednou pískne, děti se mají zastavit. Signál ale nechápou. Některé ho ignorují a běhají dál. Jiné si hrají „na sochy“ a ztuhnou. Uč je upozorňuje, že to nepochopily a proč, a říká, že to zopakují. Opět dětem dává rozchod. Pískne znovu. Děti opět nechápou, reakce se ale zlepšuje. Pak pískne 2x. Děti se mají shromáždit k nástupu. To už děti chápou spíš.

§12 Uč pokračuje rozcvičkou. Děti poslouchají a poslušně cvičí. Následuje několik míčových her.

§13 Jirka chce žalovat. Uč: *Nežaluj!*

§14 Uč děti seskupuje do tří řad (družstev) vedle sebe a hrají soutěž, či míč nejrychleji oběhne kolo.

§15 Kubovo družstvo vítězí. Děti se radují.

§16 Uč píská děti k nástupu. Dětem to stále moc nejde.

§17 Uč vede děti po dvojicích zpět do třídy. Děti hlučí.

9:35

§18 Děti se ve třídě opět převlékají. Mezitím ZVONÍ.

§19 Uč vybízí děti, aby si vyndaly ubrousky a svačiny a aby snědly vše, co jim maminky ke svačině přichystaly. Uč: *Pavlíku, máš toho dneska hodně, tak si sedni a koukej papat, ať to všechno stihneš.*

§20 Uč znovu napomíná Pavlíka, aby svačil. V zápětí začne číst dětem pohádku. Děti svačí. Nebo leží hlavou na lavici a poslouchají pohádku.

§21 Uč kontroluje, kdo má ještě svačinu a konstatuje, ať svačí. Uč: *Ještě chvíličku počkáme, a ten, kdo už je po svačině, Pavlíno a vy dvě holky vzadu, Nelo a Víky, musíte si nejdřív uklidit ubrousky. Dianko, tak takhle ne, ubrousky na zem? To se nedělá.*

§22 Uč napomíná Dana, že si neumyl ruce před svačinou.

9:45

§23 Uč stále čeká na Kryštofa a pár dalších, kteří ještě svačí. Proto hraje s dětmi hláskovou hru – děti říkají slova, která začínají na konkrétní hlásku a opačně. Mezitím ZVONÍ. Uč napomíná děti, aby byly tiše. Chválí Pavlíka, že odpověděl rychle.

§24 Uč dětem rozdává sešity. Chce se přesvědčit, jak děti znají svá jména. Proto jména dětí čte a nechává Kryštofa a Nelu, aby je rozdávali dětem. Nela si pamatuje většinu jmen. Kryštof jen málo. Děti Kryštofovi a Nele děkují.

dne 10. 9. 2002 - úterý; 9:50 – 10:35, 8. hodina; Matematika

19 dětí – 12 dívek, 7 chlapců (chybí: Patrik)

10:05

- §1 Uč zahajuje další hodinu a žádá děti, aby si otevřely konkrétní sešit. Budou dělat malou rozcvičku – bludiště. Nejprve ho projedou prstem, pak tužkou.
- §2 Uč: *Pochválíme Nelu, Terezku, krásně tiše pracuje, Pavlítku, Míšu.* Kuba: *Já už to mám.* Uč: *Nepochválíme Kubu, protože zase pokřikuje.* Nad'a: *Já už to mám!* Uč: *Nepochválíme Nad'u, protože pokřikuje. Kdo to bude mít, vstane.* Děti postupně vstávají. Uč je dál navádí, aby po řadách odevzdávaly výtvary na lavici. Uč: *Matouši, která jsi řada? Ty ještě ne! Kamilko! Ty taky ne.*
- §3 Uč zve žáky před tabuli. Ukazuje jim geometrické tvary. Slovo „geometrické tvary“ spolu s dětmi několikrát opakuje. Uč je chce pojmenovat. Vyvolává děti.
- §4 Uč vyzývá děti do lavice. Mají si najít matematiku a konkrétní stranu – rybičkový úkol. Uč: *Kdo zná čísla do 10, je to na straně 9.*
- §5 Uč informuje děti o možnosti příspěvku na pražské ZOO. Uč: *Včera jsme si říkali, že si o tom povíme a neměli jsme čas.* Uč reaguje na Danův příspěvek a říká dětem: *Vy se podíváte do kasičky, jestli tam nemáte něco na nějaké zvířátko, nebo poprosíte maminku a vysvětlíte jí, že naše škola se v ZOO stará o dvě zvířátka. Vždycky se to vybírá na konci roku, ale letos kvůli povodním je to už teď. Podívejte se do kasičky, jestli tam budete mít 5 korun, nebo 10 korun, jenom něco malinko. Každá korunka pomůže. Bylo by moc pěkné, kdybyste se pro jednu zřekli nějakého kornoutu nebo zmrzliny a dali to na nějaké zvířátko. Protože všichni máme rádi ZOO a ta zvířátka. Máme čas do čtvrtka, ale není to povinné.*
- §6 Uč se vrací k rybičkovému úkolu a vysvětluje ho.
- §7 Děti pracují. Děti se občas hlásí, ale stále zapomínají a jindy vykřikují: *Paní učitelko!* Uč: *A kdopak se zapomněl hlásit!* Míša: *Paní učitelko!* (bez vyzvání) Uč se na ní otočí, Míša zvedne ruku a ztichne. Uč: *No proto.* Uč na Kubu: *Kubo, ty už jsi zase na pastvě?* (Kuba povídal)
- §8 Uč chodí po třídě a kontroluje práci dětí. Jirkovi znovu opakuje, co měl dělat.
- §9 Uč oznamuje DÚ: *Ted' budete muset strašně moc, Terezko, dávat pozor, protože jsem hrozně zvědavá, jak si to budete pamatovat. Protože na téhle stránce bude úplně první domácí úkol. Úplně první. Takže, kdo nechce ten první DÚ zkazit, ten bude ted' strašně moc dávat pozor. Takže si vezmu tužku a na téhle stránce si dám do kroužku kočičku. Je to úkol pro kočičku a pro vás. Kryštof pokřikuje.* Uč: *Kryštofe, já se to pokusím vysvětlit a pak se, když nebudeš rozumět, zeptáš.* I další děti pokřikují. Uč stále znovu a znovu opakuje, že si dáme kočičku do kroužku. Uč s dětmi probírá, co budou doma dělat a sleduje, jestli rozumí. Znovu opakuje, jaký úkol a kde ho najdou. Opakuje 2x a stále se děti ptá. Uč: *A pro koho je ten úkol?* Jirka: *Pro kočičku, ale budeme ho dělat my.* Uč: *Ano správně.*
- §10 Uč dětem oznamuje, že se blíží přestávka a stejně jako včera budou na terase. Vzpomíná na včera, kdy tam Jirka pobíhal a málem si rozbil koleno a Tereška se tam zapomněla. Uč: *Až zazvoním na zvoneček, tak všichni odcházíme, dřív než nás povalej ty velké děti.*
- §11 Uč říká dětem, že až budou na terase, mají si prohlédnout školu, protože ji po návratu budou malovat.

10:30

- §12 ZVONÍ. Uč řadí děti do dvojic (opět problémy). Zazvoní zvonečkem. Děti zmlknou. Uč ukazuje prstem přes pusou. Jdou na terasu.
- §13 Na terase děti chvíli pozorují školu. Pak si hrají mezi staršími dětmi.

dne 10. 9. 2002 - úterý; 11:00 – 11:45, 9. hodina, Prvouka

19 dětí – 12 dívek, 7 chlapců (chybí: Patrik)

§1 Děti se s uč. vrací do třídy. Mají dál přestávku.

10:55

§2 ZVONÍ. Ve třídě je hluk. Uč po chvíli zahazuje hodinu a informuje děti, že si asi dnes nestihnou zahrát „Zlatou bránu“. Děti na pokyn uč vstanou a aspoň si ji s nimi vytleská. Uč: *A sedneme si. To bylo rozcvičení na naši poslední hodinu. Tohleto obrátíme a zase něco zkusíme přesně obkreslit z tabule na papír. Včera se nám to povedlo. Ale Terežka mi to nedala. Tak já se na to dneska podívám a když se mi to bude líbit, taky na to dám obrázek.*

§3 Uč krok za krokem naviguje děti jak pracovat.

§4 Uč reaguje na dění ve třídě: *Matouši, ale ty seš takovej trochu louda, malinko, malinko louda, a pak to nestíháš, kde máš penál? K uč jde Kája a něco jí říká. Uč jen kývne. Uč chválí výkon Míši: Ježiš Míšo, s tebou se tak krásně pracuje. Tobě to tak pěkně jde. Uč k Danovi: Hele, dneska se ti to určitě všechno povede. Kryštof vykřikne. Uč: Ruce. K: se přihlásí. Uč: Co's chtěl, Kryštofe? Kryštof se ujišťuje o úkolu.*

§5 Uč zjišťuje, že to děti mají hotové. Děti vykřikují, že už to mají. Uč: *Neslyším. Vidím Míšu.*

§6 Uč říká, aby si vyndali prvouku a oznamuje dětem, že si ještě nechá jejich notýsky.

§7 Úkol z prvouky: rozdíl mezi školou a školkou. Uč poslouchá názory dětí. *Matouš: To vlevo je škola a to vpravo školka. Uč: Zapomeň na obrázek a vzpomeň si, co jste dělali ve školce a porovnej to s tím týdnem tady. Viky: Tam se neučíme a tady jo. Míša: Ve školce se spí. Tady ne. Jirka: Školka je menší. Uč: Mohlo by být, ale znám i velké školky. Matouš: Že ve školce si můžeme hrát a tady ne. Uč: Ano. A vůbec si nemůžeš hrát ve škole nebo někdy jo? Matouš: Ve družině. Uč: Správně. Uč doplňuje: Ve školce, měli jste zvonek. Děti souhlasně mručí. Uč: A co vám ten zvonek oznamoval? Dan: Kdyby chtěly maminky jít do školky. Uč: Tak to byl jiný zvonek, vid'?*

§8 Uč zjišťuje do jaké MŠ děti chodily. Děti si často pamatují, jen že do MŠ a ulici nevědí. Na MŠ Jeseniova se hlásí Viky, Pavel, Matouš, Natálka, Anča, Nela.

§9 Uč s dětmi dál řeší, jestli by ve školce pan ředitel, pan školník, paní uklízečka. Děti tvrdí, že ve školce byla paní ředitelka. Byl tam školník nebo školníková. Uč dětem slibuje, že se na paní školníkovou tady na škole taky půjdou podívat. Uč: *My máme strašně hodnou paní uklízečku a opravdu poctivě uklízí. A líbí se jí tady u vás. Říká, že zatím nenecháváte odpadky. Ty koše se jí nelíbily, že používáme oba dva.*

§10 Uč s dětmi probírá obrázek MŠ a ZŠ. Děti pokřikují. Uč: *Tak takhle ne.*

§11 Uč dává prostor Kryštofovi a Míše, kteří už umí číst, aby přečetli zadání úlohy.

§12 Děti mají malovat, jak vypadá jejich škola. Uč: *Nemalujeme pusinkou, malujeme rukou.*

§13 Po chvíli opakuje: *A dohodli jsme se Kryštofe a Pavlíno, že nebudeme kreslit pusou, ale rukou.*

§14 Uč říká Pavlíkovi, aby už sebou do školy nenosil propisku. Tu bude potřebovat nejdřív na jaře a na matematiku.

§15 Uč mi povídá, o Kamilce, že je na hranici ZvŠ, a že pravděpodobně půjde do mikrotrídy. Říká, které děti měly odklad. Hovoří o nepříjemné rodinné situaci Pavlíny. Mluví také o Jirkovi, Patrikovi a Káje a jejich LMD. O Nele a tatínkovi.

§16 Děti kreslí a stále se na něco ptají. Pokřikují.

§17 Uč oznamuje konec práce. Chválí děti a říká, že dnes nebudou vybírat.

§18 Uč říká, že všichni krom dvou hočíček chodí do družiny.

§19 Děti stále vykřikují. Uč: *Neslyším. Neslyším. Zavřeme pusy.*

§20 Uč: *Kdo to nedodělal, nevádi. Doděláme to zítra. Tak teď mě poslouchat: Za prvé. Dáme všechny tužky do penálu. I Matouš. Všechny děti uklidí penál a desky... Čeká až většina dětí provede. Dál si uklidíme veškeré pítko. Prvouku dáme do lavice. Někdo to tam má naházené. A sedíme. Nikdo nezvedá ani židličku, ani tašku na záda. Všichni sedíme. Máme prázdnou lavici. A čekáme. Domů máme jenom matematiku, protože Pavlíku? Pavlík neví. Uč: Protože máme DÚ.*

§21 Uč znovu otázkami opakuje, že mají domácí úkol, jaký a kde ho najdou.

§22 Uč po řadách vyzývá děti, aby zvedaly židličky a řadily se do dvojic.

§23 Uč: *A Matouši, až se tě maminka zeptá, kde máš notýsek, co odpovíš? Matouš: U paní učitelky. Uč: Správně.*

11:40

§24 ZVONÍ.

§25 Uč upozorňuje Kamilkou a Pavlínu, že budou chodit poslední, protože jdou s učitelkou do šatny.

§26 Uč jde s dětmi do jídelny. Předává je pí družinářce. S P+K jde do šaten.

dne 11. 9. 2002 - středa; 8:00 – 8:45; 10. hodina; Matematika

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:00

- §1 Uč zahajuje tradiční ranní pozdrav „Zatřukáme na čelíčko“. Většina dětí už vstává. Uč pak dovoluje dětem si sednout.
- §2 Uč napomíná děti, aby nevykřikovaly a hlásily se: *Ručičky!*
- §3 Uč si všimne Matoušovy lavice a říká: *Áhh, Matouš jediný není školák! Nemá na lavici penál. Matouš hned upozorňuje: A Pavel taky. Uč: Vidíte, já jsem se spletla. Pavel taky. Ale Pavel měl na stole aspoň matematiku. Ale Matouš chodí do školy už osmý den a stále neví, že si má vyndat penál. Podívej už i ostatní děti se to naučily. Tak podívej. Vyndáme si matematiku. Kamil ji zastrkuje do tašky. Uč: Kamile, vyndáme. Kuba se baví. Uč: Tak a Kubo my jsme zahájili vyučování a ty se v zápětí dáváš do brebtání. To se mi vůbec nelíbí. Vůbec se mi to nelíbí.*
- §4 Uč: *Už se budeme učit vyndávat si věci podle rozvrhu. Já vám vždycky řeknu, jaká bude hodina a vy si podle toho připravíte na lavici věci. Tenhle týden ještě ne, protože to máme takové proházené.*
- §5 Děti otvírají knížku. Uč: *Nikdo neříkal, že něco otvíráte.*
- §6 Uč vybízí děti, aby si po řadách chodily do zásuvek a vyndaly si desky s čísly. Dan říká, že se tam půjde podívat. Uč: *Ty se tam nepůjdeš podívat, nejsi na řadě. Musíme dodržovat určitá pravidla.*
- §7 Uč žádá děti, aby si otevřely matematiky na str.9 - bude kontrolovat DÚ. A komentuje: *No, nikdo včera netelefonoval, asi jsme si to dobře pamatovaly. Já si to teď prohlédnu. Dodává, že ten, kdo to bude mít pěkné, dostane obrázek.*
- §8 Uč žádá děti, aby k ní chodily po řadách. Říká, že se musí protáhnout.
- §9 Uč: *Kdo nám to zase pokřikoval. Já jsem nic neslyšela. Víte co, já od zítřka nebudu slyšet na to pokřikování. Já budu slyšet jen toho, kdo se přihlásí.*
- §10 Dianka a Kamilka se řadí do fronty, aniž by patřily do příslušné řady. Uč je napomíná a vrací.
- §11 Uč kontroluje úkoly. Všichni to mají krásné. Uč chválí, jak se děti snažily a jak jsou DÚ krásné a dává obrázky. Děti jsou šťastné a většinou komentují, jak to doma dělaly s maminkou apod. Uč: *Heleďte, že vám ty maminky pomáhaly, a usmívá se. Děti křičí: Ne, mě ne. Mě taky ne. Uč: Krásný.*
- §12 Po chvíli uč reaguje na Jirku: *A jéje, a už tu máme prvního zapomnětlivce. Tak to tedy ne, zůstaň u tabule. Stoupni si k tabuli. Jirka čeká u tabule. Za chvíli se k němu přidává Matouš. Uč pokračuje: Opravdu hezký, děti udělaly jste mi radost. Děti se ve frontě baví.*
- §13 Uč reaguje na 2 žáky, kteří nesplnili DÚ: *Protože jeden zapomněl úplně a jeden zapomněl sešit tady ve škole, tak vlastně neudělali první DÚ. Tak já to vyřeším takhle. Možná příště si nechám od vás poradit, ale dneska všichni dostanete mimořádně do notýsku do toho týdne zase jeden nalepovací obrázek a protože kluci úkol neudělali, tak obrázek prostě nedostanou. Až bude třídní schůzka, tak budou mít rodiče ostudu, že maj doma děti, který si nepamatujou takovou jednu jedinou základní věc. Tak, seberte si matematiku a do zítřka to doděláte, oba dva. Ostudy, ostudy... No Jirko, začíná to s tebou být, ... já to řeknu tatínkovi zítra ráno.*
- §14 Uč se ptá, kdo měl s DÚ problémy, že zapomněl a nemohl si vzpomenout. Hlásí se Bára, Pavlík, Kamil a Kuba. Děti říkají jak. Uč napomíná Viky, Pavlíčku, aby nebreptaly.
- §15 Uč vybízí děti, aby si vzaly desky s čísly a na lavici si položily 1–5. Daly je do řady podle uč a pak je čtou. Následně uč úlohu obměňuje. Každé dítě si má řadu udělat jinak, uč chodí po lavicích a děti je jednotlivě čtou. Kája mumlá potichu. Uč: *No nahlas ale Kájo, nahlas, pro všechny. No, povídej Kájo, vždyť to víš, teď's to říkala, ale... co je tohle? Kája mlčí. Tereška napovídá. Uč: Nic? Tak nic. Nechceš, nechtěj. A pokračuje. Děti, které přečtou dobře (krom Kamilky všechny), chválí.*
- §16 Tereška se otočí na Káju a starostlivě se ptá: *Kájo, proč to neřekneš. K: A co? T: Tohle's měla říct (a ukazuje na čísla). K: No a co?! A vrhne podrážděný, nepříjemný pohled.*
- §17 Uč skončila s kontrolou úloh a ptá se: *A máme všichni uklizeno, že jo mezitím? A nemáme, protože jsme povídali. Děti si uklidí.*
- §18 Uč vyzývá k další činnosti. Děti se pomalu připravují. Vysvětluje ji žákům a kontrolními otázkami se ujišťuje, jestli to pochopily. Děti vykřikují a ptají se. Uč je nenapomíná.
- §19 Děti tiše vybarvují, koukají se k sousedovi. Uč to nevdá. Pavla: *Už to mám!* Uč: *No, to nemůžeš mít, Pavlíčko. To musí být pěkně odbité. Dívá se a konstatuje: A taky že je.*
- §20 Uč jde ke Káje a ptá se: *Kájo, proč jsi nechtěla přečíst ta čísla? Kryštof: Protože je všechny zapomněla, říkala. K jí šeptá, že je neumí. Uč: Aha. A které čísílko poznáš? K něco šeptá. Uč si ji bere k tabuli: Tak pojď sem, tady tě nikdo*

neuslyší, a ptá se Káji na čísla 1-5. Kája vše řekne správně. Uč ji moc chválí a objímá. Kája se usmívá a jde si sednout.

§21 Děti se hlásí a vykřikují: *Paní učitelko!* Uč je nevnímá. Po chvíli začne vysvětlovat vybarvování dalšího obrázku. Používá zase kontrolních otázek. Uč pozoruje výkony a chválí: *Nechci to zakřiknout, ale dneska vám to vybarvování jde líp než jindy.*

§22 Uč zazvoní zvonečkem a dětem oznamuje, že se půjde na záchod. Řadí je do dvojic. Děti si mezi sebou povídají. Na záchod jdou děti ve dvojicích. Kája: *Já nejdu čůrat, mě se nechce čůrat.* Kryštof a Nela taky nechtějí a nejdou.

8:45

§23 Děti se postupně vrací. Mezitím ZVONÍ. Jirka, Kuba, Patrik a Matouš si hrajou vzadu ve třídě. Smějí se, dívají se z okna, nebo se pošťuchují. Jirka+Patrik se perou. Přidává se Kuba. Nad'a si jde povídat k uč. Natálka i Anička sedí a jednotlivě si kreslí. Kamilka taky sedí v lavici. Terežka taky. Kája+Kryštof se baví. Bára+Míša se baví v lavici. Nela+Viky se baví v lavici. Dan+Kamil se baví v lavici. Pavlínka+Dianka se baví v lavici. Pavel si hraje sám, pak jde za uč.

§23 Uč si všimne kluků vzadu (Jirka a Matouš): *Hej, co to tam děláte, vy vzadu. Můžete si povídat, ale neprat se.* Matouš pokřikuje a chodí po třídě.

dne 11. 9. 2002 - středa; 8:55 – 9:40; 11. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:55

- §1 Uč dává první varování pro Jirku a Matouše (nedostanou hvězdičku) a vyjadřuje se také ke rvačce o přestávce: *Víte, co jsem jasně řekla: že nemusíte umět čísla do deseti, nemusíte umět psát či slabikovat a tak dále, ale nebudete se tady prát! Od toho škola není! Tak pojedte radši domů. Tam se můžete prát od rána do večera. Tady si jednou ublížíte a bude neštěstí hotovo. A zvonilo děti.*
- §2 Jirka se hlásí a nemluví. Uč ho chválí a vyvolává.
- §3 Uč zve děti k tabuli do půlkruhu. Uč napomíná Jirku. Viky objímá Nelu, Natálka Aničku.
- §4 Uč s dětmi rozebírá, k čemu je hrníček, košík apod. Děti říkají, co vědí. Děti se překřikují: *Tak děti! Když jeden mluví, tak ten druhý, co?* Terežka: *Mlčí.* Uč: *Správně, kdo to řekl?* Terežka: *Já.* Uč: *Výborně.*
- §5 Uč děti posadí zpět do lavic. A dělá s nimi prstová cvičení. Současně je upozorňuje: *Vždycky, když máš doma unavené nebo ztuhlé ručičky, tak si s nimi takhle pohrajte.* Následně mají malovat klubička. Uč vysvětluje jak pracovat a kam. Kontrolními otázkami zase zjišťuje, jak pochopily. Děti malují klubička krásně. Uč je chválí. Děti breptají. Uč dává prst před pusou. Děti ztichnou. Uč mění úlohu. Děti mají vybarvovat obrázky. Uč opět vysvětluje a upozorňuje, aby děti dávaly pozor, že to je jenom na pozornost a pak už to nenapraví.
- §6 Uč chodí po třídě a pozoruje jak děti pracují. Občas někomu poradí či pomůže.
- §7 Děti vykřikují, že jsou už hotovy. Uč nereaguje a pokračuje ve vysvětlování úlohy.
- §8 Uč vyzývá děti, aby učebnice daly do lavice, zavřely si penál, zazvoní zvonečkem.
- §9 Uč vyzývá děti, aby si vyndaly z tašek ubrousky a svačiny, že se bude svačit.
- §10 Děti si vyndávají z tašek ubrousky a svačiny. Uč vidí, že Pavlík svačí bez ubrousku. Uč mu říká, že se bez ubrousku nesvačí, že si to všechno umastí, co na lavici položí. Pavel říká, že ubrousek nemá. Uč mu radí, ať poprosí maminku, aby mu dala aspoň papírový kapesník. Uč: *A dneska si to budeš muset nějak utřít.* Kája nese uč ukázat svačinu.
- §11 Uč navazuje na příběh ze včerejška a ptá se dětí, zda vědí, kde skončily a připomíná jim to. Pak dětem během svačiny opět čte pohádku.
- §12 Děti klidně svačí a poslouchají pohádku. Po svačině Dan vstává a ptá se uč, zda si může jít dozadu prohlížet knížku. Uč souhlasí.

dne 11. 9. 2002 - středa; 9:50 – 10:35; 12. hodina; Pracovní činnosti
20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:50

- §1 Uč vysvětluje dětem, že o pracovních činnostech se bude lepit, stříhat, modelovat, vytrhávat, stavět různé věci, prostě všechno, kde se používají ruce.
- §2 Uč připomíná, že včera říkala, kdo nemá nůžky, aby si je dnes určitě přinesl. Kamil je nemá i dnes.
Uč reaguje: *Kamile, Kamile, co jsme si včera říkali. Kamil: Já jsem to říkal, akorát oni mi je tam nedali. Uč: No, maminka nebyla na třídní schůzce, vid'. O seznam věcí se nezajímá u vás nikdo. Takže musíš prosit, až ti je dají. Oni chodili taky do školy a vědí, že nůžky potřebovali. Musíš doma poprosit.*
- §3 Uč: *Vyndáme nůžky, a ne že je držíme v ruce. Nejdřív si musíme zopakovat pravidla a jmenuje tři: 1) nikdy si s nimi nehrát, nebrat je zbytečně z lavice než je budu potřebovat a neobracet hroty proti sobě ani proti kamarádovi; 2) potřebuji-li někomu nůžky půjčit nebo odnést do zásuvky, nesu je hroty dolů a zavřeně, vysvětluje, proč je to nebezpečné; 3) potřebuji-li se pohybovat po třídě, nůžky zavřu a položím na lavici, po třídě se s nimi nechodí.*
- §4 Děti diskutují s uč o nůžkách. Hlásí se a vykřikují: *Paní učitelko!*
- §5 Uč rozdává dětem obrázky, které budou stříhat a ukazuje a popisuje, jak se bude stříhat.
- §6 Děti pečlivě stříhají. Uč ke mně poznamenává, že děti jsou moc šikovné. Stříhání jim nedělá problémy. Některé děti sedí, jiné stojí u lavice. Naďa se hlásí. Matouš nejdřív vykřikuje: *Paní učitelko!* Pak se hlásí.
- §7 Jirka se snaží jazykem oblíznout Kubův obličej. Pavla nese vyhodit papírky. Uč chodí mezi dětmi a sleduje. Někoho pochválí, jinému ukáže další čáry, podle kterých vystříhnout.
- §8 Děti začínají povídat. Uč: *Tak a začali jsme moc breptat.*
- §9 Děti: *Paní učitelko, já už to mám!* Uč: *To je dobře většina z nás už to má.*
- §10 Uč říká dětem, aby obrázky položily na sebe. Děti tak činí. A vyzývá děti, aby uklízely a trefovaly se do pytlíku v koši.
- §11 Uč: *Máme dlouhou přestávku. Vzhledem k počasí máme zůstat v budově. Tady máte papíry na malování, nebo na skládání, nebo si vemte knížku. Patriku, co budeš dělat o přestávce? A co budeš dělat ty, Jirko? Jirka: Já nevím. Uč: No, tak si to honem vymysli. A nemáš uklizeno. Jirka si pomalu uklízí na lavici. Uč: Kuba, pojd' sem, nemůžeš začít si hrát, když nemáš dodělané věci, a ukazuje mu nepořádek na lavici.*

10:35

- §12 ZVONÍ.
- §13 Terezka si povídá s Kájou. Jirka skládá. Zbytek kreslí. Patrik+Kuba křičí vzadu. Naďa si povídá s Kamilem. Natálka+Nela se honí po třídě s penálem. Pavel zakopne o Kryštofův batoh. Kryštof se zle podívá. Pavel se omluví. Některé děti si pak se mnou jdou povídat – Kája mi nakreslila obrázek; Pavlínka mi nese 2 obrázky; Pavel a Matouš mi jeden přes druhého vypráví příhody, co se lidem z jejich rodiny kdy stalo; chvílku je u mě Anička a Bára.

dne 11. 9. 2002 - středa; 11:00 – 11:45; 13. hodina

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč stojí před lavicemi dětí. Děti vstávají. Uč čeká na Kamilku a Patrika, kteří ještě nevstali.
- §2 Uč s dětmi opakuje s dětmi básničku, kterou se naučili včera, pak si mohou sednout.
- §3 Uč: *Když vydržíme a nebudeme zdržovat, na konci hodiny si ještě zahrajeme zlatou bránu. Ted' jsou na řadě holky.* Uč zdůrazňuje, že dnes musí nutně ukázat doma notýsek, protože od pondělí bude platit rozvrh. Uč: *Takže dneska si máte pamatovat, že máme doma vyndat notýsek a dát tenhle papírek mamince nebo babičce.*
- §4 Uč napomíná Pavlíčku, aby si sedla a nechodila po třídě, a děti, aby nebreptaly.
- §5 Uč se zmiňuje o příspěvku na ZOO, chválí ty, co přispěli (Naďa, Kuba, Dan, Miša, Bára), že si to pamatovali. Ostatní si buď nepamatovaly nebo špatně vyřídili.
- §6 Děti hlučí. Uč: *Ale děti, to nemůžeme takhle.* Kája jde k uč a něco šeptá. Uč: *Kájo, tohleto nedělej, ty mi vždycky přijdeš něco šuškat. Řekni to před ostatníma dětma, to není tajné, že ne. Je to tajné?* Kája: *Ne.* Uč: *Ne. Tak vidíš.* Uč rozdává dětem notýsky. Uč: *A ted' ten notýsek dáme všichni do tašky, nebo ho tu někdo zapomene.*
- §7 Uč jde s dětmi hrát Zlatou bránu. Viky je stále s Natálkou. Pavel u Matouše.
- §8 Uč nese papíry. Každý si jeden vytáhne a vybarví si ho, jakými barvami chce. Děti pečlivě vybarvují.
- §9 Uč napomíná Kubu a spol., že je vzadu nepořádek. Kuba jde dozadu a rovná rozházené knížky a nesrovnané židle.
- §10 Uč napomíná: *Zavřete pusinky tam vzadu, a chválí Natálku: Mě se líbí Natálka. O přestávce je čertík, ale o hodině ví, co se sluší a patří, na rozdíl od některých ostatních, kteří jsou čertíci o přestávce i v hodině.*
- §11 Děti kreslí.
- §12 Uč dětem říká, že pokud zítra budou opět muset zůstat v budově, můžou se i třeba projít po chodbě, ale projít, ne běhat. A s dětmi opakuje: *Dneska nemáme DÚ, ale co máme doma ukázat? Kdo to ví?* Děti: *Notýsek.* Uč: *A proč?* Děti: *Protože je tam napsaný rozvrh.* Uč: *Ano, který bude platit od příštího týdne.* Kamilovi ještě opakuje ať požádá o nůžky a řekne, že neměl DÚ. A Jirka má dodělat DÚ.
- §13 Uč naviguje děti, aby obrázky daly do lavice. A jmenuje, co mají dát do tašky a co do lavice. Několikrát to opakuje a kontroluje, zda děti tak činí.
- §14 Uč vyzývá, aby si daly tašky na záda a zvedly židle. Děti řadí do dvojic. Uč děti koriguje, napomíná apod. Děti, které jdou do šatny, mají jít poslední.
- §15 Uč jde s dětmi k jídelně a s Pavlou a Kamilkou do šaten.
-

dne 12. 9. 2002 - čtvrtek; 8:00 – 8:45; 14. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:00

- §1 ZVONÍ. Děti uslyší zvonek. Zbystří a jdou na svá místa.
- §2 Matouš oznamuje, že zapomněl doma penál. Uč mu říká, ať se ještě jednou podívá do tašky. Matouš odpovídá, že tam opravdu není. Uč: *To se nic neděje. To si od někoho půjčíš. Ale vstát to jo, to byste mohli.* Pavel: *Já mu to půjčím, je to můj kamarád.* Takže ranní pozdrav – děti stojí a s uč recitují.
- §3 Uč: *Posadíme se. A hned si budeme hrát na žabičky.* Dětem rozdává listy s vlnovkami, které budou děti obtahovat. Děti si pro listy chodí k uč.
- §4 Uč dětem vysvětluje a názorně ukazuje, jak budou pracovat. Procvičí s dětmi prsty. Potom chodí po třídě a sleduje, jak děti pracují.
- §5 Baví se o tuňce. Kája vykřikuje. Uč ukáže prstem před pusou. Kája ztichne.
- §6 Dan vykřikuje. Uč: *Daniku, to jsi ty ten vykřikující?* Dan: *Ale hlásím se.* Uč: *A víš, že já jsem včera řekla, že ode dneška neposlouchám, že ode dneška jenom vidím.*
- §7 Do třídy přichází agitátorka do skautského oddílu a ptá se, zda nějaká holčička nemá zájem. Uč děti povzbuzuje, aby vstali a pozdravili a reaguje: *Správně.* Nikdo se nehlásí. Pak se přihlásí Terežka a následně i všichni ostatní (včetně kluků).
- §8 Terežka vykřikuje: *Můžeme začít?* Uč se k ní otočí, vezme jí pravou ruku, zvedne a odpoví: *Ano.*
- §9 Uč chodí po třídě a sleduje držení tužky.
- §10 Uč vyzývá děti, které jsou hotové, aby to odevzdaly opět k uč a vyndaly si učebnici.
- §11 Uč se ptá na věci ohledně obrázku a říká dětem, že jí teď ukážou, jak se umí krásně hlásit.
- §12 Uč se ptá. Děti se hlásí a nemluví. Uč je vyvolává a zdůrazňuje, aby děti odpovídaly celou větou. Některým dětem to jde lépe, jiným hůř.
- §13 Uč napomíná Kamila a Patrika: *Hele, vy dva, vy se tady nudíte a neřeknete ani slovo. A to proto, že se nehlásíte. Jenom se vrátíte!* Patrik v opozici dotčeně odpoví: *My se hlásíme!* Uč: *Tak se hlas. A pak tě vyvolám.*
- §14 Anička si hraje s Natálčiným culíkem. Uč si jich nevšimne.
- §15 Uč se dohaduje s dětmi, jestli je roční období na obrázku léto nebo podzim. Uč s nimi diskutuje a vysvětluje jim jejich omyl. Je to podzim, protože jsou jablíčka červená na podzim ne v létě. Trhají se na podzim.
- §16 Uč žádá děti, aby si vytáhly nůžky, protože je mají mít v penále a obštíhnout obrázek po lince. Viky jde k uč a omlouvá se, že je nemá. Uč: *Tak si je půjčíš od Nely.* Kamil má nůžky.
- §17 Uč žádá děti, aby jí obštížené obrázky vrátily.
- §18 Uč: *A teď to nejdůležitější v dnešní hodině: teď si řekneme, co dneska odpoledne uděláte za DÚ. Budete zase vymalovávat. Pozor všichni.* Uč názorně ukazuje dětem, na které straně to je a říká: *Vezmeme si pastelku nebo tužku a tady někde nahoře si uděláme puntík nebo hvězdičku, abyste nezapomněli že tahle stránka je za DÚ.* A čte jim instrukce úkolu a říká, že doma budou potřebovat spolupráci někoho z rodiny.

8:45

- §19 ZVONÍ. Uč se ptá, kdo se chce něco zeptat k DÚ. Děti mají drobné dotazy. Hlásí se a vykřikují.
- §20 Uč: *A vy dva popletové, co jste neměli DÚ, koukejte si dneska vzpomenout.* A důrazně vybízí děti, aby si knížku s DÚ uklidily do tašky.
- §21 Uč: *Kdo potřebuje na záchod, dojde si na záchod sám už. Tam trefíte.*
- §22 Děti se po návratu z WC hromadí u uč a vyprávějí jí historky. Předhánějí se. Uč je vyslechne a posílá hrát si s dětmi.
- §23 Kuba+ Patrik+ o něco později Jirka si hrají spolu. Bára s Míšou. Viky s Natálkou.

dne 12. 9. 2002 - čtvrtek; 8:55 – 9:40; 15. hodina; Matematika

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:55

- §1 ZVONÍ.
- §2 Matouš – Kouká se na hrající si kluky a křičí: *Zvoní! A běží na místo.*
- §3 Uč čeká, až se děti postaví: *Pavle, ty máš energie o přestávce a teď tě bolejí nohy? Pavel vstává. Uč pokračuje: Čekáme na Kryštofa a Káju. Oba stále sedí. Uč: Nic. Kájo, půjdete zpátky do školky? Už zazvonilo, vid'!*
- §4 Uč vyzývá děti k sobě k tabuli a ukazuje jim tam na tabuli čísla. Děti stojí většinou v klidu. Nela stojí sama vzadu. Matouš+Pavel zlobí. Uč je dává od sebe a varuje, že jestli tak budou zlobit dál, nebudou moci sedět spolu.
- §5 Děti hromadně čtou číslice z tabule. Poté uč usazuje žáky do lavic a rozdává papír s obdobným postavením čísel jako bylo na tabuli. Děti mají číslice 1-10 spojit. Ti, kdo si myslí, že to nezvládnou, nemusí. U tabule zůstává Kája a Kamilka. Kamilka pozná jen 1. Kája všechny. Uč ji uklidňuje a chválí.
- §6 Uč vyzývá děti, aby si připravily matematiku.
- §7 Děti již pracují na nové úloze. Jirka teprve vyndává knížku.
- §8 Děti v klidu pracují. Nad'a se hlásí. Jirka jde na WC bez dovození.
- §9 Uč spravuje Andulce obvyaz. Děti si mezitím povídají. Pavel, Kryštof, Kamilka, Nad'a u práce (kreslení) stojí.
- §10 Kamil volá: *Já už to mám.* Uč: *Já vim, Kryštofe, ty sis to natrénoval už jednou loni, ale to nevdá.*
- §11 Kája si zpívá. Uč se ptá, zda už má hotovo. Kája odpovídá, že ano, ale nemá.
- §12 Nad'a jde bez dovození na WC. Jirka se vrací. Míša se ptá, zda může na WC. Uč: *Dost, dost, dost, končíme. Už vidím, že nemůžete, že je toho na vás moc.* Uč vyzývá u úklidu pomůcek do tašek a lavic. Několikrát opakuje.
- §13 Matouš uklízí věci do tašky: *Pani učitelko! Já jsem ho našel!* Uč: *Našel! To jsem si myslela. Příště půjdu hledat já.*

9:20

- §14 Děti vybalují ubrousky a svačiny a chlubí se uč se svými svačinami. Pavel dnes má papírový kapesník. Všechny děti mají ubrousek.
- §15 Žáci svačí.
- §16 Uč čte dětem mezitím pohádku.
- §17 Pavel+Kryštof jsou po svačině a hrají si spolu. Pavel napodobuje rozhlas. Uč ho napomíná.

9:40

- §18 ZVONÍ. Další děti jsou po svačině. Většina si už hraje. Míša+Viky+Bára. Matouš+Pavel. Kamilka sama.
- §19 Uč se ptá jednotlivě dětí, jestli mají všechny pomůcky na zítřejší VV. Zjišťuje, že dětem mnoho chybí. Proto je zaškrťává u jednotlivců na seznam a ten jim dává pro maminky domů.
- §20 Viky+Bára+Míša. Anička+Terežka. Nela+Nad'a. Patrik sám. Kamilka sama.

dne 12. 9. 2002 - čtvrtek; 9:50 – 10:35; 16. hodina; Prvouka

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:52

- §1 Uč zvoní na zvoneček.
- §2 Uč dětem oznamuje, že se dnes půjdou podívat na ředitelnu a sborovnu. Vybírá si první dvojici a říká: *Nestojíte na svých místech, tak si nemůžu vybrat.* Řadí děti do dvojic.
- §3 Uč vychází s dětmi před třídu. Děti i uč vidí zástupce pro 1.stupeň, jak se zlobí na jednoho staršího žáka a zvyšuje na něj hlas. Děti se vyděšeně dívají. Uč děti poučuje, aby se také chovaly tiše, že by se pan zástupce mohl zlobit. Děti jsou zticha.
- §4 Uč s nimi prochází školou a ukazuje jim sborovnu a jak pracuje ředitel.
- §5 Vrací se do třídy. Uč zadává další práci. Žáci se hlásí a znovu se ptají, co mají škrtat. Uč všem znovu vysvětluje.
- §6 Kája chce jít na WC. Uč: *Už zase? Ale povoluje.*
- §7 Viky se hlásí. Patrik jde na WC.
- §8 Uč oznamuje dětem, že budou hrát takovou hru. A volá děti jmény, aby si šly sednout do kroužku před tabuli na zem. Uč reaguje na to, že si Kája opět sedla vedle Kryštofa: *Zase vedle sebe? Ty jo, ale zvykejte si, že jste jedna parta. Budeme kamarádit všichni s každým. A teď vám to ukážu, jak budeme všichni kamarádit.*
- §9 Uč bere klubičko a vysvětluje, že si každý vlnu obmotá kolem ukazováčku a hodí nějakému svému kamarádovi, který ještě obmotaný prst nemá. A komentuje: *Budeme si všichni navzájem pomáhat a budeme ta nejlepší třída na celé škole.*
- §10 Děti si obmotávají prsty a hází kamarádům. Uč komentuje: *Tak podívejte, nikdo z nás si nebude ubližovat, budeme na sebe děťátka hodná. Budeme si pomáhat. Tak to děti ve škole dělají. Tak jsme spojení. Jsme jedna velká parta – 1.A. Jsme spojení, všichni dohromady.* Dan: *To je pavučina.* Uč: *To není pavučina. Ne, to je síť a my jsme jedna velká parta, spojená, navždycky. A doufám, že v té partě každý chce zůstat a nechce se vrátit do školky, a nikdo nechce propadnout někam do jiné třídy. Doufám, že se nám 1.A. všem líbí. Jste tu rádi?* Děti souhlasí. Uč: *Výborně. Dianko, zamotat, ať se netrhneš z naší party. Kdo ještě nemá? Kdo ještě není 1.A.?* Děti zjišťují a volají, kdo není. Dan: *Pani učitelko, to je pavučina. Ne, to není pavučina, nebo to je pavučina, když chcete. Ta je taky pevná. Ta nás taky drží. Tak děti, teď zkusíme vstát.* A kolektivně s dětmi prohlašuje: *Tak a teď jsme všichni žáci 1.A. A takhle jsme všichni jedna parta. Nebudeme si ubližovat, budeme se mít všichni rádi.*
- §11 Děti to moc baví. Po celou dobu se smějí a všímají si ostatních. Na konci hlučí. Uč je uklidňuje.
- §12 Nela se bouchla o tabuli. Anička dala tabuli nahoru.
- §13 Uč bere do ruky korálky a nit. Každé dítě bere z pytlíčku jeden korálek a navlíká ho na nit. Nit s korálky symbolizuje celou třídu.
- §14 Po kolektivní hře učitelka vybízí děti, aby si uklidily věci do lavic a tašek a dají si na lavici věci na tělocvik. Děti se mají převlékat. Děti jsou hlučné. Vykřikují. Uč je klidní.
- §15 Jirka zapomněl opět cvičky v šatně. Uč mě prosí, zda bych s ním do šatny došla. Doprovázím Jirku do šatny.
- §16 Děti jdou mezitím na přestávku na terasu.
- §17 Chování dětí na terase probíhá v únosných mezích. Uč je nenapomíná.
-

dne 12. 9. 2002 - čtvrtek; 11:00 – 11:45; 17. hodina; Tělesná výchova
20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč na terase zjišťuje, že se Kamil zapomněl převléknout. Jdu s ním do třídy a čekám, až se oblékne.
- §2 V 1. patře potkáváme ostatní děti s uč. Jsou zamčeny dveře od chodby se skříněmi s míči. Na hřiště jdeme bez nich.
- §3 Na hřišti uč zahajuje hodinu nástupem. Děti se s mírnými problémy seřadí.
- §4 Uč cvičí s dětmi rozcvičku a dozvídá se, že dveře od chodby jsou již otevřené. Prosi mě a Pavla, abychom tam pro ně došli. Tereška a Patrik, kteří necvičí, chtějí jít také. Uč povoluje.
- §5 Po návratu děti hrají hry v družstvech.
- §6 Patrik se rozčiluje, že jsme tam šli zbytečně. Celou situaci mu já a Tereška vysvětlujeme.
- §7 Až do konce hodiny Patrik pobíhá od lavičky ke stožáru na síť na kraji hřiště. Tam si „dobíjí energii“. Uč si ho nevšímá. Věnuje se dětem. Tereška si staví z papíru vlaštovku a lodičku.
- §8 Děti hrají míčové hry. Více již poslouchají na signály píšťalkou.
- §9 Uč seřazuje děti do nástupu, následně do dvojic a jdou se do třídy převléknout. Cestou uklízí míče.
- §10 Děti se ve třídě převlékají. Uč kontroluje, co mají děti v lavicích. Uč napomíná děti, že je ve třídě nepořádek. A nakazuje dětem, aby vyhodily ze země papírky. Pavlínce to po chvíli ještě jednou připomíná. Děti pokřikují. Uč je neustále napomíná.
- §11 Uč s dětmi opakuje co je za DÚ a pomocí kontrolních otázek zjišťuje, zda děti rozumí a zda si pamatují. Zvláště se ptá Jirky. Jirka neví. Uč: *Nevíš! To to krásně pokračuje. Pokud ho nebudeš zítra mít, volám tatínkovi do práce.*
- §12 Nabádá děti, aby si sbalily tašky, nadzvedly židličky, daly si na záda tašky a seřadily se do dvojic a kontroluje je.

11:40

- §13 ZVONÍ. Uč po chvíli vychází s dětmi ze třídy a konstatuje, že příště budou muset odejít z hřiště dřív.
- §14 Uč vede děti k jídelně a Kamilkou a Pavlíňku do šaten.

dne 16. 9. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 18. hodina; Český jazyk
20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

7:40

- §1 Rodiče odvádí děti do šaten. Děti se přezouvají a řadí do dvojic u oken. Terezka se ptá Káji, jestli by si sedla vedle ní a říká, že by si sedly tak, aby seděla přes uličku u Kryštofa. Kája odmítá.
- §2 Uč jde s dětmi do třídy. Ve třídě si děti nejdou ke svým lavicím, teprve až když jim uč řekne, že se ještě nepřesouvají. Děti si hlasitě povídají. Sami se svlékly do triček.

8:00

- §3 ZVONÍ. Kája: *Na místo!* Pavel: *Matouši, na místa!* A rychle běží k lavici. Vrací se pro Matouše a tahá ho za tričko, aby šel na místo. Třída ztichla.
- §4 Uč stojí před lavicemi. Všechny děti krom Kryštofa stojí. Nela a Viky nemají na lavici penál. Uč jim pantomimicky naznačuje, ať si ho vyndají. Čeká na Kryštofa, až vstane. Uč: *Takže dobré ráno děti.* Uč s dětmi recituje nový ranní pozdrav, který se naučily v pátek. Kája, Kuba a Jirka se přitom kolébají.
- §5 Uč vyzývá děti, aby šli k ní k tabuli, a ptá se, kdo si již vybral dalšího kamaráda nebo kamarádku. Všichni se hlásí.
- §6 Uč začíná s Kamilkou. Kamilka se dohodla s Pavlínkou. Pak se ptá Terezky. Terezka říká, že se dohadovala s Kájou: *Ale Kája chce ještě pořád sedět s Kryštofem.* Uč: *To ale nejde pořád. Je to naposled Kájo, ostatní děti se taky chtějí kamarádit s váma.* Kryštof říká, že by chtěl sedět s Jirkou. Uč: *Tak to tě, Kryštofe, moc chválím. A myslíš, že to s Jirkou vydržíš týden? Ty jsi takový klidný chlapec.* Chlapec říká, že ano. Uč zvažuje, kam je posadí. Bára se dohodla s Diankou. Matouš s Danem. Andulka s Nelou. Viky s Natálkou. Nad'a s Michalkou. Uč: *Takže Pavel se dohodl s kým? Pavel: S nikým, zatím.* Uč: *Tak uvidíme.* Nakonec si sedne s Kamilem. Zbývá Patrik s Kubou. Uč: *Vy dva spolu! Vy dva spolu! Vždyť vy oba dva máte hadimršky tady někde. Vy chcete sedět spolu. To asi dlouho nevydržíte, protože když budete zlobit, já se taky začnu zlobit.*
- §7 Uč vyzývá děti, aby si pomalu došly pro tašky a penály. Děti si přesouvají věci a pokřikují přitom.
- §8 Uč říká, že teď je ještě září, tak to bude chápat, ale že si budou muset kluci hledat taky kamarádky a holky kamarády. Že k tomu stejně dojde. Že jsou všichni jedna velká parta.
- §9 Bára se hlásí a nepokřikuje.
- §10 Matouš: *Pani učitelko!* Uč: *Matouši, já tě vidím, tak nepokřikuj.* Děti se hlásí a nepokřikují. Uč je jednotlivě vyvolává.
- §11 Uč vyslechne všechny děti, co o víkendu dělaly. Děti se hlásí a nepokřikují.
- §12 Dan šeptá. Uč k němu jde a dává ruku před jeho pusou. Dan zmlkne.
- §13 Děti klidně sedí, ani si nepovídají. Většina poslouchá, co dělají ostatní děti.
- §14 Uč rozdává dětem písanky.
- §15 Uč zjišťuje, že Dan ještě nemluvil. Dan povídá o víkendu.
- §16 Uč vysvětluje dětem, co budou nyní dělat a názorně jim ukazuje jak pracovat. Kryštof se hlásí (a mlčí). Uč ho vyvolává. Nad'a povídá. Uč: *Naděňko!*
- §17 Dianka se hlásí a mlčí. Uč ji vyvolává.
- §18 Uč chodí mezi dětmi a sleduje, jak pracují. Děti se soustředí a kreslí. Nela ne, zřejmě má hotovo. Uč chválí Pavlítku, Dana.
- §19 Uč vysvětluje a názorně ukazuje, jak budou pracovat na další úloze. Děti pracují.
- §20 Kryštof se hlásí. Uč: *Co bys rád?* A odpovídá na dotaz. Uč chválí jednotlivé žáky.
- §21 Děti začínají mluvit. Uč reaguje: *Ručičkama, ne pusinkou.*
- §22 Hotové děti nesou písanky zpět na stůl a nesou si na lavice „Pojd si hrát“.
- §23 Děti breptají. Uč: *Tak, začali jsme breptat a nemáme dodělanou práci.* Uč sbírá písanky u zbytku dětí.
- §24 Uč naviguje děti, jak pracovat na další úloze. Matouš se hlásí (mlčí). Nad'a a Míša nesou uč ukázat, co mají vybarvovat. Andulka a Nela se hlásí.
- §25 Kuba s Patrikem si povídají. Uč: *Kuba je hotov?*
- §26 Děti povídají. Uč: *Některé dvojice si vybraly špatného kamaráda nebo kamarádku, když povídají.*
- §27 Kája se hlásí. Dovoluje se a jde na WC. Děti tiše pracují.

8:45

- §28 ZVONÍ. Děti ještě vybarvují. Uč: *Teď samozřejmě nebudeme pracovat. To si necháte, třeba na někdy až bude pršet. Děti, je přestávka.*
- §29 Dan a Nad'a jdou za uč a na něco se ptají.

- §30 Uč vyzývá: *Na záchod, kdo potřebujete, běžte. Je to už třetí týden, tak abychom snad chodili o přestávkách už.* Někteří žáci odchází na WC.
- §31 Matouš+Pavel si se mnou povídají. Dan si chce povídat taky.
- §32 Nela+Andulka+Viky+Natálka si hrají spolu. Kája prosí uč o papír a jde si kreslit. Kuba s Patrikem zlobí vzadu ve třídě. Kamil si prohlíží vzadu knížky. Kája jde po chvíli ke Kryštofovi a povídá si s ním a s Jirkou. Tereзка s Pavlou nesou uč obrázky.

dne 16. 9. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 19. hodina; Matematika

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:55

- §1 ZVONÍ. Všechny děti, kromě Kryštofa, Jirky, Báry a Dianky, si stoupnou. Uč na ně čeká a ptá se dětí, jak dlouho bude asi těm 4 dětem trvat, než jim to dojde. Uč je napomíná.
- §2 Uč hovoří k dětem. Jirka a Kryštof si sedají. Kája ukazuje prstem nahoru, aby vstali. Opět vstávají.
- §3 Uč vyzývá děti k vyndání desek s čísly a k uklizení současných věcí z lavice. Několikrát to opakuje.
- §4 Kryštof a Jirka si povídají. Uč: Kde máte čísílka vy dva?... To nepůjde asi. Do teďka nevstali ste. Všechny děti si došly pro čísílka a vy jste si nedošli.
- §5 Uč s dětmi čte čísla. Děti je pak čtou jednotlivě po lavicích.
- §6 Uč vysvětluje dětem znaménka. Pojmenovává je.
- §7 Uč s dětmi procvičuje „=“. Uč vyvolá Andulku k tabuli. Andulka si má volat k sobě děti a dát je do skupin tak, aby mezi skupinky mohla dát znaménko „=“. Andulka vybírá: Natálka, Nela, Kája, Dianka, Viky, Patrik, Bára.
- §8 Uč vysvětluje znaménko „<“ a znovu opakuje hru. Tereзка vybírá: Anička, Natálka, Dan. Děti se hlásí a mlčí. Nela vybírá: Kája, Kuba, Pavlínka, Natálka. Uč znaménko znova vysvětluje. Kuba vybírá: Nela, Míša, Patrik.
- §9 Uč vysvětluje znaménko „>“ a znovu opakuje hru. Dan vybírá: Kryštof, Pavel, Kamil, Kuba, Matouš. Viky si povídá s Natálkou. Dan se spletl. Kryštof vysvětluje, proč je to špatně. Uč ho odměňuje hvězdičkou.
- §10 Uč s dětmi procvičuje čísla. Tereзка se na něco ptá (nehlásí se). Uč: *Neodpovídám na hloupé otázky.*
- §11 Uč vybízí hotové děti, aby se postavily. Děti si povídají a vstávají. Uč chodí mezi lavicemi a kontroluje. Všechny děti kromě Pavla to mají špatně. Pavel dostane hvězdičku. Uč uklidňuje děti: *Je normální, že když se něco začínáte učit, že to není dokonalé. To nevádí, důležité je, jestli se vůbec snažíte, abyste to zvládli a jestli to neodbýváte. To je to nejdůležitější. To se počítá.*
- §12 Uč dětem radí. Děti to předělají. Uč znovu kontroluje. Pak zadává další úlohu. Uč chodí po třídě a kontroluje výkony dětí. Kamilka a Pavlínka mají s vyřešením problémy. Patrik má také problémy.
- §13 Uč vybízí děti, aby si uklidily věci z lavic a vyndaly si svačiny. Děti křičí: *Hurá a jéé.* Uč znovu zdůrazňuje, že musí dát věci do lavice.
- §14 Nad'a s Míšou běží na záchod s dovolením. Uč je napomíná, aby šly, neběžely.
- §15 Jirka říká: to jsem zvědav, co budu mít za občerstvení. Báru to pobavilo a říká: *Jsem zvědavá, co já budu mít za občerstvení.* Podívá se do svačiny a začne se strašně šklebit a dívá se na Jirku. Jirka se směje.
- §16 Děti sedí a svačí. Některé si ještě povídají (dlouho), ale postupně si sednou ke svačinám.

9:40

- §17 ZVONÍ. Uč usedá na židli před třídu a čte dětem pohádku. Tereзка s Míšou si povídají. Jirka něco šeptá Nadě. Všechny děti, kromě Kamila mají ubrousky.
- §18 Dan se ptá uč, jestli si může jít prohlížet. Uč svolí. Kamil se také ptá a může.
- §19 Uč končí s pohádkou a sleduje, kdo ještě svačí. Děti dokončují svačení.
-

dne 16. 9. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 20. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:50

§1 ZVONÍ. Uč ještě čeká na ty, co svačí.

§2 Kuba zlobí a moc vykřikuje. Uč: *Jestli si nechceš kreslit Kubo, tak schovej to jablíčko, drobečky smet do koše a klidně sed'.*

10:00

§3 Uč vyzývá k úklidu a přípravě pomůcek. Ti, co mají připraveno, mají jít k uč.

§4 Uč napomíná Patrika a Kubu. Dává jim první varování, že spolu dlouho nebudou. Protože nedodržují to, co mají, povídají si a nedávají pozor.

§5 Uč vyzývá děti k tabuli. Uč dětem ukazuje obrázek nakreslený na tabuli. Děti si ho mají dobře prohlédnout a pamatovat. Pak se jich ptá na umístění jednotlivých částí obrázku. Zjišťuje, že děti si moc nepamatují. Uč procvičuje pojmy „nahore, dole, vlevo, vpravo, uprostřed“.

§6 Uč posílá děti do lavic. Mají si otevřít knížky. Děti povídají. Uč: *Tak a dost. Všechny děti si dají prsty před pusou. I Andulka, i Pavel.*

§7 Dan se ptá: *Můžu jít na záchod?* Uč: *Ne, o přestávce.* Ale nakonec svolí, ale má jít pomalu, nebžet.

§8 Uč dělá s dětmi cvičení v učebnici.

§9 Někdo zapískal. Uč: *Kdo to byl?* Jirka se přizná. Uč mu vyhrožuje prstem.

§10 Pavlík stojí v lavici. Uč ho posazuje. Matouš vykřikuje, i ostatní. Uč dá ruku nahoru a dívá se na Matouše. Děti, včetně Matouše, které něco chtěly říct, zvedají ruce a zmlknou.

§11 Uč dává pokyny k práci. Děti pracují. Uč: *Můžete si poradit. Jste kamarádi.* Všimne si, že Natálka s Víky něco téměř bezhlavně řeší a chválí je: *A to je správné. Tady holčičky si pomáhaly a já jsem je vůbec neslyšela. Jenom jsem viděla, jak se jim hýbaly pusinky. Správně jste to udělaly, na rozdíl od kluků před vámi, které slyším, o čem si povídají. Radit si samozřejmě můžeme, proto jsme kamarádi.*

§12 Kryštof chce na WC. Jde, u dveří se zastaví, vrací se a ptá se uč. S jejím dovolením pak vyjde ze dveří.

§13 Uč několikrát opakuje, co mají jak vybarvit a pak děti chválí, že dnes vybarvují a jsou celkem tiše, že neslyší hukot: *Opravdu vybarvujete rukou a ne pusou. Tak jste zase trošku pokročili.*

10:35

§14 ZVONÍ. Děti hromadně čtou písmenka.

§15 Uč upozorňuje děti, že půjdou na terasu a vyzývá je, aby si uklidily věci do lavic a tašek a vzali si mikiny. Upozorňuje je, že na terase si budou povídat s kamarády, ale nehonit se. A říká, že po cestě si dojdou na WC. Řadí děti do dvojic.

§16 Děti nahlas diskutují a s uč. odchází na terasu.

dne 19. 9. 2002 - čtvrtek; 8:00 – 8:45; 21. hodina; Matematika (dělená hodina – chlapci)

8 dětí – 8 chlapců (dívky jsou v družině)

7:55

- §1 Chlapci si mají sednout do lavice po jednom, aby pracovali více samostatně. Ve třídě je zatím 6 dětí.
- §2 Na poslední chvíli do třídy přichází Jirka. Paní družinářka ho z družiny poslala do třídy. Uč ho kárá: *Máš přece rozvrh!* A dodává: *Jsi holčička? Tak proč's zůstal v družině?* Chlapci se smějí. Jirka se taky provinile usmívá.
- §3 Uč umísťuje chlapce do samostatných lavic. Uč kárá Matouše: *Kde máš penál?* Pavel Matoušovi: *Matouši, kde máš penál? Já už ho mám dávno vyndanej!*

8:00

- §4 Uč stojí před dětmi. Čeká, až se všechny postaví. Téměř všichni chlapci se postaví. Patrik Jakubovi: *Jakube! Nahoru!* (ukazuje prstem) *Hhhh* a směje se. Uč vyčítá Patrikovi: *Ty nemáš ale matematiku.*
- §5 Uč stále stojí před dětmi a čeká, až se chlapci uklidní a postaví. Pak s nimi, místo říkanky, udělá rozcvičku – počítá s nimi do 10 a zpět. Chlapci počítají.
- §6 Pavel se hlásí. Uč ho nevyvolá a říká: *Tak a zůstaňte stát.* Za chvíli se Pavel přestává hlásit.
- §7 Uč vyzývá chlapce, aby šli k ní k tabuli. Má pro každého přichystané 2 sloupce čísel, mezi něž mají doplňovat znaménka „=, <, >“.
- §8 Chlapci tiše pracují, ani neopisují. Kryštof je první.
- §9 Uč čeká, až všichni chlapci dokončí a se všemi jde sloupce kontrolovat: *Kdybyste s něčím nesouhlasili, přihlašte se.*
- §10 Všichni chlapci kromě Kuby (1 řádek špatně) a Jirky (3 řádky špatně z 4) získávají hvězdičku. Patrik reaguje na hvězdičku: *Jo, mám hvězdičku!*
- §11 Chlapci si navzájem ukazují, co je či. Uč je usměřňuje a vyzývá do lavic: *Šupejte na místo!*
- §12 Uč vyzývá chlapce: *Vezmeme si matematiku.* Nejdřív nechává Kryštofa přečíst, co stojí v instrukcích, pak znovu vysvětluje, co bude jejich dalším úkolem. Když skončí, říká: *Kdo něčemu nerozumí, zvedne ruku.* Jirka, Kryštof a Kuba se hlásí. Uč je postupně vyvolává, žáci čekají. Kryštof se ptá: *Můžeme začít?* Uč: *Ano, můžeme začít.*
- §13 Uč zve Jirku ke stolu a říká mu, že neumí čísilka.
- §14 Když chlapci úkol dokončí, uč vysvětluje další a ptá se jich, co to je čtverec, co je obdélník a jak se od sebe liší. Chlapci se hlásí a říkají, co si myslí. Nakonec jim to sama vysvětluje.
- §15 Žáci začínají pracovat.
- §16 Uč zadává poslední úkol v té hodině. Chlapci pracují.
- §17 Patrik se hlásí. Uč ho nevyvolává, Patrik se přestává hlásit.
- §18 Kryštof se hlásí a říká: *Paní učitelko, můžu se jít vyčůrat?* Uč: *Ne, za chvíli bude přestávka. Už bychom to mohli vydržet. Jsme tu třetí týden, měli bychom to už vydržet.* Po chvíli však Kryštofa pouští a upozorňuje ho, ať jde pomalu.
- §19 Uč rozdává dětem magnetické tabulky. Když chlapci skončí s úlohou, vyzývá je k uklidu matematik. Upozorňuje je, aby matematiky pokládali do lavic, kde sedí obvykle (ne kde jsou nyní), protože by se jim to popletlo s knížkami jiných dětí a pak by je nemohli najít. Uč pokračuje a říká, že dnes se seznámí s magnetickou tabulkou. Vysvětluje, co budou v příštích týdnech s magnetickou tabulkou dělat. Dnes si s ní ale mohou hrát. Matouš vykřikne. Uč ho neverbálně napomene.

8:35

- §20 Kluci si hrají s tabulkami. Jsou potichu.
- §21 Uč chodí po třídě a těm žákům, kteří ještě nemají dole mikiny, je sundává.
- §22 Uč jde ke mně a říká mi, že chlapcům matematika většinou jde, ale u holčiček je to horší - těm je jedno, co tam dosadí.
- §23 Uč ukončuje jejich činnost a říká: *Zkuste dílky vrátit, odkud jste je vzali.*
- §24 Kuba zahouká hračkou – autem. Pavel: *Co to houkalo?* Kuba se směje. Uč: *Duch je tady.* A za chvíli říká Kubovi: *Ty tu máš hračku vid', ale nebudeš ji používat při vyučování, o přestávce.* Kuba: *Já si ji vezmu do družiny.* Uč: *Správně.*
- §25 Děti uklízí tabulky. Uč je přesně naviguje, jak tabulky složit. Uč reaguje na to, že většina chlapců stavěla na tabulku podle předlohy mašinku, a informuje je, že o vikendu bude den železnic. Pak říká dětem, že budou muset poprosit rodiče.

8:45

- §26 ZVONÍ. Do třídy přichází holčičky z družiny. Zdraví. Chlapci si sedají na svá původní místa.

§27 Kuba s Patrikem se perou. Uč je napomíná: *Já jsem včera řekla, že nejsem zvědavá na to, abyste tady takhle zlobili. Včera jste taky hodně zlobili. Tak si stríhnete, kdo si půjde sednout k Luce. Ani jednomu z nich se nechce. Prohrává Patrik. Uč ho posazuje vedle mě.*

dne 19. 9. 2002 - čtvrtek; 8:55 – 9:40; 22. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:55

- §1 ZVONÍ. Všichni kromě Báry stojí. Uč na ni čeká. Bára se nakonec postaví. Uč zahajuje říkankou.
- §2 Uč si s dětmi povídá o včerejším výletě. Ze třídy na něm bylo 11 dětí. Uč některé děti vyvolává, aby povídaly.
- §3 Uč vyzývá děti k přípravě písanek. Pak jdou na povel uč děti do kroužku k uč a cvičí si ruce. Uč s nimi hraje hru: začne tleskat v určitém rytmu a s každým taktom se k ní ve směru kruhu připojuje další žák. Když skončí, chválí je, že jim to moc šlo, že ji překvapily, že to obvykle dětem na začátku nejde.
- §4 Uč posílá děti si sednout. Vyzývá je, aby si vzaly do rukou tužky a začali pracovat a vysvětluje jak. Upozorňuje na sklon sešitů.
- §5 Uč chodí po třídě a opravuje dětem sklon sešitů. Děti klidně pracují.
- §6 Uč vyzývá děti, aby si vyndaly „Pojďme si hrát“. Vysvětluje jim další úkol. Pokládá kontrolní otázky.
- §7 Děti pracují. Dan se hlásí. Uč ho nevyvolává. Dan: *Paní učitelko, já se hlásím.* Uč: *Já tě vidím Dane.*
- §8 Tereška vykřikne: *Paní učitelko!* Uč se na ni otočí: *Terezko, my už jsme se opravdu skoro všichni naučili hlásit.*
- §9 Uč vyzývá: *Ten, kdo to má, vstane.*
- §10 Uč jmenuje Andulku a Nelu. Stopnou si k uč a na pokyn uč říkají ostatním, jaký je DÚ (ze včera, kdy některé děti byly na výletě). Děti, které DÚ nemají, si mají vyndat tužky a zakroužkovat příslušný obrázek, aby si pamatovaly, že je DÚ.
- §11 Uč naviguje děti, které splnily DÚ již včera, aby odevzdaly sešity uč na stůl.
- §12 Uč napomíná Pavla, že se baví.
- §13 Uč vyzývá děti, aby zavřely sešity a daly je do tašky.
- §14 Uč se ptá kontrolně Jirky, co je za DÚ. Jirka jí správně odpoví. Uč ho chválí.

9:25

- §15 Uč končí hodinu a oznamuje: *Dneska máme mlíčko, takže už vyndáme svačinu.* Děti jásají. Uč pokračuje: *Kdo potřebuje na WC, jde ke mně.* Děti si berou ručníky a hromadí se u uč. Kluci si nasazují ručníky na hlavu. Uč je napomíná: *Kluci, dejte to z té hlavy, babky jedny.* Děti se smějí.
- §16 Uč vede děti na WC a vysvětluje: *Protože je vyučování, jdu s váma.* Cestou si jde si vyzvednout mléko. Uč děti klidní na chodbě.
- §17 Kája, Nela, Andulka, Kamilka a Pavlínka na WC nejdou.
- §18 Kája dává Andulce ochutnat svačinu. Nela nabízí Andulce, že si od ní může brát lupínky.
- §19 Uč vchází s dětmi do třídy. Nese mléko. Děti si ho běží vzít.
- §20 Uč uklidňuje děti, opět je vyzývá, aby vyndaly ubrousky a svačiny a sedly si do lavic.
- §21 Uč si sedá před děti a čte dětem pohádku.

9:40

- §22 ZVONÍ. Děti svačí a poslouchají pohádku.

dne 19. 9. 2002 - čtvrtek; 9:50 – 10:35; 23. hodina; Prvouka

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:50

§1 ZVONÍ. Uč čeká na děti, které stále svačí. Ostatním proto rozdává papíry, aby si zbytek třídy mohl kreslit, stavět z papíru apod. a upozorňuje: *Moc se nerozkreslujte. Máme prvouku za chvíli.*

9:58

§2 Uč zvoní na zvoneček a oznamuje začátek hodiny a říká: *Necháme lodičky lodičkama.*

§3 A chválí Natálku: *Natálka mě poslechla jako jediná.*

§4 Uč vyzývá děti, aby si položily hlavu na ruce na lavici, zklidnily se a hraje s dětmi soutěž, kdo po sluchu pozná, co uč udělá. Terezka se dívá. Uč ji napomíná, že kazí hru. Uč napomíná i další děti. Uč pak začíná hru. 3x ji opakuje.

§5 Uč vyzývá děti k přípravě prvouk. Ukazuje dětem, na které straně si mají otevřít a vysvětluje, co mají dělat a jak, a říká, že jim k tomu pustí písničky. Uč pokládá kontrolní otázky.

§6 Terezka jde bez dovolení na WC. Uč ji nevidí.

§7 Bára jde k uč. Na něco se ptá.

§8 Bára, Kája, Míša a Nad'a jdou postupně na WC – uč říká, že mohou jít vždy, až se ta předtím vrátí.

§9 Uč pouští písničky. Děti v klidu pracují.

§10 Uč sedí u stolu a píše. Pak obchází třídu a sleduje děti, jak vybarvují.

§11 Pavel a Bára se hlásí. Uč si jich nevšímá. Žáci se přestávají hlásit.

§12 Děti pomalu končí.

§13 Uč: *Půjde ke mně Kamil. Ten je dneska mým velkým pomocníkem, protože měl včera svátek.* A říká mu, aby těm dětem, co jsou hotové, vzal z lavic prvouky a přinesl je uč na stůl.

§14 Kamil s nadšením vstává a sbírá prvouky. I ostatní děti končí. Uč jim to sbírá.

§15 Uč vyzývá jmenovitě Dana, Pavla, Matouše a Kubu, aby si sedli. Pak se celé třídy ptá, zda znají hru: „Ptáčku, kde zpíváš?“ Některé děti ji neznají. Uč vysvětluje pravidla.

§16 Uč s dětmi hraje asi 7x hru. Děti se náramně baví. Jirka podvádí a hádajícím vždy napovídá.

§17 Uč následně vyzývá děti, aby si uklidily pomůcky z lavic.

10:30

§18 Uč oznamuje dětem, že půjdou na terasu. Řadí je do dvojic ke dveřím.

§19 Uč odchází s dětmi na terasu.

10:35

§20 ZVONÍ. Uč je s dětmi na terase. Uč některé žáky na terase několikrát napomíná za běhání a honění se. Holčičky si hrají mezi sebou a se staršími dívkami skáčou panáka.

dne 19. 9. 2002 - čtvrtek; 11:00 – 11:45; 24. hodina; Tělesná výchova

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

11:00

- §1 ZVONÍ. Děti přichází po dvojicích s uč do třídy. Uč organizuje děti, aby si vzaly věci na TV (všechny věci jmenuje) s sebou, že se tentokrát budou převlékat v šatně. Uč zklidňuje děti a vyzývá je, aby všichni stály na svých místech. Ve třídě vládne zmatek.
- §2 Uč chce zamknout třídu (děti jsou na chodbě). Jen Nad'a, Míša a Kája se stále pošťuchují ve třídě a hádají.
- §3 Uč je kárá, vyhání ze třídy a zamyká. A dívá se na hodinky a říká: *Tak, myslím, že až tak ke konci prosince budeme schopni cvičit celou hodinu.*
- §4 Děti jdou s uč do šatny. Uč na děti dohlíží, aby se převlékly. Pak jdou společně do tělocvičny.
- §5 Terežka a Viky necvičí.
- §6 Uč s dětmi opakuje nástup na dvojité zaznění píšťalky. Děti stále chybují.
- §7 Uč dětem vysvětluje pravidla bezpečnosti v tělocvičně. Říká, co dělat mohou a co ne.
- §8 Uč dává dětem rozchod. Děti pobíhají po tělocvičně. Uč 1x či 2x píská. Děti správně reagují.
- §9 Uč dětem představuje švédskou bednu. Pak si společně všechny děti rozkládají a cvičí s ní.
- §10 Uč vyzývá děti, aby si vzaly míče a vysvětluje jim, jak si budou házet.
- §11 Děti se v šatně převlékají. Dianka a Míša jsou poslední. Čekám na ně, zatímco uč odvádí většinu kluků na oběd.

dne 19. 9. 2002 - čtvrtek; 11:55 – 12:40; 25. hodina; Matematika (dělená hodina – dívky)

20 dětí – 12 dívek (chlapci jsou na obědě)

11:55

- §1 ZVONÍ. Uč rozsazuje dívky, aby každá seděla sama v lavici. Jen Pavlínka s Kamilkou sedí společně. Kamilce s Pavlou uč zadává za úkol, aby na stůl vyndaly z desek čísla, která poznají.
- §2 Ostatní dívky vyzývá, aby šly k tabuli a každá si vybrala jeden sloupec. Uč napomíná Andulku: *Anduličko, Andulko, co kdybychom začaly, co říkáš. No tak.*
- §3 Děti si rozebírají sloupce. Uč asistuje. Jako rozcvičku pak s dětmi počítá do 10 a zpět.
- §4 Při práci je napomíná, aby neopisovaly.
- §5 Dívky doplňují znaménka. Uč se mezitím chvíli věnuje Kamilce a Pavlou.
- §6 Uč s dívkami kontroluje výsledky. Všechny holčičky kromě Terezky a Natálky (obě mají jednu chybu) a Kamilky a Pavlou, které se soutěže neúčastnily, získávají hvězdičku za bezchybný výkon. Uč říká, jak ji mile překvapily a že dneska byly lepší než kluci. Terezce říká, že je chytrá holčička, ale že chyby dělá proto, že je ukvapená a roztěkaná.
- §7 Kamilce čísla vůbec nejdou. Pavlínce trochu.
- §8 Uč posazuje dívky zpět do lavic, vyzývá je, aby si otevřely matematiky. Stejně jako chlapců se jich ptá, co je to čtverec a obdélník a jak se liší. Dívky se hlásí a říkají své názory. Nejlépe to řekne Andulka. Uč ji chválí. Děti jsou klidné.
- §9 Uč vysvětluje, na čem mají dívky pracovat a jak. Dívky chodí z místa. Uč stojí u tabulky, kam dětem zapisuje hvězdičky a říká, kolik má která dívka hvězdiček. Dívky vybarvují.
- §10 Uč chodí po třídě a matně kontroluje, jak holčičky úkol splnily. Kamilka vybarvila vše stejnou barvou. Uč ji jemně sděluje, že to nemá dobře a že to bude muset překreslit.
- §11 Uč zadává nový úkol.
- §12 Uč vyzývá dívky k zavření matematiky a úklidu do tašek. Několikrát jim to opakuje.
- §13 Uč říká dívkám, aby si pospíšily a vypráví jim, jak I.B. včera čekala na obědě skoro do 13 hodin.
- §14 Uč nabádá dívky, aby vylily pití z lahví a po zvednutí židliček se řadily dívky do dvojic ke dveřím a vede je na oběd.

12:40

- §15 ZVONÍ.

dne 20. 9. 2002 - pátek; 8:00 – 8:45; 26. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

7:55

§1 Děti pobíhají po třídě, připravují si věci na lavice. Patrik, Viky, Terežka, Jirka, Míša, Matouš, Pavel a Bára se shromáždili u mé lavice a povídají si se mnou. Bára mi oznamuje, že má novou želvičku. Matouš má nové kotátko.

8:00

§2 ZVONÍ. Viky: *Jé, musíme si jít stoupnout!* A děti běží na svá místa. Uč stojí před třídou.

§3 Všechny děti stojí, uč říká: *Tak si řekneme zahradníky a od pondělí se budeme učit novou básničku.* Uč i děti společně recitují ranní pozdrav. Patrik nerecituje.

§4 Uč s dětmi opakuje dny v týdnu – Kája, Patrik, Dan a Kamil je neumí. Uč dodává, že musí v sobotu a neděli doma trénovat.

§5 Uč vyzývá děti, aby si otevřely „Pojďme si hrát“ a nalistovaly si příslušnou stranu. Děti mají říkat, co je na obrázcích na příslušné straně a mají je doplňovat do prázdných míst. Děti se hlásí.

§6 Pavlík s maminkou přichází do třídy. Zdraví. Jeho maminka se omlouvá, že jdou pozdě. Pavel ne. Uč je chápající a říká, že je to dnes špatné s dopravou.

§7 Jirka má neořezané pastelky. Uč ho napomíná, aby doma poprosil maminku či tatínka a ořezali je.

§8 Kamil se snaživě hlásí a stojí u toho. I další děti se hlásí.

§9 Po doplnění všech obrázků, uč vyzývá všechny děti k sobě k tabuli do kroužku. S dětmi rozcvičuje ruce pomocí stejné tleskací hry jako den předtím a říká: *Možná příští nebo další týden začneme s něčím vážným, zatím si jenom tak malujeme, podle mě, podle vás možná ne.* A ptá se dětí, jestli si myslí, že se učí nebo že si hrají. Děti odpovídají, že se učí.

§10 Uč děti posadí do lavic a nechá Míšu a následně Kryštofa přečíst zadání úkolu. Pak všem ještě jednou další úkol vysvětlí.

§11 Děti pracují. Uč obchází lavice a sleduje, jak děti pracují. Uč chválí Kryštofa, Terežku a Káju.

§12 Všechny děti kromě Dianky mají hotovo. Uč s dětmi zpívá Diance písničku, aby to dodělala. Dan a Matouš nezpívají. Uč: *Kluci, vy jste ve školce nezpívali, že se nezapojujete?* Kluci se dívají do země a říkají, že zpívali.

§13 Uč vysvětluje další úkol. Kryštof volá: *Paní učitelko!* Uč: *Ticho, počkej, já jsem tady.* Kryštof po chvíli se ptá, zatímco děti už cca. 5 minut pracují: *Můžu už začít?* Uč: *Čí to byl dotaz? Začít už můžeme dávno. A nebudeš pokřikovat!*

§14 Ke konci hodiny uč dětem říká, které obrázky (jako symbol toho, co v týdnu splnily) si mají na střeše perníkové chaloupky označit a doma, nebo později, vybarvit.

8:45

§15 ZVONÍ. Uč: *Všichni se jdeme vyčůrat, kdo potřebujeme. Ale nebudete kluci potom chodit v hodině, že jo! Kubíku, nebudeš chodit v hodině.* Děti jdou na WC, učitelka s nimi nejde. Nela a Andulka zůstávají ve třídě.

§16 Pavel+Kuba+Patrik pobíhají po zadní části třídy. Naďa+Dianka si povídají. Viky+Natálka si hrají. Připojuje se k nim Andulka. Kamilka s Pavlou sedí v lavici. Naďa si následně sedá opět do lavice. Povídá si s Míšou a jsou otočeny na Jirku. Jirka si pak povídá s Míšou. Pavel+Andulka+Viky se provokují. Viky pak odchází, zapojuje se Kája.

§17 Uč napomíná Jirku: *Jirko, my tě nebudeme mít rádi. Řeklo se, že holčičky se nebijou. Ani kluci ne.*

dne 20. 9. 2002 - pátek; 8:55 – 9:40; 27. hodina; Matematika

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:55

§1 ZVONÍ.

§2 Uč stojí před lavicemi žáků. Děti vstávají. Kája žaluje uč: *Vy jste to neslyšela, ale kluci houkali.* Uč Káje: *Byla přestávka. O přestávce si mohou hrát. Ale teď už si hrát nebudou.* Uč vyzývá děti, aby se posadily.

§3 Uč: *Tak věci si uklidíme, druhá hodina je matematika. Teď chodíme 3 neděle do školy, takže nějaké základní návyky už bychom měli mít.* Uč napomíná děti, aby zatím nic neotvírali a také aby nebreptali. Děti si mají matematiky vyndat na stůl, ale nechat zavřenou – Jirka, Pavlínka, Matouš ji otvírají. Uč je napomíná.

§4 Uč říká: *Teď dáme šanci 4 dětem, kterým se včera nepodařilo získat hvězdičku. A zkusí to s nimi i Pavlínka, Kamilka radši ne.* Vyzývá je k tabuli, kde má pro ně přichystané další sloupky čísel. Uč říká, že jim společně budou držet palce a koukat se, jak počítají.

§5 Natálka a Terežka napravují. Pavlínka má všechno špatně. Navíc ke 4 řádkům píše 5 znamének. Uč ji upozorňuje a žádá, aby jedno smazala. Pavlínka ji zjevně nechápe. Jirka je nepozorný, má jednu chybu. Kuba taky. Uč chválí Natálku a ptá se, zda doma trénovala. Natálka říká, že ne. Uč chválí Terežku: *No vidíš Terežko, když započíš mozkové buňky, jak to jde.*

§6 Uč děti posadí do lavic a všechny vyzývá, aby si vzali matematiky. Tentokrát říká, že jim nebude radit a protože spousta dětí je hodně šikovných, tak jim dá možnost, aby celou stránku udělaly samy. Uč s dětmi dělá jeden úkol, další 2 úkoly děti již dělají samy.

§7 Děti pracují. Uč je sleduje.

§8 Nad'a chce na WC. Uč: *Je to opravdu tak nutný? Byla's před 20 minutami.* Nakonec ji pustí.

§9 Kryštof říká: *Jirka gumoval.* Uč: *Jirka gumuje pořád. Sebereme mu gumu a je to.*

§10 Děti pracují. Občas vykřiknou, některé se hlásí a mlčí.

§11 Nad'a se vrací do třídy. Míša jde na WC, učitelky se neptá.

§12 Uč chodí po třídě, pozoruje děti.

§13 Kája jde k uč a něco jí říká. Uč dá jen oči v sloup.

§14 Míša žaluje na Nad'u, že byla opět na záchodě, který nejde splachovat. Uč: *Nad'o, proč tam pořád lezeš? Víš, že jsme si řekly, že to nesmíš. Vyplavíš školu a neštěstí bude hotovo.* Nad'a se tváří provinile.

§15 Uč vyzývá děti, které mají úkol hotový, aby šly k uč a ukázaly jí ho. Patrik je první hotov. Uč ho chválí, že je šikovný. A říká, že si může už vyndat svačinu.

§16 Uč si k sobě volá i další děti.

9:32

§17 Uč i ostatním povoluje svačinu. Andulka se dovoluje uč na WC. Jde a za chvíli se vrací.

§18 Terežka se ptá: *Můžu si vyndat svačinu?* (má už hotovo) Uč se usmívá: *Musíš si vyndat svačinu.*

§19 Jirka se vzteká, že má úkol špatně.

§20 Uč oznamuje dětem, že už by měly začít svačit, protože další hodinu je kreslení.

9:40

§21 ZVONÍ. Uč oznamuje, že dnes dětem nebude číst pohádku, protože má dozor na chodbě, a odchází.

~~§22 Uč se ptá dětí, zda už mají představu, s kým budou sedět. Děti bouřlivě odpovídají.~~

§23 Všechny děti již mají vyndané svačiny a svačí. Kamilka se jde zeptat Patrika, zda by s ní zase nechtěl sedět. Patrik nechce.

§24 Uč je na chodbě, chvílemi vždy nakoukne do třídy.

§25 Děti pomalu dojírají. Viky a Natálka se posouvají na židličkách. Bára a Dianka se po nich opičí. Jirka a Patrik se hádají. Patrik křičí na Jirku. A říká, že si s ním nechce hrát.

§26 Ostatní děti sedí v lavicích a vesměs se baví mezi sebou.

dne 20. 9. 2002 - pátek; 9:50 – 10:35; 28. hodina; Výtvarná výchova

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:50

§1 ZVONÍ. Andulka, Dianka, Jirka, Míša, Terezka a Kája stále svačí. Uč upozorňuje: *Tak, kdo má ještě svačinu, tak ještě 5 minut, ale víc ne, děti. Míšo, odlož už ten papír.* Uč mezitím vysvětluje, co budou o hodině dělat.

§2 Matouš, uč zvolený pomocník dne, postupně volá děti, aby si chodily do svých zásuvek pro voskovky.

9:57

§3 Všechny děti dojedly, sedí, s voskovkami na lavicích. Uč znovu vysvětluje, co se bude dělat. Ukazuje jim pěkné výkresy dětí z minulých let. Ale prosí je, aby se snažily vymyslet něco svého a nekopírovaly obrázky. Děti se ptají, hlásí se a čekají, až je uč vyvolá.

§4 Uč k práci dětem pouští pohádku, kterou (po domluvě) přinesl do školy Patrik.

§5 Děti klidně sedí a malují voskovkami. Uč chodí po třídě a sleduje výkony.

§6 Děti pořád klidně pracují. Uč sedí u svého stolu. Občas prochází lavicemi a chválí děti.

§7 Uč vyzývá děti, aby šly postupně k jejímu stolu a podepisuje jim výtvary.

10:35

§8 ZVONÍ. Uč vyzývá děti k úklidu voskovek. Děti nosí poslední obrázky uč na podpis a odchází na WC. Nad'a+Viky si povídají. Dan+Matouš+Kája pobíhají a hrají si v zadní části třídy. Uč napomíná Káju: *Co to bylo, Kájo? Když tě vyvolám, tak kuňkáš, že tě není slyšet a tady vyvádíš jak zjednaná. To nejde. Vždyť si můžete opravdu ublížit. Na Ježíška pak budeš někde v nemocnici! To chceš, Kájo?* Kája mlčí. Uč: *To chceš?* Kája vrtí hlavou. Uč: *Tak vidíš, jakto že tady lítáte, vždyť je to nebezpečné. Rohy, zásuvky...*

§9 Bára, Kuba, Natálka a Míša dokreslují.

§10 Uč odchází na dozor na chodbu.

§11 Nad'a si hraje s Matoušem. Nad'a si pak po chvíli hraje s Kájou vepředu ve třídě. Pavel+Matouš+Kryštof si hrají vzadu na zemi s houkacím autem. Andulka je provokuje. Matouš+Jirka se perou. Uč občas přijde do třídy a napomíná je.

§12 O celé přestávce děti pobíhají a pokřikují. Kamilka se vzadu dívá do vystavených knížek. Nad'a si hraje s Míšou. Pavlínka s Diankou. Jirka se pere s Kubou.

dne 20. 9. 2002 - pátek; 11:00 – 11:45; 29. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

10:55

§1 ZVONÍ. Děti se začínají zklidňovat. Uč přichází do třídy. Uč chválí Patrika, jak je dneska šikovný, a jak krásně dneska smazal tabuli, že si snad zaslouží další hvězdičku. Ptá se, jestli mu někdo pomáhal. Patrik říká, že nepomáhal.

11:00

§2 ZVONÍ. Uč stojí před třídou. Děti vstávají.

§3 Uč rozdává papíry, říká, aby se děti posadily a vysvětluje, jak budou děti pracovat. Pak děti jednotlivě obchází a vyjasňuje případné dotazy.

§4 Děti se hlásí a pracují. Uč chodí po třídě a kontroluje. Míšu kárá: *Podívej Míšo, tohle má být rovná pavučinka, není to nikde zahnuté. A za chvíli: Podívej, Andulka to má hezky. Andulka to správně pochopila.*

§5 Po tom, co všechny děti dokreslí, uč je vyzve k úklidu pomůcek: *Je poslední hodina a to hodnotíme. Nejdřív uklidte penály, a chválí děti, které mají stoly už uklizené.*

§6 Děti mají nejdřív vyndat všechny věci z lavice a následně uklízejí věci do tašek a pokřikují.

§7 Uč upozorňuje, aby děti opravdu házely pokreslené papíry do krabice, která je určena na sběr.

§8 Uč vyzývá děti, aby si vzaly židličky a šly k ní do kroužku.

§9 Potom, co uč zorganizuje, aby se všechny děti vešly do kruhu, jim postupně rozdává notýsky.

§10 Uč říká: *Takže si budeme povídat, co jsme všechno tento týden udělali a jednak vám řeknu, co máte v notýsku a co vás čeká. Takže tento týden už jsme byli ve škole 3 týdny. To nám to utíká, že jo... Utíká, nebo ne?* Děti odpovídají: *Ano!* Uč: *A už brzo, už jenom jeden týden budeme rozcvičovat, kreslit a budeme se doopravdy učit. Myslíte, že si zatím jenom hrajeme?* Děti: *Ne.* Uč: *Myslíte, že je to k něčemu, co tady děláme? K čemu, děti, nám to je?* Terezka: *Zvykáme si, procvičujeme ruce a začne se učit.* Další říkají: *Učíme se geometrické tvary; a ty zobáčky; abychom si zvykli na tužky.* Uč to uvádí na pravou míru a zevšeobecňuje.

§11 Uč se ptá, kdo je tu nejlepší, kdo si nejlépe zvykl a je školák. Děti odpovídají spíše na znalosti v předmětech. Kája říká, že to někomu někdy moc nejde. Uč: *A třeba myslíte, že všichni zdravíte tak, jak máte? Tak co myslíš Patriku, co nám nejde, třeba?* Kamil: *Nepamatuju si vstát.* Jirka: *Třeba nám nejde psát.* Uč: *Nám ale jde psaní. To vás musím pochválit.* Kryštof: *Nebo třeba někdo zapomíná.* Uč: *Ano, někdo zase na dnešek zapomněl DÚ, já nebudu říkat kdo. On to ví, on to má napsané v notýsku a bude mít ostudu doma.* Uč napomíná Pavla a Matouše, aby byli v klidu.

§12 Uč říká, že vzhledem k učení i vzhledem k chování je může docela pochválit. Někteří už začínají být školáci. Pokrok tu opravdu je. Uč se ptá, kdo je se sebou spokojen, komu to všechno jde. Všichni kromě Terezky, Natálky a Jirky jsou spokojeni.

§13 Uč říká dětem, co mají v notýsku: mají tam 2 nebo 3 nebo 1 zvířátko, podle toho, jak šikovné byly, jak se hlásily, jak byly hodné o přestávce. Upozorňuje, že příští týden už někomu asi za chování hvězdičku nedá.

§14 Uč napomíná děti, že stále ještě všichni nemají zabalené notýsky.

§15 Uč dále oznamuje: že vzadu je zpráva pro rodiče, že za 14 dní bude třídní schůzka. Dál je tam papírek na fotografování. Dále je tam upozornění pro rodiče, že: od pondělí chodí děti do třídy samy. Uč už dole čekat nebude. Uč: *Jste samostatní žáci. Rodiče vás dovedou do šatny. Tam si počkáte na kamaráda nebo kamarádku a půjdete do třídy. Možná, že vám půjdu naproti. V notýscích máte napsáno, že rodiče vám mají věřit a nedoprovázet vás do tříd.*

§16 Uč popisuje, co mají nyní udělat – vzít židličku, nadzvednout na lavici, uklidit zbytek věcí, dát tašku na záda a seřadit se u dveří.

§17 Děti zvedají židličky apod., uč jim ještě několikrát opakuje, co všechno mají udělat. Děti se s pokřikem řadí u dveří. Uč je tiší.

§18 Uč s nimi vychází ze třídy a vede je před jídelnu.

11:45

§19 ZVONÍ.

dne 23. 9. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 30. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:00

- §1 ZVONÍ. Uč stojí před lavicemi žáků. Děti se postaví. Uč s nimi probírá organizační záležitosti ohledně plavání.
- §2 Uč se ptá, komu dnes dělalo problémy trefit nahoru do třídy. Nikdo se nehlásí. Uč se raduje a chválí je: *Tak vidíte, už jste školáci.*
- §3 Uč vyzývá děti do kroužku před tabulí. Děti si povídají a hromadí se před tabulí.
- §4 Uč se ptá: *Jestli víte, co dnes ráno začalo?* Míša: *Podzim.* Uč: *Kdo to ještě věděl?* Skoro všechny děti se hlásí. Uč: *Tolik? A dál vyzvídá, co je to podzim.*
- §5 Nela oznamuje uč: *Já se omlouvám. Já jsem doma zapomněla ten papírek. Ještě jsem to tam ráno měla. A tváří se smutně. Uč ji uklidňuje: *Všechno to vyřešíme.**
- §6 Uč s dětmi probírá, jaký je měsíc a jaké je typické podzimní počasí.
- §7 Uč vyzývá děti: *Kdo si vybral, udělá dvojici.* Děti se párují před uč. Uč zdůrazňuje, že není nutné, aby holky seděly jen vedle holčiček. Viky+Andulka, Nela+Bára, Míša+Dianka stojí nejdříve. Kája si chce sednout vedle Kryštofa. Uč málem schvaluje a říká, že by si měla hledat i jiné kamarády. Kryštof chce ale sedět s Kamilem. Uč souhlasí. Kája se dohaduje s Natálkou. Děti hlásí uč, koho si vybrali. Patrik si vybral Pavla, Pavel souhlasí. Kuba+Matouš. Terezka si nakonec vybírá Dana. Pavla, Kamilka, Jirka a Naďa zbyli. Jirka neví. Naďa si na otázku uč vybírá Pavlu. Uč se dál ptá Jirky, zda chce raději sedět s Kamilkou, nebo že může sedět i sám, bude-li chtít. Jirka chce sedět sám.
- §8 Uč Jirku posadí do zadní lavice, Kamilku nechá v první. Při rozsazování dětí uč zohledňuje laterálníu dětí, temperament kluků, a místo, kde seděly často předtím-děti z předních lavic si sedají dozadu a opačně.
- §9 Děti sedí na svých nových místech. Uč se jich ptá, co děti zažily o vikendu. Terezka se snaživě hlásí, uč ji vyvolává a povídá („litaly“ s maminkou po krámech-měli doma nemocné rybičky). Míša, Nela, Dan se hlásí. Uč děti postupně vyvolává. Míša: sbírání kaštanů s rodiči a stavění zvířátek. Nela: návštěva babičky, návštěva prababičky v Liberci. Bára: na chatě u dědy. Dianka, Pavel, Kuba, Dan se hlásí. Kuba: návštěva vytopeného dědy s babičkou. Terezka se znovu hlásí. Uč jí umožňuje doplnit, co říkala před chvílí. Jirka, Dianka, Pavla, Kryštofové, Kuba se hlásí. Dan: táboření na Sázavě. Pavla: hraní si doma, nákup s tátou a babičkou. Kryštof H.: výlet autem. Dianka: doma, na návštěvě, procházka. Jirka: výlet do parku. Naďa: hrála si se psem, spala s maminkou v posteli. Patrik: 2 dny doma. Pavel: v neděli návštěva prarodičů. Uč mezitím rozdává papíry s předkreslenými lístky. Viky: na chatě na houbách. Matouš: na rybách. Kuba se také chlubí. Anička, Kamilka, Kryštof Bl. a Natálka se nehlásí a nechlubí se.

8:25

- §10 Uč vyzývá Míšu a následně Kryštofa, aby přečetli zadání úlohy. Oba to přečtou. Uč všem dětem znovu 2x opakuje. Uč s dětmi procvičuje prsty.
- §11 Kamilce spadla tužka. Terezka ji vidí. Říká uč: *Kamilce spadla tužka, a podává ji.* Uč: *To's hodná, žes jí to sebrala. Ted' si ale už sedni a zavři pusinku.*
- §12 Uč postupně volá děti k tabuli a trénuje s nimi správné pohyby rukou při kreslení lístku. Děti se mezitím hlasitě baví. Uč je mnohokrát napomíná.
- §13 Všechny děti sedí na svých místech a píšou. Kája drká Natálce a obě se tomu smějí. Uč kárá Káju: *Holky! A dost! Pojd' sem! Podívej se dozadu, vidíš těch lavic? Já klidně jednu támhle přidám. Je čtvrtý týden školy, když tohle je vážná práce a těžká. A ty si z toho děláš legraci. To se nedělá.*

§14 Kája se na Natálku znovu tlačí. Uč: *Kájo, proč se mačkáš na tu Natálku, máš tu spoustu místa, a posunuje ji i s židličkou k pravému okraji lavice.* Uč: *A kluci, vy taky!* Dívá se na Patrika s Pavlem.

§15 Děti se v lavicích baví. Uč: *Zavřeme pusinky a zkoušíme do zvonění.* Děti se ztiší a pracují.

§16 Jirkovi to extrémně nejde. Na žádost uč mu asistují.

§17 Děti se potichu dohadují.

8:45

§18 ZVONÍ. Uč zdůrazňuje dětem, aby si nezapomněly vyndat ze zásuvek desky s čísly. Jirka nešťastně vykřikne: *Desky s čísly, a já jsem je zapomněl doma!!*

§18 Uč prosí Patrika, aby zase smazal tabuli, že mu to minule moc šlo.

§19 Uč upozorňuje, že je přestávka, aby si děti došly na WC, a uč odchází ze třídy.

§19 Matouš měl svátek. Po třídě chodí s bonboniérou a rozdává bonbóny.

§20 Kája si hraje s Natálkou. Dan+Kuba+Matouš si hrají spolu. Jirka je vzadu a sám si prohlíží knížky. Naďa si povídá s Pavlou. Kryštof+Kamil si povídají a hrají spolu. Kuba blbne s Matoušem.

§21 Uč vchází do třídy.

dne 23. 9. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 31. hodina; Matematika

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:55

- §1 ZVONÍ. Děti si nosí ze zásuvek desky s čísly. Uč nestojí před lavicemi žáků a ani nikdo z žáků nestojí. Uč to nevdá.
- §2 Uč ztišuje děti a naviguje Kubu, aby si také vyndal čísla.
- §3 Uč vyzývá děti, aby složily na lavici příklady podle diktovaných instrukcí. Uč chodí mezi lavicemi a kontroluje. Pak vyhláší nejlepší řadu. Správně mají: Bára, Terežka, Nela, Pavel, Patrik, Kája. Uč znovu zdůrazňuje, jaké chyby děti nemají dělat a znovu prochází lavice. Kromě 2 dětí všichni opravují správně.
- §4 Uč vysvětluje další úkol. Terežka se nehlásí, vykřikuje. Uč: *Terežko, ty už jsi v pátek byla taková vynikající školačka! Neboj, já ti to vysvětlím, ale sedni si.*
- §5 Děti pracují a povídají si. Uč je napomíná a říká: *Tohle je ubreptaná řada (řada u dveří). A vůbec po neděli to máme, Matouši, stejně zkušenost všichni - od první až do deváté třídy je pondělí ubreptaný den. Nevím proč. Vy asi doma musíte dva dny mlčet. Zapomenete se přes sobotu a neděli hlásit, pokřikujete a při vybarvování se bavíte.* Děti se ztišují. Matouš a Kuba se hlásí. Uč jim znovu vysvětluje co vybarvovat.
- §6 Uč: *Mluví kdo? Patrik.* A varovně se na něj podívá.
- §7 Terežka opět vykřikuje. Uč: *Terežko, copak já ti provedu asi. Nevím, nevím.* Uč napomíná i další děti: *Vy už jste hotoví, že si vypravujete? Vždyť jste ještě nezačali!* Děti se stále ptají. Uč stále dokola opakuje, že mají vybarvit všechny trojúhelníčky.
- §8 Hotové děti jdou pomoci ostatním-Patrik pomáhá Kamilce. Nela+Bára jdou pomoci Jirkovi.
- §9 Uč chodí po třídě a kontroluje. Děti, které mají hotovo, se hlásí. Kamilka vykřikuje, že už má hotovo. Jirka opisuje od Báry.

9:28

- §10 Terežka se ptá, zda může na WC. Uč: *Nevydržíš to ještě minutku? Vydržíš, vid'.* Terežka kroutí hlavou. Uč: *Tak běž.* Míša chce jít taky. Uč říká, že může jít po Terežce. Naďa se ptá, jestli může na WC. Uč odpovídá, že půjdou všichni.
- §11 Uč vyzývá: *Kdo myslí, že to má, donese mi to na stůl a seřadí se na záchod.*
- §12 Děti pokládají sešity na stůl a řadí se u dveří ve dvojicích. Uč s dětmi odchází. Nela+Kája+Bára nejdou na WC. Jdou ke mně. Patrik, Kamilka a Pavel na poslední chvíli pospíchají za zbytkem.
- §13 Dianka se s Míšou vrací a povídají si. I ostatní děti se vrací. Zlobí ve třídě. Kája napadá Natálku. Míša s Diankou se perou.
- §14 Uč přichází do třídy. Chválí Dana, protože přišel a vyndal si svačinu.

9:34

- §15 Uč si sedá před děti a čte pohádku.
- §16 Uč nabádá děti, aby svačily, aby pak měly zase hlad na oběd.

9:40

- §17 ZVONÍ. Děti klidně svačí. Některé si u toho tiše povídají. Jirka dosvačil. Jde si pro papír.
- §18 Uč končí čtení pohádky: *Tady skončíme dneska, ale vy máte ještě 5 minut svačinu.*
- §19 Uč rozdává dětem písanky.
-

dne 23. 9. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 32. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:50

§1 ZVONÍ. Uč vybírá zbytek listů z první hodiny. A upozorňuje děti, aby pomalu dosvačily. Děti si hlasitě ve třídě povídají. Uč dětem říká, co mají mít na lavici a co ne.

9:53

§2 Uč zvoní zvonečkem. Děti vstávají v lavicích a zmlknou.

§3 Uč kontroluje podpisy a přeepsaná telefonní čísla v notýscích a papírky na focení. Obchází lavice. Pouze Nela, Míša, Dan, Andulka, Viky, Kuba a Tereška mají splněno. Děti si mezitím povídají.

§4 Uč začíná výuku: *Viky, sedneme si. Kuba, Matouš se otočí směrem ke mně. Ručičky na pusu* (všem), a shrnuje, co mají doma rodiče podepsat a vyplnit. Děti se hlásí a dotazují. Uč vysvětluje a opakuje.

§5 Bára se ptá, zda může na WC. Uč ji pouští.

§6 Tereška vykřikuje. Uč ji prosí, aby se hlásila.

§7 Uč zve děti k sobě do kroužku. Čte pojmy. Děti z nich mají odvodit nadřazený pojem.

§8 Uč vyzývá děti, aby si sedly na svá místa. Míša+Dianka se strkají, Jirka kvůli nim zakopne a proto šťouchne do Míši. Uč na Jirku: *Hele holčičky, ani kluci se nemlátí.*

§9 Uč pracuje s dětmi. Děti se hlásí.

§10 Uč vyzývá k vyndání a otevření písanek na příslušné straně. Uč vysvětluje, kde a jak mají pracovat. Obchází lavice, kontroluje výkony dětí a radí, popř. vede ruce dětí.

§11 Uč oznamuje DÚ: *Tu druhou stránku si zkusíme udělat doma. Poprvé to neseme domů ne ukázat, ale něco udělat. Vidíte, že nám to tu trvalo chvilku. Není to dlouhý úkol, ale uděláte to přesně jako ve škole*, a vysvětluje. 5x opakuje s dětmi znění DÚ: *Stránku 11 uděláme doma.* Vyzývá děti, aby daly na příslušnou stranu záložku a uložily písanky do tašky.

10:30

§12 Uč vyzývá děti, aby si vzaly mikiny, řadí je do dvojic a odchází na terasu. Jirka pobíhá, Kuba kope Matouše. Na terase děti strašně zlobí, pobíhají, šťouchají se, křičí.

dne 23. 9. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 33. hodina; Hudební výchova

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

10:57

§1 Děti přichází samy do třídy.

11:00

§2 ZVONÍ. Uč stojí před žáky. Všechny děti kromě Jirky stojí, hlasitě si povídají. Uč: *Andulko, stoupnout, ne kleknout!* Uč stojí před dětmi a čeká: *Počkám, až si stoupnete tak, jak máte a zavřít pusy.*

§3 Uč kárá děti za chování na terase: *To, co se dělo na terase, se mi vůbec nelíbilo, ale vůbec.* Děti zmlkly. *Já nevím vůbec, koho bych mohla za chování na terase dneska pochválit. Kluci, to bylo hrozný, co jste dělali. Ptám se těch, co jsou zpocení tak, jako kdyby byly po dvouhodinovém intenzivním tréninku někde v posilovně. Patrik se směje. Uč pokračuje: *A to není k smíchu. Protože až si tam rozbiješ hlavu, tak bude ve škole si maminka stěžovat, že na vás nedáváme pozor. Jirku jsem napomínala asi desetkrát – to je slabé slovo desetkrát. Takže já myslím, že si asi budete nosit práci na terasu, to znamená že si tam budete mít něco malovat, pozorovat nebo něco podobného. Protože tohle není možné. Jde o vaše zdraví, a bylo to hrozný. Žádná třída se tam nechovala tak, Kubo, (Kuba se směje) jako vy dneska. A to se neposmívej, já to myslím vážně. To teda přestaneme kamarádit. Je pravda, že o někom jsem opravdu nevěděla, že Kryštof si hrál a nerval se s Jirkou, a někteří jste chodili nebo skákali panáka. Děti se hlásí: *A já, a já.* Uč pokračuje: *A někdo lítá, a dokonce Naďa kope kluky!* Obrací se na Naďu: *No, to bylo teda moc ošklivé a vůbec se mi to nelíbilo.* Na všechny pokračuje: *A to opravdu brzo přestaneme kamarádit, jestli se ještě jednou bude opakovat ten dnešek na terase. Dokonce slušné holčičky, které jsem doposud chválila, Diano (obrací se na Dianu), dneska tam vyváděly, jak kdyby je někdo vyměnil. A přijdeš do třídy a děláš totéž, tak se uklidni, Dianko.* Uč pokračuje ke všem: *Tam holčičky začaly skákat panáka a někdo do nich pořád strkal a bránil jim. A upozorňuje děti, jak je to na terase nebezpečné. Děti se hlásí a chtějí žalovat. Uč: *Nestěžujte si na nikoho, mě to nezajímá.* Uč vyjmenovává, co všechno mohou na terase dělat. Děti se hlásí. Uč: *Ne, nebudeme to řešit, ne. Já už jsem své řekla a víc už mě váš názor nezajímá, Kubo, protože jste se nechovali hezky. Nechovali a budeme škrtat ty hvězdičky támhle. Opravdu budeme, když si budete ubližovat.* Tereška se hlásí. Uč ji vyvolává. Tereška vypráví, jak si rozbila koleno na betoně. Uč dodává: *No, a to se může stát i na té terase. K dívkám dodává: *Tak nechte ty kluky na pokoji, máte tu spoustu holčiček. Dá se tam dělat spousta různých věcí. Vždycky se to děti naučily. Už tam chodíte 3 neděle a dnešek je, jako kdybyste tam byli poprvé.* Tereška upozorňuje na pavučinu. Uč reaguje, že to je pravda, že jsme všichni spojeni, všichni jsme kamarádi, kluci i holky dohromady, ale neubližujeme si. Kuba žaluje na Jirku. Uč na Jirku: *Jirko, ono to má asi nějakou příčinu, že s tebou zrovna si nechce moc dětí hrát. Až budeš hodný, oni si s tebou hrát všichni budou. Takže příště se tam už snad budete chovat jako normální žáci, a ne jako čertíci z pekla.*****

§4 Uč vyzývá děti k uklidnění penálu a pití do tašek. Děti začnou hlasitě mluvit. Uč je ztišuje. Děti uklízí a na pokyn uč se řadí v přední části třídy. Kryštof, Kamil, Kuba, Matouš, Míša a Jirka jsou poslední. Děti sedí v kroužku u uč. Na pokyn uč do kola podle pravidel rytmicky tleskají.

§5 Uč je učí písničku: „Rybička maličká.“ K písničce je učí pohyby. Bára má s sebou v kroužku pejska.

§6 Děti chodí na pokyn uč po třídě do kroužku a chodí a tleskají do rytmu. Procvičují koordinaci těla.

§7 Děti sedí v lavicích. Nela se hlásí. Uč ji vyvolá. Nela říká, že už umí text a v chybami ho recituje. Matouš se na ni krásně usmívá.

§8 Uč se ptá dětí, zda umějí nebo chtějí něco zazpívat. Zpívá Míša, Bára, Kryštof, Tereška, Kamil.

§9 Děti si naposledy společně zpívají novou písničku. Pak zvedají židličky a berou si tašky a věci. Patrik zapomene na židli mikinu. Uč: *Hele Patriku, zapomněl's tady mikinu. Všecko zapomněl, ale druhým se smát to jo.* Po chvíli dodává: *A nejvíc žvaněj ty, co sami neuměj nic. Hele, tady kurážní holčičky a kluci tady zpívali. Ty nic.*

dne 26. 9. 2002 - čtvrtek; 8:00 – 8:45; 34. hodina; Matematika (dělená hodina – chlapci)

8 dětí – 8 chlapců (dívky jsou v družině)

8:05

- §1 Uč píše čísla na tabuli 0-10. Děti pokládají na lavice čísla, která v řadě chybí. Uč pak chodí po lavicích a kontroluje.
- §2 Uč vyzývá chlapce, aby uklidili čísla. Chlapci poslechnou, ale povídají. Uč je napomíná a říká, jaký je tu ráno klid, když jsou tu holčičky.
- §3 Uč vyzývá děti k vyndání matematiky. Matouš vyrušuje. Uč ho napomíná. Uč vysvětluje zadání úlohy. Chlapci se hlásí a ptají se. Uč vysvětluje. Žáci pracují. Kryštof si u toho pro sebe povídá. Uč nereaguje.
- §4 Pavel zjistí, že nemá obyčejnou tužku a vykřikne: *Já sem... Já ji nemám!* Uč: *A dost Pavlíku a dost, proslovy končíme.* Kuba mu nabízí svoji. Uč ho chválí.
- §5 Matouš leze z lavice. Uč ho kárá. Chlapci už pracují.
- §6 Kryštof se ptá: *Můžeme začít?* Kluci se smějí. Uč: *To je legrace, vid'. Mě už je to taky k smíchu.*
- §7 Uč pracuje s dětmi. Chlapci popořadě čtou příklady. Kamil ho nemůže najít. Uč nakonec místo něj vyvolá Jirku. Za chvíli se situace opakuje. Uč Kamila kárá a vyvolává Matouše. Matouš: *On už to má skoro všechno.* Za chvíli se Kamil hlásí. Opět ale nechte správný příklad.
- §8 Uč zadává další práci. Chlapci mají samostatně doplňovat do tabulek znaménka. Hotové sešity nosí na pokyn uč na její stůl.
- §9 Uč nabádá chlapce, aby si vzali magnetické tabulky. Mezitím opravuje sešity a za bezchybný výkon udílí hvězdičky.
- §10 Chlapci si povídají. Uč je klidní.
- §11 Uč zadává další práci. Kluci se neustále hlásí a na něco se ptají. Kryštof a Pavel vyrušují. Uč: *Hele, vy dva tady!* Jirka se nehlásí a ptá se, co má dělat. Uč odpovídá, na nehlášení nereaguje.
- §12 Pavel na Kryštofa: *Koukej!* Uč na Pavla: *Ale!* Kryštof se otočí a říká: *Ukaž!* Pavel pomrkává po uč a baví se s Kryštofem.
- §13 Dan: *Já to ještě nemám!* Uč: *Dane, ale já to po tobě nebudu chtít, když budeš takhle pokřikovat.*
- §14 Jirka čte příklady. Uč ho opravuje.
- §15 Matouš vyrušuje. Uč ho kárá. Kuba pokřikuje na Dana a ukazuje mu auto. Uč: *Že ti to seberu! Hračky až o přestávkách.*
- §16 Uč vysvětluje další činnost. Uč pracuje s dětmi.
- §17 Do třídy přichází Dianka a Natálka z domova. Zdraví. Uč: *Co tu holčičky děláte? To nemůžeme.* A povoluje, aby tu už zůstaly, sedly si dozadu a byly potichu.
- §18 Matouš reaguje na výkon Jirky: *Jirko, tys tam dal bílej!* Uč: *Matouši, starej se o sebe. Víš, co jsem říkala naposled?* Matouš mlčí. Uč: *Nevíš, tak vidíš. Dávej pozor.*
- §19 Uč nabádá k uklizení tabulek a říká, že doufá, že se už snad k tabulkám dneska dopracují i holčičky, ale že tomu moc nevěří, protože jsou trošku pomalejší.
- §20 ZVONÍ. Do třídy přichází holčičky. Uč je napomíná, že neslyší, že by zdravily a říká, ať zdraví výrazněji.
- §21 Uč ještě nabádá k vrácení tabulek. Pavel upozorňuje: *Matouš ještě.*
Pavel+Kuba+Patrik+Jirka+Matouš si hrají dohromady. Viky s Natálkou si povídají a prohlížejí si věci, občas se zapojí i Kája, která sedí vedle. Bára, Terežka, Pavlínka, Kamilka, Dan si spolu povídají. Dan za chvíli odchází. Patrik+Kuba+Pavel se honí. Míša sedí sama v lavici. Patrik se pak honí jen s Pavlem. Uč je napomíná. Andulka a Nela sedí samy v lavicích. Dan si povídá s Kryštofem. Dianka bere Káje členku. Kája ji hrubě vezme za tričko a členku si vezme.

dne 26. 9. 2002 - čtvrtek; 8:55 – 9:40; 35. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:55

§1 ZVONÍ. Patrik, Matouš, Kuba zvonění nevnímají, dohadují se, honí se a přetahují. Jirka jde na své místo, a vstává, pak se ale zapojuje do honičky. Přichází Dianka a stoupá si. Uč čeká před lavicemi. Uč: *Kluci, prosím vás, co to je! Za prvé zvonilo! A za druhé okamžitě schováte všechny hračky, nebo vám je zabavím a budou až do vaší odpolední párty u mě. A ne že dneska budete rozhašený z toho, že je odpoledne párty v družině. Škola je škola a družina je družina. A máme vstát kluci! A máme mít vyndanou matematiku, tu nemáte a vůbec jste se nechovali hezky.* Všichni vstávají.

§2 Uč shání Nad'u. Nad'a akorát vchází do třídy a omlouvá se, že jde pozdě, maminka prý zapomněla doklady. Uč: *Dobře, hlavně že jsi dorazila, už jsem se bála, že jsi nemocná.*

§3 Uč napomíná Dana: *Dane, párty nepárty, teď stojíš. A běda kdo o hodině vezme hračku do ruky. Tu tady máte proto, aby vám tady nebylo smutno, nebo na odpoledne, ale nebudete s ní běhat po třídě, Patriku.* A upozorňuje, že ten, kdo běhat bude, může zůstat odpoledne ve třídě a nepůjde na párty.

§4 Matouš říká, že ve škole jeho kamaráda vřadycky hračky vzali a vrátili je až na konci roku. Uč reaguje, že jí hračky vůbec nevadí, ale vadí jí, když s nimi běhají po třídě nebo si hrají o hodině.

§5 Kamil se ptá, zda může jít na WC. Uč: *Vždyť teď skončila přestávka. Na co myslíte kluci? No, Kamile běž, přece tě nenechám počůrat, ale pomalu, ale jestli chce i někdo jiný, tak má smůlu* (reaguje na zvednuté ruce).

§6 Uč se s dětmi zdraví písničkou a básničkou.

§7 Uč gratuluje Káje k narozeninám a dává jí jako malý dárek Kinder vajíčko.

§8 Uč vyzývá děti k vyndání písanek. Důkladně vysvětluje, kterou stranu dělat a vysvětluje čím. Děti si povídají. Uč kontroluje stránky a upozorňuje děti, aby nepoužívaly pravítka.

§9 Uč vysvětluje důležitost šikmých čar. Jirka poslouchá a potichu si brumlá.

§10 Uč vyzývá děti do kroužku k tabuli k procvičení rukou. Kluci u cvičení šišljají. Uč je napomíná.

§11 Děti se na pokyn uč vrací do lavic. Uč vysvětluje první úkol.

§12 Děti pracují. Uč prochází třídou, pozoruje výkony dětí a chválí je.

§13 Jirka se chce pochlubit a hlásí se. Uč si ho nevsimla. Jirka začne pokřikovat.

§14 Uč chválí děti, že kreslí hezky tence, že jí v první třídě zatím vždy aspoň jedno dítě „rylo“.

§15 Uč čeká na ostatní děti, které ještě nedokončily, a hotové děti zve k sobě k tabuli. Děti poslouchají. Uč napomene Terezku, že pokřikuje a Patrika, že pokřikuje a ještě nemá hotovo. Uč pracuje s dětmi.

§16 Jirka rychle dokončuje a spěchá za ostatními.

9:22

§17 Uč vrací děti do lavic a zadává DÚ. Děti povídají. Uč dodává: *Jirka i ostatní dřavé hlavy si to mohou dát do obalu, a ukazuje jak. A říká, že Jirkovi napíše připomínku na obal. Děti se tomu smějí. Uč reaguje: Ale děti, vy se nesmějte, někdo prostě holt má tu paměť horší. Jirka se brání: Ale dneska bych to dokázal udělat, slibuju. Uč: Ano? Nemám ti dávat papírek na tašku? Terezka: Radši jo. Uč: Terezko, ty jsi taky tuhle neměla úkol, tak ty nekřič! Nebo taky dostaneš papírek. A pokračuje na Jirku: Tak já ti, Jirko, dneska zkusím věřit, když jsi mi to slíbil, protože sliby se musí plnit. Jestli si to schválně do zítřka budeš pamatovat. Jirka děkuje.*

§18 Uč vyzývá děti k vyndání „Pojďme si hrát“ a uklizení písanek. Děti pokřikují a zmatečně vyndávají a zandávají věci. Uč je usměrňuje.

§19 Dan pokřikuje na uč. Uč: *Dane, nemůžeme pokřikovat. Dane, už 4 týdny chodíte do školy, 4 týdny! Všichni vás uznali, že jste školáci, a to jste, protože nikdo se nikam do školky vracet nebude. Všichni tady zůstanou, ale nemůžete tohle dělat. Podívej se, dvacet dětí kdyby pořád pokřikovalo, tak, copak já něco vydržím, ale vám bude bolet hlavička.* A pokračuje ve výuce.

§20 Jirka si chodí k Nele půjčovat pastelky.

§21 Uč napomíná Terezku: *Je vás 12 holčiček, jediná ty stále pokřikuješ, 11 holčiček pracuje tiše, maximálně se přihlásí.*

§22 Uč se vrací k zadání DÚ a kontrolními otázkami zjišťuje, jak si děti DÚ zapamatovaly.

§23 Jirka se hlásí. Uč ho vyvolává. Jirka se ptá, zda může jít na WC. Uč souhlasí.

§24 Míša jde ven. Uč se ptá: *Kdo to odešel? Zjišťuje, že Míša.* Reaguje: *Ale! A vrací ji do třídy.*

§25 Uč postupně všem dětem rozdává mlíčko a děti, hlavně Kamilku, upozorňuje, aby mlíčko dopily. Jirka se vrací z WC.

- §26 Jirka začíná svačit. Uč: *Mléko máš! Umyl sis ruce?* Jirka se dívá do země a kroutí hlavou. Uč: *Ty čuně.* Jirka si je jde umýt.
- §27 Uč jde s dětmi na WC. Andulka, Viky, Nela, Natálka, Kája, Pavlínka a Kamilka nejdou.
- §28 Děti se vrací z WC. Uč reaguje: *Vy jste se všichni myli na záchodě?* Některé děti kývají, pár se jich jde umýt.
- §29 Uč se ptá Káji, jakou chce pohádku, když má narozeniny.
- §30 Uč se usazuje před dětmi. Děti vybalují svačiny. Uč: *Terezko, čekáme na tebe,* a čeká, až si také přichystá svačinu.
- 9:40**
- §31 ZVONÍ. Uč: *Dneska začínáme pozdě.*
- §32 Uč se ptá Pavla, kde má ubrousek. Pavel si stěžuje, že mu ho maminka dneska nedala. Uč odpovídá, aby si na tu lavici stejně něco dal.
- §33 Děti svačí. Uč čte pohádku.
- 9:50**
- §34 ZVONÍ.
- 9:57**
- §34 Uč: *Končíme svačinu, poslední loudové!* Andulka a Viky ještě svačí.

dne 26. 9. 2002 - čtvrtek; 9:50 – 10:35; 36. hodina; Prvouka

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:50 ZVONÍ.

9:57

- §1 Uč oznamuje dětem, že se nebude vstávat, že mohou zůstat sedět.
- §2 Uč čte s dětmi básničku.
- §3 Uč diskutuje s dětmi, jakou barvou vyplnit dopravní značky v učebnici a ptá se dětí, kdo jakou zná, jak se jmenují a co znamenají. Děti se hlásí a odpovídají. Matouš vykřikuje. Uč: *Já tě vidím, ale Andulka se hezky hlásí, tak povídej.*
- §4 Děti povídají. Uč napomíná Káju.
- §5 Uč napomíná Jirku, aby dával pozor a poslouchal, co uč říká.
- §6 Jirka nemá ořezané pastelky. Jde si půjčit pastelku k Nele. Nela nechce. Jde k Báře. Bára taky nechce. Nela mu ji nakonec půjčuje.
- §7 Uč napomíná Terezku: *V pondělí přinesu vteřinové lepidlo a přilepím Terezku na židličku, aby chvíli vydržela sedět.*
- §8 Děti zlobí.
- §9 Uč žádá Kryštofa, aby přečetl zadání úlohy. Kryštof čte.
- §10 Matouš pokřikuje. Uč mu dá ruku před pusou a říká: *Matouši, počítej do 5, než chceš něco říct.*
- §11 Uč řadí děti do skupin, podle toho, jakým dopravním prostředkem jezdí do školy. Většina dětí chodí pěšky. Nela a Dianka jezdí tramvají. Naďa, Pavel a Viky jezdí autem.
- §12 Uč: *Ty se Viky vždycky lekneš, ale to nebylo na tebe, ty dodržuješ pravidla.*
- §13 Uč vysvětluje další úkol. Děti si povídají a začínají malovat. Uč reaguje na výkony dětí, že někdo si dá s chlapečkem práci a někdo vezme jednu pastelku a celého ho vybarví, to se jí nelíbí. Pavel žaluje, že tak to udělal i Patrik. Uč nereaguje.
- §14 Bára odchází z lavice. Uč: *Barborko, kampak ses vydala? Potřebuješ něco?* Bára: *Ne*, a usadí se zpět na místo. Uč: *Já pořád něco potřebuju.*
- §15 Děti pokřikují. Uč se napomíná.
- §16 Uč rozdává dětem složenky na obědy. Uč napomíná Pavlu a říká, aby šla povídat místo ní. Uč nabádá děti, aby je daly tak, aby je vyndaly s ostatními věcmi z tašky doma a nedávaly to do lavice. A speciálně Jirkovi: *Jirko, dej to někam, co určitě dneska vyndáš, jinak se bude tatínek shánět.*
- §17 Uč naviguje chlapce, aby dali penály do tašky a dívky do lavice.
- 10:35
- §18 ZVONÍ. Kluci mají uklizené lavice. Děti si berou cvičební úbor a mají stát na svých místech.
- §19 Děti zlobí. Uč je napomíná.
- §20 Uč vyzývá kluky, aby si každý vybral jednu holčičku, která jim po TV odnese do třídy úbor. Kryštof si vybírá Káju. Kamil Naďu. Jirka Neľu, Pavel Anču. Dan chtěl Káju, ale nakonec vybírá Dianku. Matouš chtěl Anču, ale volí Míšu. Kuba Terezku.
- §21 Uč odchází s dětmi do šatny k tělocvičně.

dne 26. 9. 2002 - čtvrtek; 11:00 – 11:45; 37. hodina; Tělesná výchova

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

11:00

- §1 ZVONÍ. Děti jdou s uč do tělocvičny. Kamilovi a Kubovi převlékání dlouho trvalo. Kluci se u převlékání pošťuchují.
- §2 Uč dává nástup. Žáci správně reagují. Několik žáků se řídí většinou reakcí. Učitelka nemusí nikoho napomínat a zadává úkol.
- §3 Uč s dětmi cvičí.
- §4 Víky s Terezkou nemohou cvičit. Půjčují si míč a v zadní části tělocvičny si hází míčem. Po chvíli začnou pobíhat a zlobit. Uč je napomíná: *Víky, ty nemůžeš cvičit kvůli rýmě, ty hvůli ruce, ale vyvádíte tady jak zjednané. Tak pozor dámy!*
- §5 Uč napomíná Patrika, že v tělocvičně se musí pravidla dodržovat a pokračuje k Pavle: *Pavlíno, pojd' sem ke mně. Budeš v tělocvičně dodržovat pravidla. Tady je to nebezpečný.*
- §6 Uč s dětmi uklízí míče.
- §7 Uč s dětmi jde do šatny se převléknout. Kubovi to opět dlouho trvá. Pošťuchuje se s Jirkou, Kubou, Pavlem a Matoušem. V šatně vládne chaos. Děti křičí a pošťuchují se. Uč je na chvíli pryč. Po chvíli se vrací a děti napomíná. Děti ztichnou.

11:45

- §8 ZVONÍ. Chlapci dávají úbor zvoleným holčičkám a jdou s družinářkou na oběd.
- §9 Holčičky jdou s uč do třídy.

dne 26. 9. 2002 - čtvrtek; 11:55 – 12:40; 38. hodina; Matematika (dělená hodina – dívky)

12 dětí – 12 dívek (chlapci jsou na obědě)

11:52

- §1 Uč usazuje dívky do lavic po jedné.
- §2 Uč vysvětluje zadání prvního úkolu.
- §3 Dívky tiše pracují a hlásí se. Dělají víc chyb než chlapci. Pavlínka je mezi posledními, ale složila. Uč ji chválí.

11:55

- §4 ZVONÍ. Pavla si stěžuje, že se jí Kamilka dívá do sešitu. Kamilka: *Ona říká, že se jí tam koukám. Ale já ne, mně je to jedno.* Uč: *To máš pravdu Kamilko, že ti to je jedno.*
- §5 Uč vyzývá dívky k přípravě matematik a zadává další samostatnou úlohu. Dívky tiše pracují.
- §6 Tereзка se hlásí: *Paní učitelko, můžu holkám pomoci, když už to mám?* Uč: *Ne.*
- §7 Uč zadává nový úkol.
- §8 Nela a Andulka jsou hotové. Nadřa se teprve ptá, co má dělat. Nela a Andulka jdou na žádost uč pomoci Pavlínce s Kájou.
- §9 Uč zadává nový úkol a komentuje: *Z osmi kluků to mělo sedm správně, tak jsem na vás zvědavá.*
- §10 Uč žádá hotové dívky, aby jí sešity postupně nosily na stůl. Uč je opravuje. Kromě Viky, Kamilky, Pavlínky a Káji to mají dívky bez chyby. Tereзка a Nela nevyplnily všechny příklady, uč jim sešity na chvíli vrátí. Dívky vyplňují správně.
- §11 Uč oznamuje dívkám, že za správně doplněné sloupečky v sešitech dostanou hvězdičku. Tereзка se diví. Uč jí říká, aby se nedivila, že je vidět, že se zlepšila a chválí také Natálku, která se zlepšila také.
- §12 Uč vyzývá dívky k přípravě magnetických tabulek. Dívky pracují s tabulkami. Kája se ptá, jestli si může ten úkol, který dneska nesplnila, zítra opravit. Uč odpovídá, že holčičkám, které to dneska zkazily, sloupečky znovu okopíruje, a zkusí to zítra.
- §13 Uč dívkám znovu zdůrazňuje, aby nezapomněly na DÚ. Tereзка: *Nezapomenu.* Uč: *Jako minule. To jsi myslela na nějakého kluka.*
- §14 Uč žádá dívky, aby opatrně uklidily tabulky.
- §15 Dívky chtějí vědět, kolik mají hvězdiček. Uč jim to nahlas čte.
- §16 Uč žádá dívky k úklidu pomůcek do lavic a tašek a ke zvednutí všech židliček.

12:30

- §17 Uč s dívkami odchází ze třídy na oběd.

dne 27. 9. 2002 - pátek; 8:00 – 8:55; 39. hodina; Český jazyk

20 dětí – dívek, chlapců

8:05

- §1 Uč se zdraví s dětmi písničkou. Uč i děti stojí.
- §2 Uč žádá Jirku, aby vybral písanky – doslovně mu to vysvětluje. Pak se ho ptá, zda dneska nezapomněl na DÚ. Jirka pyšně odpovídá, že dnes nezapomněl, že všechno udělal. Uč ho chválí, že slib splnil.
- §3 Uč říká třídě, že zatím tu ještě nejsou tak dlouho, ale později si uděláme rozvrh služeb, jak jsou ve třídách.
- §4 Uč rozdává listy se zadáním následujícího úkolu a vysvětluje ho.
- §5 Tereška se hlásí. Uč: *Áaah, Tereška už se to naučila!*
- §6 Děti se hlásí a po vyvolání uč vypráví, co dělaly včera.
- §7 Patrik mluví. Bára mu skáče do řeči. Uč: *Báro, já bych chtěla, aby když mluví Patrik, abys mu neskákala do řeči.*
- §8 Uč vysvětluje následující úkol. Uč obchází děti a radí jim. Chválí je. Jirkovi to nejde, ale chce to zkusit sám.
- §9 Děti tiše pracují. Uč dětem oznamuje, že až budou mít hotovo, aby nepokřikovali a začali rovnou vybarvovat autíčko. Jirka se za chvíli hlásí a pokřikuje, že má hotovo.
- §10 Uč vyzývá děti k tabuli. Jirka ještě kreslí.
- §11 Děti stojí na čáře u uč. Uč vysvětluje další úkol. Upozorňuje, že je těžký. Děti mají hledat slovo, které se s nadiktovaným rýmuje. Uč jmenuje slova. Děti hledají rým. Některé děti se hlásí. Jiné vykřikují. Uč dovoluje, aby se tentokrát nehlásili.
- §12 Uč chválí Terešku, jak jí to jde. Za chvíli napomíná Pavla a Patrika: *Vy děláte hlouposti. Nic neděláte, jen ty hlouposti. Podívejte, jak to těmhle dvěma skupinám jde (a ukazuje).*
- §13 Uč nabádá Kryštofa, Kamila, Terešku, Nelu, Míšu, Naďu a Báru, aby mlčely, protože to umí.
- §14 Uč posadí děti zpět do lavic a vyzývá je, aby si připravily „Pojďme si hrát“ a našly konkrétní stranu.
- §15 Uč vysvětluje další úkol. Pak upozorňuje děti, že mohou začít.
- §16 Děti tiše pracují. Jen si šeptají.
- §17 Matouš pokřikuje. Uč: *Matouši, ale já ti nebudu odpovídat na to tvoje pokřikování.*
- §18 Uč vyzývá děti, aby daly knížky do lavic. Děti vykřikují.

8:45

- §19 ZVONÍ. Uč odchází na chodbu na dozor.
- §20 Kuba s Matoušem, Viky s Natálkou, Kája, Dianka, Naďa a Bára si kreslí. Andulka si povídá s Nelou. Tereška pobíhá. Dan si kreslí. Kamilka chodí od skupinky ke skupince a stále se nemůže zapojit. Pavlínka stojí u Míši s Diankou.
- §21 Matouš s Pavlem jdou ke mně si povídat. Patrik s Jirkou jsou schovaní pod lavicí u okna. Kamilka jde k nim. Jirka reaguje: *Běž pryč! Co sem lezeš! Leze zpod lavice a vede Kamilku na její místo a říká, že tam může sedět. Kuba si hraje s Danem.*
- §22 Chlapci shodili nechtěně při honění Diance na zem láhev s pitím. Láhev praskla a začala téct. Dianka brečí. Děti zmateně stojí opodál a s pokřikem udiveně sledují. Matouš s Pavlem vezmou houbu a hadr a místo trochu uklidí.

dne 27. 9. 2002 - pátek; 8:55 – 9:40; 40. hodina; Matematika

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

8:55

- §1 ZVONÍ. Pavel s Matoušem uklízí. Uč vchází do třídy a vidí, co se stalo. Uklidňuje Dianku, aby neplakala, že se nic neděje, že uč by brečela, kdyby dostala pětku, ale ne z tohoto důvodu, že se to uklidí a maminka jí dá láhev novou. Uč říká dětem, aby na politou část podlahy moc nevstupovali.
- §2 Uč napomíná Jirku a Patrika, kteří se honí po třídě a dodává: *Vy dva k sobě vůbec dneska nebudete chodit, jinak by to špatně dopadlo. Musela bych vám něco škrtnout v notýsku.*
- §3 Matouš o přestávce umyl tabuli. Uč ho chválí a dodává: *No vidíte kluci, kdybyste místo toho honění radši umyli tabuli, bylo by to lepší.*
- §4 Uč vyzývá Nelu, aby šla konečně na své místo. Uč říká dětem, že teď nebudou vstávat a vyzývá děti k přípravě matematiky a čísel.
- §5 Uč pracuje s dětmi.
- §6 Uč volá k tabuli děti, kterým se včera nepodařil správně doplnit sloupec s čísly v matematice. Děti se snaží svůj včerejší výkon opravit. Ostatním dětem uč dává jiný úkol.
- §7 Děti se vrací od tabule do lavic. Jirka se vrací jako poslední a říká, že to má špatně. Uč mu povoluje, aby to šel opravit. Jirka nejde a říká, že to má „zmatlané“ všechno.
- §8 Uč s celou třídou kontrolují sloupečky na tabuli. Pavlínka, Jirka a Kája mají chyby. Uč jim říká, že budou trénovat. Ostatní dívky svůj výkon napravily.
- §9 Uč s dětmi pracuje na dalším úkolu. Řeší s nimi příklady. Uč chválí Kryštofa za správný postřeh. Jirka je roztěkaný, ale snaží se.
- §10 Uč zadává nový úkol. Děti tiše pracují.
- §11 Andulka s Viky se hlásí. Jirka opisuje od Bány. Bára se tváří kysele.
- §12 Uč vyzývá hotové děti, aby schovaly pomůcky do lavic a vyndaly si svačiny.
- §13 Uč organizuje děti na WC a jde tam s nimi. Na otázku odpovídá, že dnes pohádka nebude, že v pátek pohádka nikdy není. Na WC nejde: Míša, Natálka, Pavla, Naďa, Kamilka, Kryštof, Bára, Nela.
- §14 Nela s Viky si jdou umýt ruce.
- §15 Uč se vrací z WC. Napomíná Patrika, že dneska je opravdu divoký.
- §16 Matouš se ptá, zda dnes bude DÚ. Uč mu s celou třídou 2x opakuje, že v pátek domácí úkol nikdy není.

8:35

- §17 Uč vyzývá děti k přípravě svačín. Děti svačí.

9:40

- §18 ZVONÍ. Uč žádá děti, aby si po svačině na lavici přichystaly pomůcky na VV a krok za krokem jim vysvětluje, co přesně vyndat ze zásuvek a v jakém pořadí.
- §19 Uč odchází na chodbu.
- §20 Děti svačí.
- §21 Uč po chvílích nahlíží do třídy a usměrňuje děti.

dne 27. 9. 2002 - pátek; 9:50 – 10:35; 41. hodina; Výtvarná výchova

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:50

§1 ZVONÍ. Děti sedí připravené na VV.

§2 Uč zvoní zvonečkem. Děti stále pobíhají. Uč napomíná: *Tak, někdo po 4 týdnech neví, že má zavřít pusu, když zazvoní zvoneček?* Uč říká dětem, že nemusí vstávat a vysvětluje dětem, co budou o hodině dělat. Uč rozdává papíry s kružnicemi.

§3 Matouš si stěžuje, že nemá papír. Uč odpovídá, že mít ani nemůže, že ho rozdala zatím jen těm, co mají připraveno.

§4 Děti v klidu malují. Uč k tomu pouští písničky.

§5 Uč chodí po třídě a kontroluje výkresy dětí. Jirka to zkazil. Uč mu dává nový papír.

§6 Uč napomíná Kamila, že už zase pospíchá. Naopak Kryštofa, že to má krásné a že vůbec nespěchá.

§7 Pavlínka se hlásí, že má hotovo. Uč jde k ní a říká, že ještě nemá hotovo, že to má odbyté.

§8 Hotovým dětem uč říká, aby si vyndaly pastelky a obtahovaly.

10:15

§9 Ve třídě vládne děsný zmatek. Děti dávají na povel uč mokré výkresy do lavic, čekají, až uschnou a zlobí. Uč je usměrňuje.

§10 Děti pak výkresy obtahují, pokřikují.

10:35

§11 ZVONÍ. Žáci stále ještě kreslí.

§12 Hotové děti nesou výkresy uč na stůl.

§13 Jirka, Patrik, Kuba, Pavel a Matouš spolu. Viky, Andulka a Nela. Na chvíli se připojuje Bára. Natálka, Kája, Míša a Dianka. Patrik sedí klidně v lavici. Terezka je sama. Míša se pere s Diankou. Pavla a Naďa si povídají. Kryštof je taky v lavici.

10:55

§14 ZVONÍ. Skoro všechny děti jdou do svých lavic.

dne 27. 9. 2002 - pátek; 11:00 – 11:45; 42. hodina; Český jazyk

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč znovu vyzývá děti, aby odevzdaly výkresy uč na stůl.
- §2 Uč vyzývá děti, aby si vyndaly věci z lavic na lavici a napomíná děti: *A posloucháme a děláme, co říkám.*
- §3 Uč jmenuje postupně jednotlivé žáky, aby nosily čísla, igelity a vodovky do zásuvek. Děti vstávají a odnáší je. Patrik jde bez igelitu. Uč na něj volá a připomíná mu a napomíná ho.
- §4 Uč nabádá děti k úklidu věcí do tašek.
- §5 Uč říká, že ti, kdo mají na lavici jen penál a knížku, položí si hlavu na lavici. A reflektuje: *Čekáme na Kryštofa, Kamila, Dianku, pořád ještě na někoho čekáme. Vy jste nedávali pozor kluci!*
- §6 Uč mluví ke Kubovi a Matoušovi: *Poslední dva loudové. Konečně.*
- §7 Uč rozdává dětem notýsky a říká, že tam není žádná zpráva pro rodiče. Pouze připomíná Natálce, Pavlovi a Jirkovi, aby nechali doma podepsat třídní schůzku. Uč říká, že v notýskách mají svoje hodnocení - „každého jsem za něco pochválila, každého za něco můžu pochválit“.
- §8 Uč: *Končí čtvrtý týden školy, mnoho jste se už naučili, něco stále ještě neumíte. Uč chválí: Z holčiček nejvíc chválím Nelu, Andulku a Míšu. Z kluků Kryštofa, Dana, Kamila. Dalším klukům bych nerada začala už příští týden psát, že jsou moc živí o přestávkách. Zatím jsem nic takového nepsala...*

11:15

- §9 Děti mají vybarvovat obrázky v chaloupce v „Pojďme si hrát“. Děti vybarvují.
- §10 Jirka se stále chodí dívat k Báře. Bára se na něj zlobí a napomíná ho.
- §11 Děti tiše pracují.
- §12 Uč chválí Dana: *Jsi šikovný chlapec. A říká, jak krásně tráví přestávky na chodbě: baví se se staršími kamarády a chová se úplně vzorově, a neběhá po třídě tak jako kluci: Ale Dan se ještě naučí, aby nepokřikoval, vid’.*
- §13 Uč vyzývá děti, aby schovaly všechny pomůcky do tašek, zvedly židle a seřadily se u dveří. Uč několikrát opakuje. Uč odchází s dětmi ze třídy.

dne 30. 9. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 43. hodina; Český jazyk

18 dětí – 10 dívek, 8 chlapců (chybí: Natálka, Viky)

7:55

§1 Děti nosí na pokyn uč na stůl uč notýsky.

§2 Jirka, Kuba, Pavel, Matouš se dohadují o tom, jaké tetování si obtisknou na ruce a chodí po třídě. Jdou za mnou a chlubí se mi. Následně jdou za uč a ptají se, zda si je mohou u umyvadla vodou obtisknout. Uč svolí, v tom však zvoní.

8:00

§3 ZVONÍ. Uč odpovídá: *Zvoní, tak to už nestihnete, tak až o přestávce. Pánové, teď už ne. Žáci se tiší. Děti vstávají. Matouš a Dan sedí. Uč: Pánové, vy jste zapomněli přes sobotu přes neděli? Nezapomněli, vid'. Chlapci vstávají.*

§4 Uč oznamuje dětem, že Natálka a Viky jsou nemocné.

§5 Uč vyzývá děti, aby šli k uč k tabuli. Děti se hromadí před tabulí. Čeká se na Pavla. Děti se před tabulí řadí do dvojic, jak si chtějí sednout.

§6 Uč oznamuje, že začíná 5. týden školy a děti mají dnes poslední šanci vybrat si kamaráda nebo kamarádku, s kterými chtějí sedět. Uč dále oznamuje dětem, aby doma rodičům připomněli, že ve škole se objevily vši a aby dětem prohlédli doma hlavičky. Pavel zlobí. Uč ho napomíná.

§7 Uč se ptá, s kým si děti sednou. Andulka si sedne s Kájou. Nela chce s Terezkou, ale Terezka chce sedět s Míšou. Matouš říká, že se domluvil s Kryštofem, ale ten si chce sednout s Pavlem. Pavla s Kamilkou. Nela si nakonec chce sednout s Diankou. Naďa si sedá s Bárrou. Matouš si nakonec volí Kamila. Dan si sedne s Kubou. Patrik s Jirkou. Uč se hrozí a reaguje: *Dávám vám jednu hodinu, než se poperete, vždyť vy spolu nevydržíte ani 5 minut v klidu. No nevidím to dobře.*

§8 Uč žádá děti, aby si přesunuly věci ze starých míst na nová. Uč dětem přikazuje, jaké věci mají dát z tašky do lavice.

§9 Uč připomíná dětem, aby si sundaly mikiny, komu je teplo.

§10 Uč napomíná Kryštofa: *Kryštof se přestane bavit. Vyndá si věci, dá je před sebe. A pokračuje: Pavel zapomněl, co je to hlásit se. Patrik taky zapomněl.*

§11 Uč se ptá, co dělaly děti o víkendu. Děti se chlubí (Kryštof: Vinohradské vinobraní, Petřín s rodiči; Míša: na výstavě ve škole s maminkou; Naďa: procházka; Bára: v parku; Pavel: procházka+PC; Terezka: máminy narozeniny; Kuba: u babičky a dědy na zahradě; Jirka: v parku s bruslema; Matouš: na návštěvě u kamaráda; Kamil: PC hry; Patrik: PC hry, Pavla tvrdí, že byla s maminkou na procházce).

§12 Děti zlobí. Uč je klidní.

8:25

§13 Uč napomíná Kryštofa, aby se přihlásil, když něco chce.

§14 Uč procvičuje s dětmi prsty.

§15 Uč zadává dětem úkol. A vysvětluje, jak velké klíčky nakreslit. Matouš mluví a nehlásí se. Uč nereaguje.

§16 Uč chodí po třídě a kontroluje polohu sešitů.

§17 Děti v klidu pracují.

§18 Na žádost uč děti postupně chodí k tabuli a zkouší klíčky na tabuli. Ve třídě vládne chaos. Uč děti napomíná.

§19 Děti opět pracují do sešitů. Uč chválí Patrika, že se snaží.

§20 Pavel žaluje na Kryštofa: *Paní učitelko, Kryštof gumoval!* Uč: *No tak gumoval. Tak na sebe nežalujte.*

8:45

§21 ZVONÍ. Andulka se hlásí. Uč naviguje děti, aby si zavřely sešity, daly do lavic, že je přestávka. Zdůrazňuje dětem, aby se protáhly, došly si na WC, kdo potřebuje.

§22 Matouš, Jirka a Kuba si u umyvadla tetují ruce. Kryštof a Kája si se mnou povídají. Dianka si povídá s Bárrou. Andulka si hraje s Pavlem a Kryštofem.

dne 30. 9. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 44. hodina; Matematika

18 dětí – 10 dívek, 8 chlapců (chybí: Natálka, Viky)

8:55

- §1 ZVONÍ. Pavel křičí na ostatní: *Stoupnout, všichni stoupnout! Patrik si jde sednout!* Uč stojí před lavicemi a čeká. Míša, Pavla sedí. Kryštof klečí. Nakonec všechny děti vstávají. Uč recituje s dětmi říkanku.
- §2 Uč vyzývá děti, aby si uklidily pomůcky na Čj, připravily si matematiku a po řadách chodily do zásuvek pro čísla.
- §3 Uč vysvětluje úkol. Uč pracuje s dětmi – říká čísla, děti je staví na lavici.
- §4 Andulka se ptá uč a jde na WC.
- §5 Patrik si stěžuje uč: *Jirka kouká na moje!* Uč: *Ale to nevádí. Teď to bude stejně jiné.* Patrik si mezi sebe a Jirku dává penál, aby Jirka neviděl.
- §6 Uč čte s dětmi čísla. Kája+Kuba+Kamilka+Pavla+Jirka to mají špatně. Uč chválí Patrika: *S tebou je radost pracovat dneska.*
- §7 Uč žádá děti, aby zandaly čísla do desek.
- §8 Matouš zlobí. Uč: *Matouši, ta prázdná lavice tě láká a volá: Jak budeš povídat, půjdeš ke mně.* Matouš se usmívá.
- §9 Uč dětem vysvětluje další úkol. Děti vybarvují. Občas povídají. Uč je občas napomíná.
- §10 Andulka se hlásí, zda může na WC, že už to má. Uč povoluje.
- §11 Míša se ptá uč, zda může na WC. Uč: *Míšo, budeš se moci vyčůrat, až se nám vrátí Andulka. V době vyučování chodíme pouze po jednom na záchod. A už trošičku si na to pamatujte o přestávkách.* Tereзка chce taky. Uč: *Budeš to muset Terezko vydržet, teď je na řadě Míša.* Andulka se vrací z WC.
- §12 Tereзка vykřikuje. Uč: *Terezko, znova křičíš! V pátek už to bylo relativně dobré a dneska... Terezko, nechtěj, abych na třídní schůzce jmenovala děti, které se neumí hlásit.*
- §13 Bára, Míša, Matouš chtějí na WC. Uč je postupně pouští.

9:20

- §14 Uč vyzývá děti, aby zavřely matematiky, daly do lavic a vysvětluje jim následující soutěž.
- §15 Děti soutěží. Uč je chválí, jak dobře pravidla pochopily.
- §16 Uč vyzývá děti, aby zandaly všechny věci a vyndaly si svačiny. Děti poslechnou a vyndávají ubrousky a jídlo.
- §17 Uč čte dětem pohádku.

9:40

- §18 ZVONÍ. Uč končí se čtením a odchází ze třídy.
- §19 Jirka žaluje. Uč: *Jirko, nežaluj. Odkud máš tyhle zlozvyky s žalováním?*
- §20 Pavel, Matouš a Andulka se vzájemně zlobí (hrají si). Jirka s Kubou a Patrikem se perou.
- §21 Uč se vrací do třídy. Kárá Jirku a peroucí se děti.

dne 30. 9. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 45. hodina; Český jazyk

18 dětí – 10 dívek, 8 chlapců (chybí: Natálka, Viky)

9:50

- §1 ZVONÍ. Uč vybízí děti, aby zůstaly sedět a v klidu dosvačily.
- §2 Nesvačící děti uč hromadí před tabulí do kroužku a pracuje s nimi.

10:00

- §3 Děti dosvačily. Uč vysvětluje další úlohu.
- §4 Děti pracují. Uč napomíná děti, aby nepokřikovaly: *Vy pořád pokřikujete! Najít příslušnou stranu!*
- §5 Kuba pokřikuje. Uč: *Kubo, neslyším, neslyším...*
- §6 Uč zadává další úkol. Žáci se hlásí a říkají, co se má spojit. Pak pracují individuálně. Tiše breptají.
- §7 Patrik se rozčiluje, že k němu Jirka kouká. Uč: *Když tě to rozčiluje Patriku, tak si běž sednout dozadu a dodělej si to tam. Patrik odchází sednout si do zadní lavice.*
- §8 Uč opakovaně napomíná Káju, aby si sedla normálně a neseseděla jak v hospodě.
- §9 Uč reaguje na výkony dětí: *Je to těžké. Ano, to je. Lehké věci jsme si odbyli. Ted' jsme si měsíc hráli a ted' nás čeká těžká práce.*
- §10 Uč chodí mezi dětmi a kontroluje výkony.
- §11 Uč haní Pavlu, že to odbyla.
- §12 Uč zadává DÚ a znovu připomíná dětem ukázat rodičům doma notýsek.
- §13 Matouš a Kamil se baví. Uč je napomíná.
- §14 Uč rozdává listy na DÚ a notýsky.

10:32

- §15 Uč zvoní zvonečkem. A oznamuje dětem, že půjdou na terasu. Dan chce na WC. Uč oznamuje, že na WC půjdou po cestě.
- §16 Uč upozorňuje Matouše, že se na terase nesmí prát a běhat. Matouš, Pavel, Jirka, Kuba a Patrik to opakují.
- §17 Uč odchází s dětmi ve dvojicích na terasu.

10:35

- §18 ZVONÍ.

dne 30. 9. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 46. hodina; Hudební výchova

18 dětí – 10 dívek, 8 chlapců (chybí: Natálka, Viky)

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč vyzývá děti, aby sklidily své věci do tašek a lavic. Uč chválí chlapce, že někteří se dnes chovali dokonce lépe než děvčata. Napomíná jen Kubu, Patrika a Jirku.
- §2 Kryštof pokřikuje. Uč: *Kdo to mluví. Kryštofe, vždyť ty jsi byl takový slušný kluk.*
- §3 Uč organizuje děti do kroužku před tabulí.
- §4 Uč kárá chlapce, že si o přestávce nedošli na WC a upozorňuje je, že je o hodinu nebude pouštět.
- §5 Děti tleskají do rytmu písniček.
- §6 Uč učí děti písničku: „Měla babka...“ Uč občas žáky napomene, aby dávali pozor.
- §7 Uč řadí děti do dvojic Kluk+holka. A učí děti mazurku. Kája nechce tancovat. Uč ji nenutí.
- §8 Uč vyzývá chlapce na pánskou a dívky na dámskou volenku: Patrik+Tereška, Jirka+Nad'a, Matouš+Andulka, Pavel+Nela, Kryštof váhá mezi Kájou a Míšou, Kamil+Dianka, Kuba+Andulka. Dan+učitelka. Kamilka+Pavla.
- §9 Na konci hodiny uč vysvětluje soutěž. Děti si lehají hlavou na lavice a jeden žák stojí zády k tabuli. Má rozpoznat, kdo promluví.
- §10 Uč ukončuje soutěž. Vyzývá děti, aby si vzaly na záda tašky a seřadily se u dveří. Děti poslechnou.
- §11 Uč vychází s dětmi ze třídy.

dne 3. 10. 2002 - čtvrtek; 8:00 – 8:45; 47. hodina; Matematika (dělená hodina – chlapci)

9 dětí – 8 chlapců (dívky jsou v družině)

7:55

§1 Pavel lije pití do víka od lahve. Kuba reaguje: *Ty jsi čuně! Hele Pavle, jestli to tam vyliješ...!*

§2 Kluci sedí v klidu v lavicích.

8:00

§3 ZVONÍ. Pavel volá na Matouše, aby šel k lavici a vstal: *Matouši, zvoní!* Chlapci se s uč pozdraví a sednou si.

§4 Uč s dětmi diskutuje o tom, proč děti obvykle ve třídě nesedí tak, jako dnes (před třídní schůzkou). Lavice jsou postaveny do tvaru půlkruhu. Děti vymýšlí důvody:

*není tu bezpečno;

*nedalo by se tu chodit;

*dalo by se okukovat od 2 sousedů;

*nemůžeme si dát tašky na věšáčky;

*když půjde někdo kolem, bylo by mu smutno, že lavice nemají stejně;

Uč dodává hlavní důvod: *Vy ještě nejste tak zvyklí na školu, abyste nereagovali na to, když sedíte proti sobě. Pořád v tom ještě vidíte tu školku a nejste zvyklí, že i tak se dá učit. Až si zvyknete na školu, pak to tak budete moct dělat. Ale zatím nám to nějak nejde. Jo, je ještě brzo.*

8:08

§5 Uč pracuje s dětmi.

§6 Uč zadává další úkol a žádá chlapce, aby si připravili matematiku. Chlapci poslechnou. Uč žádá chlapce, aby si dali záležet i na úpravě, protože to je samostatná práce na velkou hvězdičku.

§7 Chlapci tiše sedí a pracují na úkolu. Patrik a Pavel si pro sebe povídají.

§8 Jirka se hlásí. Uč jde jinam (nevidí či ignoruje). Jirka se dál hlásí a nejspíše se ozve: *A ... můžu?* Uč ho napomíná.

§9 Matouš se bez hlášení ozve, že již má hotovo. Uč ho napomíná, že ještě hotov být nemůže, protože to nemá být odfláknuté a on pracuje příliš rychle.

§10 Matouš opět vykřikne. Uč ho napomene: *Viš, co jsme si říkali o tom pokřikování...!* Matouš zmlkne, přihlásí se a poté mluví.

§11 Pavel vykřikuje: *Paní učitelko!* Uč reaguje: *Pavliku, co kdybys zvedl ruku, já bych přišla.*

§12 Matouš dlouho pije a nepracuje.

§13 Jirkovi se práce daří. Uč ho chválí: *Vidíš Jirko, šikulko. Jirka: Ale dá mi to práci. Uč: To je v pořádku. Vždyť si nemysli, že škola je lehká záležitost.*

§14 Uč vyzývá hotové chlapce, aby odevzdávali hotové práce a ty, kteří mají hotovo - Dana a Patrika, aby si připravili magnetické tabulky.

§15 Pavel se hlásí. Uč ho nevidí. Pavel se i přesto hlásí.

§16 Pavel se přestává hlásit.

§17 Chlapci si hrají s magnetickými tabulkami.

§18 Matouš cosi ukazuje a pokřikuje. Uč: *Pusinka ne.*

§19 Kamil šeptá na Jakuba. Volá ho.

§20 Uč kárá Matouše za nedbalou práci a nedává mu obrázek a hvězdičku.

§21 Do třídy přichází Pavla. Uč ji napomíná: *Pavlinko, ještě 5 minut. Máte být přece v šatně a přijít se zvoněním. Pojď dál, ale tohle mi už nedělejte.* Pavlínka vchází do třídy.

§22 Kamil se hlásí.

8:45

§23 ZVONÍ. Uč vyzývá chlapce, aby magnetické tabulky odložili na její stůl a ostatní věci do lavice.

§24 Do třídy přichází ostatní holčičky. Některé zdraví. Uč je napomíná, že při příchodu do třídy se zdraví.

dne 3. 10. 2002 - čtvrtek; 8:55 – 9:40; 48. hodina; Český jazyk

18 dětí – 8 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela, Viky)

8:55

- §1 ZVONÍ. Terezka se mi jde pochlubit se svým anglickým sešitkem. Uslyší zvonění a reaguje: *Hele, ale já už musím.*
Uč se s dětmi bez problémů pozdraví.
- §2 Míša bez hlášení: *Můžu jít na WC?* Uč reaguje: *Vždyť teď skončila přestávka. Na co myslíte?* A dívku po chvíli pustí.
- §3 Holčičky se ptají, proč jsou dnes lavice takhle. Uč odpovídá, že jim to vysvětlí kluci.
- §4 Uč hraje s dětmi hru: „Co slyšíme na začátku slova“. Kuba, Kája, Jirka, Pavla, Kamilka, Patrik, Nad'a, Dianka mají problémy.
- §5 Uč s dětmi procvičuje ruce. Při procvičování někdo vykřikuje: *Au!* Pak se všichni opičí a vykřikují *Au!* A pochechtávají se. Uč: *Zvířátka, já vás pošlu do ZOO.* Děti se smějí a přestanou.
- §6 Terezka nepochvíčuje. Míša žaluje: *Terezka s náma necvičila ruku.* Uč reaguje: *Taky to nebude mít hezké.*
- §7 Uč děti vyzývá, aby si připravili písanky. Děti poslechnou.
- §8 Děti pracují na zadané úloze.
- §9 Uč oznamuje, že si nyní rozdají nové učebnice. Má 8 nepoužitých a 12 staronových. Uč zdůrazňuje dětem, že je to zodpovědnost mít novou učebnici - kdo ji bude mít, musí se o ni dobře starat a kdo to nedokáže, ať si raději rovnou vybere staronovou. Pak losuje mezi dětmi.
- §10 Uč vyzývá děti, aby si uklidily pomůcky a že již mohou svačit.
- §11 Děti klidně svačí. Všichni mají ubrousky.
- 9:40
- §12 ZVONÍ.
- §13 Děti svačí. Uč jim čte pohádku.
- §14 Po dočtení jde uč za Jirkou, hladí ho po vlasech a říká mu, aby doma poprosil tatínka nebo někoho, aby ho ostříhal, aby mu vlásky nelezly při psaní do očí. Jirka kývá.

dne 3. 10. 2002 - čtvrtek; 9:50 – 10:35; 49. hodina; Prvouka

18 dětí – 8 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela, Viky)

9:50

§1 ZVONÍ. Uč: *Ještě nebudu začínat. Ted' se kouknu, jak do 5 minut všichni dosvačíte.*

9:55

§2 Děti stále mají nepořádek na lavici. Uč je napomíná: *Děti, vy máte svačiny, jak kdybyste tu byly bez oběda do odpoledne.*

§3 Děti dosvačují.

§4 Děti na žádost uč vyndávají prvouku. Natálka ji Pavlovi vyndá z lavice. Dívá se na něj. Pavel nepoděkuje.

§5 Uč pracuje s dětmi na téma podzim.

§6 Uč se baví s dětmi o vycházce.

§7 Tereзка se ptá uč (bez hlášení), zda jí vyndá brčko z mléka. Uč reaguje: *No, to víš, že jo, Terezo. Takhle když na mě budeš pokřikovat, tak ani náhodou.*

§8 Nad'na nese ukázat uč. bloček. Uč: *Naděnko, prosím tě, sedni si. Ano máš to hezké.*

§9 Uč vyndává Terezce brčko.

§10 Děti se navzájem baví.

§11 Uč s dětmi probírá, čím se živí vlaštovky.

§12 Uč napomíná děti: *V tomto momentě začnu zapisovat na tabuli jména užvaněnců. Děti trochu zmlknou.*

§13 Uč napomíná děti: *Dneska nám to nějak nejde. Je vidět, že ty lavice takhle nemůžeme mít.*

§14 Uč vysvětluje další úkol.

§15 Děti se zase baví. Uč opět vyhrožuje, že zlobivé děti začne psát na tabuli.

§16 Tereзка jde s dovolením na WC.

§17 Pavel se ptá uč, zda mu pomůže. Uč odpovídá: *To máš smůlu. Ted' jsi se bavil, tak já taky chvíli počkám, než ti pomohu. Za chvíli mu pomůžu.*

10:30

§18 Uč chválí Kamilkku, že byla celou hodinu hodná. Bára a Patrik se také chovali hezky a chválí je. U Matouše má jisté pochyby. Pavla napomíná, že nic nedělá. Také se jí nelíbí chování Kuby a Kamila.

10:35

§19 ZVONÍ.

§20 Uč odchází s dětmi na terasu. Na terase se děti chovají slušně. Hrají si mezi sebou. Některé dívky i se staršími dívkami.

10:55

§21 Uč se vrací s dětmi z terasy. Chlapci si mají uklidit věci do tašek.

dne 3. 10. 2002 - čtvrtek; 11:00 – 11:45; 50. hodina; Tělesná výchova

18 dětí – 8 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela, Viky)

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč vyzývá děti, aby si vzaly tašky s tělocvikem a řadily se u dveří. Chlapci si mají navíc vzít i aktovky. Děti se řadí u dveří.
- §2 Uč odchází s dětmi do šatny. Děti hlučí.
- §3 Tam se děti pomalu za pokřiku převlékají.
- §4 Děti jdou s uč do tělocvičny. Uč vyzývá děti k nástupu. Děti se s menšími obtížemi seřadí.
- §5 V průběhu cvičení děti zlobí. Pobíhají a baví se. Uč je napomíná.
- §6 Uč napomíná Kryštofa, že dnes opravdu zlobí.
- §7 Po celkem povedeném nástupu uč vyzývá děti, aby se šly převléknout do šatny.
- §8 V šatně je během převlékání velký řev.

11:45

- §9 Děti se převlékají. Chlapci odchází s družinářkou. Dívky jdou do třídy.

dne 3. 10. 2002 - čtvrtek; 11:55 – 12:40; 51. hodina; Matematika (dělená hodina – dívky)

8 dětí – 8 dívek (chybí: Nela, Viky; chlapci jsou v družině)

11:55

- §1 ZVONÍ. Uč vyzývá dívky, aby si vyndaly učebnice matematiky.
- §2 Uč s dívkami pracuje na příkladech.
- §3 Dívky se, když něco chtějí, hlásí. Pracují tiše.
- §4 Tereza si prozpěvuje. Uč se ptá: *To byl kdo? Tereza jo?* A napomíná ji.
- §5 Dívky tiše pracují a píšou.
- §6 Hodina probíhá klidně, tiše. Dívky spolupracují, hlásí se.

12:30

- §7 Uč žádá dívky, aby skládaly své věci do tašek. Zvedly všechny židličky a řadily se u dveří. Dívky uklízí a po zvednutí židliček se v klidu řadí.
- §8 Uč vychází s dětmi ze třídy.

12:40

- §9 ZVONÍ.

dne 7. 10. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 52. hodina; Hudební výchova

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela)

8:03

§1 Uč dětem oznamuje průběh dne. Oznamuje, že nejprve si budou povídat o prožitém víkendu a potom se budou věnovat něčemu krátkému, co mohou kdykoliv přerušit, protože se mají jít dnes fotit a uč neví přesně kdy. První hodinu prohodí se čtvrtou a budou mít HV.

§2 Děti si povídají s uč o víkendu. Jirka už má ostříhané vlasy.

§3 Uč jmenuje děti, které mají jít k uč k tabuli: Terežka, Andulka, Natálka, Pavel, Míša, Nad'a. Mají si vybrat někoho do dvojice. Terežka volí Káju, Přemlouvá ji, ale Kája nechce. Uč ji nenutí. Místo ní volí tedy Kryštofa, Nad'a vybírá Dianku, Natálka chce Káju. Kája odmítá, Natálka se nemůže rozhodnout a jde si sednout. Andulka volí Viky, Míša vybírá Báru. Kuba si může vybrat jen z holčiček. Zbývá Natálka, Kamilka a Pavla. Kuba chce Natálku. Natálka však nechce tancovat. Uč mu řekne ať si tedy vybere jinou z holek nebo si jde sednout. Kuba si jde sednout.

§4 Uč s dětmi zpívá „Měla babka....“, a děti tancují mazurku.

8:30

§5 Děti zpívají s uč „Rybička maličká“ a tužkou ťukají do rytmu.

§6 Uč předvádí, jak nesprávně někdo ťuká. Matouš žaluje uč, že tak ťukal Jirka. Kryštof se chce připojit. Uč: *Nežaluj!*

§7 Uč s dětmi znovu zpívá. Kryštof a Bára dělají dirigenty. Dívají se po sobě a usmívají se na sebe.

§8 Terežka chce zpívat. Uč jí to povoluje. Terežka si s sebou ještě vybírá Míšu a Káju (Kája nechce), místo ní tedy volí Kubu.

§9 Do třídy vchází cizí paní učitelka. Některé děti vstávají, jiné ne. Po odchodu učitelky uč reaguje: *Někdo nevstal, vid' Dane. Paní učitelka jako paní učitelka. Budeme muset ještě trénovat pozdravy.*

§10 Uč organizuje děti do dvojic a jde s nimi na WC. Kryštof, Kuba, Kamilka, Andulka, Natálka, Viky a Kája nejdou.

8:45

§11 ZVONÍ. Děti si v klidu povídají nebo si hrají.

dne 7. 10. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 53. hodina; Český jazyk

18 dětí – 8 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela, Viky)

8:50

§1 Uč odchází s dětmi na focení. Ve třídě zůstávám s Jirkou, Patrikem, Pavlem, Matoušem, Kamilem, Pavlou, Nad'ou a Terezkou. Jirka s Patrikem zlobí. Pavel s Matoušem také, ale méně.

8:55

§2 ZVONÍ.

9:07

§3 Uč se s dětmi vrací z focení.

§4 Uč vysvětluje zadání nové úlohy – psaní oblouků. Rychle s dětmi procvičí prsty.

§5 Míša se ptá, proč ve třídě najednou není Viky. Uč odpovídá, že je až do středy nemocná.

§6 Uč zve děti po řadách k sobě, aby si oblouk vyzkoušeli na tabuli.

§7 Kryštof se bez hlášení ptá. Uč dá ruku před sebe, umlčuje ho a říká, ať se jde podívat.

§8 Uč kontroluje Jirku, kárá ho, že je opět na špatné straně a listuje mu správnou stranu.

§9 Uč napomíná Matouše: *A kdo to tam, Matouši, zase má proslovy?*

§10 Terezka se ptá uč a jde na WC.

§11 Uč chválí Pavla za výkon: *Výborně Pavlíku, ty se dneska snažíš! Musím tě pochválit.*

§12 Uč vyzývá děti, které už jsou hotové, že mohou uklidit věci z lavic a vyndat svačiny. Andulka a Dianka jsou hotovy. Kryštof a Míša jsou už také hotoví. Jdou po dovození uč na WC.

§13 Natálka, Matouš, Pavla, Kuba, Patrik a Kája vyndávají svačiny v zápětí.

9:28

§14 Děti klidně svačí. Jirka se hlásí: *Paní učitelko! Uč si ho nevšímá.*

§15 Uč čte dětem pohádku.

§16 Jirka vyrušuje. Uč: *Jirko, já tě vyhodím na chodbu a tam si jez.*

9:40

§17 ZVONÍ. Uč zjišťuje, že někdo již dosvačil a reaguje: *Někdo už dosvačil. To je dobře. Je vidět, že někomu těch 10 minut na jídlo už stačí. Někomu ne, ale to nevádí, máte ještě 10 minut.*

dne 7. 10. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 54. hodina; Matematika

18 dětí – 10 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela, Viky)

9:50

- §1 ZVONÍ. Uč oznamuje těm, kdo nestihli dosvačit (Andulka, Pavel, Kuba), že teď svačiny schovají a mohou pokračovat o velké přestávce. Báru napomíná, aby si přestala kreslit.
- §2 Uč posílá po řadách děti do zásuvek pro čísla.
- §3 Děti sedí v lavicích s čísly. Děti si povídají. Uč si dává prst před pusou. Všichni kromě Patrika zmlknou. Uč reaguje: *Patrika vrátíme do školky, protože zapomněl, co to znamená. Patriku! Patriku!*
- §4 Uč s dětmi procvičuje čísla. Děti se hlásí. Jirka, Pavla mají problémy s hlášením. Kamilku uč nevyvolává.

10:06

- §5 Děti na pokyn uč uklízí čísla.
- §6 Uč vyzývá děti, aby si otevřely matematiky na konkrétní straně. Učí se „dvojky“.
- §7 Uč chodí po třídě a vysvětluje, jak psát dvojky.
- §8 Pavel vstává z lavice. Uč: *Pavliku, jak to, že tě vidím z místa?* Pavel: *Já jsem mu chtěl dát gumu. Ona tady ležela na zemi.* Uč: *Tak to jsi hodný, že jsi mu ji dal.*
- §9 Uč chodí po třídě a vysvětluje dvojky.
- §10 Děti se hlásí a ptají se.
- §11 Kryštof vykřikuje: *Já už to mám!* Uč: *Odkdy pokřikuješ? Slyšel's snad Andulku křičet, že už to má?* Kryštof: *Ne.* Uč: *Tak vidíš.*
- §12 Uč chodí po třídě a kontroluje.
- §13 Děti jsou hotovy. Uč jim rozdává papíry. Děti povídají.
- §14 Uč vysvětluje další úkol. Děti tiše pracují na úloze. Uč upozorňuje Kryštofa, že teď už nebude vykřikovat, že už to má.

10:35

- §15 ZVONÍ. Uč vybírá papíry a matematiky. Uč oznamuje dětem, že je přestávka a že mohou na WC. Uč kontroluje, jestli všechny děti odevzdaly matematiky.
- §16 Bára, Kuba, Jirka cvičí u lavic. Kamilka se vedle nich přidává. Část dětí je mimo třídu. Kamil si hraje sám. Jirka si kreslí, Terežka je u uč.
- §17 Natálka s Bárou a Kájou na chodbě skáčou. Kamilka si kreslí.
- §18 Do třídy vbíhá Patrika a pobíhá i po třídě. Uč: *Patriku, vezmi si hadr a pojd' mazat tabuli.*
- §19 Uč dává Káje na rozdání matematiky.

10:55

- §20 ZVONÍ. Děti se z chodby vrací do třídy a stoupají si u lavic. Uč upozorňuje děti: *Nevstáváme, ale uklízíme.*
- §21 Kuba, Matouš a Patrik se perou o propisku.
- §22 Uč vyzývá děti, aby si na lavici položily „Pojďme si hrát,“. Prvouky a matematiky jsou v lavici. Kamil neposlouchá a povídá si. Uč ho napomíná. Děti pokřikují.
- §23 Uč kontroluje, zda mají všechny děti obalené knížky. Uč napomíná Jirku, že ji nemá obalenou, protože ji tu zase v pátek nechal.
- §24 Uč si všimne Jirkova nepořádku v tašce a napomíná ho, aby si doma s tátou a mámou tašku lépe uklízel a připravoval.

dne 7. 10. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 55. hodina; Český jazyk

18 dětí – 10 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela, Viky)

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč nabádá děti, aby nevstávaly, aby seděly. Uč oznamuje dětem, že bude DÚ, a musí si věci dát správně do tašky.
- §2 Uč s dětmi vyměňuje písanky a upozorňuje je, aby dávaly pozor. Uč jmenuje děti. Děti jdou k uč, podávají jí staré písanky a dostávají nové.
- §3 Uč žádá děti, aby si vzaly do rukou nové písanky.
- §4 Uč zadává DÚ a zdůrazňuje: *Popletové se dívají*. Uč oznamuje, jaké stránky si zakroužkují a vypracují doma.
- §5 Kryštof na Matouše: *Co to máš s tou lavicí, prosím tě?*
- §6 Uč znovu opakuje, co je za DÚ. A žádá Matouše, aby pro všechny ještě jednou zopakoval. A detailně se ho vyptává.
- §7 Uč vyzývá děti, aby nalistovaly příslušnou stránku v učebnici a položily hlavy na stůl. Děti je mají zvednout, až se všechny uklidní. Uč dodává: *I Patrik! A Patrik nám nezpívá*.
- §8 Děti zvedají hlavičky. Pavla vyrušuje. Uč ji napomíná a říká, aby si opět položila hlavičku.
- §9 Uč zadává úlohu. Kryštof se hlásí a chodí. Po slovech uč si sedá.
- §10 Kryštof, Matouš, Jirka, Kamil se stále hlásí.
- §11 Uč chválí Káju, jak jí to dneska moc jde: *Teda Kájo, ty dneska jedeš. Dneska je to naprosto skvělý. A kdyby tady byla maminka, tak by byla taky hrozně spokojená, jak ti to dneska jde a jak se snažíš*.
- §12 Matouš povídá. Uč: *Kdo mi to zase breptá?* V zápětí napomíná Jirku za gumování.
- §13 Děti tiše pracují, hlásí se.
- §14 Uč Káju opět chválí a říká, že za dnešní skvělé výkony si nezaslouží jednu hvězdičku, ale hned 2.
- §15 Uč žádá Patrika, který je hotový, aby pomohl Nadě. Když jsou hotovi, uč se ptá Nadi, zda to pochopila. Nad'a kývá. Uč žádá Patrika, aby šel ještě pomoci Andulce.
- §16 Kuba napomíná Jirku: *Jirko, kam koukáš? Já tě vidím!* A žaluje to uč. Uč na žalování nereaguje, jen dodává, že to Jirka může. Dále upozorňuje: *Děti, já jsem vás někde posadila tak, abyste si navzájem pomáhaly. I maminkám jsem to vysvětlila. No a ty máš Báro, někdy na starosti Dianu*.
- §17 Děti pracují. Uč je upozorňuje, že kdo chce pomoci, může se přihlásit.
- §18 Kamil chodí z místa. Uč se ho ptá, zda někomu pomáhá. Kamil kroutí hlavou. Uč reaguje, aby si tedy šel sednout a pracoval.
- §19 Patrik pomáhá Jirkovi.
- §20 Kdo potřebuje pomoci, zvedne ruku. Uč: *Kamile, ty potřebuješ pomoci?* Kamil kroutí hlavou. Uč: *No tak si sedni a nedělej si legraci. Až budeš potřebovat pomoci, tak ti nikdo nepomůže*.
- §21 Uč žádá děti, aby pomalu uklidily lavice a daly si věci do tašek. Uč s dětmi znovu opakuje zadání DÚ. Uč dětem připomíná, aby papíry házely do koše nebo do krabice do sběru.
- §22 Děti na žádost uč zvedají židličky, berou si mikiny a řadí se do dvojic ke dveřím.
- §23 Uč odchází s dětmi ze třídy.

dne 10. 10. 2002 - čtvrtek; 8:00 – 8:45; 56. hodina; Matematika (dělená hodina – chlapci)

8 dětí – 8 chlapců (dívky jsou v družině)

8:00

- §1 ZVONÍ. Patrik sedí na místě. Pavel vyndává na lavici pomůcky. Kryštof si hraje s autíčkem. Uč stojí před lavicemi žáků a napomíná je, že by se měli pozdravit. Žáci vstávají a zdraví se s uč.
- §2 Pavel vykřikuje a chlubit se: *Pí uč! Pí uč! Jak začíná chodník, sem šel sám!* Uč na něj navazuje, chválí ho a ptá se: *S kým ještě chodí maminka nebo tatínek do šatny?* Patrik reaguje: *Dneska naposledy.* Matouš: *Já chodím sám už od včera!*
- §3 Uč se s chlapci učí číslo „3“. Uč vyzývá chlapce k tabuli, kde mají trojky zkoušet psát.
- §4 Uč vyzývá chlapce, aby se šli posadit, oťřeli nebo omyli si ruce a připravuje jim cvičné písanky.
- §5 Jirka zlobí. Uč ho napomíná: *Jirko, nejsme v družině!*
- §6 Kamil se hlásí a vykřikne: *Paní...*, uvědomí si svou chybu, zmlkne a čeká, až ho uč vyvolá.
- §7 Uč si s chlapci procvičí ruce, pak zadává psaní trojek do cvičných sešitů.
- §8 Chlapci pracují. Hlásí se, že už to mají. Uč je obchází, kontroluje a chválí.
- §9 Uč zadává další úkol. Matouš vykřikne: *Pastelkou?* Uč: *Ne, pastelkou zatím ne,* a pak dodá: *A kdo to pokřikoval? To 's byl ty Matouši?* Matouš kýve hlavou. Uč ho kárá: *Máme ruce, Matouši.*
- §10 Patrik zlobí. Uč ho napomíná: *Co to bylo včera u vás doma? Co? Tobě zakázali doma mluvit?* Patrik se usmívá a kroutí hlavou, že ne. Uč: *Ne. No tak, tady nemůžeš vyrušovat.*
- §11 Uč vyvolává Kubu. Vykřikne Matouš. Uč se na něj otočí: *Počkej, ty jsi Kuba?*

8:25

- §12 Uč vyzývá kluky, kteří jsou hotoví, aby si šli pro stavebnici.
- §13 Uč diktuje čísla. Chlapci je mají srovnat od nejmenšího po největší. Jirka a Kamil to nestihli. Uč diktuje další řadu čísel. Jirkovi to stále moc nejde.
- §14 Uč diktuje další příklady. Příklady do 5 má správně i Jirka. Hlásí se a ptá se: *Můžu Kamilovi pomoci?* Kamil příklady stále předělává a dělá chyby. Uč: *Nemůžeš, on se to musí naučit.*
- §15 Kamil si u toho zpívá. Uč: *Prosím tě, nezpívej si u toho, když ti to nejde.*
- §16 Do třídy vchází Natálka a Míša. Uč je napomíná: *Ale holčičky, kdy máte chodit? Máte počkat v šatně! Tak už pojděte. Sedněte si na svá místa. Zatím nám tu moc nevadíte, ale až budou kluci dělat něco důležitého - v zimě nebo na jaře, mohly byste je rušit. Do třídy se chodí ke zvonění.*
- §17 Uč poukazuje na Jirku: *Vidíš, Kamile, jak trénuje Jirka, už nás dohnal. Kamile, Kamile, já myslela, že budeš šikovnější. Co se s tebou děje tenhle týden?*

8:45

- §18 ZVONÍ. Uč vyzývá chlapce, aby uklidili pomůcky ze stolů a sedli si na svá místa.
- §19 Do třídy vstupuje Pavlínka. Zdraví se s uč.
- §20 Děti si připravují na lavice český jazyk.
- §21 Holčičky během přestávky dochází do třídy a zdraví se s uč.
- §22 Děti si povídají v lavicích. Pavel s Kájou, Pavlínka s Patrikem.

dne 10. 10. 2002 - čtvrtek; 8:55 – 9:40; 57. hodina; Český jazyk

20 dětí – 11 dívek, 9 chlapců

8:55

- §1 ZVONÍ. Uč stojí před lavicemi žáků. Děti vstávají. Kuba, Kryštof, Dianka ještě nevstali. Za chvíli si omyl uvědomí a vstanou. Uč je nenapomíná.
- §2 Uč se s dětmi zdraví úvodní básničkou.
- §3 Uč s dětmi trénuje básničku: Princeznička na bále.
- §4 Uč zve děti k sobě. Procvičuje s nimi prsty.
- §5 Jirka odstrkuje holky. Uč ho kárá: *Jirko, dohodli jsme se včera s tatínkem, že nebudeme na holčičky sahat. Oni od tebe strčí, ale nemyslí to zle, a ty do nich hned strčíš.*
- §6 Kryštof se hlásí a ptá uč, zda může na WC. Uč povoluje.
- §7 Za chvíli Jirka opět zlobí. Uč: *Už zase! Já už se začnu opravdu zlobit!*
- §8 Uč vyzývá děti, aby kroužkovali písmeno „a“.
- §9 Kryštof se vrací z WC.
- §10 Uč napomíná Pavlítku: *Pavlínka se přestane bavit, otočí se ke mně.*
- §11 Uč rozdává dětem cvičné papíry na psaní písmena „a“.
- §12 Pavla opět začíná zlobit. Uč: *Pavlo, jestli zase začneš zlobit, dám ti nový papír a začneš znovu! Jsi zbrklá a máš to pak ošklivé!*
- §13 Matouš vykřikuje. Uč ho napomíná: *Jé je, Matouši, ono jednou dojde na zalepení pusy, vid'! A to bych nerada.*
- §14 Uč chodí po třídě a kontroluje výkony dětí.
- §15 Pavel chce na WC. Hlásí se a ptá uč. Uč: *Co s tebou mám dělat Pavle. Běž.*
- §16 Kryštof a Nad'a se hlásí. Uč je nevidí. Oba čekají. Uč k nim jde až po chvíli a ukazuje jim, kde ještě mají pokračovat.
- §17 Jirka se hlásí. Uč k němu jde.
- §18 Děti tiše pracují.
- §19 Kuba začne vyrušovat. Uč ho napomíná: *Kubo, dokud jste si hráli, tak to byla legrace, teď začíná vážná práce, vid', a už to nejde.*
- §20 Nad'a jde se svolením uč. pomoci Jirkovi.
- 9:37
- §21 Uč vybízí děti, aby schovaly děti do lavice a vydaly svačiny. Děti se radují.
- §22 Děti samostatně vydávají ubrousky na stůl a svačiny.
- 9:40
- §23 ZVONÍ. Děti v klidu svačí.

dne 10. 10. 2002 - čtvrtek; 9:50 – 10:35; 58. hodina; Pracovní vyučování

20 dětí – 12 dívek, 8 chlapců

9:50

§1 ZVONÍ. Uč děti upozorňuje, že mohou ještě 5 minut svačit.

9:55

§2 Uč končí svačinu a nabádá děti, aby uklidily věci z lavice.

§3 Uč oznamuje dětem, že nyní půjdou před školu do parku sbírat listy. Vyzývá je, aby se seřadily do dvojic ke dveřím a jde s nimi do šatny.

§4 Děti se relativně v klidu obléknou do bund a opět ve dvojicích za sebou vychází ven.

§5 Jirka a Matouš zlobí. Pobíhají, kopají do listů a nesbírají ho. Uč je napomíná, aby nepobíhali a hleděli si toho, čeho mají.

§6 Kamilka za celou procházku nesebere ani jeden list.

10:35

§7 ZVONÍ. Uč jde s dětmi zpět do školy. Dětem podržím listy, zatímco se převlékají. Pak všichni jdou do třídy.

§8 Ve třídě děti schovají listy do slabikářů. Uč se prosí děti, aby několik listů daly i Kamilce, protože si je nenatrhala. Děti ochotně Kamilce listy nesou.

10:55

§9 Uč pomalu uklidňuje děti.

dne 10. 10. 2002 - čtvrtek; 11:00 – 11:45; 59. hodina; Výtvarná výchova

20 dětí – 11 dívek, 9 chlapců

11:00

§1 ZVONÍ. Pavla vstává. Uč: *Pavla si sedne. Nevstáváme. Řekli jsme si, že první dvě hodiny to stačí.*

§2 Na pokyn uč děti kreslí les.

§3 Děti jsou celkem klidné.

§4 Uč chodí po třídě a kontroluje, jak děti malují. Chválí je.

§5 Zatímco děti kreslí, uč jim pouští písničky z magnetofonu.

§6 Jirka s Patrikem opakovaně zlobí. Uč je několikrát napomíná. Matouš je klidný.

11:35

§6 Uč vybízí děti, aby pomalu sklídily věci ze svých lavic. Chlapci si mohou vzít své tašky na záda a řadit se u dveří.

11:45

§7 ZVONÍ. Uč vychází s chlapci ze dveří a předává je paní družinářce.

§8 Dívky zůstávají ve třídě, nebo jdou na WC.

dne 18. 10. 2002 - pátek; 8:00 – 8:45; 60. hodina; Český jazyk

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela)

8:00

- §1 ZVONÍ. Děti na svých místech vstávají (všechny) a to bez vyzvání uč. Uč se s dětmi pozdraví.
- §2 Uč se ptá dětí, zda neví, kde je Nela. Děti neví.
- §3 Kamil vykřikuje. Uč: *Kamile, víš, že jsem se včera zlobila, vid'?! Kamil: Jo. Uč: No tak vyčkej.*
- §4 Uč vysvětluje následující úlohu. Upozorňuje: *Nepíše nikdo, nemáme procvičené ručičky.* Uč s dětmi opakuje správné psaní písmena „e,„. Upozorňuje, že za nesprávné psaní, už děti nedostávají obrázek (4 děti).
- §5 Uč se ptá, kdo má dotazy. Nad'a se hlásí a ptá se. Uč reaguje a zvýší hlas: *Neptej se, jestli už můžeš psát, protože nemůžeš! Nad'o, polož tu tužku! Ted' jsi přišla z domova, neříkej mi, že jsi doma cvičila a poslouchej mě. Vůbec nikdo nemáme ani jeden sval procvičený, takže nic!* Další děti mají dotazy ohledně toho, jak mají plnit úkol.
- §6 Uč s dětmi procvičuje prsty.
- §7 Uč žádá děti, aby se podívaly ke dveřím na obrázek správně sedící dívky u psaní a vede děti ke správnému posedu při psaní a naklání jim vhodně sešity.
- §8 Děti pracují.
- §9 Tereзка se ptá bez přihlášení. Uč: *Ale Terezko!*
- §10 Uč chodí a kontroluje výkony dětí. V případě potřeby dětem individuálně pomáhá (Jirka, Bára).
- §11 Uč na okamžik odchází ze třídy. Děti stále klidně pracují. Uč se vrací.
- §12 Jirka se hlásí. Uč ho nevidí. Jirka se přestává hlásit.
- §13 Patrik se hlásí. Uč: *Co je Patriku? Patrik: Já už to mám hotový. Uč: Ty už to máš hotový? Ty jsi taková šikulka? A jde k jeho sešitu a kontroluje ho. V zápětí ho chválí.*
- §14 Uč vyzývá děti, které již dopsaly, aby šly k tabuli. Tam s nimi procvičuje poznávání písmen „m, a, e,„. Postupně dochází všechny děti. Uč občas napomíná děti, které ještě píšou a mezi sebou se baví (Jirku s Pavlou). Poslední je Tereзка.
- §15 Děti si na povel uč. připraví desky s písmenky. Uč oznamuje a vysvětluje soutěžní úkol.
- §16 Uč napomíná vyrušující Terezku: *Terezko, snad ti to nebude povídat zase dneska od rána.*
- §17 Uč diktuje dětem písmena. Jirka a Pavla se dívají k Diance a opisují.
- §18 Necelá polovina dětí splnila soutěžní úkol bez chyby a dostávají hvězdičku (Andulka, Míša, Natálka, Viky, Nad'a, Kryštof, Dianka, Kuba).
- §19 Děti si na povel uč vyndávají učebnici „Živá abeceda,„.
- §20 Uč vysvětluje následující úlohu. Děti pracují.
- §21 Uč napomíná Jirku a Pavlu: *Můžete mi vy dva vysvětlit, co děláte? Co máte udělat, když nevíte, Pavlo? Pavla: Zeptat se. Uč: No, a předtím se přihlaš. A nenech se splést Jirkou, vždyť tys vždycky dělala na správné straně.*
- §22 Uč žádá děti, aby zavřely učebnice a přinesly je učitelce na stůl. Děti poslouchají.
- §23 Uč oznamuje dětem, že dnes výjimečně budou svačit již po první vyučovací hodině, protože potřebují dost času na výtvarnou výchovu.
- §24 Uč popisuje dětem, kam mají dát jaké věci a žádá Nad'u, Dianku a Báru, aby vybraly DÚ.
- §25 Děti si při úklidu povídají. Uč je zklidňuje: *Děti se ještě 5 minut učí, tak ještě pět minut vydržte v klidu.* A napomíná Patrika, že si nesklíží věci. Pavla napomíná, aby si uklidil knížku. Některým dětem oznamuje, že čísla v lavici nemají co dělat, ty měly uklidit již včera.
- §26 Uč napomíná děti, aby byly potichu. Báru napomíná, aby si uklidila na lavici a vyndala svačinu.
- §27 Děti mají uklizeno. Začínají si vyndávat ubrousky a svačiny. Uč opakovaně napomíná Viky, aby si konečně vyndala svačinu.
- §28 Uč čte pohádku.
- 8:45
- §29 ZVONÍ.
- §30 Do třídy přichází babička Nely. Omlouvá Nelu, že jí včera nebylo dobře (již o hodině TV prý zvracela a měla průjem). Uč ji uklidňuje, že se nic neděje. Uč vysvětluje babičce, jaké úkoly má Nela splnit přes víkend. Děti sedí. Některé zdraví: *Dobrý den.*
- §28 Děti si hrají ve třídě nebo odchází na chodbu.

dne 18. 10. 2002 - pátek; 8:55 – 9:40; 61. hodina; Matematika

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela)

8:55 ZVONÍ.

9:00

- §1 Uč říká dětem, aby uklidily ubrousky a vyndali si matematiku.
- §2 Uč žádá děti, aby si doma obalily knížky. Pak napomíná Kubu, aby uklidil autíčko a nehrál si sním.
- §3 Uč požaduje, aby žáci seděli na svých místech. Terezku napomíná, aby si sedla (Terezka se baví s Danem): *Terezko, rande si domlouváme o přestávce.* Pavlínu žádá, aby když dosvačila, si vyndala matematiku.
- §4 Uč žádá Terezku, aby drobečky z lavice vyhodila do koše a říká, že by se otiskly na její sešity. Kuba vstává a jde pro smetáček a lopatku. Uč reaguje: *Ale džentlmen! Jde ti pro smetáček a lopatku, a hladí ho po vlasech.* A ptá se: *A není ti náš malý džentlmene náhodou teplo, když máš dlouhé rukávy?* Usmívá se na něj. Děti se smějí.
- §5 Matouš vykřikuje. Uč: *Matouši, víš, že jsi poslední, kdo vykřikuje?* Matouš kroutí hlavou. Uč: *Ano, je to tak.*
- §6 Uč zadává úkol. Uč s dětmi pracuje.
- §7 Jirka se ptá, zda může na WC. Uč souhlasí a říká, že vždy, kdy se mu chce, ať si řekne. Jirka se vrací.
- §8 Uč zadává nový úkol. Děti pracují.
- §9 Jirka s Pavlou se dívají k Diance. Dianka se hlásí a stěžuje si uč, že se k ní dívají. Uč: *No, ať se koukaj, ale hlavně ať to okoukaj! Když už se koukaj! Koukaj se a nic neudělali, vid'?!* A pokyvuje si s Diankou hlavou. Uč: *No, tak, šikulka Dianka.*
- §10 Uč chválí Patrika: *Šikulka Patrik.* A na Matouše: *Ty nejsi šikulka, ty jsi nešikulka, Matouš je takovej chytřej kluk a tohleto ti nejde.*
- §11 Uč zadává nový úkol. Děti pracují. Ve třídě je klid.
- §12 Jirka se dívá k Diance. Dianka si zaklápí sešit, aby do něj neviděli.
- §13 Bára se ptá uč a jde na WC.
- §14 Dianka se hlásí a říká, že už to má. Uč: *No, já už to vím, že někdo by toho udělal dvojnásobek, trojnásobek, ale máme tady ty brzdičky.*
- §15 Uč nabádá děti, aby si uklidily věci do lavic a tašek.
- §16 Uč žádá Andulku, aby rozdala sešity dětem a říká, že to má za odměnu, že je šikovná.
- §17 Uč jmenuje, co si děti mají vyndat na lavice pro VV.
- 9:40
- §18 ZVONÍ. Uč musí na třídní dozor. Uč žádá Míšu, aby jí pomohla. Míša stojí před třídou a důležitě vyvolává dvojice dětí, které si vždy mají jít s kelímkem pro vodu do umyvadla. Některé děti vstávají samovolně a chtějí pro vodu (Pavel, Kuba, Jirka, Pavla...). Uč vchází do třídy a zasahuje.

dne 18. 10. 2002 - pátek; 9:50 – 10:35; 62. hodina; Výtvarná výchova

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela)

9:50

- §1 ZVONÍ. Uč vchází do třídy a rozdává dětem desky s jejich lístky, co natrhali uplynulý čtvrtek.
- §2 Uč vysvětluje jak pracovat. Všimá si, že Matouš nemá ubrus a napomíná ho. Matouš se diví a ihned napravuje.
- §3 Uč žádá děti, jestli by ti, kteří kamarádi s Viky, jí nevěnovali jeden lísteček, protože Viky byla uplynulý týden nemocná a nemohla si je nasbírat. Mnoho dětí ochotně vstává a list jí dává. Uč dál žádá děti, jestli by někteří nedali nějaký list i Kamilce, protože nasbírala jen jeden. Děti věnují listy i Kamilce.
- §4 Děti obkreslují lístky na čtvrtky. Uč mezitím rozdává dětem písanky a strká jim je do lavic či tašek.
- §5 Jírka s Pavlou se baví a opět se dívají k Diance.
- §6 Matouš a Kamil se hlásí. Uč: *Hele, teď bychom měli vyvěsit prapor, víte proč?* Děti s podivem sledují uč. Uč: *Protože Matouš se přihlásil. Vidíš, že to umíš, a první hodinu na mě pokřikuješ, a usmívá se na Matouše.*
- §7 Diance se vysypou vodovky. Andulka a Míša vstávají a pomáhají jí.
- §8 Děti se hlásí a ptají se uč. Uč je jednotlivě obchází.
- §9 Patrik se hlásí a oznamuje uč, že Kamilka obkreslila listy špatně. Uč reaguje: *No, ona ví, že to neměla dělat, ale ona to taky udělala jen jednou, protože Kamilka umí poslouchat, na rozdíl od některých.*
- §10 Děti uklízí pomůcky. Přitom se dohadují a nahlas se baví.
- §11 Uč oznamuje dětem, že dnes se jde na terasu. Dianka oznamuje uč, že nemá svetr (je v šatně). Uč: *Tak si pro něj dojde do šatny.*
- §12 Uč shromažďuje děti do dvojic a jde s nimi na terasu.

10:55

- §13 Děti se vrací z terasy. Jírka s Pavlem a Matoušem jsou viditelně rudí. Na terase běhali a zlobili. Ostatní děti si hrály v klidu.
- §14 Uč informuje děti, co mají mít v lavicích a na lavicích. Děti uklízí. Dianka dodčlává výkres, který během VV nestihla. Uč jmenovitě říká, co si kdo má uklidit, hodně upozorňuje Matouše.

dne 18. 10. 2002 - pátek; 11:00 – 11:45; 63. hodina; Český jazyk

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Nela)

11:00

- §1 ZVONÍ. Děti mají povětšinou uklizené lavice. Uč napomíná Matouše, aby zrychlil uklízení. Dianka dokresluje listy. Uč napomíná Káju, aby byla také rychlejší.
- §2 Uč stále organizuje, aby děti měly uklizené lavice.
- §3 Uč podepisuje dětem výkresy.
- §4 Uč napomíná Báru, že ještě nemá uklizenou lavici. Dál napomíná Jirku.
- §5 Uč znovu připomíná dětem, že dnes dáme znovu možnost sednout si s kamarádem či s kamarádkou. Ale přednost dostanou šikovné děti, podle toho jak se chovají. Uč napomíná Pavlu, která se bavila s Jirkou: *Pavlo, zopakuj mi, co jsem řekla.* Pavla neví. Uč pokračuje: *Budete si moct sednout, jak chcete, ale jenom někdo. Na někoho zase zbude ten, koho nikdo nechce.*
- §6 Uč oznamuje dětem, co mohou mít v notýsku. Uč oznamuje, že Pavlovi, Patrikovi a Kubovi nakonec za včerejšek nezrušila malou hvězdičku za chování, ale pokud se takto budou o TV ještě chovat, škrtat bude.
- §7 Uč oznamuje dětem, že mají v notýsku lístek pro rodiče ohledně poplatku za focení. Uč následně dětem rozdává notýsky.
- §8 Uč žádá děti, aby si zavřely tašky a daly si je na záda. Napomíná děti, že notýsky mohou porovnávat v družině. A několikrát jim to opakuje. Uč napomíná Báru, aby zatím zůstala na místě.
- §9 Uč jmenuje děti, které se slušně chovají, a budou si v jmenovaném pořadí moci vybírat souseda: Míša, Kamilka (*„To je strašně hodná holčička, už ani nepovídá,“*), Andulka (*„hodná a šikovná, No hodná – taky řadí o přestávkách, ale to je v pořádku, o hodinách je hodná,“*), Dan (*„ty jednoznačně vyhráváš mezi kluky,“*), Dianka (*„před Terezou, umí se hlásit,“*), Tereza, Naďa, Kryštof, Viky (*„ta tady teď nebyla, ta mě bude muset přesvědčit,“*), Kamil. Uč pokračuje: *No, a to je všechno. Bára je sice šikovná při vyučování, ale zase má takový divný chování, občas jí to ujede, vid’.*
- §10 Uč žádá žáky, aby si podle pořadí vybrali kamaráda. Míša volí Viky. Kamilka chce sedět sama. Andulka neví. Matouš s Kubou ukazují na Pavla. Andulka nakonec volí Natálku. Dan chce sedět s Kryštofem (on ale odmítá, chce sedět s Kamilem), Dan potom volí Pavla. Dianka volí Naďu. Tereza volí Káju. Kryštof volí Kamila.
- §11 Uč vyzývá zbylé žáky, aby šli před tabuli a zvolili si, s kým ze zbylých chtějí sedět. Matouš volí Jirku. Bára se dohodla s Pavlou. Zbylí kluci si na žádost uč hází korunou. Uč Napomíná Matouše a Jirku: *Matouši, jestli budete žvanit, tak já klidně přidám jednu lavici.* Kluci zmlknou. Patrika a Kubu uč posadí do samostatných lavic.
- §12 Patrik nechce sedět za Kamilkou. Uč: *Hele, Patriku, přestaň vyvádět! Patriku, tak si přeseďni, když ti Kamilka vadí. No, vyměň si to.* (Kamilka vstává a chce si sednout jinam) Uč reaguje: *Ne, Kamilko, ty si nic nevyměňuj. Patriku pusť tam Kubu, když ti Kamila vadí. Vždyť jste se pořád přitahovali člověče.*
- §13 Uč zklidňuje děti a oznamuje jim, jakou hru budou nyní hrát. Děti na žádost uč choulí hlavu do paží na lavici. Jeden žák jde k tabuli a podle sluchu má poznat žáka, který byl vyvolán uč, aby promluvil. Děti hrají s uč hru. Děti se vesměs podle hlasu poznávají.
- §14 Uč ukončuje hru a žádá děti, aby si zvedly židličky a zase daly tašky na záda. Děti se hlasitě dohadují a řadí se do dvojic ke dveřím. Uč je organizuje a vychází s nimi ze třídy.
-

dne 21. 10. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 64. hodina; Český jazyk

17 dětí – 8 dívek, 7 chlapců (chybí: Kamilka, Terežka, Matouš)

8:00

- §1 ZVONÍ. Děti nevstávají. Uč to ani nechce. Oznamuje dětem, že začnou netradičně. Děti si zatím mají vystříhat písmenka.
- §2 Uč kontroluje, kdo chybí. Děti pracují a šeptají si. Uč je napomíná a sděluje, že to ještě dostříhají. Děti se překřikují, kolik kousků jim ještě chybí dostříhat. Uč reaguje: *To má kdo ty proslovy, ty Kryštofe?! Kryštof: Tak to teda ne.*
- §3 Patrik půjčil Natálce nůžky. Natálka je zapoměla doma.
- §4 Uč rozdává dětem notýsky.
- §5 Děti tiše vystříhují. Jen Patrik s Pavlem povídají.

8:15

- §6 Uč oznamuje dětem: *Kdo je hotov, může k tabuli.* Nejdříve jdou: Míša, Nad'a, Kryštof, Viky. Po chvíli Pavla a Patrik. Potom i Kamil, Jirka, Kája, Pavel a Dan. Mají vymýšlet na poslední slabiku nové slovo. Bára, Nela, Andulka a Natálka ještě stříhají.
- §7 Kuba vyrušuje. Uč ho vezme za ucho: *A bude to horší, protože rušíš.*

8:25

- §8 Uč vyzývá děti, aby se posadily. Kryštof předjímá uč a napomíná některé děti: *Udělejte si na lavici pořádek.* Uč: *Ano, správně. Udělejte si na lavici pořádek.*
- §9 Uč vyzývá děti, aby položily hlavy na lavici.
- §10 Když se děti uklidní, uč s nimi procvičí ruce a učí je písmeno „O“.
- §11 Děti na pokyn uč pracují. Povídají, ale tiše.
- §12 Uč kontroluje lavice. Děti pracují soustředěně a tiše. Když něco potřebují, hlásí se.
- §13 Uč děti chválí: *Patrik, máš to strašně pěkné. Ježíši, ta Nela jede. Jeto moc hezký. Dan taky moc hezký.* Uč chválí i Pavlu a ptá se, zda doma trénovali písmenka. Pavla odpovídá, že ano.
- §14 Hotové děti nesou uč papíry. Patrik a Nad'a jsou první a rozdávají vzápětí dětem mléko.
- §15 Patrik se ptá uč, proč nepovídali o víkend. Uč odpovídá, že si budou povídat třeba na začátku další hodiny.
- §16 Uč končí hodinu. Děti jdou na žádost uč na WC.

8:45

- §17 ZVONÍ.
- §18 Nela se hlásí. Uč nereaguje.
- §19 Patrik se pere s Jírkou. Potom Patrik napadá i Káju. Kája: *Patriku, ty si dneska doopravdy začínáš!* Ostatní děti klidně sedí. Některé jsou na chodbě.
- §20 Nela se opět hlásí. Uč: *Nehlaš se o přestávkách!*

dne 21. 10. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 65. hodina; Matematika

17 dětí – 8 dívek, 7 chlapců (chybí: Kamilka, Tereзка, Matouš)

8:55

- §1 ZVONÍ.
- §2 Děti vstávají. Nela sedí. Kuba také sedí, ale postupně vstává. Uč: *Nelo, proč sedíš? Ty's zapomněla.* Nela se bouchne do čela: *A jó!*
- §3 Nela se přesadila ke Káje, aby nesešla sama.
- §4 Na úvod hodiny děti recitují říkanku a procvičují čísla.
- §5 Uč vyzývá děti, aby si nalistovaly příslušnou stranu.
- §6 Uč pracuje s dětmi společně na cvičení.
- §7 Kamil se hlásí. A kymáci. Uč reaguje: *Takovýhle děti ale víš, že nevolám, vid'?! I jiné se hlásí.*
- §8 Děti pracují na dalším úkolu. Jsou soustředění a tiše. Uč chodí mezi lavicemi. Jen Pavlínka trochu povídá. Uč: *Šššš.*
- §9 Uč hovoří s dětmi o víkendu.
- §10 Dan chce na WC. Uč souhlasí.
- §11 Uč zadává další úkol.
- §12 Uč zadává: *Kdo si troufá, že dokáže vypočítat příklady bez knížky. Bude to za hvězdičku.* Hlásí se Dianka, Naďa, Nela, Bára, Kryštof, Kamil a Kuba. Všichni získávají nakonec hvězdičku.
- §13 Uč zadává další úkol. Děti: *Néé.* Uč: *Hele, ještě 1 krátkou věc uděláme a pak budeme svačit.*
- §14 Míša a Nela jdou po souhlasu uč na WC. Bára chce také, ale musí počkat, až se dívky vrátí. Po návratu dívek jde na WC Natálka. Po jejím návratu Pavla s Bárou.

9:30

- §15 Uč vyzývá děti, aby si uklidily pomůcky a připravily svačiny. Natálku upozorňuje, že sice byla na WC, ale musí to dodělat.
- §16 Jirka dělá pejska (leze po čtyřech) a jde do tašky pro svačinu. Kája se mu směje.
- §17 Uč se ptá dívek: *Holčičky, myjete si ruce vůbec, když přijdete z WC?* Bára i Pavla běží na WC si je umýt.
- §18 Míša žaluje uč, že ji Jirka kope. Uč: *Jak to, že si zase děti stěžují, že je kopeš? Ani z legrace.*
- §19 Uč reaguje na Kamila, který nemá na stole ubrousek: *Máš ubrousek? Kde ho máš? Vyndej si ho. Pak ty sešity vypadají strašně umaštěné.* Kamil vyndává ubrousek z tašky.
- §20 Kryštof žádá uč, aby mu otevřela sušenku: *Otevřete mi to.* Uč: *Počkej, co to je! Takovým způsobem ti to neotevřu. U nich se prikazuje, vid'!* Kryštof ji poprosí, uč otevře. Kryštof ji poděkuje.
- §21 Uč čte pohádku.

9:40

- §22 ZVONÍ. Děti v klidu svačí.
- §23 Uč dočítá pohádku a informuje děti, že mají ještě 5 minut.
- §24 Uč se jde zapisovat hvězdičky. Děti se jí chlubí.

dne 21. 10. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 66. hodina; Český jazyk

17 dětí – 10 dívek, 7 chlapců (chybí: Kamilka, Terezka, Matouš)

9:50

- §1 ZVONÍ.
- §2 Uč žádá děti, aby pomalu začaly končit se svačinou.
- §3 Nela se hlásí.

9:55

- §3 Uč žádá Andulku, aby ještě dosvačila.
- §4 Uč žádá děti, aby si otevřely učebnice a zadává úkol.
- §5 Uč jmenuje, co všechno mají mít děti na lavici. Mají si z tašek vyndat sešit, který měly za domácí úkol si obalit. Jirka nemá obalený sešit. Kája: *Zabalit jsme si ho měli, Jirko!* Uč upozorňuje: *Kdo zapomněl, nechá si ho v tašce a přinese zítra. A neříkejte mi zase zítra, že jste zapomněli.* Viky se chlubí uč, že ho obalila sama. Uč ji chválí: *No vidíš, šikovná.*
- §6 Uč procvičuje s dětmi písmeno „O“.
- §7 Uč zadává DÚ.
- §8 Uč zadává další práci. Uč pracuje společně s dětmi. Děti se hlásí.
- §9 Uč zadává další úlohu.
- §10 Děti si při práci tiše povídají. Uč je nenapomíná.
- §11 Děti mají vytleskávat slabiky slov. Děti tleskají.

10:30

- §12 Uč ukončuje hodinu a upozorňuje, že po zvonění půjdou na terasu.

10:35

- §13 ZVONÍ. Uč upozorňuje děti, že venku je zima, aby si na sebe vzaly mikiny.
- §14 Uč řadí děti ke dveřím a spolu odchází na terasu.

10:57

- §15 Děti se vrací z terasy. Jirka, Patrik a Pavel jsou celí zpocení a červení. Běhali po terase. Ostatní děti se chovaly v souladu s pravidly.
- §16 Uč oznamuje dětem, že si dnes přehazují pracovní vyučování s hudební výchovou.
- §17 Uč napomíná chlapce, aby dali autíčka do tašky. Jirku napomíná, aby nekopal: *Nekopej holčičky, zapomeň na to. To se neoplácí. Holčičky taky nekopou.*

dne 21. 10. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 67. hodina; Pracovní vyučování

17 dětí – 10 dívek, 7 chlapců (chybí: Kamilka, Tereza, Matouš)

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč upozorňuje děti, že už nemusí vstávat.
- §2 Uč napomíná Patrika, aby byl v klidu. I ostatní děti hlučí.
- §3 Uč rozdává dětem práci a vysvětluje, co budou dělat.
- §4 Děti tiše pracují - obkreslují listy a vybarvují je.
- §5 Jirka zkazil listy. Uč mu říká, aby vybarvil nové.
- §6 Uč vyzývá hotové děti, aby vybarvené listy vystříhaly a upozorňuje: *Hlavně s těma nůžkami nepobíhejte po třídě!*
- §7 Andulka se hlásí, že už to má. Uč: *Tak někomu pomoz!*
- §8 Kuba, Kamil a Kryštof chodí po třídě a sledují, komu by pomohli.
- §9 Uč napomíná Kryštofa, aby „necoural“ po třídě. A pořádně ještě dodělal výkres. Kryštof se vrací.
- §10 Děti odevzdávají uč listy.

11:40

- §11 Uč oznamuje, které děti si již můžou skládat.
- §12 I ostatní děti si skládají věci do tašek.
- §13 Uč vyzývá děti, aby zvedly židle a řadily se u dveří.
- §14 Uč odchází s dětmi ze třídy.

11:45

- §15 ZVONÍ.

dne 1. 11. 2002 - pátek; 8:00 – 8:55; 68. hodina; Český jazyk

16 dětí – 8 dívek, 6 chlapců (chybí: Kryštof, Míša, Dan, Tereška)

7:55

§1 Matouš vstává. Kuba ho napomíná: *Matouši, to je první zvonění.* Matouš: *Aha!* A zase si sedá.

8:00

§2 ZVONÍ. Děti vstávají. Uč se s dětmi zdraví. Uč připomíná dětem, aby se konečně připravily na hodinu. Jirka má nohy na židli. Kája si toho všimne a napomíná ho: *Jirko, sundej ty nohy!* Jirka se podívá na Káju a uč a stoupne si pořádně.

§3 Děti si po společném pozdravu sedají.

§4 Uč hodnotí děti za DÚ. Chválí Andulku, Natálku, Viky, Patrika a Pavla a za správně provedený DÚ je odměňuje hvězdičkou. Uč konstatuje, že díky tomu, že Míša chybí, ji Andulka dohnala a dokonce předešla. Ostatním dětem uč pomocí otázek a názorných ukázek vysvětluje, jak měl DÚ vypadat.

§5 Uč dětem vysvětluje zadání nové úlohy. Uč se kontrolně ptá. Patrik správně odpoví. Uč ho chválí: *Vidíš Patriku, jak máš bystrá očička, vid'! Seš rád?* Patrik se usmívá.

§6 Uč pokračuje v detailním vysvětlování, jak mají děti pracovat.

§7 Uč napomíná Kamilku: *Prosim tě, Kamilko, nespěchej! Kam spěcháš, děvče nešťastný. My jsme si neřekli ještě ani všechny věci a ty už máš hotovo. Zatím si to jen říkáme! Pavlíno!*

§8 Uč s dětmi procvičí prsty a vyzývá je, aby začaly pracovat. Uč chodí po třídě, sleduje, jak děti pracují a napomíná je, aby pracovali tiše. Uč reaguje na výkon Kamilky: *No tak, Kamilko, napiš, co umíš a nebud' zbrklá. Přemýšlej u toho, jo?! Aspoň něco udělej, nemusíš všechno.* A pokračuje: *A Jirka se taky snaží. No, když jsme chyběli a nedělali doma nic. No já nevím, co ti na to řekli doma, Jirko, na ty úkoly, co?* Jirka se dívá do země a mlčí. Uč: *Nic, vid'!*

§9 Uč chodí po třídě a kontroluje, které děti již mají správně napsáno.

§10 Kamil si neví rady a ptá se uč. Uč: *Napiš, co víš. Vezmi to na přeskáčku, co víš. V nejhorším případě máš u sebe písanku.*

§11 Děti na pokyn uč odevzdávají papíry s napsanou úlohou. Jako poslední odevzdávají Pavlínka, Kamil. Jirka ještě neodevzdává. Uč mu oznamuje, že nezná písmenka a aby úlohu dopsal v průběhu toho, co budou s dětmi číst.

§12 Uč s dětmi čte. Jirka dopracovává úkol.

§13 Uč si bere od Jirky papír a všem oznamuje, aby si vyndali písanky.

§14 Uč se s dětmi učí psát „i“.

§15 Uč obchází lavice a kontroluje, jak děti „i“ píšou.

8:45

§16 ZVONÍ.

§17 Matouš jde za uč a nese jí obal a cosi vysvětluje. Uč se otočí k Pavle a oznamuje: *Pavlo, máš tady strašně hodného kamaráda. On ti přinesl obal na tu tvou písanku. Nemáš to ještě obalené, vid'!* Pavla: *Ne.* Uč: *No tak.* Pavla se dívá provinile na uč a Matoušovi děkuje.

dne 1. 11. 2002 - pátek; 8:55 – 9:40; 69. hodina; Matematika

16 dětí – 8 dívek, 6 chlapců (chybí: Kryštof, Míša, Dan, Terežka)

8:55

- §1 ZVONÍ. Patrik je u Kubu a povídá si s ním. Kuba už stojí a napomíná Patrika: *Zvoní, Patriku!*
- §2 Uč napomíná: *Vstáváme pánové, zvonilo! Kubo, není ti náhodou v tom teplo? Patriku, nohy na židli*) Uč se zdraví s dětmi.
- §3 Pavel se ptá uč, zda může na WC. Uč: *No to v žádném případě! To se počůráš, protože teď sis celou přestávku hrál a teď bys chtěl jít na záchod. To v žádném případě! Když to třeba v půlce hodiny nebudeš moct vydržet, tak se přihlásíš! Teď bys chtěl jít na záchod, když byla přestávka.*
- §4 Uč vyzývá děti, aby se posadily.
- §5 Uč napomíná Jirku, že nemá na lavici sešit. Jirka si ho rychle připravuje.
- §6 Uč dětem připomíná, že včera poprvé zkoušeli psát do normálního sešitu, a že se jim to docela povedlo. Ihned vysvětluje, že za to nedostali žádné hvězdičky, protože jen opisovali písmenka. A oznamuje, že nyní to zkusí znovu a přesně vysvětluje, co budou dělat.
- §7 Uč oznamuje dětem: *Váš kamarád Dan nebude dlouho ve škole, protože má spálu.* Uč vysvětluje dětem, co je to spála a ptá se jich, zda ji už někdo měl.
- §8 Dianka se přihlásí a ptá se uč, kdy přijde Míša. Uč oznamuje, že Míša i Terežka přijdou v pondělí.
- §9 Uč názorně pracuje s dětmi. Uč nabádá děti, aby si vzájemně radily a mají-li to špatně, aby si pomohly. Kamilka to má špatně, uč ji ukazuje, jak pracovat.
- §10 Kamilka jde ukázat uč, že se jí to zase nepovedlo. Uč: *Tak to vygumuj.* Kamilka: *Já nemám gumu.* Uč: *Tak si ji půjči. Děti vstávají a ochotně půjčují Kamilce gumu.*
- §11 Uč společně pracuje s dětmi na další úloze (sčítání, odčítání).
- §12 Uč dětem vysvětluje další úlohu. Děti chodí k tabuli doplnit čísla.
- §13 Jirkovi úloha také jde. Stojí na židli. Uč ho napomíná: *Náhodou jsi tady byl úspěšný, tak buď i nadále!*
- §14 Uč vysvětluje dětem další, samostatnou úlohu. Děti pracují.

9:30

- §15 Uč končí hodinu a oznamuje, že hotové děti si mohou uklidit pomůcky a začít svačit. Jako první je hotová Viky.
- §16 Děti postupně dokončují a začínají svačit.

9:40

- §17 ZVONÍ.

dne 1. 11. 2002 - pátek; 9:50 – 10:35; 70. hodina; Výtvarná výchova

16 dětí – 8 dívek, 6 chlapců (chybí: Kryštof, Míša, Dan, Tereška)

9:50

- §1 ZVONÍ. Uč vyzývá děti, které dosvačily, aby si připravily voskovky.
- §2 Patrik zlobí s Jirkou. Uč si jich všimne a pověřuje Patrika, aby rozdal dětem papíry.
- §3 Uč vysvětluje dětem, co budou tuto hodinu dělat - resp. ukazuje papíry a říká, co budou dělat a vyzývá je, aby přemýšlely, co všechno pro to potřebují a jak se to bude tvořit. Uč nápady dětí usměrňuje. Aktivně mluví hlavně Patrik a Andulka.
- §4 Uč sleduje, kdo ještě nedostal půlku čtvrtky. Všimne si, že Kamilka nemá papír: *Kamilka, naše malá.*

10:00

- §5 Děti začínají pracovat.
- §6 Jirka má jako první vystřiženo. Uč ho žádá, aby obešel lavice s odpadkovým košem a vybral odpadky. Jirka nadšeně plní.
- §7 Jirka rozstříhává jablíčka. Povedly se mu.
- §8 Uč obchází lavice a sleduje výkony dětí.
- §9 Uč napomíná Pavlu za to, jak ošklivě jablíčka nalepila. Vyzývá ji, aby je odlepila a znovu to zkusila na druhou stranu. Nela a Kamilka Pavlu sledují.
- §10 Jirka kreslí a stále se mě snaží se na něco ptát.
- §11 Když mají děti hotovo, uč je nabádá k úklidu. Děti uklízí jen neochotně a pomalu. Uč napomíná Pavlu, aby konečně začala také uklízet, protože za chvíli půjdou všichni na terasu.

10:30

- §12 Uč hromadí děti do dvojic před dveře. Děti pobíhají po třídě a chodbě, uč je upozorňuje, že pokud budou zlobit, zůstanou všichni ve třídě. Uč je po chvíli uklidní.

10:35

- §13 ZVONÍ. Uč odchází s dětmi na terasu.

10:55

- §14 Uč se s dětmi vrací z terasy. Matouš, Jirka, Patrik a Kája jsou celí zpocení. Uč je kárá, že byli „jak z divokých vajec“ a že takhle se na terase nechová.

dne 1. 11. 2002 - pátek; 11:00 – 11:45; 71. hodina; Český jazyk
16 dětí – 8 dívek, 6 chlapců (chybí: Kryštof, Míša, Dan, Terežka)

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč prosí Andulku, aby na chvíli dohlédla na třídu, protože uč musí na chvíli odejít. Uč oznamuje dětem, že musí na chvíli odejít a vyzývá je, aby si vyndávaly pastelky ze zásuvek, v takovém pořadí, jaké jim řekne Andulka, aby ji poslouchaly.
- §2 Uč odchází ze třídy.
- §3 Andulka se snaží organizovat pořadí při vyndávání pastelek. Kluci Andulku neposlouchají. Andulka na ně křičí, aby byli zticha, že jí to řekla uč.
- §4 Když mají děti pastelky, přichází do třídy uč.
- §5 Uč oznamuje dětem, co budou kreslit a že ona jim mezitím rozdá notýsky a informuje je o tom, co v nich je napsáno.
- §6 Uč oznamuje dětem, že v notýscích mají 2 papíry matematiky a 2 papíry z českého jazyka, aby si rodiče mohly prohlédnout, proč děti dostaly či nedostaly hvězdičku.
- §7 Uč dál některým dětem oznamuje, co mají v notýscích dál napsáno: Nela a Dianka - vzorná v učení i v chování. Natálka: chování velmi pěkné, i při učení se snaží. Pavel: při vyučování výborný, o chování toho zatím moc psát nemůžu. Matouš - byl dlouho nemocný, proto nemohl dostat hvězdičky.
- §8 Uč dál oznamuje dětem, že cca. za 3 týdny bude třídní schůzka. Uč říká: *Přemýšlím, že po ní již začnu dávat jedničky, protože někde po nich už moc toužíte a už byste si je zasloužily.* Děti se radují.
- §9 Děti v lavicích kreslí. Uč obchází lavice a kontroluje výkony.
- §10 Uč napomíná Terežku a Káju: *Co je to tady za procesí, dámy? Pochopím, že Patrik jde z místa, ale že vy dvě, to jsem nepochopila.*
- §11 Uč dává Káje písanku pro Kryštofa. A vyzývá děti, aby jí odevzdaly výkresy.
- §12 Děti odevzdávají výkresy. Kuba si píská. Uč: *Kubo, kdo to píská? Jsem tě včera přechválila, vi'd?!*

11:35

- §13 Uč vyzývá děti k úklidu pomůcek, zvednutí židliček a k seřazení se do dvojic u dveří.
- §14 Uč odchází s dětmi ze třídy.

11:45

- §15 ZVONÍ.

dne 4. 11. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 72. hodina; Český jazyk

18 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Dan, Viky)

8:00

- §1 ZVONÍ. Uč stojí před třídou, děti vstávají. Po chvíli všechny vstanou.
- §2 Po společném pozdravu uč zve děti k sobě k tabuli.
- §3 Děti stojí v kroužku u tabule. Uč si s nimi vypráví o dušičkách, halloweenu a o podzimu.
- §4 Uč seznamuje děti s písmenem „l“. Uč se děti ptá. Děti se hlásí a nevykřikují.
- §5 Uč vyzývá děti, aby si znovu sedly do lavic. Děti mají na pokyn uč rozstříhávat „l“.
- §6 Děti stříhají „l“. Uč: *Jakmile je vystříháte, dejte „l“ do lavice, třetí hodinu s nimi budeme pracovat.*

8:30

- §7 Uč vyzývá děti, aby si připravily cvičební sešity a obtahovaly „l“.
- §8 Děti pracují. Uč obchází třídu a kontroluje výkony dětí. Děti pracují klidně a soustředěně.
- §9 Matouš si povídá s Jirkou. Uč nereaguje.
- §10 Děti, které potřebují pomoc, se hlásí.
- §11 Naďa se hlásí a ptá se uč, zda smí na WC. Uč: *No, co mám dělat. A vydržíš to chvíličku? Bude zvonit, víš?!* Naďa kývá, že ano.
- §12 Kuba ukazuje Matoušovi robota. Nela a Kája se smějí. Uč si jich nevšimla.
- §13 Uč vyzývá Kamilku, aby šla s ní ke stolu a spolu poznávají písmenka. Kamilka pozná „e“, „o“. Po Kamilce jde k tabuli Jirka. Jirka také moc písmen nepozná. Uč: *Jak moc jsi Jirko o víkendu trénoval? Ani ťuk, vid’?!* Jirka se dívá provinile do země.

8:45

- §14 ZVONÍ.
- §15 Pavel a Matouš si povídají o Aničce. Pavel: *Zdálo se mi, že někdo unesl Anču. Já jsem šel za tím chlapem, zakopl jsem o Pavlu a pak jsem Anču chytil.* Kuba+Matouš si povídají. Terezka sama.
- §16 Jirka se honí s Patrikem po třídě. Uč je napomíná, ale po chvíli zase začnou.

dne 4. 11. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 73. hodina; Matematika

18 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Dan, Viky)

8:55

§1 ZVONÍ.

§2 Uč napomíná Jirku: *Jirka se mnou bude chodit na chodbu, protože ty zřejmě nejsi schopen sám sebe ovládnout. Tak holčičky, nekreslíme si. Proč si kluci nevezmete taky kreslení, časopisy nebo knížku. Musíte vždycky jenom lítat po třídě? Vždyť jste měli 2 dni na lítání! 2 dni! To jste mohli lítat od rána do večera. Uč pokračuje: Tak vstáváme: Nelo, Matouši! No dělej! Šup, Patriku! Čekáme na tebe! Pavlínka zavře dveře. (Pavla je zavřela.) Kamil se uklidní, stoupne si pěkně rovně a počítáme.*

§3 Uč vyzývá děti, aby si sedly a vyhláší minisoutěž. Diana a Pavel si mají volit spoluhráče za holky a kluky. Dianka volí Andulku, Míšu a Terezku. Pavel volí Matouše, Kryštofa a Kubu.

§4 Děti soutěží. Vítězí holčičky. Radují se. Patrik se rozčiluje, že prohrál. Uč ho uklidňuje, že příště bude vůdcem družstva on a bude vybírat z těch, co ještě nebyli.

§5 Děti na pokyn uč společně počítají příklady. Krom Kamilly, Jirky a Pavlínky všichni nahlas počítají. Jirka jeden příklad vypočítá. Uč: *Výborně Jirko, dostaneš hvězdičku.*

§6 Uč kolektivně počítá s dětmi.

§7 Uč zadává úlohu.

§8 Uč chodí po třídě, individuálně se věnuje dětem, které potřebují pomoc a chválí.

§9 Děti tiše pracují. Hlásí se.

§10 Uč se ptá: *Tak Jirko, jak ti to jde?* Jirka: *Špatně.* Uč: *Jak to že špatně? Co ti nejde? A jde k němu.*

§11 Kryštof a Kamil zlobí. Uč: *Vy dva jste už hotoví, že děláte blbosti? A otočí se na všechny: Ten, kdo je hotov, ... a zadává další práci.*

§12 Terezka se hlásí a chce na WC. Uč: *A nevydržíš to chvilku?* Terezka kývá. Uč: *Tak to dopočítej a pak můžeš jít.*

9:30

§13 Hotové děti odevzdávají na pokyn uč sešity na židli a mohou jít na WC.

§14 Děti vyndávají z tašek svačiny. Jen Jirka ještě dopočítává.

§15 Matouš jde na žádost uč Jirkovi pomoci a společně příklady spočítají. Uč Jirkovi odevzdaný sešit vrátí, že to má špatně.

§16 Uč čte dětem pohádku.

§17 Děti svačí. Uč dočte pohádku.

§18 Děti svačí.

§19 Patrik a Pavel jsou hotoví. Uč je požádá, aby zašli do ředitelny oznámit poruchu WC. Chlapci nadšeně souhlasí. Uč zdůrazňuje, aby šli pomalu a neběželi a až zazvoní, tak mluvili tiše, aby nerušili ostatní třídy.

dne 4. 11. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 74. hodina; Český jazyk

18 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Dan, Viky)

9:50

- §1 ZVONÍ. Děti vstávají. Uč napomíná: *Tak co vy dva, Kryštofe, Kamile, co kdybyste vstali? Holky přestanou laškovat. Matouši!* Děti se ptají, kde je Pavel a Patrik. Uč vysvětluje, že Pavel s Patrikem šli dobrovolně do ředitelny oznámit, že je rozbitý záchod. Uč dál napomíná: *Hej Matouši, koukni na mě a nezlob! A Kubo, ty taky! To už jsme tak strašně unavený? To je ta sobota a neděle. Posadte se.*
- §2 Do třídy přichází Pavel a Patrik. Patrik pobíhá po třídě a vykřikuje: *Oni to nevěděli! Oni to nevěděli!* A směje se. Děti se začínají nahlas překřikovat. Uč je musí několikrát napomínat, aby se zklidnili. Po chvíli se jí to podaří: *Hele a dost! Prosím tě, Kubo! Jirka, Kuba, holky, pššš!*
- §3 Uč zadává úlohu a ukazuje, na jaké je straně.
- §4 Dianka si všimla, že jsou odpadky i v druhém koši, hlásí se a říká to uč. Uč reaguje, že by tam být neměly, protože paním uklízečkám chybí pytlíky do košů. Uč pokračuje a žádá děti, aby po sobě uklízely a nepřidělávaly teď uklízečkám práci, protože jich moc chybí.
- §5 Jirka zlobí. Uč: *Jirko, co jsem teď řekla?* Jirka jí to opakuje. Uč: *No dobře.* Uč dál napomíná Patrika, aby nevyrušoval.
- §6 Děti si na pokyn uč protahují prsty a vykřikují: *Au! Au!* Opičí se po sobě. Nela se na ně nevěřičně dívá. Uč: *Nelo, díváš se správně! To jsou tu opičky. To je ta zoologická zahrada. Jeden začne a hloupé děti opakují. Ostatní, chytré, děti sedí a mlčí.*
- §7 Uč: *Vyklepeme!* Jirka a Patrik se začnou zuřivě klepat.
- §8 Uč vysvětluje dětem, co budou nyní dělat.
- §9 Děti pracují na samostatné práci. Uč napomíná Káju, aby nepovídala. Pavlu, aby si sedla a neopisovala: *Máš svoje!*
- §10 Jirkovi a Kamilce se práce nedaří.
- §11 Nela se hlásí. Uč jde k ní.
- §12 Patrik a Matouš zlobí. Uč: *Patriku uklidni se. Matouši, dej pokoj! Koukám, že svačina do vás vlila novou energii, takže takhle ne, takhle ne. V žádném případě! Kamile, pojď si na chvíli sednout do téhle lavice, ať to máš hezké.*
- §13 Uč začíná dětem vysvětlovat novou úlohu. Kamilka nese uč ukázat, jak to nakreslila. Uč: *Kamilo, špatně! Ty dneska tak strašně chvátáš! Kdo ti řekl, že máš něco dělat?* Kamilka: *Nikdo.* Uč: *No vidíš!* Uč vysvětluje, co přesně budou dělat.
- §14 Děti pracují. Nela a Kája mají hotovo. Uč je chválí a za odměnu mohou rozdat sešity.
- §15 Děti dopracovávají a Nela s Kájou rozdávají sešity.
- §16 Jirka zlobí. Uč: *Jirko, vy tam dneska neustále zlobíte. A pak rušíte děti. A pak ta vaše práce podle toho vypadá pod obraz boží. To si, Jirko, nebudeš moct vybírat vedle koho chceš sedět. To tě někam posadím a bude to.* Jirka se hlásí. Uč: *Proč se hlásíš?* Jirka: *Už to mám hotový.* Uč: *Ale nejsi sám.*
- §17 Uč chce dětem oznámit DÚ. Patrik se hlásí, že ho chce vysvětlit on. Uč souhlasí. Patrik vysvětluje DÚ. Uč ho pak upřesní.
- §18 Jirka zlobí a Terezka stojí v lavici. Uč napomíná Terezku, aby si sedla a pokračuje: *Jirko, už toho začínám mít dost, toho tvého ječení!*
- §19 Uč se ptá dětí, kdo neví, co je za DÚ. Kamil se hlásí. Uč: *Kamil neví, co je za DÚ. Takže Kamile, tvůj duch se potuloval kde? Co je na tom nepochopitelného?* Kamil vysvětluje. Děti se smějí. Uč mu úkol trpělivě znovu vysvětlí. Jirka se hlásí a po vyzvání mluví. Nad'a něco říká. Uč: *Nad'o, počkej! Já neslyším, když se někdo na něco ptá, když ty tu tak mluvíš!* Uč vzápětí Jirkovi odpovídá.
- §20 Uč vyzývá děti k úklidu pomůcek kromě penálů. Děti uklízí pomůcky.
- §21 Děti mají položit na pokyn uč hlavy na lavice. Dlouho jim trvá, než se zklidní. Uč: *Ještě čekáme na Kamila! To vám to ale dneska trvá, vid'!*
- §22 Děti mají chvíli hlavy položené na lavicích.
- §23 Po chvíli uč žádá děti, aby si vyndaly desky s písmenky a diktuje jim písmena. Děti je zvedají nad hlavu. Jirka neví a opisuje od ostatních.
- §24 Děti soustředěně pracují.
- §25 Jirka se baví s Matoušem.
- §26 Na tabuli je básnička. Andulka ji chce přečíst. Uč zve Andulku a Nelu k tabuli. Dívky čtou básničku. Za odměnu získávají hvězdičku.

10:35

Příloha 1: Záznamy z vyučování

- §27 ZVONÍ. Uč ukončuje hodinu. Děti zůstávají ve třídě. Nejdou na terasu.
- §28 Andulka si povídá s Patrikem.
- §29 Patrik+Andulka+Nela u tabule. Bára si povídá s Pavlou. Matouš+Kuba+Pavel+Jirka si hrajou. Přibíhá Patrik. Kája si maluje. Kamilka si povídá s Diankou. Kamil+Kryštof si hrají spolu. Natálka si povídá s Míšou.
- §30 Kluci se dohadují.
- §31 Nela+Andulka+Kája+Kamil staví puzzle.
- §32 Nad'a chodí sama po třídě. Uč: *Naděnko, vezmi si někoho a chod' s někým. Vždyť ty tady chodíš jak bludná ovečka.*

dne 4. 11. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 75. hodina; Hudební výchova

18 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Dan, Viky)

11:00

§1 ZVONÍ.

§2 Uč vybírá podle dobrého chování 6 dětí, které si budou moct popořadě zvolit, s kým chtějí sedět - Dianka neví. Nad'a neví; Miša s Natálkou; Nela s Andulkou. Bára s Kájou. Kája nechce. Uč: *No, měla bys být poctěná, že si tě Bára vybrala, protože ona Bára je šikovná holčička.* Dianka chce sedět s Viky, ale ta chybí. Uč potvrzuje, že neví, kdy přijde. Kryštof chce sedět sám. Terežka chce sedět s Kájou, Kája souhlasí. Kuba s Matoušem. Jirka s Pavlem. Uč se ptá Patrika, zda chce sedět s Kamilkou. Patrik: *Ani náhodou.* Patrik nakonec souhlasí, že bude sedět sám. Uč se ptá Pavly, s kým chce sedět - zda s Kamilkou. Pavla nejprve nechce. Uč jí ale říká, že si ji nikdo nevybral. Pavla nakonec souhlasí, že bude sedět s Kamilkou. Uč nabízí Patrikovi, že může sedět s uč. Patrik nechce.

§3 Uč dokončuje nový zasedací pořádek a vybírá dvojicím lavice.

§4 Uč žádá děti, aby položily hlavy na lavice. Děti vyrušují a vykřikují. Nahlas se baví. Uč: *Jirko, čekám na tebe! Holky, podívejte se, co pod vámi zbylo! A to jste budoucí hospodyňky a maminky! Pojd'te sem a sesbírejte si to.* Bára říká Pavle: *To není jenom moje, to je taky tvoje.* Dívky to společně uklízí. Uč dál napomíná Matouše: *Hele Matouši, až odsud vidím ten strašný nepořádek, který jste tu nechali!*

§5 Uč napomíná děti: *Už zase vypadáte jako mateřská školka a ne jako školáci - mnozí!*

§6 Uč se s dětmi učí novou písničku.

§7 Děti zpívají.

§8 Děti jdou na pokyn uč dovybarvit obrázek s jablíčky. Uč pouští magnetofon.

§9 Děti vybarvují. Kazeta dohraje. Děti si povídají. Uč je napomíná: *U kreslení si nebudeme breptat. Hned to přetáčím.*

§10 Některé děti si zpívají s hudbou.

§11 Uč žádá děti, aby dokončovaly a podepsaly si výkres.

§12 Uč vyzývá děti, aby si uklidily lavice, věci daly do tašek, zvedly židličky a seřadily se u dveří.

§13 Děti se řadí u dveří. Třída je celkem uklizená.

11:45

§14 ZVONÍ. Uč s dětmi opouští třídu.

dne 11. 11. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 76. hodina; Český jazyk

18 dětí – 12 dívek, 6 chlapců (chybí: Matouš, Dan)

8:05

- §1 Děti sedí. Uč oznamuje dětem, že je čtvrtletí.
- §2 Uč s dětmi procvičuje rozklady písmen. Děti se účastní dobrovolně. V průběhu se začne účastnit také Natálka a Pavla. Nad'a ani jednou nepromluvila. Uč na to reaguje: *Jsi ospalá. Ale ve škole se musí myslet. A nabádá Kamilku, Káju a Jirku, aby také aspoň jedno slovo rozložili. Jirka i Kamilka se pokusili. Kája sedí zaraženě v lavici.*
- §3 Děti jdou na pokyn uč k tabuli. Uč s nimi procvičuje písmeno „t“.
- §4 Uč napomíná Káju: *Kájo, ještě jsi dneska nepromluvila. Otevři pusinku.*
- §5 Kryštof a Míša čtou na žádost uč básničku v knížce. Poté ji uč čte pomalu s dětmi.
- §6 Uč určuje směr, jak budou děti číst z knížky: *Tak začneme Diankou, začneme odzadu, protože vaše řada je tak nesmírně šikovní. Vy jste si to tam dobře vybrali.*
- §7 Vzápětí uč napomíná Jirku: *Jirka se nebude bavit a bude aspoň poslouchat.*
- §8 Nela jde k uč a ptá se jí, zda může z tabule přečíst slova. Uč reaguje: *Ne, nemůžeme. Teď musíme dávat pozor, holky.*
- §9 Uč chválí Terezku: *No vidíš Terezo, už's ten týden nebo dva, co's chyběla, dohnala. Už to není skoro znát. Vzápětí napomíná Kryštofa: *Kryštofe, dáváš pozor? Hned na tebe dojde. Uč dál napomíná Pavlu: *Pavlo, co to vidím, žádné čmárání tužkou. A chválí za výkon Patrika: *No, ale docela ti to šlo, Patriku.****

8:30

- §10 Uč s dětmi procvičuje ruce. Přitom opakuje s dětmi říkanku.
- §11 Děti se hromadně s uč učí psát písmeno „t“.
- §12 Viky volá na Dianku: *Piš, piš, piš!* Uč ji napomíná: *Co je to za zvuky!*
- §13 Uč napomíná Pavla: *Přestaň si hrát s autem, Pavlíku. Víš, že jsi louda na psaní.*
- §14 Uč chodí po třídě a kontroluje výkony dětí. Opravuje Jirku a Báru.
- §15 Děti tiše a soustředěně píšou.
- §16 Terezka jde svůj výtvar ukázat uč. Uč: *Moc hezký, Terezko! Nepokazit. I ostatní děti, vidíc Terezku, vstávají a jdou ukazovat uč sešity. Uč je brzdí: *Já si to raděj obejdu, a upozorňuje je, že by mohly zakopnout o tašku.**
- §17 Natálka žaluje na Jirku, že se k ní pořád dívá. Uč reaguje: *Jirko, když tak se zeptej mě.*
- §18 Kryštof má na lavici 3 auta a hraje si s nimi. Uč ho nevidí.
- §19 Žáci pracují.
- §20 Viky se hlásí a ptá se uč, zda může psát 3. Řádek. Uč souhlasí.
- §21 Jirka se hlásí a nadšeně zvolá: *Pí uč, snažím se!* Uč reaguje: *Snažíš se, dobře Jirko. Snaž se dál.*
- §22 Uč vyzývá děti: *Tak, teď dokončete řádek. Potom si cvičný sešit donesete ke mně. Papír si tam necháte. Dál jim vysvětluje, že na zpáteční cestě si mají v zásuvce najít zásobník na písmena a čísla.*

8:45

- §23 ZVONÍ.
- §24 O přestávce vedu rozhovor s uč. Uč konstatuje, že už se toho moc nezmění. Už se to vykristalizovalo. Těch 10, 14 dětí, se dá. Jsou šikovní a ten zbytek... Pavel je šikovní na matematiku. Pavlínka se zřejmě taky chytí. Kamilka jde za týden k paní psychologce. Ta určitě odejde, to nezvládne. Jirku taky necháme přešetřit. Minulý týden jsem mluvila se sociální pracovníci - mají ho kvůli penězům.

dne 11. 11. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 77. hodina; Matematika

18 dětí – 12 dívek, 6 chlapců (chybí: Matouš, Dan)

8:55

- §1 ZVONÍ. Viky, Kuba, Pavel stojí. Ostatní sedí, ale mlčí. Uč vyzývá všechny děti, aby se postavily.
- §2 Uč s dětmi počítá do 10 a zpět.
- §3 Děti si na pokyn uč sednou a otevírají zásobníky s čísly.
- §4 Uč napomíná Pavlu: *Pavlinko, už se uklidni. Už zavřeme pusy.*
- §5 Uč dětem diktuje příklady. Děti je na lavici počítají.
- §6 Uč oznamuje dětem, že Naďa dostává hvězdičku za všechny správně vypočítané příklady. Uč chválí také Viky, Báru, Andulku, Míšu, Káju a Terezku. Uč konstatuje, že Kubovi to vůbec nešlo. Dianka vykřikuje: *Pí uč! Já se taky snažila!* Uč: *Ano, ale moc ti to ze začátku nešlo.*
- §7 Jirka strká do Nadi. Uč ho napomíná: *Ale Jirko, nemůžeš dětem ubližovat. Už jsem ti říkala, že ubližováním vůbec nikoho na svou stranu nezískáš. Naopak.*
- §8 Děti na pokyn uč cvičí muly. Děti píší tiše a soustředěně. Uč obchází třídu a kontroluje je.
- §9 Uč vysvětluje další úkol.
- §10 Děti na pokyn uč pracují na další úloze. Viky vykřikuje bez hlášení. Uč ji napomíná: *Ale Viky, ostatní děti, když se ptají, hlásí se.*
- §11 Kryštof se dvakrát ptá a ani jednou se nehlásí. Uč na podruhé reaguje: *A Kryštofe, co kdyby's jednou zvedl ruku. Jsi úplně poslední, kdo pokřikuje.*
- §12 Viky se ptá a už se hlásí.
- §13 Uč vysvětluje dětem slovní úlohy.

9:30

- §14 Uč zadává dětem práci - vypočítat 1 sloupeček. Pavel jde k uč a říká, že se bojí, že od něj Jirka bude zase určitě opisovat. Uč souhlasí, ale nic s tím nedělá.
- §15 Děti soustředěně a tiše počítají.
- §16 Děti nosí vypočítané sloupečky k uč. Uč za správně vypočítaný sloupec dává jedničky.
- §17 Kája, Kryštof a Jirka počítají nejdéle.
- §18 Uč hodnotí výkony žáků.
- §19 Uč vyzývá hotové děti, že si mohou uklidit pomůcky, vyndat z tašek svačiny a začít svačit. Uč čte dětem pohádku.

9:40

- §20 ZVONÍ. Kryštof se ptá se uč: *Můžu ještě svačit?* Uč reaguje: *Máš ještě 10 minut.* Kryštof se chytá za hlavu.
- §21 Viky, Dianka a Bára diskutují o tom, proč Bára sedí sama.
- §22 Kuba se hlásí a ptá se uč. Uč: *Kubo, když je přestávka, tak se nemusíš hlásit. Tak můžeš mluvit rovnou.*

dne 11. 11. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 78. hodina; Český jazyk

18 dětí – 12 dívek, 6 chlapců (chybí: Matouš, Dan)

9:50

- §1 ZVONÍ. Uč nechá děti, aby dosvačily. Upozorňuje je, že mají ještě přibližně 10 minut.
§2 Dětem, které dosvačily, uč rozdává písma „t“. Děti je mají rozstříhat. Děti tiše rozstříhávají, max. si šeptají.

10:00

- §3 Uč žádá všechny děti, aby uklidily veškeré pozůstatky svačiny a vyndaly si písanky. Děti vyndávají písanky a hlasitě si povídají.
§4 Uč zaslechne zvolání ve třídě a reaguje: *Kdo to vykřikoval 'Já ti to najdu'? To není potřeba. My tady máme samé šikovné děti, které si to mohou najít samy.*
§5 Uč zadala dětem úlohu. Děti pracují. Andulka radí Niky. Uč ji nevidí.
§6 Děti píší „t“.
§7 Uč oznamuje a vysvětluje dětem DÚ.
§8 Nela jde za uč a ptá se, zda může jít s Ančou na WC. Uč reaguje: *Ne, nemůžeš. Půjdeš ty. Pak Anča. Ale příště už půjdete o přestávce.*
§9 Uč s dětmi čte slabiky s „t“.

10:20

- §10 Pavel se válí po lavici. Uč ho napomíná: *Hele, tady se nám zase válejí! Kuba taky leží.* Uč: *A co ty? To je tele. Patrik se tomu směje. Uč ho napomíná: Co se směješ, ty?! Ani jeden se ti nesmál, ani jeden z nich. Tak se nesměj, hlavně ty.*
§11 Uč vyzývá děti, aby uložily slabiky zpět do zásobníků. A volá Pavla, Míšu a Kryštofa, aby šli k ní. Mají si vybírat družstva.
§12 Kryštof si vybral Kamila, Andulku, Terezku. Míša si vybrala: Natálku, Viky a Báru. Pavel si vybral Kubu, Patrika a Nelu.
§13 potom, co se utvořila družstva uč děti poučuje: *To se nevybírám podle „kamaráčovtu“, ale podle toho, abych vyhrál.*
§14 Děti soutěží v družstvech.
§15 Uč vyzývá děti, aby se vrátily do lavic a kompletně je uklidily, protože musí zůstat volné na 4.hodinu. Budou se totiž přesazovat.

10:35

- §16 ZVONÍ.
§17 Uč se řečnický ptá Jirky: *Jirko, co máš dělat o velké přestávce? Kreslit si nebo hrát, ale rozhodně ne se honit. A pokračuje na Patrika: Ty taky Patriku.*
§18 Dívky hrajou Zlatou bránu. Strašně u toho řvou. Pavla s Kamilkou je jen sledují. Pavel a Kuba hrajou taky. Kryštof s Kamilem si hrají vzadu. Terezka si hraje sama. Kuba s Pavlem si posléze také jdou hrát jinam. Jirka s Patrikem sedí vedle se a ječí. Holčičky, které ze Zlaté brány už vypadly, si jdou hrát na chodbu.

10:58

- §19 Uč znovu připomíná dětem, aby uklidily svoje lavice.
-

dne 11. 11. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 79. hodina; Hudební výchova

18 dětí – 12 dívek, 6 chlapců (chybí: Matouš, Dan)

11:00

§1 ZVONÍ.

§2 Uč napomíná dívky: *Já nejsem proti Zlaté bráně, ale tohle bylo strašný! Jediná Kamilka, Pavla a Kryštof byli hodní a dostanou hvězdičku za přestávku.*

§3 Uč volá podle pořadí Dianku, Terezku, Pavlu, Nad'ou, Pavla, Jirku, Kryštofa, Míšu a Kamilku, aby si vybrali dvojice, s kým chtějí příští týden sedět.

§4 Uč se ptá, kdo chce sedět sám. Terezka chce sedět sama. Dinaka chce sedět s Nelou. Pavla s Nad'ou, ale Nad'a chce sedět s Míšou. Míša chce ale sedět s Andulkou. Andulka souhlasí. Nad'a nakonec volí Káju. Kája souhlasí. Pavla chce sedět s Patrikem. Patrik ale chce sedět s Pavlem. Pavel s Kubou. Uč zasahuje: *Kubu máš zatrženého.* Jirka chce sedět s Viky. Viky chce sedět s Bárrou. Jirka chce nakonec sedět s Kamilkou. Kamilka souhlasí. Pavel si sedne s Kamilem. Kuba sedí sám. Zbývá Pavla, Patrik, Matouš a Kuba. Pavla chce nakonec sedět sama. Uč se ptá Patrika, zda chce raději sedět s Matoušem nebo sám. Patrik volí Matouše. Kuba sedí sám.

§5 Uč přiděluje dvojicím lavice.

§6 Uč rozdává dětem trojúhelníky a čtverce. Děti je mají obkreslit a vystříhat z papíru.

§7 Děti se chodí za uč ptát, jestli je obkreslují správně. Uč pro jistotu ještě prochází lavicemi a kontroluje výkony dětí.

11:37

§8 Uč vyzývá děti, aby uklidily na svých lavicích a zbytky papírů vyhodily do koše. Uč napomíná Pavlu: *Pavlíčko, co ty s tou lavicí děláš. Ty s ní snad tancuješ mazurku.* A pokračuje k dětem: *Kdo je hotov, sbalí si tašku, dá ji na záda, zvedne židličku a postaví se ke dveřím.*

§9 Děti se řadí u dveří.

11:45

§10 ZVONÍ. Uč opouští s dětmi třídu.

dne 18. 11. 2002 - pondělí; 8:00– 8:45; 80. hodina; Český jazyk

19 dětí – 12 dívek, 7 chlapců (chybí: Kamil)

7:55

§1 Uč se ptá dětí, zda mají peníze na mléko. Děti je nosí. Uč se ptá, kde je mají Patrik, Pavel a Jirka? Jirka: *Já zase zapomněl.* Uč: *Tys to doma neodevzdal, vid'?! Jirka se dívá do země a mlčí.*

§2 Uč: *Nad'a zase jako obvykle ráno chybí. Za chvíli Nad'a přichází.*

8:00

§3 ZVONÍ. Uč: *Zvoní. Já slyším zvonění. Stoupneme si. Andulko, neběhej.* Děti vstávají.

§4 Uč oznamuje, že Pavlínka dělá tento týden vrátného, protože sedí blízko u dveří. Pavlínka se usmívá.

§5 Uč zpívá s dětmi ranní pozdrav.

§6 Děti jdou k tabuli k uč do kroužku. Uč se jich ptá, kde byly včera a co dělaly. Hotové děti si jdou sednout. Kdo nechce povídat, jde si taky sednout (Kája, Kamilka, Dianka, Pavla, Kuba nechtějí povídat).

§7 Uč dětem říká slova. Děti je dělí na slabiky. Uč napomíná Kryštofa, aby byl potichu.

§8 Pak procvičují na jakou hlásku začíná a končí slovo.

§9 Uč seznamuje děti s písmenem „s“.

§10 Děti čtou slabiky v knížce. Uč se ptá: *A co vy, co jste v pátek nečetli, trénovali jste to?* Pavla a Kája, že ano. Pavlínka si povídá se sousedem. Uč ji napomíná, že to stačilo a že všichni zase zavřou pusinky. Uč mezitím rozdala papíry na trénování „s“.

§11 Uč s žáky procvičí prsty. Děti na pokyn uč vypracovávají úlohy na rozdaných papírech. Uč napomíná Kryštofa: *Mě se to Kryštofe nelíbí, jak se tam pořád bavíte! To jsem si nemyslela, že i ty se budeš tak bavit.* Kryštof odpovídá: *To Patrik se baví.* Uč reaguje: *No, Patrik se baví. Patrik bude zase sedět sám, když bude zlobit.*

§12 Matouš se hlásí. Uč ho vyvolá. Matouš si stěžuje: *Pí uč! Jirka se mi posmívá!* Uč reaguje: *Jirka se ti nemá co posmívat a zvláště ne tobě.* Uč jde k Jirkovi a posouvá ho na svou stranu stolu.

§13 Uč chválí práci Pavlínky.

§14 Děti se hlásí, když mají hotovo. Terezka se hlásí. Uč: *Terezko, já k vám dorazím za chvíli, teď zkoušej. A Kájo, ty nemluv.*

§15 Bára se ptá uč: *Můžu jít na záchod?* Uč: *No, jakmile uslyšíš zvoneček, můžeš jít na záchod.*

§16 Uč rozdává dětem do lavic na papíře medvídka, aby měly děti o přestávce co vybarvovat - uč jde na schůzi.

§17 Děti, které potřebují na WC čekají na pokyn uč přede dveřmi, až zazvoní.

8:45

§18 ZVONÍ. Žáci jdou na WC. Uč odchází na schůzi.

§19 Děti sedí u stolků a vybarvují. Někteří tiše chodí po třídě a povídají si. Pavla se dohaduje s Jirkou.

§20 Uč přichází do třídy.

dne 18. 11. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 81. hodina; Matematika

19 dětí – 12 dívek, 7 chlapců (chybí: Kamil)

8:55

- §1 ZVONÍ. Uč vyzývá děti, aby připravily matematiku a kreslení medvídky nechali na některou z dalších přestávek. Dětem chvíli trvá, než se usadí.
- §2 Uč napomíná Pavla: *Tak Pavlíku, máme pod sebou podestláno a nemáme vyndanou matematiku.* Uč prochází skupinkami a sleduje, jak jsou děti připraveny: *Víte která skupina je dneska strašně šikovná? Ta vzadu. Mají všichni vyndanou matematiku, narozdíl od ostatních. Tady to je taky dobré (skupina vlevo vepředu). Musíte si navzájem pomáhat, proto sedíte ve skupinkách.*
- §3 Matouš se hlásí a ptá, kdy si budou měnit kapitány. Uč: *Kapitány si budeme měnit za dlouho, až po třídní schůzce, sotva jsme si je určili. Neboj, taky budeš kapitán.*
- §4 Uč napomíná Andulku a Dianku, aby si pořádně stouply a neklečely.
- §5 Uč zve děti k tabuli. Procvičuje s nimi řetězce čísel. Děti ukázněně pracují. Často napomíná Pavlu a Kryštofa, aby dávali pozor. Patrika a Jirku taky napomíná, aby dávali pozor.
- §6 Uč posílá děti do lavic a pracuje s nimi v lavicích. Děti klidně pracují. Pavla, Nela a Viky jako poslední dodělávají úkol.
- §7 Uč chválí Kubu a říká: *Kuba tomu bezvadně rozumí. Kubo, ty budeš muset holčičkám pomoci.*
- §8 Uč vysvětluje dětem další úlohu.

9:30

- §9 Uč oznamuje dětem, že bude svačina, aby si uklidily pomůcky. Děti se radují a začínají si povídat.
- §10 Děti sedí a klidně svačí. Uč čte pohádku.

9:40

- §11 ZVONÍ. Děti svačí, nebo si vybarvují medvídky nebo staví skládačky.

9:45

- §12 Uč upozorňuje děti, že za chvíli bude zvonit, aby pomalu končily se svačinami.

dne 18. 11. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 82. hodina; Český jazyk

19 dětí – 12 dívek, 7 chlapců (chybí: Kamil)

10:35

§1 ZVONÍ. Uč končí svačinu a rozdává písanky.

§2 Uč upozorňuje Jirku, že jestli bude ještě ječet, odlepí mu samolepku. Patrik také vykřikuje. Uč reaguje, že ji to nezajímá.

§3 Uč napomíná děti kvůli vyrušování a nepořádku. Žádá je, aby si uklidily na lavici a diktuje, které věci mají na lavici mít. Děti si uklízí nepořádek. Přitom si povídají. Uč napomene Jirku, aby byl zticha a žádá, aby zopakoval, co říkala. Jirka to zopakuje. Uč dál napomíná Káju a ostatní členy její skupiny.

§4 Uč napomíná Kryštofa a Patrika: *Já vás varuju, vás dva, od začátku vyučování dneska spolu mluvíte. Nevím kdo, ale kdykoli se na vás podívám, děláte něco jiného než máte.*

§5 Uč dál napomíná Matouše, aby si konečně uklidil na lavici.

§6 Po zorganizování třídy uč konstatuje: *Řekla bych, že nejlepší skupinu si tentokrát vybrala Nela. Neříkám, že nepovídají, ale je tam klid, povídají si v rozumné míře, tak jak to můžu ještě odpustit. Matouš se ptá: A my? Uč odpovídá: Vy ne, Pavel si špatně vybral. Vy jste strašně hluční. Navíc jste si špatně sedli. A k Andulce konstatuje: A vy v hodině nepovídáte, ale o přestávce jste strašně hluční. Kdyžtak je budeš muset Andulko přesadit. Kryštof reaguje k Patrikovi: Já nechci sedět s tebou. Patrik: A já s tebou. Uč: To je zajímavý. V pátek jste to div ně oslavovali. Tak proč jste si takhle sedli? Jeden si mohl sednout sem a druhý jinam.*

§7 Uč s dětmi procvičuje prsty.

§8 Uč vysvětluje následující úlohu. Uč napomíná Patrika. A Kryštofovi říká, že pokud mu sedět vedle Patrika vadí, může si sednout dozadu, až mu to vysvětlí. Kryštof zůstává na svém místě.

§9 Uč napomíná Pavla, aby se neotáčel a reaguje: *A jestli chceš dávat pozor na Jirku, to si asi budeš muset vyměnit s Kájou místo. A jde k Jirkovi. Jirka si papír zakrývá, uč mu vlídně říká, aby si to nezakrýval, že mu pak nemůže pomoci.*

§10 Uč opět napomíná Patrika: *Hele, ty jsi po sobotě a neděli vždycky k neudržení. Vždycky když tě zkrotím, tak přijde sobota a já pak začínám znova.*

§11 Uč napomíná opět Pavla: *Hele Pavle, nešaškuj. Proč sis sedal sem? Mohl sis sednout do boku, abys viděl. Takhle nevidíš nic a seš nervní z toho.*

§12 Uč vysvětluje další úlohu a zdůrazňuje, že děti pracují jen na této straně.

§13 Děti klidně pracují.

§14 Uč chválí Pavla, jak se hezky snaží a jak mu to jde. Dále chválí Kubu, že jak je vidět psát písmenka mu půjde.

§15 Patrik s Kryštofem se škádlí.

§16 Uč vyzývá děti, aby uklidily papíry a vyndaly si čítanky a říká na kolikáté straně. To děti vede k tomu, aby se nahlas dohadovaly, překřikovaly se a trumfovaly, do kolika umí počítat. Někdo do sta, jiný do 50. Uč chválí Matouše a Nad'u, kteří správně a tiše sedí, narozdíl od jiných, kteří ještě nezačali pracovat.

§17 Míša a Andulka čtou na žádost uč básničku z čítanky. Uč žádá Pavlu, aby zopakovala, o čem byla Pavla, protože nedávala pozor. Pavla neví. Uč ji napomíná, že by měla své kamarádky poslouchat.

§18 Učitelkou vybrané děti čtou slabiky z tabule. Děti poslouchají uč a pracují.

§19 Uč zadává DÚ. Uč názorně ukazuje dětem, aby si vzaly záložku a založily si příslušnou stranu, na které pracovaly a říká, která cvičení mají vypracovat. Děti se ptají, uč vysvětluje a znovu opakuje, co je za DÚ.

§20 Tereзка se hlásí. Uč ji vyvolá. Tereзка: *Pí uč, můžu jít na záchod?* Uč: *Ne, za chvíli zvoní, pak budeš mít 25 minut na záchod.*

§21 Děti začínají vyrušovat. Nahlas si povídají. Uč je organizuje, aby uklidily pomůcky. Děti se pošťuchují, smějí se a uklízí jen někteří.

10:35

§22 ZVONÍ.

§23 Dianka a Kuba se spolu baví. Kryštof+Patrik+Pavel+Matouš si hrají s auty; Tereзка si hraje sama; Viky+Míša+Natálka si povídají a jdou na chodbu; Patrik+Kryštof si hrají; Pavla+Dianka+Bára si hrají; Nela+Andulka - tancují v prostoru u tabule. Kuba+Pavel+Matouš si spolu hrají.

§24 Uč žádá Terezku, aby si s sebou vzala 1-2 holčičky a šla s nimi do 1.patra pro hudební nástroje. Holky přibíhají k Terezce a doprošují se. Tereзка si vybrala Viky a Andulku. Odchází spolu do 1.patra.

dne 18. 11. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 83.hodina; Hudební výchova

19 dětí – 12 dívek, 7 chlapců (chybí: Kamil)

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč napomíná děti, aby uklízely a zklidnily se: *Žádné hračky, žádné nůžky! Patriku, uklidíme. Holčičky máte pod sebou papíry.* Tereza+Nela+Viky se vrací s nástroji.
- §2 Uč chválí Nelinu skupinu, že je už připravena. Děti se po chvíli klidní.
- §3 Uč napomíná děti, aby si pořádně stouply: Patrik, Kryštof, Pavla, Jirka nestojí správně. Varuje Patrika, že bude-li takto pokračovat i zítra, řekne to mamince a zakáže Patrikovi odjet k babičce během summitu.
- §4 Uč zve k sobě Pavlu, aby si vybrala hudební nástroj. Pak zve další děti (8 dětí).
- §5 Uč vysvětluje, jak budou hrát do rytmu. Děti natěšeně stojí vedle sebe. Čekají na pokyny uč. Pak hrají.
- §6 Uč posílá děti si sednout a zve druhou polovinu dětí. Opět s nimi trénuje hraní do rytmu. Kamilka není absolutně schopna rytmus pochopit. Všechny děti se snaží.
- §7 Uč vyzývá děti, aby si sedly a vysvětluje, že nyní budou hrát hru „Boudo, budko, kdo v tobě přebývá...“ Děti s radostí hrají.
- §8 Uč usazuje děti do lavic a zpívá s nimi písničku.
- §9 Uč reaguje na Nelu a Andulku, jak tančily o přestávce a říká, že nyní si zatancujou něco moderního. A ostatní děti se k nim budou moci postupně připojit.
- §10 Děti si tanec užívají. Nestydí se, všichni jdou tancovat, i Kája. Uč zvláště chválí Nelu, Terezku a Báru.
- §11 Uč usazuje děti do lavic. Žádá je, aby položily hlavy na stůl. Připomíná jim, že je pondělí a je DÚ a napomíná 4 lajdáky, aby dneska již na DÚ nezapomněli.
- §12 Uč vyzývá děti, aby zvedly židličky a vzaly si tašky na záda. Děti balí a zvedají židle.
- §13 Uč vyzývá děti, aby se seřadily u dveří. A s uč. čekají, až zazvoní.

11:40

- §14 ZVONÍ. Uč odchází s dětmi ze třídy.

dne 25. 11. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 84. hodina; Český jazyk

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Natálka)

7:50

- §1 Jirka se zmiňuje Pavlovi: *Hele, Pavle, je tejdén. Dneska přijde Patrik a Matouš! Hurá!*
- §2 Do třídy přichází Míša a Patrik. Jirka a Pavel hned běží k němu. Dan také přichází do třídy. Uč ho vítá. Pavel a Jirka jdou k němu a objímají ho. Terežka hned také přichází k Danovi a ukazuje mu, kde Dan sedí.
- §3 Nela si prohlíží časopis „Cosmopolitan“. Rozesmátá ukazuje Báře a Diance obrázek ženských prsou. Strašně se tomu smějí. Pak běží ukázat obrázek i Andulce.
- §4 Uč upozorňuje děti: *Ano, já vás ráda vidím, ale raději bych vás viděla na svých místech. Takže kromě Natálky jsme tady všichni? Tak, vyvěsíme vlajku!* Usmívá se a dodává: *Ona možná zaspala, jak si bude zvykat znovu na školu.*

8:00

- §5 ZVONÍ. Uč jde před děti. Děti sedí. Uč: *A jinak vstaneme!* Děti vstávají. Kryštof a Patrik stále sedí. Uč: *Kryštofe, ale ty jsi tady byl. Ty jsi nezapomněl vstávat, vid'?* Kryštof: *Ne.* (Patrik taky seděl.) Oba vstávají. Uč si s dětmi jako ranní pozdrav zpívá.
- §6 Uč volá děti k sobě k tabuli do kroužku.
- §7 Uč říká dětem, že si zase mnohé z nich zase musí zvykat na školu, protože tu minulý týden mnohé z nich nebyly. Uč vypráví dětem, jak probíhal uplynulý týden a co se ve škole dělo. V pondělí chyběl jen Dan. V úterý Matouš, Dan, Kamil. Ve středu chyběli: Patrik, Matouš, Dan, Kamil. Ve čtvrtek nás tu bylo 10 a v pátek 11. Ve čtvrtek začaly pracovat na vánoční výzdobě.
- §8 Uč napomíná Pavla, aby si nepovídál s Matoušem.
- §9 Uč se baví s dětmi o vánocích. Pak děti, které byly pryč, povídají, co přes týden dělaly.
- §10 Děti se ptají, kdy už budou třídní schůzky. Uč reaguje, že budou už tenhle týden a pak se budou dávat jedničky.
- §11 Uč vysvětluje dětem, že je čtvrtletí a to uč vždy může některým dětem udělit pochvalu za to, že si dobře zvykly ve škole, jsou hodní, půjčují si věci, jsou kamarádští a nezáleží na tom, jak se učí. A oznamuje, že ona se vždy ptá dětí, protože se mezi sebou znají, koho by zvolily a ona se tím bude řídit. Znovu opakuje, aby zapřemýšlely nad někým, kdo nikomu neublíží, půjčuje věci, hezky si hraje a poradí. A dodává: *A nedělejte to prosím vás, kdo je tvůj kamarád. Protože ten kamarád nemusí být kamarádem k ostatním. A to je důležité, abychom se kamarádili spolu všichni.* Uč vysvětluje, jak bude volení probíhat, rozdává obrázky a posílá děti na svá místa.
- §12 Uč názorně ukazuje, jak mohou děti volit a připomíná, že mohou hlas dát i Natálce, která dneska chybí.
- §13 Uč vyzývá děti, aby se dobře podívaly, kdo kde sedí. Pak je vyzývá, aby vstaly z míst a každý dal svému adeptovi jeden obrázek. Maximálně si mohou zvolit 5 dětí.
- §14 Děti chodí po lavicích a volí. Tváří se zadumaně a důležitě. Po chvíli se zase vrací do míst.
- §15 Uč žádá děti, aby si každý spočítal, kolik dostal obrázků a zapisuje si to na papír.
- §16 Výsledek:
Terežka: 10;	Míša: 7;	Nad'a: 5;	Matouš: 4;	Dianka: 4;	Kuba: 3;	Jirka: 2;
Andulka: 9;	Viky: 6;	Pavel: 5;	Natálka: 4;	Bára: 3;	Kamil: 2;	Pavlinka: 1;
Dan: 8;	Nela: 6;	Kryštof: 5;	Kája: 4;	Patrik: 3;	Kamílka: 2.	

- §17 Uč oznamuje: *Takže napíšu Terežku. Tu bych si já vybrala taky, protože si myslím, že je opravdu šikovná. Andulku. Moc mě těší, že jste nezapomněli na Dana. On tu sice teď s námi 3 týdny nebyl, ale předtím byl naprosto perfektní. No a holčičky Nelu a Viktorku. Ostatní třeba příště. Ale já pochválím celou třídu, protože nějaké velké problémy tady nenastaly. Občas se sice pohádáte a poškrábate, že jo, támhle (ukazuje na Kryštofa a Patrika), ale jinak spolu navzájem celkem vycházíme. A velice mě těší, že každý něco dostal, že jsme na nikoho nezapomněli. Je vidět, že každý má své světlé chvíle a že tu každý má svého kamaráda a to je dobře. Kryštofe, prosím tě, já ti ty autíčka zakážu, jestli já je uvidím na lavici o hodinu, tak to řeknu maminkám a autíčka zatrhnu. Opravdu jsem moc ráda, že jste na nikoho nezapomněli a že nikoho z vašeho kolektivu nevystřkujete.*

- §18 Uč vybírá Viky, aby vybrala od dětí obrázky.

8:35

- §19 Uč vyzývá děti, aby ze zásuvek vyndaly písmenka a cvičný sešit. I dneska se rozcvičí. Uč vyzývá děti, aby psaly diktovaná písmenka a upozorňuje, aby se snažily, protože u některých páteční diktát písmenek nedopadl nejlépe.
- §20 Uč napomíná Pavlu, aby nepokřikovala. Ostatní děti soustředěně píšou.
- §21 Kuba se na něco ptá. Uč: *Kubo, mě se zeptej, ne holčiček.*
- §22 Uč vyzývá děti, aby jí nesly ukázat sešity.

8:45

§23 ZVONÍ. Uč oznamuje dětem, že mají přestávku, a to i přesto, že měly přestávku téměř celou hodinu.

§24 Pavel, Jirka, Patrik, Matouš, Kuba si spolu hrají. Přidává se i Kryštof.

§25 Nela ukazuje Pavlovi a Patrikovi obrázek prsou. Pak i Matoušovi. Všichni se moc smějí.

dne 25. 11. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 85. hodina; Matematika

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Natálka)

8:55

- §1 Uč stojí před třídou a napomíná: *Pavel, Matouš, Kuba neslyšeli zvonění? Slyšeli, ale nereagovali, vid'. Kluci se usmívají a vstávají. Uč upozorňuje Kryštofa: Kryštofe, mám říct mamince, aby tě doma cvičila v vstávání na zvonění?* Kryštof: *Ne. A vstává.*
- §2 Děti na pokyn uč počítají do 10 a zpět.
- §3 Děti mají mít na stole jen matematiku, žádný Čj.
- §4 Uč napomíná Patrika: *Hele, Patriku, nemusíš se předvádět.* Napomíná i Terezku.
- §5 Uč chválí Pavla a Dianku, jak dobře a rychle už počítají, skoro rychle jako uč. A že už nepoužívají prsty. Do vánoc ještě mohou, ale dál již ne.
- §6 Uč s dětmi vymýšlí různé příklady do 5.
- §7 Uč zadává další úlohu.
- §8 Uč: *Vy pracujete, ne že si hrajete s auty, Kubo!*
- §9 Uč žádá Matouše, aby se občas podíval na Jirku, jestli to dělá správně a dodává: *On když seděl sám, byl zmatený.*
- §10 Některé děti jsou hotové, jiným to dělá stále potíže.
- §11 Uč žádá hotové děti, aby pomohly ostatním a udává kdo pomůže komu.
- §12 Uč s dětmi kolektivně počítá.
- §13 Matouš žaluje: *Pí uč! Jirka gumuje!* Uč: *Matouši, nežaluj! To je jeho problém.*
- §14 Míša žaluje: *Pí uč! Jirka ode mě stále opisuje.* Uč reaguje: *A tak ho nech. To není samostatná práce. Ale Jirko, máš vedle sebe šikovného Matouše, okukuj od něj.*
- §15 Matouš se ptá, kdy se budou měnit kapitáni. Uč: *Do třídní schůzky nebudeme kapitány měnit.*
- §16 Uč končí hodinu a oznamuje dětem, že si mohou uklidit pomůcky a vyndat svačtinu.
- §17 Uč napomíná Pavla: *Kde myslíš, že jseš. Pod námi se 2.A. pořád učí, vedle nás 4.B. se učí. Tak se uklidni laskavě a vyndej si svačtinu.* Uč čte pohádku.

9:40

- §18 ZVONÍ. Děti svačí.
- §19 Do třídy přichází cizí uč. Dianka, Kuba, Bára, Nela, Viky, Patrik, Tereza, Nad'a, Kamil stojí celou dobu, co je pí uč přítomna. Ostatní děti sedí.
- §20 Cizí uč odchází. Děti si sedají.

dne 25. 11. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 86. hodina; Český jazyk

19 dětí – 11 dívek, 8 chlapců (chybí: Natálka)

9:50

- §1 ZVONÍ. Uč: *Tak sedíme, dosvačíme, ale ne moc dlouho.* Uč říká, co mají mít děti připravené na lavici a dodává: *Jirka si uklidí pod lavici, jsou pod ním vajíčka.*
- §2 Uč napomíná děti, aby si nepovídaly a svačily.
- §3 Patrik žaluje. Uč reaguje: *Prosím tě, nežaluj na sebe pořád!*
- §4 Uč napomíná Dianku, že má nepořádek.
- §5 Všichni kromě Andulky dosvačili.
- §6 Uč vysvětluje, co nyní budou dělat.
- §7 Děti zlobí. Neustále si povídají. Uč je okřikuje.
- §8 Uč upozorňuje děti, že budou třídní schůzky, tak ať to řeknou doma a píše jim to do notýsků.
- §9 Matouš si povídá. Uč napomíná Matouše: *Matouši, neruším tě? Ruším, vid'?! To mě velice mrzí, že tě ruším.*
- §10 Uč napomíná Pavlu, aby ji vnímala.
- §11 Uč zadává dětem DÚ. Konkrétně a názorně vysvětluje. S dětmi to znovu opakuje.
- §12 Matouš vykřikuje: *Pi uč!* Uč se na něj podívá a pohledem ho umlčí. Uč se ptá na dotazy. Děti se ptají, uč odpovídá.
- §13 Uč vysvětluje následující úlohu. Uč přečte text. Děti na prstech budou počítat počet vět.
- §14 Uč čte, děti poslouchají. Správný výsledek říká jen Bára. Uč vysvětluje dětem, jak poznají větu.
- §15 Uč zadává další úlohu. Děti samostatně pracují. U toho povídají. Uč je napomíná.
- §16 Děti na pokyn uč ze sestavených slabik před sebou.
- §17 Uč napomíná Matouše: *Matouši, ty ses za tenhle týden asi zapomněl hlásit.*
- §18 Uč vyzývá děti, aby složily písmenka a šly k tabuli za uč. Uč napomíná Jirku, že je nesložil, že je do desek jen hodil a všechny mu pak vypadají. Kamilka si je taky nesložila všechny.
- §19 Děti stojí v kruhu. Uč tleská určitý rytmus, děti v kroužku rytmus opakují a postupně se v kruhu přidávají.
- §20 Zkouší to několikrát.

10:35

- §21 ZVONÍ. Uč oznamuje, že je velká přestávka. Většina dívek je na chodbě. Pavlínka a Kamilka si hrajou samy. Pavla si kreslí, Kamilka staví. Kryštof si hraje s Patrikem s auty.
- §22 Pavel a Matouš se mi jdou pochlubit, že už postavili 6 puzzle a že je tady mají na výstavě.
- §23 Uč napomíná Patrika a Jirku, aby nelítali po třídě.

dne 25. 11. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 87. hodina; Výtvarná výchova

19 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Natálka)

11:00

- §1 ZVONÍ. Uč upozorňuje děti, aby uklidily všechny věci z Čj do lavic. A naviguje děti, jak si mají přesunout lavice. Děti reagují na pokyny uč.
- §2 Uč vysvětluje dětem, co budou o hodině dělat. Budou ve skupinách vybarvovat předkreslený velký strom. Vedoucí skupiny si mohou vybrat, zda ho budou vybarvovat vodovkami či pastelkami. Andulčina skupina volí vodovky, Pavlova pastelky, Nelina skupina pastelky a poslední skupina vodovky.
- §3 Uč napomíná Patrika, že zlobí: *Víš, Patriku, že jsme se s maminkou na něčem dohodly. A když to nebudeš plnit, tak bys mohl dopadnout tak, že půjdeš do jiné školy.*
- §4 Uč vyzývá děti, aby začaly pracovat. Uč napomíná Terezu, aby byla klidnější.
- §5 Nelina skupina se nejmíc dohaduje. Uč je napomíná, aby byly tišší.
- §6 Děti pracují, přítom diskutují. Hádají se. Nejmíc se hádá právě Nelina skupina.
- §7 Bára odmítá kreslit. Uč vyšetřuje proč. Nakonec zjistí, že Nela jí neustále nadává, že kreslí ošklivě. Uč to uzavírá, že ať Bára nekreslí a ať si to Nela nakreslí sama, když se nechová hezky.
- §8 Uč žádá děti, aby vrátily lavice na původní místa. Děti tak činí.
- §9 Uč rozdává dětem papíry s obrázky. Děti je mají vybarvit.
- §10 Jirka houká. Uč zjišťuje, kdo to dělá takové zvuky a napomíná ho.
- §11 Uč napomíná Báru a Dianku: *Bára a Diana, proč nebarvíte? No, pak se nediv, že si tě nebude chtít nikdo vybrat. Teď se to ukázalo.* Bára se brání: *Když mě všichni říkaj, že vybarvuju úplně nejhůř.* Uč: *Aha, takže se nedivte, že nechce vybarvovat!* Kuba: *Paní uč!* Uč ho překřikuje a říká, že každý maluje, jak na to má sílu. Kuba a Nela žalují, co všechno Bára dělá, že si bere hodně barev a dělá díry. Uč je vyšším hlasem napomíná: *Ježíši dost, vy jste uhádaná skupina! Vidíte holčičky, jak jste udělaly dobře, že jste si vybraly kluky do skupiny. Vidíte, teď se ukazuje jaká to je výhoda. Tohleto byla perfektní skupina (Terezky): rychlá, dohodnou se.*
- §12 Uč hodnotí skupiny: *Takže tahle skupina v pořádku. Tahle až na ty lavice. Dobře se, vedoucí skupiny dívejte, koho si nemáte brát do skupiny jako prvního, kdo se neustále hádá a není schopen spolupracovat.*
- §13 Uč napomíná děti, aby byly potichu, že vedle se učí a pokud potřebují klid, musí už být naštvaní.
- §14 Uč vyzývá Nelinu skupinu, aby se konečně přestala hádat a dohodla se a dokončila strom.
- §15 Uč pouští hudbu.
- §16 Uč napomíná Patrika, aby nepobíhal a byl v klidu.
- §17 Nelina skupina končí, uč jim rozdává papíry s ozdobami na vybarvení.

11:37

- §18 Uč žádá děti, aby každý dokončil, co má rozdělané a uklidily lavice. A dodává: *Tak jsme to hezky začali ráno. A teď to skočilo hádáním. Holčičky, vy tam vzadu se usmířte. To, co jste tam dneska předváděly, nesvědčí o dobrém kamarádství.*
- §19 Uč napomíná povídající Káju: *Kájo, když tě vyvolám, nemluvíš, ale jinak...!*
- §20 Uč vyzývá děti, aby si uklidily věci do lavic, vzaly si na záda tašky, daly židle na záda a shromáždily se u dveří..
- §21 Ještě je několikrát napomíná, aby se ztišily a uklidily nepořádek pod lavicemi.

11:45

- §22 ZVONÍ. Uč s dětmi odchází ze třídy na oběd.

dne 2. 12. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 88. hodina; Hudební výchova

18 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Terežka, Jirka)

7:55

§1 Děti sedí na svých místech, povídají si ve skupinách, jak sedí.

8:00

§2 ZVONÍ. Dianka, Natálka, Nela, Bára, Kryštof, Matouš stojí a čekají, až do třídy přijde uč. Na chvíli vstává i Pavla, pak si sedá. Ostatní děti sedí a baví se, jak počkají na uč a pak si stoupnou. Nela jde podrážděně k Pavle a tahá ji násilím nahoru do stoje. Pavla nechce a brání se. Nela jí nadává, že musí vstát, že zvonilo.

§3 Uč přichází do třídy, pozdraví se s dětmi, seskupuje děti bez problémů do dvojic a jde s nimi k tělocvičně. Děti se cestou baví a uč je musí tišit. Cestou si mi uč stěžuje, jak je to těžké, jak vůbec nic o tom nevěděla a nemohla děti nijak na besedu připravit.

§4 V tělocvičně je uč staví podél zdi, aby je starší děti neporazily. Děti tam stojí celkem v klidu. Jen Patrik a Kuba se perou. Uč je pokárá a Kubu postaví o několik míst dál.

§5 Uč vede děti k žíněnkám, na které si všichni sednou. Ostatní ročníky sedí na lavičkách za námi, nebo stojí.

§6 Po celou besedu jsou děti klidné. Sedí a poslouchají. Na nejrůznější otázky, které účinkující vznáší, se hlásí a aktivně se účastní. Jen Kuba s Patrikem během besedy trochu zlobí, ale uč je s úspěchem krotí.

8:45

§7 ZVONÍ. Děti se shromáždí u vchodu. Uč je odvádí zpět do třídy. Některé děti jdou rovnou do třídy, většina však míří nejdřív na WC.

§8 Děti přichází do třídy. Nela se ve své skupině chlubí svým novým perem. Kryštof jí ukazuje svoje nové pero. Pavla konstatuje, že pero nemá. Nela říká, že ho mít musí, aspoň to obyčejné. Pavla přiznává, že ho zapomněla doma, ale že za to nemůže. Nela nesouhlasí a namítá, že za to může.

dne 2. 12. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 89. hodina; Český jazyk

18 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Terežka, Jírka)

8:55

- §1 ZVONÍ. Uč jde před třídu. Děti sedí. A říká: *Tak se pozdravíme*. Děti na její pokyn vstávají. Jsou v klidu.
- §2 Uč vyzývá děti, aby si sedly.
- §3 Uč se ptá dětí, jak se jmenovaly hudební nástroje, které jim na besedě byly představeny. Děti správně odpovídají. Uč se dál ptá, jak se jim beseda líbila. Děti reagují, že to bylo hezké.
- §4 Uč chválí děti: *Byli jste hodní, hezky jste seděli. Ono se špatně sedělo. Já jsem vám radila, abyste trošku měnili polohu, abyste se nepřeseděli. Bylo to dobré. Na to, že jsme byli poprvé spolu někde, tak jste se mi moc líbili.*
- §5 Uč vysvětluje, že mají český jazyk a že se vše kvůli besedě posune a vysvětluje, co budou dělat 4. hodinu.
- §6 Děti mají otevřené knížky. Uč jim oznamuje, aby je měly ještě zavřené. Pavle to musí několikrát opakovat.
- §7 Uč oznamuje, že od tohoto týdne budou děti až do vánoc probírat vždy jen jedno písmenko týdně.
- §8 Uč seznamuje děti s písmenem „n“. Děti spolupracují s uč. Na její dotazy se hlásí. Nikdo nevykřikuje.
- §9 Děti mají číst slova, obsahující „n“ a mají dál vyvolat někoho, kdo bude číst po ní. Andulka volí Nelu. Nela vyvolá Viky. Viky přemýšlí, koho vyvolá. Uč místo Viky volí Pavlu. Pavla Matouše. Matouš Dana. Uč místo Dana volí Báru. Bára Dianku. Dianka Natálku. Natálka nechce. Uč ji nenutí a reaguje: *Natálka chce číst? Ne. Natálka je vždycky taková nesmělá. Až někdy se odváží jindy*. Natálka souhlasí. Uč volí Patrika.
- §10 Uč napomíná v průběhu Pavlínu: *Pavlínko, nerušíme tě, že píšeš na něco? Rušíme, vid'?! Pavla kroučí hlavou, nechává psaní a začne dávat pozor.*
- §11 Děti na pokyn uč otevírají slabikáře. Míša a poté Kryštof čtou text.
- §12 Uč pracuje s dětmi.
- §13 Uč opět napomíná Pavlu: *Tobě to dneska, Pavlíno, moc nejde. Spinkáme tam, aspoň teď se snaž.*
- §14 Uč s dětmi čte. Uč chválí Kubu: *Ted' jsem krásně slyšela Kubu. Musím tě pochválit, moc ses snažil.*
- §15 Uč vyzývá děti, aby si vzaly cvičné sešity. Děti si už berou natěšeně do ruky pero. Uč je napomíná a upozorňuje, aby ho ještě všichni položili. Uč procvičuje s dětmi prsty.
- §16 Děti píšou s povolením uč tužkou do cvičných sešitů. Všichni jsou soustředění, klidní a pracují. Po vypracování několika řádku se uč ptá, kdo má s sebou pero. Děti ho uč ukazují. Uč jim vysvětluje, jak pera používat. Děti se hlásí a přiznávají, kdo nemá s sebou piják a kdo má s kým stejné pero.
- §17 Uč povoluje dětem, aby ho vzaly do ruky a začaly s ním psát. Pero doma zapomněla Pavla a Dan.
- §18 Děti začaly psát. Uč poznamenává: *To bychom měli vyvěsit vlajku. Začínáme psát perem, to je slavnostní chvíle.* Děti se usmívají.
- §19 Uč chodí po třídě a kontroluje, jak děti píšou.
- §20 Kamil se hlásí a ptá: *Mám to hezký?* Uč jde k němu a chválí ho. Uč pak pokračuje v obcházení dětí.
- §21 Děti se hlásí a ptají se, co mají dělat, když něco zkazily. Uč jim odpovídá.
- §22 Uč vyzývá děti, aby zavřely pera. Konstatuje, že všechny děti to měly hezké. Snad kromě Káji, které pero zatím nějak nesedlo. Kája souhlasí.
- §23 Uč zadává DÚ. Ještě jednou dodává, že se dívala a že to všem dětem šlo, aby z toho pak doma neměly strach. Někdo se ptá: *I Kamilce?* Uč: *I Kamilce to šlo, Kamilka to měla hezčí než Kája. Kájo, jestli nechceš, tak tě nenutím psát tím perem.* Uč dál pokračuje v zadávání DÚ a názorně ukazuje, co doma vypracují. Uč upozorňuje, aby to hezky označuje a dodává: *Jírka tu není, aby tam, dělal takový ty ošklivý čmáranice.*
- §24 Uč vyzývá děti, aby cvičné sešity uložili do lavic a ukazuje, jak označí DÚ. Uč: *Kdo tomu nerozumí, zvedne ruku?* Děti se hlásí a ptají se. Uč se podívá na Pavlu: *Ježíši, co je tohle? Něžně označujeme, co je to jedna, jedna, jedna? Vygumovat! Hrůza!* Uč kontroluje, jak to mají děti označené.

9:40

- §25 ZVONÍ. Na pokyn uč děti uklízí pomůcky, vyndávají svačiny, povídají si a na ubrouscích svačí.

dne 2. 12. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 90. hodina; Matematika

18 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Terežka, Jirka)

9:50

§1 ZVONÍ. Mnohé děti stále svačí. Uč vyzývá: *Zvonilo, tak sebou trochu hodíte s tím jídlem! Ještě 10 minut, ale pak už dost!*

10:00

§2 Uč začíná vyučování. Oznamuje dětem, co všechno mají mít na lavici. Pavel hledá matematiku a tvrdí, že ji nemá. Uč ho napomíná, ať hledá a pomáhá mu ji najít. Najdou u něj na stole. Uč konstatuje, že se tady vždycky všechno najde.

§3 Uč vyzývá děti, aby otevřely malé sešity. Uč jim vysvětluje další úlohu. Uč poznamenává: *A Pavla si bude dávat pozor, protože to minule zkazila. Jirku tu nemáme, ten to minule také zkazil. Pavlo, koukáš na mě? Jo, rozumíme?* Uč to Pavle ještě 2x připomíná, zda pochopila.

§4 Uč upozorňuje Patrika, že se dohodla na třídní schůzce s maminkou a bude psát každý týden mamince na papírky na notýsek hodnocení Patrikova chování: *A když bude nejhůř, tak to ukáže tatínkovi. Ne že potom budeš ve čtvrtek vzorný, když to budu mít psát. Budeš se držet od pondělí. Viš, že jsi sliboval v pátek, že se napraviš.*

§5 Uč vyzývá děti, aby si vzaly tužky a Patrik, aby položil na zem nohy. Uč diktuje dětem příklady, děti zapisují na desky pouze výsledky.

§6 Uč vyzývá děti, aby desky odložily. Uč si je vybírá a odnáší na stůl.

§7 Uč představuje dětem novou učebnici matematiky, se kterou budou teď do konce února pracovat. Vysvětluje, že jeden z rozdílů je, že příklad již nejsou poznačené obrázky, ale jsou očíslované.

§8 Uč zadává úlohu z nové učebnice. Děti pracují. Viky a Natálka mají brzo hotovo. Uč je chválí. Viky říká, že k nim Pavel kouká. Uč ji uklidňuje, že se ještě stejně Pavel může splést: *Viš, on ještě může v bludišti zabloudit.* Viky upozorňuje Natálku, že Pavel opisuje. Obě se dohodnou a dají před sebe penály, aby Pavel neviděl.

§9 Děti v klidu a soustředěně pracují. Uč zjišťuje, že Natálka i Viky to mají špatně. Musí si to opravit.

§10 Děti postupně ukazují hotové výsledky.

§11 Děti si stěžují, že jim svítí slunce do očí. Uč slibuje, že až budou pracovat, zatáhne.

§12 Uč napomíná Patrika a Kryštofa, že začali zase breptat.

§13 Uč zadává další úlohu a vyzývá k uklizení nepotřebných pomůcek z lavic.

§14 Děti mají nosit hotové příklady učitelce na stůl a mohou si jít vybarvovat.

§15 Uč napomíná Kryštofa, aby se nebavil s Pavlinkou.

§16 Uč sedí za stolem a na žádost dětí opravuje diktáty ze začátku hodiny. Uč se diví: *Pavel nedopočítal. To je zajímavé. Pavel má vždycky příklady správně a mezi prvními. Moc mu to jde a teď je nedopočítal. Má dvojku. Slibovala jsem, že budu dávat jedničky a dvojky.*

§17 Pavla, Nela, Bára, Matouš, Míša, Kryštof, Matouš, Viky, Dan, Kája, Patrik, Andulka, Kamil dostali jedničky. Kuba dostal dvojku. Naďa má jednu chybu - do notýsku nedostane nic, protože 1- nepíšeme. Dianku také neznámkuje - minule tu nebyla a nevěděla, jak to psát.

§18 Uč reaguje na bezchybný výkon Kamilky: *Tak Kamilko, od koho's to opisovala? Kamilka: Já jsem to dělala sama.* Uč: *Sama? Tak kolik je 2 a 2, Kamilko? Kamilka: 1.* Uč opakuje. Kamilka různě zkouší a neví. Uč: *Kamilka příště bude psát u mě. Má to sice správně, ale 2+2 nevypočítá. A dává Kamilce pro kontrolu další příklad. Kamilka zase neví.* Uč: *Tak, je mi to jasný, tak nedostaneš nic, teďka.*

§19 Uč konstatuje, že 13 dětí dostane do notýsků jedničky, zbytek nic.

§20 Děti si nahlas povídají. Uč je tiší.

10:35

§21 ZVONÍ. Uč: *Máme velkou přestávku. Uklidíme si věci do lavice.*

§22 Většina holek je během přestávky na chodbě. Kluci si hrajou ve třídě s auty - nejčastěji si spolu hraje Patrik a Kryštof. Pavla si sama staví kostky. Kamilka si staví sama lego.

§23 Uč zjišťuje, že jsou suché květiny. Prosí holky, aby je některá zalila. Holčičky se seběhnou kolem uč a jedna přes druhou se hlásí a vykřikují: *Já, já, já.* Dianka vítězí a jde zalévat.

§24 Uč přichází ke mně a říká, že to je zajímavé, jak jsou děti klidnější v porovnání s minulým pondělím. A polemizuje, jestli je to tím, jak se děti vyspí, nebo počasím,...

dne 2. 12. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 91. hodina; Český jazyk

18 dětí – 11 dívek, 7 chlapců (chybí: Terežka, Jirka)

10:55

§1 ZVONÍ.

§2 Uč oznamuje, které děti nedostanou z dřívě vypracovaného cvičení jedničku do notýsku. Kája, Pavla, Natálka, Nela, Míša a Kamilka měly ve cvičení chybu. Ostatní si připraví notýsky a uč jim do nich zapíše jedničku.

§3 Uč napomíná Patrika, aby se uklidnil, nepobíhal a nevykřikoval. Děti se nahlas baví. Uč je zklidňuje.

§4 Uč znovu napomíná Patrika a upozorňuje ho: *Hele, já ti vždycky budu říkat, co píšu za pondělí : začal být neklidný, mám to napsat?* Patrik kroutí hlavou a chvíli se zklidní.

11:00

§5 ZVONÍ. Uč říká dětem, aby rozdané folie uklidily do lavic.

§6 Uč vysvětluje, že tuto hodinu budou dělat dílem Čj a dílem pracovní vyučování a že lepit u uč bude ten, kdo bude klidně a hezky pracovat.

§7 Uč vysvětluje následující úlohu - děti budou stříhat nová písmenka - a konkrétně dopodrobna vysvětluje po několika krocích, jak to budou dělat.

§8 Pavel zjišťuje, že nemá nůžky. Kamilka i Kuba hned vstávají a půjčují mu je. Pavel si je půjčuje od Kubu.

§9 Uč napomíná děti, že u práce breptají. A že si vybírá, kdo půjde k ní lepit. Děti se ztiší.

§10 Uč si volí hodnou Víky.

§11 Uč napomíná Nelu: *Nelo, ty seš dneska teda užvaněná taky. Holky na vás se dneska nedostane, Matouš půjde někde poslední až....*

§12 Uč: *Tak jo, Míšo, když dobrovolně obcházíš z košem, tak půjdeš druhá.*

§13 Uč napomíná Dana, že povídá: *Dan půjde úplně poslední. Hele, každý máte práci, až sklídíte písmenka, tady máte vybarvování.*

§14 Nela se hlásí. Uč nereaguje.

§15 Uč opět napomíná Nelu. A Kryštofa, aby se nebavil s Pavlou a konstatuje, že si nějak náramně rozumí.

§16 Uč zve Andulku a Báru, aby si šly vzít čokoládu, že bylo prvního a druhého. Dianka se zlobí, proč ne ona. Uč vysvětluje Diance, že si každý losoval číslo dne v prosinci a ten den si smí sníst čokoládu z adventního kalendáře a jít do jídelny první ve dvojici. Na každého se dostane.

§17 Kryštof a Pavla si povídají. Uč reaguje: *Matouši, nevybral sis zrovna hodnou skupinu. Prima upovídáný. Že jo, Pavlíško. Víky se ozve: Paní uč, já si nepovídám!*

§18 Uč pomalu vyzývá děti, aby daly penály a ostatní jmenované pomůcky do tašek, tašky na záda. Zvedly židle, seřadily se u dveří a opakuje, co mají doma vyřídít rodičům.

§19 Děti uklízí pomůcky, berou tašky, zvedají židličky a řadí se do dvojic. Andulka s Bárou jdou dneska první. Děti se rozčilují, že Andulka chodí první pořád. Uč reaguje: *Andulka nechodí první každý den. Dneska. Vy jste teda neskutečný. Co si závidíte. Každý jeden den do vánoc půjde první. Které máte číslo? A vysvětluje, kdy půjdou první oni.*

11:45

§20 ZVONÍ. Uč vychází s dětmi ze třídy a jdou na oběd.

dne 9. 12. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 92. hodina; Český jazyk

14 dětí – 8 dívek, 6 chlapců (chybí: Terežka, Natálka, Pavel, Jirka, Viky, Míša)

8:00

- §1 ZVONÍ. Děti sedí a nereagují. Uč reaguje na absenci mnoha žáků a nerespektování zvonění: *Tak vy trosky vstaňte. Kdo chybí?* A oznamuje, kdo chybí a jak dlouho asi bude. Uč dovoluje žákům si sednout.
- §2 Uč se ptá žáků, co dělali o víkendu. Matouš se chlubí, že byl na filmu „Doba ledová“. Uč doufá, že se mu to líbilo. Patrik vykřikuje a cosi dodává. Uč ho chytne za pusku.
- §3 Uč vyzývá děti k otevření učebnic a procvičí s žáky ruce.
- §4 Uč pracuje s dětmi. Ve třídě je klid, děti soustředěně pracují. Uč pak s Kájou, Kamilkou, Kamilem a Pavlou individuálně čte.
- §5 Děti tiše plní v lavicích požadované úkoly.
- §6 Nela se hlásí, že je již hotová. Uč se ptá dětí, kdo všechno kromě Nely je již hotový a obchází lavice.
- §7 Uč s Matoušem a Nelou oznamují dětem řešení úkolů. Děti si klidně kontrolují v sešitech.
- §8 Uč vyvolává po lavicích děti. Děti čtou věty v učebnici a procvičují otazníky.
- §9 Uč vyzývá děti k uchopení tužek a žádá je, aby napsaly určité slabiky do učebnic. Děti poslouchají a klidně pracují.
- §10 Uč obchází lavice a kontroluje výkony dětí.
- §11 Uč zadává další úlohu. Děti poslušně pracují.

8:45

- §12 ZVONÍ. Uč říká dětem, že pokud úlohu nedodělaly, mohou sešit i přesto uklidit do lavic a dodělat to o 3. vyučovací hodině. Uč: *Dojděte si na záchod, pak si připravte matematiku. Máme strašně, strašně moc práce.*
- §13 Děti si o přestávce hrají, povídají si nebo si malují. Patrik s Kubou se honí po třídě.

dne 9. 12. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 93. hodina; Matematika

14 dětí – 8 dívek, 6 chlapců (chybí: Terežka, Natálka, Pavel, Jirka, Viky, Míša)

8:55

§1 ZVONÍ.

§2 Uč okřikuje děti, které nereagují na zvonění: *Hele, vy máte matematiku a hraje si! A dodává: Tak Kryštof, Kamil, Kamila. Připrav si matematiku, Kamilko. Šup!*

§3 Uč s dětmi opakuje básničku, kterou se naučily minulý týden. Uč i děti nejistě recitují.

§4 Uč upozorňuje děti, že toho mají dneska strašně moc a ihned zadává stranu, na které budou pracovat a vysvětluje, co budou dělat. Uč pracuje na tabuli, děti v sešitech.

§5 Uč obchází lavice a sleduje, jak děti pracují. Kryštof se hlásí: *Pí uč!* Uč reaguje: *Prosím tě, jsem u Káji, tak nemůžu být u tebe. Počkej chvíli.*

§6 Děti píšou do sešitů. Sedí klidně. Dělalí chyby. Uč si všimne, že Kryštof krásně pracoval. Bere do ruky sešit a všem dětem ukazuje, jak to mělo vypadat.

§7 Děti, které jsou hotové, se hlásí. Uč je kontroluje a zadává další cvičení.

§8 Děti klidně samostatně pracují.

§9 Uč otvírá tabuli a ukazuje příklady. Děti je předčítají a počítají.

§10 Uč zadává další samostatný úkol do lavic.

§11 Uč volá hotové děti k sobě k tabuli a postupně jim kontroluje a známkuje sešity. Děti si mezi sebou diskutují. Uč je napomíná, aby se ztišily.

§12 Uč zadává další úlohu, na které mají děti pracovat do zvonění.

§13 Kája bouchá Patrika do hlavy. Uč ji napomíná. Napomíná také Matouše: *Matouši, ty jsi dneska ale lajdák. A pokračuje na Kryštofa: Vy jste to dneska tak odbyli! Ale ty to máš, Kamilko, moc hezký.*

§14 Kryštof se hlásí: *Pí uč, můžu se jít vyčůrat?* Uč reaguje: *Ještě chvíli vydrž.*

9:40

§15 ZVONÍ. Uč: *Tak vidíš, tak už můžeš.* Uč: *Dianko, nech už toho. Teď musíme svačit. Tohle doděláme ve středu. Teď si už to uklid' a vyndej svačinu.*

§16 Děti svačí.

dne 9. 12. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 94. hodina; Český jazyk

14 dětí – 8 dívek, 6 chlapců (chybí: Terežka, Natálka, Pavel, Jirka, Viky, Míša)

9:50

§1 ZVONÍ.

§2 Uč rozdává dětem papíry a říká: *Kdo má po svačině, vezme si papír a zkusí nakreslit všechno, na co si vzpomene, že začíná písmenem „š“*. Děti pracují nebo svačí.

10:00

§3 Uč napomíná poslední loudy (Pavlu a Andulku), aby ukončily svačinu a začaly všichni společně pracovat. Uč zadává samostatný úkol.

§4 Uč napomíná Matouše, že každý má pracovat sám a neokukovat papíry sousedů.

§5 Děti tiše pracují.

§6 Uč žádá děti, aby jmenovaly, co mají na papírech a společně o tom diskutují. Uč chválí Kamilku za to, že přišla na dost slov: *Výborně Kamilko, šípky! Výborně!*

§7 Uč zjišťuje, že Kryštof má mnoho nakreslených slov, chválí ho a nabádá, aby je nahlas přečetl.

§8 Děti opakují na žádost uč slova v učebnici. Uč: *Takže si to zkusíme všichni. I Kuba! Kuba už je zase unavený, vid'?!*

§9 Uč se ptá dětí, kdo je to šotek. Kamilka odpovídá, že skřítek.

§10 Uč rozdává dětem písmenka „š“. Děti si je rozstíhají a dávají do desek.

§11 Uč rozdává dětem cvičné papíry a žádá děti, aby si trénovaly písmenko „š“. Uč názorně ukazuje, jak písmeno napsat.

§12 Uč vybízí děti, aby odložily cvičné papíry a vzaly si do ruky matematiku a oznamuje jim, že dnes bude domácí úkol z matematiky. Několikrát jim zopakuje, co je za úkol a žádá je, aby si stránku zakroužkovaly.

10:35

§13 ZVONÍ. Dívky si hrají na chodbě. Kluci jsou ve třídě. Hrají si s auty. Kryštof a Kamil si hrají zvlášť. Patrik je na chodbě.

dne 9. 12. 2002 - pondělí; 11:00 – 11:45; 95. hodina; Výtvarná výchova

14 dětí – 8 dívek, 6 chlapců (chybí: Terežka, Natálka, Pavel, Jirka, Viky, Míša)

11:00

- §1 ZVONÍ. Děti si na pokyn uč na konci přestávky připravily na tabuli pomůcky k výtvarné výchově. Jediný Kamil nemá na lavici igelit. Uč: *Kde máš igelit?* Kamil: *Nevím.* Uč: *Ale to není k smíchu. Ty snad chodíš do školy jenom na návštěvu, ale to není k smíchu. No tak, co budeš dělat? Máš pusu, no popros si někoho!*
- §2 Děti kreslí vodovkami na papír.
- §3 Kamil si povídá s Kryštofem. Uč: *Hele, Kamile, já ti asi budu muset napsat mamince, aby ti kontrolovala tašku. Nebud' jak mimino!*
- §4 Kamil opět povídá. Uč: *Kamile, zmlkni!*
- §5 Kryštof si opět povídá s Kamilem. Uč: *Hele, vy dva, vy mě nebudete rušit!* Kryštof.: *Ano!* Uč: *Hele, Kryštofe, co jsme si řekli o tom odpovídání? Kryštofe, já tě upozorňuju, vy to budete dělat doma!*
- §6 Patrik chodí po třídě a ptá se, kdo chce pomoci.
- §7 Uč se jde podívat ke Kryštofovi a zjišťuje, že si na kreslení nevezl šablonku a má vše špatně. Uč: *Kryštofe, ty sis nevezl šablonku? Co je tohle? Vy prostě nedáváte pozor!* Uč kárá Kryštofa a nechává ho celý výkres přemalovat.
- §8 Uč nabádá děti, aby si uklidily lavice, vzaly na záda tašky, daly židle nahoru a seřadily se u dveří do dvojic. Čeká se chvíli na Kryštofa.

11:45

- §9 ZVONÍ. Uč vychází s dětmi ze třídy.

dne 16. 12. 2002 - pondělí; 8:00 – 8:45; 96. hodina; Český jazyk

15 dětí – 9 dívek, 6 chlapců (chybí: Pavel, Jirka, Míša, Terežka, Viky)

7:55

§1 Uč vybírá od dětí peníze na výlet a zároveň dělá docházku. Oznamuje, že Pavel, Míša bude chybět celý týden. Jirka také. Diance nebylo o víkendu dobře. Uč jí prosí, aby, pokud by jí nebylo dobře, uč upozornila.

8:00

§2 Uč napomíná Nad'u, že to nejde, aby maminka platila zítra u autobusu: *To nejde. Jasně jsme si nesly domů papírek. Já pak budu mít zbytečně drobné. Všechny maminky to stihly sem do dneška dát. Protože u autobusu já nikdy nevybírám. Nad'o, je takový zvyk, až budete starší, když někdo nezaplatí ten den, co se to vybírá, tak na výlet nejede. No, to si pamatuj na příští léta. A popisuje, jak ještě musí rozměnit peníze.*

§3 Uč popisuje dětem, co všechno si s sebou zítra vezmou a nevezmou do batůžku a jak moc teple se obléknou. Popisuje dětem, kam pojedou a jak dlouho. Upozorňuje děti, že komu se dělá špatně v autobuse, musí to říci ráno. Uč popisuje dětem, jak vypadá skanzen. Děti tiše poslouchají. Hlásí se.

§4 Uč vyzývá děti, aby si připravily Veselou abecedu a společně pracují s učebnicí.

§5 Uč s dětmi recituje básničku.

§6 Děti čtou na žádost uč z tabule slova a tvoří k nim věty. Poslušně reagují na učitelčiny pokyny.

§7 Uč rozdává dětem písanky. Uč procvičí s dětmi prsty. Děti pracují s písankami.

§8 Uč zadává DÚ. Několikrát konkrétně ukazuje, co je za DÚ a říká, aby si děti stránku označily. Několikrát zdůrazňuje, aby děti sešity s DÚ nenosily k autobusu. Uč se ujišťuje otázkami, zda děti rozumí.

8:45

§9 ZVONÍ.

§10 Holčičky vyndávají z tašek bílé oblečky, s kterými budou dnes trénovat na vystoupení a navzájem se jimi chlubí. Kluci se po nich dívají. Patrik pobíhá po třídě.

dne 16. 12. 2002 - pondělí; 8:55 – 9:40; 97. hodina; Matematika

15 dětí – 9 dívek, 6 chlapců (chybí: Pavel, Jirka, Míša, Tereška, Viky)

8:55

- §1 ZVONÍ. Pavlínka si stále hraje s panenkou. Uč: *Pavlínko, ty jsi dneska mimo. Nech panenku panenkou.*
- §2 Uč s dětmi pracuje u tabule. Děti se hlásí. Uč je vyvolává.
- §3 Uč s dětmi procvičuje dominové příklady.
- §4 Uč vyzývá děti, aby si otevřely matematiky a zadává další úlohu. Děti na ní pracují.

9:15

- §5 Děti pomalu vybarvují obrázky do sešitů. Jsou hodné, klidné.
- §6 Uč oznamuje, že kdo je hotov, může uklidit pomůcky z lavice

9:25

- §6 Uč vybízí děti: *Kdo uklidil, může vyndat svačinu.*
- §7 Děti začínají postupně svačit.

9:40

- §8 ZVONÍ. Uč napomíná Kubu, aby již opravdu začal svačit.
- §9 Děti svačí.

dne 16. 12. 2002 - pondělí; 9:50 – 10:35; 98. hodina; Český jazyk

15 dětí – 9 dívek, 6 chlapců (chybí: Pavel, Jirka, Míša, Terežka, Viky)

9:50

§1 ZVONÍ.

§2 Uč seznamuje děti s písmenem „d“.

§3 Dianka vykřikuje. Uč: *Kdo to křičel já taky? Ze třídy: Diana. Uč: Je po svačince, Dianko, to je pravda, ale nebudeme pokřikovat.*

§4 Uč se ptá dětí, jaká slova, začínající na „d“, znají. Děti se hlásí a odpovídají.

§5 Uč napomíná Pavlu: *Pavlo, ty tam dneska jen tak sedíš povaluješ a ještě jsi nic neřekla.*

§6 Uč: napomíná Dianku, aby se nebavila.

§7 Uč rozdává dětem cvičné papíry, na které trénují psaní „d“. Děti jen trochu šeptají, jinak jsou hodné.

§8 Uč napomíná Pavlíčku s Kájou, aby si nepovídaly, protože mají práci.

§9 Matouš vykřikuje. Uč ho napomíná.

§10 Patrik vyrušuje. Uč ho upozorňuje, že pokud bude takhle zlobit i nadále, nepojede s dětmi zítra na výlet a půjde do 2.A.

§11 Matouš již po několikáté pokřikuje. Uč ho napomíná: *Matouši, ty máš dneska pokřikovací den.*

§12 Pavla a Kája si zpívají. Uč nereaguje.

§13 Uč obchází děti a kontroluje, jak píšou.

§14 Kryštof se v průběhu vyučování s lavicí posunul hodně dozadu. Uč na to teď reaguje: *Kryštofe, ty nám odjíždíš do 4.B. To ne, vrať se, ty nám nemůžeš přeskočit 2 třídy, a usmívá se.*

§15 Děti chodí za uč k tabuli pochlubit se svými výkony.

10:35

§16 ZVONÍ.

Příloha 2: Rozhovory s dětmi na počátku sledovaného období (začátek září)

Terezka:

1. Těší se / má obavy ze školy:

ano

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, prarodiče, školka

3. Představa o činnosti ve škole:

Budeme se tady učit. Kreslit si tady někdy budeme, počítat, zpívat. Dál už nevim.

A na co z těch věcí, se těšíš nejvíc. Na družinu.

A co budete dělat v družině? Kreslit si.

Aha... A proč si myslíš, že chodí děti do školy? - Aby se hodně věcí naučili.

4. Starší sourozenec:

mladší

5. Kamarádi:

ne

Kamil

1. Těší se / má obavy ze školy:

dobře. Jo, strašně. Lukáš sem taky chodí do školy. (Bojí se)

A ty se tady nebojíš. - Ne (nadšeně). Mě se tady líbí.

Tak to jsi šikovný kluk. A na co se tady ve škole těšíš nejvíc? - Na učení.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, školka, bratr

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Budu se učit.

Ž.: Né, ještě se budu učit číst, počítat. Ale to už umím: 10,20,30,40,50,60.

A co tady budeš dělat s těma hračkama? - Budu si tady takhle hrát.

4. Starší sourozenec:

ano - 11

5. Kamarádi:

ano

Anička

1. Těší se / má obavy ze školy:

Jo, ale jenom do první.

V čem je první jiná než ostatní třídy? - Tam se bude zkoušet.

No a co se ti tady zatím nejvíc líbilo? - Pani učitelka, ...no, asi všechno.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, školka, bratr

Co ti říkala o škole maminka nebo tatínek? - Abych se tam hlavně naučila číst a psát a nosila samý jedničky.

3. Představa o činnosti ve škole:

Nevim... Učej se tam číst a počítat.

4. Starší sourozenec:

ano - 12

5. Kamarádi:

ano

Patrik

1. Těší se / má obavy ze školy:

Hmmm... je docela dobrá. Jenomže to bude horší... No to učení. Protože já mám doma morče a hned po učení mu musím dát najíst a taky čistit klec.

A na co se ve škole těšíš nejvíc? - Na to, abych už mohl odejít ze školy a aby sem už mohl udělat policajta. Nejdřív stráž, pak městská a pak kriminálník.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, školka.

A copak ti říkali doma o škole? - Nic.

Nic? - No, oni už to zapoměli.

3. Představa o činnosti ve škole:

Budeme tam psát jedničky, čárky, ... a dál už nevím... učit hodiny, skládat různé věci. *A myslíš, že by sis morče vzít do školy?* - Asi ne.

A proč ne? - No, máma by to možná dovolila, lae možná. Ale stejně.

Jo, takže morče asi do školy nesmí vid'? - Paní učitelce by to asi vadilo. Musel bych ho mít dál od dětí.

4. Starší sourozenec:

ne

5. Kamarádi:

ano-Jakub, Kryštof

Jirka

1. Těší se / má obavy ze školy:

Netěšil, ale teď se mi tu už líbí... No, protože jsem zjistil, že to není tak hrozný.

No a proč ses tam netěšil? - Protože jsem si myslel, že to nezvládnou. Kvůli úkolům a tak.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

A co ti o tom říkali doma rodiče? - Že mě to tam bude bavit.

A oslavovali jste včera, žes začal chodit do školy? - Ne.

Ono je to docela normálka vid', že už chodíš do školy. - Jo.

3. Představa o činnosti ve škole:

A víš, co se tu ve škole bude dělat? - Ne.

A ty nevíš, proč děti chodí do školy? - Aby byly chytrý.

A co tě tu baví nejvíc? - Nevím.

A přinesl sis sem nějakou hračku? - Ne. Nepřinesl. Já už jsem je všechny vyhodil. Dyt' už je mi sedum.

Takže ty už si nebudeš hrát. - Ne.

Tak to už jsi velkej. A co budeš dělat až přijdeš ze školy? - To nevím.

4. Starší sourozenec:

ne

5. Kamarádi:

hodně

Dan

1. Těší se / má obavy ze školy:

jo

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, bratr, školka

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Nevím.

Ty nevíš, proč děti chodí do školy? - Aby se učili. Jo a cvičí tam.

A kdybys měl zvíře, vzal by sis ho? A mohl bys? - To nevím.

A máš tu hračku? - Ne, ale včera jsem tu měl vajíčko s dinosaurem, abych si s ním o přestávkách hrál.

A o hodině? - Ne, to se nemůže.

4. Starší sourozenec:

ano - 15

5. Kamarádi:

jo - Kuba

Viky

1. Těší se / má obavy ze školy:

Jo. Mě se líbí tadle třída. Jak je udělaná.

A těšila ses do školy? - Jo. Že budu umět psát.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, školka

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Učej se čist, psát. Učitelka píše třeba na tabuli.

A je moc roztomilá. A myslíš, že by sis mohla vzít pejska do školy? - Ne.

Komu by to vadilo? - Panovi ředitelovi.

4. Starší sourozenec:

ne

5. Kamarádi:

Mám tu Nelu, Natálku, Andulku a Báru, která sedí vedle mě.

A ty znáš ze školy? - Natálku, Andulku a Nelu znám ze školky... Ostatní jsou kamarádi.

Nad'a

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Těšila sem se moc.

A na co ses těšila nejvíc? - Až se budu učit a umět číst. A až si budu moct doma číst. Až se to naučím.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

Já měla ve školce knížku. A tam bylo i o škole.

Co ti doma říkali rodiče? A bála si se třeba něčeho? - Ne.

3. Představa o činnosti ve škole:

A myslíš že by sis psa mohla vzít do školy? - Ne.

A komu myslíš, že by to vadilo? - No, on totiž kouše. Docela už mám potrhané všechno oblečení skoro.

4. Starší sourozenec:

Tři bráchy a jednu ségru. Jeden starší.

5. Kamarádi:

ano

Dianka

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Ne.

Netěšila? - Protože sem myslela, že to tady bude těžký.

A je to tu těžký? - Ne.

Takže teď už se těšíš? - Jo.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

Ž.: Nic. Protože ona nic nevěděla.

3. Představa o činnosti ve škole:

Ahoj Dianko... Mě by zajímalo, co si myslíš, že budeš dělat tady ve škole. - Nevím.

Nevíš? Vůbec nemáš zdání? (vrtění hlavou)

A proč si myslíš, že choděj děti do školy? - Učit se.

A nějakou hračku s sebou máš? - Jo. Prasátko.

A myslíš, že si s ním tady budeš moct hrát? - Nevím.

4. Starší sourozenec:

mladší

5. Kamarádi:

ano

Kája

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Těšila.

Jo? A na co ses těšila nejvíc? - Na kamarádky a kamarády.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

Ž.: Máma nevěděla, co mám dělat, a tak si koupila tudle radši knížku, aby věděla.

To je asi důležitý, že chodíš do školy?! - Jo.

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Protože se tam učeť číst a psát a poznávat číslice.

A ty sem chodíš proč? - Protože ještě neumím číst a psát.

4. Starší sourozenec:

mladší

5. Kamarádi:

ano, některé ze školky

Kryštof

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Na začátku moc ne, ale teďka už mi to docela jde.

A bál ses něčeho? - Nevím čeho, ale bál jsem se.

A co se ti tady dneska nebo včera nejvíc líbilo? - Všechno se mi tu líbilo.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

Ž.: Naši si nebyli jistý, a tak si koupili radši knížku, aby věděli co a jak.

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: No proto, aby se naučily, přece, aby se učily.

No a proč ty chodíš do školy? - No, a proč ne, jsem už přece velkej, jsem už moc velkej na školku a musím se chodit do školy učit.

Rybičky? A myslíš, že by sis je mohl vzít do školy? - Ne.

A proč ne? - Protože jsou těžký a já by sem je neodnes.

Takže myslíš, že by to mamince nevadilo, teda kromě toho, že jsou těžký? - Já bych si vzal jenom jednu rybu.

4. Starší sourozenec:

ano-17

5. Kamarádi:

Kája

Nela

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Těšila. Asi nejvíc na paní učitelku.

A na co se ve škole těšíš nejvíc? - No, těším se, až budu v druhý třídě.

Proč? - *Ž.:* No protože, tam budeme mít takový jako ...no prostě že tam budeme mít jiný lavice, že to tam budeme mít jiný, takový větší a dospělejší.

A co se ti tu zatím nejvíc líbilo? - No, zatím ta tabule, ale taková rozbitá, to je škoda.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

A jak ses připravovala do školy? - *Ž.:* No, normálně. Oblíkla jsem si nějaký kalhoty a pak jsem si oblíkla nějaký hezký pruhoňaný triko, pak jsem šla s mamkou. Nesla jsem si kornout, plnej, teda no můžu říct, že byl moc těžkej.

A co ti říkala doma? - No říkala mi, jestli se tam těším. A já, že se těším. No a pak mi mamka ještě řekla, že z toho je úplně jako ...že z toho má strašnou radost, protože doufá, že budu mít nějaký jedničky a naposledy mi říkala, že si to mám všechno hlídat, že na nic nemám zapomenout, že si mám hezky pověsit ručník, a možná toho říkala víc, ale to už si nepamatuju.

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: No, abych se všechno naučila.

Takže, proč chodí děti normálně do školy? - Aby se naučili.

4. Starší sourozenec:

ne

5. Kamarádi:

ano

Kuba

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Moc ne.

Jak je to možný? A čeho si se bál? - Že to bude hodně těžký.

No a teď se ještě pořád bojíš? - Teď už ne. Už se mi tady líbí.

A co se ti tady líbí nejvíc? - Že mám kamarády. Protože ve školce jsem měl samý zlobivý.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

A co ti doma říkali rodiče, že budeš dělat ve škole?

Ž.: Že se budu učit číst a počítat. Už umím počítat do sta a několik.

A umíš se podepsat? - Jo.

3. Představa o činnosti ve škole:

Že se budu učit číst a počítat.

Tak to máš hodně hraček. A co s nimi tady budeš dělat? - Budu si s nima hrát v družině.

Myslíš, že tady nemůžeš? - Nevím.

4. Starší sourozenec:

ne

5. Kamarádi:

Patrika, Dana, Nelu, tu, co sedí vedle Nely, Kryštofa.

Bára

1. Těší se / má obavy ze školy:

ano. *Ž.:* Jo, Já myslím, že by mě nejvíc bavila matika, já už ji totiž hrozně umím.

A co se ti tady dneska nebo včera nejvíc líbilo? - Dneska se mi tady nejvíc líbilo, když jsme to... no tak všechno asi. Ale asi se mi nejvíc líbilo, když jsme dávali si věci do zásuvek.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

A co ti doma říkali rodiče, že budeš dělat ve škole?

Ž.: Že se budeme učit číst a počítat. Už umím počítat do sta a několik.

A umíš se podepsat? - Jo.

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Budu se učit, budu dělat doma úkoly. Číst, počítat, psát.

A myslíš, že by sis sem rybičky mohla vzít? - Ne.

A proč myslíš, že ne? - Protože bych si musela vzít celý akvárium.

A to by bylo asi těžký, nebo proč si myslíš, že by to nešlo? - No, protože by to bylo těžký, nebo jako že to, by to asi paní učitelka nedovolila s babičkou.

No a co si myslíš, že budeš dělat ve škole? - Učit se.

A myslíš, že si s ním tady budeš moct hrát? - Nejspíš ve družině.

4. Starší sourozenec:

ne

6. Kamarádi:

ano

Pavel

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Jo. A na co se těšíš nejvíc? - Na učení a kamarády.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

A co ti říkala máma s tátou, když ses chystal do školy? Co ti o ní vyprávěli? - Nic.

Nic? - Jenom, že se tam budu učit, to je všechno.

Už se umíš podepsat? - No.

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Budu si pamatovat ty písmenka. Budu dělat všechno, co je na „p,,, na „r,,, na „z,,,

Myslíš, že by sis ho mohl vzít do školy? - Já nevim.

4. Starší sourozenec:

mladší

5. Kamarádi:

ano

Pavla

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Hmmm těšila.

A na co ses nejvíc těšila? - Já jsem se nejvíc těšila na svoje kamarádky. A kamarádku mám támhle vedle sebe.

Měla jsi třeba z něčeho strach? - Neměla.

A co s ti tady ve škole zatím nejvíc libilo? - Všecko se mi tady líbí.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

A co ti říkala máma s tátou, když ses chystal do školy? Co ti o ní vyprávěli? - Nic... Jenom, že se tam budu učit, to je všechno.

Už se umíš podepsat? - No.

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Nevim.

Ty nevíš proč děti chodí do školy? - Vím, no, proto, aby se to. Já nevim co.

A proč chodíš do školy třeba ty? - Abych se dobře naučila.

A myslíš, že by sis ho mohla vzít do školy? - Já nevim, on je můj sestry.

Aha. Tak to by jí asi vadilo. - Jo, ona se se mnou občas pere a to. Ona jako nesmí zamykat v noci, ale já tam stejně zamknu.

4. Starší sourozenec:

ano-13

5. Kamarádi:

ano

Míša

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Jo.

Ž.: Ne, nebála.

A na co ses těšila nejvíc? - Na paní učitelku.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

Nemáš a co rodiče, co ti říkali o škole. Říkali ti něco? - Ne.

Ale asi byli rádi vid'. - Jo.

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Abych se věci naučila.

Verunka, to je hezké jméno. A myslíš, že by sis ho mohla vzít do školy? - Ne.

A proč? Komu by to vadilo? - Paní učitelce.

A mohla by sis tu s ním hrát?-hračka - No, tady asi ne.

4. Starší sourozenec:

ne

5. Kamarádi:

ano-Pavla

Kamilka

1. Těší se / má obavy ze školy:

Ž.: Jo.

Na co ses těšila nejvíc? - Asi na paní učitelku.

A líbí se ti tu ve škole? - Líbí.

A co se ti tady líbí nejvíc? - Učitelka.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, školka

3. Představa o činnosti ve škole:

Ž.: Učit se.

A myslíš, že by sis ho mohla vzít do školy? - Nevím.

A co hračku, máš tady nějakou? -Jo. Medvídka.

A myslíš, že si tu s ní můžeš hrát? - Nevím.

4. Starší sourozenec:

ne

5. Kamarádi:

ano

Matouš:

1. Těší se / má obavy ze školy:

Těšil.

A na co ses Těšil nejvíc? - Asi na kamarády a na učení.

No a co se ti tady zatím líbilo nejvíc?- Asi kamarádi.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, školka

3. Představa o činnosti ve škole:

Budeme se tu učit počítat a číst. A taky budeme chodit cvičit.

Mám tady dinosaura.

A co s ním tady budeš dělat? - Asi si s ním budu o přestávce hrát. O hodině by se to paní učitelce asi nelíbilo.

4. Starší sourozenec:

mladší

5. Kamarádi:

ano

Natálka:

1. Těší se / má obavy ze školy:

Těšila jsem se moc.

A na co nejvíc? - To nevím, asi na paní učitelku.

A co se ti tady teď nejvíc líbí? - Jak to tady vypadá. Jeto tu takový barevný. Líbí se mi tu.

2. Přístup rodiny ke škole, kde získal info:

rodiče, školka

3. Představa o činnosti ve škole:

Aby se naučily, aby byly chytrý.

A proč budeš chodit do školy ty? - Abych se naučila číst a psát.

Jo, tady tuhle panenku.

Ta je moc hezká a myslíš, že si tu s ní budeš moci hrát? - Hlavně v družině.

4. Starší sourozenec:

ne

5. Kamarádi:

ano

Příloha 3: Rozhovory s dětmi na konci sledovaného období (polovina prosince)

▪ Kryštof

Jak se ti líbí ve škole? - Jo, líbí.

Co se ti třeba ve škole líbí? - Líbí se mi matematika. A vůbec učení se mi líbí. Taky se mi líbí paní učitelka. Ona je taková hodná.

A je tady ve škole třeba něco, co's nečekal? - Teď nevím, takhle ty lavice.

A líbí se ti takhle? - Jo.

A proč? - Že jsem víc s dětma.

Máš tady třeba nějaký kamarády? - Jo. Nejvíc Kamila. A ani nevím, jak jsem se s ním skamarádil (chvíli přemýšlí) a dodává: Asi jsme seděli blízko.

A je něco, na co se ještě těšíš? - Těším se na matematiku.

Líbí se ti, že už dostáváte jedničky a dvojky? Nebo bys je raděj ještě nedostával? - Líbí. Já dostávám zatím samý jedničky.

A je třeba něco, co tě trápí? - Ani ne, jediné jak kluci zloběj. Jirka a Patrik - podrážejí mi nohy a perou mě. Ale Patrik pere všechny.

▪ Kamil

Jak se ti líbí ve škole? - Líbí.

Co se ti třeba ve škole líbí? - Nejvíc se mi líbí, že tady mám taky kamarády.

A s kým tady kamarádíš? - S Kryštofem.

A ještě s někým? - Hlavně s Kryštofem.

A je něco, co tě ve škole trápí? - Ani ne. Já vím, když jsme v první třídě, tak se moc nechováme. V druhé třídě se už budeme chovat asi líp a až budeme na konci vystupovat do třetí třídy, budeme už dobří školáci...Prvníáci trochu zlobí, druháci jsou už a třetíáci jsou už úplně šikovní...

A jak se ti líbí, že dostáváte jedničky a dvojky? - Já mám samý jedničky.

A jak se ti líbí, že máte lavice takhle? - Líbí.

A je třeba něco, s čím jsi opravdu nepočítal, že se tu bude dít? - Ne.

Tys všechno věděl? - Ano.

▪ Kamilka

Líbí se ti ve škole? - Jo.

Co se ti třeba ve škole líbí? - Učitelka.

A co tady nejraděj děláš? - Vyrábím a maluju si.

Jo a těšíš se do školy? - Jo, já se těším i v sobotu a neděli, abych už mohla jít do školy.

A líbí se ti, že dostáváte jedničky a dvojky, nebo bys je ještě nechtěla. - Jo. Líbí.

A co lavice, že jsou takhle postavené? - Taky se mi líbí.

Myslíš, že to je lepší, než když jste seděli za sebou? - Jo, víc si můžeme povídat.

A je něco, co tě tady trápí? - Nevím.

▪ Matouš

Tak, líbí se ti ve škole? - Líbí.

Co se ti třeba ve škole líbí? - Mě se líbí nejvíc úkoly. A pak, že tady mám hodně kamarády.

A který třeba? - Kryštof, pak Kamil a Jirka

A jak se ti líbí, že už dostáváte jedničky a dvojky? - Mě se to líbí, já dostávám jedničky.

A co tady ve třídě nejraději děláš? - Matematiku.

A co o přestávkách? - Hraju si s klukama nebo rád s Pavlem stavím skládačky.

▪ Bára

Jak se ti líbí ve škole, Báro? - Líbí.

Co se ti třeba ve škole líbí? - Všecko.

Všecko se ti tady líbí? A co třeba nejraděj ve škole děláš? - Úplně nejradši něco dělám, když máme pracovní výchovu.

A jak se ti třeba líbí, že sedíte takhle v těch lavicích a ne za sebou. - Je to lepší, protože můžu víc kamarádit s dětma.

A vadí ti třeba když od tebe někdo opisuje? - No, někdy mi to vadí a někdy ani tolik ne.

A s kým tady nejvíc kamarádíš? - S Nelou.

A ještě s někým? - Třeba s Kájou, s tou taky hodně kamarádím.

▪ **Kája**

Tak co, Kájo, líbí se ti tady ve škole? Nebo nelíbí? - Líbí.

Co se ti třeba ve škole líbí? - Někdy paní učitelku.

Někdy? To znamená, že paní učitelka někdy není hodná? - Někdy jo, někdy ne.

A co se ti tady ještě líbí kromě paní učitelky? - Že tady je Nela. My jsme spolu chodily na tanečky. My jsme se tam znaly a ona je moje kamarádka.

A máš tu další jiný kamarády? - Kryštofa.

A je ještě teď něco z čeho máš třeba strach? - Ani ne.

A co bylo třeba nejhorší než sis na to zvykla? - Nevím.

A líbí se ti třeba, že dostáváte jedničky a dvojky? - Líbí, je to už jako ve škole.

A co děláš nejradši o přestávce? - Nejradši jsem na chodbě s holkama nebo ještě si maluju.

▪ **Patrik**

Jak se ti líbí ve škole. - Jo.

A co se ti líbí nejvíc? - Družina.

Družina? Co děláte v družině, že se ti to tam tak líbí? - Hrajeme si tam.

A proto se ti ve škole líbí méně? - Tady si hrajeme jenom o přestávkách.

A co nejraděj děláš o přestávkách? - Skládám puzzle. A hraju si s klukama.

A s kým se tady kamarádíš? - Hlavně mám rád Matouše a Dana a někdy Kubu.

A líbí se ti třeba, že dostáváte jedničky a dvojky? Nebo bys raděj ještě hvězdičky? - Líbí.

Co třeba ty lavice takhle, nebo máš raděj, když jsou za sebou? - Asi raděj za sebou.

A proč? - Nemůže se opisovat. A líp se asi učí.

A je tady ve škole něco, co ti vadí nebo co tě trápí? - Ne. Nemám problémy. Máma mi to všechno řekla, jak to tady je. A taky bráška chodí do školy.

Takže tě tu teď nic netrápí? - Asi ne.

▪ **Kuba**

Líbí se ti ve škole? - Jo, ale jenom mi tady vadí Jirka.

Jinak se ti tady líbí všechno? - Jo, nejvíc mě baví matematika.

A co se ti líbí nejvíc? - Že je tady Patrik. I když on teďka víc zlobí. Pořád nám něco říká. Já jsem s ním ve školce kamarádil víc.

A těšíš se do školy? - No, hlavně když tu není Jirka. Když tam je, tak se do ní netěším. On mě honí. A on se s Jirkou nikdo nekamarádí.

Takže se do školy moc netěšíš? - Kvůli Jirkovi moc ne.

A myslíš, že jste spíš hádavá třída? - Tak napůl. On je tady Jirka, takže s tím se vždycky hádáme. A on vždycky říká paní učitelce, že si třeba mohl něco půjčit, ale my jsme mu to nedovolili.

A je tady ve třídě ještě něco jinýho, co ti třeba vadí? - No, kromě Jirky? Ještě to, že mám mám kamarády ze školky hodně v bēčku.

A líbí se ti třeba, že už dostáváte jedničky a dvojky nebo bys chtěl zatím jenom hvězdičky? - Líbí se mi to. Je to jako v opravdový škole.

A co ty lavice, líbí se ti takhle, nebo s byl radši, když stály za sebou? - Asi takhle, můžu si víc povídat s dětmi.

▪ **Nad'a**

Líbí se ti ve škole? - Líbí.

A co se ti líbí nejvíc? - Jak se učíme.

A je tady třeba něco, co ti vadí? - Vadí mi tady, jak kluci zloběj.

Myslíš, že se to nemá? - Ne. Nemá se zlobit. Ale líbí se mi tady taky, že tu mám kamarády.

A na co se nejvíc těšíš ve škole? - Na učení. Hlavně na matyku.

A co známky? Líbí se ti, že už dostáváte jedničky a dvojky? - Jo.

A vadí ti, když dostaneš dvojku? - Ne, nevadí mi to. Máma je vždycky naštvaná, když dostanu dvojku, ale zatím jsem ji ještě nedostala.

A co lavice - líbí se ti víc takhle, nebo když jste je měli za sebou? - Asi za sebou. Míň se dalo popisovat.

▪ **Dianka**

Líbí se ti ve škole? - Líbí se mi tady.

A co se ti líbí nejvíc? - Domácí úkoly a že to tady je takový hezký. Takový vánoční.

A máš tady ráda děti ve třídě? - Hmm.

A který na příklad? - Třeba Nela, nebo Nad'a. Hlavně Nela.

A je tady ve škole něco, co tě trápí, nebo, co ti vadí? - Nemám ráda třeba Báru, protože ona mě jenom otravuje. A ten ... Jirka je taky protivnej. My jeho nekopáme. On nás sám kope, a pak žaluje. A pak Natálka. Paní učitelka jí něco řekne a ona to ještě dělá a mluví nahlas. Paní učitelka řekne, abychom mluvili potichu a šeptali, pokud něco chceme a že máme šeptat, protože budeme rušit děti, kteří ještě píšou.

No a ty to už neděláš? - Ne, já jsem to nikdy nedělala.

A překvapilo tě něco ve škole? Co's třeba myslela, že tady nebude? - Ten vánoční stromeček.

A ještě něco, když tu stromeček ještě nestál? - Nevím.

A co hračku? Ještě si ji bereš do školy? - Ne, ale už dlouho, já jsem si ji jednou vzala, ale pak už nevzala. Mě se už nestýská po domě.

A líbí se ti, že už dostáváte jedničky a dvojky? - Jo, líbí, protože já dostávám samý jedničky.

▪ **Andulka**

Líbí se ti ve škole? - Jo, mě se tady líbí, že tady mám bráčku, že tady mám hodně kamarádů, taky že tady je hodná paní učitelka.

A je tady něco, co se ti tady nelíbí, nebo co ti tady vadí? - Mě tady vadí, že pořád nějaký kluci otravujou.

Aha. A který děti jsou ti tady nejmíň příjemný či milý? - Asi Kuba, Kamil, Pavel a Matouš.

Do školy se těšíš? - Jo.

A líbí se ti, že už dostáváte jedničky a dvojky? - Mě se to líbí, protože já bych chtěla, aby mi paní učitelka nikdy nedala dvojku, trojku, čtyřku nebo pětku.

A ještě si s sebou bereš do školy hračky? - Jo, někdy jo. Dneska jsem si s sebou vzala do školy takovej mobil. Ale zapoměla jsem ho v šatně.

A bereš si ho, aby se ti nestýskalo? - No, někdy si na mámu vzpomenu, i když nemám hračky a někdy zase ne.

A jak se ti líbí takhle ty lavice? Nebo myslíš, že bylo lepší mít je za sebou? - Mě se to líbí, když je to za sebou než takhle, protože takhle se tam nemůžou někam dávat ty aktovky.

A co nejradší děláš ve škole? - Hraju si s holkama.

A co třeba předmět, jaký máš nejradší? - Hmm. Veselá abeceda.

Takže čtení? - Jo. Čtení.

▪ **Nela**

Líbí se ti ve škole? - Mě se tady strašně líbí. Akorát že to, že mi tu vaděj ty zlobivý kluci. Třeba Jirka, jak pořád zlobí. Nebo Patrik nebo Kája. Ta by se taky mohla polepšit, ta taky trošku zlobí.

A které děti máš nejraději? - Dianku a Barču. Ta je taky moc hodná.

A ještě někoho? - Pak už asi nikoho.

A bereš si s sebou do školy hračky? - Ne, už si je neberu. Už se mi nestýská.

A líbí se ti, že už ve škole dostáváte jedničky a dvojky, nebo bys je radši ještě nedostávala? - Jsem ráda, že je už dostáváme.

A co tady máš nejraději ve škole? - No nevím, asi všechny předměty. Nejlíp tady dělám třeba to, že když píšeme do nějakých učebnic nějaký slabiky. Tak to mě baví.

A myslíš, že jsou ty lavice lepší takhle nebo byly lepší za sebou? - Asi takhle.

A bylo ve škole třeba něco, co tě překvapilo? - Ne, všechno jsem věděla.

▪ **Pavla**

Líbí se ti ve škole? - Líbí.

A co nejvíc? - Nejvíc se mi tu líbí, že tady mám kamarády a ... A už nevím.

A jaký kamarády tu máš nejradši? - Nejvíc kamarádím s Kamilkou a s Bárou.

A které děti máš nejmíň ráda? - Že jsou tady zlobivý kluci. Asi nejvíc Kryštof H. a Kuba.

Takže je tady ve škole něco, co ti vadí? - Ne, mě se tu všechno líbí.

A co tady nejradši děláš? - Hraju hry.

A je třeba něco, co tě ve škole překvapilo? - Nevím.

A jsi ráda, že už dostáváte jedničky a dvojky nebo bys byla radši, kdyby jste je ještě nedostávali? - Jsem ráda. Dvojky jsou ještě dobrý známky. I pro babičku.

A co lavice? Líbí se ti takhle nebo bys je měla raděj za sebou? - Takhle.

▪ **Dan**

Líbí se ti ve škole? - Líbí.

A co nejvíc? - Že tady máme hodnou paní učitelku.

A ještě něco jinýho? - Už nic.

Tak jo. A je tu naopak něco, co ti vadí nebo co tě trápí? - Že tam dole u šaten, že nás tam můžou porazit velký děti.

A jak se ti líbí, že už dostáváte známky? - Líbí.

A bereš si do školy hračky? - Ne, už dlouho ne.

A to bě se už nestýská? - Ne, už dlouho ne.

A máš tady nějaký kamarády? - Hmm.

A který máš nejraděj? - To ještě nevím. Asi Kamil.

A co lavice? Líbí se ti víc takhle nebo za sebou? - Asi za sebou.

A proč? - To nevím. Líbí se mi víc za sebou.

A co tu děláš nejraděj? - Maluju si.

A jaký máš nejraději vyučovací předmět? - Hmm, matematiku.

A ty jsi byl Dane dlouho nemocný, vid'?! A když ses vrátil, bylo to pro tebe těžké? - Ne.

Nevadilo ti to? - Ne.

A těšil ses do školy, když jsi byl nemocný? - Jo. Moc.

▪ **Natálka**

Líbí se ti ve škole? - Hmm.

A co se ti líbí nejvíc? - Stromeček.

A když tu ještě stromeček nestál? - Hmm, tak jak jsme dělali ozdobičky.

A co třeba ve škole nejradši děláš? - Náký jednoduchý věci, který umím počítat.

A líbí se ti, že už dostáváte jedničky a dvojky nebo bys ještě radši dostávala hvězdičky nebo nic? - Jedničky a dvojky, to se mi líbí.

A je tu třeba něco, co tě trápí? - Jenom, že tu nějaký kluci třeba zloběj.

A máš tu nějaké kamarády? - Jo.

A které máš nejradši? - Dianku, Míšu a Nelu. Asi Dianku, protože o na je na mě vždycky taková hodná.

A které děti nemáš ráda? - Nemám ráda Jirku, protože vždycky zlobí. A třeba taky Matouše, protože někdy zlobí nebo někdy Pavla.

A do školy se těšíš? - Jo.

A na co se těšíš nejvíc? - Na paní učitelku a paní učitelku družinářku a na děti.

A máš radši, když jsou lavice takhle, nebo když stály za sebou? - Asi takhle.

A proč? - Protože jsem si na to už zvykla.

▪ **Terežka**

Líbí se ti ve škole? - Líbí.

A co se ti tady líbí nejvíc? - Všecko. Skoro všechno.

A co úplně nejvíc? - Nejvíc se mi tady líbí, když můžu ject třeba za babičkou Jít'ou, a že můžeme jít třeba na procházku. A někdy si třeba i hrajeme na nákupy.

Takže se ti líbí ve škole nejvíc, když tam nejsi? - Hmm, to ne. Ze třídy se mi nejvíc líbí, když děláme prvouku. To je takový nejvíc zábavný. A potom třeba ještě... já už nevím.

A těšíš se do školy, ty jsi byla předtím dlouho nemocná, vid'? Tak jestli ses do školy těšila nebo spíš ne? - Těšila jsem se.

A co tě tady nejvíc baví? - Tady mě nejvíc baví, když chodím s tátou po obědě, jenom v pátek, že tady nemusím být dlouho v družině. Ale tenhle pátek půjdu na dlouho.

A třeba líbí se ti, že už dostáváte jedničky a dvojky? Že už nedostáváte hvězdičky? - To se mi líbí.

A v čem se ti to líbí víc? V čem jsou jiný než hvězdičky? - No... ty známky jsou takový, ale ty hvězdičky jsou takový, spíš pro mrňátka. A ne do školy.

A je tady ve škole třeba něco, co tě trápí? - Ne, ani ne.

A co kamarádi? Máš tu nějaké kamarády? - Mám tady jenom kamarádku. Nejvíc kamarádím s Míšou a Aničkou.

A co tady nejraděj děláš o přestávkách? - Maluju si.

A co říkáš těm lavicím, že jsou takhle do skupin a ne za sebou, to se ti líbí nebo ne? - Mně se víc líbí, když jsou takhle.

A proč? - No protože jsou jako do písmenka C, jako a to se mi líbí, je to takový hezčí.

A je tady ve škole něco, co tě překvapilo? - Ani nevím. Myslím, že ne.

A nosíš s sebou do školy hračky? - Jo, nosím. Dneska s sebou žádnou nemám, ale zítra si s sebou vezmu medvídku.

▪ **Míša**

Líbí se ti ve škole? - Líbí.

A co se ti tady líbí úplně nejvíc? ... Popřemýšlej. - ...

Takže se ti tady nic nelíbí? - Líbí se mi, že se tady učíme.

A líbí se ti taky, že dostáváte jedničky a dvojky nebo bys raději dostávala ještě hvězdičky? - Líbí.

A povíš mi, proč se ti to líbí. - (mlčí).

A máš tady nějaké kamarády, určitě jo, vid'? - Jo, Hlavně Viktorku a Natálku.

A je tu někdo, koho nemáš ráda? - Jenom Jirku.

A líbí se ti takhle ty lavice, nebo bys je měla radši za sebou? - Líbí se mi to víc takhle.

A proč? - (mlčí).

Tak to nevádí. A je tu třeba něco, co tě tady trápí? - (mlčí).

Nic tě tady netrápí? - Ne, asi nic.

A co třeba nejradši děláš o přestávkách? - Hraju si s holkama.

A na co se těšíš do školy nejvíc? - Na učení a na děti.

▪ **Viky**

Líbí se ti tady ve škole? - Líbí.

A co se ti tady líbí nejvíc? - Jak tu jsou hodný děti.

A ještě něco? - Ne.

A máš tady třeba nějaký kamarády? - Hmm. Hlavně Míšu a Natálku. A Andulku.

A je tu, někdo, koho ráda nemáš? - Jirku. Jenom Jirku.

A líbí se ti, že už dostáváte známky? Že nedostáváte hvězdičky, ale už jedničky a dvojky? - Ne.

Nelíbí? Ty bys pořád raději dostávala hvězdičky? - Jo.

A proč? - A nebo spíš jenom jedničky.

Aha, takže tobě se spíš nelíbí dostávat dvojky? - Hmmm. To radši mám hvězdičky.

A co nejradši děláš o přestávkách? - Hraju si, povídám si.

A co tě tu ve třídě nejvíc baví? - Mě? Jak se tu učíme.

A který předmět máš nejradši? - Psaní.

A je tu ve třídě něco, co tě trápí? - Jo.

A co? - Jirka, že bije děti.

A ještě něco? - Ne, jenom ten Jirka.

A líběj se ti takhle ty lavice, nebo bys byla radši kdyby stály za sebou? - Ne, takhle je to hezčí.

A do školy se těšíš? - Jo.

A na co se těšíš nejvíc? - Na děti.

A je tu něco, co tě ve škole překvapilo? - Jo, že tu mám i kamarádky ze školky.

Jo? A jaký? - Natálka, Andulka, Nela, Matouš a Pavel.

A nosíš si s sebou třeba ještě hračky?

No nosím. Dneska nic, ale včera jsem si přinesla medvídku.

▪ **Matouš**

Tak, líbí se ti ve škole? - Líbí.

A co se ti líbí nejvíc? - Kamarádi. A pak docela úkoly.

A s kým tady nejvíc kamarádíš? - S Kryštofem, pak s Pavlem.

A je tu naopak někdo, koho nemáš moc rád? - Kamila.

A těšíš se normálně do školy? - Těším.

A na co nejvíc? - Na paní učitelku.

A je tu naopak něco, co tě tady trápí? - Ne. A ještě tady mám kamaráda Dana.

Jak se ti líbí, že už dostáváte jedničky a dvojky? - Mě se to líbí, já dostávám jedničky. Ty jsou lepší než dvojky.

A dvojky ti vaděj? - Ne, ty mi taky moc nevaděj, to jsou ještě taky dobrý známky.

A líbí se ti takhle ty lavice, nebo se ti líbí víc za sebou. - Ne.

A proč? - Já nechci takhle ty družstva.

A co tady ve třídě nejraději děláš? - Matematiku.

A co o přestávkách? - Hraju si s klukama nebo rád s Pavlem stavím skládačky.

▪ **Jirka**

Líbí se ti ve škole? - Ne.

Nelíbí. A proč se ti tady nelíbí? - Protože, tadyta paní učitelka, že na mě moc pspíchá.

A v čem na tebe moc pspíchá? - S učením... A půjdu do jiné školy.

Jo? A už napořád? - Ne, napořád ne. Jenom na chvílku.

Jenom na zkoušku? - Jo, na pár dní.

A když zapomeneš na to učení, tak jinak se ti tady líbí? - Ne.

Nelíbí? A co se ti tu ještě nelíbí? - Hmm, tady takový ty dlaždičky.

Aha, takže třída se ti tady nelíbí? - Jo.

A co děti, ty máš tady rád? Ty jsou fajn? - Ne, jenom holky.

Jenom holky tu jsou fajn? A který tu máš rád? - Andulku, Viktorku, Míšu.

A který děti tady naopak rád nemáš? - Pavla, Patrika, Matouše a to jsou všichni.

A ten zbytek dětí ti nevadí. - Jo.

A co tady nejradší děláš? - Nejradší maluju.

A o přestávkách? - Taky maluju.

A jaký předmět máš nejradší? - Konička.

Ne, já myslela ve škole, jestli třeba češtinu, matyku, hudební výchovu nebo tak. - Matematiku.

A třeba těšíš se do školy, třeba když jsou prázdniny, nebo když jsi nemocný? - Ne, netěším.

Netěšíš? Takže bys ještě radši chodil do školky? - No! Já jsem nikdy nebyl ve školce.

A líbí se ti takhle ty lavice? Nebo s je měl radši na začátku, jak byly za sebou? - Takhle.

Jo, a proč se ti to víc líbí? - No, protože jsou kamarádi otočení tak nebo tak.

Jako, že jsi víc sa dětma? - A je tady ve škole něco, co tě překvapilo? - Tady ty šuplíky.

A něco třeba jako s dětmi, s paní učitelkou, s učením nebo tak? - Ne.

▪ **Pavel**

Líbí se ti tady ve škole? - Jo.

A co se ti tady líbí nejvíc? - Matematika.

A ještě něco? - Pak ještě čeština.

A máš tady nějaký kamarády? - Jo.

A s kým tady nejvíc kamarádíš? - S Matoušem, s Patrikem, Kubou a občas i Jirkou.

A je tu naopak někdo koho rád nemáš? - Ne.

A líbí se ti takhle ty lavice nebo když byly dřív za sebou? - Takhle. Protože jsem víc s dětma.

A líbí se ti, že už dostáváte jedničky a dvojky nebo bys stále t'radši dostával hvězdičky? - Mě se to líbí, protože když dostanu jedničku tak mě to potěší.

A dvojka ti nevadí? - Ne.

A co nejradši děláš o přestávkách? - Hraju si s kamarádama.

A co tě tu nejvíc baví? - Když hrajem s Matoušem a Bernáškem ve družině vybiku.

A je tu ve škole něco, co tě překvapilo, že tady bude? - Já jsem nepočítal, že tady bude taková hodná paní učitelka.

A je tady něco, co tě naopak trápí? - Ne.

A nosíš si s sebou do školy hračky? - Paní učitelka nám to zakázala.

Ona vám to už zakázala? - No, ale jenom autíčka nám zakázala.

Příloha 4: Vstupní údaje o žácích

Jméno	Nar: M/R	Odklad	MŠ	Zdravotní stav	Sourozenci	Manželský stav
Dan	5/95	+	+	Logo	♂ starší	Úplná rodina (Ú)
Jirka	6/95	+	-	LMD (hyperakt.)	-	Pěstounská péče
Kamil	4/95	+	+	Logo	♂ starší	v rozvodovém řízení
Kryštof	4/96	-	+	-	♀ starší	Ú
Kuba	10/95	-	+	-	-	Ú
Matouš	7/95	+	+	-	♂ mladší	Ú
Patrik	10/95	-	+	LMD (nepotvrzena), logo	-	Ú
Pavel	11/95	-	+	-	♂ mladší	rozvedeni, nové funkční manželství
Andulka	12/95	-	+	-	♂ starší	Ú
Bára	7/96	-	+	-	-	Ú
Dianka	5/95	+	+	-	♂ mladší	Ú původ: Ukrajina
Kája	9/95	-	+	LMD, logo	-	Ú
Kamilka	2/95	+	+	Logo, Brýle	-	Ú
Miša	5/95	+	+	Logo	-	Ú
Nad'a	2/96	-	+	-	-	Ú
Natálka	2/96	-	+	-	♂ starší	Ú
Nela	2/95	-	+	-	-	Pouze matka, odděleně
Pavla	7/95	+	+	Brýle, alergie	♀ starší	N
Tereška	12/95	-	+	-	♂ mladší	Ú
Viky	2/96	-	+	-	-	Ú

Příloha 5: Záznam z třídní schůzky z 28. listopadu 2002

Učitelka s rodiči nejprve probírá organizační záležitosti: SRPŠ, obědy, vánoční besídka a nově založené kroužky ve škole a průběh sdružení rodičů a problematiku tělocvičny.

Poté se učitelka zabývá přímo procesem adaptace žáků a hodnocením jejich školních výkonů: *Není pravda, že by byly děti jiné než obvykle, že by byly horší, jak si teď mnozí myslí apod. Děti jsou stále stejné. Problémy jsou taky stále stejné. Zřejmě ten proces zvykání na první třídu je také stále stejný, ať děláme co děláme. Ty děti zkrátka potřebují určitý čas než přejdou od toho volného ze školky do školního prostředí. Většinou se srovnají tak do poloviny listopadu. A pak už se toho moc nemění. Ale já teda musím říct, že první dvě hodiny to už probíhá jako v kterékoliv jiné třídě. Ta svačina je už takový zlom. Někdy. To záleží na dnech a také na tom, co máme po té svačině. Taky už musím říct, že už nesvačíme tolik jako jsme svačili, už některým stačí i těch 10 minut. Je pravda, že po té minulé schůzce už děti přestaly nosit ty strašně velké svačiny. Teď už opravdu někdo svačí jen těch 10 minut. O velké přestávce je zajímavé, že já jsem přinesla z domova nějaké skládačky a že se toho kluci docela chytli, neříkám, že vždycky a všichni, ale že si s tím hrají a baví je to. Holky, ty zase strašně láká chodba. Já nevím, tam je takový rachot, to je o nervy. Já když tam nemusím být, tak tam nejsem, ale oni pořád: a mohly bysme jít na chodbu. A chodí tam mezi těma čtvrtákama, pátákama, šestákama, jsou ve svém živlu a okoukaj samozřejmě co jde, to nejlepší, ale chovají se tam jakš takš, nikdo si na ně zatím stěžovat nepřišel. Jestli si chtějí ničit nervy v tomto útlém věku, no ono je to přestane taky časem bavit, protože ono tam toho zase není tolik zajímavého, jedině kdyby tam byli nějaký kluci z pětky nebo šestky. Nevím.*

Co se týká učení jsem daleka tomu, abych tady něco kritizovala. Hodnocení máte na lavici. Učení se samozřejmě dá ovlivnit určitým způsobem, že, aspoň se snažíte dětem pomoci v něčem, ale u někoho to opravdu nějakým způsobem nejde, to i kdybyste se přetrhli, pak už to dál nejde. Na druhou stranu ovšem chválím, a chválím ráda.

Takže co se týče čtení, tak mám tady asi polovinu, tak 8 až 10 dětí, které na to jsou strašně šikovné, jsou rychlé a čtou ty jednoduché věty. Takže je přečtu: Miša, Kryštof, Andulka, Diana, Nela, Bára, Matouš, Pavel a Viktorka. A pak tu mám skupinku, kterým to jde docela, honěj tyhle, ale ještě je nedohonili, ale doufejme, že by to mělo až na výjimky proběhnout v pohodě.

Brali jsme vždycky dvě hlásky týdně a teď to budeme brát po jedné, do vánoc nás čeká P, M, Š, G.

Pak se vyjadřuje k tomu, jak mají děti číst. A rozebírá s rodiči jak číst mohou, a jak ne. Pokud by se slabikování nezrychlilo do jara, do února, tak pak si s tím teprve můžeme dělat hlavu. Důležité je, aby poznali hlásky, to je na prvním místě, pak už se uvidí.

Pak pokračuje v hodnocení žáků ve školních výkonech:

Psaní: chválím Kryštofa, Nelu, Patrika, Terezu, Káju, Dana, Nađu, Míšu. Občas zase ujedou. Je zajímavé, jsou dny, nebo je to ve mě, protože já vždycky tvrdím, že je to strašně lehké a to se mi nevyplatilo, protože kdykoliv já to řeknu, tak se stává, že se to nepovede. A když řeknu, že je to těžké, tak si dávají víc záležet a docela se to povede.

Učitelka prosí rodiče, aby svým dětem od příštího týdne dali do penálů pero a specifikuje, jaké pero je vhodné.

Matematika: teď jsme počítali 3 týdny do pěti a začínáme zkoušet doplňování. V podstatě kromě dvou dětí se dá říct, že všichni. V prosinci budeme počítat do šesti. Po vánocích do sedmi.

Pak pokračuje: *Co se týče hodnocení v notýscích. Děti se stále ptají: už bude ta třídní schůzka? Říkám už bude. Už budou ty jedničky? Já jsem jim řekla, že se musím poradit s rodiči, že jim nemůžu bez rodičů dávat jedničky. Už aby byla ta třídní schůzka. Takže aspoň do té matematiky jsem začala dávat jedničky a oni byli tak nadšení. Já z toho mám vždycky tak dobrý pocit z těch dětí, jak jsou šťastní z toho. Hlavně je neuplácejte prosím vás, protože první třída - za co jde, tak se dává jedničky, to byste se nedoplatili. Pochvalte je, je to fajn, ale to je všechno.*

Do notýsků totéž, už jsem nervově nevydržela ten nápor, takže jsem nějaké ty příklady z matematiky, ty byly docela těžké, takže jsem dala pár jedniček. Takže začneme dávat jedničky a dvojky. Já jsem řekla že jedničky, ale já nějakým způsobem musím rozlišit, že to někdo udělal bez chyby, nebo nějakou mrňavou chybu, ale pak máme děti, které to neudělali špatně, ale přece jenom něco tak chybělo, nebo bylo špatně. No a když to bude proškrtnuté, tak to dopadlo hůř. Nebo tam dám to slovní hodnocení, že se to nepovedlo.

Učitelka prosí rodiče, aby občas zkontrolovali, zda mají děti nůžky v penálu. Teď s nimi pracujeme hodně. Děláme výzdobu na vánoce. Děti s tím teď žijou, vím, že je to moje chyba, protože jsme začali moc brzo.

Učitelka dál s rodiči řeší situaci kolem obědů, že děti nechtějí jíst polévky a někteří ani hlavní jídlo.

Učitelka končí třídní schůzku.

Některé maminky se jdou individuálně zeptat za paní učitelkou. Maminka Kryštofa si chce popovídat s maminkou Patrika, protože se kluci pohádali.

Otec Kamila vypráví učitelce, jak se rozvádí se ženou a jaké to jsou útrapy a že to má vliv na dítě.

Rodiče postupně odcházejí ze třídy.

Příloha 6: Moje první hodnocení – výběr (Písemné hodnocení žáků na konci pololetí)

Dianka:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** . Všechny věci do školy máš vždy v pořádku, v hodinách pracuješ pilně a samostatně. Jsi dobrá kamarádka, ráda a ochotně pomůžeš ostatním dětem.
- * **Jak čtu:** Velmi pěkně, stále dáváš pozor, hodně se hlásíš.
- * **Jak píšu:** Moc pěkně.
- * **Jak počítám:** Občas něco zapomeněš dodělat a pak máš dvojku.
- * **Co hezkého ještě umím:** Ráda a správně cvičíš. Pěkně zpíváš. Máš hezké výkresy.

Bára:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Velmi dobře. Pracuješ samostatně, soustředěně a rychle ve všech hodinách. Ale nesmíš zlobit, když nejsi vyvolávána jen ty, i ostatní děti mají právo odpovídat.
- * **Jak čtu:** Výborně. Jsi pozorná,... Hotová jako jedna z prvních.
- * **Jak píšu:** ... Tady máš ještě co vylepšovat.
- * **Jak počítám:** Máš pěkně vedený pracovní sešit. Počítáš pěkně.
- * **Co hezkého ještě umím:** Jsi výborná při Prvouce, tvoje znalosti přírody i věci okolo nás jsou velmi dobré. Hodně se hlásíš a ve všech soutěžích jsi mezi prvními.

Kája:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Velmi dobře. Do školy nosíš vždy všechny potřebné věci. I DÚ máš pečlivě napsané. Měla by ses víc hlásit a nebát se odpovídat.
- * **Jak čtu:** Snažíš se.
- * **Jak píšu:** ...
- * **Jak počítám:** ... Někdy se ti nechce moc přemýšlet a raději počkáš, až budeš mít možnost cvičení raději opsat.
- * **Co hezkého ještě umím:** Ráda hezky cvičíš. Máš hezké výkresy i ostatní výtvarné práce.

Nela:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Výborně. Vždy máš všechny věci v pořádku. Hezky se hlásíš, samostatně a rychle pracuješ ve všech hodinách. Jsi dobrá kamarádka.
- * **Jak čtu:** Výborně...
- * **Jak píšu:** Výborně...
- * **Jak počítám:** ... Pozor na chyby z nepozornosti...
- * **Co hezkého ještě umím:** I v ostatních předmětech patříš k nejlepším žákyním.

Viky:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Výborně. Pilně a soustředěně pracuješ ve všech hodinách, DÚ máš pěkně napsané. Jsi dobrá kamarádka. Je radost mít tě ve třídě.
- * **Jak čtu:** Velmi dobře...
- * **Jak píšu:** Hezky, upraveně,...
- * **Jak počítám:** Moc pěkně...
- * **Co hezkého ještě umím:** Hezky kreslíš a ráda a hezky cvičíš.

Terezka:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Velmi dobře. Máš vždy všechny věci v pořádku. Nezapomínáš DÚ. Jen se ještě někdy zapomeněš přihlásit, když chceš něco povědět.
- * **Jak čtu:** Velmi dobře. Moc se snažíš. Čteš sice pomaleji, ale je znát, jak se doma hezky připravuješ...
- * **Jak píšu:** Píšeš pěkně a upraveně ...
- * **Jak počítám:** Hezky...
- * **Co hezkého ještě umím:** Ráda a úspěšně kreslíš. Při tělocviku jsi jedna z nejlepších.

Nad'a:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Velmi dobře. Vždy máš všechny věci v pořádku. Hezky se hlásíš a při vyučování nepovídáš. Ráda pomáháš při úpravě třídy.
- * **Jak čtu:** Snažíš se...
- * **Jak píšu:** Velmi dobře...
- * **Jak počítám:** Hezky a rychle...
- * **Co hezkého ještě umím:** ...

Andulka:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Výborně. Vždy a vše máš v naprostém pořádku. Samostatně a pilně pracuješ ve všech předmětech. Jsi naše sluníčko 1.A., vždy v dobré náladě. Proto jsi i tak oblíbená mezi dětmi.
- * **Jak čtu:** Výborně. Vždy jsi mezi prvními.
- * **Jak píšu:** Skoro vždy pěkně a upraveně.
- * **Jak počítám:** Máš velmi pěkně vedený pracovní sešit...
- * **Co hezkého ještě umím:** jsi šikovná ve všem, co děláme. Myslí ti to. Jsi mezi prvními ve všech soutěžích.

Natálka:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Velmi dobře. Snažíš se mít všechny věci v pořádku, hezky pracovat ve všech hodinách. Občas se ti ještě stane, že zapomeš na DÚ a taky něco vyřídíš doma.
- * **Jak čtu:** Docela dobře...
- * **Jak píšu:** Z počátku jsi byla pomalejší a ne tak pečlivá, ale postupně ses zlepšovala...
- * **Jak počítám:** Hodně se snažíš ...
- * **Co hezkého ještě umím:** Ráda a hezky cvičíš. Pěkně kreslíš a zpíváš...

Míša:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Výborně. Vždy máš vše v naprostém pořádku, nikdy nic nezapomeš a i DÚ jsou pečlivě napsána. Ráda a ochotně pomáháš všem spolužákům a i proto jsi mezi nimi tak oblíbená.
- * **Jak čtu:** Výborně.
- * **Jak píšu:** Takřka vždy správně...
- * **Jak počítám:** Výborně...
- * **Co hezkého ještě umím:** Výborně odpovídáš i při Prvouce. Tvoje znalosti přírody a věcí okolo nás jsou velmi dobré...

Pavla:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Snažíš se. Zpočátku jsi často zapomínala, ale už ses zlepšila. Ještě bys mohla psát pečlivěji DÚ a také méně breptat při vyučování.
- * **Jak čtu:** V poslední době jsi udělala velký pokrok. Nezapomeň si denně číst a skládat písmenka do mřížek, to ti ještě moc nejde.
- * **Jak píšu:** V psaní máš stále co napravovat.
- * **Jak počítám:** ... Snaž se zlepšit...
- * **Co hezkého ještě umím:** Jsi příkladem pro ostatní děti, jak se zabavit o přestávkách. Chválím tě za to, jak jsi vždy v klidu vybarvuješ, kreslíš nebo skládáš.

Dan:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Výborně. Pěkně a pilně pracuješ ve všech vyučovacích hodinách, hezky se hlásíš. Jsi dobrý kamarád a svou stále dobrou náladou působíš i na ostatní.
- * **Jak čtu:** Velmi dobře a bez potíží...
- * **Jak píšu:** Správně...
- * **Jak počítám:** ...Patříš mezi nejlepší počtáře...
- * **Co hezkého ještě umím:** Jsi velice obratný při TV, také při prvouce a VV.

Matouš:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Velmi dobře. Máš vždy vše v naprostém pořádku, nezapomínáš DÚ. Jsi dobrý kamarád a ochotně pomůžeš druhým. Občas se ještě zapomeš přihlásit, když chceš něco říci.
- * **Jak čtu:** Z počátku jsi velice pěkně slabikoval a slabiky spojoval ve slova. Teď jako bys zůstal stát...
- * **Jak píšu:** Nejdříve ti to moc nešlo. Ale v poslední době se zlepšuješ...

- * **Jak počítám:** V pořádku...
- * **Co hezkého ještě umím:** Hezky zpíváš a cvičíš...

Kuba:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Velmi dobře. Máš vždy všechny věci v naprostém pořádku, nikdy nezapomínáš DÚ. Někdy bys mohl mít větší pořádek na lavici a kolem sebe.
- * **Jak čtu:** Pěkně čteš, pěkně se připravuješ...
- * **Jak píšu:** Dobře...
- * **Jak počítám:** V matematice patříš k výborným žákům...
- * **Co hezkého ještě umím:** Jsi skvělý při TV.

Kryštof:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Velmi dobře. Samostatně se připravuješ ve všech hodinách, vždy máš všechny potřebné pomůcky v pořádku. Nezapomínáš DÚ. Jsi dobrý kamarád a ochotně pomůžeš druhým.
- * **Jak čtu:** Výborně....
- * **Jak píšu:** Umíš psát bez chyb a s velmi pěknou úpravou...
- * **Jak počítám:** Skvěle...
- * **Co hezkého ještě umím:** ...

Kamil:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Snažíš se. Velice často ale popleteš, které věci mají být ve škole stále a co se má nosit v aktovce. Pak ti některé věci chybí. Musíš se také naučit přesné zapamatování DÚ.
- * **Jak čtu:** Čtení tě hodně baví. Čteš rád a hodně se hlásíš...
- * **Jak píšu:** Hezky...
- * **Jak počítám:** Hezky...
- * **Co hezkého ještě umím:** ...

Pavel:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Docela dobře. Někdy ale moc spoléháš na maminku a pak ti ve škole něco chybí. Hezky se chováš ke všem spolužákům a při hodinách pracuješ velmi pěkně a samostatně.
- * **Jak čtu:** Výborně...
- * **Jak píšu:** Velmi dobře...
- * **Jak počítám:** V pořádku. Sem tam něco popleteš, protože chceš být za každou cenu první hotov a práci si nezkontroluješ.
- * **Co hezkého ještě umím:** ...

Patrik:

- * **Jak plním povinnosti školáka:** Snažíš se. Máš vždy všechny věci do školy v pořádku. Nikdy nezapomínáš na DÚ. Neměl by ses bát samostatně pracovat, někdy raději čekáš, až úkol vyřeší jiní a ty jen opíšeš.
 - * **Jak čtu:** Docela dobře, ale dokázal bys daleko víc. Čteš slabiky a spojuješ ve slova - ale bez toho nadšení, se kterým se snaží číst většina spolužáků...
 - * **Jak píšu:** ...Správně. Máš ale dny, kdy se vůbec nesnažíš...
-
- * **Jak počítám:** Pěkně, občas něco popleteš, většinou tehdy, když jsi nedával pozor.
 - * **Co hezkého ještě umím:** ...

Příloha 7: Rozhovor s učitelkou

■ Co se vám zdá při adaptaci na první třídu nejdůležitější?

Aby přechod ze školky nebyl ostrý. Strašně důležité je dohodnout se s rodiči - upravit režim, spát, nestrašit se školou. Zdůraznit, že kdyby byl problém, aby se se mnou spojily. Dát dětem ve škole pocit domova.

■ Jaká pravidla a normy činí podle vás prvňáčkům největší potíže? Jak to bylo konkrétně u téhle třídy?

Hlavně režim. Pořád se ujišťují. Na něco se ptají třeba 10x. Pořád si dávají něco schválit. Dalším problémem je, že musí sedět v lavicích. Je důležité, aby děti měly svůj koutek, kde si budou moci o přestávkách hrát.

Další věc, ta činí problémy všem a hodně se objevuje - hlášení a vykřikování.

Ani ty učebnice nejsou moc dobré. Nestíhám to. Jsou to nešťastný učebnice. Jsem ráda, že už jsem na konci.

■ Jak se vám jevila tato třída - byla podle vás specifická?

Ne, byla naprosto běžná. Jen jsem se snad nikdy nesetkala s tím, aby dvě děti odcházely do zvláštní školy. Za třicet let jsem nezažila nikoho tak tragického jako Kamilku a Jirku. To, že pár dětí odejde do dyslektické třídy, jako třeba Pavla, to je normální. I Kája by asi potřebovala, ale zatím si ji tu nechám. Ona je taková stydlivá a tady si hezky zvykla. A svědčí jí tu.

Tahle třída je taky netypická v počtu dětí. Je málo dětí. Běžně jsem učila kolem třiceti dětí, dvacet je málo. Proto i Radan k nám přešel, protože měl problémy ve velké třídě.

■ Na co kladete v první třídě největší důraz?

Aby se vytvořila dobrá parta. Ani ne na učení, to se vždycky nějak udělá. Důležité je, aby byly děti spokojené a to ostatní se vyvrbí. Počítání na prstech, to se dá zvládnout, když je dítě ve škole spokojené. I na škole v přírodě to bylo pohodový. Děti to dobře snášely, i to odloučení od rodičů. Kája sice večer vždycky trošku brečela, protože se jí stýskalo, ale jen něžně.

■ Používáte nějaké speciální techniky, kterými usnadňujete dětem adaptaci? Máte něco osvědčeného?

Záleží na tom, jak to vyplyne. To, co platilo jinde, tady už ne. Záleží na dětech. Snad ani nemám zaručenou metodu, kterou pro každou první třídu používám. Je to individuální, třída od třídy.

Důležité je seznámit děti se zásadami, jaké budou u nás platit. A to nejde naráz, oni by to nevnímaly. Takže vždycky učím tak jednu nebo dvě zásady týdně.

Jinak, co se týká techniky. V téhle třídě je víc holek a na ty platí spíš takový princeznovský přístup. A vždycky ulehčuje adaptaci dostatek tolerance a hodně pomáhají dotyky. To se vždy dohodnu s rodiči před začátkem školního roku, zda s tím souhlasí.

Patrik mě mrzí, ten ujel. Brala jsem ohledy na to, že má LMD a posumula jsem mu hranice. Před čtrnácti dny se zjistilo něco jiného a teď bych je měla začít stanovovat?

■ A jak třeba udržujete kázeň?

To musí vyplynout samo od sebe. Je zbytečné dávat dětem poznámky, to mi nikdy moc nefungovalo. Spíš kladu důraz na kolektiv. Tím jak se kolektiv vytváří, tak se oni sami napomínají.

■ Velmi mě zaujala vaše hra na pavučinu, tu hrajete pokaždé v první třídě?

Jo, tuhle hru hrajú vždycky a i vždycky, když se změní kolektiv. Když teď v únoru odešly dvě děti, hráli jsme to znovu. Je to důležité, pro jejich adaptaci na školu, aby si uvědomily, že jsou team a kamarádi a mají jeden druhého. A když přišel Radan, hráli jsme to zase znovu.

■ Jak často se ve vaší praxi stalo, že se dítě neadaptovalo? Jak často byla potřeba rada odborníka nebo muselo být dítě vráceno do mateřské školky?

Často se to nestává. V téhle třídě se ale ani jeden nemohl vrátit, protože už oba měli odklad. V podstatě skoro všichni ze třídy měli odklad.

Minule se stalo, že v říjnu šel chlapec na vyšetření a pak se hned vrátil do školky, protože ještě nebyl zralý.

Měla jsem strach o Kryštofa, když jsem viděla, jak na začátku školy brečel a nechtěl od mámy, ale rychle si zvykl. Někdy brečel i doma. Tereza taky občas brečí, že nechce do školy, ale u ní to spíš souvisí, že nechce od mámy, protože to mají taky komplikované.

Kamil je taky trochu „ujetej“. Ten už se ze základní školy vracel do školky loni. Není snad nic horšího. Pro to dítě to je špatné. Ale u nich to souvisí s rodinou. Rodiče se rozvádějí, Kamil to těžce nese. Navíc ten rok, co byl Kamil doma navíc, s ním rodiče nic nepochiřovali.